**T.C.**
**MARMARA ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**
**ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

# NEO-KLASİK REALİST KURAM AÇISINDAN G. W. BUSH ve H. B. OBAMA YÖNETİMLERİNİN ASKERİ GÜÇ KULLANIMININ KARŞILAŞTIRILMASI

ÇETİN CEM BİRSAY

İstanbul, 2022

**T.C.**
**MARMARA ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**
**ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

# NEO-KLASİK REALİST KURAM AÇISINDAN G. W. BUSH ve H. B. OBAMA YÖNETİMLERİNİN ASKERİ GÜÇ KULLANIMININ KARŞILAŞTIRILMASI

ÇETİN CEM BİRSAY

Danışman: Doç. Dr. Gonca Oğuz GÖK

İstanbul, 2022

## GENEL BİLGİLER


**İsim ve Soyadı** : Çetin Cem Birsay
**Anabilim Dalı** : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
**Programı** : Uluslararası İlişkiler
**Tez Danışmanı** : Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök


**Tez Türü ve Tarihi** : Doktora - Ağustos 2022
**Anahtar Kelimeler** : ABD Dış Politikası, ABD'nin Milli Güvenlik Politikası, G. W. Bush, B. H. Obama, Irak, Afganistan, Neoklasik Realizm, Askeri Güç Kullanımı


# Özet


Bu doktora tezinin temel amacı, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD başkanları George W. Bush ve Barack H. Obama'nın, başkanlıkları döneminde devamlılık gösteren Afganistan ve Irak sorunları odağında, ABD'nin askeri güç kullanımlarını karşılaştırarak, Bush ve Obama'nın her iki soruna yaklaşımlarında devamlılığın mı, yoksa değişimin mi gözlendiğini çözümlemektir. Bu amaç doğrultusunda tezde, Bush'un 2003'te Irak'ta askeri güç kullanmasına başından itibaren karşı çıkan Obama'nın, 2008 Başkanlık seçimlerinde ABD'nin Irak ve Afganistan'daki askeri angajmanını sonlandıracağına yönelik vaatlerini hangi çerçevede ve koşullarda gerçekleştirdiği veya gerçekleştiremediği hususları sınanarak, Bush ve Obama yönetimlerinin Irak ve Afganistan odağındaki askeri güç kullanımları karşılaştırılmaktadır.

Bu kapsamda açıklanması amaçlanan olgunun bir devlet olan ABD'nin, milli güvenlik ve dış politika kararlarının sonucu olan askeri güç kullanımı olmasından dolayı tezde, uluslararası sistemde bir aktör olan devletin davranışlarını açıklamayı hedefleyen "Neoklasik Realizm"in kuramsal açıklayıcılığından yararlanılmıştır. Neoklasik realizmin devletin milli güvenlik davranışlarının oluşumunda dış etkenlerin yanı sıra, klasik realistlerin "kapalı kutu" olarak tanımladıkları iç etkenleri (ara değişkenler olarak belirlenen lider (başkan), karar alıcı elit ve siyasi çıkar gruplarının algıları, toplum-devlet ilişkisi, siyasi, ekonomik ve askeri imkânlar) analizine dâhil etmesi, kuramın ABD'nin Bush ve Obama dönemlerindeki askeri güç kullanımının kapsamlı ve sistemli bir şekilde ele alınmasını sağlamıştır.

Nitekim bu doktora tezinde, Bush ve Obama'nın Irak ve Afganistan'daki askeri güç kullanımı karşılaştırılırken, her iki başkan döneminde, başkanların ve yönetici elitin uluslararası güvenlik ortamını nasıl algıladıkları, hangi milli güvenlik politikalarını hedefledikleri, hedefledikleri politikalara ulaşmak amacıyla siyasi, ekonomik ve askeri imkân/kabiliyetlerinin olup olmadığı ve politikalarına toplumun desteğini sağlayıp sağlayamadıkları incelenmektedir.

# Abstract

This PhD thesis aims to analyze whether continuity or change has been observed in Bush and Obama's approaches, focusing on Afghanistan and Iraq problems continuing during both Bush and Obama's presidency following the September 11 attacks. In this thesis, the use of military force of Bush and Obama administrations on Iraq and Afghanistan have been compared and contrasted by examining the issues about under which frame and conditions Obama, who opposed invasion of Iraq from the beginning, has redeemed his promises on ending the military engagement with Iraq and Afghanistan and about the ones he has not redeemed.

On the other hand, the thesis has benefitted from Neoclassic Realism, which aims to explain the behavior of the state, which has been an actor in the international system due to the fact that the case aimed to be explained is use of force which is an outcome of the national security and foreign policy of a state. The fact that Neoclassic Realism includes the internal factors (the image/perception of the leader (the President), their positions in the internal institutions and their capacity defined as intervening variables) which the Classical Realists define as the "black box" in addition to the external factors in the state's establishment of the national security behavior has enabled the hypothesis to examine the use of military force comprehensively. The thesis, which questions the continuity and change in a such a short period of 16 years for states, has benefitted from the Presidents' speeches in order to display the perception of a leader, and the National Security Documents.

The State documents of the US have been used so as to reflect the attitude of the internal institutions in addition to the comparative case study method used in the study. In the thesis, as a result of the analysis of the tendencies of the Obama and Bush administrations to use military power, it has been concluded that both tendencies are the results? of the values, principles and the character of the USA that have shaped since its founding period ,and that the Democrat party has a rather continental approach, while the Bush Administration has adopted a more interfering approach, following from the Republican Party conventions.

# Önsöz

Bu tezin her aşamasında çalışmalarımı titizlikle okuyarak, tezin gelişiminde önemli katkılar sağlayan, görüş ve önerileriyle tezin tamamlanmasında büyük rolü olan değerli hocam ve danışmanım, Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök'e çok teşekkür ederim. Ayrıca tez izleme komitemde yer alarak, tezin bu noktaya gelmesinde değerli görüşlerini ve eleştirilerini esirgemeyen, her aşamada bana destek olan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Cengiz Okman ile Öğretim Üyesi Dr. İbrahim Mazlum'a, bu tez konusunun düşünsel düzeyde geliştirilmesine katkıda bulunan ve son aşamasında da yer alarak görüş ve eleştirilerini paylaşan çok değerli hocam Prof.Dr. Ayşegül Sever'e sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim. Tezin bu noktaya ulaşmasında önemli katısı bulunan bir diğer değerli hocam Prof. Dr. Hasret Çomak'a da ayrıca teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Doktora öğrenciliğimin başından, doktora tezimi savunduğum sürecin sonunda kadar her aşamada desteklerini benden esirgemeyen ve bu konuda beni motive eden sevgili ailem, babam Ulvi Birsay, annem Nalan Birsay ve eşim Gizem Birsay'a ayrıca teşekkür ederim.

Tezimi, Türkiye'nin geleceği ve güvenliği uğruna, kendi geleceklerinden vazgeçen tüm şehitlerimize ithaf ediyorum.

İstanbul, 2022 Çetin Cem Birsay

# İÇİNDEKİLER

**ÖZET**…….....iii
**ABSTRACT**……...iv
**ÖNSÖZ**……v
**İÇİNDEKİLER**……...vi
**TABLO LİSTESİ**……....x
**KISALTMALAR LİSTESİ**……....xi

**GİRİŞ**……...….1

**BİRİNCİ BÖLÜM**
**KURAMSAL ÇERÇEVE**
**NEO-KLASİK REALİZM-ASKERİ GÜÇ KULLANIMI**

**1.1.**Kuram ve Realist Kuramın Gelişimi…….……..28
1.1.1. Klasik Realizm-Devlet ve Güç…….....29
1.1.2. Neorealizm ve Uluslararası Sistem/Yapı…….....32

**1.2.** Neoklasik Realizm ve Dış Politika Yapım Süreci.....40
1.2.1. Neoklasik Realizm ve Dış Politika……..…….41
1.2.2. Neoklasik Realizm ve Dış Politika Çözümlemesi……....45
1.2.2.1.Dış Politika ve Ara Değişkenler……..…….49
1.2.2.2. Bağımlı Değişken- Dış Politika……..……56
1.2.2.3. Dış Politika ve Bağımsız Değişken-Sistem.....57
1.2.3. Neoklasik Realizme Yönelik Eleştiriler…….....62

**1.3.** Neoklasik Realizm ve Askeri Güç Kullanımı……..……..……...68
1.3.1. Kavram Olarak Askeri Güç Kullanımı……..…...70
1.3.2. Birleşmiş Milletler Sistemi Öncesi Güç Kullanımı…….....74
1.3.3. Birleşmiş Milletler Sistemi ve Güç Kullanımı…….....78
1.3.3.1.Meşru Müdafaa (Self-Defence)……..83
1.3.3.2. Önalıcı (Preemptive) Güç Kullanımı…..……..…....88
1.3.3.3. Önleyici (Preventive) Kullanımı……..……91
1.3.4. Neoklasik Realizm ve Askeri Güç Kullanımı Açıklanması….94
1.3.4.1. Dış Etkenlerin Askeri Güç Kullanımına Dönüşümü…….96
1.3.4.2. İç Etkenlerin Başkanlık Tarafından Algılanması……..97

## İKİNCİ BÖLÜM
## NEO-KLASİK REALİST KURAM AÇISINDAN ABD'NİN ASKERİ GÜÇ KULLANIMININ TEMELLERİ


2.1. Başkanlığın Dış Dünya Algısının Temelleri: İç Etkenler-I ……101
2.1.1. Yeni-Eski Dünya ve Amerika'nın Doğuşu…….102
2.1.2. Amerikan Değerleri ve Bağımsızlık……..…….……...110
2.1.3. Amerikan Devrimi ve Liberal Değerlerin Üstünlüğü…..…...118
2.1.4. ABD'ye Has/Özgü Değerlerin/İlkelerin Dış Politika Algılarına Etkisi……..121
2.1.5. Amerikan Değerleri ve Askeri Güç Kullanımı…….…..126

2.2. Başkanlık-19.Yüzyılda ABD: İç Etkenler II…….....131
2.2.1. Başkanlık ve Askeri Güç Kullanma Kararı.....134
2.2.2. Siyasi Yapı ve Ekonomik Yapı……...137
2.2.3. Askeri Yapı…….....146

2.3. Uluslararası Ortam-Dış Etkenler ve ABD'nin Askeri Güç Kullanımı…….....148
2.3.1. İçe Kapanıklık-Korumacı Yaklaşım……...150
2.3.2. Müdahaleci Yaklaşım, Tek Taraflılık, Önleyici (Preventive) ve Önalıcı (Preemptive) Güç Kullanımı…….....153
2.3.3. Çok Taraflılık (İttifak Kurma (Alliance Formation), Dengeleme (Balancing), Çevreleme (Containment)……...156

2.4. Başkanlık-20. Yüzyılda ABD: İç Etkenler-III…….....158
2.4.1. Siyasi-Ekonomik Yapı……. 158
2.4.2. Askeri Güç Kullanma Kararı.....…….....168
2.4.3. Askeri Yapı…….....171

2.5. Uluslararası Ortam-Dış Etkenler ve ABD'nin Askeri Güç Kullanımı……..173
2.5.1. İçe Kapanıklık-Korumacı Yaklaşım……175
2.5.2. Müdahaleci Yaklaşım, Tek Taraflılık, Önleyici (Preventive) ve Önalıcı (Preemptive)……..177
2.5.3. Çok Taraflılık (İttifak Kurma (Alliance Formation), Dengeleme (Balancing), Çevreleme (Containment)……...181
2.6. Sonuç……186

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
## ABD'NİN GEORGE W. BUSH DÖNEMİNDE AFGANİSTAN ve IRAK ODAĞINDAKİ ASKERİ GÜÇ KULLANIMI


3.1. George Walker Bush'un Başkanlık Öncesi Dünya Görüşü ve Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması ...…….188

3.2. Yeni Muhafazakârların (Neo-Conservative) "Amerikan Değerleri" Etkisinde Güvenlik Algılamaları……...197

3.3. Küreselleşme ve Uluslararası Sistemin Yapısındaki Değişimin Uluslararası Güvenliğe Etkisi……....204

3.4. Bush Yönetiminin 9/11 Terör Saldırıları Öncesinde Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması……..……...….210

3.5. Bush Yönetiminin 9/11 Terör Saldırıları Sonrasında Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması……..211

3.6. ABD'nin Afganistan ve Irak'a Yönelik Dış Politikasının Oluşumu…218
- 3.6.1.Afganistan……..……..……218
- 3.6.2 Irak……...…….....224

3.7. Bush Yönetiminin Birinci Döneminde ABD'nin İç Dinamikleri……232
- 3.7.1. Siyasi Dinamikler Kongre ve Çıkar Gruplarının Tutumu……..……..233
- 3.7.2. Ekonomik Dinamikler……..……..…....241
- 3.7.3. Askeri Dinamikler …….....243

3.8. Bush Yönetiminin I. Döneminde Afganistan ve Irak'ta Askeri Güç Kullanımı ve Stratejisi…….…….....246

3.9. Bush Yönetiminin 2. Döneminde Milli Güvenlik Ortamını Algılaması ve ABD'yi Konumlandırması…….…….....255

3.10. İç Dinamikler - Kongre ve Çıkar Gruplarının Tutumu……..259
- 3.10.1. Ekonomik Dinamikler ve 2007 Küresel Ekonomik Kriz.....262
- 3.10.2. Askeri Dinamikler……..……...……...264

3.11. Bush Yönetiminin İkinci Döneminde ABD'nin Afganistan ve Irak'ta Askeri Güç Kullanımı ve Durumu…..……...……266

3.12. Sonuç……..271

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
## H. BARACK OBAMA DÖNEMİNDE ABD'NİN AFGANİSTAN ve IRAK'TA ASKERİ GÜÇ KULLANIMI


4.1. Barack Obama'nın Başkanlık Öncesi Dünya Görüşü ve Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması……273

4.2. Obama Yönetimi ve Yeni Güvenlik Bürokrasisi……..……...282

4.3. Obama Yönetiminin Birinci Döneminde Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması…..……285

4.4. Obama Yönetiminin Birinci Döneminde ABD'nin İç Dinamikleri.....291

4.4.1 Siyasi Dinamikler, Kongre ve Çıkar Grupları……..……291

4.4.2. Ekonomik Dinamikler…….296

4.4.3. Askeri Dinamikler……...298

4.5. ABD'nin Obama Yönetiminin Birinci Dönemindeki Dış Politika Davranışları…….…….....300

4.6. Obama Yönetiminin Birinci Döneminde ABD'nin Afganistan ve Irak'ta Güç Kullanımı…….…….....304

4.7. Obama Yönetiminin İkinci Döneminde Güvenlik Bürokrasisindeki Değişiklikler ……...…….313

4.8. Obama Yönetiminin İkinci Döneminde Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması ve ABD'yi Konumlandırması……320

4.9. Obama Yönetiminin İkinci Döneminde ABD'nin İç Dinamikleri .....325

4.9.1. Kongre ve Çıkar Grupları……...326

4.9.2. Siyasi Dinamikler……..….326

4.9.3. Ekonomik Dinamikler……....332

4.9.4. Askeri Dinamikler……..334

4.10. ABD'nin Obama Yönetiminin İkinci Dönemindeki Dış Politika Davranışları……..338

4.11. Obama Yönetiminin İkinci Döneminde ABD'nin Afganistan ve Irak'ta Güç Kullanımı……...344

4.12 Sonuç……..…….357

**SONUÇ……...360**

**KAYNAKÇA……372**

## TABLO LİSTESİ

1. Yapısal Realizm ve Dış Politika……...34
2. Neoklasik Realizm ve Dış Politika (I. ve II. Tip)……..…46
3. Neoklasik Realizm ve Dış Politika (III. Tip)……....68

## KISALTMALAR LİSTESİ

| | |
|---|---|
| AB | Avrupa Birliği |
| ABD | Amerika Birleşik Devletleri |
| ABM | Anti-Balistik Füze |
| AEI | Amerikan Enterprise Institute |
| AGG | Afgan Güvenlik Güçleri |
| AİE | Afganistan İslam Emirliği |
| AIPAC | Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi |
| AMHK | Afgan Milli Hava Kuvvetleri |
| AMO | Afgan Milli Ordusu |
| AMP | Afgan Milli Polisi |
| AUMF | Askeri Güç Kullanma Yetkisi |
| BAE | Birleşik Arap Emirlikleri |
| BK | Birleşik Krallık |
| BM | Birleşmiş Milletler |
| BMGK | Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi |
| CBO | ABD Kongre Bütçe Ofisi |
| CDI | Coalition for Democracy in Iran |
| ÇHC | Çin Halk Cumhuriyeti |
| ÇHC | Çin Halk Cumhuriyeti |
| CIA | Merkezi Haberalma Teşkilatı |
| COIN | Direnişle Mücadele |
| CPA | Koalisyon Geçici İdaresi |
| CT | Terörle Mücadele |
| DBA | Dayton Barış Anlaşması |
| DC | Washignton District Capital |
| DPA | Dış Politika Analizi |
| EYP | El Yapımı Patlayıcı |
| FAF | Füze Avcısı Füzeler |
| FBI | Federal Araştırma Bürosu |
| FDD | Foundation for Defense of Democracies |
| FDIC | Federal Mevduat Sigorta Kurumu |
| FDR | Franklin D. Roosevelt |
| FEMA | Federal Acil Durum Yönetim Kurumu |
| FSS | Füze Savunma Sistemi |
| GSYH | Gayri Safi Yurt İçi Hasıla |
| IÇG | Baker-Hamilton Irak Çalışma Grubu |
| İGK | İç Güvenlik Konseyi |
| İHA | İnsansız Hava Aracı |
| İİC | İran İslam Cumhuriyeti |
| IMF | Uluslararası Para Fonu |
| INC | Irak Ulusal Cephesi |
| IS | İslam Devleti |
| ISAF | Uluslararası Güvenlik Destek Gücü |
| ISI | Pakistan Askeri İstihbarat Servisi |
| IŞİD | Irak Şam İslam Devleti |

| | |
|---|---|
| JFK | John F. Kennedy |
| JINSA | Yahudi Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü |
| KDP | Irak Kürdistan Demokrat Partisi |
| KİS | Kitle İmha Silahları |
| KÖO-A | Kalıcı Özgürlük Operasyonu-Afganistan |
| KYB | Kürdistan Yurtseverler Birliği |
| MC | Milletler Cemiyeti |
| MGD | Milli Güvenlik Danışmanı |
| MGK | Milli Güvenlik Konseyi |
| MGSB | Milli Güvenlik Strateji Belgesi |
| NATO | Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü |
| OEF | Kalıcı Özgürlük Harekâtı |
| OHRA | Yeniden İnşa ve İnsani Yardım Organizasyonu |
| PDPA | Afganistan / Halkların Demokratik Partisi |
| PNAC | Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi |
| QDR | Dört Yıllık Savunma Planlama Raporu |
| RF | Rusya Federasyonu |
| SEC | ABD Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu |
| SİHA | Silahlı İnsansız Hava Aracı |
| SOFA | Askeri Güçlerin Durumu Anlaşması |
| SOP | Standart Operasyonel Prosedür |
| SSCB | Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği |
| START. | Stratejik Silahların İndirim Anlaşması |
| TPTO | Trans-Pasifik Ticaret Ortaklığı |
| UAEA | Uluslararası Atom Enerji Ajansı |
| UNPROFOR | BM Bosna Hersek ve Hırvatistan Barışı Koruma Gücü |

# GİRİŞ

## Araştırmanın Konusu ve Arka Planı

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın son bulmasının ardından, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), tarihte ortaya çıkan diğer "hegemon" veya "başat" güçler gibi artık gücünün zirvesine ulaştığı ve çöküş sürecine gireceği ileri sürülmesine karşın, ABD 21. yüzyılda hâlâ uluslararası sistemde en güçlü devlet aktörüdür.[1] Bu nedenle ABD'nin dış politikası ve özel olarak da küresel çapta siyasi, askeri ve ekonomik davranışları, diğer devletlerle kıyaslandığında uluslararası sistemin işleyişi açısından daha belirleyicidir.[2] Bu haliyle ABD'nin mevcut siyasi, ekonomik ve askeri gücünün hangi çerçevede, nerede, nasıl ve –belki de en önemlisi– kim tarafından kullanılmasına karar verileceği veya yönlendirileceği, küresel çapta insanların yaşamlarını her açıdan etkilemektedir.[3] Bu çerçevede 11 Eylül 2001 saldırıları akabinde ABD'nin küresel ölçekte izlediği "**Küresel Terörle Savaş"** siyaseti Afganistan'dan Irak'a ve Ortadoğu'ya, Asya-Pasifik'ten Afrika'ya uluslararası güvenlik ortamını yakından etkilemiş, ABD'nin 43. Başkanı George Walker Bush'un, "*tek taraflı*", askeri güç kullanımını önceleyen politikaları, uluslararası toplumun da tepkisini çekmiştir. Özellikle ABD'nin "*uluslararası meşruiyeti*" olmadan, Saddam Hüseyin'i devirmek ve Irak'ta rejim değişikliği gerçekleştirmek amacıyla Mart 2003'te askeri güç kullanması, mevcut uluslararası düzenin sorgulanmasına neden olmuştur.

Diğer taraftan Demokratik Partili Illinois Senatörü Barack Hussein Obama'nın, 2008 ABD Başkanlık seçim kampanyası boyunca Bush yönetiminin politikalarının değişeceğine yönelik verdiği mesajlar, Obama'nın ABD'nin 44. Başkanı seçilmesiyle uluslararası toplumda ABD'nin dış politikasında ve askeri güç kullanımında köklü

---

1 Paul Kennedy, **The Rise and Fall of Great Powers, Economic Change and military Conflict from 1500 to 2000,** Vintage Books, 1989, ss. 516-533.

2 Joseph S. Nye Jr, J.S., "The Futures of American Power-Dominance and Decline in Perspective". **Foreign Aff.**,Sayı *89*, s. 2; David Held ve Mathias Koeing Archiebugi, **American Power and the 21st Century**, Polity Press, 2004, ss. 1-21.

3 Michael Cox, "September 11th and US Hegomony-Or Will The 21st Century be an American too?", **International Studies Association**, 2002, s. 53-57.

değişiklikler olabileceğine yönelik beklentileri de güçlendirmiştir.[4] Bu beklentiler Obama'nın ABD'nin, terör şüphelilerinin sorgu-gözetim/izleme altına alınmaları, yakalanmaları ve/veya öldürülmeleri, Guantanamo Körfezi'ndeki askeri kampta süresiz tutulmalarına yönelik politikalarına son vereceği, Müslüman topluluklarla daha açık ve yapıcı bir diyalog benimseyeceği, Filistin-İsrail sorununun çözümünde İsrail üzerinde baskı kurulacağı, ABD'nin Irak ve Afganistan'daki askeri mevcudiyetini en kısa sürede sonlandıracağı yönünde oluşmuştur.[5]

Barack Obama, gerek Demokratik Parti'nin başkan adayı belirleme sürecinde gerekse öncesinde Illinois Eyaleti Senatörü olduğu dönemde, Bush yönetiminin Irak'ta askeri güç kullanarak rejim değişikliğine gitmesini ve Afganistan'da El-Kaide ve mezkûr örgüte güvenli liman sağlayan Taliban yönetimi[6] ile mücadelenin uzamasını sıklıkla eleştirmiştir.[7] Obama bahse konu süreç boyunca ABD'nin özellikle Irak ve Afganistan'daki askeri varlığının ABD'nin dış politika hedefleriyle uyumlu bir şekilde sonlandırılması ve Başkanlığın, Amerikan halkının esas sorunları olarak tanımladığı ekonomik, sosyal, eğitim ve sağlık alanındaki reformlarına odaklanması gerektiğini savunmuştur.[8] Barack Obama, 9/11 saldırıları akabinde ortaya çıkan tehdit ortamının ve ABD'nin küresel çapta devam eden askeri operasyonlarının kendisinin göreve gelmesi sonrasında yeniden değerlendirileceğini, ABD'nin önceliğinin Ortadoğu'dan çok Asya-Pasifik ve güvenlik sorunları yerine ekonomik, sağlık sorunları olacağını, ABD Başkanı olarak göreve başladığı gün yaptığı konuşmada da vurgulamıştır.[9] Bu kapsamda ABD'nin

---

4 Bahse konu tartışmalar için bkz., James M. Lindsay, "George W. Bush, Barack Obama and the future of US global leadership", **International Affairs,** Cilt 87, Sayı 4, 2011, ss. 765-779; Amir Stepak, Rachel Whitlark. "The Battle over America's Foreign Policy Doctrine", **Survival,** Cilt 54, Sayı 5, 2012, ss. 45-66.

.5 Colin Dueck, **The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today**, Oxford University Press, New York; 2015, ss. 25-41; Leonard Cutler, **President Obama'a Counterterrorism Strategy in the War on Tero**r, Palgrave-Macmillian, New York, 2017, ss. 1-13; Bob Woodward, **Obama'a Wars,** Simon & Schuster, New York, 2010, ss. 12-26.

6 Tezde kullanılan "Taliban yönetimi" ifadesi, Afganistan'da 1980'li yıllarda Sovyetler Birliği'ne karşı savaşan ve 1997 yılında hükümeti zorla ele geçiren mücahit gruplarını ifade etmekte olup, bahse konu grup kendi yönetimini Afganistan'da "İslam Emirliği" olarak tanıtmıştır/tanıtmaktadır. Tez çalışmasında söz konusu idare Taliban adıyla kullanılmaktadır.

7 Obama'nın Demokratik Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmanın metni için bakınız: https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=94087570 (Erişim tarihi 11 Ağustos 2022).

8 Obama'nın sağlık ve eğitim reformu yapılmasını savunan konuşmasının tam metni için bakınız: http://obamaspeeches.com/097-The-Time-Has-Come-for-Universal-Health-Care-Obama-Speech.htm (Erişim tarihi 11 Ağustos 2022).

9 Obama'nın 19Şubat 2009'da düzenlenen Başkanlık Devir-Teslim Töreni'nde yaptığı konuşmanın tam metni için bakınız: https://www.aol.com/article/news/2017/01/19/president-barack-obamas-first-inauguration-speech-full-

Afganistan ve Irak'taki askeri operasyonları George W. Bush'tan Barack Obama'ya miras kalmış ve başkan adayı Barack Obama her iki savaş alanında da Amerikan varlığının sonlandırılacağı mesajını Amerikalı seçmene defaatle vermiştir.[10]

Bu kapsamda Obama seçim kampanyası döneminde, her ikisi de Bush yönetimi tarafından başlatılan Afganistan (Operation Enduring Freedom) ve 2003 Irak Savaşı (Operation Iraqi Freedom) arasında da haklı/gerekli Amerikan çıkarlarına hizmet eden ve etmeyen şeklinde bir ayrıma da gitmiştir.[11] Barack Obama seçim döneminde sıklıkla; Amerikan yaşam tarzına tehdit oluşturan küresel terörle mücadeleye, seçilmesi halinde de devam edileceğini belirtmiş; Bush yönetiminin CIA'nın hatalı istihbarat paylaşımlarını kullanarak Irak'ta var olmayan nükleer kapasiteyi ortadan kaldırma argümanına dayanarak 2003'te Saddam Hüseyin yönetimini devirmesiyle ABD'nin temel milli güvenlik hedefi olan küresel terör örgütleriyle mücadeleden uzaklaştığını belirtmiştir.[12]

Nitekim, Obama seçim kampanyasında, Irak ve Afganistan'da Amerikan askeri varlığının en kısa sürede sonlandırılacağı temasını işlemekle birlikte, ABD'nin Afganistan'daki varlığını gerekli askeri güç kullanımı olarak tanımlayarak 2003 Irak Savaşı'ndan ayırmıştır.[13] Öyle ki, Obama kampanyası sırasında, Irak Savaşı'nın ABD'nin Basra Körfezi'ndeki çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde en kısa sürede sonlandırılması akabinde ABD'nin mevcut askeri varlığının temel güvenlik sorunu olarak görülen Afganistan'a yönlendirilmesini ve terör örgütlerine güvenli sığınak sağlayan yapının öngörülebilir bir sürede tasfiye edilmesini vaatleri arasında sıralamıştır. Ayrıca

---

text/21657532. Ayrıca H. Barack Obama'nın ABD'nin değişimine ve reform önerilerine ilişkin görüşleri için bkz: H. Barack Obama, **The Audacity of Hope,** Crown Publishers, New York, 2006, ss. 18-46; Barack Obama's Acceptance Speech**, New York Times**.

10 Christian Henderson, The 2010 United States National Security Strategy and the Obama Doctrine of 'Necessary Force, **Journal of Conflict Security&Law,** Cilt 15, Sayı 3, ss. 403-434; Stanley A. Renshon, National Security in Obama Administration: Reassessing the Bush Doctrine, **Routledge,** ss. 1-24, 199-223.

11 Jeffrey Goldberg, The Obama Doctrine: The U.S. president talks through his hardest decisions about America's role in the World**, The Atlantic**, Nisan 2016, ss. 50-80.; David Fitzgerald ve David Ryan, **Obama, US Foreign Policy and the Dilemmas of Intervention,** Palgrave-Macmillian, Londra, 2014, ss. 25-73.

12 Charlie Savage**, Power Wars: Inside Obama's Post 9/11Presidency**, Little Brown and Company: New York, ss. 43-57.

13 Christian Henderson, **The 2010 United States National Security Strategy and the Obama Doctrine of 'Necessary Force,** ss. 403-434.

Afganistan'da ABD'ye müzahir bir yönetimin güçlendirilerek, bölgeden Amerikan askeri varlığını temelli çekmeyi hedeflemiştir. Bu şekilde başkan adayı Obama yeni dönemde ABD'nin daha çok başta ekonomi olmak üzere, Amerikan halkının gerçek sorunları olarak gördüğü eğitim ve sağlık gibi sosyal alanlara, kısaca iç sorunlara odaklanabilmeyi temel hedefi olarak belirlemiştir.[14]

Öte yandan söylem-davranış uyumu açısından Obama yönetiminin göreve gelmeden önce seçim kampanyasında kullandığı argümanların/vaatlerin ve ABD dış politikasına koyduğu hedeflerin, ilk ve ikinci dönemlerinde ne oranda ABD'nin dış politika/milli güvenlik davranışlarına/kararlarına yansıdığının ve Bush döneminde ABD'nin askeri güç kullanımıyla hangi açılardan değişim ve/veya devamlılık gösterdiğinin çözümlenmesinin, ABD'nin bu döneminin daha sistemli bir şekilde açıklanmasına katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Bush ve Obama yönetimlerinin Irak ve Afganistan odağındaki askeri güç kullanma kararlarının hangi perspektiften en tutarlı şekilde açıklanabileceği ise bir diğer sorunudur. Bu konuda literatür incelendiğinde, Obama'nın dış politikası ve milli güvenlik siyasetinde değişimden çok devamlılığın gözlendiği, Obama'nın birçok konuda ve alanda Bush yönetiminin mirasına sahip çıktığı öne sürülebilir.

Örneğin, "Obama Yönetiminin Milli Güvenlik Siyasetinde Değişim ve Devamlılık" başlıklı makalesinde Christopher Hemmer, "Obama'nın Bush yönetiminin tanımladığı Amerikan çıkarlarını büyük ölçüde benimsemesine karşın, ABD'nin küresel liderliğini ve Amerikan dış politikasında Amerika'ya has/özgü değerlerin önemini vurguladığı, öte yandan Obama'nın Bush'tan farklı olarak uluslararası tehdit ortamını çok daha geniş bir şekilde yorumladığı ve çok taraflılığı ön plana çıkardığı" üzerinde durmaktadır.[15] "Obama'nın Dış Politikasında Değişim ve Devamlılık" başlıklı makalesinde Robert S. Singh, "Obama döneminin ilk iki senesinde Bush döneminin başat

---

[14] Colin Dueck, **The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today**, Oxford University Press, New York; 2015, ss. 13-14, 21.

[15] Christopher Hemmer, Continuity and Change in the Obama Administrations National Security Strategy, **Comparative Strategy**, Cilt 30, Sayı 3, ss. 268-277.

savaşlarını devam ettirdiği, küresel kriz ortamında bir değişim olmadığını" ortaya koymaktadır.[16]

"Obama'nın Asya'ya Yönelik Dış Politikasında Devamlılık Değişimden Fazla" başlıklı makalesinde Mayang A. Rahawestri, Obama'nın Bush döneminden devamlılık gösteren Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) çevrelenmesi politikası kapsamında Hindistan ile yakınlaşma siyasetini devam ettirdiğini öne sürmektedir. Aynı çerçevede George Katito, ABD'nin Afrika'ya yönelik dış politikasında devamlılığın, değişim gösteren unsurlardan fazla olduğuna vurgu yapmakta;[17] Mark Weisbrot, Obama yönetiminin Latin Amerika siyasetini Bush yönetimiyle kıyaslandığında neredeyse aynı çerçevede devamlılık gösterdiğine değinmekte;[18] Fawaz Al Kahtani de Bush ve Obama yönetimlerinin 9/11 saldırıları sonrasında Basra Körfezi'ne yaklaşımını ele aldığı çalışmasında, ABD dış politikasında lider değişiminin, devletlerin dış politika davranışları üzerinde büyük etkileri olmayacağına işaret etmektedir.[19] ABD'nin Obama ve Bush dönemi dış politikalarının farklı bölgelere odaklanılarak ve farklı odaklanılarak ele alınan çalışmalarda da Obama yönetiminin değişim vaatlerine karşın, Bush dönemi politikalarını çoğunlukla devam ettirme eğiliminde olduğu vurgulanmaktadır.[20]

---

16 Robert S. Singh, "Continuity and change in Obama's foreign Policy", (der.) B. Rockman, A. Rudalevige, ve C. Campbell, **The Obama Presidency: Appraisals and Prospects.** Washington, ABD, CQ Press, 2012, ss. 268-294.

17 George Katito, "Continuity, little change?: US-Africa policy under the Obama Administration", **OASİS: Observatorio de Análisis de los Sistemas Internacionales,** Sayı 12, Kasım 2009.

18 Mark Weisbrot, "Commentary: Obama's Latin America Policy: Continuity Without Change", **Latin American Perspectives,** Cil*t* 38, Sayı 4, 2011, ss. 63-72.

19 Fawaz Al-Kahtani, "Continuity and change in United States' foreign policy towards Gulf region after the events of September 11th, 2001: A comparative vision between the Bush and Obama administrations",, **Review of Economics and Political Science,** Cilt 4, Sayı 1, ss. 2-19.

20 Aaron Ettinger, "US national security strategies: Patterns of continuity and change, 1987–2015", **Comparative Strategy**, Cilt 36, Sayı 2, 2017, ss. 115-128; Michelle Bentley ve Jack Holland, **Obama's Foreign Policy: Ending the War on Terror**, Londra, Routledge, 2013; Mohammad Jamshidi ve Farnaz Noori, "The United States national security strategy under Bush and Obama: Continuity and change", **World Sociopolitical Studies**, Cilt 1, Sayı 2, 2017, ss. 175-197; Bledar Prifti, **US Foreign Policy in the Middle East: The Case for Continuity**. Springer, 2017; John De Bhal, "More continuity than change? US strategy toward Cuba under Obama and Trump", **Contemporary Politics**, Cilt 24, Sayı 4, 2018, 436-453; Nik Hynek, "Continuity and change in the US Foreign and Security Policy with the accession of President Obama", **Ústav mezinárodních vztahů,** 2009; Robert Ondrejcsak, "American foreign and security policy under Barack Obama: change and continuity", **Panorama of Global Security Environment**, 2009, ss.147-162; Richard Jackson, "Culture, identity and hegemony: Continuity and (the lack of) change in US counterterrorism policy from Bush to Obama", **International Politics,** Cilt 48, Sayı 2, 2011, ss 390-411; Peter A. Dumbuya, "Continuity or change in US relations with Africa during the Obama Presidency", **Assessing Barack Obama's Africa Policy: Suggestions for Him and African Leaders,** New York, University Press of America, 2014.

Literatürde, ABD'nin Bush yönetimi dönemindeki dış politikasının, Obama döneminde farklı sorunlar odağında olsa da nasıl bir değişim ve devamlılık gösterdiğini ele alan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin James M. Lindsay, "George W. Bush, Barack Obama and the future of US Global Leadership" başlıklı makalesinde, Obama'nın sıklıkla vurguladığı ABD'nin küresel liderliğinin önemi üzerinde durmuş, Obama'nın liderlik perspektifinin Bush dönemi ile hangi açılardan değişim ve devamlılık göstereceğini ele almıştır.[21] Nicolas Van De Walle, "US Policy Towards Africa: The Bush Legacy and the Obama Administration" başlıklı makalesinde, Bush yönetiminin Afrika politikasını inceleyerek, Obama yönetiminin ilk dönemindeki yaklaşımını açıklamıştır.[22] Elinor Sloan "Continental and Homeland Security: From Bush to Obama" başlıklı makalesinde her iki başkanın caydırıcılık politikalarını karşılaştırmış, Graeme A. M. Davies ise, "Coercieve Diplomacy Meets Diversionary Incentives: The Impact of US and Iranian Domestic Politics During Bush and Obama Presidencies" başlıklı makalesinde, her iki başkan döneminde stratejik çatışmadan kaçınma ve şaşırtmaya yönelik savaş kuramlarının İran-ABD ilişkilerini nasıl açıkladığı üzerinde durmuştur.[23] Bu çalışmaların yanı sıra, Bush ve Obama dönemi ABD güvenlik politikalarını farklı coğrafya ve konulara odaklanarak karşılaştıran akademik çalışmalar da her iki başkan dönemindeki değişim ve devamlılık iddialarını açıklamaya çalışmıştır.[24]

Bu akademik çalışmalara ek olarak, YÖK'ün ulusal veri tabanında, "ABD dış politikası", "Irak Savaşı", "Bush Doktrini" anahtar kelimesiyle, yapılan tarama

---

21 James M. Lindsay, "George W. Bush, Barack Obama and the Future of US Global Leadership", **International Affairs, Royal Institute of International Affairs,** Cilt 87, Sayı 4, 2011, ss. 765-779.

22 Nicolas van de Walle, "US Policy Towards Africa: The Bush Legacy and the Obama Administration", **African Affairs,** Cilt 109, Sayı 434, 2010, ss. 1-21.

23 Sloan, Elinor. "Continental and Homeland Security: From Bush to Obama", **International Journal**, Cilt 64, Sayı 1, 2008, ss. 191-200; Graeme A. M. Davies, "Coercive Diplomacy Meets Diversionary Incentives: The Impact of US and Iranian Domestic Politics during the Bush and Obama Presidencies", **Foreign Policy Analysis,** Cilt 8, Sayı 3, 2012, ss. 313-331.

24 Bu çerçevedeki çalışmalar için bakınız: Timothy M. Gill ve Joseph Marshall Brown. "Two Decades of Imperial Failure: Theorizing U.S. Regime Change Efforts in Venezuela from Bush II to Trump", **Class, Race and Corporate Power,** Cilt 8, Sayı 2, 2020; Travis. Cram, "An Open Door': Responsibility and the Comic Frame in Obama's Foreign Policy Rhetoric on Iran", **Rhetoric and Public Affairs,** Cilt 20, Sayı 1, 2017, ss. 69-108; Leonard Cutler, "Bush vs. Obama Detainee Policy Post–9/11: An Assessment", **Strategic Studies Quarterly,** Cilt 4, Sayı 2, 2010, ss. 63-87; Wu Chengqiu, "International Structure, Threat, and Public Opinion on Foreign Policy: Bush and Obama's Foreign Policy Turns", **The Chinese Journal of International Politics,** Cilt 4, Sayı 3, 2011, ss. 311-343.

sonucunda, Obama ve Bush dönemlerinde 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin dış politikasını Irak ve güç kullanımı ele alarak tartışan doktora tezleri arasında yer alan; Helin Sarı Ertem'in "Geleneksel Amerikan Kimlik ve Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri" başlıklı tezinde ABD'nin 11 Eylül sonrasında Bush yönetimi ve yeni muhafazakârların öncülüğünde gerçekleştirdiği dış politika davranışlarının geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısının izlerini taşıdığı; Ayşe Nur Çetinoğlu-Harunoğlu'nun "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye Açısından Türk-Amerikan İlişkilerinin Düzen ve Adalet Kavramları Çerçevesinde Analizi: Irak Örneği" başlıklı tezinde Soğuk Savaş döneminde Türkiye-ABD ilişkilerindeki değişim ve devamlılığı, devletlerin dış politika kararlarındaki değişimin kimliklerin ve dünya politikalarındaki değişimle açıkladığı; Gökhan Telatar'ın, "11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasında Hegemonyanın Yeniden İnşası" başlıklı tezinde, Bush yönetiminin 11 Eylül sonrasındaki eylemlerinin Amerikan dış politikasında köklü bir değişim meydana getirmediği; Arash Sharghi'nin "ABD'nin Ortadoğu Politikası ve IŞİD" başlıklı tezinde, Bush yönetiminin 2003 Irak politikası neticesinde Irak'taki güç boşluğundan IŞİD'in faydalandığı; Ahmet Cural'ın "Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalıcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması" başlıklı tezinde, Bush doktrini kapsamında ele alınan önleyici ve önalıcı askeri güç kullanımının gelişimi ve Bush yönetiminin önleyici güç kullandığında normatif ve hukuki mülahazaları dikkate alma eğiliminde olduğu; Ömer Kurtbağ'ın "Eleştirel Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Çerçevesinde Amerikan Dış Politikasının Analizi-Hegemonya Söylemi ve Amerikan Muhafazakâr Sağı" başlıklı tezinde, tek taraflı ve zora dayalı hegemonya anlayışıyla George W. Bush yönetiminin yeni muhafazakâr dış politikasına odaklandığı; Buket Önal'ın "Amerikan Dış Politikası Oluşum Sürecinde Başkanın Rolü ve Türkiye-Amerika İlişkileri (1993-2004)" başlıklı tezinde ise, Bill Clinton ve G. W. Bush dönemlerinde Türk-Amerikan ilişkilerine değinilirken, bu başkanlar döneminde dış politika ilkeleri ve uygulamaları incelediği göze çarpmaktadır.[25]

[25] Helin Sarı Ertem, **Geleneksel Amerikan Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010; Ayşe Nur Çetinoğlu Nuroğlu, **Soğuk Savaş Döneminde Türkiye Açısından Türk-Amerikan İlişkilerinin Düzen ve Adalet Kavramları**

Ayrıca bu doktora tezlerine ek olarak, Proquest Theses & Dissertations uluslararası tez veritabanında, "Bush ve Obama", "Irak ve Afganistan" anahtar kelimeleriyle yapılan tarama sonucunda Bush ve Obama dönemlerindeki değişim ve devamlılık ile Irak ve Afganistan'da askeri güç artırımını tartışan doktora tezleri arasında yer alan Kevin Marsh'ın "A Tale of Two Surges Conceptual Models of Foreign and the decisions to adopt troop surges in the Iraq and Afghanistan Wars" başlıklı doktora tezinde, Bush yönetiminin Irak'ta 2006-2007 döneminde, Obama'nın ise Afganistan'da 2009'da Amerikan askeri varlığının artırılmasını karar verme kuramı açısından sınanmasını; Takayuki Nishi'nin, "Threat, Military Culture and Strategy: The Unites States in Iraq and Afghanistan" başlıklı makalesinde, ABD'nin Irak ve Afganistan'daki politikalarını güç dengesi ve örgütsel kültür kuramıyla açıklanmasını; Kimbra L. Fisher'in "Presidential Use of Strategic Intelligence to Combat 'Islamist Terrorism' in the post-9/11 era: A Comparative Case Study of the William J. Clinton, George W. Bush, and Barack H. Obama Administrations With Illustrations Using the Trump and Biden Administrations" başlıklı tezinde, "İslami terörizm"[26] ile mücadelede Clinton, Bush ve Obama'nın stratejik istihbaratı karar alma süreçlerinde kullanımını; Joana Margarida Jacinto Ribeiro'nun, "President Obama vs President Bush: Can A President's Leadership Style be an Effective and Efficient Influence For US Diplomacy and Foreign Policy" başlıklı tezinde her iki başkanın liderlik karakterlerinin ABD'nin İslam ülkelerine yönelik dış politikasına yansımasını; Ling Sun'un "American Culture on American Foreign Policy--to the Bush Administration's Middle East Diplomacy as an Example" başlıklı tezinde, Amerikan kültürünün Bush dönemi Amerikan diplomasisine etkisini; Abdul Razak İdris'in "A Comparative Analysis of George W. Bush and Barack H. Obama's

**Çerçevesinde Analizi: Irak Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, Gökhan Telatar, **11 Eylül Sonrası Amerikan Dış Politikasında Hegemonyanın Yeniden İnşası,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, Arash Sharghi, **ABD'nin Ortadoğu Politikası ve IŞİD**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, Ahmet Cural, **Bush Doktrini Ve Askeri Gücün Önalıcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, Buket Önal, **Amerikan Dış Politikası Oluşum Sürecinde Başkanın Rolü ve Türkiye-Amerika İlişkileri (1993-2004)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006;

[26] Bu doktora tezinde, Kimbar L. Fisher'ın tezinde kullandığı "İslami terörizm" kavramına iştirak edilmediği gibi herhangi bir dini inancın terörizmle eşleştirilmesinin de bilimsel açıdan doğru bir niteleme olmadığı değerlendirilmektedir.

Foreign Policies Towards Ghana" başlıklı tezinde, Bush ve Obama yönetimlerinin Gana'ya yönelik dış politikalarını; Robert Glyn Jones, "The Administration of George W. Bush: Continuity or Discontinuity in American Foreign Policy?" başlıklı tezinde, Bush yönetimi döneminde ABD dış politikasının geleneksel Amerikan dış politikası ile devamlılık mı yoksa değişim mi gösterdiğini incelemişlerdir.[27]

Bu kapsamda önceki sayfadaki kriterler kullanılarak yapılan taramalar sonucunda; Lamount Cary Colucci'nin "Crusading Realism The Bush Doctrine and United Sates National Securtiy Doctrine" başlıklı tezinde 11 Eylül saldırılarının Bush yönetiminin dini inanışları ve Bush'un yönetim tarzı ile ABD milli güvenlik politikasının seyrini değiştirdiği, yeni muhafazakârların yönetimdeki ağırlığının artmasına neden olduğunu; Bakeel Ahmed Alzandani'nin "The Bush Doctrine, the War on Terror, and American Promotion of Democracy in the Middle East: The Cases of Egypt and Yemen" başlıklı tezinde Bush yönetiminin yeni muhafazakârların savunduğu demokrasilerin güçlendirilmesi ve yayılması ile ABD'nin milli güvenliğinin güçlendirilebileceği düşüncesinin etkisinde kaldığı, bu yaklaşımın Mısır ve Yemen'deki etkilerini tartıştığını; Elizabeth Anne Austin'in "Shock and Awe: The Foreign Policy Decision Making Process under the Bush Administration" başlıklı doktora tezinde, ABD dış politika davranışlarının oluşumunda ulusal kimliğin önemli etkenlerden biri olduğunu, Amerikan istisnailiğinin Bush yönetiminin 11 Eylül saldırıları sonrasındaki kararlarında etkili olduğunu; Mohammad Jalal Majeed Shareef'in "President George W. Bush's Policy Towards Iraq: Change and Continuty" başlıklı doktora tezinde, Bush yönetiminin geleneksel Amerikan

[27] Robert Glyn Jones**, The Administration of George W. Bush: Continuity or Discontinuity in American Foreign Policy?,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Oxford Brooks University, 2007; Abdul Razak Idriss, **A Comparative Analysis of George W. Bush and Barack H. Obama's Foreign Policies Towards Ghana,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Howard University**,** 2017**;** Ling Sun, **American Culture on American Foreign Policy--to the Bush Administration's Middle East Diplomacy as an Example,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Huazhong University, 2010; Joana Margarida Jacinto Ribeiro, **President Obama vs President Bush: Can A President's Leadership Style be an Effective and Efficient Influence For US Diplomacy and Foreign Policy,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universidade da Beira Interior, 2013; Kimbra L. Fisher, **Presidential Use of Strategic Intelligence to Combat 'Islamist Terrorism' in the post-9/11 era: A Comparative Case Study of the William J. Clinton, George W. Bush, and Barack H. Obama Administrations With Illustrations Using the Trump and Biden Administrations,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, American Public University System, 2022; Takayuki Nishi, **Threat, Military Culture and Strategy: The Unites States in Iraq and Afghanistan**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Chicago, 2009; Kevin Marsh, **A Tale of Two Surges Conceptual Models of Foreign and the decisions to adopt troop surges in the Iraq and Afghanistan Wars,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, North Illinois University**,** 2011.

dış politikasından uzaklaştığı yönünde yapılan değerlendirmelere karşın Bush'un Irak politikasında Saddam döneminde belirli açılardan devamlılık gösterdiğini; Bao Jun Tan'ın "The Study on Unilateralism in George W. Bush's Policies of Anti-Terorism" başlıklı doktora tezinde, tek taraflılığın ABD'nin dış politika geleneğinde yer aldığını, Bush yönetiminin de ABD'nin bu yöndeki geleneklerinden etkilenerek terörizm karşıtı politikalarını şekillendirdiğini; Alex Miles'ın The Rise of the Rouge States Doctrine: the Clinton and Bush Approach to National Security in the Post Cold War era" başlıklı tezinde, Jimmy Carter döneminden itibaren ABD'nin haydut devletlere yönelik politikasının oluşumu açıklanarak, Clinton ve Bush dönemlerinde haydut devletlere yönelik ABD dış politikasının oluşumunu tartışmışlardır.[28]

Bu tezin açıklamayı amaçladığı bir diğer olgu olan "ABD'nin askeri güç kullanımı kararı" ve "kuvvet kullanma" anahtar kelimeleri ile Proquest Theses & Dissertations uluslararası ve YÖK ulusal tez veritabanında yapılan araştırmada ise; Donna G. Starr Deelen, "United States Use of Force Against Terrorism and the Threat of Terrorism: An Analysis of the Past Four U.S. Presidents' Use of Force to Combact International Terrorism" başlıklı tezinde, Ronald Reagan, George H. W. Bush, Bill Clinton ve George W. Bush'un uluslararası terörizm karşındaki askeri güç kullanımlarını; Karl Rene DeRouen, "The Political Economy of United States Use of Force" başlıklı tezinde ve Robert Keith Jones "Limited Warfare as Pragmatic Concern: The Bounds of Domestic Consensus, the Controlled Use of Force, and United States Security" başlıklı tezinde, ABD'de karar alıcıların Soğuk Savaş döneminde sınırlı savaşların başlatılmasındaki rolünü tümdengelimci kuram açısından; Ciny Lou May, "United States Presidential Decision-Making and The Use of Force During Crises in the Middle East and

---

28 Alex Miles, **The Rise of the Rouge States Doctrine: the Clinton and Bush Approach to National Security in the Post Cold War era,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Salford, 2010; Lamount Cary Colucci, **Crusading Realism The Bush Doctrine and United Sates National Securtiy Doctrine,** Queen Mary University of Londra, 2007**;** Bakeel Ahmed Alzandani, **The Bush Doctrine, the War on Terror, and American Promotion of Democracy in the Middle East: The cases of Egypt and Yemen,** Yayınlanmamış Doktora Tezi,The University of Nebraska, 2010; Elizabeth Anne Austin**, Shock and Awe: The Foreign Policy Decision Making Process under the Bush Administration,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Glascow, 2011; Mohammad Jalal Majeed Shareef, **"President George W. Bush's Policy Towards Iraq: Change and Continuty,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Durham, 2010; Bao Jun Tan, **The Study on Unilateralism in George W. Bush's Policies of Anti-Terorism,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Lanzhou University, 2010.

North Africa, 1979-2009" başlıklı doktora tezinde, ABD'nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da askeri güç kullanımında ABD Başkanlığının karar alma sürecini; John Patrick Afamenua İfedi, "United States Hegemony and Foreign Policy in the Third World: Continuity and Change in the Use of Force as a Strategy of Containment, 1980-1990" başlıklı tezinde, ABD'nin Üçüncü Dünya ülkelerinde çevreleme stratejisi kapsamında askeri güç kullanımındaki değişim ve devamlılıklarını; Holman Weiser Jenkins, "Mid Twentieth Century American Militray Doctine, An Inquiry into The Sources and Principles Governing the Strategic and Tactical Outlook of the Armed Forces of the United States with Respect to the Use of Force ASAN Instrument of Policy" başlıklı tezinde, Amerika'nın 20. yüzyılın ortasındaki askeri doktrininin ABD Silahlı Kuvvetleri'nin stratejik ve taktik düzeydeki askeri güç kullanımını; Bülent Şener "Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği" başlıklı doktora tezinde, Türk dış politikasında güç kullanma olgusunun hangi durumlarda ve ne tür bir zeminde neden-sonuç ilişkisi içinde ortaya çıktığını; Funda Keskin "Uluslararası Hukukta Savaş Durumu Dışında Kuvvet Kullanma" başlıklı tezinde, Birleşmiş Milletler (BM) sisteminin devletlerin askeri kuvvet kullanma hakkını meşru müdafaa hakkı dışında yasakladığını, BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) belirli durumlarda devletlerin sadece belirlenen çerçevede askeri kuvvet kullanımına kapı aralayabildiğini; Ahmet Hamdi Topal, "Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma" başlıklı doktora tezinde, uluslararası hukuktaki kuvvet kullanma yasağı ve yasak çerçevesinde hangi hallerde terörizme karşı kuvvet kullanılabileceğini; Murat Yılmazarslan, "Kuvvet Kullanma: NATO'nun Uluslararası Hukukta Artan Rolü" başlıklı doktora tezinde, BM'nin açık bir yetkilendirmesi olmaksızın, kuvvet kullanımını yasaklamasına karşın NATO'nun askeri güç kullanımını; Oğuz Üstünel, "Barış Harekâtların Kuvvet Kullanma" başlıklı doktora tezinde, devletlerin kuvvet kullanmasının meşru müdafaa koşulu halinde sınırlandırılması akabinde BMGK kararları ile kurulan barış misyonlarında kuvvet kullanımını çalışmışlardır.[29]

[29] Donna G. Starr Deelen, **United States Use of Force Against Terrorism and the Threat of Terrorism: An Analysis of the Past Four U.S. Presidents' Use of Force to Combact International Terrorism**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Bradford, 2012; Karl Rene DeRouen, **The Political Economy of United States Use of**

Bu kapsamda ABD dış politikası alanında Bush ve Obama dönemlerine yönelik gerçekleştirilen doktora tezleri ve diğer bilimsel araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda, Bush veya Obama yönetimlerinin Irak, Afganistan veya farklı coğrafyalara yönelik dış politikaları, terörle ve direniş ile mücadele konularında askeri güç kullanımı, Irak ve Afganistan savaşlarında sahadaki Amerikan askerlerinin sayısını artırımının karar alma kuramı çerçevesinde açıklandığı ve bu konuların doktora tezlerine konu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ayrı ayrı ele alındığında Bush ve Obama yönetimlerinin terörle mücadele yaklaşımları, Irak'a yönelik milli güvenlik siyasetlerinin oluşumu ve özellikle Bush doktrini kapsamında demokrasinin yayılması yoluyla ABD'nin milli güvenliğinin güçlendirilmesi, yeni muhafazakârların Bush dönemindeki etkinlikleri ve yönetimin karar alma süreçleri üzerindeki etkisinin de bilimsel çalışmalar kapsamında ele alındığı önceki sayfalarda da ortaya konulmuştur. Bu çerçevede Bush ve Obama yönetimlerinin milli güvenlik politikaları, Afrika, Ortadoğu, Güney Amerika ve Çin'e yönelik dış politikalarındaki değişim ve devamlılık olup olmadığının da doktora çalışmaları kapsamında ele alındığı gözlenmiştir. Nitekim Bush veya Obama özelinde yapısalcı perspektiften, uluslararası sistem, kimlik ve ideoloji üzerinden, karar verme süreçleri açısından, realizmin bakış açısı ile her iki başkanın belirli bölgelere veya konulara yönelik tutum ve davranışlarının başta doktora tezleri olmak üzere bilimsel çalışmalar kapsamında tartışıldığı görülmektedir.

Öte yandan Obama'nın seçim kampanyası sürecinde sıklıkla vurguladığı

---

**Force,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Texas A&M University, 1993; Robert Keith Jones, **Limited Warfare as Pragmatic Concern: The Bounds of Domestic Consensus, the Controlled Use of Force, and United States Security,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Louisiana State University and Agricultural & Mechanical College, 1995; Ciny Lou May, **United States Presidential Decision-Making and The Use of Force During Crises in the Middle East and North Africa, 1979-2009,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Oxford University, 2013; John Patrick Afamenua İfedi, **United States Hegemony and Foreign Policy in the Third World: Continuity and Change in the Use of Force as a Strategy of Containment, 1980-1990,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Howard University, 1999; Holman Weiser Jenkins, **Mid Twentieth Century American Military Doctrine, An Inquiry into The Sources and Principles Governing the Strategic and Tactical Outlook of the Armed Forces of the United States with Respect to the Use of Force ASAN Instrument of Policy,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Pennsylvania, 1958; Bülent Şener, **Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011; Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Savaş Durumu Dışında Kuvvet Kullanma,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996; Ahmet Hamdi Topal, **Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004; Murat Yılmazarslan, **Kuvvet Kullanma: NATO'nun Uluslararası Hukukta Artan Rolü,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006; Oğuz Üstünel, **Barış Harekâtların Kuvvet Kullanma,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017;

ABD'nin bir önceki döneme, Bush yönetimi politikalarına kıyasla değişeceği iddiasının hangi seviyede gerçekleştiği veya gerçekleşmediği olgusunun hâlâ tartışılmasına ihtiyaç duyulan bir başlık olarak öne çıktığı düşünülmektedir. Bu bağlamda ABD'nin milli güvenlik ve dış politikasında, değişimden çok devamlılığın izlendiği göz önünde bulundurulduğunda, Obama'nın değişimi temel alan seçim stratejisinin sonucu olan ve değişimi temel alan iddialı söylemlerinin, Obama'nın başkanlık döneminin sonuna gelindiğinde, Irak ve Afganistan odağında ABD'nin askeri güç kullanımını hangi seviyede etkilediği, Bush dönemi ile bir devamlılık mı yoksa değişim mi gösterdiği hususlarının kuramsal bir çerçevede kapsamlı bir çözümlemeye tabi tutulmadığı anlaşılmaktadır.

Nitekim her iki başkanın döneminde devamlılık gösteren ABD'nin Irak ve Afganistan odağındaki askeri güç kullanımı ve askeri müdahalesini, milli güvenlik ve dış politikasını açıklamayı hedefleyen bilimsel çalışmaların hukuki bakış açısını kullandıkları gibi, karar alma kuramlarından faydalandıkları ve gerçekçi perspektiften yararlandıkları tespit edilmiştir. Örneğin, bu konuda Kevin Marsh'ın Bush ve Obama dönemlerinde Irak ve Afganistan özelinde ABD'nin asker sayısının artırılması kararını nedenleriyle açıkladığı doktora tezi karar alma kuramı açısından sorunu tartışmış; Graham T. Allison, 1962 yılında gerçekleşen Küba Füze Krizi'ni incelediği *Essence of Decision* adlı kitabında yararlandığı dış politika karar alma modelleri açısından asker artırılması kararını incelemiştir.[30] Ayrıca ABD'nin Bush veya Obama yönetimleri dönemlerindeki askeri güç kullanımı davranışları açıklanmaya çalışılırken, iki başkanın Irak ve Afganistan'a yönelik askeri güç kullanımlarının tüm boyutlarıyla karşılaştırılmadığı da anlaşılmaktadır. Bush ve Obama'nın Irak ve Afganistan'daki askeri güç kullanımının karşılaştırılması ve Obama'nın seçim kampanyası döneminde öne sürdüğü değişimin, ABD'nin bu iki bölgedeki askeri güç kullanımı kararlarına yansıyıp yansımadığı veya hangi seviyelerde yansıdığının açıklanmasının bilimsel açıdan önemini koruyan bir sorun olduğu değerlendirilmektedir.

[30] Kevin Marsh, **A Tale of Two Surges Conceptual Models of Foreign and the decisions to adopt troop surges in the Iraq and Afghanistan Wars,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, North Illinois University**,** 2011.

Bu bağlamda ABD'nin Bush ve Obama yönetimlerinde Irak ve Afganistan özelinde askeri güç kullanımının nasıl ele alınacağı, her iki liderin güç kullanımı kararlarının oluşumunun hangi perspektiften çözümlenebileceği de bir diğer önemli sorunsal olmuştur. Bu bağlamda bu doktora tezinde uluslararası politikada aktör olan devletin bir davranışı olan askeri güç kullanımının açıklanması amaçlandığından, kuramsal açıdan karar alıcıların dış ve iç dinamikleri algılamaları temelinde devletin davranışlarının oluştuğunu açıklayan "Neoklasik Realizm" araştırma modelinden faydalanılmasının konunun ele alınmasını kolaylaştıracağı değerlendirilmiştir. Bu noktada ABD'de yürütmenin başı olan Başkanlığın ABD'nin askeri güç kullanımı konusunda, ABD iç siyasetinde merkezi konumu göz önünde bulundurulduğunda, Bush ve Obama yönetimlerinin Irak ve Afganistan sorunlarını nasıl algıladıkları, ABD'nin milli güvenliğini ve güvenliğine yönelik tehditleri nasıl tanımladıkları, söz konusu tehditler kapsamında hangi araç ve hedefleri benimsedikleri hususlarının neoklasik realizmin lensleriyle incelenmesinin; her iki başkan döneminde de devamlılık arz eden ABD'nin Afganistan ve Irak odağındaki askeri güç kullanımındaki değişim ve devamlılıkları açıklamamızı, iki başkanın dönemlerini karşılaştırmamızı kolaylaştıracağı düşünülmüştür.

Bu kapsamda, neoklasik realizmin ABD'nin milli güvenlik ve dış politika davranışlarını açıklamayı hedefleyen bilimsel çalışmalarda nasıl ele alındığı incelendiğinde; Tudor Onea, "Putting the 'Classical' in Neoclassical Realism: Neoclassical Realist Theories and US Expansion in Post Cold War" başlıklı makalesinde, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasındaki dış politika davranışları neoklasik realist perspektiften açıklanarak, kuramın nasıl evirildiği, dış ve iç etkenlerin realist araştırmanın çözümlemesine nasıl dâhil edildiği, sadece dış etkenlerle devletin davranışlarının açıklanamadığı durumlarda neoklasik realizmin iç etkenlere başvurabileceği tartışmalarının yer aldığı; Kevin Marsh'ın "Leading From Behind: Neoclassical Realism and Operation Odyssey Down" başlıklı makalesinde, Barack Obama'nın 2011'de ABD'nin Libya'da uçuşa yasak bölge oluşturulması amacıyla hava ve deniz askeri unsurlarının kullanılması kararını almasında iç etkenlerden faydalanarak açıkladığı;

Wayne McLean'in "Neoclassical Realism and Australian Foreign Policy: Understanding How Security Elites Frame Domestic Discourses" başlıklı makalesinde, Avustralya'da dış politika karar alıcılarının devletin benimsemesini istedikleri dış politika davranışlarına toplumun destek vermesi için iç siyasi ortamı hazırlamaları; Mehmet Şahin'in "Theorizing the Change: A Neoclassical Realist Approach to Turkish Foreign Policy" başlıklı makalesinde, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde dış politikasındaki değişimin sistemin buyrukların eksikliği nedeniyle iç etkenlere odaklanılarak açıklanabileceği ve Türkiye'nin yeni dönemdeki dış politikasını Batı ile örtüşmesi yerine, Ortadoğu'daki ortakları ile yakınlaştırabileceği hususları üzerinde durulduğu; Samet Yılmaz'ın "A Government Devoid of Strong Leadership: A Neoclassical Realist Explanation of Turkey's Iraq War Decision in 2003" başlıklı makalesinde, Türkiye'nin 2003 Irak Savaşı bağlamında politikasının oluşumunu incelediği, fırsat ve tehditlerin belirli olduğu sınırlı bir uluslararası ortamda, karar alma sürecinin zaman baskısı altında kaldığı durumlarda, devletin dış politika davranışlarının oluşumunda iç siyasi etkenlerin sistemik etkenlerden daha etkili olabildiği hususlarını açıkladığı anlaşılmıştır.[31]

Aynı çerçevede gerçekleştirilen diğer bilimsel çalışmaların taramasında ise; Sobia Hanif ile Muhammed Khan'ın "US Security Strategy for Asia Pasific and India's Role" başlıklı makalesinde, Donald Trump'ın ABD'nin Asya-Pasifik bölgesinde liderliğini sürdürmesi ve Trans Pasifik İşbirliği'nden çekilmesi politikasının neoklasik realist bakış açısıyla tartışıldığı, Juan Tovar Ruiz'in "The Trump Doctrine in Foreign Policy: Foundations, Ruptures and Continuities" başlıklı makalesinde, Trump'ın dış politikaya yaklaşımı, bu dönemde ABD dış politikasının oluşumunda Trump'ın ideolojik bakış açısı ve iç siyasi etkenler çerçevesinde incelendiği; Asma Rashid ve Anjum Gul, "Test of

31 Tudor Onea, "Putting the 'Classical' in Neoclassical Realism: Neoclassical Realist Theories and US Expansion in Post Cold War", **International Relations,** Cilt 26, Sayı 2, 2012; Kevin Marsh, "Leading From Behind: Neoclassical Realism and Operation Odyssey Down", **Defence and Security Analysis**, Cilt 30, Sayı 2, 2014, ss. 120-32; Wayne McLean, "Neoclassical realism and Australian foreign policy: understanding how security elites frame domestic discourses", **Global Change, Peace & Security**, Cilt 28, Sayı 1, 2011, ss 1-15; Mehmet Şahin, "Theorizing the Change: A Neoclassical Realist Approach to Turkish Foreign Policy", **Contemporary Review of the Middle East,** Cilt 7, Sayı 4, 2020, ss. 483-500; Samet Yılmaz, "A Government Devoid of Strong Leadership: A Neoclassical Realist Explanation of Turkey's Iraq War Decision in 2003", **All Azimuth**: A Journal of Foreign Policy and Peace, Cilt 10, Sayı 2, 2021, ss. 197-212; Wayne McLean, "Neoclassical realism and Australian foreign policy: understanding how security elites frame domestic discourses", **Global Change, Peace & Security**, Cilt 28, Sayı 1, 2011, ss 1-15.

Neoclassical Realism to Explain Reasons of US Withdrawal (2021) from Afghanistan" başlıklı makalelerinde Joe Biden'ın ABD'nin Afganistan'daki askeri varlığını sonlandırma kararını almasında iç etkenlerin Biden'ın kararını nasıl etkilemiş olabileceğinin sınandığı; Kevin Marsh'ın, "Managing Relative Decline: A Neoclassical Realist Analysis of the 2012 US Defense Strategic Guidance" başlıklı makalesinde Obama yönetiminin ABD'nin uluslararası alanda nasıl konumlanması gerektiğini açıklayan ABD'nin 2012 Savunma Stratejik Kılavuzu'nun yazımında sistemik ve iç siyasi etkenlerin etkili olduğunun öne sürüldüğü; Kai He'nin "Explaining United States and China Relations: Neoclassical Realism and the Nexus of Threat-Interest Perceptions" başlıklı makalesinde ise ABD ile Çin ilişkilerini 1949-2015 döneminde incelediği, iki ülkenin liderlerinin tehdit ve çıkar algılamalarının sistemik etkenlerin de şekillendirmesiyle iki ülkenin karşılıklı dış politikalarının oluştuğu üzerinde durulduğu gözlenmiştir.[32]

Bu minvalde gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar incelendiğinde devletin milli güvenlik ve dış politika davranışlarının oluşumunda lider algısını önceleyen, sistemik ile iç etkenleri birlikte ele alan, neoklasik realizmin açıklayıcılığından giderek daha fazla faydalanıldığı göze çarpmaktadır. Bu çerçevede Proquest Theses & Dissertations uluslararası ve YÖK ulusal tez veritabanında yapılan taramada; Orhan İrfan'ın "Offensive of Neoclassical Realism: How a Great Power Shapes its Environment?" başlıklı doktora tezinde ofansif realizm ile neoklasik realizm arasındaki farklılıklar açıklanarak, Rusya Federasyonu'nun (RF) revizyonist politikalarının neoklasik realizm vasıtasıyla tutarlı bir şekilde açıklanabileceği; Aharon Barth'ın "American Military Commitments in Europe: Power, Perceptions and Neoclassical Realism" başlıklı doktora tezinde, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan başlayarak Avrupa'daki askeri taahhütlerini neoklasik realizmin algı ve devlet gücü perspektifinden açıkladığı; Micheal Foulon'un "US Grand Strategy

[32] Kai He, "Explaining United States–China relations: neoclassical realism and the nexus of threat–interest perceptions", **The Pacific Review**, Cilt 30, Sayı 2, 2017, ss. 133-151; Kevin Marsh, "Managing Relative Decline: A Neoclassical Realist Analysis of the 2012 US Defense Strategic Guidance", **Contemporary Security Policy,** Cilt 33, Sayı 3, 2012, ss 487-511; Asma Rashid ve Anjum Gul, "Test of Neoclassical Realism to Explain Reasons of U.S. Withdrawal from Afghanistan", **Central Asia,** Cilt 90, 2021, ss. 69-85, ss. 118; Sobia Hanif ve Muhammad Khan. US Security Strategy for Asia Pacific and India's Role, **Strategic Studies** 38, Sayı 1, 2018, ss. 1-20.

Towards China, 1991-2015: A Neoclassical Realist Analysis" başlıklı tezinde, ABD'nin Çin'e yönelik 1991-2015 dönemindeki stratejisinin oluşumunda ABD'de liderlerin algılarının ve devletin imkânlarını seferber edebilmesinin etkili olduğu; Cem Böke'nin "US Foreign Policy and the Crises in Libya and in Syria: A Neoclassical Realist Explanation of American Intervention" başlıklı tezinde ABD'nin Libya ve Suriye'ye yönelik askeri müdahale kararı alması veya almaması, Neoklasik Realizm çerçevesinde sistemik (dış) ve iç etkenlerle açıklanmakta, bu çerçevede lider algısı, elit algısı (Kongre ve düşünce kuruluşları), Amerikan toplumunun yönetimin politikalarına verdiği destek ve ABD'nin ekonomik yeterliliği üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır.[33] ABD haricindeki devletlerin milli güvenlik ve dış politika davranışlarını açıklamayı amaçlayan doktora tezlerine yönelik aynı veri tabanları kullanılarak yapılan taramalarda da, iç etkenlerin dış politika davranışlarının oluşumuna etkisini araştırma modelinin analizine dâhil eden neoklasik realizmden faydalandıkları gözlenmiştir.[34]

---

[33] Orhan Irfan, **Offensive of Neoclassical Realism: How a Great Power Shapes its Environment?,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uppsala Universiy, 2021; Aharon Barth**, American Military Commitments in Europe: Power, Perceptions and Neoclassical Realism**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, George Town University, 2014; Michill Foulon, **US Grand Strategy Towards China, 1991-2015: A Neoclassical Realist Analysis,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Warwick, 2019; Cem Boke, **US Foreign Policy and the crises in Libya and in Syria: A Neoclassical Realist Explanation of American Intervention,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Birmingham, 2017.

[34] İbrahim Muradov, **The Donbass Conflict As A Form of Hybrid Warfare: A Neoclassical Realist Analysis**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019; Mehmet Şahin, **Systemic Change and Elit Transition, A Neoclassical Realist Appraisal to the Political and Economic Transformation in Russia and China Since the 1970s,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019; Burcu Yavuz, **Alliance Trajectories, of the Czech Republic, Latvia, Ukraine, and Belarus: A Neoclassical Realist Analysis,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015; Duygu Ersan**, Responses to International Changes: A Neoclassical Realist Analysis of Syrian Foreign Policy, 1990-2005,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü 2012, Ömer Faruk Kocatepe, **Neoklasik realist çerçevede politik ve askeri işbirliğinin incelenmesi: Türk devletleri teşkilatı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022; Sayyad Sabri Alibabalu, **Türkiye ve İran'ın Suriye ve Irak politikası: Neoklasik realizm çerçevesinde bir analiz,** Sakarya Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Enstitüsü, 2021; Ümran Üçbaş, **Neoklasik realizm ve Türkiye'de Dış Politikanın Süreçsel Analizi**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020; Muhittin Yenikekeçi, **Dış politika analizinde neoklasik realist yaklaşım: Türkiye'nin Suriye politikası**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020; Sami Kiraz, **Suriye iç savaşı sırasındaki Türk dış politikasının neoklasik realizmin bakış açısından analizi (2011-2017)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018; Abdulvahap Murat Ağdemir, **Neoklasik realizm çerçevesinde İsrail'in Irak Politikası**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kara Harp Okulu Komutanlığı, Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2014, Natasha E. Bajema, **Toward a resource extraction model: Understanding the dynamics of nuclear proliferation through the lens of neoclassical realism**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Flecher Shcool of Diplomacy, Tufts University, 2010, Alex Edwards, **A neoclassical realist analysis of american 'dual containment' policy in the persian gulf, 1991-2001,** London School of Economics and Political Science, 2013.

Öte yandan, ABD milli güvenlik ve dış politikası alanlarında Bush ve Obama dönemlerine yönelik gerçekleştirilen ve önceki sayfalarda da örneklerine değinilen doktora tezleri ve diğer bilimsel araştırmalar incelendiğinde, ABD'nin her iki başkan liderliğindeki askeri güç kullanma kararlarının, her iki başkan döneminde de devamlılık gösteren Irak ve Afganistan sorunları odağında neoklasik realizmin kuramsal açıklayıcılığından yararlanılarak yeterince araştırılmaya tabi tutulmadığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede ABD'de Başkanlığın, ABD'ye yönelen güvenlik sorununu nasıl algıladığı, Amerikan halkını, ABD Kongresi'ni nasıl mobilize ettiği ve devletin imkânlarını ne ölçüde kullanabildiği, ABD'nin milli güvenliğine yönelen tehditlere ve tehlikelere yönelik angajmanında hangi kapsamda ve seviyede askeri güç kullanmasının nasıl açıklanabileceği sorularının cevaplanmasının, Bush ve Obama'nın dönemlerinde ABD'nin milli güvenlik politikasının değişim ve devamlılığının açıklanmasını sadeleştireceği, her iki dönemin karşılaştırılmasını kolaylaştıracağı ve bu alandaki karmaşıklığı ortadan kaldıracağı kanaati edinilmiştir. Bu kapsamda her iki dönemde farklı karar alıcıların aynı sorunlar üzerindeki tasarruflarının incelenmesi, her iki karar alıcının askeri güç kullanımı konusunda iç ve dış değişkenlerden etkilenmeleri nedeniyle, ABD'nin askeri güç kullanımı kararlarının açıklanmasında daha tutarlı sonuçlar elde edebilmesi amacıyla bu tezde **neoklasik realizmin** kullanılmasına karar verilmiştir. neoklasik realizmin araştırma modeli olarak kullanılmasıyla, doktora tezinin açıklamayı amaçladığı ABD'nin askeri güç kullanımı ve müdahale kararlarında, sistemik etkilerin, iç faktörlerin etkisi altında nasıl şekillendiğini, farklı iki başkan döneminde, farklı iki vakada (Afganistan-Irak) askeri güç kullanımı kararlarının alınmasının çözümlenmesini kolaylaştıracağı değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede doktora tez konusu olarak **"Neoklasik Realist Kuram Açısından G. W. Bush ve B. H. Obama Yönetimlerinin Askeri Güç Kullanımlarının Karşılaştırılması",** tezin temel sorusu da "Bush ve Obama yönetimlerinin Irak ve Afganistan'daki askeri güç kullanımlarında değişim mi yoksa devamlılık mı gözlenmiştir? Değişim ya da devamlılık hangi nedenlerle gerçekleşmiştir?" şeklinde belirlenmiştir.

**Araştırmanın Amacı ve Soruları**

Bu doktora tezinin temel amacı, Bush ve Obama yönetimlerinin, Irak ve Afganistan'daki askeri güç kullanımlarını, neoklasik realizmin analiz sistematiğinden faydalanarak karşılaştırmak ve her iki yönetimin askeri güç kullanımlarının hangi açılardan devamlılık veya değişim gösterdiğini, askeri güç kullanma ve kullanmama kararlarını etkileyen nedenleri açıklamaktır. Bu kapsamda bu çalışmayla;

- ABD'nin askeri güç kullanımında, Başkanlığın (Başkan ve milli güvenlik bürokrasisi) uluslararası güvenlik ortamını ve ABD'ye yönelen tehditleri algılamalarının etkili olup olmadığı,
- Başkanın ve karar alma sürecinde etkili olan grupların uluslararası güvenlik ortamı ile küresel tehditleri algılamasında, ABD'nin kuruluş döneminde oluşan, Amerika'ya özgü değerlerin, ilkelerin ve liberal düşünce yapısının etkisinin olup olmadığı,
- Başkanlığın dış dünyaya bakışında etkili olan Amerika'ya has/özgü değerlerin, ilkelerin Başkanlığın milli güvenlik algılamalarının temelini oluşturmasına karşın, her liderin Amerika'ya özgü aynı değer ve ilkelerden farklı milli güvenlik algılamalarının olup olamayacağı,
- ABD'de liderin (Başkanın) askeri güç kullanım kararı almasında, ABD'ye özgü milli güvenlik algılamalarının ve güvenlikçi düşünce yapısının yanı sıra, liderin ve karar alma süreçleri üzerinde etkili yasama organları, çıkar gruplarının nasıl bir etkisinin bulunduğu,
- Başkanın askeri güç kullanımı kararına Amerikan toplumunun verdiği destek ile ABD'nin askeri ve ekonomik imkân/kabiliyetlerinin etkili olup olmadığı,
- Bush ve Obama'nın, Irak ve Afganistan özelindeki askeri güç kullanımı kararlarında iç etkenlerin yanı sıra, ABD'nin uluslararası ortamdaki siyasi konumunun, küresel ekonomik şartların etkisinin bulunup bulunmadığı,
- Bush ve Obama yönetimlerinin Irak ve Afganistan politikalarındaki askeri güç

kullanımının şeklinin, boyutunun, kapsamının ve süresinin, Amerikan halkını ve kurumlarını mobilize ederek ortaya çıkardıkları kaynakla ilişkili olup olmadığı,

- ABD'nin geleneksel milli güvenlik algılamalarının farklı liderlerce farklı yorumlanabilmeye açık olup olmadığı, aynı güvenlik algılamalarının Bush'un 2003'te Irak'a karşı askeri güç kullanmasında etkili olurken, Obama yönetiminin Irak ve Suriye'de terör örgütlerine karşı askeri güç kullanmasına engel olup olmadığı,

sorularının cevaplanması amaçlanmaktadır.

Bu soruların tezde cevaplanması; Bush ve Obama dönemlerinde ABD'nin Irak ve Afganistan sorunları odağındaki askeri güç kullanımının açıklanmasını kolaylaştıracağı ve her iki başkan döneminde dış ve iç etkenlerin aynı anda ele alınmasını sağlayarak, her iki başkanın askeri güç kullanımı kararlarının incelenmesinde iki aşamalı bir analizin yapılmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda bu doktora tezi bir devlet olan ABD'nin iki örnek olay kapsamında askeri güç kullanımını ya da kullanmamasını açıklarken, neoklasik realizmde sadece bağımsız değişkenler olarak belirtilen, uluslararası sistemin ABD'nin davranışlarını sınırlandırıcı veya serbest bırakıcı buyruklarına odaklanmamaktadır. Kuramın ara değişkenler olarak tanımladığı lider algısına, yönetici elitin ve yasama kurumlarının pozisyonlarına, toplumun lidere verdiği desteğe odaklanmayı tercih ederek, liderin dış dünyayı ve ülkesindeki iç durumu nasıl algıladığına yer vermektedir. Bu bağlamda açıklanması amaçlanan olgunun devletin davranışları ve karar alıcıların algıları olması, tezin kuramsal çerçevesinin de neoklasik realist araştırma modeline dayanması sonucunu doğurmuştur.

**Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi-Metodolojisi**

Tezde açıklanması amaçlanan olgu, farklı başkanlar döneminde de olsa ABD'nin Irak ve Afganistan odağında milli güvenlik politikası davranışını nasıl oluşturduğudur. Bu nedenle tez araştırma modeli olarak, önceki sayfalarda da değinildiği üzere kuramsal

açıdan klasik ve yapısal realizme kıyasla devletin dış politika davranışlarını açıklamayı hedefleyen neoklasik realizmden faydalanmayı seçmiştir. Gideon Rose, Jefferey Taliaferro ve Kenneth Waltz'un çalışmalarında belirttikleri üzere,[35] neorealist kuramın devlet aktörünün dış politika davranışlarını açıklama gibi bir önceliği bulunmamış, yapısal realistler, devletin bir parçası olduğu uluslararası sistemin işleyişini açıklamayı hedeflemiştir.[36] Bu bağlamda neoklasik realizm tek başına klasik realizm ve yapısal realizmin açıklayamadığı; liderin/karar alıcıların güvenlik algılamalarını, devlet-toplum ilişkilerini, liderin benimsediği ve takip etmek istediği dış politika hedeflerinin üzerindeki iç etkenlerden kaynaklanan sınırlandırmaları, devlet-birim altı düzeyindeki değişkenleri, daha sistemik bir perspektifle açıklamayı amaç edinmiştir.[37] Bu araştırma modeli, yapısal sistemin sınırlamaları ve/veya kimi zaman yönlendirmeleri sonucunda dış politika davranışı açıklanmaya çalışılan devletin, aynı veya öngörülebilir davranışlar gerçekleştirdiği savını reddetmekte ve devletin uluslararası sistemin sınırlamaları/yönlendirmeleri dışında da hareket edebileceği durumların açıklanmasını da kolaylaştırmaktadır.

Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell ve Norrin M. Ripsman göre; neoklasik realizm çalışmalarında dört ana unsur ön plana çıkmaktadır. Bu kuramsal açıklamaya göre, liderler sistemik itkiyi (*stimuli*) farklı şekillerde algılamakta, uluslararası sistemdeki tehdit ve fırsatlar karşısında, her zaman aynı davranışı sergileyememektedir.[38] Bu

---

35 Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politcs**, Cilt 51, Sayı 1, (Ekim 1998), s.144-6; Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3,Temmuz-Eylül 2006, s.487-494.

36 A.g.e., Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", s.144-6; Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, No.3, Temmuz-Eylül 2006, s.487-494; Thomas Christiansen'e göre, neorealizm Kenneth Waltz'un "kara kutu" olarak değerlendirdiği devlet aktörünün iç yapısının dış politika davranışını nasıl etkilediği üzerinde durmamaktadır. Ayrıca Dessler, Singer ve Waltz'un bu konudaki çalışmalarında birey, gruplar, ulus-devlet ve uluslararası sistem gibi analiz birimlerinden faydalanmaktadır. David Singer, "The Level of Analysis Problem in International Relations", Klaus Knorr, Sidney Verba (der.), **The International System: Theoretical Essays**, Princeton: PUP, s.77-92; Kenneth Waltz, **Man, State and War: A Theoretical Analys**is, New York: Columbia University Press, 1959.

37 Gideon Rose'a göre ise uluslararası sistemin sınırlamalarını devlet davranışlarına tam anlamıyla dönüştüren mükemmel bir iletken-mekanizma mevcut değildir. A.g.e., Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", ss. 144-172; Thomas J. Christensen, "Perceptions and Alliances in Europe, 1865-1940", **International Organization**, Cilt 51, Sayı 1, Kış 1997, s. 68.

38 Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Introduction: **Neoclassical realism, The State, and Foreign Policy**,, CUP, New York, 2009, ss. 17-21.

açıklamaya göre liderler dış dünyadaki tehdit ve fırsatları doğru algılasalar dahi, sistemik buyruklara (*imperatives*) etkili bir şekilde yanıt vermek için gerekli görülen kaynakları toplumdan her dönemde alamayabilir ve dış politika hedeflerinin her zaman toplum tarafından benimsenmesini sağlayamayabilirler.[39] Bu bağlamda neoklasik realizm, iki temel seviyede devletin dış politika davranışlarını açıklamaya odaklanmakta, dış etkenler (bağımsız ve bağımlı değişkenler) ile iç etkenler (ara değişkenler) üzerinden devletin dış politika hedeflerini nasıl belirlediğinin ve davranışlara dönüştürdüğünün cevabını vermeye çalışmaktadır. Neoklasik realizmin ilk analiz seviyesi olarak belirlediği dış etkenlerde kuram, bağımsız değişken olarak devlet haricinde diğer devletlerin etkileşimi neticesinde ortaya çıkan uluslararası sistemin çıktılarını ele almaktadır. Tümdengelimci bir yaklaşımla açıklanan bağımsız değişkenler, uluslararası sistemin yapısında ortaya çıkan değişimin devletin dış politika davranışları üzerindeki etkisini, sınırlamaları, ortaya çıkardığı fırsatları ve/veya zorunlu yönlendirmeleri incelemektedir.[40] Bu ilk analiz seviyesini açıklamak gerekirse, örneğin Birleşmiş Milletler (BM) sisteminin kurulması ve iki kutuplu dünya düzeni devletin askeri güç kullanmasında iç etkenlerden bağımsız olarak göz önüne alması gereken dış etkenleri belirlemektedir.[41] BM düzeninin, devletlere askeri güç kullanımını yasaklaması, mevcut sistemdeki devletlerin askeri güç kullanımları üzerinde de sınırlandırıcı bir etki yaratmakta, güç kullanımını belirli durumlarda mümkün kılmaktadır. Aynı şekilde Soğuk Savaş döneminin bir ürünü olan çift kutuplu dünya düzeni, devletin askeri imkân kabiliyetlerinden bağımsız olarak askeri güç kullanımını, blok politikalarıyla bağlantılı bir şekilde ele alınmasını gerektirmekte, devletin davranışlarını sınırlandırmaktadır.[42]

Diğer taraftan Neoklasik Realizm ikinci analiz seviyesi olarak devletin iç süreçlerine eğilmekte ve iç etkenler olarak açıklanan devletin dış dünyaya bakışının temelini oluşturan liderin dış dünyayı algılaması (imajı), dünya görüşleri, bilişsel yapılarının karar verme süreçlerindeki etkisi üzerine odaklanılmaktadır. Ayrıca kuram, toplumun inançlarını, devletin stratejik kültürünü ve kuruluş ideolojisini de ara

---

39 Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, s. 487-494.

40 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, ss. 34-57.

41 A.g.e., ss. 34-57.

42 A.g.e., ss. 34-57.

değişkenler arasında saymakta, lider-toplum ilişkilerini, çıkar grupları, yasama organının yürütmenin politikalarına verdiği destek veya engellere de ara değişkenler açısından bakılmaktadır. Böylece neoklasik realist kuram, devletin dış politika davranışlarının karar alıcı/lider (ABD başkanı) ve toplumun arasındaki ilişkilerden etkilendiğini ve etki/çıkar gruplarının söz konusu etkileşimde önemli bir rolü olduğunu önermekte, ancak devletin imkân/kabiliyeti olmasının, liderin devletin bu gücünü halkın ve dolayısıyla yasamanın ve çıkar gruplarının desteği olmadan her şart altında kullanabileceği anlamına gelmemektedir.[43] Neoklasik realizmde, kuramın monolitik bir yapısı bulunmadığından özellikle ara değişkenlerin tanımlandığı, araştırma modeline dâhil edildiği analiz seviyesinde her değişkenden aynı şekilde istifade edilmeyebilir, her çalışmada tüm ara değişkenlere eşit şekilde ağırlık verilmeyebilir.

Bu kapsamda bu doktora tezinde de neoklasik realizmin lider algısını ön plana çıkaran, Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman'ın, *Introduction: Neoclassical realism, The State, and Foreign Policy* adlı kitabında üçüncü tip olarak açıkladığı araştırma modelinden istifade edilmiştir. Üçüncü tip araştırma modelinde kuram, uluslararası sistemin çıktıları üzerinden lider, yönetici elit algısı ve toplum-devlet ilişkisini sorgulamakta, liderin uluslararası güvenlik ortamını nasıl ağıladığına, diğer karar vericilerin aynı şekilde dış dünyayı nasıl gördüklerine odaklanmaktadır. Toplum-devlet ilişkisi olarak ise yönetici elitin, izlemeyi hedeflediği politikalara toplumun desteğini sağlayıp sağlamaması üzerinde durularak, klasik realizmin devletin gücüne yaptığı vurgu, neoklasik realizmin üçüncü tipinde, lidere siyasi, ekonomik ve askeri gücün destek verip veremeyeceği üzerinden açıklanmaktadır. Bu bağlamda bu doktora tezinde, neoklasik realizmin üçüncü modeli kapsamında bağımsız değişkene (*uluslararası sistemden*) ilaveten, liderin ve karar alıcıların algısı, devletin siyasi, ekonomik ve askeri gücü ile bu gücü liderin politikaları kapsamında kullanması için toplumdan sağlayabileceği destek ara değişkenler olarak belirlenmiştir.[44]

Bu doktora tezi, devleti analizinin merkezine alan, iç dinamiklerin karar alıcılar üzerindeki etkisini, sistemik yönlendirmelerle birlikte ele alan üçüncü tip neoklasik realizmden faydalanırken, metodolojik olarak da karşılaştırmalı vaka/olay analizi

---

43 A.g.e., ss.34-57.

44 A.g.e., ss.34-57.

yöntemini kullanmaktadır. Neoklasik realizmin bir aktör olarak devletin dış politika davranışlarını açıklamayı hedeflemesi, karşılaştırmalı vaka analizi yönetiminin de öznenin devlet olması ve belirli bir dönemde devletin davranışlarının veya karar alıcılarının tutumlarının kıyaslamayı amaçlaması neoklasik realizmin, karşılaştırmalı vaka analizi yönetimiyle kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu tez kapsamında tezin açıklamayı amaçladığı konu olan Bush ve Obama yönetimlerinin Irak ve Afganistan'daki askeri güç kullanımlarının karşılaştırılması vaka olarak Irak ile Afganistan konularını temel almakta, her iki konu özelinde liderlerin konuya yaklaşımları, Amerikan toplumunu her iki vakada da askeri güç kullanımı konusunda siyasi, ekonomik ve askeri açıdan nasıl mobilize edebildiğini veya edemediğini tartışmaktadır.

Nitekim doktora tezinde Bush ve Obama'nın lider algıları üzerinde durulmuş, her iki başkanın başta seçim konuşmaları, başkanlıkları dönemindeki başta "devletin birliği" gibi Kongre'de yapılan özel oturumlarda yaptıkları konuşmalardan faydalanılarak, her iki başkanın dünya görüşleri, siyasi hedefleri, dış politika vizyonları tartışılmıştır. Ayrıca başkanların dünya görüşlerinin ve milli güvenlik algılamalarının sonucu olarak ABD'nin Savunma Bakanlığı, Başkanlık makamı gibi kurumlarının yayınladığı Milli Güvenlik Strateji dokümanları da incelenerek, lider algısının ABD'nin milli güvenlik ve dış politika hedeflerine nasıl yansıdığı sorgulanmış, Irak ve Afganistan özelinde Bush ve Obama'nın milli güvenlik algılarının karşılaştırılması kolaylaşmıştır. Öte yandan doktora tezinde liderlerin özellikle BM kapsamında yaptıkları konuşmalara da değinilerek, birincil kaynaklardan faydalanılarak lider algılarının açıklanmasına çalışılmıştır. Ayrıca tezin odaklandığı dönem olan 2001-2016 yıllarında basın taraması da yapılarak, karar alıcıların basına yansıyan demeçleri ve ifadelerinden de yararlanılmıştır. Diğer taraftan tezin yazıldığı dönemde küresel çapta etkili olan COVİD-19 salgını, tezde ihtiyaç duyulan geçmiş dönemlerde ABD'de Savunma ve Dışişleri Bakanlıklarında faaliyet göstermiş olan Amerikalı karar alıcılarla yüz yüze mülakat yapılmasını engellemiş olmasına karşın, bu eksiklik söz konusu kurumlarda çalışan karar alıcıların tezle ilişkili olan dönemi de kapsayacak şekilde yayınladıkları kişisel anılardan faydalanılarak giderilmeye çalışılmıştır.

Diğer taraftan bu doktora tezin, araştırma modeli olarak neoklasik realizmden faydalanması, askeri güç açısından Bush ve Obama yönetimlerini karşılaştırması

bakımından özellikle Irak ve Afganistan odağındaki milli güvenlik ve dış politika çalışmalarına katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca önceli sayfalarda da değinildiği üzere, her iki başkanın birçok konudaki dış politika yaklaşımları bilimsel çalışmalara konu olmasına karşın, neoklasik realizmden faydalanılarak her iki başkanın Irak ve Afganistan odağındaki askeri güç kullanımları üzerinde durulmasının da ABD dış politikası ve neoklasik realizm alanlarında yapılmış bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

**Tezin Bölümleri**

Tezin ilk bölümü olan kuramsal çerçevenin açıklandığı bölümde, realizmin gelişim evreleri, klasik realizm ve neorealizm açıklanarak, neoklasik realizmin metodoloji bölümünde kısaca değinilen iç ve dış etkenleri nasıl bir çözümlemeye tabi tuttuğu açıklanmaktadır. İlk bölümün ikinci kısmında neoklasik realizmin devlet aktörünün dış politika davranışlarının açıklanmasında nasıl bir model ortaya koyduğu incelenirken üçüncü kısımda ise kavramsal temelde askeri güç kullanımının hedefleri, araçları ve kapsamı açıklanarak tezin diğer bölümlerinde askeri güç kullanımında faydalanılacak kavramsal ifadeler üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda askeri güç ve güç kullanma kavramlarının ne olduğu, Birleşmiş Milletler (BM) öncesi dönemde askeri güç kullanımının, BM ile birlikte nasıl evirildiği ve kontrol altına alınmaya çalışıldığı, BM'nin hangi hallerde askeri güç kullanımına görece "*olumlu*" yaklaşabildiği, Bush'un sıklıkla kullandığı önalıcı ve önleyici güç kullanımlarının ne olduğu ve Bush'un bu ifadeleri doğru kullanıp kullanmadığı konularına değinilmektedir. Bu bölümün son kısmında ise tezin geri kalanının modelini de oluşturan neoklasik realizmin üçüncü araştırma programının devlet aktörünün askeri güç kullanımını nasıl açıkladığı belirtilmektedir.

İkinci bölümünde, günümüzdeki ABD'nin temellerinin nasıl oluştuğu, Amerikan toplumunun karakterinde önemli etkisi olan ilk dönem Amerika'ya göç eden göçmenlerin, yeni dünyadaki koşullardan da etkilenerek nasıl Amerikan değerlerini oluşturdukları, özgürlükçü değerlerin koloni Amerikası'ndaki Amerikalıları Kıta Avrupası'ndan nasıl uzaklaştırdığı ve genç ABD'nin kurulmasına nasıl kapı araladığı açıklanmaktadır. Bölümün diğer kısımlarında ABD'nin kuruluşundan itibaren kendiliğinden oluşan değerler ve ilkelerinin, iç dinamiklerin de etkisiyle 19. ve 20.

yüzyılda ABD'nin askeri güç kullanımına yansımaları açıklanarak, her iki yüzyılda, önceki bölümde açıklanan önalıcı, önleyici askeri güç kullanma örneklerinin bulunup bulunmadığı, ABD'nin genç bir devletten küresel bir güce dönüşürken askeri güç kullanma eğilimlerinin nasıl oluşmaya başladığı hususları incelenerek, bölüm G. W. Bush dönemine kadar, ABD'nin örnekleriyle askeri güç kullanımının farkı bölgelerde nasıl gerçekleştiği tartışılmaktadır.

Üçüncü bölümde, George W. Bush dönemi ele alınmaktadır. Bu kapsamda bölünün ilk kısmında G. W. Bush'un kısaca kim olduğu, başkanlıktan önceki geçmişi, düş dünyaya bakışı, siyasi görüşü açıklandıktan sonra Vali Bush'un seçim sürecinde ABD'deki siyasi, ekonomik ve sosyal hedefleri belirtilmekte, seçim öncesinde nasıl bir dünya görüşüne sahip olduğu ortaya konulmaktadır. Bu noktada aynı Bush'un başkan seçildikten sonra dış ve iç politikadaki hedefleri ile gündemi belirtilerek, 11 Eylül saldırılarının bu gündemde nasıl bir değişim yarattığı, Irak meselesinin 11 Eylül öncesinde Bush'un gündeminde bulunup bulunmadığı, Bush yönetiminin kabine ve Beyaz Saray olmak üzere yeni muhafazakârlar tarafından nasıl ele alındığı ve Bush yönetiminin ilk döneminde 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası güvenlik durumunu karar alıcıların gözünden açıklanmaktadır. Öte yandan dış etkenler sonrasında iç dinamikler siyasi, ekonomik ve askeri olmak üzere üç konu başlığıyla tartışılarak, yönetimin askeri güç kullanımlarında dış ve iç dinamikleri nasıl harmanladığı ve neoklasik realizmin ifadesiyle bağımlı değişkenlere (dış politika davranışlarına) dönüştürdüğü incelenmektedir. Yönetimin sırasıyla Afganistan ve Irak'ta askeri güç kullanım tarzları, askeri güç kullanımının hedefleri ve araçları açıklanarak, sahadaki sorunlara değinilmektedir. Ayrıca Bush'un ikinci döneminde Irak'ta hedeflere ulaşılamaması neticesinde gerçekleştirilen politika ve kabine değişikliği ile ikinci dönemde Amerikalı karar alıcıların dış etkenleri nasıl gördüğü ve iç dinamiklerden hangi açılardan etkilenerek, ABD'nin Irak ve Afganistan siyasetini oluşturdukları açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde, ilk kısımda Barack Obama'nın farklı hayat tecrübesi açıklanarak, Hawaii'den Chicago'ya ve en nihayetinde de Beyaz Saray'a uzanan yolculuğu incelenmekte ve Obama'nın dünya görüşünü nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmaktadır. Akabinde Obama'nın Başkanlık seçim kampanyasındaki konuşmaları

üzerinden nasıl bir uluslararası ortam algıladığı ve bu ortamda ABD'ye biçtiği rol açıklanarak, başkan olmadan önceki Obama'nın dış dünyaya bakışı ve iç siyasetteki hedefleri ele alınmaktadır. Obama'nın başkan seçilmesi sonrasında Senatör Obama ile başkan adayı Obama'nın söylemleri ile eylemleri arasında bir değişim olup olmadığı, seçim dönemindeki siyasi pozisyonu ile başkan seçilmesi sonrasındaki süreç tartışılmaktadır. Sırasıyla Irak'tan çekilme süreci ve Afganistan'da yeni askeri varlığın artırılmasına ve Taliban ile mücadelede yeni bir strateji belirlenmesine ilişkin tartışmalara da yer verilerek, Obama'nın Bush'tan sonra ABD'nin Afganistan siyasetinde bir farklılık yaratmaya başlayıp başlamadığı bu kısımda ele alınacaktır. Obama yönetiminin ikinci döneminde ise Obama'nın Afganistan'da askeri güç kullanımı politikasını gözden geçirmesi, ABD'nin uluslararası sorunlarda diplomasiyi önceleyen bir yaklaşım benimsemesi ve askeri güç kullanmakta çekingen hareket etmesine ilişkin hususlar tartışılmaktadır. Ayrıca bölümde dış ve iç etkenler üzerinden Obama yönetiminin uluslararası alandaki değişimi nasıl okuduğu, Bush döneminden beri süregelen ABD'nin Asya-Pasifik'teki ağırlığını nasıl artıracağı tartışmalarına da değinilerek, ABD'nin Ortadoğu ve bu bölgenin kısır çekişmelerinden uzaklaşma eğilimi açıklanmaktadır. İkinci bölümünün son kısmında ABD'nin Irak'taki istikrarsız ve güvenliğin sağlanamadığı ortamdan çıkış yapan IŞİD ile mücadelede nasıl bir hareket tarzı benimsediği tartışılmaktadır.

Sonuç kısmında ise dört bölümde gerçekleştirilen tartışmalar neticesinde elde edilen bulgular-tespitler üzerinden değerlendirme yapılmakta, Irak ve Afganistan sorununun Bush ve Obama dönemleri sonrasında, Donald Trump ile Joe Biden dönemlerindeki durumlarına kısaca değinilmesinin akabinde ise önümüzdeki döneme ilişkin beklentiler ile ABD dış ve milli güvenlik politikası alanlarında yapılabilecek bilime katkı sunabilecek ilave çalışmalara da değinilmektedir.

# BİRİNCİ BÖLÜM
# KURAMSAL ÇERÇEVE
# NEOKLASİK REALİZM-ASKERİ GÜÇ KULLANIMI

## 1.1. Kuram ve Realist Kuramın Gelişimi

Kenneth Waltz *Theory of International Politics* adlı kitabında, "kuram" kavramını tanımlarken, Karl Deutsch'un kavramlaştırmasından faydalanarak, Homeros'un antik Truva şehrinin duvar kalınlığının 8 metre olduğu yönündeki örneklemesini kullanır. Bu kapsamda Homeros'un yüzyıllar önce vermiş olduğu bilginin doğru olup olmadığı yönünde bir önermenin/varsayımın sınanması, söz konusu duvarların yapılacak arkeolojik çalışmayla gün yüzüne çıkarılması, gözlem ve deneme yoluyla anılan önermenin doğruluğunun anlaşılabilmesiyle mümkün olabilecektir.[45] Waltz'un açıkladığı üzere Heinrich Schliemann, tarihi Truva antik kentinin arkeolojik çalışmasında, üzerinden yüzyıllar geçtikten sonra, gözlem yoluyla antik kentin duvarlarının Homeros'un betimlediği gibi 8 metre kalınlığında olup olmadığını araştırarak önermeyi sınamıştır. Bahse konu örneklemden yola çıkarak, kuram en basit haliyle belirli bir olgu, süreç ya da gelişimin, geçerli ve kabul edilmiş önermeler ve varsayımlar yoluyla açıklanmasıdır.[46] Kuram aracılığıyla mevcut bir olguya ya da sürece ilişkin açıklamalar yapılarak, anılanlara yönelik geçerli olabilecek belirli bir zaman aralığını kapsayan, tahminde ve öngörüde bulunmak mümkündür.

Kuram sosyal bilimler ve özellikle de uluslararası ilişkiler/politika odağında ele alındığında ise, sınama ve deneyleme açısından daha belirsiz, öngörüde kesinliğin azalabildiği bir durumla karşılaşılır. Örneğin, A devletinin, B devletine veya uluslararası organizasyonlara yönelik dış politika davranışlarının oluşumunun açıklanmasında kuram; açıklamayı yapanın sübjektif öngörüsünü/bakışını da içerir.[47] Kuram, devletlerin dış politika davranışlarının öngörülebilmesi, açıklanması ve/veya tahmin edilebilmesi için bir araç rolünü üstlenmekte olup, kuram aracılığıyla uluslararası sistemde/ortamda devlet aktörünün gelecekte alabileceği pozisyona ve/veya eylemlere ilişkin öngörülerde

---

45 Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, Addison Wesley Publishing Company, California 1979, s. 1-18;

46 A.g.e., **Theory of International Relations**, ss. 1-18.

47 Jennifer Sterling Folker, **Making Sense of International Relations**, Lynne Rienner Publishers, 2013, ss. 1-18.

bulunulabilmektedir. Öte yandan Jennifer Sterling Folker'ın *Making Sense of International Relations* kitabında değindiği üzere, kuram var olan bir olguya farklı bakış açılarıyla bakabilmemiz ve aynı olgunun farklı açılardan aynı veya farklı detaylarını görebilmemiz için bir aracıdır..[48] Barry Buzan'ın çalışmasından faydalanılarak verilen örnekte, çim üzerinde duran bir file farklı renkte ve özellikte kamera lensleriyle bakıldığında aynı fil; yeşil, mavi ve kırmızı olarak görüntülenir. Yeşil renkli lens kullanılarak file bakıldığında yerdeki çimler, mavi lensle bakıldığında ise filin arkasındaki gökyüzü çok belirli bir şekilde görüntülenemezken, mavi lensle yerdeki çimler, yeşil lensle ise filin arkası daha belirli özellikleriyle anlaşılabilir.[49]

Bu bölümde Jennifer Sterling Folker'ın analojisi ile yaklaşılarak, teze nasıl bir lensle bakıldığının, diğer bölümlerinin de içeriğinin hangi renkle görüldüğünün, açıklanması istenen sorunun hangi özelliklerinin ön plana çıkarıldığının açıklandığı kuramsal çerçeve ortaya konulmaktadır. Böylece ABD'nin Bush ve Obama yönetimlerinin, Afganistan ve Irak'taki askeri güç kullanımlarının hangi bakış açısıyla ele alınacağı, güç kullanımının gerçekleşmesinin nasıl tartışıldığı belirtilmektedir. File bakarken kullanılan lens olarak Neoklasik Realizmin açıklayıcılığı ve kuramsal çerçevesinden faydalanılmıştır.

### 1.1.1. Klasik Realizm: Devlet ve Güç

Uluslararası ilişkiler çalışmalarında Realizm; en genel anlamıyla devlet aktörünün anarşik bir uluslararası ortamdaki davranışlarını, güç temelindeki güvenlik arayışını, aktörler arasında güvenin olmadığı –insan doğasını[50] temel alan– bir düzende devlet aktörünün güvenliğine yönelen tehditler karşısındaki politik tercihlerini açıklamayı amaçlamaktadır.[51] Tarihsel kökenleri antik Yunan şehir devletleri arasındaki güç mücadelesine dayanan geleneksel realist araştırma programı, modern uluslararası ilişkiler

48 A.g.e., ss. 1-18.

49 A.g.e., s. 6.

50 Hans Morgenthau'nun "**Politics Among Nations**" kitabında, Devlet'in odağındaki tehdit ortamını, Thomas Hobbes'un Leviathan'da genel çerçevesini oluşturduğu "insan doğası" analojisi açıklanmakta olup, uluslararası ortamın insan doğası betimlemesi kullanılarak, üst bir yapının sınırlamalarından uzak anarşik bir ortamda, bencil, çıkarları peşinden koşan devletlerin etkileşimi ile oluştuğu savunulmaktadır. Hans Morgenthau, **Politics Among Nations**, s-.14-21.

51 Jack Donnely, **Realism and International Relations**, Cambridge, CUP, 2004, ss. 13-14.

sisteminin oluşmasıyla birlikte devlet aktörü odağında, devletin güvende olma durumunu (*well-being*) aktörler arasındaki güç etkileşimine/mücadelesine dayandırmaktadır.[52]

Klasik realizm; Hans Morgenthau'nun açıkladığı üzere insan doğası ile benzerlikler gösteren ve anarşik bir görünüm sergileyen uluslararası ortamda, devletlerin güvende olma siyasetlerini, kendi "güçlerine" dayandırmaları ve bu güce güvenmeleri gerektiğiyle açıklar.[53] Realizm bilimsel bir kuram olarak; idealizm ve liberalizmin ortak güvenlik düşüncelerinin Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile birlikte çökmesine tepki olarak ortaya çıkmış, devlet aktörünün güvenliğini sağlamasında güç kavramını temel etken olarak belirlemiştir.[54] Klasik realist kuramd güç kavramı, en basit ifadesiyle "*bir aktörün diğer bir aktör veya aktörleri istediği veya istemediği yönde yönlendirebilmesi ve davranışlarını etkileyebilmesi*" olarak tanımlanır.[55] O halde klasik realist kurama göre güçlü devlet, diğer devletlerin davranışlarını istediği veya istemediği yönde yönlendiren ve etkileyebilen aktör olarak ele alınmaktadır. Hans Morgenthau'nun devlet gücünü açıklama biçmi incelendiğinde ise çok geniş bir çerçeveye ulaşılır. Morgentahu'ya göre bir devlet aktörünün gücü; o ülkenin nüfusuna ve coğrafi büyüklüğüne, kaynaklarının zenginliğine, ekonomik ve askeri kapasitesine, siyasi istikrarına ve çeşitliliğine, ulusal moraline, karakterine, diplomasisine ve hükümetinin etkinliğine bağlıdır. Bu kapsamda realist kuram; devlet aktörünün diğer devletlere kıyasla gücünün etkinliğini; devletlerin

---

[52] Thucydides'in Mellian Diyaloğu'nda geçen Antik Yunan döneminde şehir devletleri arasındaki savaşlar örneklenerek güç, self-help ve anarşi kavramları açıklanmakta veya bir devlet adamının nasıl hareket etmesi gerektiği yönündeki önermeleri ile Niccolo Machiavelli'nin güç olgusuna yaklaşımı günümüz modern uluslararası ilişkiler çalışmalarında kullanılmaktadır. Mezkûr tartışmalar için bakınız, Steven Forde, "Varieties of Realism: Thucydides and Machiavelli", **The Journal of Politics,** Cilt. 54, Sayı. 2, Mayıs 1992, ss. 372-393.

[53] Örneğin, Hans Morgenthau, **Politics Among Nations** adlı kitabında devletlerin milli güvenlik hedeflerine ulaşmak için kullandıkları siyasetin o devletin askeri, siyasi, ekonomik, nüfus ve coğrafi yeteneklerine dayandığını belirtir. Aynı şekilde Robert Gilpin de devletlerin varlıklarını koruyabilmeleri için askeri, ekonomik ve teknolojik kapasitelerinin birleşmiş hali olan güçlerine dayanmaları gerektiğini savunur. Bkz. James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff Jr., **Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey**, ss. 73, 78.

[54] E. H. Carr, özellikle iki savaş arası dönemde güçlenen siyasal idealizm ve liberal değerlerin üstünlüğünü savunan, liberal paydaları örtüşen devletlerin işbirliği yapacağı, devletlerin çıkarları merkezinde uyuşmalarının savaşları engelleyeceği ve hatta "ütopyayı" savunan görüşlerin özellikle İkinci Dünya Savaşı ile çöktüğünü ortaya koymuştur. Bu kapsamda E. H. Carr, ütopya, sonsuz barış veya ortak çıkarları savunan grupları-otoriteleri, mevcut düzenden fayda gören ve mevcut düzeni kendi lehlerine devam ettirmeyi amaçlayan gruplarca savunulduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle E. H. Carr, güce atıfta bulunarak, ancak güçlü devletlerin grupların/devletlerin kendi çıkarlarına olan bir düzeni dayatabileceğini öne sürmüştür. Her ne kadar bilimsel açıdan klasik realist kuramı açıklamasa da Carr'ın liberal ve ideal önermelere yönelik yaptığı kritik realist bakış açısının gelişimi açısından önemlidir. Edward H. Carr, **The Twenty Years" Crisis, 1919–1939: An Introduction to the Study International Politics**, Londra, Macmillan Publishers, 1946.

[55] Hans Morgenthau, **Politics Among Nations**, s. 149-53; Arnold Wolfers, **Discord and Collaboration**, Baltimore: JHP, 1962, s. 103.

kuruluş hedefleri ile uyumlu bir yönde ilerlemeleri, dış politika amaçlarının çıkarları çerçevesinde tanımlanması ve yeterli güçle desteklenmesi, dış politikalarını diğer devletlerin bakış açılarıyla görebilmeleri ve devletlerin hayati ve temel çıkarları olmayan konularda diğer devletlerle anlaşabilecekleri düşüncesine dayanır. [56]

Bu çerçevede Morgenthau'ya göre devlet davranışlarının realist kuram aracılığı ile açıklanması halinde, 6 temel ilke ön plana çıkmakta olup söz konusu ilkeler arasında;

– Devletlerin güvenlik ve dış politika kararlarını rasyonel temellerde aldıkları,

– Devlet aktörünün rasyonel temellere dayandığı iddia edilen kararlarının, güç olarak tanımlanan çıkarlar çerçevesinde alındığı,

– Devletlerin ulusal çıkarlarının temelinde ulusal varlığını koruma-muhafaza etme düşüncesinin bulunduğu,

– Devletin temel (hayati) çıkarları ile tali çıkarları arasında seçim yapması ve güvenlik politikasını da bu seçime göre belirlemesi düşüncesine dayandığı, böylece devletlerin varlıklarına yönelik tehditler ve tali tehditler çerçevesinde farklı güvenlik politikaları izleyebildikleri,

– Evrensel ahlaki ilkelerin devletlerin eylemlerine uygulanamayacağı ve belirli devletlerin evrensel ahlaki kurallarla uyumlu ahlaki arayışlarının gerçekçi bir yaklaşım olarak değerlendirilemeyeceği,

– Devletlerin uluslararası siyasetteki rollerinin otonom siyasi alanda belirlenmesiyle uygulandığı, böylece devletlerin mevcut durumu koruma, değiştirme veya yayılmacı hedefler peşinde koşma yönünde siyasi kararlar aldıkları,

hususları yer almaktadır.[57]

Klasik Realizme göre, devletlerin birbirleriyle savaşmaları veya anlaşma yoluna gitmeleri ahlaki, evrensel değerlerden yoksun bir ortamda, devletlerin karşılıklı güç

---

[56] Hans Morgenthau'ya göre güç kavramı etki ve kuvvetten farklıdır. Her üç kavram da aktörle sonuç arasında bir ilişki kurmalarına rağmen güç sonuçları doğrudan belirleme yeteneği iken, etki sonuçları doğrudan belirleyebilecek olanların kararları üzerindeki dolaylı sonuç veren bir ilişkidir. Kuvvet ise gücün psikolojik etkisini ortadan kaldıran fiziksel şiddettir. Şiddet politikayı sınırlar, güç ise şiddet kullanma tehdidini içerir, fiili kullanımını içermemektedir. Aktaran: Oktay F. Tanrısever, "Güç", Atilla Eralp (drl.), **Devlet ve Ötesi**, İstanbul: İletişim Yayınevi, 2005, s. 56; Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, s. 192; bkz. Aktaran: Kenneth Waltz, "The Origins of War in Neo-Realist Theory", **Journal of Interdisciplinary History**, Cilt 18, Sayı 4, 1999, s. 615-628; Hans Morgenthau'nun bu koşulları için bkz. Aktaran: James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff Jr., **Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey**, s. 80.

[57] Hans Morgenthau, **Politics Among Nations**, s. 11-14; bkz. Aktaran: James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff Jr., **Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey**, s. 80.

durumlarına ve çıkarlarının dağılımına göre belirlenir.[58] Bununla birlikte klasik Realist kuram, devlet aktörünün dış politikasını söz konusu aktörün nihai çıktısı olarak değerlendirir ve bu nedenle de dış politikanın devlet organları içindeki oluşum süreciyle ilgilenmez.

Klasik Realizm, devletlerin birbirleriyle etkileşimleri sonucunda oluşan uluslararası sistemin devlet aktörünün davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmediği yönünde eleştirilmiştir.[59] Aynı şekilde söz konusu eleştiriler arasında; Klasik Realizmin sadece davranışları açıklanmaya çalışılan devletin güç durumuna odaklanması ve dışsal etkenlere odaklanmaması, devlet davranışlarını insan doğasıyla örtüştürmeye çalışması ve bilimsel açıdan öngörülebilir-her zaman geçerli sonuçların ortaya konulamaması da vardır. Uluslararası ortamda 1970'lerde yaşanan değişim, liberal kuramsal açıklamaları savunanlar tarafından Realizmin mevcut devlet davranışlarının oluşumunda sadece devlet merkezli açıklamaların yetersiz kaldığı yönünde tartışmaları başlatmıştır.[60] Bu tartışmalar çerçevesinde yapının; uluslararası sistemin, devlet aktörünün davranışları üzerindeki etkisinin kuramsal olarak çalışılması, uluslararası ortamın 1960'lardan itibaren tecrübe ettiği değişimle gerçekleşmiştir.

### 1.1.2. Neorealizm ve Uluslararası Sistem/Yapı

Neorealizmin (Yapısal Realizm) gelişimi, Realizmin bilimsel yönünün zayıf olduğuna yönelik eleştirilere adeta bir cevap niteliği taşımıştır. Neorealizm temelde Klasik Realizmin; devletin uluslararası ilişkilerin merkezinde ve başat bir aktör olduğu ve rasyonel bir şekilde milli güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı varsayımları

---

58 James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff Jr., **Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey**, s. 80.

59 Nye ve Keohane'e göre Realizm uluslararası sistemi oluşturan aktörlerin etkileşimini ve fonksiyonlarını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Örneğin, 1970'lerde devletlerin karşılıklı bağımlılığının artması ve uluslararası düzenin karmaşıklaşması bahse konu tartışmaların çıkış noktası olarak görülmektedir. Bununla birlikte Realizm devlet aktörünün iç etkenlerine tamamen kayıtsızdır şeklinde bir açıklama, tam manası ile Realist kuramın devlete yaklaşımını açıklayamamaktadır. Kuram devletlerin iç süreçlerini güç odağında ele almakta ve diğer odaklara nasıl yansıttığını tartışmaktadır. R. Walker'a göre, Morgenthau'nun uluslararası düzeni açıklamak için devlet merkezli bir analiz yöntemi kullanması ve devletler arasındaki etkileşimin uluslararası politikadan uluslararası sistemden etkilendiği varsayımını dışladığı eleştirisine uğramıştır. R. Walker, **Realism, Change and International Political Theory**, International Studies Quarterly, Cilt 37, ss. 65-89,

60 Robert Keohane ve James Nye, **Power and Interdependence: World Politics in Transition**, Boston, Scott, Foresman ve Company, 1977.

üzerine yeni bir kuramsal çatı inşa süreci gerçekleştirmiştir.[61] Klasik Realizmden faklı olarak Neorealizm; uluslararası politikada devlet aktörünün davranışlarının oluşumunda, devletin kontrolü dışında, dış etken olarak açıklanan, uluslararası sistemin temel belirleyici olduğunu ve sistemin davranışlar üzerindeki merkezi konumunu/etkisini incelemektedir. Öyle ki Neorealizmin bilimsel açıklayıcılığının ortaya çıkışında, realist araştırma bakış açısının, sistem çalışmalarından faydalandığı, etkilendiği ve/veya sistem çalışmalarını uluslararası politikaya adapte ettiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu bölümde sistem çalışmaları ile Realist araştırma programının nasıl etkileştiği açıklanarak, neorealizmin ortaya çıkışı ele alınmaktadır.

Sistem düşüncesi üzerine kapsamlı çalışmaları bulunan Andras Angyal, bir sistemin, sistemin parçalarının birbirleriyle girdikleri etkileşimden daha büyük bir toplama eşit olduğunu, bütünsellik görüşü (*holistic view*) çerçevesinde sistemin, parçaların davranışlarını belirleyebildiği gibi oluşan yapının parçalarının etkileşimi üzerinde etkili olabildiğini iddia etmektedir.[62] Kısaca parçalar arasındaki etkileşimin bir bütünü olarak tanımlanan sistem, devlet aktörünün parça olarak ele alınması durumunda ise devletler arasındaki etkileşimi ve uluslararası sistemin durumunu/halini belirlemektedir.[63] Bir bakıma sistem düşüncesini, uluslararası ilişkilere uygulayan ve devlet davranışlarının dış etkenler ile öngörülebilir davranışlar sergileyebileceğini savunan Kenneth Waltz'a göre, sistemdeki aktörler sürekli bir değişim içindedir ve sistemin durumu, aktörlerin dış politika davranışlarını belirli açılardan sınırlar, yönlendirir ve belirli durumlarda ise dayatmalarda bulunur.[64]

---

61 Richard Ned Lebow, **Classical Realism", in *International Relations Theories*,** T. Dunne, M. Kurki ve S. Smith (der.), Oxford University Press, 2007, ss. 53-76.

62 A. Angyal, "A Logic of Systems", F. Emery (der.), **Systems Thinking,** Londra, Penguin Books, 1975, s. 17-29.

63 Kenneth Waltz, uluslararası ilişkiler olgusunu tartıştığı ve devletlerin neden savaştıkları sorusunu cevaplamaya çalıştığı *Man, The State and War: A Theoretical Analysis* isimli çalışmasında, uluslararası ilişkilerin işleyişi ve devletlerin çatışma ortamına girmesinin üç seviyede (birey, devlet ve uluslararası sistem) incelenebileceğini önermiştir. Birinci seviyede bireyin (karar vericilerin rolü) pozisyonu ele alınmış ve insan doğasının bireylerin devletleri çatışmaya götürebileceği önermesi tartışılmış, ikinci seviyede iç siyaset (iç etkenler) ele alınarak iç siyasi gelişmelerin devletleri çatışmaya götüren neden olarak değerlendirebileceği ele alınmış ve üçüncü son seviyede ise sistemin (uluslararası sistemin) düzenleyici rolüne odaklanılması gerektiği savunulmuştur. Bu kapsamda Waltz, bu çalışmasında üç seviyede uluslararası ilişkilerin incelenebileceğini ortaya koymakla birlikte ilk iki düzeyde analiz yapmanın somut, doğrulanabilir/test edilebilir sonuçlar vermeyeceğini, bununla birlikte uluslararası sistemin etkisinin incelenmesiyle ancak uluslararası ilişkilerde bilimsel sonuçların alınmasının mümkün olabileceğini belirtmiştir. Bkz. Kenneth N. **Waltz, Man, the State and War,** New York, Columbia University Press, 1959, ss. 1-15, 159-87;Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, ss. 1-13.

64 Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, s. 128-140.

Waltz'ın uluslararası sistem yaklaşımı Klasik Realizmde olduğu gibi düzeni ön planda tutar, mevcut etkileşimleri düzen (*order*) merkezinde değerlendirir. Ayrıca sistemin yapısının özellikleri, devletlerin karşılıklı etkileşimlerinin nasıl düzenlendiği, aktörlerin fonksiyonlarının ne olduğu ve son olarak güç unsurlarının yapı içinde nasıl dağıldığıyla açıklanır.[65] Bu haliyle neorealizm, devlet aktörünün davranışlarının açıklanmasında, güç unsurunun önemine dikkat çeker, ancak sadece bir aktörün güç durumuna odaklanmak yerine, sistem içinde devlet aktörünün güç durumunun göreli incelenmesi gerektiğini savunur.[66] Ayrıca klasik realistlerde olduğu gibi neorealist kuram, devletin uluslararası ilişkilerdeki merkezi konumunu, uluslararası ilişkilerin/ortamın aynı Hans Morganthau'nun betimlediği üzere "insan doğasından" etkilenerek anarşik olduğunu, devlet aktörlerinin kendi güçlerine (*self-help*) güvenebileceklerini savunmakla birlikte, devlet davranışlarının oluşumunda devletlerin arasındaki güç dağılımının, uluslararası sistemin durumunun da belirleyici olduğuna işaret eder.[67]

**Tablo 1: Yapısal Realizm ve Dış Politika**

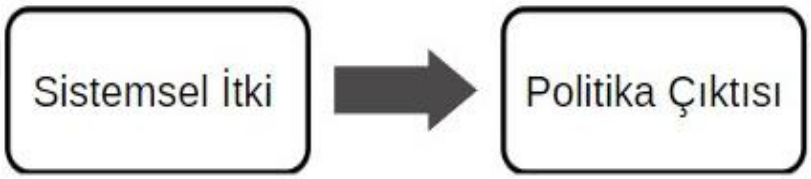


**Kaynak:** Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Relations,** CUP, New York, 2016, s.19.

---

65 Age., s. 60-89.

66 Güç olgusuna neorealizm, klasik realizmden farklı yaklaşır. Örneğin, klasik realizmde güç devletlerin rekabet içinde oldukları rakipleri (diğer devletler) üzerinde üstünlük kurabilecekleri, en güçlü devletin hegemon güç olarak diğer devletleri yönlendirebileceği bir olgu olarak ön plana çıkarken, neorealizm gücü sistemin tümünü kontrol edebilecek bir olgu olarak tanımlamaz. Neorealizme göre sistemdeki en güçlü devlet çıkarları kapsamında hedeflerine diğer devletlerden daha kolay ulaşabilir veya diğer devletlerin amaçlarına ulaşabilmelerini engelleyebilir. Ayrıca sistemdeki daha güçsüz devletler güçlü devlete karşı birleşerek ortak hareket edebilir. Kenneth N. Waltz, "International Politics is not Foreign Policy", **Security Studies,** Cilt 6, Sayı 1, 1996, ss. 54-59.

67 Klasik realizm devletler arasındaki mücadeleyi/çekişmeyi insan doğasıyla ilişkilendirmekte olup, insan doğasının da temelde kötü olduğu kabulü ile devletlerin devamlılıklarını sağlamaları, varlıklarını korumalarının ancak kendi güçlerine güvenmeleri ile gerçekleşeceğini varsayar. Bu durumda devletlerin var olmak için güçlerini artırmaktan başka çareleri yoktur. Ayrıca Klasik Realizm devletleri insan doğasıyla ilişkilendirerek, devletin rasyonel kararlar alacağı rasyonel bir çerçevede yönetileceğini Öngörür. Neorealizm ise devletlerin davranışlarını insan doğasıyla açıklanmasını bilimsel bir varsayım olarak görmez, bunun yerine sistemin her devlet üzerinde eşit bir şekilde etkilemesi ile devletlerin dış politika davranışlarının gerçekleştiğini öne sürer. Bu seviyede Klasik Realizmin insan doğasını temel alan açıklamaları Neorealizm tarafından sahiplenilmemektedir. Bu konudaki tartışmalar için bkz. Colin Elman, **"Realism**", M. Griffiths Der. International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction, Routledge,. Londra–New York, 2007, ss. 11-47; Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, **Introduction: Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy**, CUP, New York, 2009, ss. 17-21.

Bu bağlamda Neorealizm devletlerin dış politika davranışlarının oluşumunda iç süreçlerin/etkenlerin etkisini tamamen yadsımamakla birlikte, devlet aktörünün uluslararası sistemin etkilediği, yönlendirdiği veya sınırladığı davranışlarını açıklamayı araştırma programına dâhil etmiştir.[68] Kenneth Waltz'a göre, uluslararası sistemin bir aktörü olan devletler, büyüklük veya gelişmişlik seviyelerinden bağımsız olarak, yerine getirdikleri fonksiyonlar açısından birbirleriyle aynı işlevlere sahip birimlerdir. Bu açıdan devlet aktörleri arasındaki farklılıklar aktörün yetenek ve kapasitesine bağlı olarak değişir. Bu noktada Waltz uluslararası sistemin temel karakterini tanımlarken devletlerin kendi iç yapılarının bir ürünü olan kriterlere değinmese de bu farklılıkların varlığını kabul eder. Böylece devletlerin uluslararası sistemin onlara dayattığı normlar ve uygulamalar konusunda alacağı tavır, devlet aktörünün iç yapısına bağlı olarak aktörünün dış politika davranışlarına etki eder, ancak bu süreçte iç siyasi ve politika oluşturma süreci neorealistlerin araştırma programında yer almaz, hatta iç-dış siyaseti birbirinden ayırır.[69]

Neorealist kuramın güvenlik yaklaşımı, uluslararası sistemin tek kutuplu, çok kutuplu veya Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi iki kutuplu olmasından yola çıkarak devlet aktörlerinin güçlü blok veya devletle beraber hareket etme, diğer devleti dengeleme veya güçlü devletin peşine takılma siyasetleri izleyeceklerini tahmin eder.[70] Uluslararası sistemin durumundan ortaya çıkan önermeler devlet aktörünün çıkarları doğrultusunda izleyebileceği dış politika tercihlerini ortaya koyarak, devletin dış politikası üzerinde belirli sınırlamalar veya yönelimler oluşturur. Bu kapsamda Neorealist açıklamalara göre, devlet aktörü uluslararası sistemin ortaya koyduğu buyruklar veya yönlendirmeler karşısında rasyonel karar verme sürecinin sonucu olan kendi iç siyasi süreçleriyle uyumlu tercihlerde bulunur ve dış politika davranışları benimsenir. Böylece sistem itkisi (sistemin ruhu) devlet aktörüne karşılaşılan durumlarla bağlantılı olarak

---

68 Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, s. 96-7.

69 Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, s. 79-88, s. 118.

70 Kenneth Waltz, "Evaluating Theories", John A. Vasquez ve Colin Elman (der.), **Realism and the Balancing of Power: A New Debate**, New Jersey: Prentice Hall, 2003, s. 54-9; Randall L. Schweller, "New Realist Research on Alliances: Refining, Not Refuting, Waltz's Balancing Position", **The American Political Science Review**, Cilt 91, Sayı 4, Aralık 1997, s. 928.

olağan öngörülebilir somut seçenekler sunar ve devlet rasyonel karar süreçlerinin sonucunda bu buyruklara göre politikasını yönlendirir.[71]

Diğer taraftan devlet aktörlerinin gücüyle uyumlu olarak uluslararası sistemin önermeleri doğrultusunda hareket etmesi sistemin doğası gereği yeni etkileşimler de ortaya çıkarır. Örneğin, rakip devlet aktörlerinin göreceli güçlerini artırma eylemleri, devletlerin güvenliğini artırma sonucunun aksine, uluslararası sistemin durumunun da etkisiyle sistemin parçaları arasındaki rekabeti/mücadeleyi de artırabilir. Bu durumunda uluslararası sistemin parçaları arasındaki güç mücadelesi temelindeki etkileşim, uluslararası sistemin durumu (çift kutuplu, tek kutuplu veya çok kutuplu olması) ile uyumlu olarak, devlet aktörünü "güvenlik ikilemi"[72] ile karşı karşıya bırakır ve yeni dış politika davranışları benimsemeye de yönlendirebilir.[73] Örneğin, her iki aktörün güç durumlarındaki artış, diğerinin güvenlik algılamalarını değiştirdiği gibi her iki devletin güç dengesini korumak için diğer aktörlerle dengeleme ve peşine takılma siyasetleri benimsemesi veya rakip devletlerle anlaşması sonucunu da doğurabilir.[74] Farklı uluslararası veya bölgesel sistemler içinde, farklı güç düzeyinde bulunan devlet aktörlerinin, kendilerinden daha güçlü devletin peşine takılma (*bandwagoning*) veya güçsüz devletlerin güvenlik sorunlarını güçlü devlete yükleme (*passing-bucks*) gibi sistemin dayattığı seçimlerden birini tercih etmek zorunda kalmaları sonucunu doğurmuştur.[75]

Diğer taraftan devletlerin içinde bulunduğu düzende/durumda kendi başlarına güvenliklerini sağlamaları hali (*self-help*) ve söz konusu durumu neorealistlerin

---

71 Michael Mastanduno, David Lake ve G. John Ikenberry, "Towards a Realist Theory of State Action", **International Studies Quarterly**, Cilt 33, Sayı 4, Aralık 1989, s. 463.

72 Güvenlik ikilemi kavramı Patrick Morgan'ın ifade ettiği gibi, devlet aktörlerinin göreceli güç durumlarının değişimi ve her aktörün diğerinin gücünü dengeleme amacıyla güç artırmaya çabalaması olarak değerlendirilir. Patrick Morgan, **Security in International Politics, Traditional Approaches**, s. 18; Robert Jervis, "Was the Cold War a Security Dilemma", **Journal of Cold War Studies**, Cilt 3, Sayı 1, 2001, s. 36-60.

73 John Mearscheimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, New York: Londra, W. W. Norton &Company, 2002, s. 50-54; Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, s. 102-115.

74 Soğuk Savaş döneminin uluslararası sistemini oluşturan çift kutuplu dünya düzeni, devlet aktörlerinin davranışlarını, aktörlerin güç seviyelerine göre (bu dönemde askeri güç öncelikli bir denge unsuruydu) iki bloktan birine dâhil olma siyaseti izlemeye yönlendirmiştir. Bu durum ABD ve Sovyetler Birliği'nin peşine takılarak ittifak oluşturan devletlerin oluşturduğu blokların ve dolayısıyla çift kutuplu uluslararası sistemde tarafların karşılıklı bir denge oluşturma arayışı olarak da açıklanabilir. Stephen Walt, "The Renaissance of Security Studies", **International Studies Quarterly**, Cilt 35, Sayı.2, Haziran 1991, s. 222-6.

75 Randal L. Schweller, "Bandwagoning for profit: Bringing the revisionist state back in", **International Security,** Cilt 19, Sayı 1, ss. 72-107; Stephen M. Walt, "Alliances: Balancing and Bandwagoning", (der.), Robert J. Art ve Robert Jervis, **International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues**, New York: Longman, 2003, s. 16.

birbirinden farklı yaklaşımlarla açıklamaları ve sistemin durumunu anarşik veya hiyerarşik[76] olarak tanımlamalarından hareketle, neorealizm bünyesinde saldırgan/atak (*offensive*)[77] ve savunmacı (*defensive*)[78] realizm olarak adlandırılan iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Ofansif realist açıklamalar uluslararası sistemin durumunu anarşik olarak tanımlar ve ortaya çıkan güvenlik ikilemi içinde olan devletlerin, mevcut konumlarını korumak amacıyla çatışma veya işbirliği siyasetlerini nasıl benimsediğini açıklamaya çalışır. Bu yaklaşıma göre, savunmacı devletler, temel ve hayati çıkarlarını koruma amaçları doğrultusunda statükoyu devam ettirmeyi[79] ve diğer aktörlere karşı göreli güç üstünlüğünü sürdürmeyi hedeflerler.[80] Bununla birlikte defansif realizm, güç üstünlüğünü muhafaza etmeyi önemli bir maliyet olarak tanımlar, güç üstünlüğünü devam ettirmek amacıyla özellikle gücü azalan devletlerin askeri teknoloji ve benzer sanayi alanlarına güçlü oldukları dönemde yaptıkları harcamaları yapamayacaklarını öngörür.[81] Bu bağlamla defansif realistler, rasyonel bir şekilde hareket ettiği ve karar aldığını değerlendirdikleri devlet aktörünün, gücünü artıran devletlerle askeri rakabete girmeyen ve diğer alanlarda işbirliği ortaya çıkaracak bir siyaset izleyeceğini varsayar. Bu durum statükoyu korumayı amaçlayan devletlerin, diğer devletlerle kurmuş oldukları mevcut dengeyi değiştirmeyecekleri veya revizyonist amaçlar doğrultusunda kendi

---

76 Yapısal Realistlere göre uluslararası politika da anarşi bir gerçeklikken, her zaman anarşi sistemin bir sonucu olmayabilmektedir. Bu kapsamda sistemde devletlerin göreli güçleri arasındaki farklılıklar, güçlü ve güçsüz devletler arasında durum, hiyerarşik bir uluslararası sistemde ortaya çıkarabilmektedir. Barry Buzan ve Richard Little, "Reconceptualizing Anarchy: Structural Realism Meets World History", **European Journal Of International Relations**, Cilt 2, Sayı 4, 1996, Barry Buzan ve Richard Little, **International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations,** Oxford University Press, New York, 2000, ss.1-24, 80-96,

77 John Mearsheimer'a göre uluslararası sistemin anarşik yapısı, devletlerin varlıklarını sağlamaları ve güvenli halde olma durumlarını sürdürmeleri için saldırgan, gücü ilk kullanan devlet politikaları takip etmeleri sonucunu doğurmaktadır. Ofansif realizme ilişkin tartışmalar hakkında bakınız. John Mearshimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** New York, W:W Norton Company, 2001, ss. 33-55**.**

78 Realist araştırma programı bünyesinde anarşik bir uluslararası ortamda devletlerin güvenliklerini nasıl sağlayacakları sorunsalına verilen cevaplarla iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlar İngilizce kullanımlarıyla **"Offensive"** ve "**Defensive"** realizm olarak kavramsallaştırılır ve Türkçeye tercümelerinde ise metinde de belirtildikleri üzere saldırgan/atak ile savunmacı realizm olarak ifade edilir. Bununla birlikte söz konusu kavramların Türkçeye tercümelerinde kavramların açıklamak istedikleri olguları ve ilişkileri tam manasıyla ifade edemedikleri değerlendirildiğinden, bu tezde her iki kuramsal kavramlaştırmanın anlam kaybının önüne geçilebilmesi amacıyla, İngilizce ifadeleri korunmak suretiyle **"ofansif" ve "defensif" realizm** olarak kullanılmıştır.

79 Robert Jervis, "Realism, Neorealism, and Cooperation: Understanding the Debate", **International Security**, Cilt 24, Sayı 1, Yaz 1999, s. 42-63; Stephen Van Evera, "Offense, Defense, and the Causes of War", **International Security,** Cilt 22, Sayı 4, 1998, s, 5-42.

80 Randall Schweller, "Neorealism's Status Quo Bias: What Security Dilemma?", **Security Studies**, Cilt 5, Sayı 3, Bahar 1996, s. 117-118. Aktaran: Sinem Akgül Açıkmeşe, **Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme**, s. 97-107.

81 Robert Jervis, "Cooperation Under the Security Dilemma", **World Politics**, Cilt 30, Sayı 2, 1978, ss. 167-214.

lehlerine düzenlemeler yapmayacakları anlamına gelmez. Defansif realistler devletin diğer devletlerle kurduğu dengeyi değiştirmeyi amaçlaması haline, bunu minimal politikalarla güçlü olmadıkları askeri alandan ziyade diğer alanlardaki imkânlarını/kabiliyetlerini kullanarak amaçlarına ulaşabileceklerini öne sürerler.[82]

Defansif realist açıklamaların aksine ofansif realizm, devletin güvenliğinin; devlete yönelen tehditlerin önünün alınması ve engellenmesiyle sağlanabileceğini, bunun için de anarşik bir uluslararası ortamda devlet aktörünün diğer devletlere görece daha güçlü olması ve gücünü artırması gerektiğini savunur.[83] Bu bağlamda John Mearsheimer'ın açıkladığı üzere en iyi savunmanın saldırı olduğu, devletin bekasına yönelik tehditlerin gerçekleşmeden önlenmesi en basit savunma stratejisini oluşturur; devletlerin sistemde güçlerini artırabilmeleri siyasi, ekonomik ve askeri kapasiteleriyle de doğrudan bağlantılıdır.[84] John Mearsheimer, Kenneth Waltz'un uluslararası sistemin yapısıyla ilgili olan devletlerin saldırgan güç kapasitesine sahip olduğu, devletlerin diğer devletlerin amaçlarından her zaman tam manasıyla haberder olamayabileceği, sistemin anarşik yapısının devletler arasındaki güvensizliğin temelini oluşturduğu önermelerine katılmakla birlikte, devletlerin güvenliğinin anahtarının güç maksimizasyonundan geçtiğini savunur.[85] Bu durumda Jeffrey Taliaferro'nun da tatıştığı üzere, devletlerin statükoyu değiştirmenin korumaktan daha kazançlı olduğunda, güç kullandıkları ve revizyonist politikalar izlediklerinden hareketle, saldırgan realizm statükonun değiştirlmesini daha maliyetli bir hale getirir.[86] Böylece ofansif realistler, tehlikeli bir uluslararası ortamda diğer devletlere göre göreli gücünü muahafaza etmek isteyen devletin, diğer devletlerin de aynı güç seviyesine erişmesini engellemek, kısaca en iyi

---

82 Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, Cilt 51, Sayı 1, Ekim 1998, s.167-168.

83 Stephen M. Walt, **The Origins of Alliances**, Ithaca: Cornell University Press, 1987, s. 17; Stephen M. Walt, "Alliances: Balancing and Bandwagoning", Robert J. Art ve Robert Jervis, (der.) **International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues,** New York, Longman, 2003, s. 16.

84 John J. Mearsheimer, "Back to Future: Instability in Europe after the Cold War", **International Security**, Cilt.15, Sayı.1, Yaz 1990, s.12; Jeffrey W. Taliaferro, "Security Seeking Under Anarchy", **International Security,** Cilt. 25, Sayı 3, Kış 2000/01, ss. 128-161; John Mearshimer, **The Tragedy of Great Power Politics,** New York, W:W Norton Company, 2001, ss. 33-55**.**

85 Peter Toft, "John J. Mearsheimer: an offensive realist between geopolitics and power", **Journal of International Relations and Development,** 2005, Sayı 8, s. 392-400.

86 Jeffery W. Taliaferro, "Secuirty-Seeking under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered", **International Security**, Cilt 25, Sayı 3, Kış 2000/2001, s. 128-61; Jeffery W. Taliaferro, "Correspondance: Brother, Can You Spare a Paradigm? (Or Anybody Ever a Realist?)", **International Security**, Cilt 25, Sayı 1, Yaz 2000, s. 165-193.

savunma koşullarını sağlamak amacıyla güçlü devletin askeri gücü ilk kullanmasının kendi lehine sonuçlar doğuracağını ortaya koymuşlardır.[87]

Sonuç olarak Waltz'un ortaya koyduğu neorealizm, klasik realizmin devlet merkezli önermelerini uluslararası sistem düzeyine çekerek, uluslararası politikayı anarşik bir uluslararası ortamda, göreceli güç dağılımları temelinde açıklar ve devletlerin kendi başlarına (*self-help*) güvenliklerini sağlamalarına ilişkin sistem üzerinden önermelerde/buyruklarda bulunur.[88] Bununla birlikte devlet aktörleri uluslararası sistemin söz konusu önermelerini her zaman takip etmeyebileceklerini yapısal realistlerin öngörüleri dışında da göstermektedir. Waltz'un sistem analizinden faydalanarak ortaya koyduğu kuramsal açıklamalar bütünü, uluslarası sistemin sınırlamalar ve/veya yönlendirmeleri sonucunda devlet aktörünün kendi kendine işleyen, müdahale edilmeden oluşan davranışlar gerçekleştirmesini temel alır. Örneğin, güçsüz devletlerin en güçlü devlete karşı güç dengesi siyaseti izlemeleri, uluslararası sistemin çift kutuplu-iki başat güç tarafından domine edilmesi, güçsüz devletlerin iki kutuptan birine dâhil olması siyaseti izlemelerini başarılı bir şekilde açıklar. Öyle ki özellikle Soğuk Savaş dönemi uluslararası sistemin yapısı ve çift kutuplu dünya düzeni kapsamında sistemin devletlerin dış politika kararları üzerindeki etkilerinin açıklanmasında bir kuram olarak neorealizmin önemli ölçüde başarılı olduğu, görevini yerine getirdiği düşünülebilir.

Bununla birlikte, devlet aktörlerinin askeri güç kullanımının da bir parçası olduğu dış politika davranışlarınınaçıklanmasında sadece sistem merkezli (tek düzeyli) bakış açısı yetersizdir.[89] Örneğin, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası askeri güç kullanarak Irak'ta rejim değişikliği siyaseti benimsemesine karşın Irak'la benzer koşullarda ABD'nin bölgesel ve küresel çıkarlarına tehdit oluşturan İran'ı öncelikli hedef olarak belirlememesi, sadece uluslararsı sistemin ABD'nin dış politika davranışları üzerindeki sınırlamaları veya teşvikiyle açıklanamaz. Benzer bir yaklaşımla, ofansif realist bakış

---

87 Patrick Morgan, **Secuirty in International Politics: Traditional Approaches**, s. 22, Jack S. Levy, William R. Thompson, **Causes of War,** Wiley-Blackwell Publication, Oxford, 2010, ss. 28-55; Mearsheimer, John J. The Tragedy of Great Power Politics. New York, NY: W. W. Norton, 2001; Snyder, Glenn H. "Mearsheimer's World-Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay", **International Security,** Cilt 27, Sayı 1, 2002, ss.149–173,

88 Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, s. 93-7, 102-3.

89 Gregory Bonadies, Is Mearsheimer's Theory of Offensive Realism Tenable Today, Şubat 2007, https://www.researchgate.net/publication/313370855_Is_Mearsheimer's_Theory_of_Offensive_Realism_Tenable_Today, (Çevrimiçi), 01.12.2019.

açısıyla ABD'nin nükleer silahların yayılımının önlenmesi siyaseti incelendiğinde, kuram ABD'nin nükleer silah yapımında kullanılabilen her türlü imkân ve kabiliyetin, diğer devletlerce elde edilmesini engellemesi gerektiğini varsayar. Öte yandan bahse konu varsayım, ABD'nin açıklanmamış nükleer imkân kabiliyeti olan İsrail ile nükleer güce sahip olan Kuzey Kore'ye ve nükleer silah geliştirme sürecinde olan İran'a yönelik farklı politika davranışlarını ise izah etmez. Diğer taraftan, neorealizme yönelik eleştirileri/kritikleri, birçok kez yanıtlamaya çalışan Kenneth Waltz, neorealizmin belirli bir döneme özel, sadece Soğuk Savaş dönemindeki uluslararası politikayı açıklamayı hedeflemediğini, kuramın açıklayıcılığının bilimsel olarak kendisini teyit ettiğini, neorealizmin bir dış politika kuramı olmadığını, kuramın temel hedefinin uluslararası politikanın açıklanması olduğunu belirtmiştir.[90]

## 1.2. Neoklasik Realizm ve Dış Politika Yapım Süreci

Akademik çevrelerde, realist geleneğin/araştırma programının Soğuk Savaş dönemi sonunda yoğun bir şekilde eleştirilmesi ve sadece dış etkenler/uluslararası sistemin sınırlandırmaları ve buyrukları üzerinden uluslararası politikanın açıklanamayacağına yoğunlaşan kritikler; aynı zamanda realist gelenek bünyesinde içsel etkenlerin de dış politika analizine entegre edilmesini savunan araştırma programlarına aynı dönemde yoğunlaşması sonucunu da ortaya çıkarmıştır.[91] Soğuk Savaş sonrası dönemde realist araştırma programı bünyesinde yapılan çalışmalar özellikle kuramın karşı karşıya kaldığı, Soğuk Savaş'ın sonunu açıklayamadığı ve realizmin tartışmalı/sorunlu bir kuram haline geldiğine ilişkin iddiaları cevaplamaya yönelmiştir. Örneğin, John Lewis Gaddis, *International Relations Theory and the end of the Cold War* isimli çalışmasında realizmin geri kalmış bir çalışma alanı olmadığını, farklı kuramsal geleneklerden yapılacak katkılarla kuramın açıklayıcılığının devam edebileceğini savunmuştur.[92] Aynı şekilde Christopher Layne ve Jennifer Sterling Folker, aynı

---

90 Kenneth Waltz, "Neorealism: Confusions and Crititisms**", Journal of Politics and Society,** Cilt 15, Sayı 1, 2004, s. 3-5; Jeffrey W. Legro ve Andrew Moravcsik, Is Any Body a Realist?, **International Security,** Cilt 24, Sayı 2, Kış 1999, ss. 5-55.

91 Randall Schweller, "The Progressiveness of Neoclassical Realism", Colin Elman ve Miriam Fendius Elman (der.), **Progress in International Relations Theory: Appraising the Field,** Cambridge: MIT Press, 2003, p. 308-317.

92 John Lewis Gaddis, International Relations Theory and the End of the Cold War", I**nternational Security**, Cilt 17, Sayı 3, Kış 1992, ss. 5-9.

dönemde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, realizmin bir araştırma programı olarak anlamını kaybetmediği ve Soğuk Savaş'ın son bulmasının realist paradigmayı ortadan kaldırmadığı gibi, hâlâ kuramsal açıklayıcılığının ve analiz düzeyinin bulunması nedeniyle realizmin her zamankinden daha anlamlı açıklamalar yapma imkânının bulunduğunu belirtmişlerdir. [93]

Neoklasik realizm, her ne kadar bir kavram olarak ilk defa Gideon Rose tarafından kullanılsa da aynı araştırma programı (realizm) kapsamında sadece mevcut kuramla açıklanamayan olguları açıklığa kavuşturma ihtiyacı hâsıl olmuştur.[94] Söz konusu ihtiyaçla bağlantılı olarak aynı dönemde kuram hakkında yapılan çalışmalar, farklı kavramlarla ifade edilseler de, varlık nedeni (*Raison d'etre*) olarak devlet aktörünün dış politika davranışlarını açıklamayı hedeflemiş, açıklama seviyesi olarak devlet aktörüyle birlikte dış koşulları da ele almıştır.[95]

### 1.2.1. Neoklasik Realizm ve Dış Politika

Bu çerçevede neoklasik realizm kavramını ilk kullanan Gideon Rose, makalesinin ilk kısmında devletlerin dış politika davranışlarının oluşumunda, dış ve iç olmak üzere iki seviyeli bir analiz gerçekleştirilmesini önermiş ve makalesinde *Innenpolitik* kuramları açıklayarak, neorealizmden farklı olarak uluslararası ortamda her devletin farklı yapı ve özellikleri bulunduğunu vurgulamıştır.[96] Gideon Rose'a göre, devlet aktörünün dış politika davranışlarının oluşumunda iç etkenler olarak, devletin iç yapısından kaynaklanan iç siyasi süreçlerini oluşturan milli ideoloji, milli değerler, siyasi

---

93 Sterling-Folker, Jennifer. "Forward is as forward does: Assessing neoclassical realism from a traditions perspective", *Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison, and Patrick James. Abingdon,* (Der) **Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation,** *UK: Routledge*, 2009, s. 215; Layne, Christopher. "The influence of theory on grand strategy: The United States and a rising China", *Rethinking realism in international relations: between tradition and innovation, Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison, and Patrick James. Abingdon,* (Der) **Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation,** *UK: Routledge*, 2009, s. 133.

94 Randall Schweller'e göre, neoklasik realizmin ortaya çıkışının birçok nedeni bulunmaktadır. Söz konusu nedenlerden biri de neorealizmin devletlerin dış politikalarını açıklama konusunda herhangi bir iddiasının bulunmamasıdır. Randall Schweller, "Neoclassical Realism and State Mobilization: Expansionist Ideology in the Age of Mass Politics", **Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy** Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman veJeffrey W. Taliaferro (der.), (New York, Cambridge University Press, 2009, ss. 316-317.

95 Tudor Onea, "Putting the 'Classical' in Neoclassical Realism: Neoclassical Realist Theories and US Expansion in the Post-Cold War", **International Realitions,** Cilt 26, Sayı 2, ss. 139-142.

96 A.g.e., s 148. Ayrıca içsel etkiler hakkında bkz.**A Preponderance of Power: National Security The Truman Administration and the Cold War**, Stanford University Press: Stanford, 1993, s.100-6.

organizasyonlar, parti ve baskı grupları ile siyasi/ekonomik yapılar vardır.[97] Dış politika oluşumunda iç etkenler arasında herhangi birini diğerine öncelemeyen Rose, her devletin iç yapısında etkili olan süreçlerin/aktörlerin birbirlerine göre farklılık gösterebileceğini belirtir. Bununla birlikte Rose, Innenpolitik kuramların,[98] dış politika davranışlarının açıklanmasında, neorealizmde olduğu gibi sadece dış etkenleri incelemesinin kapsamlı bir açıklama bütünlüğü sunmadığı gibi, dış etkenlerden bağımsız bir şekilde sadece iç etkenlere odaklanılmasının da devlet aktörünün dış politika davranışlarının açıklanmasında yeterli olmadığını belirtmiştir.[99] Rose çözümlemesinde, devlet aktörünün dış politika davranışlarının açıklanmasında içsel etkenlerin incelenmesini bir gereklik olarak tanımlamakla birlikte iç etkenlerin, dışsal etkenlerle birlikte ele alınmasıyla dış politika davranışlarının daha tutarlı bir şekilde açıklanabileceğine işaret etmiştir.[100]

Bu çerçevede Gideon Rose'un açıklamalarında, neorealizmin ortaya attığı uluslararası sistemin devlet aktörünün dış politika davranışları üzerindeki sınırlandırıcı/teşvik edici mesajlarının, neoklasik realizm tarafından sahiplenildiği anlaşılmakla birlikte, devletin sistemin verdiği her mesajı aynen davranışlarına dönüştürdüğü iddia edilmemektedir. Bir bakıma Rose, iç siyasi algı sürecini dış politika davranışlarının oluşumuna eklemleyerek, uluslararası sistemin devlet üzerindeki etkisinin

---

97 Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, ss. 468-494; Randall Schweller, "The Progressiveness of Neoclassical Realism", Colin Elman ve Miriam Fendius Elman (der.), **Progress in International Relations Theory: Appraising the Field,** Cambridge: MIT Press, 2003, s. 317.

98 Her devletin dış politikası çevresini ve kendisini nasıl tanımladığı ile doğrudan ilişkilidir. Dış politikada değişim bu nedenden ötürü çevresel, içsel ve sistemsel etkenler ile ilişkili olabilir. Dış politika devletlerin hükümetlerinin kontrolünde olduğu varsayılır ve hükümetlerin de toplum ve halk ile bağlantılı olduğu düşünülür. Ayrıca devletlerin ve toplumların tarihsel hafızaları ve geçmiş tecrübeleri dış politikada devamlılığı güçlendirici unsurları teşkil ederler. Laura Neack, Jeanne A. K. Hey, Patrcik J. Haney, **Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in its Second Generation**, New Jersey: Prentince Hall, 1995, ss. 1-17; K.J. Holsti, "**National Role Conception in the Study of Foreign Policy**", ss. 233-309.Gideon Rose, Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy başlıklı makalesinde, dış politika kuramları olarak, Innenpolitik, Atak ve Savunmacı Realizmi belirtmekte olup, neoklasik realizmin de bir dış politika kuramı olduğunu vurgulamaktadır. Sami Kiraz, "Suriye İç Savaşı Sırasında Suriye Dış Politikasının Neoklasik Realizmin Bakış Açısından Analizi (2011-2017)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Nisan 2018, ss. 21-24.

99 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, ss. 1-12, 17-35.

100 Gideon Rose'a göre *"Neoklasik realizm, klasik realist düşüncenin bazı temellerini yeniden düzenleyerek, iç ve dış etkenleri açık bir şekilde bir araya getirmekte olup, Neoklasik realistler bir devletin dış politikasını belirleyen en önemli kriterin, o devletin uluslararası sistem içindeki konumu ve sistem içindeki göreli güç dağılımı olduğunu kabul etmeleri nedeniyle aynı zamanda realisttirler. Bununla birlikte bu realistler, devletlerin güç kapasitelerinin dış politika üzerindeki etkilerinin dolaylı ve karmaşık olduğunu ileri sürerler. Zira sistemik baskılar, aktör düzeyindeki aracı/müdahaleci değişken vasıtasıyla anlamlandırılırlar. Bu yüzden söz konusu araştırma programını çalışan siyaset bilimciler neoklasiktir.* Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, Cilt 51, Sayı 1, Ekim 1998, s. 147.

içsel etkenlerden bağımsız olmadığını tartışmaktadır.[101] Gideon Rose'un sistemin devletin dış politika davranışları üzerindeki rolüne ilişkin yaklaşımı, "Uluslararası sistemin sınırlamalarını devlet davranışlarına tam anlamıyla dönüştüren, mükemmel bir iletken mekanizma mevcut olmadığına" ilişkin ifadesiyle de vurgulanmaktadır.[102] Rose'un ifadesi açıkça sistemik etkilerin kuram üzerindeki merkezi rolünün altını çizmekte ve uluslararası sisteminden kaynaklanan fırsat ve tehditlerin nasıl olup da devlet aktörü tarafından farklı seviyelerde/açılardan algılandığı ve dış politika davranışlarına dönüştüğü yönünde kapsamlı bir araştırmanın başlangıcını teşkil edecek noktaları ortaya koymaktadır. Neoklasik realizm, yapısal realizmdeki sistemin her devletin karşısına çıkardığı otomatik sınırlamalara sahip çıkmakla beraber, araştırma programı kapsamında devletlerin hangi dış politika davranışını seçtiğini açıklamayı hedeflemesi nedeniyle, yapısal realistlerden ayrışır, birim düzeyinde devletleri birbirlerinden farklı ele alarak neorealistlerin devlete yaklaşımından farklılaşır.[103] Öte yandan, neoklasik realizm, yapısal realizmde olduğu gibi, uluslararası sistemin yapısını anarşik olarak tanımlar ve her devletin hayatta kalmak amacıyla (*survival*) kendi göreli (*relative*) gücüne güvenmesi gerektiği önermesiyle de neorealizmle büyük ölçüde örtüşür.[104]

Bununla birlikte neoklasik realizm de, yapısal realizm de sistemin, devlet aktörüne yönelik dayatmaları ve buyrukların her devlet tarafından aynı şekilde

---

101 Gideon Rose içsel ve dışsal faktörlerin dış politika analizine dâhil ederek bir bakıma neorealizme yönelik yapılan eleştirilere cevap vermekle birlikte, Soğuk Savaşın son bulması akabinde, realist gelenekten gelen akademisyenlerin birbirinden farklı yaklaşımlarla da olsa, yapısal realizmin sistem odaklı açıklamalarına içsel faktörleri dâhil ettikleri ortaya koymaktadırlar. Bu nedenle Rose, Thomas Christensen, Fareed Zakaria, Randall Schweller ve William Wohlforth'un gerçekleştirdikleri çalışmalarında da Neoklasik Realist araştırma programına dâhil edilebileceğini belirtmektedir. Bahse konu çalışmalar için bkz. Thomas J.Christensen,**Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization, and Sino-American Conflict, 1947-1958**, Princeton: Princeton University Press, 1996; William C. Wohlforth, **The Elusive Balance: Power and Perceptions during the Cold War.** New York: Cornell University Press, 1993; Fareed Zakaria, **From Wealth to Power: The Unusual Origins of Americas** World Role. Princeton: Princeton University Press, 1998, Randall L. Schweller, **Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitlers Strategy of World Conquest.** New York: Columbia University Press, 1998.

102 Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, ss.144-"72; Thomas J. Christensen, "Perceptions and Alliances in Europe, 1865-1940", **International Organization**, Cilt 51, Sayı 1, Kış 1997, s. 68; Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3,Temmuz-Eylül 2006, ss. 487-494.

103 Jennifer Sterling Folker, "Realist Enviorenment, Liberal Process, and Domestic-Level Variables, **International Studies,** Cilt 41, Sayı 1, 1997, ss. 1-25.

104 Göreli güç kavramı neoklasik realizmde kullanılmakla birlikte, **neoklasik realizm devletlerin kapasitelerine odaklanmaktadır. Bu durum ilerleyen sayfalarda açıklanmaktadır.** Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, s.154, Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, s. 468.

algılanmayabileceğini, sistemin dayatmalarının otomatikman dış politika davranışlarına dönüşmeyebileceğine ilişkin önermelerde de bulunur. Örneğin, neoklasik realizm uluslararası sistemin devlet üzerinde uyguladığı dayatmalar ve buyrukların, karar alıcılar (liderler) tarafından doğru bir şekilde algılayamayabileceğini, sistemin her seviyede bütün devletler açısından aynı açıklıkta olmayabileceğini, uluslararası sistemin her zaman tehditler ve fırsatlar konusunda net-doğru sinyaller vermeyebileceğini, liderlerin sistemi doğru algılamalarına karşın yanlış kararlar verebileceklerini, son olarak da devletlerin göreli olarak güçlü olmalarına, güç kullanımlarına karşı bir engel bulunmamasına karşın sistemik buyruklara etkili yanıt vermek amacıyla her zaman gerekli görülen kaynakları toplumdan alamayacaklarını/seferber edemeyeceklerini ortaya koymaktadır.[105] Bu noktada sistemin doğası/ruhu, organizmasının verdiği mesajlar ile dış politika davranışlarının oluşumu arasına neoklasik realizm; içsel etkenler olarak tanımladığı-aktarım kuşağı (*transmission belt*) ve dolayısıyla ara değişkenleri (*interveining variables*) yerleştirir.[106] Böylece neorealizmin kara kutu olarak yaklaştığı devletin iç karar alma süreçleri, ara değişkenlerle birlikte devlet aktörünün aynı uluslararası sistemde devletin neden farklı odaklarda farklı davranışlar sergilemediğini açıklamayı amaçlar. Bu doğrultuda, kara kutu içindeki liderlerin stratejik öngörüleri-vizyonları, dış politika yönetiminde yer alan karar alıcıların dünya görüşleri, toplumun kendisini nasıl gördüğü-tanımladığı ve devlet-toplum ilişkileri, Gideon Rose'un ortaya attığı aktarım kuşağını (*transmission belt*/ algı-karar verme ve dış politika davranışına dönüşme) oluşturur.[107] Bu haliyle aktarım kuşağı örneğin Irak meselesi gibi George W. Bush ve H. Barack Obama dönemlerinde devamlılığı olan bir sorunda her iki yönetimin benzer uluslararası sistem kapsamında, neden farklı yaklaşımlar savunduğunu açıklamayı kolaylaştırır.

---

105 Robert Jervis, "War and Misperceseption", Robert I. Rotberg ve Theodore K. Saab (der.), New York, Cambridge University Press, 1988, ss. 101-126. Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, s.154, Özellikle üçüncü tip noeklasik realizm sistemik itki ile devletlerin dış politika davranışları arasındaki ilişkiyi detaylandırmaktadır. Bkz. Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, ss. 17-30, 80-90.

106 Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, ss. 144-172.

107 Neoklasik realizmin açısından sistemik itkinin dış politika davranışlarına dönüşme süreci, neoklasik realizm ve dış politika çözümlenmesinin yapıldığı kısımda detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Bkz. Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 117.

### 1.2.2. Neoklasik Realizm ve Dış Politika Çözümlemesi

Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics* isimli çalışmalarında, neoklasik realizmin amacını, neorealistlerin vurguladığı uluslararası sistemin üstünlüğünü tekrar kazanmasını sağlayacak, bir dış politika ve uluslararası politika yaklaşımı inşa etmek olarak açıklarlar. Bu amaç doğrultusunda neoklasik realistlerin kuramsal çalışmalarına yönelik yapılan incelemede; Ripsman, Taliaferro ve Lobell, neoklasik realizmin iki farklı tipi olduğunu iddia etmiş, ilk tip ile neorealizmin düzensizliklerini ve eleştirilerini cevaplamaya çalışırken, ikinci tip ile realist araştırma programına yeni bir bakış açısı getirmişlerdir.[108] Daha çok ilk dönem neoklasik realist çalışmalardan oluşan birinci tip kuram, devletlerin genellikle sistemik buyruklara uygun hareket etmelerine karşın, bazen sistemik yönlendirmelerle çelişen davranışlarda bulundukları gözleminden hareketle; yalnızca neorealizmin varsayımlarına uygun olmayan dış politika davranışını, yani "anomali"yi açıklamayı amaç edinmiştir.[109] Birinci tip kuramda neoklasik realistler, uluslararası sistemin devletlere açık işaretler gönderdiğini, bu işaretlerin ancak –mükemmel olmayan aktarım kuşaklarından– liderlerin algısından ve iç siyasetin süzgecinden geçirilerek milli politika karşılıklarına dönüşebileceğini belirtirler.[110] Diğer taraftan Taliaferro'nun da gözlemlediği üzere, devletler bazı durumlarda sistemin yönlendirmelerinin aksine, dış politika davranışları gerçekleştirebilir ve önemli çıkarlarının bulunmadığı bölgelerde maliyetli askeri müdahalelerde bulunmakta ısrarcı olabilirler. Taliaferro söz konusu durumlara ABD'nin Kore (1950) ve Vietnam'a (1960), Sovyetler Birliği'nin ise 1980'de Afganistan'a müdahalelerini örnek vermiş ve bu müdahaleleri sistemin yönlendirmesi aleyhine gerçekleştirilen, ısrarcı olunan davranışlar arasında tanımlamıştır.[111]

---

[108] A.g.e., s. 25.

[109] A.g.e., ss. 25-29.

[110] Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, s.144-72

[111] Jeffrey W. Taliaferro, **Balancing Risks: Great Power Intervention in the Periphery**, Ithaca, NY: Cornell University Press, 2004, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 26.

Bununla birlikte ilk tip neoklasik realistler, çok nadir vakalarda, uluslararası sistemin verdiği sinyallerin yanlış anlaşılabileceğini ve karar alıcıların içsel siyasi sınırlandırmalar nedeniyle geç tepki verebileceğini öne sürmüşlerdir.[112] Bu bağlamda, uluslararası sistemin sınırlandırmalarının veya buyruklarının incelenmesi gerektiğini, ancak sistemin işaretlerinin aleyhine bir durum gelişirse ara değişkenlerin incelenmesi gerektiğini savunarak, sistemin sınırlandırmaları ve buyrukları dışında gerçekleşen dış politika davranışını da olağandışı bir gelişme, bir anomali olarak tanımlarlar.[113]

Bununla birlikte, son dönem (2000'li yılların sonu) çalışmalardan oluşan ikinci tip kuram ise, sistemin çoğu zaman net ve acil bir tehdit ortaya koymadığını, dolaysıyla da devletlerin genelde geniş bir politika seçeneği yelpazesine sahip olduğunu iddia etmektedir. Bu yaklaşım, neoklasik realizmin sadece neorealizmin anomalilerini değil, daha geniş döneme yayılmış bir dış politika uygulamasını, devletlerin dış politikalarını dayandırdıkları stratejik uyumlarını/adaptasyonlarını ikinci tip kuramsal yelpaze içinde açıklayabileceklerini savunmaktadır.

**Tablo 2: Neoklasik Realizm ve Dış Politika Süreci (I. ve II. Tip)**

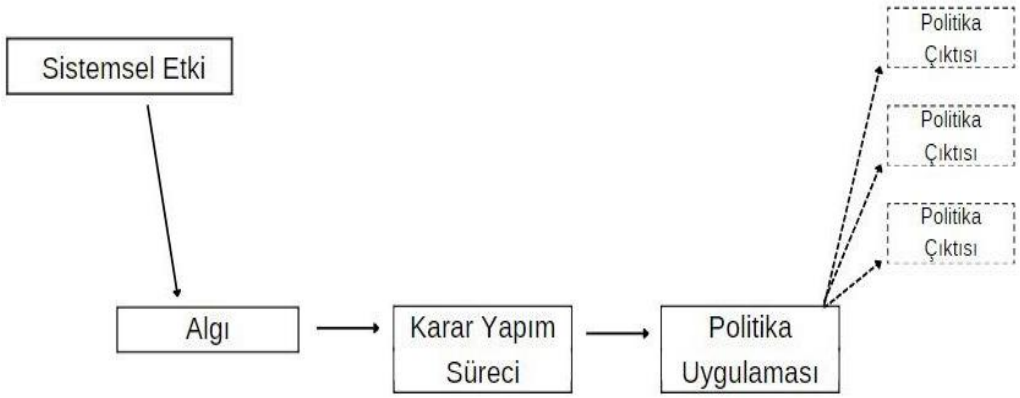


**Kaynak:** Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Relations,** CUP, New York, 2016, s.31.

112 Devletlerin sistemin buyruklarını açıkça okumalarına rağmen zaman zaman, iç siyasi nedenlerle sistemin buyruklarına ters-zıt davranmalarına ilişkin olarak Randall Schweller, iki dünya savaşı arası dönemde Fransa ve İngiltere'nin Almanya'nın silahlanma çabalarını gözlemlenmesine rağmen bu konuda harekete geçmemesi olarak örneklemektedir. A.g.e., ss. 25-29, Randall L. Schweller, "Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing," **International Security**, Cilt 29, Sayı 2, 2004, ss. 159-201,

113 Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, s. 144-172.

Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, ikinci tip neoklasik realizm, devletlerin nadiren varlıklarına yönelik açık ve ivedi/yakın tehditlerle karşı karşıya kaldıklarını, bu gibi durumlarda devletlerin yapısal realistlerin öngörüleri çerçevesinde davranışlar sergilediklerini iddia etmekte ve böylesi durumlarda, sistemin buyruklarının ortaya koyduğu dış politika ihtimallerini açıklayabildiğini önermektedirler.[114] Öte yandan devletler her zaman açık ve yakın tehditlerle karşı karşıya bir uluslararası ortamda bulunmayabilecekleri gibi ellerinde geniş dış politika seçenekleri/ihtimalleri de bulunmayabilir.

Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, ikinci tip neoklasik realistlerin, bu gibi durumlarda da devlet davranışlarının, liderin dünya algılaması/dünya görüşü, devletin sahip olduğu stratejik kültür ve iç siyasi koalisyonlarının tepkimeleri ve bazı durumlarda da toplumun devletin dış politika davranışları üzerindeki sınırlandırmalarıyla hareket edebileceklerini izah ettiklerini belirtmektedir. Bu duruma örnek olarak, William Wohlforth'un "Unipolarity, Status Competition, and Great Power War" başlıklı makalesinde Birinci Dünya Savaşı öncesindeki uluslararası sistemde, Almanya'nın her ahvalde ticari açıdan rekabet içinde olduğu İngiltere'ye savaş ilan etmek durumunda kaldığını, ancak söz konusu kararın temellerinde Alman liderlerin tercihlerinin ve göreli güç durumuna ilişkin endişelerinin yer aldığını vurgulamaktadır.[115] Benzer bir çerçevede Colin Dueck, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde Kore ve Vietnam müdahalelerinin çift kutuplu dünya düzeninden kaynaklandığını ve uluslararası sistemin buyruğu sonucunda gerçekleştirildiğini, bununla birlikte her iki müdahalenin süresinin ve

---

114 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, "The Future of Neoclassical Realism," **Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy** Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro (der.), New York, Cambridge University Press, 2009, s. 280.

115 William C. Wohlforth, "Unipolarity, Status Competition, and Great Power War", **World Politics**, Cilt 61, Sayı 1, 2009, s. 32.

stilinin iç siyasi sınırlandırmalarla şekillendiğini tartışmıştır.[116] Ayrıca Dueck bir diğer çalışmasında, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki stratejik adaptasyonunda sadece stratejik pozisyonunun etkili olmadığını, ABD'nin kendisine özgü liberal değer ve ilkelerin etkisindeki liberal elitlerin de söz konusu güvenlik siyaseti değişikliğine katkısı bulunduğunu belirtmiştir.[117] Bu çerçevede son dönem neoklasik realizm çalışmalarında, kuramın sadece bir dizi anomaliden ziyade, devletlerin uzun dönemli dış politika seçeneklerini ve büyük stratejik adaptasyonlarının da kuramla açıklanabileceği daha güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır.

Birinci ve ikinci tip neoklasik realistler devletlerin dış politika davranışlarının oluşumunu, sistemik itkinin (*systemic stimuli*); dış politika karar alıcılarının (yönetici elit) algısı ile dış politika kararlarına ve uygulamalarına dönüştüğünü savunurlar.[118] Bu açıklama sistemik itkiyi ***bağımsız değişken***, devlet aktörünün dış politika karar süreçlerini ise ***ara değişkenler*** (*interveining variables*) olarak tanımlar. Ayrıca devletlerin dış politika *çıktıları-etkileşimleri* de, sisteme etkisi ve diğer devletler tarafından algılanma süreci başlatmaları nedeniyle ***bağımlı değişken*** olarak açıklanmaktadır.[119] Bu kapsamda üçüncü tip adı verilen neoklasik realizmde, dört ana ara değişken belirlenmiştir. Bu ara değişkenlerden ilki devlet aktörünü yöneten, dış politika kararlarını alan ve devletlere stratejik vizyon çizen, ***liderler ve dış politika yürütücülerinin-karar alıcılarının algısı/imajıdır***. Söz konusu grup, devletin karşı karşıya olduğu tehdit ortamını gözlemler, tehdit ortamının devlete yönelik ortaya çıkaracağı sorun ve fırsatları kendi dünya görüşü,

---

116 Colin Dueck, "Neoclassical Realism and the National Interest: Presidents, Domestic Politics, and Major Military Interventions," **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, ve Jeffrey W. Taliaferro (der.), Cambridge: Cambridge University Press, 2009,ss. 139-169.

117 Colin Dueck**, Reluctant Crusaders: Power, Culture and Change in American Grand Strategy**, Princeton, NJ- Princeton University Press, 2008, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 26.

118 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 26.

119 Bununla birlikte her iki tip neoklasik perspektifte de; kuramın sınanabilmesi ve tutarlı sonuçlar vermesi açısından; ara değişkenlerin tam olarak ne olduklarının, dış politika oluşumu üzerindeki etkilediklerinin nasıl ortaya konulacağına ilişkin ilave açıklamalara ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu ihtiyaçlar sonucu ortaya çıkan üçüncü tip neoklasik realizm kuram; aynı şekilde Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell tarafından araştırma programına dâhil edilmiş ve özellikle ara değişkenlerin dış politika davranışlarının oluşumundaki rolünü daha sistemli bir şekilde ele almıştır. Bu nedenle bu tezin kuramsal çerçevesini de büyük ölçüde oluşturmaktadır. A.g.e., ss. 27-29, 80-98.

ulusal değerleri/ilkeleri ile değerlendirir ve hangi dış politika davranışlarının uygulanacağına karar verir. İkinci ara değişken, ülkenin ***stratejik kültürü***, ***toplumun köklü inanç, dünya görüşü*** *ve* ***ortak beklentileri*** olarak ifade edilir, son ara değişken ise ***devlet-toplum ilişkileridir***.

Örneğin, liderler her talep ettiklerinde, toplumdan izlenecek dış politikalarına destek bulabilir ve süre sınırı olmaksızın mezkûr dış politika kararlarında toplum desteğini alabilirler mi? Aynı şekilde devletlerin benimsedikleri yönetim biçimiyle ilişkili olarak lider toplumun talepleri aksine dış politika ajandası izleyebilir mi? Son ara değişken olarak devletin iç kurumları bünyesinde lider ve dış politika yürütücülerinin izlemek istedikleri dış politika hangi çerçevede kurumların desteğini ve/veya muhalefetini sağlar? Örneğin, denge-denetlemenin etkin olduğu devletlerin iç yapıları ile söz konusu süreçlere haiz olmayan devletler aynı süreçlerle dış politika kararlarına etki yapabilir mi? Bu gibi soruların cevaplanması aynı zamanda ara değişkenlerin kuram bünyesindeki etkileyici rolünü de ortaya çıkaracaktır. Bu bağlamda Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell'a göre, söz konusu ara değişkenler, Gideon Rose'un aktarım kuşağı (*transmission belt*) görevi ile sistemik itkileri dış politika çıktılarına dönüştürmekte ve (birinci ve ikinci tip neoklasik realizmin) üç iç süreci (algı, karar verme ve politika uygulama) nasıl faaliyet gösterdiğini açıklamaktadır.[120] Algı, lider imajları ve stratejik kültür tarafından etkilenirken, karar verme ve politika uygulama hem stratejik kültür hem devlet-toplum ilişkileri hem de iç kurumların üçlü etkisi altındadır. Bir sonraki kısımda ise ara değişkenlerin devlet aktörünün dış politika çıktılarını nasıl etkiledikleri ele alınacaktır.

### 1.2.2.1. Dış Politika ve Ara Değişkenler (Interveining Variables)

Neoklasik realist kuramın devlet aktörünün dış politika davranışlarının oluşumunun açıklanmasında ön plana çıkardığı, Gideon Rose tarafından ilk defa realist araştırma programı bünyesinde kavramsallaştırılan, algı-karar verme ve politika

[120] Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 34-57.

uygulama süreçlerinden oluşan aktarım kuşağı (*transmission belt*), sistemik itki ile devletlerin dış politika davranışları arasında bağ kurmaktadır.[121] Söz konusu süreçte önceki sayfalarda da açıklandığı üzere, ara değişkenlerin araştırma dönemi içinde birbirleriyle ilişkilerine/etkileşimlerine yönelik kapsam genişlemekle birlikte, kuram devlet adına karar verme sürecini yöneten lider ve dış politika karar alıcılarını mezkûr süreçte ön plana çıkarmaktadır.[122]

Bu bağlamda kuram, –algı– aşamasında liderin dış dünyayı nasıl algıladığı, uluslararası sistemde devletlerin göreli güç dağılımlarının (kapasitelerinin) nasıl şekillendiği ve kendi ülkesinin mevcut sistemdeki yerinin/konumunun ne olması gerektiği hususlarında liderin algılamalarını öncelemektedir.[123] Üçüncü tip neoklasik realizm, Dış Politika Analizi (DPA) araştırmalarında da tartışıldığı üzere; devletlerin dış politika oluşturma süreçlerinde, liderle birlikte liderlerin dış politika karar süreci üzerinde etkili olan dış politika yöneticilerinin de[124] *aktarım kuşağının* sistemsel itkiyi işleme sürecindeki ilk aşamayı oluşturdukları öne sürmektedir. Neoklasik realistlere göre algı, liderlerin ve karar alıcıların sadece dış dünyaya, uluslararası sisteme bakışlarıyla oluşmaz; algı o ülkenin/devletin stratejik kültürünün[125] etkileşimiyle şekillenir ve iç dinamiklerle toplumun belirli konulara olan yaklaşımından da etkilenir. Bu noktada neoklasik realistlerin, devlet davranışlarının oluşumunda o ülkenin liderine ve karar alıcılarına odaklanmaları, karar alıcıların –liderlerin–; devlet politikasının oluşumunda ve

---

121 Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, s. 144-72.

122 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 26.

123 Uluslararası sistemin algılanması, devlet aktörünün tehditlere bakışı tartışmaları için bakınız. Robert Jervis, **"War and Misperceseption**", Robert I. Rotberg ve Theodore K. Saab (der.), New York, Cambridge University Press, 1988, ss. 101-126.

124 Devletlerin dış politika karar alma süreçlerinde, lider, başkan, başbakan, savunma, dışişleri bakanları, meclis (ABD örneğinde Kongre) Dış Politika Analizi'nde alt birimler olarak tanımlanır. Liderin dış politika karar alma sürecindeki konumu için bkz. Walter Carlsnaes, "Foreign Policy", **Handbook of International Relations,** (der.) Walter Carlsnaes, Thomas Risse ve Beth A. Simmons Londra, Sage, 2013, ss. 331-349; Valerie M. Hudson, **Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory, Lanham**, MD: Rowman and Littlefield, 2013.

125 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell stratejik kültürün devletin sistemdeki materyal kapasite değişiklikleri ile sistemik itkiyi algılamasını ve adapte olmasını sağladığını belirtmektedir. Bu kapsamda stratejik kültür çalışan akademik çevreler askeri ve bürokratik olmak üzere organizasyon kültürü ve daha geniş anlamıyla toplumun benimsediği düşünceler/fikirler, dünya görüşü ve ortak beklentiler olarak belirttikleri stratejik kültür arasında ayrıma gittiklerini ortaya koymaktadır. Bkz. Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy**, New York, Cambridge University Press, 2009, ss. 66-67.

nihai tutumun belirlenmesinde son otoriter olmaları, devlet yapısı bünyesindeki tüm kurumların faaliyetleri ve çalışmalarına ilişkin etkin bilgi alabilecek konumda bulunmaları ve devletin sahip olduğu göreli güç konusunda en doğru bilgilerin verildiği makam olmalarından kaynaklanır. Ayrıca kuram, özellikle kriz dönemlerinde lider ve karar alıcılarının, dış politika süreçlerindeki konumlarını ön plana daha fazla çıkararak, lider ve karar alıcıların dış politika çıktıları üzerindeki etkilerinin olağan dönemlere kıyasla kriz dönemlerinde daha ön planda olduğunu öne sürmektedir.

Bu durumu Graham T. Allison'ın ABD ile SSCB arasında 1962 yılında gerçekleşen Küba Füze Krizi'ni incelediği *Essence of Decision* isimli çalışmasında da gözlemlemek mümkündür. Allison karar alma süreçleriyle ilgili organizasyonların standart operasyonel prosedürlerle hareket etme eğilimi ve liderin karar alma süreçlerindeki konumunu tartıştığı çalışmasında, rasyonel aktör modeli ile liderin devletin tüm işleyişine ve bilgilerine sahip olarak, süreçleri yönlendiren en önemli aktör olduğu savını sorgulamaktadır. Bu bağlamda özellikle kriz döneminde liderin psikolojik durumu, karakteri, bilişsel düzeyi, olayları ele aldığı filtreleri (taraflı, klişe ve yenilikçi yaklaşımları olup olmaması), genel olarak liderin bakış açısını oluşturan değerleri/ilkeleri, liderin karar alma sürecini yönlendirir.[126] Graham T. Allison'ın çalışmasında, John F. Kennedy'nin, diğer dış politika karar alıcılarıyla ilgili olarak krize yaklaşımı ele alınırken Kennedy'nin kendine has bir şekilde, diğer kurumlarca önerilmesine rağmen, ABD Silahlı Kuvvetleri tarafından Küba'nın olası işgaline yönelik daha önceden hazırladığı standart operasyonel prosedürü (SOP) uygulamadığı belirtilmiştir.[127] Allison'ın çalışmasında, Küba örneğinde devlet içindeki kurumların

---

126 Dış Politika Analizi'nde devlet aktörünün dış politika çıktısını etkileyen etkenleri açıklayan psikolojik modellemeler, karar alıcıların karşılaştıkları sorunlara yaklaşırlarken, geniş bir yelpazeye yayılan bilişsel sınırlamaları tartışılmaktadır. Bu çerçevede söz konusu modeller karar alıcıların kriz durumlarında yeterli olmayan, çelişkili ve eksik bilgilerle hareket etmek durumunda kalabileceklerini, söz konusu durumlarda karar vericinin tarih bilgisi, kişisel özellikleri, bilişsel durumu, eğitimi, dış politikaya yönelik eğilimi ve ilgisi devletlerin dış politika seçimlerinde etkili olmaktadır. Margret G. Hermann, "A Study of 53 Heads of Government", **Foreign Policy Decision Making: Perception, Cognition, and Artificial Intelligence,** Donald A. Sylvan ve Steve Chan, (der), 1984, New York: Praeger. ss. 53-80. Valerie M. Hudson, **Foreign Policy Analysis, Classic and Contemporary Theory**, Rowman & Littlefiefld, New York, s. 39-73.

127 ABD ile SSCB'nin, Küba'ya yerleştirilen orta menzilli nükleer füzeler konusunda karşı karşıya geldiği Kasım 1962'de yaşanan krizde, ABD Silahlı Kuvvetleri Küba özelinde SSCB aktivitelerine ilişkin elde ettiği istihbarat çerçevesinde Başkanlık makamına Küba'ya yönelik hava operasyonu yapılması, işgal edilmesi gibi dış politika seçenekleri sunulmuştur. Bununla birlikte ilerleyen dönemde ortaya çıkan bilgiler ABD'nin Silahlı Kuvvetlerinin

önerilerini, imkân/kabiliyetlerini ve uluslararası ortamı farklı okuyan, algılayan bir başkanın görevde olması halinde, çok farklı bir dış politika çıktısıyla karşılaşılabileceği düşüncesi ortaya atılmaktadır. Valerie Hudson da Dış Politika Analizi üzerine gerçekleştirdiği çalışmasında, liderlerin özelliklerini incelerken, liderin eğitim durumu, dış politika konusunda tecrübesi, dünya görüşü gibi etkenlerden oluşan unsurlara değinmiştir. Bu bakış açısıyla temel olarak, daha önce herhangi bir dış politika tecrübesi olmayan George W. Bush ile ABD Dışişleri Bakanlığı'nda çeşitli görevlerde bulunan babası George H. W. Bush'un dünyayı ve uluslararası sistemi algılamaları farklı olabileceği gibi her iki liderin dış politika yaklaşımlarında ve devlet kurumlarına hâkimiyetlerinde de farklılıklar doğal olarak oluşacaktır.[128]

Neoklasik realistler; lider ve dış politika karar alıcılarının dış dünyayı nasıl gördüğü, uluslararası sisteme bakışlarının nasıl oluştuğu ve dış politika kararlarını verirken hangi unsurların ön plana çıktığı konusunda, ülkenin stratejik kültürüne de değinirler.[129] Geniş açıklaması ele alındığında stratejik kültür, bir devlette toplumun geneli tarafından kabul görmüş olan değerler (milli değerler), ilkeler ve normlar (kuruluş ideolojisi) ile bağlantılı olup, toplumu oluşturan etnik, kültürel, ekonomik, mekânsal ve siyasi algılamaları etkiler. Valeri Hudson'ın da tartıştığı üzere, devletlerin bir parçası olan toplumlar ve bireyler, dış dünyayı sahip oldukları kültürel yapı ve ulusal kimlik penceresinden algılarlar. Lider ve yönetici elitin de, yöneticisi oldukları toplumların birer parçası oldukları değerlendirildiğinde, liderlerin dünya görüşlerinin yöneticisi oldukları ülkenin değerlerinden/ilkelerinden çok farklı olmayabileceği sonucu ortaya çıkar. Kal

bilgisi haricinde SSCB'nin aynı zamanda Küba'ya taktik nükleer silahlarını yerleştirdiğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle John F. Kennedy'nin Küba'ya deniz ablukası uygulaması yönünde Başkanlık makamına yapılan öneriyi kabul etmesiyle yaptığı dış politika seçimi, Küba'ya yönelik silah kullanımını önlemiş ve aynı zamanda SSCB ile muhtemel bir çatışmanın da önünü almıştır. Graham T. Allison**, Essence of Decision: Explaining The Cuban Missile Crisis** Boston: Little, Brown, 1971, ss. 10-39; Mark Kramer, "Tactical Nuclear Weapons, Soviet Command Authority, and the Cuban Missile Crisis: A Note", **The International History Rewiew**, Cilt 15, Sayı 4, ss. 740-751; James M. Lindsay, **TWE Remembers: Secret Soviet Tactical Nuclear Weapons in Cuba** (Cuban Missile Crisis, a Coda), Yayın tarihi 29/10/2012, Council on Foreign Relations Washington DC, Web Sayfası: https://www.cfr.org/blog/twe-remembers-secret-soviet-tactical-nuclear-weapons-cuba-cuban-missile-crisis-coda.

128 Margaret G. Hermann ve Joe D. Hagan, "International Decision Making: Leadership Matters", **Foreign Policy**, Sayı 110, Bahar 1998, ss. 124-137; Valerie M. Hudson, **Foreign Policy Analysis, Classic and Contemporary Theory**, Rowman & Littlefiefld, New York, s. 41.

129 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 26.

Hosti, bu durumu devlet düzeyinde ele alarak, bir devletin, ulusun, kendini nasıl tanımladığının o devleti oluşturan etnik, kültürel, ekonomik, mekânsal, siyasi değerlerin etkileşimiyle oluştuğunu ve tarihsel tecrübelerle milli bir bakış haline dönüşebildiğini belirtir.[130] ABD örneğinden hareket edildiğinde, Demokratik ve Cumhuriyetçi Parti kökenlerden gelen başkanların ve yönetici elitin ABD toplumunu oluşturan bireysel özgürlükler, liberal duygu ve düşünceler konusunda çok farklı bir noktada olmayacakları, aralarında sadece araçsal farklılıkların olabileceği öngörülebilir.

Örneğin, ABD'nin ulusal değerlerini ve ilkelerini kuruluş ideolojisi çerçevesinde oluşturması, gelişmesi toplumun/bireyin özgürlüğünü koruyan bir düzenin korunması yönünde toplumsal mutabakatın oluşması, ABD'nin dış dünyaya olan bakışında da etkili olmakta ve toplumun, devletleri oluşturan bireylerin dünya bakışları, devlet yöneticilerinin dünya görüşlerini de etkilemektedir.[131] Benzer şekilde Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell'ın açıkladıkları üzere, I. Petro'nun Rusya'da; İto Hirobumi, Yamagata Arimoto ve Meji hanedanlarının Japonya'da gerçekleştirdiği ekonomik ve siyasi dönüşüm süreçleri Rus ve Japon toplumlarının dış dünyaya bakışlarını, algılarını da etkilemiştir.[132] Neoklasik realistler, dış politika çıktısını oluşturan aktarım kuşağında algı ve dış politika karar verme süreçlerinde liderin ve karar alıcıların uluslararası sisteme bakışlarını yorumlamalarını etkileyen etkenler arasında devletin stratejik kültürünü (kuruluş ideolojisi-milli değerler) gördükleri gibi bir diğer ara

---

130 Valeri Hudson, **Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory**, New York: Rowman ve Littlefield Publishers, 2007, ss. 103-5, Laura Neack, Jeanne A. K. Hey, Patrick J. Haney, **Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in its Second Generation**, Prentince Hall, New Jersey, 1995, s.1-17

131 ABD başkanı ve dış politika karar alıcılarının uluslararası sistemde göreli güçleri açısından tehdit olarak gördüğü devletler, aynı zamanda kendi iç düzenine, özgürlük temelindeki toplumsal mutabakatına tehdit oluşturabilecek aktörler olarak açıklanabilir. Bu kapsamda "ABD'nin kuruluş ideolojisi ve milli değerleri her ABD başkanı tarafından aynı şekilde yorumlanıp dış dünyaya bakışlarını aynı şekilde etkiler mi?" sorusu farklı dönemlerde farklı şekillerde de cevaplanabilir. Örneğin, 19. yüzyılda ABD'nin kendine özgü değerleri, ABD'nin dış dünyaya bakışını Avrupa'daki monarşilerden ve despotik idarelerden uzak durma, ABD'nin Avrupa siyasetine mesafeli olması sonucunu doğururken, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise aynı değerler Sovyet yayılmacılığını durdurmak amacıyla ABD askerini Avrupa'da konuşlandırabilmiştir. Alexander Hamilton, John Jay, James Madison, Clinton Rossitter, **The Federalist Papers**, Signet Classics, 2003, s. 140-7, 189-11; J. R. Pole, **The American Constitution For and Against: The Federalist and Anti-Federalist Papers**, s. 40-3, 169, 321-7; Steven W. Hook, **US Foreign Policy: The Paradox of a World Power**, Washington DC, Co Press, 2008, s. 29.

132 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 26; Thomas U. Berger, "Norms, Identity, and National Security in Germany and Japan", **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics,** (der.) Peter J. Katzenstein, New York, Columbia University Press, 1996, ss. 317-356; Mark L. Haas, **The Ideological Origins of Great Power Politics, 1789–1989**, Ithaca, NY ve Londra, Cornell University Press, 2005.

değişken olarak devletin iç yapısı ile devlet-toplum ilişkilerini de sayarlar.

Devletin rejim yapısına göre (demokratik, yarı-demokratik ve/veya diktatörlük), dış politika davranışlarına liderin karar verme süreci ve toplumun söz konusu kararlara katılım süreci de farklılıklar gösterebilir. Ayrıca liderin ve dış politika karar alıcılarının izlemek istedikleri dış politikanın toplum tarafından desteklenip desteklenmemesi de aynı şekilde devletin ve rejiminin yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda Michael Mastanduno'nun ABD'nin siyasi sistemini ve uluslararası liderliğini incelediği çalışmasında, ABD'nin Anayasa'nın sınırlarını ve çerçevesini çizdiği yasama-yürütme ve yargı erklerinin mutlak kuvvetler ayrılığı prensibi üzerine inşa edildiği, yürütmenin -Başkanlığın- uluslararası ortamda izleyeceği siyasetin belirli seviyelerde ABD Kongresi'nin denetiminde olduğu, ABD başkanının diğer devletlere atayacağı büyükelçilerin Kongre onayıyla görevlerine atandıkları açıklanmaktadır. Ayrıca Kongre'nin sınırlı olmakla birlikte ABD dış siyaseti üzerinde bir kontrol yetkisinin de bulunduğu, ABD askerinin yurtdışında kullanılması, bütçe-ödenek ayrılması ve yabancı devletlere savaş ilanı gibi konularda da söz konusu otoritesini kullandığı belirtilmektedir.[133] Neoklasik realizmin devletin dış politika davranışlarının oluşumunda, öncelikli konumu olduğunu belirttiği lider ve dış politika karar alıcıları devletin de yapısıyla bağlantılı olarak söz konusu süreçte diğer kurumlarla eşgüdüm içinde bulunma, bilgi verme, yetki paylaşma veya onay alma durumunda kalabilmektedir.[134]

Norrin Ripsman, demokratik devletlerin dış politika oluşumunda karar alıcıların konumlarını incelediği çalışmasında; demokratik devletlerin birim altı yapılarında, dış politika karar alıcılarının yasama erki ve muhalefet ile arasındaki mesafenin, dış politika karar alıcılarının yapısal otonomisinin seviyesini belirlediğini vurgulamıştır. Ripsman'ın açıklamasına göre, demokratik devletlerde; güçlü yürütme ve dış politika karar alıcılarının, politika yapım sürecinde aynı şekilde güçlü muhalefetle karşılaşmaları

133 Michael Mastanduno, "The United States Political System and International Leadership: A 'Decidedly Inferior' Form of Government?", (der.) G. John Ikenberry ve Peter L. Trubowitz, **American Foreign Policy: Theoretical Essays,** Oxford University Press, Birleşik Krallık, 2015, ss. 227-242.

134 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 76-77.

durumunda sahip olabilecekleri otonomi, zayıf yürütme ve karar alıcı elitin aynı şekilde zayıf muhalefetle karşılaşmasında daha az olacaktır.[135] Öte yandan, demokratik olmayan devletlerde ise devletin kurumsal yapısının halihazırda lider ve devleti yöneten grup tarafından şekillendirildiği ve tam anlamıyla üzerinde kontrol sağlandığı için, toplumun ve şekli olarak varlıklarını korusalar da yasama erkinin, mezkûr devletlerin dış politikalarının belirlenmesinde herhangi bir etkisi yoktur. Örneğin, Saddam Hüseyin dönemi Irak'ta, parlamentonun Irak'ın dış politika yapım sürecini kontrol etmesi mümkün olmamıştır. Bu bağlamda demokratik toplumlarda, devletin materyal gücünü belirli bir konuda seferber edebilmesi, kullanması ve kullanmayı sürdürmesi, aynı zamanda toplumun yürütmeye ne oranda destek vereceğiyle de ilişkilidir.[136]

Kısaca, Ripsman'ın açıklamalarından ülkelerin demokratikleşme seviyelerine göre, devletin sahip olduğu kaynakları dış politika yapımında seferber edebilme ve benimsenen hedef doğrultusunda kullanabilme imkân/kabiliyeti değişim gösterebilir. Örneğin, demokratikleşme seviyesi düşük ülkelerde dış politika yapım sürecinde lider ve karar alıcı elitin, siyasetin belirlenmesindeki etkinliği, demokratik ve güçlü muhalefetin bulunduğu ülkelerden çok daha azdır. Taliaferro ve Zakaria, toplumun devlete güveninin üst seviyede olduğu durumlarda, lider ve dış politika karar alıcılarının daha kolay dış politika tercihlerinde bulunduklarını, tam tersi olan durumlarda ise toplum ve yürütme arasında kapsamlı bir danışma süreci ile toplumun bazı kesimlerinin dış politika yapım sürecine dâhil edilmesine ihtiyaç duyulabileceğini belirtmişlerdir.[137] Sonuçta demokratik toplumlarda, lider ve dış politika karar alıcıları, izledikleri politikalara toplumsal desteği sağlamak zorundadırlar. Bu durumlarda lider ve dış politika yönetiminin kararlaştırdığı dış politika davranışlarını gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan insan, materyal ve maddi kaynakların harekete geçirilmesi amacıyla toplumun izlenen dış politikaya

---

135 Norrin Ripsman, **Peacemaking By Democracies: The Effect of State Autonomy on the Post World War Settelments,** Pennsylvania State University Press, ABD, 2002, s. 221-242.

136 Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, s. 468-494.

137 Fareed Zakaria, **From Wealth to Power, The Unusual Origins of America's World Role**, Princeton, MA: PUP, 1999, s. 7-43; Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State" s. 468-494.

desteğinin sağlanması, sürdürülen politikaların devamlılığını da etkiler.[138]

### 1.2.2.2. Bağımlı Değişken-Dış Politika

Neoklasik realizmde devletlerin dış politika çıktıları-davranışları diğer devletlerin ara değişkenleriyle işlemden geçirerek algılama sürecine tabi tuttukları bağımlı değişkeni ifade eder. Bu bağlamda analiz düzeyi olarak, açıklanmaya çalışılan olgu olan devlet aktörünün dış politika davranışı aynı zamanda diğer devletin bağımlı değişkeni olarak açıklanabilir. Bu konudaki çalışmasında Jeffrey W. Taliaferro, devletlerin diğer devletlerin dış politika çıktılarını ve iç yapılarını takip ettikleri ve kendi durumlarıyla da uyumlu olması halinde diğer devletlerin uygulamalarını benimseyebildiklerini önerir. Jeffrey W. Taliaferro, bu durumu benzeme (*emulation*), yenileme (*innovation*) ve stratejik devamlılık olarak üç farklı davranış kalıbıyla açıklamıştır.[139]

Kaynak elde edebilen devlet/kaynaklarını mobilize edebilen devlet (*Resource Extraction*) modelinde bu durumu detaylandıran Jeffrey W. Taliaferro; devletlerin sahip oldukları her türlü kaynağı dış politikasına seferber edebilme, hizmetine sunabilme kapasitesine göre devleti oluşturan karar alıcı yapının etkin olup olmadığını tartışmıştır.[140] Bahse konu önermeye göre, devletlerin sahip oldukları ekonomik ve maddi imkânların, toplum desteğinin dış politika hedeflerine ulaşmak amacıyla tamamen ve kısmen kullanılmalarına göre devletler büyük-yayılmacı ve küçük-etkisiz olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, kaynaklarını amaçları doğrultusunda seferber edebilen etkin ve büyük devletler, diğerlerine göre daha fazla otonomiye sahip olabilirler. Bu noktada siyasi, ekonomik ve askeri açıdan ülkesinden düşük kaynak elde eden devletler ise, mezkûr alanlarda başarılı olan devletlerin imkân/kabiliyetini taklit etme/benimseme

---

138 Michael Foulon, "Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Idendities", **International Review**, Sayı 17, 2015, s. 635-661, "Nicholas Kitchen, Systemic Pressures and Domestic Ideas: a Neoclassical Realist model of Grand Strategy Formation"**, Review of International Studies**, Cilt 36, Sayı 1, Ocak 2010, s. 117-43.

139 Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, ss. 466.

140 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, "The Statesman, the State, and the Balance of Power: Neoclassical Realism and the Politics of Grand Strategic Adjustment", **International Security and Arms Control Annual Conference**, Montreal, Quebec, Kanada, 19-20 Ekim 2007, s. 37.

(*emulation*) yolunu izlerler.[141]

Liderin ve yönetici elitin diğer devletlerin amaç, araç ve hedeflerini doğru algıladığı önermesi çerçevesinde Jeffrey W. Taliaferro, devletlerin içinde bulundukları uluslararası ortama ve mevcut imkân/kabiliyetlerine göre benimseme/taklit etme, modernizasyon ve mevcut stratejilerin devamlılığı seçeneklerinden birini tercih ettiklerini öne sürmüştür.[142] Örneğin, başarılı devletlerin seviyesine daha uzun sürede ulaşabilecek olan devlet, reform ve inovasyon aracılığıyla kendi imkân/kabiliyetini artırma yolunu seçebilecektir. Bu noktada ihtiyaç duyulan süre önemli bir sınırlamayı oluşturur ve devletlerin seçimlerini etkiler. Örneğin, Japonya'da 19. yüzyılın başında izlenen İmparator Meji döneminde gerçekleştirilen modernizasyon ve inovasyon siyaseti, zaman kısıtı olmaması halinde devletlerin taklit etme seçeneğinden modernleşme ve inovasyon seçeneğine yöneldiklerini gösteriyor. Jeffrey W. Taliaferro, çalışmasında imkân/kabiliyetleri başarılı ve güçlü devletlerle ölçüşemeyecek seviye olan devletlerin ise mevcut stratejik durumun devamlılığını savunduklarını ortaya koymuştur. Neoklasik realizm, Jeffrey W. Taliaferro'nun açıklamalarında olduğu gibi devletlerin davranışlarını, dış politika çıktılarını, ara değişkenler ve bağımsız değişkenlerin yanı sıra bağımlı değişken olarak tanımlar. Bu nedenle, devletlerin uzun ve kısa vadeli dış politika hedefleri, söz konusu hedeflere ulaşmak üzere benimsedikleri stratejiler, neoklasik realizm açısından dış politika davranışları açıklanmaya çalışılan devlet aktörünün bağımlı değişkeni olarak ifade edilir.

### 1.2.2.3. Dış Politika ve Bağımsız Değişken-Sistem

Neoklasik realizm, Kenneth Waltz'un uluslararası sistemin yapısını çözümleyen

---

141 Örneğin, Fransız İhtilali akabinde Fransız ordusunun zorunlu askerlik (*conscript*) sistemini getirmesi ve ordusunu büyük sayılarda mobilize etme başarısı göstermesi, aynı dönemde diğer devletleri de zaman içinde ordularında zorunlu askerlik sistemini benimsemeleri yönünde teşvik etmiştir. Bu durum aynı şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nun ordusunu modernize etmesi ve Batılı anlamda modern silahlı kuvvetleri teşkil etmesi sürecinde de gözlenir. Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri açıdan geri kalması ve askeri açıdan başarılı ülkelerin ordu sistemleri, harp okulları, 18. yüzyılın son döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun da benzer ordu yapılarını taklit etme eğilimini ortaya çıkarmıştır. Joao Resende Santos, **Neorealism, States and the Modern Mass Army**, Cambridge University Press, Cambridge-Birleşik Krallık, 2007, ss. 1-18; Jacob Coleman Hurewitz, "The Begining of Military Modernization in Middle East: A Comperative Analysis", **Middle East Journal,** Cilt 22, Sayı 2, Bahar 1968, ss. 144-158.

142 Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, s. 466.

ve devlet aktörü odağında sistemin işleyişini, sistemin devlet üzerinde kurduğu baskıyı, yönlendirmeyi, sınırlandırmaları ve teşviki açıklamayı amaçlayan araştırma programına tamamen sahip çıkar.[143] Bu bağlamda bu kısımda önceki sayfalarda da tartışılan yapısal realizm açıklanmaları tekrarlanmamakta, neoklasik realizmin uluslararası sistemin işleyişine ve devletin dış politikasını yöneten lider ve karar alıcıların sistemi nasıl algıladıklarına ilişkin olarak ilave ortaya atılan hususlar ve farklılıklar irdelenmektedir. Bu bağlamda neoklasik realizm, yapısal realizm sistemin temel işlevi ve belirleyici rolünü kabul ederek, gerçekleştirdikleri çözümlemede içsel değişkenlerin etkilerinin ancak uluslararası sistemin incelenmesi, devlet aktörü üzerindeki buyruklarıyla birlikte tartışılması halinde bir anlam ifade edeceğini belirtir. Örneğin Rose, neoklasik realizmin iç ve dış etkenleri birlikte incelenmesini, ara değişkenlerin dış politika sürecini açıklamasını, uluslararası sistemin anlamlı kıldığını çalışmasında vurgulamıştır.[144] Böylece neoklasik realizm, sistemin araştırma programlarındaki merkezi konumunu kabul eder ve sistemin durumunun ara değişkenler (lider ve dış politika karar alıcılar) tarafından nasıl algılandığını açıklamaya odaklanır.

Bununla birlikte neoklasik realizm, Waltz'un önerdiği uluslararası sistemin işleyişi ve durumu konusunda bazı farklılıklar da ortaya koyar. Örneğin, Waltz sistemin, birimler olan her devlete aynı mesajı, dayatmayı veya buyruğu ilettiğini savunurken, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell araştırma programına yaptıkları katkı ile sistemin aslında karar alıcılar açısından belirli işaretlerin algılanmasının ön koşullu bir şekilde gerçekleşmeyebileceği, sistemin karar alıcılara verdiği işaretlerin ve bilgilerin tam anlamıyla net olmayabileceğini tartışmışlardır..[145] Anılanlara göre, sistem dış politika karar alıcılarının algılaması açısından aynı netlik ve açıklıkta bulunmayabilir. Bu gibi durumda karar alıcılar açık ve net olmayan sistemde,

---

143 Norrin M.Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 34-57; Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, s.152-3.

144 A.g.e., Gideon Rose, s. 147.

145 Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, "Introduction: Neoclassical realism, The State, and Foreign Policy, CUP, New York, 2009, ss. 282-287;Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 46-57.

devletlerinin milli çıkarları ile uyumlu dış politika davranışlarını mevcut seçenekler arasından belirlemek durumunda kalırlar. Ayrıca anılanlar, sistemin netlik derecesinin belirlenebileceğini, ölçülebileceğini iddia ederek, uluslararası sistemdeki tehdit ve fırsatların fark edilir olmasına, sistemin tehdit ve fırsatların zamanlaması üzerine bilgi sunmasına, sistemin karar alıcılara karşılaştıkları sorunlara ilişkin en uygun politika seçeneklerini göstermesine göre sistemin netlik derecesinin belirlenebileceğini açıklamışlardır.[146]

Bu bağlamda neoklasik realizmin uluslararası sistemin devlet aktörleri arasındaki dengeyi açıklamada kullandığı ve yapısal realistlerden farklılaştıran bir diğer unsur ise sistemi oluşturan devletlerin kıyaslamasında kullanılan, göreli güç yerine devletlerin imkânlarını/kabiliyetlerini belirleyen, devletlerin dış politika amaçlarına ulaşabilmek amacıyla kullanabilecekleri araçları ifade eden kapasite (*capacity*) ve kaynaklarının (*resources*) kıyaslanmasıdır.[147] Bu anlamda bir diğer farklılık ise Ripsman, Taliaferro ve Lobell'ın açıkladığı netlik (*clarity*) unsurudur. Uluslararası politikada devletlere yönelik açık tehditlerin netlik derecesinin anlaşılmasıyla ilgili olarak George Kennan'ın çözümlemesinden faydalanan Stephen Walt ve John Lewis Gaddis;

- Diğer devletlerin toprak bütünlüğüne ve hayati çıkarlarına düşmanlığını belli eden ve revizyonist politikalar izleyen,
- Ekonomik ve askeri kapasitesini kullanarak, rakip devlerin coğrafyasına ve teknolojisine zarar veren,
- Kısa sürede (öngörülebilir yakın bir süre içinde) rakip devlete zarar vereceğine yönelik beklenti sergileyen,

devletlerin (bazı durumlarda devlet harici organizasyonlar, mesela terör örgütleri de olabilir) varlığını sistem bünyesinde devlet aktörüne yönelik açık tehdit varlığı olarak

[146] Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell (2016) s. 46.

[147] William Wolforth, **The Elusive Balance: Power and Perceptions During the Cold War**, Ithaca: NY, Cornell University Press, 1993, s. 4-6; Michael Foulon, "**Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Idendities"**, s. 635-661;Charles L. Glaser, "The Necessary and Natural Evolution of sSructural Realism", (der.) Colin Elman ve Michael Jensen, **The Realism Reader,** 2014, ss. 245-252.

belirtirler.[148] Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell söz konusu kriterlerin açıklanması bağlamında verdikleri örnekte, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı öncesinde açık bir tehdit algılamasının olmadığı; ABD'nin coğrafi olarak okyanuslarla çevrili olması, rakip devletlerin ABD'ye ulaşabilecek teknolojik ilerlemeye haiz olmamalarının bu algılamayı ortaya çıkardığı, bununla birlikte söz konusu durumun İkinci Dünya Savaşı sonrası değiştiğini belirtmektedirler.[149] Aynı şekilde önceki sayfalarda örneklenen 1962 Küba Krizi esnasında adaya yerleştirilen ve yerleştirilecek olan SSCB'ye ait nükleer silahların aynı kıstaslarla incelendiğinde ABD açısından dönem itibarıyla açık tehdit olduğu değerlendirilebilir. Diğer taraftan bu durum lider ve dış politika da etkin karar alıcı konumunda bulunan yönetici elitin sübjektif bakışından bağımsızdır.

Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, açık tehdit olgusunun yanı sıra, uluslararası sistemin netlik seviyesini ölçmek için zaman aralığı ve kullanılacak seçeneklerin netliği gibi diğer kıstasları incelemekte olup, yazarlar zaman aralığı (*time horizons)* kıstası ile devlet aktörünün güvenliğine yönelik tehditlerin fark edilmesi akabinde harekete geçilebilecek süreyi, seçeneklerin netliği (*clarity of options*) kıstasıyla ise belirli bir zaman zarfında devlet aktörü tarafından kullanılabilecek seçeneklerin ne oranda karar alıcıların bilgisi dâhilinde olduğunu açıklamaktadırlar.[150] Örneğin, bahse konu kıstaslarla incelendiğinde 1962 Küba Krizi, kısa-sınırlı zaman aralığında tarafların harekete geçmesi gereken bir sorunu ifade eder. SSCB'nin Küba'da kurulumunu gerçekleştirdiği ve yerleştireceği ilave nükleer silahların adadaki varlığı kısa sürede ABD'nin askeri müdahale imkânlarını sınırlamakta ve geç kalınması halinde ise ABD'nin bir *"fait accompli"* ile karşı karşıya kalması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Benzer bir şekilde Türkiye'nin Kıbrıs'a 1963-1974 tarihleri arasında müdahale seçeneklerini değerlendirmesi ise Küba Krizi'nden farklı olarak, geniş bir zaman

[148] John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security Policy**, Oxford University Press, Oxford, 1982, s. 60; Stephen M. Walt, **The Origins of Alliances**, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1987, ss. 22-28; Aktaran A.g.e., Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell (2016) s. 46.

[149] A.g.e., Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, 2016, s. 46.

[150] A.g.e., ss. 46-7.

aralığında gerçekleşmiştir.[151] Seçeneklerin netliği kıstasına örnek olarak, İsrail'in 2007'de Suriye'nin kuruluş aşamasında olan nükleer santraline yönelik gerçekleştirdiği hava operasyonu da verilebilir. Suriye rejiminin üst düzeyde güvenlik önlemleri alamadığı, İsrail'in harp elektroniği ve askeri kapasitesinin Suriye'den çok daha üstün olduğu bir dönemde nükleer santrale hava operasyonu gerçekleştirmesi, İsrail açısından elindeki tek seçenektir.[152] Bu kapsamda açık tehdit, zaman aralığı ve seçeneklerin netliği kıstaslarının dış politika karar alıcıları tarafından uluslararası sistemin netliğinin olduğunun değerlendirilmesi halinde, sistemin devletin dış politika davranışları üzerindeki belirleyiciliğini artıracağı savunulmuştur.[153]

Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell'ın geliştirdiği netlik ve belirsizlik seviyeleri çözümlemesine ek olarak, yazarlar neoklasik realizmin devletin stratejik ortamının doğasına yaklaşımını açıklamışlardır. Netlik ve belirsizlik, uluslararası sistemin sağladığı bilginin kapsamını açıklarken, stratejik ortam ise sistemin sağladığı bilginin içeriğini (*content*) ortaya koyar. Bu bağlamda Norrin Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, devletlerin dış politika davranışlarını gerçekleştirdikleri stratejik ortamda karşı karşıya kaldıkları tehdit ve fırsatların aciliyeti (yakınlığı) ve büyüklüğünün yüksek olması halinde stratejik ortamı kısıtlayıcı (*restrictive*), düşük olması halinde ise izin verici (*permissive*) olarak tanımlamışlardır.[154] Bu bağlamda yazarlar yaptıkları değerlendirmelerde Soğuk Savaş sonrası 1990-2001 dönemini ABD açısından düşük netliğin bulunduğu kısıtlı bir stratejik ortam olarak tanımlarlarken, İkinci Dünya Savaşı sonrası 1945-47 arası dönemi ise yüksek netliğin bulunduğu, ancak gene kısıtlayıcı bir stratejik ortam olarak belirlemişlerdir.[155] Aynı şekilde verilen örneklerde 1967 yılında Mısır'ın İsrail sınırında faaliyet gösteren Birleşmiş Milletler Barış Misyonu askerlerinin tahliyesini talep etmesi ve sınıra asker yığması, İsrail açısından yakın bir tehdit olarak görüldüğü, İsrail'e yönelik saldırıya

151 A.g.e., s. 48.

152 A.g.e., s 48-57.

153 A.g.e., s. 48-57.

154 A.g.e., s. 49.

155 A.g.e., s. 48-57.

Suriye ve Ürdün'ün de katılacağının anlaşılmasıyla mezkûr saldırının yakın ve kapsamlı büyük bir tehdit olarak değerlendirildiği ifade edilmiştir. Bu çerçevede üçüncü tip neoklasik realistler genelde uluslararası sistemin devlet aktörlerinin dış politika davranışlarını oluşturmaları açısından yüksek bir netlik sağlamadığını, hatta çoğunlukla sistemin düşük netliğe sahip olduğunu, bununla birlikte devletlerin izin verici bir stratejik ortamda faaliyet gösterdiklerini iddia ederler. Ayrıca devletlerin düşük netlikli bir sistemde ve izin verici bir stratejik ortamda faaliyet göstermek durumunda olmalarının birim ve alt-birim seviyesindeki değişkenlerin (ara değişkenler) devletlerin dış politikalarını etkileme imkânını/kabiliyetini artırdığını savunmuşlardır.[156]

Sonuç olarak, neoklasik realizm ara değişkenler olarak tanımladığı birim altı aktörlerin devlet aktörünün dış politikasını belirlerken, dış dünyayı/-uluslararası sistemi algılamalarında yeni boyut ve sınamalar ortaya koymaktadır. Bu çerçevede bağımsız değişkenler olarak tanımlanan sistemik itkinin sınırlamaları ve buyrukları, sistem içindeki devletlerin göreli kapasitelerinin dağılımı ile neoklasik realizm; neorealizmin statik açıklamalarının bilimselliğini güçlendirmekte ve dış politika davranışlarının oluşumunda sistem bünyesinde netlik ve stratejik ortam kavramları ile sistemin sınırlamalarını gruplamakta ve ara değişkenlerle etkileşimin açıklanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum aynı uluslararası ortam bünyesinde her devletin neden aynı dış politika davranışlarını göstermediğini açıklamakta ve ara değişkenlerin çözümlemeye dâhil edilmesini de daha etkili kılmaktadır. Diğer taraftan kuramın uygulamalarına yönelik çeşitli eleştiriler de bulunmakta olup söz konusu eleştiriler bir sonraki kısımda ele alınmaktadır.

### 1.2.3. Neoklasik Realizme Yönelik Eleştiriler

Araştırma programındaki diğer realist açıklamalardan görece daha yeni bir çalışma olan neoklasik realizm, Uluslararası İlişkiler Kuramı çalışmalarında 2000'li yıllar sonrasında en çok çalışılan araştırma programları arasındadır. Bu çerçevede neoklasik

[156] Norrin M.Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 45-58.

realizme, akademik çevrelerde, temelde indirgemeci olduğu öne sürülen yöntemi ile aslında realist bir kuram olmadığı, devlet aktörünün birbirleri arasındaki işlevsel farklılıklarının açıklanmasında yapısal realizm ile çeliştiği, kuramın aslında yapısal realizmin açıklarını kapatmaya çalışan bir araştırma programı olduğu ve bir bakıma yapısal realizmin sapmasını açıklamaya çalıştığı yönünde eleştireler getirilmiştir.[157] Söz konusu eleştiriler arasında, neoklasik realizmin ara değişken olarak tanımladığı alt birim düzeyi değişkenlerde; hangi değişkenin diğerinden daha etkili olduğu, her değişkenin her olayın açıklamasında aynı şekilde etkili olup olmayacağı ve kuramın aslında "ad-hoc" temelli ara değişkenlerden faydalandığı hususları yer almaktadır. Bu eleştiriler, araştırma programının kesinliğini azalttığına, araştırma programını temel hedefinden saptırdığına işaret etmektedir.[158] Ayrıca Benjamin O. Fordham, neoklasik realizmin temel iddialarından olan, dış politika davranışlarının oluşumunda iç ve dış etkenlerin birbirlerinden ayrılmasının her zaman kesin bir çizgiyle belirlenemeyeceğini; Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison ve Patrick James ise kuramın iç-dış etkenleri birbirinden ayırmada sorun yaşaması ve iç etkenlere "ara-değişkenlere" gereğinden fazla odaklanılmasının ise kuramın "konstrüktivizm"den (inşacılık) ilham alan realizme" dönüşmesi sonucunu doğurabileceğini belirtmiştir.[159]

Kevin Narizny, "On Systemic Paradigms and Domestic Politics" başlıklı makalesinde, kuramın özellikle indirgemeci ve devlet aktörünün dış politikasını açıklama yaklaşımı ile yapısal realizmin temel varsayımlarını ihlal ettiğini öne sürmekte ve neoklasik realizmin aslında realist bir araştırma programı bünyesinde olmadığını

---

157 Jeffrey W. Legro ve Andrew Moravcsik, *Is Any body a Realist ?*, **International Security,** Cilt 24, Sayı 2, Kış 1999, ss. 5-55. Brian Rathbun, "A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism", **Security Studies**, Cilt 17, Sayı 2, ss. 294-321.

158 Benjamin O. Fordham, The Limits of Neclassical Realizm: Additive and Interactive Approaches to Explaining Foreign Policy Preferences, **Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy** Steven E. Lobell and Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (Der), New York, Cambridge University Press, 2009, ss.316-7.

159 Michael Foulon, "Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Idendities", **International Review**, Sayı 17, 2015, s. 636. Neoklasik realizmin gereğinden fazla iç etkenlere (ideoloji, toplum-dış politika bağı, stratejik kültür) gereğinden fazla odaklanması ve iç-dış etkenler arasındaki dengenin kaybedilmesine ilişkin tartışmalar için bakınız; J. Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison, and Patrick James, **In Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation**, Abingdon, Birleşik Krallık, Routledge, 2009, s. 256.

savunmaktadır.[160] Kevin Narizny'ye cevaben yazdıkları makalede Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell; "*Kevin* Narizny'nin, *International Relations and Scientiac Progress: Structural Realism Reconsidered* isimli eserinde neoklasik realizmin, realizmin temel varsayımlarıyla çeliştiğini iddia ettiğini, bununla birlikte bu konuda Kevin Narizny'nin "*neden sadece Patrick James'in realizme ilişkin kavramlaştırması ile yetindiğini anlamlandıramadıklarını"* belirtmişlerdir. Ripsman, Taliaferro ve Lobell; Kenneth Waltz'un da neorealizme ilişkin temel önermelerinde birimlerin fonksiyonel açıdan farklı olmadığını, bununla birlikte devletlerin her birinin belirli (*identical*) tercihlerinin bulunduğunu belirttiğini de işaret etmişlerdir. Taliaferro, Lobell ve Ripsman; neoklasik realizmin, birim düzeyinde yaptığı analiz ile yapısal realizmin buyruklarından ve önerilerinden kaçınmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte yazarlar, devlet aktörünün diğer tercihlerinin/önceliklerinin arasında aktörün güvenliğini sağlamasının öncül olduğunu, devlet aktörünün devamlılığını sağlayamaması halinde diğer tercihlerinin bir anlam ifade etmeyeceğini öne sürmüşlerdir.[161]

Bu açıklamalarıyla Taliaferro, Lobell ve Ripsman neoklasik realizmin realist araştırma programından kopmadığı, sistemin varlığını yadsımadığı ve genel kabul gören realist varsayımlar ile mevcut kuramın uyumlu olduğunu savunmaya devam etmişlerdir. Kevin Narizny'nin eleştirisinde de belirttiği üzere, Taliaferro, Lobell ve Ripsman; devlet aktörünün uluslararası sistem karşısındaki tercihlerinden yola çıkarak birim altı düzeye

---

160 Söz konusu eleştirisi kapsamında Kevin Narizny, neoklasik realizmin, realist kuramın temel varsayımı olan birimlerin –devletlerin– aynı hedefleri benimsedikleri ve fonksiyonel olarak farklı olmadıkları ile çeliştiğini öne sürmektedir. Kevin Narizny, *"On Systemic Paradigms and Domestic Politics: A Critique of the Newest Realism,"* **International Security**, Cilt 42, Sayı 2, Sonbahar 2017, ss. 144-172.

161 Söz konusu açıklamaya göre, devletleri yöneten lider ve yönetici elitin birçok hedefinin olabileceği ve karar alıcıların uluslararası sistemin dayatmaları çerçevesinde kendi önceliklerine göre devlet aktörünün dış politikasını belirledikleri savunulmaktadır. Buna göre neoklasik realizm dış politika kararlarında etkin yöneticilerin; devletin fiziksel olarak korunması, hayatta kalması ve siyasi otonomisinin korunmasını, güç pozisyonunun devamlılığını sağlamayı ve sahip olduğu ideolojik, inançsal siyasi, sosyal ve ekonomik amaçlarının varlığını sürdürmeyi amaçladıklarını önerir. Bu durumda uluslararası sistemin durumuna göre liderler, söz konusu amaçları kendi aralarında önceliklendirebilir ve her devlet aktöründe bu durum farklı öncelikler ortaya çıkarabilir. Örneğin, müsamahakâr bir uluslararası sistemde yönetici elit ilk dış politika amacından çok ikinci ve üçüncü amaçlarını da gerçekleştirmeye yönelebilir. Aksi şartların var olduğu bir uluslararası sistemde ise yöneticilerin birinci önceliği devlet aktörünün varlığının devamıdır. A.g.e., s. 198., Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, *Correspondance: Neoclassical Realism and its Critics*, **International Security,** Cilt 43, Sayı 2, Kış 2018, ss. 197-99. Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 3-6.

inerler, ancak uluslararası sistemi analizlerinin ilk halkası yaparlar.[162] Böylece metodolojik olarak sistemden yola çıkarak devlet aktörünün davranışlarını açıklar ve devlet aktörünün birim seviyesindeki analizinin yapılmasını gerektiğini öne sürerler. Bu nedenle Taliaferro, Lobell ve Ripsman neoklasik realizmin indirgemeci bir kuram olduğunun iddia edilemeyeceğini, kuramın yapısal realizmin sonuçlarını kabul ettiğini, sistemi devlet aktörü odağından açıklama gibi bir amacının bulunmadığını savunmuşlardır.[163]

Önceki sayfalarda da kısaca değinildiği üzere bir diğer eleştiri ise, neoklasik realizmin yeni bir kuram olmadığı ve neorealizmin mantıksal bir uzantısı olduğudur. Brian Rathbun, neoklasik realizmin realist araştırma programının bir parçası olduğunu kabul etmekle birlikte; anılan kuramın neorealizmin devamı olduğunu, neorealizmin açıklama amacı bulunmayan odağını –devlet aktörünün dış politikasını– açıklamayı amaçladığını belirtir.[164] Brian Rathbun, neorealizmin devamı niteliğinde olduğunu öne sürdüğü neoklasik realizmin, bir bakıma bünyesinde defansif, Ofansif ve klasik realizmin analizlerini barındırdığını ve birim altı düzeyini araştırmaya dâhil ettiğini, bu nedenle de neoklasik realizmin yeni bir kuram olmadığını vurgulamıştır.[165]

Öte yandan neoklasik realizmin; devlet aktörünün dış politika davranışlarının oluşumunda iç ve dış etkenleri "dengeli" bir şekilde analizine dâhil etmesinde sorunlarla karşılaşılabileceği, "*aktarım kuşağını"* oluşturan "*ara değişkenlerin"* dış politika davranışlarına etkisinin farklı ağırlıklarla ele alınmasının kuramın yeknesaklığına zarar

---

162 Sebastian Rosato ve Joseph M. Parent, *Correspondance: Neoclassical Realism and its Critics,* **International Security,** Cilt 43, Sayı 2, Kış 2018, ss. 195-198.

163 Ripsman, Taliaferro ve Lobell, neoklasik realizmin neorealizmden ayrı bir araştırma hedefi olduğunu, dolayısıyla ayrı bir kuram olduğunu savunmaya devam etmişlerdir. Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, *Correspondance: Neoclassical Realism and its Critics,* **International Security,** Cilt 43, Sayı 2, Kış 2018, ss. 197-199.

164 Brian Rathbun, "A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism As the Logical and Necessary Extension of Structural Realism", **Security Studies,** 2008, Cilt 17, Sayı 2, ss. 294-321. Ayrıca benzer nitelikte eleştiriler için bakınız, Jeffrey W. Legro ve Andrew Moravcsik, Is Any body a Realist ?, **International Security,** Cilt 24, Sayı 2, Kış 1999, ss. 5-55.

165 Ripsman, Taliaferro ve Lobell, neoklasik realizmin neorealizmin devamı olduğuna yönelik eleştirilere cevaben; kuramın analiz düzeyinin ve açıklama hedefinin neorealizmden farklı olduğu, Kenneth Waltz'un da ifade ettiği üzere neorealizmin uluslararası sistemi ve dolayısıyla uluslararası politikayı hedeflediğini, neoklasik realizmin ise sistem ve devlet aktörünün davranışlarını birlikte analiz ederek, devlet aktörünün dış politikasını açıklamayı amaçladığını belirtmektedirler. A.g.e., Brian Rathbun, s. 297.

verebileceği hususları Anders Wivel'in *Explaining Why State X Made a Certain Move Last Tuesday* adlı kitabında ortaya atılmıştır.[166] Anders Wivel, J. Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison, ve Patrick James ise, neoklasik realizmin dış etkenlerin –uluslararası sistemin– mesajlarını "ara değişkenlerin" süzgecinden geçirme sürecinde iç-dış etkenler arasındaki dengenin kaybedilmesi halinde, kuramın realist araştırma programından saparak, sosyal-inşacılıktan ilham alma ihtimalinin altını çizer. Anders Wivel, neoklasik realizmin liderlerin ve yönetici elitin algılarının, ülkenin stratejik kültürünün ve son olarak devlet-toplum ilişkilerinin, analize her devlette aynı şekilde katılamayabileceğini ve bu nedenle "ara değişkenlerin" her devlet açısından geçici (ad-hoc) temelde belirlenebileceğini işaret etmektedir.[167]

Söz konusu değerlendirme, neoklasik realizmde araştırmacıların "ara değişkenlere" farklı odaklarda yaklaşmalarıyla açıklanmaktadır. Bazı araştırmacılar, kuram kapsamında lider ve yönetici elitin uluslararası sistemin devlet üzerindeki sınırlandırmalarını algılamasına ve bu yönde devletin milli çıkarlarını tanımlamasına odaklanırken, aynı araştırma programı çerçevesinde araştırmacılar kuramın stratejik kültür ve toplum-devlet ilişkileri değişkenlerine daha fazla eğilmişlerdir. Örneğin, aynı kuram kapsamında yapılan araştırmalarda, davranışları açıklanması amaçlanan devlette milliyetçilik, kurucu ideoloji, temel ilkeler gibi unsurlara da odaklanılmakta ve liderlerin toplumu askeri güç kullanımı için ikna edebilmek amacıyla yararlandıkları milliyetçi duygular da incelenmektedir.[168]

Bu kapsamda milliyetçi duyguların, ideolojinin ve ulusal ilkelerin *stratejik kültür* ile neoklasik realizmin analizine dâhil edilmesi, Freyberg-Inan, Harrison, ve James'in belirttikleri üzere kuramın sosyal-inşacılıktan ilham aldığı şeklinde yorumlanmasını açık hale getirmektedir. Bununla birlikte Ripsman, Taliaferro ve Lobell'ın üçüncü tip

166 Anders Wivel, "Explaining Why State X Made a Certain Move Last Tuesday: The Promise and Limitations of Realist Foreign Policy Analysis", **Journal of International Relations and Development**, 2005, Sayı 8, ss. 355-88.

167 Anders Wivel, ss. 355-80.

168 Kuram bünyesinde ara değişkenlerin farklı odaklarda ve ağırlıkta incelenmesi, J. Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison ve Patrick James tarafından Kuram'ın Realist araştırma programın özünden uzaklaşma tehlikesi olarak görülmüştür. J. Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison, and Patrick James, **In Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation**, Abingdon, Birleşik Krallık: Routledge, 2009, s. 256.

neoklasik realizmde belirttikleri üzere kuram uluslararası sistemin çıktıları üzerinden lider, yönetici elit algısı ve toplum-devlet ilişkisini sorgulamaktadır.

Önceki sayfalarda da açıklandığı üzere, neoklasik realizm sadece liderlerin algısı veya ülkenin sahip olduğu milliyetçi duygular üzerinden bir analiz gerçekleştirmez. Anders Wivel ve Gideon Rose'un da belirttiği üzere kuram; açıklanması hedeflenen olgunun devletin dış politikası olması ve devletlerin liderlerinin, dış politika karar alıcılarının insan olmalarından hareketle, devletin karar alma süreçlerini, liderlerin algılarını, inançlarını, ilkelerini kısaca dış dünyaya bakışları ile kendilerini nasıl gördüklerini açıklamaya çalışmakta, bu aşamada milliyetçi duyguları liderlerin algılarının oluşmasında ve toplumu tanımlarken kullanmaktadırlar.[169] Böylece neoklasik realizm uluslararası sistemin çıktılarını dışlamadan, insan etkenini dış politika yapım süreciyle birlikte araştırma programına dâhil etmektedir. Kuram devlet-toplum ilişkisi ile dış politika yapım sürecinde devleti olduğu gibi ele alarak, sürecin nasıl işlediğini, liderin uluslararası sistemden gelen sinyalleri doğru okumasına ve ülkenin milli çıkarları ile uyumlu bir davranış belirlemesine karşın, toplumun nasıl mobilize edilebildiğini ve dış politika davranışlarına dönüştürüldüğünü açıklamaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında kuram, tümevarım yöntemiyle dış politikayı açıklama çabası içinde olmayarak, dış politika davranışlarının oluşumunda lider ve yönetici elitin dış ve iç etkenleri algılaması ve mevcut durumu devlet-toplum ilişkisiyle inceleyerek açıklamayı hedefler. Bu bakış açısıyla neoklasik realizm, özellikle üçüncü tip modeli ile realist araştırma programının bir parçası ve devamı olarak ayrı bir kuramsal model oluşturmuştur.

Sonuç olarak bu doktora tezi çerçevesinde, neoklasik realizmin Ripsman, Taliaferro ve Lobell'ın 2016 yılında ortaya attıkları üçüncü tip modelden faydalanılmakta ve söz konusu modelin, ABD'nin arka arkaya iktidara gelen başkanları George W. Bush ve Barack Obama'nın Irak ve Afganistan özelinde askeri güç kullanımlarının açıklanmasını kolaylaştıracağı ve daha tutarlı hale getirebileceği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda üçüncü tip neoklasik realizm, devlet aktörünün dış politika davranışı

[169] A.g.e., J. Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison, and Patrick James, ss. 255-65; Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politics**, Cilt 51, Sayı 1, (Ekim 1998), s. 144-146.

oluşumunun ilk aşamasını, uluslararası sistemin sinyallerinin devleti yöneten lider ve karar alıcı elit tarafından algılanma süreci olarak tanımlamaktadır.

**Tablo 3: Neoklasik Realizm ve Dış Politika (III. Tip)**

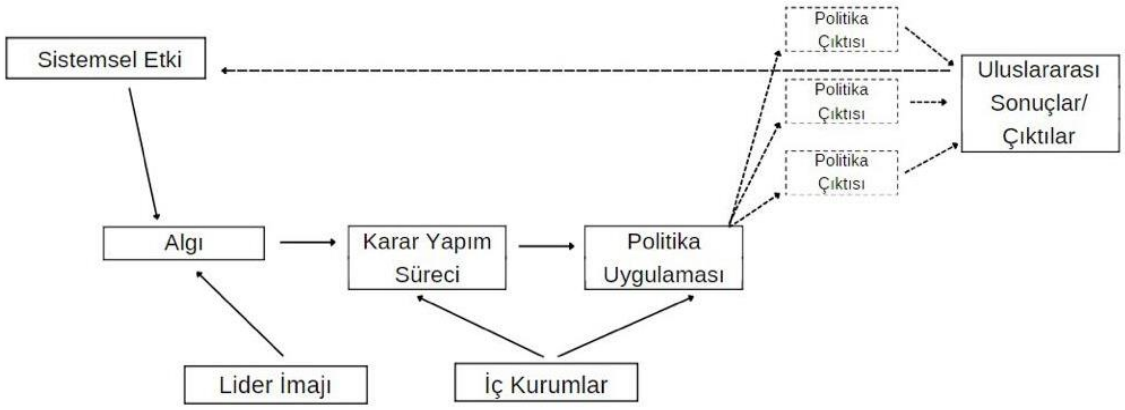


**Kaynak:** Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Relations,** CUP, New York, 2016, s.31

Bu modele göre lider ve karar alıcılar gerek kişisel dünya görüşleriyle oluşan algıları gerekse ülkenin sahip olduğu değerler ve ilkeler lensinden sistemin uyarılarını algılar, ülkenin milli çıkarlarını belirli bir strateji çerçevesinde tanımlar ve sürecin sonunda kararlara dönüştürürler.[170] Bununla birlikte iki aşamada söz konusu dış politika kararlarının davranışlara dönüşmesinde, ülkenin sahip olduğu imkânların/kabiliyetlerinin söz konusu kararları desteklemesinde seferber edilmesinde ise toplumun ikna edilmesi, desteğinin alınmasına (toplum-devlet ilişkisi) ve kurumsal uyuma ihtiyaç duyulmaktadır.[171]

## 1.3. Neoklasik Realizm ve Askeri Güç Kullanımı

Önceki sayfalarda kısaca açıklandığı üzere güç olgusu, uluslararası sistemde ve/veya uluslararası politikada da bir devletin, diğer devletleri istediği ve/veya istemediği

---

170 Norrin M.Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 34.57.

171 Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, s. 487-494; Kevin Marsh, "Leading From Behind: Neoclassical Realism and Operation Odyssey Down", **Defence and Security Analysis**, Cilt 30, Sayı 2, 2014, ss. 120-132; Colin Dueck, **Reluctant Crusaders: Power, Culture and Change in American Grand Strategy**, Princeton; NJ, Princeton University Press, ss. 9-21, 147-172; Jennifer Sterling Folker, Neoclassical Realism and Identity: Peril Despite Profit Across the Tawian Strait, (der.) Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realism, The State, and Foreign Policy,** CUP, New York, 2009, ss. 17-21; Juliet Kaarbo, "A Foreign Policy Analysis Perspective on the Domestic Politics Turn in IR Theory", **International Studies Review,** Cilt 17, 2005, s. 204.

yönde etkileyebilme, davranışlarını yönlendirebilme veya bazı davranışları gerçekleştirmesini sağlaması ya da engellemesi olarak belirtilmiştir.[172] Bu kısımda "güç", askeri güç kavramı ve askeri güç kullanımının gelişimi, neoklasik realizmin askeri güç kullanımını nasıl açıkladığı üzerinde durulmaktadır.

Güç olgusunu John Mearschimer, "devlet aktörünün belirli tanımlı varlıkları, devletin materyal kuvveti"; Hans Morgenthau ise "devletin diğer devlet üzerindeki kontrolü" olarak tanımlar. Bu bağlamda yaklaşıldığında kavram olarak güç, realist araştırma programı çerçevesinde uluslararası politikada devletlerin stratejilerini, dış politika hedeflerini üzerine kurduğu temel dayanağı, kardinal noktayı oluşturur.[173] Güç olgusu ilişkilendirildiği alan/boyutla birlikte de ifade edilmekle birlikte, bir devletin genel olarak gelişmişlik ve kalkınma düzeyi ile bağlantılı olarak, aynı devletin siyasal, ekonomik, askeri, kültürel gücünü de belirler.[174] Bu bağlamda güç E. H. Carr'ın da vurguladığı üzere bir bütünü ifade ederek, siyasi, ekonomik, ideolojik ve askeri açılardan bir devletin toplam kapasitesini, imkân/kabiliyetini belirler. Bu bakışa göre ekonomik açıdan gelişmiş üstün sanayiye ve teknolojik imkânlara sahip bir devletin, askeri gücünün de gelişmişlik düzeyi ile eş seviyede güçlü olabileceği değerlendirilmiştir.[175] Japonya, ABD, Almanya ekonomik, endüstriyel gelişmişlik düzeyleri ile İkinci Dünya Savaşı öncesinde, önemli miktarda askeri güce ve imkân/kabiliyete sahip olmuşlardır. Önemli ölçüde endüstriyel üretim kapasitesine ve tüm dünya ile güç ekonomik ilişkilere sahip olan İkinci Dünya Savaşı öncesindeki Almanya ve Japonya, zengin kaynaklara sahip olmamalarına rağmen, ülke kapasitesiyle ters orantılı bir şekilde muazzam büyüklükte askeri güce sahip olmuşlardır.[176] Bir sonraki alt kısımda askeri gücün ve kuvvet

---

172 Güç kavramına ilişkin açıklamalar için bakınız; John Mearschimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, New York, Norton Yayınevi, 2001, s. 57; Karl W. Deutsch, "On the Concepts of Politics and Power, Journal of International Affairs, 1967, Cilt 21, s. 232-34.

173 John Mearschimer, **The Tragedy of Great Power Politics**, New York, Norton Yayınevi, 2001, s. 57; Hans Morgenthau, **Politics Among Nations**, s. 127.

174 Kenneth Waltz, **Theory of International Relations**, Addison Wesley Publishing Company, California 1979, s. 135.

175 E. H. Carr, Micheal Cox (der.) **Twenty Years Crisis: 1919-1939**, Palgrave: Mac Millian, Birleşik Krallık, 2016, ss. 94-97.

176 Paul Kennedy, **The Rise and Fall of Great Powers, Economic Change and military Conflict from 1500 to 2000,** Vintage Books, 1989, ss. 347-357.

kullanımın kavramsal temelleri açıklanmaktadır.

### 1.3.1. Kavram Olarak Askeri Güç Kullanımı

Askeri gücün kullanımı/kullanılmaması devlet aktörünün milli güvenlik stratejisi, dış politikası ve siyasi hedefleriyle bağlantılıdır, tamamen siyasi sürecin bir parçasını oluşturur. Ayrıca askeri gücün kullanımı, belirli kıstasları/sınırları olan, şiddeti milli çıkarlar doğrultusunda kullanmak konusunda eğitilen özel bir grubun istihdamı ile gerçekleştirilen bir faaliyeti işaret eder.[177] Bir devletin askeri güce/kuvvete sahip olması ile o gücün kullanımı belirli bir mantıksal temelde gerçekleşir ve askeri güç kullanımı, devlet aktörünün milli güvenlik politikasının bir parçasını ve dış politika sürecinin devamlılığını oluşturur. Askeri güç ve söz konusu gücün kullanımı uluslararası politika da devlet aktörünün tekelinde olan ve devletin siyasi ihtiyaçları çerçevesinde gelişen ve gerçekleşen bir siyasi süreci ifade eder.[178] Carl von Clausewitz bu durumu, konuyla ilgili akademik çevrelerde sıklıkla alıntı yapılan "Savaşın (askeri güç kullanımının) siyasetten bağımsız bir unsur olarak düşünülmemesi, bilakis askeri güç kullanımının devlet siyasetinin devamı (bir parçası) olduğu" sözü ile açıklamıştır.[179] Bununla birlikte B. S. Malik, *The Limits of Military Force* isimli çalışmasında, Carl von Clausewitz'in askeri güç kullanımına ilişkin açıklamalarını değerlendirerek; Clausewitz'in "kullanımı yarattığı etki/sonuçlar açısından en maliyetli seçenek olan askeri gücün, nedensiz ve siyasi amaçlardan bağımsız bir şekilde kullanılamayacak kadar önemli bir güç olduğunu" vurguladığını belirtir.[180] Söz konusu yaklaşıma göre, askeri güç kullanımı veya etkisi açısından şiddete dönüştüğünde kuvvet kullanımı devlet aktörünün milli çıkarları ile uyumlu olarak, kullanılacak araçlar arasında en son kullanılması/başvurulması gereken enstrümandır. Clausewitz'in savunduğu mantıksal yaklaşım, devlet aktörünün ulaşmayı

---

177 Samuel P. Huntington, **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**, The Belknap Press of Harvard University Press, Boston-Mass., 1957, ss. 48-59.

178 Jyrki Kakonen, "Changing Order and the Use of Force", **Current Research on Peace and Violence**, Cilt 7, Sayı 2/3, 1984, ss. 154-155.

179 John F. Troxell, The Military Power and The Use of Force, (der.) J. Boone Bartholomees, Jr., **US Army War College Guide to National Security Policy and Strategy**, Department of National Security and Strategy, SSI, 2006, ss. 217-241.

180 B. S. Malik, "The Limit Of Military Force", **India International Centre Quarterly,** Cilt 26, Sayı 2, Yaz 1999, ss. 88-93.

amaçladığı milli güvenlik hedeflerine ve dış politika önceliklerine siyasi, diplomatik ve/veya ekonomik araçları kullanarak ulaşamaması halinde, askeri gücün kullanılabileceğini öne sürmektedir.[181] K. J. Holsti, devletlerin birbirlerine askeri güç kullanımını veya diğer bir ifadeyle savaşı, devletlerin birbirleriyle diplomatik kanallardan çözemedikleri, üzerinde ihtilafın devam ettiği sorunların çözümünde, profesyonel şiddet kullanımı konusunda eğitimli askeri unsurlardan faydalanılması olarak açıklar.[182]

John F. Troxell'a göre, bir devletin siyasi amaçları doğrultusunda istihdam ettiği askeri gücüne, doğası gereği profesyonel bir şekilde devlet aktörünün milli çıkarlarıyla uyumlu olarak şiddet kullanma görevi verilmiştir. John F. Troxell, devlet aktörünün uluslararası sistemde bulunan diğer birimler üzerinde askeri kuvvet uygulamasını/uygulama tehdidinde bulunmasını; Thomas Schelling, Colin Gray, Richard N. Haass ve John J. Mearsheimer'ın da çalışmalarında tartıştıkları, mağlup etme (*defeat*), zorlayıcı (*coerce*) – caydırma (*deter*) ve mecbur bırakma (*compel*), uyumlu politikalar benimsemeye telkin etme (*dissuade*), müttefiklerin güvenliğini teminat altına alma (*assure*) eylemleriyle tutarlı bir şekilde açıklanabileceğini önermiştir.[183]

Thomas Schelling *Arms and Influence* isimli çalışmasında, askeri gücün rakip devletin askeri kuvvetini, imkân/kabiliyetini tamamen ortadan kaldırarak, şartlarını diğer devlete dikte ettiremeyecek duruma getirilmesini, rakip devletin kendi çıkarları doğrultusunda askeri güç kullanamayacak hale gelmesine (*obsolete*) rakip devletin mağlubiyeti (*defeat*) olarak açıklamıştır.[184] Colin S. Gray ise askeri kuvvetin sahada uygulanmasını devlet siyasetinin devamı olduğu gibi aynı zamanda da teknik ve özel eğitim gerektiren profesyonellerin faaliyet göstermesi gerektiği bir konu olarak

---

181 S. A. Maqsood, "National Strategy and The Use of Military Power", **Pakistan Horizon**, Cilt 22, Sayı 2, 1969, s. 123.

182 Kalevi J. Holsti, **Peace and War: Armed Conflicts and International Order 1648–1989**, Cambridge, Cambridge University Press, 1991, ss. 2-18.

183 Colin S. Gray, **Modern Strategy,** Oxford, Birleşik Krallık: Oxford University Press, 1999, s. 30, 48-74; Robert J. Art and Kenneth N. Waltz, **The Use of Force: Military Power and International Politics**, 5. Basım, New York: Rowman & Littlefield Publishers, 1999, ss. 5-6; Robert J. Art, "To What Ends Military Power?", I**nternational Security,** Cilt 4, Sayı 4, Bahar 1980, ss. 3-35; Colin Gray, **Maintaining Effective Deterrence,** Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Ağustos 2003, s. 13.

184 Thomas C. Schelling, **Arms and Influence: With a New Preface and Afterword**, Yale University Press, 2008, s. 71.

tanımlamıştır.[185] C. Gray askeri kuvvet kullanımının unsurlarını açıkladığı çalışmasında, ilk kullanım kararı verilmesinden sonra rakip devletin saldırı kapasitesinin sınırlı bir şekilde ortadan kaldırılmasını, askeri kuvvetinin belirli unsurlarının imhasını, silahlı kuvvetlerinin tamamen işlevsiz kılınmasını ve terhis edilerek ortadan kaldırılmasını, rakip devletin mağlubiyeti olarak belirlemiştir.[186]

Askeri kuvvet kullanımının bir diğer kavramı "mağlubiyet" ise (A) devletinin, rakip (B) devletini, askeri gücüne dayanarak, kendisine karşı güç kullanmaktan vazgeçirmesi ve (A) devletinin (B) devletine politikalarını zorlayarak kabul ettirmesi (*coersion*) olarak açıklanmaktadır. Colin S. Gray, devlet aktörünün askeri kuvvetini sahada rakip devlete karşı kullanmadan, askeri gücün kullanılması yönündeki kararlılığın gösterilmesi ve rakip devletten daha iyi askeri imkân/kabiliyete sahip olunmasının, rakip devlet üzerinde kuracağı baskı ile rakip devletin siyaset değişikliğine gitmesini zorlayıcı (*coersion*) askeri güç olarak tanımlamıştır. Bu açıklamaya göre, rakip devletten daha üstün bir askeri güce sahip olan devlet, rakip devletlerin siyasi davranışlarında kendi tercihleriyle uyumlu olarak davranış değişikliği gerçekleştirebilmek amacıyla; rakip devletin askeri imkân ve kapasitesine zarar verebileceği, rakip devletin politikasında davranış değişikliği gerçekleştirmemesi halinde ise daha fazla zarar verebileceğine ilişkin mesajları yoluyla baskı kurarak askeri güç kullanımı tehdidinde bulunmaktadır.[187]

Askeri kuvvet kullanımı tehdidinde bulunmak gibi, rakip devletlerden askeri açıdan daha üstün, imkân/kabiliyeti daha yüksek bir askeri güce sahip olunması ise, rakip devletlerin askeri güç kullanımını sınırlandırır; bu, askeri açıdan daha güçlü devletin caydırıcılığı (*deterence*) olarak tanımlanır.[188] Güvenlik çalışmalarında özellikle realist araştırma programı ile ayrı bir boyut kazanan caydırıcılığın, uluslararası sistemde birimler

---

185 Colin S. Gray, *Gaining Compliance: The Theory of Deterrence and its Modern Application*, **Comparative Strategy,** Cilt 29, Sayı 3, 2010, ss. 278-283.

186 A.g.e., Colin S. Gray, ss. 278-283.

187 John F. Troxell, The Military Power and The Use of Force, (der.) J. Boone Bartholomees, Jr., **US Army War College Guide to National Security Policy and Strategy**, Department of National Security and Strategy, SSI, 2006, ss. 219-220.

188 Frank C. Zagare, "Classical Deterence Theory: A Critical Assessment", **International Interactions,** Cilt 21, Sayı 4, ss. 365-387.

arasında kurulan bir güç dengesi ortamında, devletlerin birbirlerine karşı askeri güç kullanmanın ortaya çıkaracağı maliyeti karşılamamak amacıyla, kuvvet kullanmaktan vazgeçmeleri sonucunu doğurduğu kabul edilmiştir. Askeri güç kullanımı açısından incelendiğinde ise caydırıcılık; devletlerin askeri güç durumlarını algılamalarını, kuvvet kullanımına başvurulması halinde, devlet aktörünün diğer devletleri kendi siyasetini benimsetmesi karşılığında karşılaşacağı maliyeti hesaplanmasını ifade eder. Söz konusu değerlendirme; askeri güç kullanımının gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak maliyetin, devletin karşılayabileceği seviyede olması halinde rakibin caydırıcılığının düşük, tam tersi bir ortamda ise rakip devletin caydırıcılığının yüksek bir seviyede olduğunu tartışmaktadır.[189] Caydırıcılık kapsamında da ele alınan askeri güç kullanımının diğer siyasi amacı ise, askeri açıdan güçlü ve geniş imkân/kabiliyetlere sahip olan devletin ittifak kurduğu diğer devletleri güvenlik şemsiyesi altına alması ve "güvence" vermesi olarak açıklanmaktadır.

Askeri kuvvet kullanımının bir diğer unsuru ise, Thomas C. Schelling'in çalışmasında belirttiği askeri gücün kullanılarak rakip devletin hali hazırda başlamış olan kuvvet kullanımının sonlandırılması ve rakip devletin kazanımlarının geri alınması, rakip devletin askeri açıdan üstün devletin sınırlamalarına (*compellence*) mecbur bırakılmasıdır.[190] Irak'ın 1990'da aralarındaki petrol bölgesi paylaşımı sorununu kullanarak, Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesi akabinde ABD liderliğindeki uluslararası koalisyonun öncelikle Irak'a karşı askeri güç kullanılacağına yönelik tehditte bulunması, Irak'ın Kuveyt'i ilhakını geri almayı hedeflemesi açısından mecbur bırakıcı bir askeri güç kullanımına örnek verilebilir.[191] Bununla birlikte devletler arasında siyasi ve uluslararası

---

189 John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment* adlı çalışmasında Soğuk Savaş döneminde, ABD ve Sovyetler Birliği arasında kurulan nükleer güç dengesinin ve dolayısıyla iki taraf arasında sağlanan caydırıcılığın, her iki devletin karşılıklı askeri güç kullanımını engellediğini belirtiyor. John Lewis Gaddis, **Surprise, Security, and the American Experience**, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004, ss. 69-70; John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War**, Oxford University Press, 2006, ss. 342-380.

190 Bu açıklamaya göre, ise (A) Devleti, askeri güç kullanarak belirli bir kazanım elde etmiş olan (B) devletinin kazanımlarını geri vermesi için askeri güç kullanması ve/veya kullanma tehdidinde bulunması Thomas C. Schelling tarafından mecbur bırakıcı güç kullanımı (*compellence*) olarak ifade edilmiştir. Robert A. Tomes, "Nuclear Strategy, Detterence, Compellence and Risk(y?) Management", **65th Military Operations Research Symposium** Marine Corps, Combat Development Command, Quantico VA, 1997.

191 Janice Gross Stein, "Deterrence and Compellence in the Gulf 1990-1991: A failed or Impossible Task", **International Security,** Cilt 17, Sayı 2, Kış 1992, ss. 147-179.

hukuk boyutu bulunan askeri güç kullanımını ifade eden savaş dışında da devlet aktörü; uluslararası tanınmaya sahip olmayan, düzenli askeri organizasyonu bulunmayan ancak bulundukları bölgede devlet aktörünün tam egemenliğini kullanmasına engel olabilen silahlı unsurlara yönelik de askeri kuvvet kullanımı mümkündür. Gayri nizami harp (*Gueralla Warfare*), düşük yoğunluklu çalışma (*Low Intensity Conflict*), üçüncü taraflar/vekiller üzerinden çatışma (*Proxy War*) gibi kavramlarla ifade edilebilen durum, ihtilafın taraflarından birinin *de-jure* olarak devlet olmaması halinde geçerlidir.[192]

## 1.3.2. Birleşmiş Milletler Sistemi Öncesi Askeri Güç Kullanımı

Devlet aktörlerinin askeri gücü hangi şartlarda, seviyede ve sürede kullanabilecekleri veya kullanmalarının sınırlandırılması, 19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen uluslararası hukuk, örf ve adalet normları ile birlikte günümüzdeki haline ulaşmıştır. Askeri güç kullanımı veya devletlerin aralarındaki sorunların çözümü amacıyla savaş seçeneğine başvurması, insanlık tarihi kadar eski bir konudur. Bununla birlikte söz konusu süreci de kendi içinde iki temel dönemde izlemek mümkündür.[193]

Güç kullanımı, insan topluluklarının siyasi açıdan belirli bir yönetim birimine sahip olmalarından itibaren, karşılıklı sorunların çözümünde temel enstrümanlardan biri olmuştur. Güç kullanımında hak ve haklı olma durumu, ilk çağlardan itibaren, gücü kullanan tarafın eylemlerine meşruiyet kazandırma ve doğruluğunu gösterme açısından önemli bir neden-sonuç ilişkisini ortaya koymuştur.[194] Bu açıdan yaklaşıldığında savaş

---

192 Devlet aktörünün siyasi amaçları doğrultusunda, kendi topraklarında veya yurtdışında belirli bir devlet tarafından fiili kontrol altında olmayan bir sahada faaliyet gösteren silahlı unsurlarla giriştiği mücadele askeri güç kullanımının bir diğer türünü teşkil eder. Örneğin, ABD'nin Kuzey Vietnam'da ve Kamboçya'da, Vietnam'ın tamamını kontrol etmek isteyen, Komünist Vietnam'ı savunan Viet Cong ve Kızıl Kımer (Khmer Rouge) ile girdiği askeri mücadele, gayri nizami harp veya üçüncü taraflar arası çatışma olarak tanımlanabilir. Michael McClintock, **Instruments of Statecraft: U.S. Guerilla Warfare, Counterinsurgency, and Counterterrorism, 1940-1990**, Pantheon Books, New York, 1992, 1-16.

193 İlk dönemde savaşın kutsal olduğu, doğası gereği insanoğlunun var olduğundan itibaren bir hakkı olduğu savunularken, savaşın kim tarafından kararlaştırılacağı, hangi amaçlar doğrultusunda yapılması gerektiği tartışılmaya başlanmıştır. İkinci dönemde ise askeri gücün hangi şartlarda kullanılması gerektiği, gücün gereksiz yere kullanılmaması ve pozitivist dönem ile birlikte devletler arası sorunların çözümünde güç kullanılmasının sınırlandırılması çabaları gündeme gelmiştir.

194 Atinalı tarihçi Thucydides'in kaleme aldığı *History of the Peloponnesian War* isimli kitabında, Atinalı elçiler ile Melos Adası yöneticilerinin müzakerelerinin dramatize edildiği "Melian Diyalog"da Melos halkı Atina ile savaşmaları halinde kendilerinin zaferi elde edeceğini, halkı oldukları için Tanrı'nın kendilerini destekleyeceğini Atinalı elçilere bildirmiş ve kendilerinden çok daha güçlü bir donanmaya ve askeri güce sahip olan Atina ve Delian Lig ile savaşmayı seçmişlerdir. Aynı şekilde düşünür Herakleitos, savaşın insan doğasının kaçınılmaz bir sonucu olarak gördüğünü belirtmiş, savaşı bir hak olarak yorumlamış ve "savaşın herkesin babası ve Kralı olduğu, bazılarını Tanrı,

antik çağda insanoğlunun doğal bir hakkı olarak görülmesinin yanı sıra toplum düzenini kuran/oluşturan bir olgu olarak da açıklanabilir. Diğer taraftan dini atıflar ve referanslar, güce başvurulmasının ilahi bir istek olduğu yönündeki yönlendirmeler, insan topluluklarının güç kullanımında nedenselliği kutsal inançlara dayandırma çabası da ortaya çıkmıştır.[195] Bu boyutu ile din, kimi zaman savaşı destekleyen veya meşrulaştıran, kimi zaman ise sınırlandıran veya düzenleyen bir etkendir. Aziz Augustinus'un savaşa hangi şartlarda başvurulması gerektiğini açıklayan düşüncesi, Hristiyanlığın başlıca öğretilerini temel alır ve İsa'nın yakın bir dönemde dünyaya geri dönmeyeceği ve Hristiyanların İsa'nın gelişini savaşmadan bekleyemeyeceği düşüncesine dayanır.[196] Aziz Augustinus *Tanrı Devleti* isimli çalışmasında, "dünyadaki tüm devletlerin bir gün çökeceğini, bununla birlikte çökmeyecek tek devletin, Tanrı'nın Devleti", dünyevi nimetlerle kurulan yeryüzü devletinin ise Şeytan'ın Krallığı olduğunu öne sürmüştür.[197] Aziz Augustinus'un Hristiyanlık odağındaki güç kullanımı öğretisi; bazı şartların karşılanması halinde savaşın yapılabileceğini, devletin Hristiyan yapıda bir devlet olması halinde Hristiyanlığın emrettiği iyilikte bir politikası olacağını ve bu nedenle de savaşlara katılma yönünde haklı gerekçelerle hareket edeceğini savunur.[198] Hugo Grotius, *Savaş ve Barış Hukuku* adlı kitabında, önceki dönemlerde dini referanslarla açıklanmaya ve bir

---

bazılarını asker, özgür insan ve köle olarak tanıttığını" vurgulamıştır. Steven Forde, "Varieties of Realism: Thucydides and Machiavelli", **The Journal of Politics,** Cilt. 54, Sayı. 2, Mayıs 1992, ss. 372-393.

195 İlk çağlardan itibaren Musevilik ve Hristiyanlıkta Tanrı'nın (Lord'un) savaşta inananların yanında olacağı, onları zafere ulaştıracağı iddiası kullanılmış, İslamiyette ise "Cihad" inancı ön plana çıkarılmış, devletlerin savaşa başvurmalarında Allah rızası kavramının üzerinde durulmuş, savaşta Allah yolunda ölenler ise "şehit" olarak isimlendirilmiştir. Geles Kepel, **The War for Muslim Minds: Islam and the West,** Harvard University Press, Boston, ss. 1-12.

196 Michael Walzer, "Exodus 32 and the Theory of Holy War; The History of Citation", **The Harvard Theological Review,** Cilt 61, Sayı 1, Ocak 1968, s. 5.

197 Aziz Augustinus'a göre dünyevi kaygılarla hareket eden yeryüzü devletleri insanın zayıflıklarından etkilenir; bu nedenle "Şeytan'ın Krallığı", Tanrı'nın devleti ise dünyevi değerlerden uzak olması ve ruhani temizliği-barışı ifade etmesi nedeniyle, "İsa'nın Krallığı" olarak adlandırılır. Bu bakış kaçınılmaz olarak insan doğasını "kötü" olarak tanımlar ve insanların her ne kadar kendilerine vaat edilen cennete ulaşmayı hedefleseler "Şeytan'ın Krallığı"nda yaşadıklarını belirtir. Bu nedenle Aziz Augustinus dünyevi barışı iyi ve kötü arasındaki mücadele olarak görür ve bu nedenle de haklı sebeplerle Hristiyanların iyiliğin hükmünü sağlamak amacıyla savaşmaları gerektiğinde güç kullanmalarını savunur, ancak savaşı bazı şartlara bağlayarak sınırlandırır. Bkz; Michael Walzer, "Exodus 32 and the Theory of Holy War; The History of Citation", **The Harvard Theological Review,** Cilt 61, Sayı 1, Ocak 1968, s. 5.

198 Aziz Augustinus'un görüşleri ve savaşa başvurulabilecek haller Thomas Aquinas tarafından da sahiplenilmiş ve o da savaşı Hristiyan ahlak açısından ele alarak, haklı savaşın haklı nedenlerle, yetkili bir otorite tarafından başlatılması ve yönetilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Gerek Aziz Augustinus gerekse Thomas Aquinas tarafından geliştirilen görüşler, içinde bulundukları dönemlerde ahlaki normlar olarak kalmış, günümüzdeki askeri güç kullanımına ilişkin rejim ve hukuki yapının oluşmasına taban teşkil etmiştir. Aziz Augustinus, güç kullanımını bazı şartlara bağlamıştır. Aziz Augustinus, devletin haklı gerekçelerle Hristiyan ahlakı çerçevesinde, ehil otoritelerin doğru niyet ve barış amacıyla savaşa başvurabileceğini savunmuştur. Bu konudaki açıklamalar için bkz; John Langan, S.J., "The Elements of St. Augustine's Just War Theory", **Journal of Religous Ethics**, Cilt 12, Sayı 1, 1984, ss. 19-38.

bakıma meşru kılınmaya gayret edilen savaşı, dogmatik açıklamaların dışına çıkararak savaşın hukuki dayanaklarını belirlemeye çalışmıştır. Hugo Grotius, eserinde laik bir bakış açısıyla savaşa başlamanın ve savaşta gerçekleştirilen eylemlerin hukuki dayanaklarını ortaya koymaya çalışmış, Hristiyanlığı temel alan Aziz Augustinus ve Thomas Aquinas'nın haklı savaş gerekliliklerinin doğal hukuk yoluyla açıklanabileceğini savunmuştur.[199]

Sanayileşme süreci ve askeri silah endüstrisindeki köklü değişimin getirdiği zorunlu askerlik uygulamasıyla birlikte düzenli orduların oluşturulması, savaşların yıkıcılığını, dolayısıyla insan kayıplarını artırmıştır. Bu durum uluslararası hukukta savaşın devletlerin haklı bir seçeneği olduğu yönündeki görüşün, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yerini, sorunların çözümünde güç kullanma seçeneğinin sınırlandırılması, belirli şartlara bağlanması ve savaş alanı dışında sivil kayıplarının azaltılmasına ilişkin düzenlemelere bırakmasıyla sonuçlanmıştır.[200] Bu bağlamda savaşın insanlar üzerindeki yıkıcı etkisinin sınırlandırılmasına yönelik evrensel çabalar 1899 ve 1907 La Haye Sözleşmeleri ile somutlaşmış ve söz konusu sözleşmelerle devletler arası anlaşmazlıkların çözümünde barışçı yolların aranması, barış ve savaş zamanındaki ilişkiler, savaş ve ticaret gemilerinin durumu, deniz savaşlarına, kimyasal ve biyolojik silahların yasaklanmasına ilişkin hususlar uluslararası hukuk normu haline getirilmiştir.[201] Bununla birlikte devletlerin dış politika sorunlarının çözümünde askeri güç kullanımının sınırlandırılmasına, savaşın bir dış politika aracı olmaktan çıkarılmasına ve savaşın çıkışının engellenmesine ilişkin ilk kapsamlı, evrensel ve kurumsal

---

199 Bu yaklaşım çerçevesinde Hugo Grotius da Aziz Augustinus ve Thomas Aquinas'nın savaşın meşruiyetine yönelik ortaya attıkları, meşru bir otorite tarafından ilan edilmesi/yürütülmesi savını benimseyerek, insana ait olan varlıkları (maddi-manevi) koruması amacıyla başlatılması, hedefinin barış olması kendini koruma amacıyla başlatılması, barışı bozan devletin cezalandırılmasını amaçlaması ve savaş süresince adil bir şekilde devam ettirilmesi halinde her devlet açısından hukuki bir hak olarak görülebileceğini işaret etmiştir. Hugo Grotius, **Savaş Barış Hukuku,** Çev. Seha L. Meray, Ankara, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1967, s. 51-52.

200 Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Hareketi (1863), Cenevre Savaş Alanında Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi Sözleşmesi (1864), St. Petersburg Bildirisi (1868) Savaşların ortaya çıkardığı yıkıcılığın önlenmesi, uluslararası hukukta savaşta askerler angajmanı bazı kurallara bağlaması ve savaş yöntem ile araçlarının belirlenmesi amacıyla imzalanmıştır. Bkz. Bülent Şener, "Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011, ss. 95-96.

201 Ö. İlhan Akipek, **Devletler Hukuku Kaynaklarından ve Belgelerinden Örnekler,** Ankara, Başnur Matbaası, 1966, s. 867-868; Bülent Şener, *"Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği"*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011, ss. 95-96.

düzenlemeler; Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti (League of Nations) ile mümkün olabilmiştir.

Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin, 18 Ocak 1919'da Paris'te toplanan barış konferansı'-nda, ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın uluslararası işbirliğini geliştirerek barış ve güvenliği sağlayacak bir otoriteye ihtiyaç duyulduğu önerisiyle gündeme getirilmiş ve 10 Ocak 1920'de Versailles Antlaşması'nın bir parçası olarak kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.[202] Misak (*Covenant*), Cemiyet'in üye devletler arasında sorunların çözümünde, güç kullanılmasını tamamen ortadan kaldırmamakla birlikte engellemeyi, bu doğrultuda bir sistem oluşturularak devletleri sorunlarının çözümünde barışçıl yollara başvurmaya yönlendirmeyi amaçlamaktadır. ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın Cemiyet'in kuruluşunu desteklemesine karşın, Senato'nun ABD'nin Cemiyet üyeliğini reddetmesi neticesinde ABD üye olmamıştır. Üye olmayan diğer devlet ise Sovyetler Birliği'dir. .[203] Ayrıca Misak, ilk çağlardan itibaren savaşı/güç kullanımını devletler arası sorunların çözümünde ortadan kaldırmasa da, sınırlandırma eğilimini kayıt altına alarak, uluslararası kolektif güvenlik örgütü olarak faaliyet gösterebilecek bir düzenin kurulmasını hedeflemiştir.[204]

Misak, üye devletlerin aralarındaki sorunların çözümü amacıyla ilk aşamada; taraf ülkelerin savaşa başlamadan önce sorunun Cemiyet'in arabuluculuk konseylerine getirilmesini ve sorunun hukuksal bir yolla çözüme kavuşturulmasını önermektedir. Arabuluculuk heyetinin taraflar arasındaki sorunun çözümünde başarılı olamaması halinde, Cemiyet Konseyi'nin bir soruşturmacı heyet atayarak Konsey kararı oluşturmasının ve taraflara tavsiyede bulunmasının yolunu açmıştır. Bununla birlikte Konsey'in soruşturmasının sonucunda da tarafların hukuki bir çözümde mutabık kalamamaları halinde, tarafların üç ay sonra savaşa yöntemine başvurmalarının önü

---

202 Abdullah Kıran, "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş", **Girne Amerikan Üniversitesi Journal of Social and Applied Science**, Cilt 3, Sayı 6, 2008, ss. 19-36; Cemil Bilsel, **Devletler Hukukuna Giriş,** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1940, s. 293-294.

203 Cemiyet'e ilk aşamada Birinci Dünya Savaşı'nın mağlup devletleri üye olmamış, Versay Antlaşması'nı imzalayan 27 galip devlet üye olmuş, zamanla Versay'ın mağlup devleti Almanya ve Birleşik Krallık'ın sömürge devletlerinin katılımıyla birlikte üye sayısı 63'e kadar yükselmiş olmakla birlikte dönem dönem ayrılan ve katılan devletlerle üye sayısı değişim göstermiştir. Bu haliyle Milletler Cemiyeti ideal olarak uluslararası sorunların çözümünde silah gücüne dayanmayan yollar oluşturulmasına yönelik evrensel ve kurumsal açıdan önemli bir adım olarak ortaya çıkmış olsa da, Birleşik Krallık ve Fransa'nın Almanya'yı dengeleme ve kendi dış politika hedeflerini üye devletlere kabul ettirme amacına hizmet eder hale gelmiştir. Bkz. Peter Malanczuk, **Akehurst's Modern Introduction to International Law**, 7. Basım, Routledge, Londra & New York, 2000, s. 25.

204 Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,** Filiz Kitabevi, 1995, s. 565.

açılmıştır. Ayrıca Misak'a göre, Cemiyet üyesi olmasına karşın söz konusu mekanizmalara riayet etmeyerek bir üye devlete saldıran ve güç kullanan devlete karşı tüm üye devletlerin yaptırım uygulaması, ticari ve mali ilişkilerin kesilmesi kabul edilmiştir.[205] Bu haliyle Misak işlevselliği tartışılmakla birlikte devlet aktörünün güç kullanımını belirli şartlara bağlayarak, klasik düşüncenin bahşettiği hak olmaktan çıkarmış, ancak sınırlı ve öngörülen kapsamda kullanılmasını uygun görmüştür. Öte yandan, Misak devletler arasında bir güven ortamı oluşturmayı hedeflemiş ve uluslararası alanda taraflar arasında inha edilen gizli anlaşmaların geçersiz kılınması kararlaştırılmıştır.[206] Bununla birlikte Milletler Cemiyeti'nin üye devletler arasındaki anlaşmazlıkları güç kullanımına başvurmadan çözme yönündeki iradesinin, güçlü ve güçsüz devletler arasında farklı uygulamalara dönüşmesi, Cemiyet'in İkinci Dünya Savaşı'nı engelleyememesi ile sonuçlanmıştır.[207] Askeri güç kullanımı konusunda içinde bulunduğumuz döneme ait uluslararası hukuki norm ve içtihatların gelişimi ise yaklaşık 53 milyon kişinin öldüğü İkinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla sağlanmıştır.

### 1.3.3. Birleşmiş Milletler Sistemi ve Güç Kullanımı

BM'nin kurulması[208] uluslararası alanda devletlerin askeri güç kullanımına evrensel düzeyde "jus cogens" (emredici kural) köklü sınırlamalar getirmiş; kuvvet

---

205 Martin Griffiths ve Terry O'Callaghan, **International Relations the Key Concepts**, Londra-New York, Routledge, 2002, ss. 170-176.

206 Abdullah Kıran, Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş, **Girne Amerikan Üniversitesi Journal of Social and Applied Science**, Cilt 3, Sayı 6, 2008, ss. 19-36,

207 Milletler Cemiyeti Daimi Konsey üyesi Japonya'nın Eylül 1931'de Çin/Güney Mançurya'yı, aynı şekilde İtalya'nın 1934'te Somali ve Eritre'yi Cemiyet'in mekanizmalarını harekete geçirmeden veya kendi amaçları doğrultusunda kullanması akabinde işgali Cemiyet'in fiili (*defacto*) olarak işlevsiz kaldığını ortaya çıkarmıştır. Japonya ve Almanya 1933'te, İtalya 1937'de, örgütten ayrılmış, Sovyetler Birliği ise 1939'da örgütten ihraç edilmiştir. Cemiyet İkinci Dünya Savaşı sonrasında 19 Nisan1946 tarihinde 34 üyesinin katılımıyla kendini feshetmiştir. Abdullah Kıran, "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş", **Girne Amerikan Üniversitesi Journal of Social and Applied Science**, ss. 19-36; Bülent Şener, **Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2011, s. 103.

208 İkinci Dünya Savaşı ile birlikte askeri teknolojinin hızlı gelişimi ve atom bombasının keşfi, kuvvet kullanımı halinde ortaya çıkan can kayıplarını önceki dönemlerle kıyaslanamayacak bir düzeyde artırmıştır. Devletlerin sorunlarını çözme noktasında kuvvet kullanmaya başvurması neticesinde artan maliyet, uluslararası camiada İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni bir uluslararası düzen kurulması beklentilerini ortaya çıkarmıştır. Bahse konu beklentiler sonucunda, San Francisco'da 25 Nisan 1946'da Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nın kabul edilmesiyle günümüzde büyük ölçüde devletlerin kuvvet kullanımı normlarını belirleyen düzene geçilmiştir. Bkz. Michael Byers, **Soykırımdan Sonkırıma Savaş Hukuku**, Çev. Hasret Dikici Bilgin, İstanbul, Detay Yayıncılık, 2007, ss. 33-37.

kullanmasını, kuvvet kullanma tehdidinde[209] bulunulmasını belirli şartlar/haller dışında tamamen yasaklamıştır.[210] Bu haliyle BM sistemi, önceki dönemlerden farklı olarak kuvvet kullanımını bir hak olarak görmekten çok, sadece belirli şartlar çerçevesinde kısıtlı ve orantılı kullanımı öngörmekte ve bu haller dışında ise tamamen yasaklamaktadır.[211] Funda Keskin'in çalışmasında açıkladığı üzere, BM Antlaşması 2/4 ile devletlerin aralarındaki sorunların çözümü için kuvvet kullanımı tamamen yasaklanmakla birlikte, devletlerin siyasi ve ekonomik baskı yapmaları BM anlaşmasının dışında tutmaktadır.[212] Bu konudaki tartışmalar iki farklı görüşe dayanmaktadır. Soğuk Savaş döneminde çoğunlukla sosyalist ülkeler tarafından savunulan ilk görüşe göre, BM üyesi devletlerin sorunlarının çözümünde siyasi, ekonomik ve diğer türde baskılar kullanmaları, güncel siyasi gelişmeler ışığında anlaşmanın 2/4'ü kapsamında sayılmasını gerektirmektedir. Bu görüşü savunanlar, uluslararası siyasette koşulların anlaşmanın imzalandığı tarihten farklılaştığını, devletlerin askeri kuvvet kullanımı gibi diğer baskı unsurlarını empoze ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Öte yandan Funda Keskin'in de belirttiği üzere; Ekvador'un moral ya da fiziksel güç, Brezilya'nın ekonomik zorlamalarında yasak kapsamına alınması ile İran'ın dolaylı veya doğrudan karışmanın eklenmesi yönündeki önerileri, antlaşmanın hazırlık konferansında reddedilmiş, kapsam dışında tutulmuştur. Siyasi ve ekonomik baskıların BM Antlaşması 2/4'ü dışında tutan bu ikinci görüş ise hazırlık çalışmaları üzerindeki tartışmalardan yola çıkarak antlaşmanın sadece askeri kuvvet

---

209 Kuvvet kullanımı tehdidi, bir devletin diğer devlet veya devletlerden talep ettiği davranışların gerçekleştirilmemesi halinde kuvvete başvuracağını açıklamasıdır. Bkz. Francois Dubuisson ve Anne Lagerwall, The Threat of The Use Of Force and Ultimata, Marc Feller (der) **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law,** Oxford University Press, 2015, ss. 913., Ian Brownlie, **International Law and the Use of Force by States,** Oxford, Clarendon Press, 1963), s.364; Yoram Dinstein, *War*, **Aggression and Sef-Defence**, Cambridge University Press, Haziran 2018, ss. 90-91.

210 BM Antlaşmasının 2/4 maddesinde kuvvet kullanımını **"***Teşkilatın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette, kuvvet kullanma tehdidine veya kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar" ifadesi ile yasaklanmıştır.* Funda Keskin, *"BM ve Kuvvet Kullanma",* **Avrasya Dosyası**, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt 8, Sayı 1, s. 153-154.

211 Kuvvet kullanımı BM Antlaşması'nda, sadece BM Güvenlik Konsey kararı doğrultusunda ve kendilerine yapılan bir saldırıya karşı koymak amacıyla üye devletlerin "Meşru müdafaa" kapsamında ele alabilecekleri bir seçenek olanak tanınmaktadır. Bkz. Funda Keskin, "*Uluslararası Hukukta Savaş ve Barış",* **Mülkiye Dergisi**, 2014, Cilt 38, Sayı 3, s.83-98.

212 Funda Keskin, A.g.e "*"BM ve Kuvvet Kullanma" s.153.*

kullanımının yasaklanması noktasında bir *tedbir* ortaya koyduğunu savunmuştur. [213]

BM Antlaşması'nın askeri kuvvet kullanımına getirdiği yasaklama aynı şekilde bir devletin desteklediği, silahlandırdığı, maddi yardımda bulunduğu ve yönlendirdiği silahlı unsurlar, gruplar ve birlikler aracılığı (üçüncü taraflar, vekiller/*proxy*) ile diğer devletlere ya da düzensiz güçlere yönelik *dolaylı kuvvet kullanımını* da kapsamaktadır.[214] Bu durumda BM Antlaşması bir devletin diğer devletlerin davranışlarını yönlendirme noktasında bizzat kendisi tarafından kullanılan güç ile vekiller ve/veya aracı unsurlar vasıtasıyla, kendi amaçları doğrultusundaki güç kullanımı arasında bir ayrım yapmaz.[215] Dolaylı kuvvet kullanımının "saldırı" tanımı kapsamında değerlendirilmesi, Uluslararası Adalet Divanı'nın 1986 yılında aldığı Nikaragua ve ABD Davası kararı ile de desteklenmiştir. Uluslararası Adalet Divanı aldığı karar ile ABD'nin Nikaragua limanlarını mayınlaması, Nikaragua askeri tesis ve gemilerine yönelik saldırgan eylemlerde bulunması ile Nikaragua'da Sandinista Ulusal Özgürleşme Cephesi (Sandinista National Liberation Front/SNLF) Hükümeti'ne karşı ayaklanan "Contra gerillalarını" desteklediğine hükmetmiş, söz konusu eylemlerin başka bir devlete karşı güç kullanılması eylemi olarak kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir.[216] Bu noktada önceki dönemlerden farklı olarak BM Antlaşması, yeni düzenin temel hedefi olan devletlerin aralarındaki sorunların çözümünde askeri kuvvet kullanımına başvurulmamasını hedeflemiştir. Bu durum sadece BM üye devletlerini kapsamamış, BM Antlaşması 2/6'ya göre üye devletler gibi üye olmayan devletlere yönelik askeri kuvvet

---

213 BM Antlaşmasının 2/4'ü açıklayan ve yorumlayan 1970 BM Antlaşması Uyarınca Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Genel Kurul Kararı devletler arası sorunların çözümünde silahlı kuvvet kullanılmasının yasaklanması hususuna odaklanmakta olup, ekonomik ve siyasi baskılar anlaşmanın yasakladığı hususlar arasında yoktur. Her iki baskı aracıda barışa yönelik bir tehdit olarak görülmekle birlikte BM'nin barışı koruma misyonu kapsamında kuvvet kullanımı yasağı kapsamında değerlendirilmemektedir. Funda Keskin, a.g.e., "BM ve Kuvvet Kullanma" s.153-154.

214 T. D. Gill, "When Does Self Defence End?", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law,** Oxford University Press, 2015, s. 744; Kimberly N. Trapp, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law,** Oxford University Press, 2015, s. 680.

215 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1974'te aldığı 3314 sayılı Saldırının Tanımı Kararı'nın 3. Maddesi, (f) Bendinde belirtilen dolaylı aracılar vasıtası ile gerçekleştirilen saldırılar, saldırı tanımı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Bkz. Tam Ruys, *Armed Attack and Article 51 of the UN Charter: Evolutions in Custormary Law and Practice*, **Cambridge Studies in International and Comparative Law,** Cambridge, 2010, s. 538;

216 Paul S. Reichler ve David Wipmann, "United States Armed Intervention in Nicaragua: A Rejoinder", **Yale Journal of International Law,** 1985-1986, s. 462; Marc Weller, "International Law and the Problem of War", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, ss. 21, 106-107, 475.

kullanımının da antlaşmanın ilgili hükümleri kapsamında olduğu değerlendirilmiştir.[217] BM Antlaşması silahlı kuvvet kullanımının yasaklanmasını geniş kapsamlı ele alarak sadece savaş olgusuna indirgememekte; Funda Keskin'in de tartıştığı üzere "Savaş" kelimesini 111 maddelik antlaşmada sadece bir kere kullanılmıştır.[218]

Silahlı çatışmanın yasaklanmasını önceleyen antlaşma; 2/4'te de belirtildiği üzere üye devletlerin diğer devletlerin bağımsızlığına, ülkesel ve toprak bütünlüğüne ve BM Şartı'nın hedefleriyle bağdaşmayan şekilde askeri kuvvet kullanımını engellemeyi hedeflemekte, iki devletin karşılıklı ilanıyla vuku bulan savaş durumunu sınırlandırmamaktadır. Bu haliyle BM Antlaşması veya İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistem, devletlerin çıkarlarıyla uyumlu bir şekilde bir diğer devletin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına yönelik tehdit oluşturmasını, Milletler Cemiyeti'ni işlevsiz kılan hataların tekrarlanmasını engelleyerek önüne geçmeye çalışmıştır. Bu çerçevede askeri kuvvet kullanımının yasaklanmasıyla ilgili ortaya çıkan bir diğer tartışma ise, bir devletin diğer devletin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tehdit etmeden kuvvet kullanıp kullanamayacağı sorunsalıdır.[219] Bu konuda ilk görüş; –Birleşmiş Milletler sistemini önceki dönemlerden farklılaştıran en önemli unsur olan– saldırı kavramlarının tanımlanması ile devletlerin kesin bir şekilde diğer devletlere karşı kuvvet kullanımının yasaklanması kuralına uymaları beklentisidir. Bu yorum, gerek BM Şartı'nın gerekse Şart'ın hazırlık çalışmalarının, devletlerin diğer devletlerle anlaşmazlıklarının çözümünde kesin bir şekilde silahlı kuvvet kullanımını yasakladığına dayanmaktadır.[220]

İkinci görüş ise ilk yaklaşımdan farklılaşarak devletlerin, diğer devletlerin toprak

---

217 Alexander Orakhelashvili, "Changing Jus Cogens Through State Practice? The Case of Prohibition of Use The Use fo Force and its Exceptions", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law,** Oxford University Press, 2015, ss. 155-178.

218 Funda Keskin, a.g.e., BM ve Kuvvet Kullanma, s. 153-154.

219 Marc Weller, "International Law and the Problem of War", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, s. 475.

220 Bakış açısına göre BM Şartı, Antlaşma kapsamında belirtilen istisnalar dışında, silahlı kuvvet kullanımına kesin ve genel bir şekilde karşı çıktığı ve kuvvet kullanımı yasağının sınırlandırılmaması gerektiği öne sürülmektedir. Alexander Orakhelashvili, "Changing Jus Cogens Through State Practice? The Case of Prohibition of Use The Use fo Force and its Exceptions", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, ss. 155-178.

bütünlüğüne ve bağımsızlığına tehdit oluşturmadan, BM Antlaşması'nın amaçladığı düzenle çatışmayacak bir çerçevede silahlı kuvvet kullanımının mümkün olduğunu ve silahlı kuvvet kullanımı yasağı kapsamında olmadığını savunmaktadır.[221] Bu görüş, antlaşmanın bir devletin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün sürekli ihlalini kapsadığını, makul gerekçelerle sınırlı ve geçici bir ihlalin antlaşmanın ihlali anlamına gelmeyeceğini ileri sürmektedir. Literatür incelendiğinde, İsrail'in Uganda Entebbe Havalimanı'nda kaçırılan uçakta bulunan İsrail vatandaşlarını kurtarmak amacıyla 3 Temmuz 1976 tarihinde; ABD'nin İran/Tahran'da esir alınan Büyükelçilik çalışanlarını kurtarmak amacıyla 1980'de, Birleşik Krallık'ın Sierra Leone'de Barış Gücü Misyonu'nun güvenliğini sağlamak için gerçekleştirdiği operasyonlar bu duruma örnek verilebilir.[222] Kuvvet kullanıma ilişkin ikinci bakış açısı, zor durumda bulunan şahısların, bulundukları ülke güvenlik güçlerince güvenliklerinin sağlanamaması halinde, ülkenin mevcut toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı kalıcı bir şekilde sorgulanmadan ve tehdit edilmeden insani nedenlerle askeri kuvvet kullanımının BM Antlaşması'nın 2/4'ünde tanımlanan çerçeveyi ihlal etmediğini öne sürmektedir.[223]

Birleşmiş Milletler Antlaşması uluslararası barış ve istikrarının korunması amacıyla günümüzde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı[224] ve üye devletlerin meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanılmasını, askeri kuvvet kullanımı yasağı

---

221 Niko Schrijver, "The Ban of The Use of Force in the UN Charter", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, ss. 155-178.

222 Marc Weller, *International Law and the Problem of War*: Marc Feller, The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law, Oxford University Press, 2015, s. 475.

223 Niko Schrijver, The Ban of The Use of Force in the UN Charter, (der.) Marc Feller, The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law, Oxford University Press, 2015, ss. 465-487.

224 Birleşmiş Milletler Antlaşması, öncülü Milletler Cemiyeti'nden farklı olarak; uluslararası barış ve güvenliğin tesisi, korunması, barış ortamına tehdit oluşturan devletlere karşı barışçı ve zorlayıcı önlemler alabilen bir güvenlik sisteminin oluşturulmasını amaçlamış olup, söz konusu sistemin merkezine sistemin işleyişinden sorumlu olan Güvenlik Konseyi'ni yerleştirmiştir. Bu kapsamda Antlaşma Güvenlik Konseyi'ne devletlerin aralarındaki sorunların çözümünde "tavsiye kararı" verme ve uluslararası ortamı-barış ve istikrarı bozan devletleri durdurmak, barışı tesis etmek amacıyla aralarında askeri kuvvet kullanımı seçeneğini de barındıran bir çok yaptırımın BM üye devletlerince uygulanmasını sağlayacak "Bağlayıcı Karar" alma yetkisi ile donatmıştır. Bu noktada 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali ve akabinde BMGK kararı ile oluşturulan Uluslararası Koalisyonunun Kuveyt'tin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını tekrar kazanmasını sağladığı süreçte bu duruma açık bir örnek teşkil etmektedir. Bkz Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Siyasal Kitabevi, 1998, ss. 98-115; Jean D'aspremont, The Collective Security System and the Enforcement of International Law, (der.) Marc Feller, The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law, Oxford University Press, 2015, ss. 139-156.

dışında bırakmaktadır.[225] Bununla birlikte özellikle Soğuk Savaş sonrası uluslararası politikada yaşanan gelişmeler ve devletlerin kuvvet kullanımı haklarının yeniden yorumlanma çabaları/niyetleri, Milletler Cemiyeti'nin son döneminde olduğu gibi sistemin güçlü ve uluslararası yaptırım uygulanamayan devletlerin, 1999 Kosova ve 2003 Irak krizlerinde görüldüğü gibi kendi dış politika hedefleriyle uyumlu güç kullanmalarını sonucunu doğurmuştur. Her iki vakada da devletlerin iç işlerine karışmama kuralı, devletin ülkesi ve vatandaşları üzerindeki hakları, insani güvenlik ve insani müdahale kavramları karşısında sorgulanır hale gelmiş, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararı alınmaksızın Sırbistan'a ve Irak'a karşı silahlı kuvvet kullanımının yolu açılmıştır.[226] Soğuk Savaş sonrası dönemde Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın, devletlere tanıdığı en açık kuvvet kullanma istisnası olan *meşru müdafaa* hakkı, mezkûr dönemde devlet aktörlerinin güç kullanımında politikalarını dayandırdıkları ana sütun haline gelmiştir. Bu kapsamda bir sonraki kısımda gerek BM Antlaşması'nın gerekse Teamül Hukuku'nda meşru müdafaa kavramıyla devlet aktörüne tanıdığı serbestlik istisnası açıklanacaktır.

### 1.3.3.1. Meşru Müdafaa (Self-Defence)

Meşru müdafaa hakkı en basit haliyle, BM üyesi olsun ya da olmasın bir devlete dış kaynaklı bir illegal güç kullanımına karşı, devletin meşru, ani ve doğal olarak kuvvet kullanımıyla karşılık vermesi olarak tanımlanabilir.[227] Meşru müdafaa hakkının nasıl ve

---

225 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1945 yılından günümüze sadece üç vakada uluslararası barışın bozulduğunu tespit ederek, tedbir kararı almıştır. Bu gelişmeler sırasıyla Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgali (1950), Arjantin'in Birleşik Krallık'a ait Falkland Adası'nı işgali (1982) ve Irak'ın Kuveyt'i işgalidir (1990). Funda Keskin, a.g.e., s. 114. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesinin karar alamaması halinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun bağlayıcı olmayan, uluslararası barış ve istikrarı koruma amacıyla alabileceği kararlara ve etkilerine ilişkin olarak bakınız. Nigel D. White, "The United Nations Security Council and General Assembly in Matters of International Peace and Security", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, ss. 293-314.

226 Soğuk Savaş sonrasında Küreselleşme süreci ile birlikte İnsani Müdahale Kavramının gelişimi, Birleşmiş Milletlerin İnsani sorunlarda bağlayıcı karar alamamasına ilişkin bkz. Kosova sorunu ve BM'nin marjinalleşmesi tartışmaları için bakınız; Kofi A. Annan, "Two Concepts of Sovereignty", *The Economist,* 18 Eylül 1999, ss. 1-4; Luis Henkin, "Kosovo and the Law of Humanitarian Intervention", **The American Journal of International Law,** Cilt 93, Sayı 4, Ekim 1999, ss. 824-828.

227 Stanimir Alexandrov, "Self–Defense Against the Use of Force in International Law", **The Hague, Kluwer Law International Pub.**, 1996, ss. 1-29.

hangi çerçevede kullanılabileceği BM Antlaşması'nın 51. Maddesinde açıklanmıştır. Bu maddeye göre, üye devletlerin "silahlı bir saldırıya" uğramaları halinde, Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik kararları almasına kadar geçecek sürede, devletlerin bireysel veya kolektif olarak kendilerini savunma hakları vardır.[228] Bu maddeye göre, silahlı saldırıya uğrayan bir devlet, Güvenlik Konseyi'nin gerekli önlemleri almasına kadar geçen süre boyunca kendi güvenliğini sağlamak, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla, bireysel ve/veya müşterek diğer devletlerle birlikte saldırgan devlete karşı silahlı kuvvet kullanma hakkına/serbestliğine sahiptir..[229]

Bu çerçevede Milletler Cemiyeti Misakı ve Birand-Kellogg Paktı'nda zımnen vurgulanan, BM Antlaşması 51. Maddede ise tek taraflı kuvvet kullanımı yasağı dışında tutulan, meşru müdafaa hakkı kavramıyla açıklanmak istenen olgu, uluslararası hukuk çalışmalarında da bir tartışma konusu olmuştur. Funda Keskin'in de açıkladığı üzere; 51. Maddenin devletlerin meşru müdafaa hakkının sınırlarını belirterek tanımlaması halinde, mezkûr hak bu maddedeki koşullarla sınırlı olma durumundadır. Öte yandan 51. Maddenin yalnızca hakkın varlığını açıkladığı ve saklı tuttuğu düşünüldüğünde ise meşru müdafaa hakkının içeriğinin genel hukuk kuralları tarafından belirlenmesi gerekecektir. Bu durumda kuvvet kullanmanın somutlaştığı durumlarda veya ihlal edilen ya da ihlal tehlikesi altında bulunan hak ve değerler hayati nitelikte olmasa dahi bunları korumak amacıyla meşru müdafaa hakkını kullanabilecektir.[230] Özellikle bu ikinci yorum, devletlerin kuvvet kullanımlarında ihtiyaç duydukları uluslararası meşruiyete ulaşmak amacıyla kullandıkları siyasi argümanların oluşturulmasına dayanak teşkil etmekte, meşru müdafaanın daha geniş bir şekilde yorumlanmasına ve hukukun siyasi amaçlarla

---

228 *Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde,* ***Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek****, bu üyenin doğal olan* ***bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına halel getirmez****. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen* ***Güvenlik Konseyi'ne*** *bildirilir ve Konsey'in bu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez*. BM Antlaşması'nın 51. Maddesinin tercümesi için bakınız. Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 20, Ankara, 1998, s. 44.

229 Funda Kesin, A.g.e., s. 43.

230 Funda Keskin, A.g.e., s. 45.

kullanılmasına da neden olabilmektedir. Funda Keskin'in "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler" başlıklı doktora tez çalışmasında da bu duruma değinilmiş; savunma hakkının sınırsız bir hak olmadığı, söz konusu hakkın kullanımının kısmen BM Antlaşması kısmen de yapılageliş/teamül hukukundan kaynaklandığı değerlendirilmiştir.[231]

Bu yaklaşıma göre meşru müdafaa hakkı, saldırıya uğrayan devletin BM işleyişini tamamen devre dışı bıraktığı, savaşı genel hukuk kurallarının bir istisnası olarak değerlendiren bir hak olmayıp, BMGK'nin gerekli önlemleri alana kadar geçen sürede kullanılan bir bakıma geçici bir haktır.[232] Silahlı saldırıya uğrayan ve meşru müdafaa hakkını kullanan devlet, söz konusu hakkını orantılı bir şekilde kullanarak, mütekabiliyet çerçevesinde gerçekleştirdiği eylemleri BMGK'ye bildirmek zorundadır..[233] Ayrıca meşru müdafaa hakkı, bir devletin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelik gerçekleştirilen silahlı bir saldırıya verilecek cevapla sınırlı olup, bir devletin uluslararası hukukla çatışan diğer eylemlerine karşı verilen askeri cevapları/karşılığı BM Antlaşması'na göre meşru olmayacaktır.[234] Bu çerçevede bir devletin BM Antlaşması'nın 51. Maddesine dayanarak meşru müdafaa hakkını kullanması; direkt ve/veya endirekt bir şekilde silahlı saldırıya uğraması, saldırgan devlete karşı alacağı askeri tedbir/önlemleri

---

231 Funda Keskin'in Hans Kelsen'ın makalesinden faydalanarak yaptığı değerlendirmede, BM 51. Maddesinin üç yönde geliştiği, bu yönlerden ilkinin bireysel meşru müdafaa hakkının kollektif bir savunma hakkı kullanımını kapsadığı, ikincisinin silahlı saldırının gerçekleştiği durumlara özgü kılınarak mümkün olduğu kadar kötüye kullanımların önüne geçilmeye çalışıldığı, üçüncü olarak ise meşru müdafaanın Güvenlik Konseyi'nin gerekli önlemleri alana kadar geçen süre ile sınırlandırılarak, geçici bir nitelik kazandığı belirtilmektedir. Söz konusu metin için bakınız. Funda Keskin, a.g.e., s. 45, Hans Kelsen, "Collective Security and Collective Self-Defence Under the Charter of the UN," **A.J.I.L**, Cilt 42, Say 4, 1948, s.794.

232 Hans Kelsen, "Collective Security and Collective Self-Defence Under the Charter of the UN," **A.J.I.L**, Cilt 42, Say 4, 1948, s.79

233 Saldırıya uğrayan bir devletin, saldırgan devlete yönelik askeri kuvvet kullanımı BMGK'nın kontrolü ve yetkilendirmesi dışında tek taraflı bir kuvvet kullanımı özelliği taşımaktadır. Saldırıya uğrayan ve bu anlamda haklı bir karşılık veren devlet, önlemlerini ve askeri kuvvet kullanma amacını BMGK'ye bildirerek aynı zamanda güç kullanımının genel çerçevesini de çizmektedir. BMGK kararı ile saldırgan tarafın belirlenmesi, aynı şekilde saldırıya uğrayan ülkenin meşru müdafaa hakkını kullanmasını sağlayan gerekli zemini de oluşturur. Örneğin, Arjantin'in 1982'de Falkland Adası'nı işgali sonrasında BMGK, 502. ve 505. Sayılı kararlarıyla Arjantin'i saldırgan taraf olarak kabul etmiş ve Birleşik Krallık'ın meşru müdafaa hakkını tanımıştır. Bkz. Sir Michael Wood, "Self-Defence and Collective Security", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, ss. 657.

234 S. G. Baker, "Comparing the 1993 U.S. Airstrike on Iraq to the 1986 Bombing of Libya: The New Interpretation of Article 5", **Georgia Journal of Internationaland Comperative Law,** 1994-1995, Cilt 99, ss. 99-112.

BMGK'ye bildirerek alması, askeri kuvvet kullanımını içeren önlemlerin yerinde ve orantılı, amaca yönelik olması, saldırı ile savunma fiili arasındaki sürenin makul/kısa olması şartlarına bağlıdır.[235] Örneğin, bir devletin meşru müdafaa hakkını kullanması halinde, saldırgan devletin saldırgan eylemlerini durdurması ve askeri güç kullanımına son vermesi beklenir. Diğer taraftan saldırıya uğrayan devletin, saldırgan devletin toprak bütünlüğünü, bağımsızlığının bir unsuru olan siyasi yapısını, rejimi değiştirmesi, meşru müdafaa hakkının saldırıya uğrayan devletin siyasi amaçları doğrultusunda kullanılması sonucunu doğuracaktır.[236] Bu nedenle meşru müdafaa hakkının kullanılmasında orantılılık ve yerindelik beklenir; saldırgan devletin cezalandırılması, ortadan kaldırılması, saldırgan devletin toprak bütünlüğünün değiştirilmesi gerek 51. Madde ve gerekse de örf/adalet hukuku öngörüleri ile örtüşmez.[237]

Meşru müdafaa kavramının BM 51. Madde ve yapılageliş hukuki açısından sınırlarının çizilmesi ve yorumlanması da önemli sonuçları olan bir diğer uluslararası hukuki tartışma konusudur.[238] Bu noktadaki tartışmalar, temelde meşru müdafaa hakkının dar veya geniş açıdan yorumlanması ile devletlerin silahlı güç kullanımlarının kapsamını, hedeflerini, amaçlarını ve derinliğini farklılaştırmaktadır. Öncelikle dar yorum, hukukta istisnanın genişletilmemesi olduğu gibi ele alınması bakış açısıyla gelişmekte ve önceki sayfalarda da değinildiği üzere, BM Antlaşması'nın 51. Maddesini ilave yorum ve bakış açıları getirmeden olduğu gibi kabul etme eğilimindedir.[239] Dar yoruma göre, devletlerin güç kullanmalarının tek istisnası 51. Maddede ortaya konulan, meşru müdafaa hakkı olup, bu hakkın dışındaki tüm kuvvet kullanımları, (geleneksel tek taraflı ve önalıcı/önleyici

---

235 Ian Brownlie, **"The Principle of Non-Use of Force in International Law",** W. E. Butler (der.) Dordrecht, Boston, Londra Nijhoff, 1989, s. 20.

236 Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 20, Ankara, 1998, s. 45-57.

237 Judith Gail Gardam, "Proportionality and Force in International Law", **American Journal of International Law**, Cilt. 87, Sayı 3, 1993, s. 390-392.

238 Leo Van Den Hole, "Anticipatory Self Defence under International Law", **American University International Law Review,** Cilt 69, 2003-2004, ss. 70-98.

239 Anthony Clark Arend ve Robert J. Beck, "International Law and the Use of Force: Beyond the United Nations Charter Paradigm, Routledge, 2014, s 73.

kuvvet kullanımları) uluslararası hukuk çerçevesinde meşru görülmemektedir.[240]

Michael J. Gelennon ve Christian J. Tamps'ın da incelediği üzere, hukukta istisna genel kurallardan ayırmak, özel bir durumu genel içtihattan farklılaştırmak üzere tanınır. Bu nedenle 51. Maddenin meşru müdafaa noktasında devletlere tanıdığı serbestlik, geniş bir şekilde yorumlanmaya açık değildir ve maddede açıklandığı üzere bir devletin silahlı bir saldırıya uğraması sonrasında, işleve konulacak bir süreç olarak değerlendirilmelidir.[241] Bu belirli durum haricinde silahlı kuvvet kullanımının maddenin geniş yorumlanarak kullanılması, İkinci Dünya Savaşı sonrası BM Antlaşması ile getirilen kuvvet kullanımı yasağının doğasına aykırı bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Hatta istisna olarak tanınan bir hakkın geniş bir biçimde yorumlanması halinde, devletlere doğal olarak tanınmış bir hak gibi sıklıkla kullanılması sonucunu doğurabilecek, Birleşmiş Milletler sisteminin yeniden yapılandırılması beklentilerini güçlendirecektir.[242] Michael J. Gelennon bu durumu günümüzde "de jure" ve "de facto" olarak iki farklı kuvvet kullanımının eşzamanlı olarak var olduğunu açıklayarak, BM Şartı 51. Maddesi ile yasaklanan kuvvet kullanımının fiilen anlamını yitirdiğini savunmaktadır. Meşru müdafaa hakkının geniş yorumunda ise, silahlı saldırı kavramı; sadece devletler arasındaki bir çatışma hali olarak değerlendirilmeyerek, saldırıya uğrayan devlet üzerinde şiddetli etkileri bulunan geleneksel olmayan veya dolaylı, örtülü/subversif saldırılar da, kavram kapsamına alınmıştır.[243]

Sonuç olarak, BM Antlaşması günümüzde askeri güç kullanımına önemli sınırlamalar getirerek, hukuksal açıdan güçlü veya zayıf her devletin davranışlarını

---

240 Ian Brownlie, "The Principle o f Non-Use of Force in Contemporary International Law," **The Non-Use of Force in International Law,** W. E. Butler (der.), Dordrecht, Boston, Londra, Nijhoff, 1989, s. 20; Anthony Clark Arend ve Robert J. Beck, s. 63.

241 Christian J. Tamps, "Light Treatment of a Complex Problem: The Law of Self-Defence in the Wall Case", **The European Journal of International Law**, Cilt 16, Sayı 5, s. 963-978; Michael J. Gelennon, "The Fog of Law: Self–Defense, Inherence and Incoherence in Article 51 of the United Nations Charter", **Harv. JL & Pub. Pol'y**, Cilt 25, 2001, s. 539.

242 Anthony Clark Arend, "International Law and Preemptive Use of Military Force: Is Pre-emption Necessary", **The Washington Quartely,** Cilt 26, 2003, s. 89-103.

243 A.g.e., Michael J. Gelennon, s. 539.

dayandırdığı norm ve kuralların oluşmasına katkıda bulunmuştur. Örneğin ABD, 2003 yılında Irak'ta rejim değişikliğini öngören Güvenlik Konseyi kararına dayanmayan tek taraflı askeri güç kullanımında dahi meşru müdafaa hakkını geniş kapsamlı yorumlayarak, Saddam Hüseyin'in iktidardan uzaklaştırılması argümanlarını, Güvenlik Konseyi'ne sunarak, uluslararası bağdaşma ve meşruiyet aramıştır.[244] Bir sonraki kısımda birçok devletin çıkarları doğrultusunda meşru müdafaa haklarının kullanımı olarak gösterdiği, BM Şartı'nın 51. Maddesi kapsamda kullanılamayacağı değerlendirilen[245] önalıcı (*preemptive*) ve önleyici (*preventive*) güç kullanımı olguları açıklanmaktadır.

### 1.3.3.2. Önalıcı (Preemptive) Güç Kullanımı

Önalıcı askeri kuvvet/güç kullanımı, en basit ifadesiyle hazırlık safhasını tamamlamış, saldırgan devletin vuku muhakkak bir askeri güç kullanımının somutlaşma yolunda ilerlediği, saldırının başlama evresine girdiği bir dönemde saldırıya uğraması muhakkak olan devletin meşru müdafaasını gerçekleştirmek amacıyla saldırması muhtemel devlete/unsurlara yönelik ilk saldırıyı gerçekleştirmesi olarak ifade edilmektedir.[246] Lawrence Freedman'ın da belirttiği üzere; önalıcı güç kullanımı saldırı gerçekleştirmesi muhtemel ve saldırıya uğrayacak devletin kaçınılmaz bir şekilde çatışmaya sürüklendiği bir ortamda, rakibinin saldırı niyetini ve söz konusu niyetin somut emarelerini gözlemleyen devletin ilk adımı atmasıyla fiili hale gelir.[247] Önalıcı güç kullanımının temelinde ilk saldırıyı gerçekleştiren tarafın, rakip devlete karşı avantaj sağlayacağı düşüncesi yatar. Bu çerçevede James D. Fearon'ın da vurguladığı üzere, saldırıya uğrayacağı yönünde somut bilgiler alan ve bu yönde bir kanaat oluşturan devlet,

---

244 W. Patrik Lang, "Drinking the Kool Aid", **Middle East Policy,** Cilt 11, Yaz 2004, ss. 39-60.

245 A.g.e., Ian Brownlie, s. 20; "Vaios Koutroulis, The Use of Force in Arbitrartions and Fact Finding Case Reports", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, s. 621.

246 Anthony Clark Arend, "International Law and the Preemptive Use of Military Force," **The Washington Quarterly**, Cilt 26, Sayı 2, Bahar 2003, s. 89; John L. Gaddis, **Surprise, Security, and the American Experience**, Cambridge, Harvard University Press, 2004, s. 123.

247 Lawrence Freedman, **Deterrence**, Cambridge, Polity Press, 2004, s. 85-86, Belatchew Asrat, "Prohibition of Force Under the UN Charter: A Study of Article 2(4), Almqvist & Wiksell International, Uppsala, Iustus Förlag, 1991, ss. 210-214.

arasında sorun bulunan devletle diplomatik görüşmeleri sürdürse de, ilk saldırıyı gerçekleştiren taraf olarak rakip devlete karşı üstünlük sağlamayı ve üstünlüğünü kalıcı hale getirmeyi tercih edecektir.[248] Aynı şekilde Robert Jervis de devletlerin askeri kapasitelerinin birbirlerine yakın olduğu durumda ilk saldırıyı gerçekleştiren tarafın savaşın devamında, rakip devletin savaşma, askeri gücünü etkin bir şekilde kullanma kapasitesini azaltacağını öne sürerek, ilk saldıran devletin milli güvenliğini güçlendireceğini savunmaktadır.[249] Önalıcı saldırı/askeri güç kullanımında da saldırgan rakibe karşı üstünlüğün sağlanması, imkân/kabiliyetlerin gereksiz yere kaybının önlemesi ve üstün durumun korunması sürdürülmesi düşüncesi yatar. Bu görüş saldırının kaçınılmaz ve zamanlamasının çok yakın olduğu durumda, ilk askeri kuvvet kullanan tarafın haklı bir mücadele verdiği, savunmasını gerçekleştirdiği yaklaşımını benimser.[250]

Önalıcı askeri güç kullanımı, BM Antlaşması ve uluslararası hukuk açısından ele alındığında ise kavramın dar ve geniş yorumlanmasına yönelik farklı perspektiflerle karşılaşılır. "Dar" yorum, BM'nin 51. Maddesinin kesin olduğu ve silahlı saldırının gerçekleşmiş olduğundan yola çıkarak, önalıcı kuvvet kullanımının anlaşmanın kuvvet kullanımının tek istisnası olan meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilemeyeceğini ortaya koymaktadır.[251] Diğer taraftan Yoram Dinstein ise önalıcı kuvvet kullanılmasının 51. Madde çerçevesinde meşru görülmemesine karşın; başlangıç halinde, vuku muhakkak bir saldırı ihtimalinin belirmesi ve potansiyel tehdidin tespit edilmesi halinde, kendisini savunma amacıyla kullanacağı kuvvetin BM Şartı'nın 51. Maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.[252] Yoram Dinstein'a göre, İkinci Dünya Savaşı'na ABD'nin girmesine neden olan ve ABD ile Japonya'nın görüşmeler yaptığı bir dönemde gerçekleştirilen Pearl Harbor saldırısı bu

---

248 James D. Fearon, "Rationalist Explanations for War", **International Organization**, Cilt 49, Sayı 3, Yaz 1995, s. 403; Jack S. Levy, "Declining Power and the Preventive Motivation for War", **World Politics**, Cilt 40, Sayı 1, Ekim 1987, s. 88.

249 Robert Jervis, **War and Misperceptıon,** Robert I. Rotberg ve Theodore K. Saab (der.), New York, Cambridge University Press, 1988, ss. 101-126; Paul K. Huth, **Extended Deterrence and the Prevention of War**, New Haven, Yale University Press, 1988, s. 5-43.

250 Robert Jervis, "Deterrence and Perception", **International Security,** Cilt 7, Sayı 3, Kış 1982-1983, ss. 4-7.

251 Mary Ellen O'Collen, "The Myth of Preemptive Self-Defense", **The American Society of International Law, Task Force on Terrorism**, Ağustos 2002, s. 13.

252 Yoram Dinstein, *War, Aggression and Sef-Defence*, Cambridge University Press, Haziran 2018, ss. 90-91.

duruma bir örnektir. Dinstein, hipotetik olarak, Japon saldırı filosunun, ABD'nin Pasifik filosunun konuşlu olduğu Pearl Harbor'a intikal halinde ABD tarafından tespit edilerek, imha edilmesi durumunda ABD'nin gerçekleştireceği önalıcı saldırının BM 51. Madde kapsamında meşru müdafaa olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüştür.[253] Mısır, Suriye ve Ürdün'ün kendisine saldırı başlatacağı yönünde kanaat oluşturan İsrail'in Ağustos 1967'de, bu Arap devletlerine karşı ilk saldırıyı gerçekleştirmesi, önalıcı askeri kuvvet kullanımının bir diğer örneğidir.[254] Bu bağlamda Yoram Dinstein'ın da belirttiği üzere, karşı saldırının önalıcı askeri kuvvet kullanımı olarak değerlendirilmesi için, saldırgan devletin saldırı hazırlıklarına ve saldırıya başlaması gerektiği şeklinde 51. Maddedeki meşru müdafaa kavramının "geniş" yorumlanması gerekmektedir.

Öte yandan, teamül/yapılageliş hukuku, önalıcı meşru müdafaa kavramını, 51. Maddede ele alındığından daha geniş bir şekilde açıklayabilmektedir. Önceki dönemlerde uluslararası hakem ve divanlarda alınan kararlara dayanan yapılageliş hukuku, devletlerin aynı insan doğasında olduğu gibi varlıklarının kısa bir sürede, geride başka bir seçenek bırakmayacak şekilde tehlike altında olduğunda, kendilerini savunmak için gerekli gördükleri önlemleri, sadece kendilerine yönelen tehdidi ortadan kaldıracak seviyede kullanılmasını hukuki görmektedir. [255] Yoram Dinstein ile benzer bir şekilde Oscar Schachter de "vukuu muhakkak" bir saldırı karşısında, yapılageliş hukukunun, saldırgan devletin saldırısının başlangıç safhasında olması halinde, karşı kuvvet kullanımının

253 A.g.e., Yoram Dinstein, ss. 187-191.

254 İsrail'in Mısır, Suriye ve Ürdün'e yönelik başlattığı ve 6 gün süren savaşta, İsrail tarafı Mısır'ın Sina'da İsrail'e yönelik saldırı hazırlığında olduğunu, hatta saldırıyı başlatma sürecinde olduğunu iddia ederek Meşru-müdafaa hakkı çerçevesinde karşı saldırı başlattığını öne sürmüştür. Diğer taraftan Mısır'ın bu yönde bir hazırlık içinde olup olmadığı ise ayrı bir sorundur. Bkz. General Rabin'in 1967 Arap-İsrail Savaşı ile ilgili *Le Monde* gazetesinde yayımlanan makalesi için bakınız, "Le general Rabin ne pense pas que Nasser voulait la guerre", *Le Monde,* 19 Aralık /1968; alıntı Mary Ellen O'Collen, "The Myth of Preemptive Self-Defense", **The American Society of International Law, Task Force on Terrorism**, Ağustos 2002, s. 13.

255 Kanada'nın Birleşik Krallık'a karşı 1837'de başlattığı bağımsızlık savaşında, Kanadalı paramiliter unsurların sığındıkları ve destek aldıkları ABD limanlarından, Birleşik Krallık gemilere saldırılar düzenlemesi üzerine, Birleşik Krallık'a bağlı askeri unsurlar Kanadalılara silah yardımı taşıyan ABD bandıralı Caroline adlı gemiyi Niagara Şelalesi'nden atarak imha etmesi ve gemide bulunan Amerikan vatandaşlarının ölmesi neticesinde ortaya çıkan "Caroline" sorunu uluslararası hakemliğe götürülmüştür. Hakemlik kararına göre, Birleşik Krallık'ın meşru müdafaa kapsamında kullandığı gücün tehlikenin o an ortaya çıkması, ani, başa çıkılmaz ve başka hiçbir koruma yoluna başvurmaya imkân bırakmayacak şekilde gelişmesi gerektiği açıklanarak, Birleşik Krallık'ın askeri güç kullanması haksız bulunmuştur. Bkz. a.g.e., Yoram Dinstein, 258.

hukuki olduğunu önerir. Önalıcı askeri kuvvet kullanımı her ne kadar BM 51. Maddesine tam uygunluk taşımasa da, uluslararası teamül hukuku açısından kabul görmektedir. Bu kapsamda eylemlerini meşru müdafaa hakkı olarak göstermek isteyen birçok devlet, teamül hukuku çerçevesinde önceki dönemlerdeki davalara da atıfta bulunarak söz konusu haktan istifade ettiklerini öne sürmüşlerdir. Bununla birlikte bahse konu süreç, önleyici "meşru müdafaa" kavramı açısından daha sorunludur.

### 1.3.3.3. Önleyici (Preventive) Güç Kullanımı

Önleyici güç kullanımı, bir devletin hayati çıkarlarını, iyi haline (*well-being*) ve genel olarak tüm varlığına yönelik geri döndürülemeyecek ve ağır sonuçları olacak çok yakın saldırı tehdidine ve ihtimaline karşı, söz konusu saldırının başka yollarla durdurulamaması halinde, saldırıya uğraması muhtemel (vukuu muhtemel) görülen bir devletin askeri güç kullanması olarak tanımlanmaktadır.[256] Bu kapsamda en geniş bakış açısıyla BM'nin meşru müdafaa kavramı çerçevesinde yorumlanmaya çalışılsa da, önleyici güç kullanımında "*bir devletin öngörülebilir bir dönemde saldıracağına*" ve "*muhtemel bir saldırı ile karşılaşılacağına*" ilişkin değerlendirmeler, BM'nin 51. Maddenin somut ve açık silahlı saldırının yapılması koşulunu karşılamamaktadır.[257] Bu nedenle her ne kadar aksini savunan görüşler literatürde var olsa da, "önleyici" güç kullanımı; BM'nin 51. Maddesinde kuvvet kullanımı istisnası olarak tanımlanan meşru müdafaa amacıyla güç kullanımını gerektiren bir neden olarak görülmemektedir.[258] Bu bağlamda özellikle Soğuk Savaş döneminin son bulması ve küreselleşme süreciyle birlikte, uluslararası sistemin yapısının değişimi ve geleneksel olmayan tehditlerin de etkinliğinin artması sonucunda literatürde, önleyici (*preventive*) güç kullanımının önalıcı (*preemptive*) güç kullanımı yerine kullanılmaya çalışıldığı gözlenmektedir.[259] İki kavram arasındaki temel fark, saldırgan devletin saldırı niyetinin ve başlangıcının önalıcı

---

256 Charles W. Kegley, Gregory A. Raymond, "Preventive War and Permissive Normative Order", **International Studies Perspectives**, Sayı 4, 2003, s. 387;

257 Fatma Taşdemir, "Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No: 5, 2006, s.77.

258 Mary Ellen O'Collen, "The Myth of Preemptive Self-Defense", **The American Society of International Law, Task Force on Terrorism**, Ağustos 2002, s. 1-21.

259 A.g.e., Yoram Dinstein, 187-191.

saldırıda muhakkak, önleyici saldırıda ise muhtemel/varsayımsal olarak açıklanmasıdır.[260]

İsrail'in, Irak'ın nükleer imkân/kabiliyetini artırmasını engellemek ve İsrail'in Irak başta olmak üzere Arap devletlerine karşı göreli üstünlüğünü kaybetmemek amacıyla, 7 Haziran 1981'de Bağdat'a yaklaşık 17 km mesafede bulunan yapımı devam eden Osirak Nükleer Santrali'ne gerçekleştirdiği hava saldırısı, önleyici güç kullanımına örnek teşkil eder.[261] İsrail'in Irak'a karşı gerçekleştirdiği hava operasyonu ve askeri kuvvet kullanımı; BMGK'nin 487 Sayılı Kararı (1991) ile kınanmış, İsrail'in BM'nin 2(4)'ünü, BM Şartı'nı ve uluslararası normları ihlal ettiğine karar verilmiştir. İsrail BMGK'ye bildirdiği savunmasında, söz konusu santralin İsrail'e yönelik bir saldırıda kullanılmak üzere inşa edildiğini, nükleer santralin tamamlanması halinde ise İsrail'e karşı gerçekleştirilecek saldırılarda kullanılacak teknik altyapıyı Irak'a sağlayacağını, bu nedenle uluslararası içtihatlara (yapılageliş hukukuna) dayanarak söz konusu saldırının "doğal" meşru müdafaa amacıyla gerçekleştirildiğini iddia etmiştir.[262] Diğer taraftan Irak, söz konusu nükleer reaktörü halka açık bir şekilde bir Fransız şirketine ihale etmiş, aynı şekilde Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın (UAEA) inşaatın her safhasında tesisi denetlemesine izin vermiştir. Bu nedenle BMGK Osirak Nükleer Santrali'nin İsrail'e tehdit oluşturduğuna yönelik herhangi bir tespit bulunmadığını belirterek, söz konusu güç kullanımının İsrail'in varsayımsal değerlendirmesini temel alan tek taraflı güç kullanımı olarak tanımlamış, "vukuu muhakkak" olarak görmemiştir.[263]

---

260 Fatma Taşdemir, "Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No: 5, 2006, s.77, Anthony Clark Arend, "International Law and Preemptive Use of Military Force: Is Pre-emption Necessary", **The Washington Quartely,** Cilt 26, 2003, s. 89-103, A.g.e., Charles W. Kegley, Gregory A. Raymond, s. 387.

261 Ashley S. Deeks, Taming the Doctrine of Pre-emption, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, s. 671,

262 Alexander Orakhelashvili, *Changing Jus Cogens Through State Practice? The Case of Prohibition of Use The Use fo Force and its Exceptions*, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015, ss. 155-178.

263 Funda Keskin, A.g.e "*"BM ve Kuvvet Kullanma" s.153,* Fatma TAŞDEMİR, "Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, Sayı 5, 2006, s. 77.

Önleyici güç kullanımının yasal sayılması gerektiğine ilişkin argümanlar, söz konusu hakkın BM Antlaşması'nın kabul edildiği dönemde yasal görüldüğü, Nürnberg yargılamalarında "Caroline Vakası"na atıfta bulunulduğu ve teamül/yapılageliş hukukunda bir devletin meşru müdafaa amacıyla, önleyici saldırı gerçekleştirmesinin bazı durumlarda kabul edilebileceğine yönelik bir eğilimin bulunduğu yönündedir.[264] Belatchew Asrat'a göre, teamül hukukunda illegal bir güç kullanımı karşısında, saldırıya uğrayan devletlerin "önleyici" meşru müdafaa hakkına sahip olduğunu ileri sürerek, müşterek meşru müdafaa amacıyla yapılan ittifak antlaşmalarının, "vukuu muhtemel" bir tehdidi zımnen kabul ettiklerini savunmaktadır.[265]

Diğer taraftan ABD'nin ekonomik, siyasi ve askeri gücünün sembollerinin, 11 Eylül 2001'de El-Kaide mensupları tarafından vurulması, ABD'nin 1945 Pearl Harbor'dan itibaren ilk defa kendi toprağında saldırıya uğraması, önleyici ve önalıcı meşru müdafaa hakkının kullanımına yönelik tartışmaları alevlendirmiştir. Bush Yönetimi'nin şekillendirdiği ABD'nin "Küresel Terör ile Savaş" siyaseti ve Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi; Soğuk Savaş sonrası dönemde devlet harici grupları, söz konusu gruplara barınma-güvenli sığınak sağlayan çökmüş devletleri ve Kitle İmha Silahları (KİS) geliştiren haydut devletleri, yeni dönemde ABD'nin milli güvenliğine yönelik yeni tehditler arasında saymış ve bu tehditlerle mücadelede, ABD'nin *"önalıcı"* ilk saldırıyı gerçekleştireceğini açıklamıştır.[266] BM Antlaşması'nın askeri güç kullanma yasağı odağındaki tek istisnası olan meşru müdafaa hakkını kendi bakış açısıyla

---

264 Belatchew Asrat, "Prohibition of Force Under the UN Charter: A Study of Article 2(4), Almqvist & Wiksell International, Uppsala, Iustus Förlag, 1991, ss. 210-214; Ian Brownlie, **"The Principle of Non-Use of Force in International Law",** W. E. Butler (ed..) Dordrecht, Boston, Londra Nijhoff, 1989, s. 20.

265 Belatchew Asrat'ın vurguladığı üzere, teknolojinin gelişimi ve kompleks askeri silah sistemlerinin kullanılması ile bir devletin muhtemel bir tehdit ortamından muhakkak bir tehdit ortamına çok hızlı geçebilecektir. Belatchew Asrat, silah sistemlerinin tahrip gücünün hızla arttığı bir güvenlik ortamında, devletlerin kendilerini korumak amacıyla "önleyici güç" kullanma hakkına sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Bununla birlikte Asrat, söz konusu gücün somut emarelerin olmaması, soyut ve spekülatif tehditten yola çıkarak kullanılması durumunda ise mevcut uluslararası düzene zarar vereceğini öne sürmektedir. A.g.e., Belatchew Asrat, ss.210-228.

266 Mike Allen ve Karen DeYoung, "Bush: U.S. Will Strike First at Enemies; In West Point Speech, President Lays Out Broader U.S. Policy", *Washington Post,* 2 Haziran 2002, A01; Mary Ellen O'Collen, "The Myth of Preemptive Self-Defense", **The American Society of International Law, Task Force on Terrorism**, Ağustos 2002, s. 1-21; Carla Anne Robbins ve Jeanne Cummings, "New Doctrine: How Bush Decided that Iraq's Hussein Must Be Ousted", Chilling Warnings in October Sparked Internal Debate on Preemptive Strategy, A "Dirty Bomb" Scare in D.C., *Wall Street Journal,* 14 Haziran 2002, at A1.

belirleyen Bush Doktrini, askeri kuvvet kullanımına önleyici meşru müdafaa kavramının tanıdığı en geniş yorumdan daha fazla serbestlik tanımıştır.[267] Bu durum BM'nin 1945 yılından itibaren gelişimine önemli katkı sunduğu askeri güç kullanma rejiminin temelden sorgulanması ve devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda askeri kuvvet kullanma yasağını delmeye yönelik çabalarını güçlendirmiştir.[268]

### 1.3.4. Neoklasik Realizm ve Askeri Güç Kullanımın Açıklanması

Devlet aktörünün, mili güvenliğine yönelik tehditleri bertaraf etmek ve milli çıkarları doğrultusunda belirlediği dış politika ve güvenlik politikasının bir aracı olan askeri kuvvet kullanımı, önceki sayfalarda da tartışıldığı üzere gerek uluslararası ve gerekse de iç boyutları olan karmaşık bir süreci ifade etmektedir.[269] Neoklasik realizmin devlet aktörünün herhangi bir konuya yönelik dış politika davranışlarının oluşumu açıklanırken ortaya koyulan, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell tarafından araştırma programına dâhil edilen kuramın üçüncü tipi, devletin askeri kuvvet kullanımı kararının oluşumunda da geniş bir açıklayıcılığa sahiptir.[270] Ayrıca Colin Dueck'in özellikle devlet aktörünün askeri kuvvet kullanma kararının oluşumu ve gerçekleşme sürecini neoklasik realizm çerçevesinden açıklaması, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell'ın ortaya attıkları üçüncü tip neoklasik realist

---

267 ABD'de, Irak'ta 2003 yılında rejim değişikliği siyaseti benimsemesini destekleyen çevreler, mevcut BM sisteminin geleneksel olmayan ve devlet dışı aktörlerin tehditlerini karşılama noktasında yeterli olmadığını iddia etseler de, Bush yönetimi en azından açıkça BM sisteminin güç kullanımına ilişkin usullerinde değişikliğe gidilmesini savunmamış, BMGK'nin daimi üyesi olarak, BM Şartı'na aykırı askeri güç kullanımından çekinmemiştir. Saki Ruth Dockrill, "Dealing with Fear: Implementing the Bush Doctrine of Preemtive Attack", **Politics and Policy**, Cilt 34, Sayı 2, ss. 344-373.

268 Henry Kissenger'a Bush Doktrini'nin "önleyici müdahale" politikası, Westphalia düzeninden günümüze intikal eden devletlerin iç işlerine karışmama ve devlet egemenliği kavramlarını hiçe saymıştır. Bkz. Saki Ruth Dockrill, "Dealing with Fear: Implementing the Bush Doctrine of Preemtive Attack", **Politics and Policy**, Cilt 34, Sayı 2, ss. 344-373; Arnold A. Offner, "Rogue President, Rogue Nation: Bush and US National Security", **Diplomatic History**, Cilt 29, Sayı 3, Haziran 2005, Sayı 433-435.

269 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 35.

270 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, ss. 1-12, 17-35.

modele önemli katkı sağlamıştır.[271]

Öncelikle Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell'ın üçüncü tip neoklasik realist modeli, devleti yöneten lider ve dış politika karar alıcılarının dış dünyayı ve iç dinamikleri nasıl algıladıkları/gördükleri, devletin stratejisi, devlet-toplum ilişkileri ve yerel kurumların faaliyetlerine odaklanmaktadır. Bununla birlikte kuram kapsamında iki seviyeli bir çözümleme gerçekleştirilmektedir. İlk seviyede ilk ara değişken olan liderin (dış politika karar alıcıları) uluslararası güvenlik ortamını nasıl okudukları, algıladıkları, akabinde ise devlet aktörünün dış politika ve askeri güvenlik politikalarının yapımında karar süreçlerinin diğer ortaklarının, liderlikle aynı görüşleri paylaşıp paylaşmadığı açıklanmaktadır.[272] ABD örneğinde, Anayasa'ya göre yürütmenin başında bulunan başkan, ABD'ye yönelik açık ve yakın tehdit olduğu durumlarda Silahlı Kuvvetleri ülke dışında kullanma yetkisine sahiptir. Bununla birlikte bu yetki her yıl ABD Kongresi tarafından ABD Silahlı Kuvvetleri'ne ayrılan sınırlı bir ödenek kapsamında gerçekleştirilir. Ayrıca ABD başkanının bir diğer devlete savaş ilan etme ve uzun süreli yurtdışında asker konuşlandırma yetkileri yoktur, söz konusu yetkilerini ABD Kongresi ile paylaşır.[273] Bu nedenle ABD örneğinde, liderliğin uluslararası güvenlik ortamını nasıl algıladığı önemli olduğu gibi, askeri kuvvet kullanılmasına karar veren yapının (yerel kurumlar) tutumu da önemlidir.[274] Aynı şekilde önceki sayfalarda belirtildiği üzere, lider (dış politika karar alıcıları) askeri kuvvet politikalarının, bir yerel kurum (Kongre) tarafından kabul edilmesi halinde bile, liderliğin önerdiği kuvvet kullanımı siyasetine halk/toplum desteğinin ne olacağı (devlet-toplum ilişkisi), liderliğin ve Kongre'nin kararının dış politika davranışına nasıl dönüşeceğini de gösterecektir.[275]

---

271 Colin Dueck, '*Neoclassical Realism and the National Interest: Presidents, Domestic Politics, and Military Interventions*', (der.) Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro, **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, ss. 139-169.

272 A.g.e., Norrin M.Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, ss. 27-29; ss. 80-98.

273 A.g.e., ss. 27-29, 80-98.

274 A.g.e., ss. 27-29, 80-98.

275 Aynı şekilde ABD üzerinden bir örnek verildiğinde 11 Eylül saldırıları akabinde Bush yönetiminin, uluslararası güvenlik ortamına, ABD'nin mevcut koşullarda hangi şartlarda askeri kuvveti, kimlere karşı kullanacağına ilişkin hazırladığı Strateji Belgesi'nin; gerek Kongre desteğinin ve gerekse de halk desteğinin sağlanması, toplumun karşılaştığı tehdit nedeniyle çok daha kolay olabilecektir. Farklı bir dönemde örneğin, Bush yönetiminin ikinci döneminde ABD askerlerinin Irak'ta kalmasının, Kongre ve halka kabul ettirilmesi aynı seviyede kolay

Bu çerçevede tezde üç aşamalı bir modelden faydalanılmıştır. İlk aşamada; liderliğin, (Başkanlık ofisi, yönetime müzahir düşünce kuruluşları, dış politika karar alıcıları) devletin ulusal çıkarlarını nasıl tanımladığı, uluslararası alanda devlete yönelen tehditlerin ne olduğu ve tehditlerin nasıl algılandığı açıklanacaktır. İkinci aşamada, liderliğin devletin milli güvenliğine yönelen milli tehditlere karşılık olarak benimsediği askeri kuvvet kullanımının hedefleri ortaya konulmaktadır. Son aşamada ise iç siyasetten yönetici elitin Başkanlığın benimsediği askeri kuvvet kullanımını/müdahaleyi ne ölçüde desteklediği, müdahale siyasetinin devamı için yönetimin yerel kurumlardan ne ölçüde faydalanabildiği incelenmektedir.

### 1.3.4.1. Dış Etkenlerin Askeri Güç Kullanımına Dönüşümü

Neoklasik realizm, devlet aktörünün askeri kuvvet kullanımına yönelik politikaların belirlenesinde/oluşumunda, Colin Dueck'in de belirttiği üzere kuram lideri/yönetimi sürecin merkezine yerleştirir.[276] Bu nedenle, Colin Dueck, modelin ilk seviyesi olan dış etkenlerin askeri kuvvet kullanımına etkisini belirlerken, devlet aktörünün yapısına bakılarak, yönetimin (Başkanlığın) algılarının belirleyici olacağını savunmaktadır. Böylece yönetimin; devletin içinde bulunduğu dış etkenleri/uluslararası sistemi nasıl algıladığı, uluslararası ortamda devletin çıkarlarını/güvenlik hedeflerini ve devletin milli güvenliğine yönelik tehditlerin hangileri olduğunu belirlediğini açıklamaktadır. Örneğin yönetimin, bir devletin dış dünya görüşünü belirlemesi, o devletin ulusal değerleri ile bağlantılı olmakla birlikte, devletin ulusal değerleri ve ilkeleri her yönetim tarafından aynı şekilde yorumlanmayabilecektir.[277] Aynı şekilde aynı

olmayabilecektir. Bu çerçevede bu tez de; neoklasik realizmin liderlik (yürütme organı) algısı açıklanırken, ABD odağında Başkanlık, Başkanlık ofisini etkileyen çıkar grupları, mezkûr grupların ideolojik bakışları incelenecek, liderliğin politikasının devlet-toplum ve yerel kurumlar bazında ne oranda destek gördüğü ortaya çıkarılacaktır. Walter Carlsnaes, "Foreign Policy", **Handbook of International Relations,** (ed..) Walter Carlsnaes, Thomas Risse, ve Beth A. Simmons Londra, Sage, 2013, ss. 331-349; Valerie M. Hudson, **Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory, Lanham**, MD: Rowman and Littlefield, 2013.

276 Colin Dueck, '*Neoclassical Realism and the National Interest: Presidents, Domestic Politics, and Military Interventions*', (der.) Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro, **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, ss. 139-69.

277 Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro, 2009, ss. 1-42.

devletin, farklı yönetimleri, uluslararası ortamı yorumlarken aynı ulusal değer ve ilkelerden yola çıkarken, devletin dış politika hedeflerini ve güvenlik politikalarını aynı düzlemde veya doğrultuda belirlemeyi seçmeyebileceklerdir.

Bu çerçevede Jeffrey W. Taliaferro'nun da incelediği üzere, yönetimin uluslararası sistemin ruhunu (sistemik itki) algılaması ve karşı karşıya olduğu tehditlere karşılık güvenlik politikalarını açıklaması,[278] aynı zamanda kullanılacak askeri kuvvetin odağını, amaçlarını, kapsamını, süresini ve etkisini de belirlemesini sağlayacaktır. Örneğin, önceki sayfalarda tartışıldığı üzere, ABD özelinde Başkanlık/Yönetim; ABD'nin karşı karşıya olduğu tehditlerin bertaraf edilmesi amacıyla Silahlı Kuvvetler'in rakip devlet ve/veya devlet harici organizasyonlara karşı zorlayıcı, caydırıcı, mecbur bırakıcı, daha uyumlu politikalar benimsemesi için baskı uygulayıcı, mağlup edici çok geniş bir yelpazeye yayılmış askeri kuvvet kullanma seçeneklerine sahiptir. Tek/çok taraflı, uluslararası bağdaşma arayan/aramayan, uluslararası hukukun istisna tanıdığı meşru müdafaa kapsamında veya önleyici ya da önalıcı tüm askeri kuvvet kullanma seçeneklerini uygulayacak otorite aynı şekilde yönetim/Başkanlıktır. Bununla birlikte devletin karşı karşıya kaldığı tehditlere karşı kullanılacak en uygun askeri kuvvet kullanma seçeneklerinin devamlılığı veya sonlandırılması iç etkenlerden bağımsız değildir.

### 1.3.4.2. Neoklasik İç Etkenlerin Başkanlık Tarafından Algılanması

Jeffrey Taliaferro, devletlerin askeri güç kullanımlarında toplumun/halkın hükümet politikalarına desteğinin önemine değinerek, devletlerin sahip oldukları tüm imkânları seferber edebilmek amacıyla, toplumun desteğine ihtiyaç duyduklarını vurgulamıştır.[279] Aynı şekilde Colin Dueck ve Norrin M. Ripsman da askeri müdahalenin amacının, kapsamının ve süresinin hükümetler tarafından belirlendiğini, bununla birlikte hükümetlerin söz konusu politikalarının iç siyasi gelişmelerle şekillendiği, iç yapının

---

278 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016, s. 117.

279 Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, s. 487-494.

(toplum, yerel kurumlar ve çıkar grupları) desteği olmaksızın, hükümetlerin askeri müdahalelerinin devamlılığının mümkün olamayacağını ileri sürmüşlerdir.[280]

Örneğin, George H. W. Bush yönetimi Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin Afrika'daki çıkarlarıyla uyumlu bir güvenlik siyaseti benimsemiş, bu kapsamda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 794 sayılı kararı uyarınca, Somali'de barış ve istikrarın kurulması amacıyla, ABD Silahlı Kuvvetler'ini *"Operation Restore Hope"* kapsamında görevlendirmiştir.[281] George H. W. Bush, sonrasında Bill Clinton'ın Başkan seçilmesi akabinde ise Clinton yönetimi, *"Operation Restore Hope"*un kapsamını genişleterek aralarında yerel "savaş lordları"ndan Muhammed Farah Aidid'in etkisiz hale getirilmesi görevini sahadaki ABD unsurlarına vermiştir. Diğer taraftan 3-4 Ekim 1993'te 19 ABD askerinin öldürüldüğü Mogadişu çatışmaları sonrasında, Clinton hükümeti gerek ABD Kongresi'nde gerekse iç siyasette, ABD askerlerinin Somali'deki mevcudiyetini açıklamak durumunda kalmış, *"Operation Restore Hope"* 31 Mart 1994'te sonlandırılmıştır.[282]

Somali örneğinde olduğu gibi ABD'nin Somali'de BM kararlarıyla uyumlu askeri kuvvet kullanımının çerçevesi, kapsamı ve süresi George H. W. Bush ve Clinton yönetimleri tarafından belirlenmiş, bununla birlikte iç etkenler Clinton yönetiminin söz konusu operasyonu sonlandırmasına neden olmuştur.[283] Neoklasik realizm, askeri kuvvet kullanımında iç etkenlerin, dış etkenlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunarak; devlet-toplum ilişkisinin, yerel kurumların yönetimin askeri pozisyonlarını destekleyip

---

280 Jeffrey W. Taliaferro, "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, ss. 487-494; Colin Dueck, "Neoclassical Realism and the National Interest: Presidents, Domestic Politics, and Military Interventions", (der.) Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, ve Jeffrey W. Taliaferro, **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, ss. 139-69.h

281 Matthew A. Baum, "How Public Opinion Constrains the Use of Force: The Operation Restore Hope", **Presidential Studies Quarterly**, Cilt 34, Sayı 2, 2004, ss. 187-226; Valerie J. Lofland, "Somalia: US intervention and operation restore hope", **Case Studies in Policy-making and Implementation,** Cilt 6, 2002, ss. 54-64;.

282 Valerie J. Lofland, "Somalia: US intervention and operation restore hope" **Case Studies in Policy-making and Implementation,** Cilt 6, 2002, ss. 54-64.

283 Matthew A. Baum, "How Public Opinion Constrains the Use of Force: The Operation Restore Hope", **Presidential Studies Quarterly**, Cilt 34, Sayı 2, 2004, ss. 187-226.

desteklememesine göre askeri kuvvet kullanımının kapsamının ve süresinin belirlenebileceğini öne sürmektedir.[284] Bu nedenle hükümetin askeri güç kullanma siyasetinin, ABD özelinde halk arasında yarattığı seferberlik ve destek ile Kongre'nin hükümetin politikalarını desteklemesi ve/veya bazı durumlarda desteklememesi; hükümetin askeri kuvvet kullanımındaki kararlılığını veya politika değişikli arayışlarını etkilemiştir.

[284] Kevin Marsh, "Leading From Behind: Neoclassical Realism and Operation Odyssey Down", **Defence and Security Analysis**, Cilt 30, Sayı 2, 2014, ss. 120-132.

# İKİNCİ BÖLÜM
# NEOKLASİK REALİST KURAM AÇISINDAN ABD'NİN ASKERİ GÜÇ KULLANIMININ TEMELLERİ

Birinci bölümde tartışıldığı üzere, dış politikada karar alıcıların farklı uluslararası düzenlerde, halkın dış sorunlara daha fazla angaje olmasını sağladıkları, desteğini mobilize edebildikleri ve dış dünyadaki gelişmeleri algılarlarken, her toplumun –dış dünyayı görmelerini sağlayan algısal lenslerinin– temel karakteristikleri bulunduğuna değinilmiştir. Bu durum Amerikan toplumu için de geçerlidir. Amerikalı karar alıcılar uyguladıkları askeri güç kullanma siyasetlerine, her dönem Amerikan halkından aynı seviyede destek sağlayamamış, halkı aynı şekilde mobilize edememişlerdir. Diğer taraftan, Amerikan toplumunun kendisine özgü karakteri, değerleri ve inançları, ABD başkanları farklı olsa da ülkenin askeri güç kullanımı siyasetinin aynı temellerden destek bularak oluşumunu sağlamıştır.

ABD başkanları bu bakış açısına göre diğer ülke başkanlarından ayrılsa da temelde askeri güç kullanma siyasetlerini kabul ettirmeyi ve destek almayı amaçladıkları siyasi kitle, Amerikan halkı olmuş ve söz konusu toplum da dış dünyayı; gelişimi ABD'nin kuruluş dönemine, hatta öncesine-–Koloni dönemi– dayanan değerler, ilkeler ve inançlar odağında algılamıştır. İlerleyen bölümlerde Amerikan istisnailiği olarak da açıklanan ve temelde ABD'nin ve Amerikan halkının diğer devletlerden farklı olduğunu savunan bu görüş, Amerikan halkının kendisine has bir "karakteristiği" olduğu, değerleri ve inançlarıyla dünyanın geri kalanından farklı ve daha iyi olduğu iddiasına dayanmaktadır.[285] Amerikan karar alıcılarının dış dünyayı algıladıkları lensleri oluşturan, Amerikan toplumunun genel özelliklerini, "karakteristiğini" hangi değerler ve ilkler oluşturuyor? Bu soruya farklı öncelikte cevaplar verilebilir. Literatür incelendiğinde, Amerikan toplumunun öncelikli özelliği olarak "özgürlük" olgusu ortaya çıkar.[286] Özgürlük kavramı, ABD'nin dış güçlerden bağımsız olması açısından açıklanabildiği gibi bireyin ifade, basın ve inanç özgürlüğü seviyelerinde, bireysel hakların/kazanımların korunması olarak da ifade edilebilir. Aynı şekilde söz konusu tartışmalar incelendiğinde,

---

285 Dennis Prager, **Still The Best Hope: Why the World Needs American Values to Triumph**, Broadside Books, 2013, New York, ss. 311-391.

286 Godfrey Hodgson, **The Myth of American Exceptionalism**, Sheridan Books, Michigan Grand Rapid, 2009, ss. 1-62.

Amerikan halkının temel karakteristiği arasında; bireyin siyasi ve ekonomik eşitliğini savunan düzen arayışı (fırsat eşitliği), faydacılığı/fırsatları değerlendirme yeteneği (pragmatizm) ve eylemselliği (*practicallity, doer*), ekonomik refah arayışı, vatanseverliği ve anayasal hakların korunması gibi özellikler de göze çarpar.[287] Liberal dünya görüşünün ön plana çıktığı söz konusu değerler faydacılık ve eylemsellik yaklaşımlarını da göz ardı etmez, Amerikan halkının ideallere ulaşma ve gerçeklere sahip olma sürecinde, ekonomik refahını maksimize etme beklentisini de ortaya koyar, Amerikan toplumunun konu refah olgusu olduğunda aslında gayet gerçekçi beklentilerinin olduğunu gösterir.[288]

## 2.1. Başkanlığın Dış Dünya Algısının Temelleri: İç Etkenler-I

ABD eski Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, 11 Eylül 2001 saldırıları öncesinde, *Foreign Affairs* dergisinde yayımlanan "Promoting the National Interest" başlıklı makalesinde, Amerikan değerlerinin evrensel değerler haline geldiğini öne sürmüş, ABD'nin çıkarları ile küresel çıkarların örtüştüğünü, dış dünyanın iyi halde olması ile ABD'nin güvenlik durumunun birbirleriyle birleştiklerini vurgulamıştır.[289] Aynı şekilde ABD Başkanı George W. Bush West Point Askeri Akademisi'nde, ABD'nin güvenlik hedeflerini ve önceliklerini açıkladığı konuşmasında; Amerikan değerlerinin, "haydut devletlerin" tehdidi altında olduğunu, ABD'nin mevcut askeri imkânlarıyla caydırıcılığını kullanamadığını ve evrensel değerlerle örtüşen Amerikan ilke ve değerlerinin mevcut uluslararası hukuki düzenlemelere uymadan korunması gerektiğini belirtmiştir.[290] Her iki görüş de, çok açıkça ifade edilmese de dış dünya ile ABD, diğerleri ile Amerikan değerleri ve ilkeleri arasında bir kıyaslama yaparak; ABD'nin kendisine has yapısının/düzeninin bir sonucu olan değerlerini, diğerlerinden (devletlere, medeniyetlere

---

287 Mary K. Geiter ve W.A. Speck, **Colonial America: Jamestown to Yorktown**, Palgrave:Macmillan, New York, 2002, s. 2; Stephan M. Walt, The Myth Of American Exceptionalism, **Foreign Policy**, Kasım 2011, Web Sayfası bakınız https://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/.

288 Amerikan toplumunun, ideallerini gerçekleştirme, sadece bir ideal-hedef olarak bırakmama ve refaha ulaşma konusundaki dinamik bir yapısı bulunmakta olup, söz konusu dinamizmin kökleri ise temelleri ABD'nin koloni ve kuruluş dönemine ortaya çıkan maceracı, fırsatçı, özgürlükçü ve mücadeleci/savaşçı yapısında bulunmaktadır. A.g.a.e. Mary K. Geiter ve W. A. Speck, ss. 1-10.

289 Condoleezza Rice, Promoting the National Interest, **Foreign Policy**, Cilt 79, Sayı 1, Şubat 2000, ss. 45-62.

290 Başkan George W. Bush'un West Point Askeri Akademisi'nde yaptığı konuşma için bkz. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/ 2002/06/ 20020601-3.html. (Erişim tarihi: 19 Haziran .2021)

vb.) üstün görmekte ve bu üstün değerlerin uluslararası düzenin dayatmalarından bağımsız olduğunu öne sürmektedir.

ABD'nin diğer devletlere göre bir "istisna" olduğu, ABD'nin değerlerinin diğerlerinin değerlerinden üstün olduğu savı genel olarak "Amerikan istisnailiği" olarak açıklanmaktadır. Amerikan istisnailiğinin merkezinde,[291] Amerikan değerlerinin evrensel olması, dünyanın geri kalanının ABD'nin dünya görüşlerine yakınsanması, örnek alması tartışmaları yer almaktadır. Bu yaklaşım, Amerikalı siyasetçilerin dış dünyayı algılamalarında ve uluslararası siyasette ABD'yi konumlandırma süreçlerinde, ABD'nin Kıta Avrupa düzeninden farklı olduğunu öne sürerek ve ABD'nin birçok açıdan bir "istisna" olduğu için *(Exceptionalism),* ortodoks dış politika davranışlarının haricinde davranışlar gerçekleştirebilmesinin de önünü açmaktadır.[292] ABD'nin kuruluşundan günümüze başkanlarının dış dünya okumalarına ve görüşlerine farklı seviyelerde etki eden ve yansıyan bu görüş, bir devlet olarak ABD'nin çağdaşlarıyla kıyaslandığında, daha ileri standartlarda *"siyasi, ekonomik ve sosyal"* bir düzen oluşturabildiğini ve bu düzeni koruyabildiğini savunmaktadır.[293] Bu tartışmaların temelinde, Amerika kıtasının kolonileşme süreci ve ABD'nin kuruluşundan itibaren evrilerek günümüze ulaşan kendisine has düzenin, Amerikan halkının mevcut özellikleri ve karakteriyle nasıl etkileşimde bulunduğu yer alır.

### 2.1.1. Yeni-Eski Dünya ve Amerika'nın Doğuşu

Amerika kıtası sosyal bilimlerde, özellikle uluslararası (devletlerarası) siyasete sonradan dâhil olması nedeniyle, "Yeni Dünya" olarak kavramlaştırılmıştır.[294] Böylece

---

291 A.g.e. Hilde Eliassen Restad, ss. 53-76.

292 Robert W. Tucker ve David Hendrickson, "Thomas Jefferson and American Foreign Policy", **Foreign Affairs,** Sayı 69, Bahar 1990, s. 139; Hilde Eliassen Restad, "Old paradigms in History, Die Hard in Political Science: US Foreign Policy and American Exceptionalism", **American Political Thoughts**, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2012, ss. 53-76.

293 Örneğin, ABD'nin göçmen nüfusa dayalı bir toplumsal birlik oluşturması, farklı inançları ve etnik kökenleri demokrasi ve bireysel özgürlüklerle galvanize etmesi, özgürlükler noktasında kendi zamanının ötesinde bir *hedef* belirlemesi, Amerikalı siyasilerde koloni döneminden itibaren, ABD'nin dünyanın geri kalanından farklı olduğu savını ortaya atmalarına yol açmıştır. Aynı şekilde koloni dönemi Amerika'sına Avrupa'da farklı etnik kimliklere ve dini inançlara sahip kitlelerce gerçekleştirilen göç, Amerikan toplumunun kuruluşundan itibaren **maceracı, yenilikçi, fırsatçı, özgürlükçü, bireyselci ve ekonomik beklentileri** yüksek değerler benimsemelerine neden olmuştur. Bruce W. Jentleson, **American Foreign Policy: Dynamics of Choice in the 21st Century**, New York: W.W Norton&Company, 2007, s. 70.

294 Peter S. Onuf, Je**fferson's Empire: The Language of American Nationhood,** Charlottesville, Va., 2000, ss.25-57, David W. Fitzsimons, "Thomas Paine's New World Order: Idealistic Internationalism in the Ideology of Early American Foreign Policy," ***Diplomatic History***, (Kış 1995), Cilt 4, ss. 574–578.

Amerika kıtasının yerleşime açılması süreciyle Avrupalı göçmenlerin beraberlerinde getirdiği inançlar, hayat tarzları, beklentileri, ekonomik refah arayışları ve güvende olma ihtiyaçları, yeni dünyanın şartlarıyla etkileşime girmiş, Amerika'nın Kıta Avrupası'ndaki yaşamdan farklılaşma süreci de başlamıştır. Yeni dünyanın kendisine has/özgü şartları, yaşam koşulları ile göçmenlerin farklı geçmişlere, etnik kimliklere, dillere, inançlara ve ihtilaflara dayanan özelliklerinin etkileşime girmesi, harmanlanması zaman içinde yeni dünyada aynı hedefler ve beklentilerle hareket edebilen yeni bir toplumun oluşumunu da mümkün kılmıştır. Amerikan halkının oluşumu ve Amerikan Devrimi'nin gerçekleşmesi; günümüzde ABD'nin anayasal yapısını, işleyişini düzenleyen norm ve kuralların oluşumunu sağlamış, halkın ve karar alıcıların belirli konulardaki reaksiyonlarını da belirlemiştir.

Amerika'da kolonileşme ve kıtanın Avrupalı göçmenlerin yerleşimine açılması, ilk olarak Avrupa krallıklarının eski kıtada başlattıkları güç mücadelesinin yeni bir coğrafi alana yayılma sürecini başlatmış olsa da sürecin gelişimi günümüz sınırlarıyla ABD'nin yayıldığı alanda İngiltere'nin koloniler kurarak genişlemesi sonucunu doğurmuştur.[295] Avrupa'daki başat deniz güçleri, neredeyse sınırsız yeni bir coğrafyada genişleyerek, ekonomik zenginliklerden paylarını alma ve rakiplerine karşı paylarını artırmayı hedeflemişlerdir.[296] İngiltere'nin Kuzey Amerika'daki yayılmacılığı; Edmund Burke'ün de belirttiği üzere, belirli bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmekten çok, Kuzey Amerika'nın Atlantik kıyıları boyunca; iklim değişiklikleri, kazalar (yanlış bölgeye

[295] İngiltere, Hollanda, Fransa ve İspanya Amerika kıtasının kolonileşmesinde başlıca güçler olmuş ve her ülke Amerika'nın kaynaklarını kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda mobilize etmek amacıyla, 1600'lu yılların başından itibaren kıtada yayılmacı bir siyaset izlemişlerdir. Britanya, Kuzey Amerika'nın Atlantik sahil hattı boyunca, Hollanda günümüzde New York eyaletinin Manhattan Adası ile Albany'ye, Fransa günümüzde Kanada sınırları içinde bulunan Quebec'ten Louisiana'ya ulaşan Michigan Göller Bölgesi'nden Meksika Körfezi'ne, İspanya ise günümüzdeki Meksika sınırlarından Pasifik Kuzey Amerika'nın Pasifik sahillerine kadar uzanan alan arasında genişlemişlerdir. Amerika kıtasının kolonileşmesi süreci Avrupa devletlerinin güç çekişmelerinden farklı bir düzlemde genişlememiş, yeni kıta eski ihtilaflara yeni bir alan kazandırmış, emperyalist güçlerin ekonomik faydacılıklarını maksimize etmeyi amaçladıkları bir alan haline gelmiştir. Bkz. Mary K. Geiter ve W. A. Speck, **Colonial America: Jamestown to Yorktown**, Palgrave, Macmillan, New York, 2002, ss. 9-46; Steve Pincus, "Rethinking Mercantlism: Political Economy,The British Empire and the Atlantic World in the 17th and 18th Centuries," **The Willaim and Mary Quarterly,** 2012, Cilt 69, Sayı 1, ss. 3-34; Patricia U. Bonomi, **Under the Cope of Heaven, Religion Society and Politics in Colonial America**, Oxford Univeristy Press, 2003, ss. 7-48.

[296] Adam Quinn, **US Foreign Policy in Context: National Ideology From the Founders to the Bush Doctrine,** Routledge: New York, 2010, ss.31-48.

çıkılması), yerleşimcilerin gönderildikleri yerlerden duydukları hayal kırıklıkları, yerli Amerikalılardan gördükleri direnç neticesinde şekillenmiştir.[297]

Yeni dünyada İngiltere'den gönderilen ilk yerleşimciler,[298] Virginia-Jamestown'da 1607'de kurulan ve 105 kişiden oluşan kolonide yeni kıta ile tanışmış; Jamestown'u, 1620'de Massachussets-Plymouth, 1627'de Maryland, 1629'da Massachussets Körfezi, 1632'de Maryland ve Chesapeake Körfezi, 1635'te Connecticut yerleşimleri takip etmiştir.[299] İngiltere'den yeni kıtaya yaşanan göçlerde yerleşimciler ilk yıllarda büyük oranda hastalıklar, yetersiz beslenme, ana karadan ikmal yapılamaması, tarımsal ürünlerin yetiştirilmesinde yaşanan başarısızlıklar ve yerlilerin saldırıları sonucunda hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu nedenle yeni kıta; Avrupa'da yaşayan ve yeni bir hayat arayışında olan birçok maceracı, risk alan ve hayatlarını tehlikeye atmak pahasına yeni bir hayat kurmayı amaçlayan, kilise baskısından kaçan, inanç ve dini özgürlüklerini yaşamak isteyen ve bu konuda dayatmalarla karşılaşan, ekonomik açıdan mutlak iktidarların vergi kıskacında bulunan topluluklar açısından bir fırsat olarak görülmüştür. Böylece yeni kıtada 1607'de başlayan kalıcı yerleşimcilerin yüzlerle ifade edilen sayıları, Amerikan Devrimi öncesinde yaklaşık 2,4 milyona ulaşmış, İngiltere'nin Kuzey Carolina'da başlattığı kolonileşme süreci Kuzey Amerika kıtasının Atlantik kıyı şeridine yayılmıştır.[300]

Bu kapsamda Amerikan Devrimi öncesinde Kuzey Amerika'da İngiltere'ye bağlı 13 koloni[301] siyasi açıdan belirgin hale gelmiştir.[302] İngiltere Kralı James döneminde

---

297 Mark Engal, "The Economic Development of the 13 Continental Colonies,1720-1775", **The William and Mary Quarterly**, Cilt 32, Sayı 2, ss. 191-222.

298 Kuzey Amerika'da yerleşim kurulması düşüncesi ve kolonileşme süreci ilk olarak, Sir Walter Ralegh'in Ralph Lane komutasında yaklaşık 100 kişilik bir grubun, günümüz Kuzey Carolina sahilinde bulunan Roanoke Adası'na 1585'te göndermesiyle başlamış, grubun yeteri kadar İngiltere'den ikmal edilememesi ve bulaşıcı hastalıklar neticesinde ilk grup kaybedilmiştir. Sir Walter Ralegh tarafından tarıma daha elverişli olan ve daha az yerli direncinin bulunduğu Chesapeake Körfezi'ne, 49 kişiden oluşan ikinci grup yerleşimci 1587'de gönderilmiş, ancak yerleşimcileri taşıyan geminin İspanyol donanmasından kaçması neticesinde ikinci grup da Roanoke Adası'na çıkmış ve kendilerinden önceki grup gibi yeni kıta da tutunamamıştır. Bu kapsamda İngiltere'nin ABD'ye gönderdiği ilk grup yerleşimciler 1607 yılında kurulan Jamestown kolonisine kadar başarısız olmuşlardır. Alan Taylor, **American Colonies,** (der.) Eric Foner, The Penguin History of the United States, Penguin Books, Londra, 2001, ss. 316-318.

299 Mary K. Geiter ve W. A. Speck, **Colonial America: Jamestown to Yorktown**, Palgrave:Macmillan, New York, 2002, ss. 9-46.

300 A.g.e., s. 57.

301 New Hampshire, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, Virginia, Kuzey Carolina, Güney Carolina ve Georgia. Bkz. A.g.e., s. 57.

302 İngiltere'nin Atlantik kıyıları boyunca yerleşimler oluşturma yaklaşımı, önceki satırlarda da belirtildiği üzere, başlangıçta planlı bir şekilde gerçekleşmemiş, genellikle koloniler; Kraliyet'in Proprietary/Mülki veya Charter/İmtiyaz

Virginia Şirketi'ne imtiyazı verilen Jamestown kolonisi güzel bir örnek teşkil eder. Koloninin işlettiği bölge Virginia şirketine üretilen değerli madenlerin beşte birinin Kraliyet'e verilmesi karşılığında tahsis edilmiş ve şirkete, koloni yerleşimcilerin üretecekleri ürün ve değerli metallerin sadece İngiltere üzerinden ticaretini yapmaları karşılığında faaliyet izni verilmiştir.[303] Bu dönem içinde imtiyaz yeterliliklerini kaybeden veya mali açıdan kârlı olmayan imtiyazlı veya mülk tahsisli koloni yönetimleri Kraliyet'e geçmiş, kimi zamanlarda da İngiliz Kraliyeti çıkarları doğrultusunda, şirketlere veya bazı şahıs ve gruplara tekrar imtiyaz ve mülk kullanım hakkı tahsis etmiştir.[304] İngiliz Kraliyeti'nin coğrafi açıdan ana karadan uzak olan kendisine bağlı koloni yönetimlerinin idaresinde belirlediği bu yönetim tarzı, koloni topraklarının aidiyetini İngiliz Kraliyeti'ne bağlarken, bölgede yaşayan halka tam anlamıyla olmasa da kendi kendini yönetme, yerel kararlara iştirak etme fırsatı vermiştir. Kolonilerde yaşayan halk, İngiltere Parlamentosu'nda temsil hakkı bulamazken, İngiliz kolonilerinde siyasi yapı, Britanya'da olduğu gibi oluşturulmaya çalışılmış; Koloni Valisi kraliyeti temsil ederken vali/koloni konseyi Lordlar Kamarası'nı ve Koloni Yasama Meclisi (Assembly) ise Avam Kamarası'nı temel alınarak oluşturulmuştur. Böylece her koloni kendisine ait ayrı bir idari bir düzen oluşturulmuş, kolonilerin iç yapısı başlangıçta Kraliyet'in mutlak otoritesini kabul etmesi sonrasında oldukça liberal, özgürlükçü bir yapı temel alınarak âdem-i merkeziyetçi bir bakış açısıyla gelişimini sürdürmüştür.[305]

Koloni siyasi sisteminde vali; Kraliyet tarafından atanmış ve İngiliz Kraliyeti'nin politikaları çerçevesinde, kolonide güncel işleyişi/yürütmeyi, Kraliyet adına yönetmiş ve

---

haklarını belirli şirket ve gruplara devretmesi ile kurulmuş, yerleşimlerin ekonomik ve demografik açıdan kendi ayakları üzerinde durmaları beklenmiştir.

303 Süreç içerisinde Jamestown kolonisi, bir şirket gibi yönetilmiş, mali açıdan kendi kendisine yetebilmesi amacıyla, 1609 yılında imtiyazı yenilerek hisse senedi iştirakçilere satılmış, mali yeterliliği güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte Virginia şirketinin, yaklaşık 4000 yerleşimciye ulaşan Jamestown kolonisi üzerindeki hakları, Kraliyet Privy Konseyi tarafından incelenerek "qua warrantis", kolonin yönetimi Kraliyet'e devredilmiştir. Benzer durum 17. yüzyılda imtiyaz ve mülki hakları geçici sürelerle, belirli gruplara ve şahıslara tahsis edilen koloniler için geçerli olmuş ve 18.yüzyıla girerken birçok kolonin yönetimi Kraliyet'e devredilmiştir. Mary K. Geiter ve W.A. Speck, **Colonial America: Jamestown to Yorktown**, Palgrave: Macmillan, New York, 2002, ss. 51-64.

304 Örneğin, İngiliz Kraliyeti'ne önemli hizmetler yaptıkları değerlendirilen Baltimore İkinci Baronu Cecil Calvert'e Maryland bölgesinin mülki hakları devredilmiş, Cecil Calvert'in kardeşi Leonart Calvert ise Maryland bölgesinin ilk valisi olarak atanmış, aynı şekilde İngiliz Kralı II. Charles'ın kardeşi York Dükü I. James günümüzde New York olarak bilinen New Amsterdam'ın, Protestan dini görüşleri ile tanınan (Quaker) din adamı William Penn, günümüzde Pennsylvania olarak bilinen bölgenin Kraliyet adına mülki yönetimini üstlenmişlerdi. Mary K. Geiter ve W. A. Speck, **Colonial America: Jamestown to Yorktown**, Palgrave: Macmillan, New York, 2002, ss. 1-20.

305 Herbert Eugene Bolton, **The Colonization of Notrh America 1492-1783**, Macmillan: The University of Michigan, 1920, ss. 343-347.

denetlemiştir. Aynı şekilde kolonilerde üst meclisi oluşturan, Valilik (Koloni) Konseyi (*The Privy Council*); Kraliyet tarafından belirlenmiş, Kraliyet'in çıkarlarını Koloni Valisi ile koruma görevini üstlenmiştir.[306] Bu noktada her koloni de farklı isimlerle anılsa da Koloni Yasama Meclisi, kolonide yaşayan halkın belirli şartları taşıyan kesimlerinin oy kullanımıyla belirlenmiştir. Bununla birlikte koloni iç işlerinde sınırlı konularla yasama hakkı olan meclislerinin kararları Koloni Valisi tarafından reddedilebilmiş, yasama meclislerinin seçimleri vali tarafından yenilenebilmiştir.[307] Avrupa'daki örnekleriyle kıyaslandığında, Koloni Yasama Meclisleri toplumun daha geniş bir bölümünün katılımı ve oy kullanabilmeleriyle oluşturulmuştur.[308]

Yeni Dünya'da siyasi açıdan, kolonileşme süreciyle başlayan değişim süreci, kolonilerin bölgede kurulmasının *"raison d'etre"*si olan ekonomik değişimde de kendini göstermiştir. Öncü göçmenlerin önemli bir kısmının kendi ihtiyaçları kadar tarım üretimi gerçekleştirdiği bir ekonomiden, dünya çapında tarımsal üretim gerçekleştiren, dünya demir üretiminin yüzde 15'ini sağlayan, tersane ve gemi inşa açısından önemli imalat kapasitesine ulaşan bir ekonomi haline gelmiştir.[309] Öyle ki, İngiltere'nin Kuzey Amerika kolonilerinden gerçekleştirilen ihracat, Amerikan Bağımsızlık Savaşı öncesinde İngiltere'nin toplam ticaretinin yaklaşık yüzde 40'ı seviyelerine ulaşmıştır.[310] 13 koloninin ulaşmış olduğu bu ekonomik gelişmişlik ve zenginlik, İngiltere'nin koloni ekonomilerinden daha fazla pay alma ve zenginliği ana karaya transfer etme eğilimini de güçlendirmiştir.

İngiltere 1651-1673 yıllarında çıkardığı Seyrüsefer Yasaları *(Navigation Acts)* ile 13 koloninin İngiltere haricindeki Avrupa devletleriyle direkt ticaretini, koloni

---

306 A.g.a.e. ss. 343-347.

307 Steven Mintz, Winning the Vote, A History of Voting Rights: Voting Rights in the Eve of Revolution, The Gilder Lehrman Institute American History, 10/04/2004, Baknız https://www.gilderlehrman.org/history-now/winning-vote-history-voting-rights, Robert J. Dinkin, **Voting in Revolutionary America A Study of Elections in Thirteen** States, 1776-1789, Westport CT, Greenwood Press, 1977.

308 Koloniler arasında değişim göstermekle birlikte, bazı kolonilerde yasama meclisleri için oy kullanabilme şartı *"toprak sahipliği"* olarak kabul edilirken bazı kolonilerde ise *"vergi verme" ve "mülk sahibi"* olma şartı ile ele alınmıştır. Bu nedenle Avrupa'daki örnekleri ile kıyaslandığında, koloni meclisleri toplumun yaklaşık yüzde 60'nın (beyaz erkek) katıldığı, çok daha geniş katılımla gerçekleştirilen seçimler ile belirlenmiştir. A.g.e. Steven Mintz.

309 Forest McDonald, We the People: The Economic Origins of the Constitution, Transaction Publishers, New Brunswick, 1992, ss.3-11,

310 Edwin J. Perkins, **The Economy of Colonial America**, New York: Colombia Univeristy Press, 1988, ss. 7-34; Alan Taylor, **American Revolutions A Continental History, 1750-1804**, W.W. Norton and Company, New York; 1923, ss. 11-55,

limanlarına İngiltere bayraklı olmayan gemilerin yanaşmasını yasaklamış, Avrupa'da imal edilmiş ürünlerin kolonilere ihracatını sadece İngiltere üzerinden mümkün kılmıştır.[311] Ayrıca İngiltere'nin Fransa ve İspanya ile girdiği savaşların getirdiği mali yüklerin paylaşılması için çıkarılan vergiler, Amerikan halkı tarafından *"Temsil hakkı olmadan vergi verme"* şiarıyla, Amerikan Devrimi'nde sıklıkla gündeme getirilmiştir.[312] Kolonileşmenin ilk yıllarında, koloni ile ana kara arasında ticaret, devrim öncesinde koloniler arasına da yayılmaya başlamış, ana karayı aradan çıkararak kolonilerin diğer devletlerle ticaret yapma eğilimleri de artmaya başlamıştır. Kuzey kolonileri imalat sanayisinde gelişim gösterirken, geniş tarımsal arazilere ve önemi tarımsal köle ve işgücüne sahip olan South Caroline ve Virginia gibi Güneyli koloniler ise tütün, pirinç ve şeker üretimi gibi tarımsal ürünlerde ön plana çıkmıştır. Ayrıca koloni dönemindeki serbest piyasa koşulları sonucunda ortaya çıkan merkezi düzenleyici bir otoritenin olmadığı özgürlükçü ekonomik düzen; ekonomik açıdan Avrupa ile kıyaslandığında oldukça yerleşik liberal piyasa ekonomisi şartlarının oluşumuna ve güçlenmesine destek vermiştir.[313]

Yeni kıtaya yeni yerleşimcilerin ilgisinin artmasında, Amerika'nın sunduğu ekonomik imkânlar etkili olduğu gibi, din ve inanç özgürlüğü açısından sağlanan hoşgörü ortamı, Amerikan kolonilerini Avrupa'da dini tercihleri nedeniyle baskı altında kalan topluluklar açısından yeni bir cazibe merkezi haline getirmiştir.[314] Amerika kıtasının yerleşime açıldığı dönemde, Katolik İngiltere Kilisesi'nin kendilerine göre bağnaz uygulamalarını reddeden ve söz konusu uygulamaları saflaştırmayı hedefleyen Protestanlar (Prütan), Amerika kıtasının vaat ettiği hoşgörü ortamından faydalanan gruplardan olmuştur. İngiliz Katolik Kilisesi ile aralarına mesafe koyan ve dini inançları çerçevesinde daha özgür bir dünyada yaşamak isteyen Prütanlar öncelikle İngiltere'den Hollanda'ya, akabinde ise 1620 yılında *"Mayflower"* isimli gemiyle yeni kıtanın ikinci

311 Dana Hutley, **American Forgotten Colonial History,** The Rowman and the Littlefield, Publishing Group, New York, 2019, ss. 130-41,

312 Charles Kromkowski, **Recreating the American Republic: Rules of Apportionment, Constitiutional Change and American Political Development, 1700-1870**, Cambridge University Press, 2002, ss. 97.

313 Mark Engal, "The Economic Development of the 13 Continental Colonies,1720-1775", **The William and Mary Quarterly**, Cilt 32, Sayı 2, ss. 191-222. Özellikle Amerikan Bağımsızlık Savaşı sonrasında İngiliz Kraliyeti'nin vergi dayatmalarının ortadan kaldırılmasıyla bireyin girişimciliğine dayanan, serbest-kapitalist düzen, genç ABD'nin ekonomik gelişiminin dinamosu olmuştur.

314 Dana Hutley, **American Forgotten Colonial History**, The Rowman and the Littlefield, Publishing Group, New York, 2019, ss. 102-7.

kalıcı yerleşim birimi Plymouth'a göç etmişlerdir. Amerika'ya göç eden ve Protestan grubun liderlerinden William Bradford, "Of Plymouth Plantation" adlı metninde Amerika'yı barındırdığı tüm tehlikelere, yaşamsal tehditlere ve zor yaşam mücadelesine karşın, bireylerin dini inançlarını istedikleri gibi yaşamalarına izin verilmesinden dolayı, hayatlarına devam edebilecekleri, hoşgörü ortamında barışçıl bir şekilde yaşayabilecekleri yeni bir ev olarak gördüklerini belirtmiştir.[315]

Bu bakış açısı, Amerika'nın söz konusu dönemde yeni göçmenlere yönelik yerli tehditlerine, bulaşıcı hastalık tehlikelerine, gıda arzında yaşanan yetersizlikler ile benzeri birçok belirsizliğe karşın, göç ettikleri kıtada baskıcı bir siyasi otorite, hükümdar ve yönetimle karşılaşmayacakları beklentisiyle sahip olacakları dini ve inançsal özgürlükler nedeniyle; Protestanların Amerika'yı neden eski kıtaya tercih ettiklerini açıklıyor. Benzer gerekçelerle İngiliz Katolik Kilisesi'nin baskısından ABD'ye 1629 yılına kadar yaklaşık 400 Püritan göç ederken, söz konusu sayı 1650'lerde 20 binli rakamlara ulaşmıştır.[316] Amerika ilerleyen yüzyıllarda da birçok dini cemaatin, farklı umutlarla göç ettiği alan hâline geldiği gibi, göç eden cemaatler arasında yeni dini ve inançsal ayrışmalar da olmuştur. Örneğin, Alman Lutheranlar, Presbiteryenler, Baptistler Anglikan Kilisesi'nden ayrılmıştır. Aynı şekilde yeni kıtaya ilk göç eden dini gruplar eski kıtadaki mücadelelerini, yeni kıtaya da taşımışlar, eski kıtada Protestanlara baskı uygulayan Katolikler, aynı baskılarla Maryland'de göç ettiklerinde karşılaşmışlardır.[317] Amerika'da göçmenlerin dini inançlarını eski kıtadan daha serbest bir şekilde yaşamalarına uygun bir ortamın gelişimine ve yeni kıtada yeni inanış gruplarının belirmesine karşın, koloni dönemi Amerikası'nda da dini temelli ayrışmalar olmuştur.

---

315 Öyle ki, Protestan etiğine sıkı sıkıya bağlı olan bu grup, Amerika'ya göç ederken eski dünyayı geride bırakırken, ***Mayflower***'da kanunlarını kendi kendilerine yapmalarını ve yöneticilerini aralarında seçmelerini ön gören bir anlaşmayı da kabul etmişlerdir. William Bradford, "Of Plymouth Plantation (1630-1650)", Clarence L. Ver Steeg ve Richard Hofstadter (Der), **Great Issues in American History: From Settlement to Revolution, 1584-1776**, New York: Vintage Books, 1969, ss.32-37; The Mayflower Compact (1620)", Paul F. Boller ve Ronald Story (Der.), **A More Perfect Union: Documents in U.S. History,** Vol I: 1877, Boston: Houghton Mifflin Company, 1988, s.17.

316 Ekonomik açıdan yerleşimcilere sunulan fırsatlar, din ve inanç özgürlüğü açısından ortaya çıkan liberal ortam, Amerikan kolonilerin nüfus yapısının gelişiminde önemli bir dinamizm ortaya çıkarmıştır. Massachusetts Körfezi kolonisine Prütanlar (Protestanlar), Pennsylvania ve New Jersey arasında İngiliz Katolik Kilisesi'nin baskısından kaçan Quakerlar, Maryland ve Baltimore arasındaki bölgeye İngiliz Katolikler, Virginia bölgesine ise İngiliz Anglikanlar, 17. yüzyıl boyunca yerleşmişlerdir. Charles McLean Andrews, The Colonial Period of American History, Yale University Press. s. 279; Eugene C. Barker, Henry Steele Commager and Walter Webb, **The Building of Our Nation, Evanston,** Illinois: Row, Peterson and Company, 1943, ss.49-50.

317 Jose Casanova**, Public Religions in the Modern World**, Chicago ve Londra, University of Chicago Press, 1994, ss.168-169.

Yeni kıtanın yerleşime açılmasının üzerinden geçen ilk yüzyılda, Amerika; bir çok farklı kesim açısından farklı özellikleriyle ön plana çıkmış, yerleşim öncesi ve Avrupa'dan yeni dünyaya devam eden göçlerle yeni bir bütün ortaya çıkmıştır. Örneğin, başta İngiltere olmak üzere, Kıta Avrupası'ndan başlayan göçler, Amerika'da üç tip toplumun aynı anda yaşaması sonucunu doğurmuş, Amerikan yerlileri coğrafyalarını kıtanın yeni sahipleriyle paylaşmak durumunda kalmışlardır. Ayrıca yeni kıtanın ekonomik cazibe merkezi haline gelmeye başlamasıyla artan iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla, Afrika'dan yeni dünyaya getirilen siyahi köleler Amerikan modernleşmesinin bir diğer yüzü olmuştur. Bir yandan daha müreffeh bir hayat yaşamak isteyen, ekonomik imkânlarını genişletmeyi amaçlayan beyazlar daha özgür bir hayat için Amerika'ya göç ederken, Afrika'da görece özgür bir yaşamları olan siyahi köleler ise Amerika'nın yeni üretim gücü olmaları için özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Benzer çelişkiler ve ayrışmalar, Amerikalı yerliler ile Avrupalı göçmenler, Avrupa'dan sürülen yeni kıtada çoğunluk olan Protestanlar ile yeni hayat arayışıyla Amerika'ya göçen Katolikler, İngiliz Kraliyet yanlıları ile yaşadığı yeri yeni kimliği olarak benimsemeye başlayan Amerikalılar arasında yeni kıtanın en zor yüzyılında yaşanmaya başlamıştır. Örneğin, Benjamin Franklin kendisini, öncelikle bir Philadelphialı, Amerikalı ve bir İngiliz olarak tanımlamış, İngiltere'ye gerçekleştirdiği seyahatlerde, "evine" geldiğini, İngiltere'nin evi olduğunu vurgulamıştır.[318] Böylece Amerikalıların ilk yüzyılında, kendisini İngiliz, İskoç, İrlandalı ve/veya Alman olarak tanımlayan topluluklar, zamanla yaşadıkları yer ve Amerikalı olmalarıyla kendilerini açıklamaya başlamışlardır.

Amerika'nın bu ilk yüzyılında ortaya çıkan farklılıklar ve aynı olguların toplumun farklı kesimleri açısından ortaya çıkardığı sonuçlar, Amerikan toplumunda kolonilerin dış tehdit karşısında birlikte hareket etme, ekonomik çıkarlar noktasında birleşme ve konu özgürlük olunca hakkını arayan, coğrafi imkânsızlıklarla, düşmanca bir ortamda varlığını sürdürmeye çalışan bir halk kitlesinin var olmasını sağlamıştır. Bu durum başlangıçta birbirlerinden farklı geçmişlere sahip olan kitleleri, (Avrupalı göçmenler, Amerikalı

[318] Mary K. Geiter ve W. A. Speck, **Colonial America: Jamestown to Yorktown**, Palgrave, Macmillan, New York, 2002, s. 3.

yerliler ve Afrikalı köleler) aynı toplum içinde birleştirmeye çalışmış, Amerika kıtasının kendine has koşullarıyla Amerikalı bilinci ve dünyaya bakışı oluşmaya başlamıştır.[319]

### 2.1.2. Amerikan Değerleri ve Bağımsızlık

Amerikan halkının İngiltere'ye bağlı bir koloni toplumundan bağımsız bir devlete sahip olmasını sağlayan dönüşüm sürecinde, "özgürlük" kavramı süreci en iyi açıklayan motto olarak karşımıza çıkar. Özgürlük, Amerika'ya göç eden yerleşimcilerin, yeni kıtada ulaşmayı hedefledikleri durumu ifade ettiği gibi, aynı zamanda yeni kıtada Fransa'nın genişlemeci politikalarından, Amerikan yerlilerinin saldırılarından ve sonrasında ise İngiltere'nin adil olmayan vergi sisteminden bağımsız olmak anlamına gelmiştir. Amerikan halkının genlerine kodlanan "özgürlük", dönemin ihtiyaçları ve gereksinimleri çerçevesinde halkın, koloninin, eyaletin veya bireyin özgürlüğü, iyi olma hali olarak da kullanılmıştır.[320] Amerikan halkının özgür doğduğuna değinen Alexis de Tocqueville, "özgürlük" kavramıyla dönemi içerisinde çağdaşlarıyla kıyaslandığında kendisine has demokratik yönetim yapısıyla, koloni dönemi Amerikası'nın, Avrupa monarşilerinden daha özgür bir ortam oluşturabildiğini öne sürmüştür. Alexis de Tocqueville, Amerikan Devrimi neticesinde ortaya çıkan ABD'nin, demokratik ve anayasal cumhuriyet idaresini benimsemiş yapısının köklerinin ise, 13 koloni döneminde oluşturulan liberal siyasi ve ekonomik düzenine dayandığını ileri sürmüştür.[321] Daniel Elazar da aynı şekilde, Amerikan toplumunun özelliklerinin bir yansıması olan, siyasi düşüncesinin gelişimini koloni döneminden günümüze evirilen, sürekli bir dönüşüm süreci olarak açıklayarak,

---

319 Yeni dünyada ilk yüz yılını tamamladığında, Kuzey Amerika'da siyasi, ekonomik ve dini yönelişler açısından Avrupa kıtasından çok farklı bir düzeni ortaya çıkaracak bir ortam oluşmuştur. Bu ortam yeni dünya halkı olan Amerikalıların; ekonomik refahı hedeflemeleri, bu hedef doğrultusunda öncelikle yaşadıkları yerin (koloninin), ikinci olarak kendilerinin özgürlüğünün peşinde olmaları sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte İngiltere'nin Amerikan kolonilerinde yaşayan halkın, Amerikalı bir topluma dönüşümü ve özgür/liberal bir düzenin oluşumu, 13 koloninin birlikte hareket etmesi kısa bir sürede gerçekleşmemiş; Amerikan halkının varlığına ve ekonomik refahına yönelen tehditlerin ortadan kaldırılması neticesinde yaşanan Amerikan devrimi ile hızlanmıştır. Eugene C. Barker, Henry Steele Commager and Walter Webb, **The Building of Our Nation,** Evanston, Illinois: Row, Peterson and Company, 1943, ss.49-50.

320 Charles Kromkowski, **Recreating the American Republic: Rules of Apportionment, Constitiutional Change and American Political Development, 1700-1870**, Cambridge University Press, 2002, s. 82, 152, 197.

321 Alexis de Tocqueville, ABD'nin güçlü bir demokrasiye sahip olmasını, kendisine has siyasi ve ekonomik düzenden, Amerikan halkının monarşik bir idare altında girmeyi tercih etmemesinden kaynaklandığını, görece özgür bir dünyada doğan Amerikalıların, coğrafi olarak çok uzak oldukları, ancak siyasi olarak bir parçası oldukları despotik monarşi ve baskıcı kilise idarelerinden bağımsız "özgür" bir dünyada hayatlarını kurma fırsatı bulmuşlardır. Alexis de Tocqueville, **Democracy in America**, Penguin Classics, (İlk Basım 1837), 2003, s.22; Samuel Huntington, "The Erosion of American National Interests", Eugene R. Wittkopf ve James M. Mccormick (drl.), **The Domestic Sources of American Foreign Policy**, New york: Boulder, 1999, s.11-23.

bahse konu sürecin başlangıcında koloni dönemi Amerikan toplumunun özgürlük talebini ele almıştır.[322] Bu çerçevede konu, Alexis de Tocqueville'nin gözlemleri ve tespitleri üzerinden ele alındığında,[323] Amerikan toplumunun kuruluşundan itibaren (genlerinde olan) "özgürlük" arayışı, 13 kolonide yaşayan halka bir anda bahşedilmemiş, bilakis söz konusu özgürlükçü ortamın doğuşu emperyalist Fransa ve İngiltere'ye[324] karşı var olma mücadelesi veren halkının dayanışması ve ortak değerler/ilkeler merkezinde birleşmesiyle elde edilmiştir.[325]

Koloni Amerikası'nın ilk yüzyılında, Amerikan halkının birden çok kimlik benimsemesine, ayrıca kendilerini İngiliz İmparatorluğu'nun bir parçası olarak görmelerine karşın, kendilerine özgü ekonomik ve siyasi kazanımlarını koruma arayışı ilk olarak Fransa ve Amerikan yerlilerine yönlenmiştir.[326] Bu bakış açısından yaklaşıldığında; Amerikan Devrimi'nin temelleri bireysel hak ve özgürlük talepleri veya demokrasi iddiasından çok temelde Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonilerinin güvenlik ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır.[327] Böylece Fransa'nın Fransız kolonilerinden, Amerikan yerlileriyle işbirliği yaparak, Amerikan kolonilerine yönelttiği tehdit, 7 Amerikan kolonisinden[328] temsilcilerinin, 19 Haziran-11 Temmuz 1954 tarihleri arasında, Albany'de bir araya gelmesini sağlamıştır. Albany Konvansiyonu incelendiğinde, koloni yönetimlerinin, BK'nin Amerikan kolonilerinin, yayılmacı yabancı unsurlara karşı,

---

322 Daniel J. Elazar, **The American Mosaic: The Impact of Space Time, and Culture on American Politics**, Boulder: Westview Press, 1994, s.55-8, 73-98.

323 ***Amerikan Devrimi*** veya devrimin bir sonucu olarak ortaya çıkan ***Amerikan Bağımsızlık Savaşı;*** koloni dönemi Amerika'sının, günümüz modern ABD'sine dönüşmesini sağlayacak siyasi ve ekonomik yapının oluşmasına dayanak teşkil etmiştir. Bu nedenle koloni dönemi Amerika'sının yapısının ve özgürlük olgusuna yaklaşımının açıklanması aynı zamanda; liberal, serbest piyasa koşullarını önceleyen, "bireysel özgürlükleri" güvence altına almayı amaçlayan ABD'nin temellerinin açıklanmasını da kolaylaştıracaktır.

324 Tez de İngiltere 1707 anlaşması akabinde Birleşik Krallık (BK) olarak kullanılmaktadır.

325 Bu bakış açısı ile yaklaşıldığında, G.W.Bush veya H.B.Obama'nın, Amerikan halkının özgürlüğünün korunacağına ilişkin verdikleri mesajların temelinde; Amerikan toplumunun koloni döneminden itibaren giriştiği var olma, yaşam tarzının devamlılığını sağlama, --özgür olma—mücadelesinin izlerinin bulunduğu öne sürülebilmektedir. Özgürlük olgusu Amerikan ulus bilincinin oluşmasında, toplumun en önemli etken ve çimentosu birleştiricisi olmuş, özellikle yeni kıtada Amerikalı yerliler ve Fransa ile kolonilerin girdikleri güç ve nüfus mücadelesinde, Amerikan toplumu açısından var olma/hayatta kalma durumunu ifade etmiştir

326 Bu bağlamda Amerikan kolonilerinin kazanımlarını ve özgürlüklerini koruma hedefleri/idealleri, Birleşik Krallık'a bağlı koloni yönetimlerin Mississippi Nehri boyunca Kanada'ya uzanan Fransız (Louisiana) bölgesi ve Amerikalı yerlilerine (Kızılderililer) karşı kolonilerin ortak hareket etme düşüncesinden kaynaklanmıştır.

327 Daniel J. Tortora, **Carolina in Crisis: Cherokees, Colonists, and Slaves in the American Southeast**, *1756-1763*. University of North Carolina Press, 2015, ss. 25-42.

328 Connecticut, Maryland, Massachusetts, New Hampshire, New York, Pennsylvania ve Rhode Island Kolonilerinden toplam 21 temsilci Albany Konvansiyonu'na iştirak etmiştir. Roger R. Trask, "Pennsylvania and the Albany Congress 1754", *Pennsylvania History: A Journal of Mid-Atlantic Studies,* Cilt 27, Sayı 3, s. 273-90.

özgürlüklerinin daha verimli bir şekilde korunması hedefini ön plana çıkarmaktadır. Bu çerçevede, Amerikan kolonilerinin verimli bir yönetim arayışı, en azından bu aşamada BK'den bağımsız hareket etmeyi içermez.[329]

Fransa ve Amerikan yerli tehdidine karşı Konvansiyon'da; yazar, akademisyen ve siyaset bilimci Benjamin Franklin (Pennsylvania), "*Albany Planı"* olarak da anılan planla, birleşik bir koloni hükümetinin oluşturulmasını, kolonilerin yerel düzeyde kendi kendilerini yönetmelerini, bununla birlikte 11 koloniden oluşacak bu birleşik yönetimin başkanının ise Birleşik Krallık tarafından atanmasını önermiştir.[330] Benjamin Franklin'in söz konusu planı, her ne kadar konvansiyon temsilcileri tarafından büyük oranda kabul görse de koloni yasama meclislerinin kendileri üzerinde bir yönetim oluşmasına karşı çıkmaları ve İngiliz koloni yönetiminin muhalefeti nedeniyle hayata geçirilememiştir.[331] Albany Kongresi, Britanya'nın Amerika kolonilerinin bağımsızlık amacıyla ortak hareket etmeleri düşüncesinde dayanmamış olmasına karşın, Amerikan kolonilerinin ilk kez ortak bir yürütme altında birleşmelerinin önerilmesi açısından, Amerikan Devrimi'nin önemli basamakları arasında yer almıştır. Bununla birlikte söz konusu öneri, özgürlük ve bağımsızlık taleplerinden kaynaklanmamış kolonilerin güvenlik ihtiyaçlarıyla şekillenmiştir.[332]

Amerikan halkının "özgürlük" olgusuna bakışını şekillendiren ikinci etken, haklar ve yükümlülükler merkezinde gelişmiştir. Önceki paragrafta açıklanan Fransa ve Amerikan yerlilerine karşı, Birleşik Krallık ile Amerikan kolonilerinin savaşı, Britanya ekonomisi üzerinde çok büyük bir borç baskısı yaratmış ve İngiltere Koloni İdaresi çözümü Amerikan kolonilerine *"Stamp Act"* (Pul Vergisi) adı altında ilave vergi getirmekte bulmuştur.[333] Koloni yönetimleri, söz konusu verginin koloni halkının rızası

---

329 A.g.a.e. s. 273-90

330 A.g.a.e. s. 273-90.

331 A.g.a.e. s. 273-90.

332 Bununla birlikle, Amerika Fransa'sı ve Amerikan yerlileri ile 1754-1763 yılları arasında yaşanan savaşlar ve BK'nın Fransa ile küresel üstünlüğü sağlamak amacıyla girdiği 7 yıl savaşı (1756-1763), Amerikan Kolonileri Albany Kongresi'nde başlattıkları süreci çok farklı bir istikamete yönlendirmiştir.

333 Pul Vergisi, Kuzey Amerika'daki İngiliz Askerlerinin giderlerinin karşılaması için 1 Kasım 1765'te getirilmiştir. Söz konusu vergi kapsamında İngiltere'nin Parlamentosu, İngiltere'nin Kuzey Amerika'da bulunan kolonilerinin gazete, kart, magazin, yazılı materyal ve kullanılacak her türlü kâğıdın üzerinde İngiltere'den temin edilecek pul ile kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bununla birlikte söz konusu pul sadece İngiliz Pound'u karşılığında satılmakta olup, Amerikan kolonilerinde kullanılan yerel para birimi karşılığında satılmamaktadır. Bkz. Justin Du

alınmadan konulduğunu ve Fransa ile Amerikan yerlilerine karşı yürütülen ortak mücadelenin tüm maliyetinin/maddi sorumluluğunun Amerikan kolonilerine yüklenmeye çalışıldığını öne sürerek bu vergiye karşı çıkmışlardır. Amerikan halkının gösterdiği temel tepki, kendilerinin bir parçası olmadığı karar verme sürecinin, kendi hayatları, ekonomik refahları üzerinde karar verme yetkisi olmuş, Amerikan toplumu ekonomik refahlarından ödün vermek istememiştir. Bu kapsamda *"Temsil Edilmeden Vergi Verilmemesi"* (No Taxation Without Representation) sloganıyla koloni temsilcileri, İngiliz Kraliyeti'ne (Pirvy Council) dilekçeler göndererek, ekonomik özgürlüklerinin sınırlandırılmamasını talep etmişlerdir.[334] Koloni temsilcilerinin katılımıyla New York'ta gerçekleştirilen Pul Vergisi Konvansiyonu'nda, Amerikan kolonilerinin Kraliyet idaresinden ayrılmaları yönünde bir talep olmamış, koloni halkının kendi iradeleri haricinde ekonomik refahlarının sınırlandırılmaması, özgür olmaları odağında bir beklenti oluşmuştur.

Koloniler ile İngiliz yönetimi arasında, vergilerinin artırılması ve vergi veren kolonilerin temsilinde hak ve adaletinin olmaması odağındaki ayrışma, Pul Vergisi anlaşmazlığından sonra da devam etmiştir. Bir bakıma Amerikan kolonilerinin özellikle ekonomik temelde daha fazla hak ve özgürlük talebinin İngiliz Koloni Yönetimi tarafından kötü yönetilmesi neticesinde, kolonilerin bağımsızlık talepleri ortaya çıkmaya başlamış ve güçlenmiştir. Bu bağlamda Henry Lawrence Gipson'ın da tartıştığı üzere, Benjamin Franklin'in "Albany Planı"nın İngiliz Koloni Yönetim Kurulu tarafından kabul edilmiş olması, kuruluşlarından itibaren belirli bir özgürlük ortamına sahip olan koloni yönetimlerinde mücadele ruhunu ve özgürlük taleplerini artırmıştır.[335] ABD'nin bağımsızlığına ulaşma sürecinde yaşadığı dönüşüm, Amerikan karar alıcılarının günümüze de ışık tutan bazı karakteristik davranışlarının oluşumuna temel hazırlamıştır.

---

Rivage, "The Rise and Fall of the Stamp Act." **Revolution Against Empire: Taxes, Politics, and the Origins of American Independence,** by Yale University Press, New Haven, 2017, ss. 101–146.

334 Bu konuda ortak bir yaklaşım benimsenmesi amacıyla 9 koloni ve 27 temsilcinin katılımı ile New York'ta 07-25 Ekim 1765 yılında toplanmıştır. Harry T. Dickinson, Magna Carta in the American Revolution, Lawrance Goldman (Der) **Magna Carta: History, Context and Influenc**e, University of London Press, IHR Series, 2018, ss. 1-22.

335 İngiliz koloni yönetiminin, Amerikan kolonilerini bir vergi tarlası olarak görmesi ve her hasat döneminde daha fazla tahıl tahsil etmek istemesi, koloni yönetimlerinde Benjamin Franklin gibi "bağımsızlık" düşüncesine önceden de sahip olan, siyasi görüşü harekete geçirmiştir. Henry Lawrence Gipson, "Thomas Hutchinson and the Framing of Albany Plan of Union, 1754", The Pennsylvania Magazine of Histrory and Biography, Cilt 74, Sayı 1, 1950, ss. 5-55, Benjamin Franklin, https://www.britannica.com/biography/Benjamin-Franklin/Public-service#ref907105. (27.12.2020)

Örneğin, süreç incelendiğinde kolonilerin İngiltere'nin uygulamalarına karşı çıkma nedenleri temelde ekonomik olmakla birlikte, koloni yönetimleri vergilerin getirilmesinden çok getirilme şekline karşı çıkmışlardır. [336]

Kuzey Amerika'daki 13 koloninin Amerika Birleşik Devletleri'ne dönüşüm sürecinde ve merkezi bir koloni yönetiminin oluşturulmasında, Amerikan halkının bireysel özgürlük alanlarını genişletme taleplerinden çok, kolonilere ilişkin ana kararın aldığı kararlarda, Amerikan halkının rızasının aranmaması etkili olmuştur. BK'nin Avrupa devletleriyle girdiği güç mücadelesi sonucunda, kolonilerden artan maddi talepler, aynı şekilde Amerikan halkının artan vergi düzenlemelerine ve karar süreçlerinden dışlanmalarına yönelik tepkileri de güçlendirmiştir. BK'nin özellikle 18. yüzyılın ortalarında Kuzey Amerika kolonilerinin üzerindeki vergi, seyrüsefer ve ticaret düzenlemelerinde uyguladığı kısıtlama ve Amerikan halkının ekonomik refahı üzerinde getirdiği sınırlamalar, Amerikalıların önceki dönemde Fransız ve Amerikan yerlilerine yönelttiği tepkiyi bu sefer BK'ye yöneltmeleri sonucunu doğurmuştur.[337] Ayrıca söz konusu vergi ve tedbirlere uyulması amacıyla BK'nin; koloni yönetimlerine karşı askeri güç kullanması ve baskıcı bir politika izlemesi, akabinde sivil halkın hedef alındığı "Boston Katliamı" ve "Boston Çay Partisi" olaylarının gerçekleşmesi, 1773'te Boston Limanı'nın İngiliz Donanması tarafından ablukaya alınması, Albany ve Pul Vergisi olaylarında somut bir davranışa dönüşmeyen bağımsızlık ve özgürlük taleplerini kaçınılmaz bir şekilde gündeme getirmiştir.[338]

---

336 Bu görüşe göre vergiyi veren kesimin siyasi kararlarda daha fazla katkısı olması gerektiği savunulmaktadır. Bu nedenle Amerikan kolonileri ile İngiltere koloni yönetimi arasındaki sorunun çıkış noktasında; ekonomik yükün nasıl paylaşılacağı, kimin hangi oranda vergi vereceğinden çok, söz konusu kararın alınmasında koloni halkının kararlara katılma taleplerinin göz ardı edilmesi yer almaktadır. Charles Kromkowski, **Recreating the American Republic: Rules of Apportionment, Constitiutional Change and American Political Development, 1700-1870**, Cambridge University Press, 2002, s. 173, 297.

337 İngiliz koloni yönetiminin, Pul Vergisi'nden geri atmasından sonra, kolonilerdeki harcamaların karşılanması amacıyla 1767-68 yıllarında yürürlüğe konulan Townshed Yasası ile çok kapsamlı vergi artışı, tarife kontrolü ve seyrüsefer düzenlemelerinin getirilmesi ile Kuzey Amerikalı kolonilerin, dış dünya ile ticaretine çok önemli sınırlamalar getirmiştir. James F. Hrdlicka, "The Attachment of the People", **The New England Quarterly,** Cilt 89, Sayı 3, Eylül 2016, ss. 384-420.

338 Amerikan halkının İngiliz koloni yönetiminin vergi kararlarına uymaması, İngiliz Parlamentosu'nun da koloniler üzerindeki baskıları daha da artıran zorlayıcı ve cezalandırıcı yeni kararlar alması sonucunu doğurarak, Amerikan kolonileri ile İngiliz yönetimi arasındaki ayrışmayı daha da güçlendirmiştir. Mary Beth Notron, "The Seventh Tea Ship"**, The William and Marry Quarterly,** Cilt 73, Sayı 4, Ekim 2016, ss. 681-710; John Murrin, "The Jeffersonian Thriumph and American Exceptionalism", **Journal of the Early Republic**, Cilt 20, Sayı 1, ss. 1-25.

Bu noktada Amerikan halkının özgürlük ve bağımsızlık talebinin oluşumu noktasında iki temel görüş ortaya çıkmaktadır. Kuzey Amerika'ya 1740'lı yıllarda seyahatler gerçekleştiren İsveçli gazeteci, kâşif ve botanikçi Peter Kalm'ın da açıkladığı üzere, ilk görüş Amerika'nın göçmenlere açılması, Avrupa'dan yeni kıtaya göç eden göçmenlerin faklı kültürel geçmişlere ve etnik kökenlere sahip olmaları ve tüm bu farklılıkların yeni bir bütün yaratmaya başlaması, aslında Amerika'nın bir gün BK'den bağımsız hareket etmesinin yeni kıtanın kaçınılmaz bir dönüşümü olarak tanımlamıştır.[339] İkinci görüş ise, Benjamin Franklin'in de öncülüğünü yaptığı çoklu kimlik yaklaşımını temsil eder, Amerikan kolonilerinin BK'den ayrılmasını hatalı imparatorluk politikalarıyla ilişkilendirir.[340] Benjamin Franklin'e göre "Amerikan halkının çıkarları ve geleceği, yaşadıkları topraklara ait olmakla birlikte, Amerikan halkı BK'nin bir parçasıdır."[341] Bu ikinci görüş, Amerikan halkının çıkarları ve geleceğini seçme özgürlüğünün, BK'nin; Amerikan halkının ihtiyaçlarını yanlış algılaması ve özgürlüklerini sınırlandırmayı seçmesi olarak da yorumlanabilir Amerikan halkının ve karar alıcılarının, baskıya karşı direnme, baskı karşısında özgürlüklerini koruma, ekonomik refahlarına düşkün olma gibi konulardaki davranışları, halkın özgürlük konusundaki taviz vermeyen tutumunu da ortaya koymuştur.[342] Bahse konu süreç neticesinde BK'nın Amerikan kolonilerinin, kolonilerde yaşayan bireylerin ekonomik refahlarını etkileyen baskıcı tutumu, kolonilerin ortak bir birlik kurulması amacıyla 5 Eylül 1774'te Birinci Kıta Kongresi'ni toplamasıyla sonuçlanmıştır.[343] Böylece

---

339 Peter Kalm'ın Benjamin Franklin ile görüşmeleri hakkında bakınız. https://founders.archives.gov/documents/Franklin/01-04-02-0011. (19.06.2021)

340 Mary K. Geiter ve W.A. Speck, **Colonial America: Jamestown to Yorktown**, Palgrave:Macmillan, New York, 2002, s. 100, 156, 183.

341 A.g.e., Mary K. Geiter ve W. A. Speck., s. 2.

342 Örneğin, BK koloni yönetimi, söz konusu dönem itibarıyla sadece Kuzey Amerika'daki kolonilerinden tarımsal ürün ve/veya diğer mallarda ek tarife artışlarına gitmemiştir. Dönem itibarıyla, İmparatorluğun en önemli şeker tedarikçisi olan Karayipler'de kurulu kolonilerde de, vergi artışlarına gidilmiştir. Bununla birlikte gerek toplumsal ve gerekse bireysel düzeyde özgürlüklerine müdahale olarak tanımlanan, BK'nın bu yöndeki davranışları; sadece Kuzey Amerika kolonilerinde ortak bir amaç doğrultusunda, BK'ya direnme ve karşı koyma motivasyonunun ortaya çıkmasını sağlamıştır. A.g.a.e. Mary K. Geiter ve W.A. Speck, ss. 111-116.

343 Georgia dışında Kongre'ye katılan koloniler, İngiliz koloni yönetimine karşı ekonomik yaptırım uygulanmasına, İngiliz Kraliyeti'ne ve Parlamentosu'na haksız vergi ve tarifelerin geri çekilmesi için dilekçe yazılmasına ve koloni yönetimleri arasında daha güçlü bir birlik oluşturulması için çalışılmasına karar vermiştir. Birinci Kıta Kongresi'nin kararları sonucunda 1775 yılında Kolonilerin İngiltere ile ticareti yüzde 97 oranında düşmüştür. Kenneth Morgan, "Robert Dinwiddie's Reports on the British American Colonies", **The William and Mary Quarterly**, Cilt 65, Sayı 2, ss. 305-346.

Amerikan toplumu, kazanımlarının korunması öznesinde, kolonilerin egemen gücü BK'ye karşı direnme, ekonomik refahlarını özgürlüklerini paylaşmama yolunu seçmiştir.

Kolonilerin Birinci Kıta Kongresi ile siyasi ve ekonomik alanda oluşturdukları entegrasyon, koloni milisleri ile Britanya ordusunun, Lexington ve Concord'da Nisan 1775'te çatışmaları sonrasında askeri alana da sıçramış, koloniler ekonomik kazanımlarının sınırlandırılmasına güç kullanarak karşı koymuşlardır. Lexington ve Concord çatışmaları ile ABD'nin günümüzdeki modern askeri gücünün temelleri atılmış ve Mayıs 1775'te toplanan İkinci Kıta Kongresi'nde 13 koloni, Kongre'ye bağlı olarak faaliyet gösterecek Kıta Ordusu'nun kurulmasına karar vermiştir.[344] Birinci Kıta Kongresi'nden farklı olarak 13 koloninin tamamının katılımıyla gerçekleştirilen İkinci Kıta Kongresi, ABD'nin ilk modern anayasasının temelini oluşturan, Birleşik Devletler Konfederasyonu Maddeleri ve Ebedi Birliği'ni kabul etmiştir.[345]

Kolonilerin başlangıçta BK'nin vergi ve tarifelerine karşı çıkmak amacıyla giriştikleri mücadele, BK'nin Amerikalıların hak arayışlarını isyan olarak nitelendirmesi ve askeri güçle bastırmaya çalışması sonucunda, Amerikan kolonilerinin bağımsızlık ilanıyla sonuçlanmıştır.[346] Bu noktada önceki sayfalarda da tartışıldığı üzere; Amerikan halkının "özgürlük" arayışı, ekonomik kazanımlarından feragat etmemesi, koloni devletlerinin daha güçlü bir birlik oluşturmaları sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte, günümüzde Amerikan istisnailiği tartışmaları altında ele alınan, Amerikan liberalizm anlayışı ve özgürlükçü yaşam tarzının yapısal ve hukuki bir tabana oturtulması süreci ise, ABD'nin BK'den bağımsızlığını ilan ettiği 1776 yılından ABD Anayasası'nın Kongre'de

---

344 Ayrıca Kongre; Fransız ve Amerikan yerlilerine karşı 1754-1763 yılları arasına Virginia Alayı'nın komutasını üstlenen, Fransızlara karşı savaşırken İngiliz Savaş taktikleri üzerine önemli tecrübe elde eden George Washington'ı, Kıta Ordusu Komutasına getirmiştir. Jon Chandler, **War, Patriotism and Identity in Revolutionary North America,** Boydell & Brewer Press, 2020, ss. 1-59. Harry M. Ward, **George Washington's Enforces: Policing the Continental Army,** Southern İllinous University Press, 2006, ss. 1-22.

345 Albany Konvansiyonu ve I. Kıta Kongresi'ne kadar düzenli bir askeri gücü/ordusu olmayan Koloni yönetimi, Kongre'nin **"Silahlara Başvurulmasının Önemi ve Gerekliliği"** Deklarasyonun (6 Haziran 1775) kabulü ile BK'dan bağımsızlığın elde edilmesinde "askeri güç" kullanımından başka seçenek kalmadığı ilan etmiştir. Kongre ordunun donatılması için gerekli kararları almış, para basılması, borçlanma yapılması ve benzeri kararları da alarak, eyalet temsilcilerinin verdiği yetkilerle sınırlı bir hareket alanı içerisinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Jeff. Jefferson Broadwater, **Madison, and the Making of the Constitution**,University of North Carolina Press, 2019, ss. 125-153.

346 II. Kıta Kongresi'ne Richard Henry Lee tarafından kolonilerin BK'dan ayrılarak konfederasyon kurmasına ilişkin 07 Haziran 1776'da sunulan önerge kabul edilmiş, 02 Temmuz 1776'da Bağımsızlık Önergesi onaylanmış ve 13 Koloninin oluşturduğu Birleşik Devletler Konfederasyonu 04 Temmuz 1776'da ilân edilmiştir. Öte yandan genç konfederasyon, bağımsızlığını ve özgürlük talepleri, BK tarafından 3 Eylül 1783'te imzalanan Paris Barış Antlaşması ile tanınmıştır. A.g.e., ss. 54-80; Alan Taylor, **American Revolutions A Continental History, 1750-1804**, W.W. Norton and Company, New York; 1923, s. 37.

kabul edildiği 4 Mart 1789'a kadar devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Konfederasyon Antlaşması maddeleri, 1781'de Birleşik Devletler'i oluşturan 13 eyaletin meclisinde onaylanarak yürürlüğe girmiş, söz konusu anlaşma ile yönetim tarzı olarak güçlü bir merkezi hükümetin devlet içinde varlığı öngörülmemiştir. Kolonilerin (eyaletlerin) konfederasyon bağıyla aralarında birlik oluşturmaları; ABD'nin Avrupa'da var olan mutlak otoritenin –kraliyet, monarşi veya despotik bir hükümdarın– yeni devlette tekrarını önlemeyi amaçlamıştır. Söz konusu konfederasyon yapısıyla ABD'de, eyaletlerin kendi iç işleyişlerini düzenlemede özgür olmalarının sağlanması, dolayısıyla bireyin özgürlüklerini sınırlandırılmasının ise engellenmesi amaçlanmıştır.[347] Böylece kurucu babalar, bir düzlemde BK'den özgürlüğünü kazanmaya bir toplumu yönetmeye çalışırken, eş zamanlı bir diğer düzlemde ise çağdaşlarının ötesinde özgürlükçü bir devlet yapısı ve işleyişi oluşturmayı çabalamışlardır.

Koloni dönemi Amerika'sından, günümüz ABD'nin idari yapısının oluşmaya başladığı her iki dönem arasında var olan Konfedere Amerika; Amerikan yaşam tarzını, bireysel özgürlüklerinin sınırlarını, birey-otorite dengesini anayasal güvence altına almaya çalıştığı bir ara dönemi oluşturmuştur. Konfedere devlette yönetime katılmada temel prensip "vergi vermek" olarak belirlenmiş, konfederasyonun merkezi bir otorite oluşturamadığı (hükümet ve güçlü bir kongre) idari düzen, vatandaşlarının özgürlüklerinin en iyi korunacağı yapıyı parça devletlerin (eyaletlerin) etkinliğini artırarak sağlamıştır.[348] Diğer taraftan Konfedere ABD'de merkezi bir hükümetin (Başkanlığın) var olmaması ve siyasi gücün eyalet merkezinde odaklanılması, "*bireysel özgürlüklerin korunması"* merkezinde; güçlü devlet veya özgür birey tartışmalarını başlatmıştır.[349] Çağdaşlarıyla kıyaslandığında eşine rastlanmayan bir özgürlükçü ortamda

---

347 Birleşik Devletlerin bağımsızlığını ilan etmesi akabinde, kolonileri birleştiren Konfederasyon anlaşması 13 eyaletin/devletin kurduğu Konfedere devletin merkezi bir hükümet kurulmasını öngörmemiş, parça devletlerin dış ilişkilerini yürütmelerine izin verilmiş, ancak eyaletlerin diğer devletler ile anlaşma yapmasını sınırlandırmıştır. Konfederasyon döneminde tek meclisli bir Kongre faaliyet göstermiş, her eyalet Konfedere Amerika'da eşit sayıda senatör ile temsil edilmiştir. David O. Stewart, **The Men Who Invented the Constitution: The Summer of 1787**, Simon &Schuster Paper Backs, New York, 2007, ss. 1-11.

348 Konfederasyon Anlaşması, Amerikalıların düşünce, ifade, dini (inanç) özgürlüklerinin güçlü bir merkezi hükümetin bulunmadığı bir düzende en iyi korunabileceği düşüncesinden hareket ile parça devletler (eyaletler) tarafından kabul edilmiştir. Robert W. Hoffert, **A Politics of Tensions, The Articles of Confederation and American Political Ideas**, Colorado, University of Colorado, 1992, ss. 83-101.

349 Konfedere Amerika'nın merkezi bir yürütme (Başkanlık) makamının olmaması, 1781-1788 döneminde Birleşik Devletler'de eyaletlerin çok esnek bir bağ ile birbirlerine bağlanmaları sonucunu beraberinde getirmiştir. Jack N. Rakove, **Founding America: Documents from Revolution to the Bill of Rights,** Barnes & Noble Classics, 2006, ss. 100-118.

yürütülen, ABD'nin Anayasası yazım ve onaylanma süreci, federalizm taraftarlarıyla karşıtları arasında günümüz Amerika'sında da devamlılık gösteren, ideolojik bir rekabeti de beraberinde getirmiştir.[350]

### 2.1.3. Amerikan Devrimi ve Liberal Değerlerin Üstünlüğü

Bu tezin davranışlarını açıklamayı amaçladığı özne ABD odağında Başkanlık makamı olmuş, Kuzey Amerika kolonilerinin kuruluşundan-yerleşime açılmasından, devletleşmenin başladığı süreç incelendiğinde, Amerikan toplumunun merkezi yürütme organı/makamı Başkanlık ancak, modern ABD Anayasası'nın yeniden yazımı ve parça devletlerde halk oyuyla kabul edilmesi sonucunda kurulmuştur. İkinci Kıta Kongresi sonrasında ABD'de kurulan konfedere yönetim, özgür parça devletlerin (eyaletlerin), tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri iç ve dış sorunları, ortak iradeleriyle çözmeyi hedeflemektedir. Bu noktada federal bir idarenin ABD'de tesis edilmesi gerektiğini savunan ve bu yönde Konfederasyon Anayasası'nda değişiklik yapmayı öneren *Federalistler;* temelde bireyin hak ve özgürlüklerini en iyi şekilde yaşayabileceği, kullanabileceği ve dış tehditlerden korunabileceği düzenin esnek bir konfederasyonla sağlanamayacağını, federal-merkezi bir yapının bireysel özgürlükler açısından bir gereklilik olduğunu savunmuşlardır.[351] Federalistlere göre, Kıta Kongresi döneminde (1775-1781) konfedere yapı, tek bir devlet veya hükümet oluşturamamış, parça devletçiklerinin komitelerinin yazışmaları ve iletişimiyle işlev kazanan bir hal almıştır. George Washington, konfedere devletin en temel sorununu parça devletlerin alınan ortak kararlara uymaması olarak görmüş, konfedere sistemini vergi dahi toplayamayan ve maddi imkânları olmayan güçsüz bir yapı olarak tanımlamıştır.[352]

Amerikan Anayasası'nın parça devletlerde onaylanma sürecinde, konfedere yapının Amerikalıların bireysel özgürlüklerini yaşamaları önündeki en büyük engel olduğunu savunan *Federalistler (Alexander Hamilton, John Jay, James Madison);* 85

---

350 Bu nedenle bir sonraki kısımda Amerikan halkının nasıl bir "özgürlük" beklentisi olduğu, birey ile devlet arasındaki özgürlük-güvenlik dengesinin nasıl oluştuğu ve oluşması gerektiği ABD Anayasası'nın kabul edilme sürecinde ortaya çıkan tartışma süreci açıklanmaktadır.

351 New York Eyaleti'nin ABD Anayasası'nı kabul etme sürecinde yaşanan bu tartışmalar için bk. A.g.e., s.3-27.

352 Örneğin II. Kıta Kongresi sonrasında konfederasyon maddelerine göre Konfedere devletin; vergi koyma, vergi oranlarında düzenleme yapabilme, para basabilme ve yabancı devletlerden borçlanma hakkı bulunmaktadır. Bununla birlikte gerçekte konfedere devlet getirdiği vergileri eyaletlerden toplayamamış, bastığı paranın alım gücü olmamış ve aldığı borçları da ödeyememiş veya ödemekte zorluk çekmiştir.

makaleyle görüşlerini *"The Federalist"* serisi altında 1787-1788 yılları arasında, New York gazetelerinde yayımlamışlardır.[353] Bahse konu makalelerde özetle, ABD'nin merkezi güçlü bir devlet yapısına sahip olması savunulmuş, yürütmenin Başkanlık makamı altında yapılandırılması, yürütmede Başkan'ın kısmen yardımcıları, sorumlu oldukları alanlardaki temsilcileri olan bakanlıklar ve diğer devlet kurumlarının oluşturulması, "güçler dengesi" anlayışıyla devlet kurumlarının birbirlerini denetledikleri Cumhuriyetçi Başkanlık rejiminin, ABD'nin konfedere dönemde karşılaştığı sorunların aşılmasını sağlayacağı tartışılmıştır. Makaleler incelendiğinde, ABD'nin merkezi bir devlete sahip olması hâlinde toplumun refahı için daha fazla imkân yaratabileceği, idari, siyasi ve ekonomik açıdan güçlü bir federal yapının bireylerin ve dolayısıyla toplumun refahını ve özgürlüğünü en iyi şekilde kullanabileceği düzeni oluşturacağı savunulmuştur.[354] Amerikan Anayasası'nın düşünsel temeli olarak değerlendirilebilecek olan Federalist makalelerde; ideolojik olarak bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri, grup veya birey olarak insanın çıkarlarıyla güdülendiği, bireyin çıkarlarına ulaşırken ise, rasyonel bir şekilde ilerlemeyi tercih edeceği değerlendirilmektedir. Öte yandan, bireylerin bu şekilde çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, aynı zamanda bireylerin karşılıklı güvenlerini boşa çıkarması, toplumun bir kesiminin diğer kesimini baskı altına alması ve bireylerin tutkuları ve korkularıyla hareket etmeleri sonucunu da doğurabilecektir.

Hamilton, Jay ve Madison'ın bu görüşleri karşısında karşıt tezi (anti-federalist) savunan George Mason, Patrick Henry, James Winthrop, Richard Henry Lee ve Robert Yates, merkezi bir anayasa ve güçlü federal bir devletin, parça devletlerin özgürlüklerini kısıtlayacağını, dolayısıyla bireyin ve içinde bulunduğu toplumun siyasi huzurunu ve ekonomik refahını olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmişlerdir.[355] Ayrıca Federalizm

---

353 Bu nedenle Federalistler, bireylerin söz konusu karakterlerinin en iyi merkezi-federal bir yapıda sınırlandırılabileceği, başta yürütme olmak üzere yasama ve yargı erklerinin birbirlerini denetleyerek, bireyin özgürlüğünü yaşayabileceği en uygun düzeni oluşturabileceğini tartışmaktadırlar.[353]

354 ABD'nin kurucu babaları arasında yer alan Thomas Jefferson, ABD'nin federal merkezi bir devletten çok konfedere bir yapılanma içerisinde olması konusunda Alexander Hamilton ile fikir ayrılığı içerisinde olmuştur. Jefferson, siyasi olarak konfedere devletlerin daha güçlü olduğu, devletlerin kendi içlerinde karar alıp uyguladıkları, merkezi bir federal devletin dayatıcı etkisinden uzak bir düzeni savunmuştur. Steven W. Hook, **US Foreign Policy: The Paradox of a World Power**, Washington DC, Co Press, 2008, s. 29.

355 Saul Cornell, **The Other Founders: Anti-Federalism and the Dissenting Tradition in America 1788-1828**, Chapel Hill: Published for the Omohundro Institute of Early American History and Culture, Williamsburg, Virginia, by the University of North Carolina Press, 1999, s.1-99. J.R Pole, s.27-47. Ralph Louis Ketcham, **The Anti-Federalist Papers; and, The Constitutional Convention Debates**, New York : New American Library, 1986.

karşıtlarının yayımladıkları makalelerde; Federalistlerin savunduğu güçlü bir federal yapının; bireysel hak ve özgürlükleri sınırlayabileceği, eyaletler düzeyinde çözülebilecek sorunları federal düzeye taşıyacağından bürokrasiyi artıracağı ve özgür Amerikan düşüncesini/idealizmini yeni despotizmlere dönüştürebileceği endişesini taşıdıkları hususları da yer bulmaktadır. Federalizm karşıtları makalelerinde, insan doğasına atıfta bulunarak, bireyin kendisinin çıkarlarını önceleme eğiliminin, merkezi düzeyde organize edilecek bir devlette güçleneceği, devlet gücünü ele geçirebilecek çevrelerin/grupların ise halkın özgürlüklerini sınırlandıracak bir yol izleyeceklerini de ileri sürmektedirler. Böylece Anti-Federalistler, güçlü merkezi bir yapının totaliter ve baskıcı bir diktatörlüğe dönüşme ihtimali üzerinde durarak, yeni anayasanın bireyin özgürlüklerini ve çoğulcu demokratik yapıyı garanti altına alması gerektiği ihtiyacını işaret etmişlerdir.[356] Bireysel özgürlüklerin en iyi hangi düzende sağlanabileceğine ilişkin tartışmalar, "*Haklar Beyannamesinin*" ABD Anayasası ile güvence altına alınma sürecinde de özü aynı olmakla beraber iki farklı yaklaşımın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Anti-Federalistler (Roberst Lansing), yeni anayasanın bireysel hak ve özgürlükleri bu hâliyle koruyamayacağı, insan haklarının güvence altına alınması için anayasada "*Haklar Beyannamesinin*" bulunması gerektiğini savunurken, Alexander Hamilton; bireysel özgürlüklerin genel çerçevesinin çizilerek ABD Anayasası'na eklenmesinin doğru bulmadığını belirtmiştir.[357] Her iki görüşü birleştiren tutum ise insan hakları ve bireyin özgürlüğünün mutlak şekilde devletin garantisinde olması gerektiğidir. Alexander Hamilton'a göre insan hakları öyle kutsaldır ki yazılı bir belgeyle anayasada bu durumun belirtilmesine gerek yoktur.[358]

---

356 Anti-federalistlere göre, Montesquie'nün de savunduğu gibi, coğrafi açıdan geniş alanlara yayılmış devletlerde siyasi ve ekonomik sorunların çözümü için tek bir güç merkezinin olması, bu sorunların çözümünü kolaylaştırmayacaktır. Bu nedenle güçlü federal bir yapıya karşı çıkan anti-federalistler, Amerika'nın gerekirse birkaç konfederasyona ayrılabileceğini savunmuştur. Diğer taraftan federalistler, geniş bir coğrafyanın, merkezi bir federal devletin, geliştirilmiş iletişim ve ulaşım imkânları sayesinde bir sorun yaratmayacağını savunmuşturlar. JR. Pole, **The American Constitution For and Against: The Federalist and Anti-Federalist Papers**, New York: Hill and Wang, s.16.

357 Alexander Hamilton, John Jay, James Madison, Clinton Rossitter, **The Federalist Papers**, Signet Classics, 2003, s.140-7, 189-11. J.R. Pole, **The American Constitution For and Against: The Federalist and Anti-Federalist Papers**, s. 40-3, 169, 321-7.

358 Alexander Hamilton'a göre Haklar Bildirgesi ile insan haklarının sınırlarını belirlemek bir bakıma insan haklarını sınırlamak anlamına gelmektedir. İnsan haklarının ve bireysel özgürlüklerin ABD'de tam anlamıyla sağlanması için anayasal bir düzenlemeyle sınırlandırılmaması gerekmektedir. Alexander Hamilton'ın bu konudaki düşünceleri için bk. 84 no'lu Federalist Belge; J.R. Pole, **The American Constitution For and Against: The Federalist and Anti-Federalist Papers**, s. 312-7.

Bu çerçevede Federalist ve Federalizm karşıtı tartışmalar, ABD'de bireyin özgürlüğünün pek çok değerin üstünde tutulduğunu göstermekte olup, bireyin özgürlüğünün ve ABD devlet yapısının tartışıldığı bu ayrışma, ABD açısından bir seçenek olmaktan çok alında bir zorunluluk halini almıştır. Amerikan toplumunun göçmen karakteri; dünyanın her yerinden yeni kıtaya göçmüş toplulukları kültür, gelenek, din-inanç ve düşüncelerini de yeni kıtaya taşımalarına ve bireysel özgürlüklerin toplumun birleştirici unsuru olmasına neden olmuş, Amerikan toplumunun temel karakteristiği olmuştur.[359] Bu nedenle Amerikan tarzı olarak nitelendirilen bireysel hak ve özgürlükleri savunan demokratik yapı, Amerikan toplumunu bir arada tutan toplumsal düzeni de ifade eden bir hale gelmiştir.[360] Bireysel özgürlüklerin korunması ve özgürlük olgusu, ABD'nin *"raison d'être"* haline gelmiş, yeni göçlerle genişleyen toplumu birleştiren, bir üst kimlik olmuştur adeta.[361] Bir bakıma Amerikalı olmak özgürlükçü değerleri savunmakla örtüşen bir özellik kazanmıştır. Peki, Amerikan toplumunun kendisini açıklarken kullandığı ideal düşünceler, özgürlükçü hedefler, ABD'nin dış dünyada da aynı düzenin sağlanması beklentisini doğurmuş mudur?

### 2.1.4. ABD'ye Has/Özgü Değerlerin/İlkelerin Dış Politika Algılarına Etkisi

ABD'de yürütmenin başında olan ve dolayısıyla dış ve güvenlik politikalarının yürütülmesinden sorumlu olan başkan, Amerikan halkının kendisine özgü liberal

---

359 King'e göre, Amerikalılık bir üst kimlik oluşturmakta ve diğer etnik ve dinsel kimlikleri alt kimlik olarak aynı kimlikte barındırmaktadır. Bu yapının korunması ABD'nin iç demokratik kültüründe bireysel özgürlüklerin korunmasıyla mümkün olabilecektir. Desmond King, "Making Americans: Immigration Meets the Race", Gary Gerstle ve John Mollenkopf (drl.), **E pluribus unum? Contemporary and Historical Perspectives on Immigrant Political Incorporation**, Russell Sage Foundation, 2001, s. 143.

360 ABD'nin siyasi ve ekonomik alandaki bu özgürlükçü ideolojisi çok farklı etnik köklere sahip toplulukların uyum içinde bir arada yaşamasını sağlamıştır. Bir bakıma ABD'nin varlık nedeni olarak yaklaştığımız özgürlükçü, cumhuriyetçi ve güçler ayrılığını savunan demokratik düzen, çok farklı etnik ve dini inançların tek bir ulus yapısı altında eritilmesi sonucunu doğurmuştur. Charles Hirschman, "America's Melting Pot Re-considered", **Annual Review of Sociology**, Cilt 9, 1983) s.397-423.

361 Özgürlükçü, faydacı, refah beklentisi bulunan ve sorunlarını materyalist bir yaklaşım ile çözmeye çalışan Amerikan toplumunun, ABD Anayasası ile kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan, güçlü bir demokrasiyle korunması, ABD'nin göçmen karakterdeki nüfusunu bir arada tutan unsur haline gelmiştir. ABD'nin bireysel hak ve özgürlüklerini koruyan bu yaklaşımı etnik, kültürel ve dini çeşitliliklerin Amerikalılık kimliğiyle bütünleştirilmesini sağlamıştır. ABD demokrasisi gelişim sürecinde birey odaklılığı savunmuş, devletin buradaki varlığını bireyin ABD Anayasası'nın 1. Maddesinde belirtilen konuşma, inanç, toplanma dilekçe verme haklarını garanti etme ve koruma olarak görmüştür. Saul Cornell, **The Other Founders: Anti-Federalism and the Dissenting Tradition in America 1788-1828**, s.1-19, 61-68, 91-99. Peter S. Onuf, "To Declare Them A Free And Independent People: Race, Slavery, And National Identity in Jefferson's Thought", **Journal of Early Republic**, Cilt, 18, Sayı 1, Bahar 1998, s.1-46; Samuel Huntington, **Who Are We: The Challenges to American National Identity**, New York: Simon &Schuste, 2004, s.18-37. Herbert McClosky ve John Zaller, **The American Ethos: Public Attitudes Toward Capitalism and Democracy**, Cambridge: MA, Harvard University Pres, 1993.

değerleri ve bu değer yargıları üzerine inşa edilen ilkeleri dış ve iç etkenlerden koruma hedefinde olmuştur. Bunun için de ABD'nin siyasi ve ekonomik yapısına benzer evrensel bir ideolojik yaklaşım olan liberalizmin bütün dünyaya yayılması, küresel çapta liberal, eşitlikçi, bir devletler topluluğunun yaratılması amacı kuruluş döneminden itibaren ABD'nin dış dünyaya bakışında yer almıştır.[362] H. Brands'e göre, ABD'nin kuruluşundan bu yana kendi içinde hedeflediği liberal ve demokratik bir toplumun dünya çapında kabul ettirilmesi en önemli hedeflerinden biri olmuştur. Bu idealist hedefe ulaşmak için gerçekçi ve özgürlükçü stratejiler, işlevsel bir çerçevede içinde bulunulan dönem ve şartlarla uyumlu olarak uygulanmıştır. Bu durum ABD'nin naif bir şekilde bütün dış politikasının özgürlükçü bir anlayışı ve dünya görüşüne dayandırdığı, sadece özgürlükçü düşünceleri küresel çapta yayma hedefini benimsediği şeklinde değerlendirilmemelidir. ABD kendi gücü ve uluslararası alandaki diğer rakiplerinin konumuyla bağlantılı olarak özgür ve liberal bir dünyanın oluşmasını desteklemiştir.[363]

Bu bağlamda ABD dış politikası iç siyasi ve ekonomik yapısının etkisinde küresel çapta özgür, diktatörlerden bağımsız bir yapının kurulması hedefini kuruluş döneminden itibaren benimsemiştir. Ancak bu ABD'nin dış politikasında bütün imkânlarını sonuna kadar harcayacağı ve tüketeceği bir amaç olmamıştır. Gelinen noktada ABD'de karar alıcılar önceliği Amerikan toplumunun değerlerinin ve ideallerinin dış tehditlerden korunmasına vermişlerdir.[364] Thomas Jefferson da benzer bir çerçevede ABD'nin kendisine özgü siyasi ve ekonomik sisteminin kendi sınırlarının ötesine yayılmasını temel dış politika hedefi olarak değerlendirmiştir. Örneğin Thomas Jefferson'a göre, "*ABD'nin hızlı büyümesi ve gelişimi kaçınılmaz olarak Kuzey Amerika'yı kapsamada ve bütün Güney Amerika'ya aynı dili konuşan, eşitlikçi ve özgürlükçü değerlere, yönetim sistemine*

---

362 H. W. Brands, "Ideas and Foreign Affairs", Robert D. Schulzinger (drl.), **A Companian to American Foreign Relations**, Blackwell Publishing, 2003, s.n2.

363 John Lewis Gaddis'e göre, bu durum; ABD'nin kendi değerlerini uzun vadede koruyacak bir düzenin oluşturulması amacına benimsemesine karşın, bu düzenin kurulması doğrultusunda, her zaman barışçıl bir dış politika izlenmesini de içermemektedir. Bu kapsamda, ABD kendi refah toplumunu korumak amacıyla, 19. yüzyılda kendi coğrafyasında askeri güçte kullanmaktan çekinmemiştir. John Lewis Gaddis, **Surprise Security and the American Experince**, Harvard HUP, 2005, s.7-35.

364 Örneğin ABD'nin kuruluşunda güçlü merkezi bir federal yapı taraftarı olan Alexander Hamilton, "*tüm Trans-Atlantik coğrafyayı kontrol (nüfus) edebilecek, Amerikan sisteminin üstünlüğüne dayanan, eski ve yeni dünya arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin koşullarını belirleyebilecek*" bir sistemin savunucu olmuştur. Mead Earle, "The Federalist: 'Power Politics and American World Policy", **Political Science Quarterly**, Cilt 58, Sayı 1, 1943) s. 94-106.

*ve hukuk sistemine sahip devletler topluluğunun oluşmasına neden olacaktır."*[365] Jefferson, ABD'nin çevresinde kendisine benzer, aynı değer ve ilkeleri paylaşan "*özgürlük imparatorluğu*" oluşturmayı hedeflediğini düşünürken, Hamilton ABD'nin güç odaklı bir devlet olarak kendi özgürlükçü değerlerini dış dünyaya kabul ettirmesi gerektiğini savunmuştur.[366]

Bu durum Frederick Jackson Turner'ın *Amerikan Tarihinde Sınırın Önemi* adlı eserinde, *"Sınır Tezi"* veya *"Amerikan Sınırı"* yaklaşımıyla da tartışılmaktadır.[367] Turner'a göre, toplumların gelişiminde, siyasi ve kültürel geçmişlerinin etkisi olduğu gibi coğrafyayla etkileşimleri ve içinde yaşadıkları koşullara uyum sağlamaları da etkili olmuştur. Toplumlar; içinde bulundukları coğrafi koşullardan etkilenerek birikimlerini yeni şartlara adapte edebilmekte ve yeni bir kimlik oluşturmaktadır. Bu bakış açısı Amerikan toplumunu oluşturan değerlerin, Avrupa'dan *Mayflower* ve benzeri göçmen gemileriyle Amerika'ya, Avrupa'nın Batı sınırına ulaştıklarını, bununla birlikte zamanla Avrupa'dan gelen yerleşimcilerin yeni kıtanın coğrafyasıyla şekillenerek yeni bir kimlik benimsediklerini vurgulamaktadır. Ayrıca Amerika, Avrupa'dan gelen göçmenler açısından nasıl bir Batı sınırını ifade ediyorsa, bu sınır Amerika'ya yerleşen göçmenler için bir bariyer olmamış bilakis, bir ilerleme ve yayılma motivasyonunu hâline gelmiştir. Önceki sayfalarda da açıklandığı üzere ilk göçmenler, Jamestown'da kalıcı yerleşime geçmeleri akabinde hep Batı'ya genişlemişler, kazanımlarını genişletmeyi "özgürlük" olarak nitelendirmişlerdir.

Bu çerçevede her iki görüş de Amerikan'ın kendisine özgü siyasi, ekonomik ve ideolojik görüşlerinin küresel çapta yayılması hedefinde birleşmektedir. Eugene Wittkopf, Christopher Jones ve Kegley'ye göre, ABD'nin kuruluşundan bu yana savunduğu özgürlükçü ve bireylerin kendi kaderlerini tayin ettikleri, eşitlikçi iç siyasi ve ekonomik yapılarının küresel çapta kabul görmesi "beklentisi" her dönem ABD yönetiminin düşünsel alt yapısında yer almıştır.[368] Diğer taraftan bu ana dış politika

---

365 Walter McDougall, **Promised Land, Crusader State: The American Encounterwith the World since 1776**, Boston: Houghton Mifflin, 1997, s. 78.

366 Mead Earle, "The Federalist: 'Power Politics and American World Policy", **Political Science Quarterly**, Cilt 58, Sayı 1, 1943) s. 94-106.

367 Frederick Jackson Turner, **The Significance of Frontier in American History**, New York: Holt, 1921, s.1-39, 243-69.

368 Eugene Wittkopf, Chris Jones, Kegley, **The Domestic Sources of American Foreign Policy**, s.27-37.

hedefinin uygulanması veya belirli dönemler içerisinde bu hedef doğrultusunda uygulanan dış politika araçları birbiriyle çelişebilmektedir.[369] Bu temel hedefler içinde bulunulan dönem ve dış etkenlerden bağımsız olarak ABD'nin dünyaya bakışı ve dış politikasının ana yönünü belirlemiş, ancak bu ana hedeflere ulaşmak için kullanılan stratejiler ve araçlar Amerikan halkının beklentileriyle uyumlu bir gelişim göstermiştir.

Vann Woodward'ın da belirttiği üzere ABD'nin dış politikasının odağında, çağın en özgürlükçü cumhuriyetinin güvenliğinin nasıl sağlanacağı olmuştur.[370] Bu nedenle ABD'nin liberal ideolojiye dayanan siyasi ve ekonomik temelleri, dış dünyanın da bu ideolojiyle uyumlu bir değişim ve dönüşüm içerisine girmesini öngörmektedir. Frederick Jackson Turner'a göre, Amerikan toplumu nasıl içinde bulunduğu koşullara uyum sağlamış ve özgür bir dünyada genişlemiş ise, Woodward'a göre de bu özgürlükçü ve eşitlikçi düzen dış dünyadan doğal bariyer olan okyanuslarla ayrılmıştır.[371] James Chace ve Caleb Carr ise, ABD'nin kendi siyasi ve ekonomik sistemini yakın çevresine yayma ve küresel çapta kabul ettirme amacında olduğunu vurgulamışlardır.[372] Buna göre, ABD'nin uzun dönem güvenliğinin sağlanmasıyla yakın ve uzak çevresinde istikrarın sağlanması arasında bir ilişki oluşmuştur. Jefferson veya Hamilton'ın da tartıştıkları üzere, uluslararası siyasi ve ekonomik sistem, ABD'nin yapısına uyum sağladığı takdirde, ABD kısır çatışmalar ve gizli ittifaklarla karşı karşıya kalmayacak ve böylece Amerikan halkının da refahını koruyabilecektir. ABD'nin ilk Dışişleri Bakanı olan Thomas Jefferson ile Hazine Bakanı Alexander Hamilton, ABD'nin tercih ettiği bir uluslararası düzenin tesis edilmesinde uzlaşmakla birlikte, Demokrat Jefferson ve Federalist

---

369 John Lewis Gaddis'e göre, ABD'nin temel dış politika karakteri kendisine özgü liberal değerlerin ve yargıların güvenliğinin sağlanması üzerine kurulmaktadır. John Lewis Gaddis, **Surprise Security and the American Experince**, Harvard, HUP, 2005, s. 7-35. Bu çerçevede Walter Lafeber'in de belirtiği gibi, ABD'nin kurucu ideolojisinin temelleri aynı zamanda güvenlik anlayışının da temellerini oluşturmakta ve dış politikasının ana hedeflerini belirlemektedir. Walter LaFeber, **The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad**, (2. Baskı), New York: Norton, s. 40-45. James M. McCormick, **American Foreign Policy and Process**, (5. Baskı), New York: Cengage Learning, 2009, s. 12.

370 C. Vann Woodward, "The Age of Reinterpretation", **American Historical Review**, Cilt 66, Ekim 1960, s. 2-6.

371 Frederick Jackson Turner, **The Significance of Frontier in American History**, New York: Holt, 1921, s. 1-39; C. Vann Woodward, s. 2-6.

372 James Chace ve Caleb Carr, **America Invulnerable: The Quest for Absolute Secuirty from 1812 to Star Wars**, New York: Summit Books, 1988, s. 17-40.

Hamilton; söz konusu düzenin kurulmasında ABD'nin daha aktif veya tarafsız politika izlemesi noktasında ayrışmışlardır.[373]

ABD'nin ideolojik temellerinin bir sonucu olan siyasi ve ekonomik yapısının Avrupa devlet sisteminin çok ilerisinde olduğu, bu nedenle ABD'nin Avrupa'nın kısır çekişmelerinden, kırılgan ittifaklarından ve savaşlarından uzak kalması gerektiği düşüncesi ABD'nin içinde bulunduğu şartların nasıl algılandığı merkezinde gelişmiş ve kuruluş yıllarından beri ABD'nin dış politika davranışları üzerinde önemli etkisi olduğu gözlenmiştir. Bu duruma ABD'nin ilk Başkanı George Washington da dikkat çekmiş; ABD'nin Kıta Avrupa'nın despotik güvenilmeyen devletlerinin oluşturduğu siyasi sistemin bir parçası, onların savaşlarında taraf olmasını ABD'nin özgürlüklerini kaybedilmesiyle sonuçlanabileceğine veda mektubunda değinmiştir.[374]

Bu kapsamda ABD'nin iç siyasetinde liberal değerleri savunması ve özgürlükleri garanti altına almak istemesiyle dış dünyada, kendi dünya görüşleriyle uyumlu bir uluslararası sistemin oluşturulması, ABD'li karar alıcılarının romantik ve gerçekçi hedeflerle dış politikaya yaklaşmaları, her dönem ABD dış politikasında bir ikilem olarak varlığını korumuştur. ABD'nin dış politikasında idealist ve gerçekçi hedefler belirlemesi Amerikalı karar alıcıların ABD'nin gücünü nasıl algıladığı ve dış politika hedeflerini gerçekleştirebilecek imkân/kabiliyetlerinin bulunup bulunmadığını değerlendirmeleriyle yakından ilişkili olmuştur. Böylece ABD'nin özgürlükleri, liberal değerleri ve demokrasiyi savunmasıyla bu amaç doğrultusunda dış politika takip etmesi ABD'nin koloni döneminden itibaren birbirinden iki farklı konu olarak karşımıza çıkmıştır. ABD'nin siyasi ve ekonomik sistemini küresel çapta yayma hedefi kuruluşundan

---

373 Michael Hunt'ın da değindiği gibi, ABD'nin ideolojik olarak kendine özgü bir dünya görüşünün küresel çapta yayılmasını hedeflemektedir. Diğer taraftan içinde bulunulan dönem ile bağlantılı olarak kendisini Avrupa siyasetinden ve çıkar çatışmalarından uzak tutmakta ve tecrit etmektedir. George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 82-91.

374 Washington, ABD'nin için de bulunduğu şartları konumu itibariyle en doğru şekilde okuyarak; bağımsızlığını yeni kazanmış, ekonomik ve ticari açıdan Avrupa devletleri ile ilişkilerini devam ettirme zorunda olan, merkezi güçlü bir kara ordusu bulunmayan veya Deniz Kuvvetleri yetersiz olan ABD'nin önceliklerini Kıta Avrupası'nın güç mücadelesi içinde bulunmasını gerekli görmemektedir. Bu nedenle Washington'ın veda mektubunda vurguladığı durum, ABD'nin liberal değerleri ve özgürlükçü dünya görüşünün Avrupa'nın seviyesinin üstünde olmasından çok, ABD'nin kendi kıtasında BK, Fransa, İspanya ve Amerikan yerlileri ile çözmesi gereken bir çok sorun varken, ABD'nin kıta Avrupa çekişmelerine müdahil olarak, mevcut imkân/kabiliyetlerinin üzerinde bir dış politika izlememesi mesajıdır. Washington aslında bu yönde izlenebilecek bir dış politika sonucunda ABD'nin dönem itibarıyla benzeri görülmemiş bir mücadele ile kazandığı bağımsızlığını ve özgürlüğünü kaybedebileceğine vurgulamaktadır. Bruce W. Jentleson, **American Foreign Policy: Dynamics of Choice in the 21st Century**, New York: W.W Norton&Company, 2007, s.25-26, 62-63, 102.

günümüze dış politikasının ana hedeflerinden birini oluşturmuştur, ancak Amerikalı karar alıcılar söz konusu hedefleri fiili dış politika davranışlarına ancak imkânlarıyla uyumlu bir şekilde hayata geçirmeyi tercih etmişlerdir.[375] Bu durum ABD'nin askeri gücünü yönlendirebildiği alanlarda güç kullanımı gibi farklı bir dış politika davranışına dönüşmüş, ABD'nin imkân ve kabiliyetinin olmadığı alanlarda ise ABD karar alıcıları gerçekçi bir yaklaşımla kendi iç sorunlarına odaklanmayı, dış politikada daha fazla diplomasiye önem vermeleri sonucunu doğurmuştur.[376]

## 2.1.5. Amerikan Değerleri ve Askeri Güç Kullanımı

Frederick Jackson Turner'ın *"Sınır Tezi"*nde ifade ettiği özgür Amerikalılar kazanımlarını ve ekonomik refahlarını arttırmak amacıyla, sınırın ötesine geçme isteği ve "genişleme/yayılma" beklentisi, Amerikan toplumunun özellikleri arasında görülmüştür. Öte yandan William Bradford, *Of Plymouth Plantation* adlı eserinde de açıkladığı üzere çok tehlikeli şartlarda yeni bir hayat arayışında olan göçmenlerin, zor şartlarda hayatta kalma ve yaşamlarını idame ettirme gibi hedefleri de vardır.[377] Göçmenlerden oluşan Amerikan halkı,[378] Avrupa'dan özgürlükler açısından daha iyi ancak yaşam koşulları açısından, daha zorlu bir coğrafyada yaşamayı tercih ederken; bu amaç doğrultusunda da sahip olduklarını ve olabileceklerini, ekonomik refahlarını korumak amacıyla güç kullanmaktan çekinmemişlerdir. Göçmenlerin "Yeni Kıta"da genişlemesi, yeni kolonilerin kurulması ve ABD'nin kuruluşu sonrasında Batı'ya (Pasifik Okyanusu'na kadar) genişleme süreci, Kıta'da yaşayan herkes açısından William Bradford'un hayalini kurduğu *"Tepenin üzerinde (parıldayan) bir şehrin"* insanlara umut veren bir fener analojisiyle aynı sonuçları ifade etmemiştir. Bilakis, maceracı bir doğaya sahip Amerikan

---

375 Michael Dunne, "US Foreign Relations in the Twentieth Century: From World Power to Global Hegemony", **International Affairs**, Cilt .76, Sayı 1, Ocak 2000) s. 32.

376 Böylece Amerikalı karar alıcılar ABD'nin kuruluşundan itibaren, dış politika seçimlerinde içe kapanık/dışa açık, tecritti/ müdahaleyi savunan, özgürlükçü değerleri yaymaya/kabul ettirmeye çalışan veya kendi içinde özgürlüklerini korumak amacıyla bazı gelişmeleri görmezden gelerek çıkarlarını takip eden-korumaya çalışan ve maksimize etmeye çalışan dış politika seçenekleri ile karşı karşıya kalmışlardır.

377 Bu çerçevede Amerikan halkının özgürlüklerden yana olan, zor şartlarda içinde bulundukları ortama uyum sağlayan, kazanımlarını korumak arayışında olan ve ekonomik refahlarını genişletmeyi amaçlayan, faydacı karakteri, aynı zamanda koloni döneminden başlayarak, Amerikan kolonilerinin askeri güç yaklaşımını belirlemiştir. William Bradford, "Of Plymouth Plantation (1630-1650)", Clarence L. Ver Steeg ve Richard Hofstadter (der.), **Great Issues in American History: From Settlement to Revolution, 1584-1776**, New York: Vintage Books, 1969, ss.32-37; Frederick Jackson Turner, **The Significance of Frontier in American History**, New York: Holt, 1921, s. 1-39, 243-69.

378 Louis Hartz, **The American Mosaic: The Impact of Space Time, and Culture on American Politics**, s. 3-64.

halkı yeni kıtadaki kazanımlarını korurken, gayet gerçekçi kaygılarla hareket ederek askeri güç kullanımına sıklıkla ihtiyaç duymuştur.

Bir bakıma Amerikan halkı liberal değerlerin ve bireysel özgürlüklerin üstünlüğünü savunan yeni bir devlet kurarken, diğer taraftan sahip olduklarını artırmak, Yeni Kıta'da daha fazlasını elde edebilmek amacıyla, koloni döneminden itibaren askeri güç kullanmaktan çekinmemiştir. Alexis De Tocqueville tarafından bir "istisna" olarak nitelendirilen ABD'nin çağdaşı olan Avrupa krallıklarıyla kıyaslandığında; bireysel özgürlükler, dini inançlar ve demokratik uygulamalar açısından Avrupa'nın çok ötesinde olduğu tartışılırken, askeri güç kullanımı açısından ise ABD'nin çağdaşlarından farklı olmak gibi bir seçeneği olmamıştır.[379] Hatta Amerikan kolonilerinin aralarında bir birlik oluşturmaları, ABD'nin kurulması ve bağımsızlığını kazanma süreci, ağırlıklı olarak diplomasiyle desteklenen askeri mücadele ve askeri güç kullanımıyla mümkün olabilmiştir.

ABD ordusunun temellerini oluşturan milis güçleri, ilk olarak İngiltere'nin Kuzey Amerika kolonilerinde, "Yeni Fransa" ve Amerikan yerli tehditlerine karşı oluşturulmuş ve söz konusu silahlı unsurlar İngiliz Kraliyet Ordusu'nun yerel silahlı unsurları olarak faaliyet göstermişlerdir.[380] Bu kapsamda ilerleyen dönemde modern ABD ordusunun temelini oluşturacak silahlı milis unsurlar, önceki satırlarda da belirtilen maceracı ve faydacı karakterleri ön plana çıkan Amerikan kolonilerinin Batı Amerika ile sınırlarında bulunan, çiftçileri arasından koloni yönetimleri tarafından – ihtiyaç duyulan dönemlerde *(Ad Hoc)*– istihdam edilmiştir.[381] Amerikan milis güçleri 1637 Peguot, 1675 Kral Philip, 1715 Yamasee, 1725 Papaz Rale Savaşlarında Amerikan yerlilerine karşı, İngiliz ordusu bünyesinde ise Yeni Fransa ve Amerikan yerlileriyle 1754-1763 yılları arasında yaşanan

379 Harold Hongju Koh, *On American Exceptionalism,* Stanford Law Review, 2003, ss. 1479-1527.

380 Colin G. Golloway, **The Scratch of a Pen: 1763 and the Transformation of America**, Oxford University Press, London, 2006, ss. 1-49.

381 BK'nın Kuzey Amerika kolonilerinde, koloni yönetimlerince oluşturulan milis güçleri, sürekli faaliyet gösteren, düzenli bir birim olmamış, gerektiğinde koloni yönetimleri tarafından ihtiyaç duyulan bölgelerde görevlendirilen, sınır bölgelerinde yaşayan, çiftçi ve benzeri meslekleri bulunan siviller arasından istihdam edilmişlerdir. Koloniler arasında oluşturulan milis güçler bir araya getirildiklerinde Amerikan yerlilerine karşı sınırlı askeri operasyonlarda kullanılmış, Yeni Kıta'da bulunan Avrupalı güçlere karşı ise İngiliz ordusunun desteği olmaksızın harekete geçememişlerdir. Bir bakıma İngiliz ordusunun yerel silahlı unsurlarını oluşturmuşlardır. Bkz. John D. Waghelstein, "Regulars, Irregulars and Militia: The American Revolution", **Small Wars & Insurgencies**, Cilt 6, Sayı 2, ss. 133-158, Thomas Fleming, Militia and Continentals, Journal of the American Revolution, Aralık 2013, web sayfası için bkz. https://allthingsliberty.com/2013/12/militia-continentals/ (Erişim tarihi 19 Haziran 2021).

savaşlarda aktif yer almıştır. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın en önemli karakterlerinden, ABD'nin ilk Başkanı ve Kıta Ordusu Komutanı George Washington, Fransız askerlerinin Ekim 1753'te Ohio nehrinden tahliyesinde önemli bir rol üstlenmiş, 1754 yılında yaklaşık 50 Fransız askerinin konuşlandığı Jumonville Glen Baskını'nı yönetmiş, Yeni Fransa ve Amerikan yerlilerine karşı Fransız Arcadiası ve Pennsylvania arasındaki silahlı çatışmalarda Virginia milis güçleri alayına komuta etmiştir. [382]

George Washington örneğinde olduğu gibi koloni milislerinin, Amerikan yerlilerine ve Yeni Fransa'ya karşı giriştikleri askeri mücadeleler; Amerikan kolonilerinin askeri yapılanmalarını oluşturmasında ve düzenli orduya geçişte çok önemli bir temel ve tecrübe oluşturmuştur. Böylece Amerikan kolonilerinin BK'ye karşı başlattığı bağımsızlık mücadelesinde, koloni milis güçleri ve gönüllü unsurlar Kıta Ordusu'nun ve akabinde de ABD ordusunun kurulmasında önemli bir basamak oluşturmuşlardır.[383] Amerikan kolonilerine bağlı merkezi düzeyde sevk ve idare edilecek bir silahlı gücün oluşturulması, 1774'te toplanan I. Kıta Kongresi'nde Richard Henry Lee tarafından önerilmiş, ancak Kongre'de kabul görmemiştir. Öte yandan BK'nın Amerikan kolonilerine karşı başlattığı baskı ve silahlı mücadele neticesinde 23 Nisan 1775'te toplanan Massachusetts Bölge Kongresi'nde koloni yönetimlerinin 26 alaydan teşkil edilecek, ortak bir askeri güç oluşturması kabul edilmiş, bağımsızlık sonrasında ABD ordusuna dönüşecek Kıta Ordusu'nun kurulması ise 14 Haziran 1775'te II. Kıta Kongresi'nde kabul edilmiştir.

Amerikan kolonileri maddi ve manevi açıdan sahip olduğu değerleri korumak amacıyla güç kullanmaktan çekinmemiş, içinde bulunulan dönem açısından incelendiğinde ise, Amerika'daki yaşam koşullarının ve sürekli diğerlerinin aleyhine genişleme, refahı artırma taleplerinin Amerikan toplumunun savaşçı bir karakterinin güçlenmesiyle sonuçlanmıştır. Bu beklentilerle vatansever, mücadeleci karakterli ve

---

382 Daniel J. Tortora, **Carolina in Crisis: Cherokees, Colonists, and Slaves in the American Southeast**, *1756-1763*. University of North Carolina Press, 2015, ss. 25-42, Justin Du Rivage, "The Rise and Fall of the Stamp Act." **Revolution Against Empire: Taxes, Politics, and the Origins of American Independence,** by Yale University Press, New Haven, 2017, ss. 101-146.

383 Söz konusu çatışmalarda yer alan koloni milisleri, Kıta ordusunun temelini oluşturmuş ve yaklaşık 10 yıl kadar sonra Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda BK'a karşı 6 yıl süren ve 18 silahlı çatışmayı içeren bir mücadeleye girebilmişler, mücadelenin başında kolonilerin birbirlerinden bağımsız hareket eden milis güçleri, savaşın son yıllarına gelindiğinde ABD ordusu adı altında düzenli bir orduya geçiş süreçlerini tamamlamışladır. John D. Waghelstein, Regulars, "Irregulars and Militia: The American Revolution", **Small Wars & Insurgencies**, Cilt 6, Sayı 2, ss. 133-158.

kazanımlarını BK ile paylaşmaya yanaşmayan Amerikalılardan oluşan Kıta Ordusu, ABD'nin bağımsızlık ilanı akabinde ilk askeri güç kullanımını, Kuzey Amerika'daki haklarından vazgeçmeyen emperyalist BK'ye karşı gerçekleştirmiştir. Kıta Ordusu Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ilk yıllarında 1 yıllık sürelerle orduya asker alımını gerçekleştirirken, savaşın uzaması ordu içerisindeki isyanlar, yağmalama hadiseleriyle son dönemde terhis süreleri 3 yıla kadar uzamıştır.[384] II. Kıta Kongresi'ne bağlı olarak kurulan Kıta Ordusu, ABD'nin 1776'da kurulması sonrasında ABD ordusu olarak adlandırıldığı dönemde, muvazzaf sayısı 17-20 bine ulaşmış, milis ve gönüllü güçlerle birlikte savaş döneminde ABD'nin toplam silahlı gücü 80 binlere ulaşmıştır.[385]

ABD'nin bağımsızlığının 1783'te BK tarafından kabul edilmesiyle birlikte, siyasi çevrelerde ordunun ABD siyasi ve idari yapısı içerisindeki rolünün, ordunun savaş dönemi sonrasındaki konumunun ne olması gerektiği konusu, Amerikan kamuoyunda ele alınmış, bu konu ABD Anayasası'nın oylanma döneminde de ***Federalist ve Anti-Federalistler*** tarafından tartışılmıştır.[386] Amerikan toplumunun özgürlükçü ve liberal siyasi yaklaşımının bir sonucu olarak; güçlü bir ordunun kara unsurlarının savaş dönemi haricinde istihdam edilmesi, Amerikan toplumunun özgürlüğüne bir tehdit olarak görülmüş, büyük ve geniş bir askeri gücün barış döneminde hazır tutulmasının Amerikan vergi mükelleflerine ek yük olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Örneğin, ABD Anayasa Konvansiyonuna katılan, anayasa çalışmalarında Elbridge Thomas Gerry (delege);

---

384 Öte yandan 1775-1776 yılları arasında görev sürelerini dolduran muvazzaf askerlerden doğan açıkların kapatılması ve ordunun savaşma kapasitesinin arttırılması amacıyla, ABD kongresi 1777-1780 yılları arasında Amerikan Kara Kuvvetleri'nin organizasyonunu 3 Kolordu ve 88 tabur seviyesinde revize etmiştir. Söz konusu kararla ABD Kongresi her eyaletin nüfusları ile orantılı bir şekilde 88 taburun masraflarını karşılaması donatması ve ilave 16 ihtiyat taburunun da oluşturulması kararını almıştır. Charles Patrick Neimeyer, **America Goes to War: A Social History of the Continental Army**, NYU Press, New York, 1996, ss. 148-55.

385 Kıta Kongresi her biri Fransa-Amerikan Yerlileri (7 yıl savaşları) ile gerçekleştirilen savaşlarda komuta üstlenmiş, Artemas Ward, Israel Putnam, Charles Henry Lee ve Philip Scyhuler'i Korgeneral rütbesi ile Kıta Ordusu komutan yardımcılıklarına atamış, yaklaşık 640-780 askerden oluşan 36 alayın oluşturulmasına karar vermiştir. Ayrıca askerlerin profesyonellik seviyesi arttırılmaya çalışılmış, bu çerçevede 1778 -1783 yılları arasında Prusyalı askeri uzman Tümgeneral Friedrich Wilhelm Von Steuben ABD ordusuna katılmış ve ordunun disiplin ve askeri uzmanlığının arttırılmasında önemli katkısı olmuştur. Böylece bağımsızlık savaşının başladığı ilk yıllarda milis ve gönüllü ağırlıklı bir yapısı olan ABD ordusu, savaşın son yıllarına gelindiğinde askeri standartlar açısından Avrupalı çağdaşları ile eşleşebilecek bir seviyeye ulaşmıştır. ABD Kıta Ordusu'nun kronolojik inşa ve bağımsızlık savaşı düzenlemeleri için bkz. John Fredriksen, **The United States Army, A Chronology 1775 to the Present**, ABC-Clio, Santa Barbara, 2010, s. 4; James McCaffery, **The Army in Transformation, 1790-1860,** Greenwood Publishing, Westport, 2006, s. 27; Stephen C. Danckert, *Baron Von Steuben and the Training of Armies*, **Military Review**, Cilt 74, Mayıs 1994, ss. 24-34.

386 Lawrence Hunter, Both James Madison and Anti-Federalists were right about Standing Armies, Forbes, 29 Temmuz 2012, web sayfası için Bkz. https://www.forbes.com/sites/lawrencehunter/2012/07/29/both-james-madison-and-the-anti-federalists-were-right-about-standing-armies/?sh=f7e505475a08;

*"Barış zamanında daimi orduların istihdamının demokratik cumhuriyet ilkeleriyle uyumlu olmadığı, daimi ordunun özgür insanların özgürlüklerine tehdit oluşturabileceğini ve genellikle despotizm inşa etmek isteyen yıkıcı işlevler kazanabileceğini"* belirtmiştir.[387]

Kurucu babalardan James Madison *(Federalist),* Anayasa Konvansiyonu'nda Elbridge Thomas Gerry'nin endişelerini paylaşarak, "*Savaş dönemlerinin [özel dönemler olduğu] yürütmeye olağanüstü yetkiler verdiğini… bu yetkilere sahip hükümetin kontrolü altındaki daimi orduyla [ülke içinde] özgürlüklere tehdit oluşturacağını…, bu durumda yabancı güçlere karşı oluşturulan daimi ordunun, ülkede tiranlığın bir aracı haline gelebileceğini*" belirtmiştir.[388] Bu durum *Federalist ve Anti-Federalistleri* aynı düzlemde buluşturmuş, kurucu babalardan, güçlü bir devlet yapısından yana olan Aleksander Hamilton *(Federalist),* daimi ordu konusunda "bireysel özgürlükler"den taraf olarak, 8. Federalist makalesinde, devletin barış zamanında sürekli daimi bir ordu istihdam etmesinin çok maliyetli ve (bireysel özgürlükler açısından) tehlikeli olacağını öne sürerek, ABD'nin Britanya örneğini takip ederek, güçlü bir devlete sahip olması, deniz kuvvetlerine ağırlık vermesi gerektiğini belirterek , "gerekli durumlarda" ve savaş zamanlarında daimi ordunun hızlı bir şekilde yapılandırılabileceğini savunmuş, güçlü bir daimi ordu düşüncesinde James Madison ile örtüşmüştür.[389] Alexander Hamilton ve James Madison, daimi ordunun ülke içinde demokrasi ve özgürlüklere bir tehdit oluşturacağı, gücü denetlenemeyen yürütme ve yasama erklerine sahip iktidarların, ülkeyi gereksiz askeri güç kullanımına ve dolayısıyla savaşlara sürükleyebileceklerini öne sürmüştür.[390] Bu bakış açısı, George Washington'ın yaklaşımına da yansımış, Kongre'nin de bu konuda aynı çizgide olmasıyla BK ile sağlanan Paris Barış Antlaşması (1783) akabinde toplamda 80 binlere ulaşan ABD ordusu savaş sonrasında dağıtılarak, merkezi

---

387 George Athan Billias, **Elbridge Gerry, Founding Father and Republican Statesman**, McGraw-Hill Publishers, New York, 1976, ss. 200-203.

388 James Madison, The Alleged Danger From the Powers of the Union to the State Governments Considered For the Independent Fournal, **Federalist Paper 45,** https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed45.asp, (19.06.2021)

389 Alexander Hamilton'ın 8 Numaralı Federalist Paper'daki değerlendirmelerine ilişkin olarak bkz. https://oll.libertyfund.org/quote/alexander-hamilton-warns-of-the-danger-to-civil-society-and-liberty-from-a-standing-army-since-the-military-state-becomes-elevated-above-the-civil-1787. (19.06.2021).

390 Robert K. Wright, **The Continental Army,** Center For Military History, Washington DC., 1983, ss. 153-97.

düzeyde birkaç alayın istihdamına devam edilmiş, 1793 yılında ABD ordusu sadece 718 kişiden teşekkül bir alaydan ibaret kalmıştır.[391]

ABD'nin kuruluş döneminden başlayarak değerlerini ve kendisine has/özgü kazanımlarını korumak, refahını arttırmak amacıyla başat güçlere karşı askeri güç kullanımına sıklıkla dönüşmemiştir. En nihayetinde ABD, kurulduğu ilk dönemde, sınırlı askeri imkân/kabiliyetlere sahip olmuş, geniş bir ordudan ve askeri güçten yana olmamıştır. ABD özellikle bağımsızlığını kazandığı 1776 sonrasında askeri güç kullanımı konusunda romantik bir hareket tarzı benimsememiş, idealler uğruna gerçeklerden sarfı nazar edilerek, maceraperest bir güç kullanımı prensibi benimsenmemiştir. Bilakis ABD özellikle yukarıda açıklandığı üzere, Avrupa'daki çağdaşlarıyla kıyaslandığında askeri açıdan güçsüzlüğünün farkında olarak, diplomatik üstünlüğü, uluslararası siyasi gelişmeleri uygun bir şekilde kullanma yeteneği ve ekonomik gücünü kullanarak, özellikle 18. yüzyılın ilk döneminde kendi kıtasında coğrafi genişlemesini devam ettirmiştir. Aynı şekilde ABD, askeri açıdan önemli bir imkân/kabiliyeti bulunmayan ve kendisinden daha alt seviyedeki askeri varlıklara karşı (Amerikan yerlileri) askeri güç kullanmakta tereddüt göstermemiştir. Bu açıdan ele alındığında özgürlük, demokrasi ve liberal bir dünya hedefi bulunan Amerikan karar alıcıları, kendilerinden olmayan ve daha alt seviyede gelişmişlikleri bulunan toplumları, hedefledikleri noktaya yönlendirme konusunda sıkılıkla askeri güç kullanımına başvurmuşlardır. ABD'nin kuruluş döneminden başlayarak değerlerini ve kendisine has/özgü kazanımlarını korumak, refahını arttırmak amacıyla askeri güç kullanımına sıklıkla başvurmakla birlikte, bu durum idealler uğruna gerçeklerden uzaklaşacak dış davranışlarına dönüşmemiştir.

## 2.2. Başkanlık-19.Yüzyılda ABD: İç Etkenler II

Önceki sayfalarda da incelendiği üzere Amerikan devriminin en önemli sonucu, halkın egemenliğini erkler üzerinden kullandığı, temelleri Jean Jacques Rousseau, Baron De Montesquieu ve John Locke'un özgürlükçü görüşlerine dayanan, güçler ayrılığı prensibini benimsemiş, yürütme-yasama ve yargının birbirini denetleyebildiği bir devlet

[391] Bruce W. Jentleson, **American Foreign Policy: Dynamics of Choice in the 21st Century**, New York: W.W Norton&Company, 2007, s.67.

sisteminin Amerika'da işlerlik kazandırılması olmuştur.[392] Bu nedenle Amerikan Devrimi, çağdaşlarıyla kıyaslandığında çok ileri standartlarda bir demokratik yapı kurulmasını sağlamış, yetkileri açısından ise başkanlık makamını sistemin merkezine yerleştirmiştir.[393] Bu tezinde davranışlarını karşılaştırmayı amaçladığı özne olan başkanlık makamı; kurucu babalar tarafından, bireylerin ve toplumun özgürlüklerini kullanabilecekleri en iyi düzeni oluşturmakla, korumakla ve geliştirmekle yetkilendirilirken, kurucu düşünce bu yetkilerin kullanımı ve denetlenmesi konusunda başkanları tek başlarına bırakmamıştır. Başkanlık makamının devlet içerisindeki konumu ve yetkileri, Federalistler açısından daha geniş bir şekilde yorumlanırken, merkezi hükümet karşıtları güçlü bir yürütmeye karşı farklı görüşlerini öne sürmüşlerdir.

Örneğin önde gelen Federalistlerden Alexander Hamilton, Başkanlığı güçlü, bağımsız, devletin hedeflerine etkin bir şekilde ulaşmasını sağlayan ve karşılaşılan fırsatları kullanabilecek bir makam olarak görmektedir. Aynı şekilde Thomas Jefferson da başkanlık makamının diğer erklerden bağımsız olması gerektiğini savunmakta ve bununla birlikte her erkin güçlü, etkin ve egemen olmasını, erklerin yetkilerinin birbirlerinden keskin bir şekilde ayrılmasını öngörmüştür. Ayrıca Thomas Jefferson güçler ayrılığı prensibine odaklanarak, başkanlık makamının kuvvetini ve etkinliğini, yasama erkiyle başkanın kuracağı özel ilişki ile bağdaştırmakta, başkanın Temsilciler Meclisi ve Senato ile iyi ilişkiler sağlaması hâlinde, hedeflediği siyaseti daha güçlü bir şekilde gerçekleştirebileceğini vurgulamıştır.[394]

Amerikan Devrimi neticesinde, önceki kısımlarda açıklandığı üzere, Amerika'ya has özgü koşulların etkisinde kurucu babalarca kaleme alınan ABD Anayasası, başkanlık makamını Amerikan Cumhuriyeti'nin merkezine yerleştirmektedir. Bu bakış açısıyla ABD Anayasası'nın 2. maddesine göre, devletin tüm işleyişini yönlendirecek makam olarak başkan belirlenmiş, bu amaç doğrultusunda yetkilendirilmiş ve diğer erklerin

---

392 Kurucu babalar bireyin özgürlüğünü en iyi kullanabileceği, seçilecek başkanın, Avrupa'daki hükümdar örneklerinde olduğu gibi despotik yönetimlere dönüşmeyecek şekilde diğer erkler tarafından dengelendiği ve denetlendiği bir anayasal cumhuriyet sistemini kurmayı amaçlamışlardır. Bu sistem aynı zamanda yetkileri açısından Avrupa'daki örnekleri ile kıyaslandığına, mutlak krallıların yetkilerine sahip olmakla birlikte, bu yetkiler halkın belirlediği delegeler tarafından seçilen kişiye verilmekte ve güçlü iki aşamalı meclis (Senato ve Temsilciler Meclisi) tarafından denetlenebilmektedir. Richard Neustadt, **The Presidential Power: The Politics of Leadership**, New York Wiley, 1960, ss. 1-34.

393 Michael Nelson, **Guide to the Presidency**, Voulme 1, Routledge, New York, 2002. S. 21-38, s. 471.

394 A.g.a.e., ss. 468-85.

denetimine açılmıştır. Bu çerçevede başkanlık makamı, uygulamayı hedeflediği siyasetin gerçekleştirilmesinde kendisine yardımcı olacak devlet memurlarını/bürokrasiyi seçebilme atama imkânına kavuşmuş, ancak üst düzey atamalar Senato onayına bırakılmıştır.[395] ABD Anayasası'nın ilk bölümüne göre yasamanın da başı sayılmış, Temsilciler Meclisi ve Senato'da görüşülerek kabul edilen kanunların yürürlüğe girmesi için onay makamı olarak yetkilendirilmiştir.[396] Aynı şekilde Anayasa yasama ve yürütme arasında bir denge kurarak, yasamanın uygun gördüğü kararların yürütme tarafından ilk kez reddedilmesi hâlinde, Kongre'nin 2/3 çoğunluğuyla tekrar yasa olarak çıkarılmasını mümkün kılmıştır.[397] Söz konusu durum bütçe, vergi yasaları ve iç ve dış siyaset konularında da geçerli olmuş, kurucu babalar Amerikan'ın özgürlükçü ortamının erkler arasında birbirlerinden bağımsız, fakat birbirlerini denetleyebilen, açıklarını kapatabilen bir yapının kurulmasıyla güçlendirilebileceğini savunmuşlardır. Böyle kuruluş döneminde kabul edilen ABD Anayasası, başkanı ABD'nin iç ve dış siyasetinde merkezi konuma yerleştirirken, başkanlık makamının yetkilerini sınırsız bırakmamış, Başkanlık ile Kongre'nin işbirliğini, sorunlar karşısında uzlaşıyla hareket etmesini yürütmenin gücünü arttıracak bir çözüm olarak görülmüştür.[398]

ABD Anayasası başkana, yargı erkinin üst düzey üyelerini belirleme yetkisini vermiş, bu yolla ABD Başkanı yargının karar verme sürecine etki yapma pozisyonuna getirilmiştir. Anayasa Federal Yüksek Yargı'yı aldıkları kararlar bağlamında, yasama ve yürütmeden bağımsız kılmakla birlikte, Federal Yüksek Mahkeme yargıçlarının, atama süreçlerinde başkanın yetkisini tanıyarak, çoğunlukta olan siyasi görüşün mahkemede bir denge bulmasının da yolunu açmıştır. Bununla birlikte yasama, bazı dönemlerde ABD başkanının yüksek yargı üyelerini atamasını engellemek veya sınırlandırmak amacıyla, mahkeme üye sayısında değişikliğe gitme yolunu da seçmiştir. Yüksek yargı üyelerinde olduğu üzere, ABD Anayasası'nın yürütmenin yetkilerini tanımladığı 2. maddesinin ikinci kısmı, ABD başkanına dış ilişkilerin yönetilmesinde de birinci derecede yetki vermiş, yabancı ülkelere büyükelçi atamalarında ABD Başkanı'nı denetleme görevini ise

395 A.g.a.e. ss. 468.

396 A.g.a.e. ss. 487-96.

397 A.g.a.e. s. 551-61.

398 A.g.a.e. ss. 21-38.

Senato'ya vererek, büyükelçi atamalarında onay makamı olarak Kongre'yi ön plana çıkarmıştır.[399]

Böylece Başkanlık makamı ABD'nin her türlü dış ilişkisini yönlendirirken, Senato'nun yaklaşımını da politikalarına dâhil etmek, onayını almak durumunda bırakılmıştır. Bununla birlikte dış politikanın yönetilmesinde, yürütme ve yasamanın etkinliğinin ölçülmesi halinde, Anayasa özellikle savaş dönemlerinde başkana daha fazla yetki ve sorumluluk vermiş, ABD çıkarlarının ve güvenliğinin tehlikede olması hâlinde başkanın alması gereken önlemleri vakit geçirmeksizin hayata geçirebilmesi açısından Başkanlık makamının elini güçlendirmiştir. Söz konusu durum uluslararası antlaşmaların müzakere edilerek yürürlüğe girme sürecinde de geçerlidir. Başkanlık yürütmenin başı olarak, ABD Dışişleri Bakanlığı üzerinden diğer devletlerle anlaşma hükümlerini hazırlamakla yetkilendirilmiş olmasına rağmen anlaşmanın kabul edilmesi ABD Anayasası'na göre Senato'nun 2/3'lük çoğunluğunun onayıyla mümkündür.[400]

### 2.2.1. Başkanlık ve Askeri Güç Kullanımı Kararı

ABD Anayasası'nın hazırlandığı süreçte Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nin nasıl kullanılacağı, yasama ve yürütmenin bu konudaki yetki ve sorumluluklarının ne olacağı, Amerikan Devrimi'nin ideolojik liderleri olan kurucu babaların tartışmalarında önemli bir gündem maddesi olmuştur. Bu kapsamda Anayasa yapıcılar Amerikan Devrimi'nin ruhuyla uyumlu olarak, yeni devletin savaşa varmayan askeri güç kullanımında, Amerikan askerinin her ne nedenle ülke dışında muharip görevler üstlenmesinde ve Amerikan Deniz ve Kara Kuvvetleri'nin komutasında Anayasa'nın 2. maddesine göre ABD Başkanı'nı tam yetkili kılmıştır. Bu kapsamda ABD Anayasası, ABD Başkanı'na "*ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanı*" görevi verirken, ABD Kongresi'ne de diğer ülkelere savaş ilanında bulunma, ordunun idamesi ve ortak savunmanın gerçekleştirilmesi amacıyla vergi getirilmesi ve toplanması, orduların kurulması ve idamesi, deniz kuvvetlerinin kurulması ve desteklenmesi yetkileri vermiştir.[401] Böylece kurucu babalar, devletin askeri güç kullanımında yasama ve yürütme arasında bir denge kurmayı ve yetki

399 A.g.e., ss. 590-94, 614.

400 A.g.e., ss. 619-29.

401 Jennifer Elsea, Defense Primer: Presidents Constitutional Authority with Regard to the Armed Forces, Congressional Research Service, web sayfası: https://sgp.fas.org/crs/natsec/IF10534.pdf. (Erişim tarihi 5 Mayıs 2022).

paylaşımı getirmeyi amaçlamışlardır. [402] Bu noktadaki temel endişe ordunun iç siyasette bir enstrüman hâline gelmesinin önlenmesi, ordunun yürütme tarafından, bireysel özgürlükleri kısıtlayabilecek bir araç olarak kullanılmasının önüne geçmek olmuştur. [403]

Bununla birlikte gerek ABD Anayasası'nın hazırlanış dili gerekse askeri güç kullanımı merkezinde, yürütme ve yasama arasındaki yetki ve sorumlulukların keskin bir çizgiyle birbirinden ayrılamaması, askeri güç kullanımı açısından Başkanlık makamının yetki ve sorumluluklarının nerede başladığı ve son bulduğu noktasında bazı belirsizlikler ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Örneğin, ABD Anayasası savaş ilanı, savaş araçlarını kullanarak misillemede bulunma, işgal kararlarını verme, işgale son verme, ordunun yapısını düzenleme, mali ödeneklerini onaylama ve iptal etme yetkisi/sorumluluğunu Kongre'ye vermiştir. Böylece Başkanlık makamının hareket serbestliği sınırlandırılmış, Kongre'nin yürütmeyi kontrol edebileceği araçlar yaratılmıştır.[404] Bununla birlikte aynı yaklaşım Kongre açısından da mevcuttur. Anayasa'da dil olarak "*savaş ilanı"* kullanılırken, *"savaşın yapılması"* (*make war*) ifadesi bilinçli bir şekilde kullanmamış, Kongre'nin askeri operasyonların gerçekleştirilmesi, yürütülmesi ve yönlendirilmesi safhalarında bulunması sınırlandırılmıştır.[405] Başkanlık makamı askeri operasyonların yürütülmesi, taktik ve stratejik kararların alınması, askeri hedeflerin belirlenerek askeri ilerlemenin sağlanması durumlarında Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nin başkomutanı olarak tam yetkilidir. Bu nedenle Kongre en azından Birleşik Devletler'in ilk yüzyılında askeri ve operatif kararların alınmasında dışarıda bırakılmış, tüm yetki ve sorumluluk Başkanlık makamına verilmiştir. Bununla birlikte yasa koyucular, açık bir dille olmasa da Amerikan sisteminde askeri ve güvenlik sorunlarının ele alınışında Başkanlık ile Kongre arasında, karşılıklı diyalog ve mutabakatla kararların alınmasını özendirmiş, yürütmenin tüm gücüne sahip olan başkanlık makamının, aldığı kararların maliyetini Kongre'nin rızasını alarak,

---

402 Louis Fisher, Presidential War Power, University of Kansas Press, 2013, Kansas, ss. 1-15.

403 Kurucu babalar, Anayasa'da yürütmenin Avrupa'da tecrübe edildiği şekliyle orduyu kullanarak, tiranlıklara, despotik rejimlere dönüşmesini engelleyecek önlemler almış, ordunun kullanımında yürütmeyi yetkilendirirken, tüm mali yetkileri ise Kongre'ye vererek Kongre'nin Başkanlık makamını kontrol edebilmesini sağlamışlardır. Samuel P. Huntington, **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**, The Belknap Press of Harvard University Press, Boston-Mass., 1957, ss. 193-222.

404 Louis Fisher, ss. 1-15.

405 Louis Fisher, ss. 8-12; David J. Barron ve Martin S. Lederman, The Commander in Chief at the Lowest Ebb— Framing the Problem, Doctrine, and Original Understanding, 121 Harvard Law Review, 2008, Cilt 121, Sayı 3, s. 698.

karşılaması ve askeri operasyonları Kongre ile uyumlu bir şekilde yönetmesi tercih edilmiştir.[406]

Bununla birlikte Kongre ile Başkanlık arasındaki güç ilişkisinin, ABD'nin daimi ordu oluşturma, sürekli yüksek sayılarda muharip askerin istihdamıyla değişim göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda ilerleyen sayfalarda da tartışılacağı üzere, ABD'nin ilk döneminde esnek federalizmin savunulması, ordunun iç siyasette bir aktör olarak yürütmenin kontrolüne geçmemesi yönündeki endişelerin sonucu olarak düzenli ve daimi ordunun Kongre tarafından oluşturulmaması ve çok az sayıda askerin istihdam edilmesi, Başkanlığın askeri güç kullanımında Kongre'nin desteğine ihtiyaç duyması sonucunu doğurmuştur.[407] Diğer taraftan savaş durumu dışında, barış zamanında da kayda değer bir askeri gücün istihdam edilmesiyle birlikte Başkanlığın dış politika amaçları ve milli güvenlik politikalarıyla uyumlu olarak bağımsız bir şekilde askeri güç kullanımı seçeneğine başvurduğu gözlenmektedir.

Sonuç olarak, ABD Anayasası'nın Amerikan askerinin kullanımı sürecinde yürütme ve yasamaya verdiği yetki ve sorumluluklar, yürütmeye Amerikan halkının güvenliğini sağlama düşüncesiyle daha fazla avantaj tanırken, yürütmenin söz konusu yetkileri kullanımı ise iç siyasetteki konumu, başkanlığın sahip olduğu imkânlar, askeri gücün verilecek görevleri gerçekleştirme yeteneği ve kapasitesiyle uyumlu bir şekilde gelişmektedir. Bu kapsamda ABD'nin ilk yüzyılında birkaç hadise dışında Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nin kullanımında, Başkanlığın Kongre'nin mali imkânlarını kullandığı ve Kongre'nin yasama gücüyle hareket ettiği gözlenmiştir.[408]

---

406 Jennifer K. Elsea, Michael John Garcia, Thomas J. Nikola, Congressional Authority to Limit Military Operations, CRS for Congress, Şubat 2013, Washington DC, ss. 1-16. Federalist Paper 69, web sayfası için bkz. https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed45.asp, (19.06.2021)

407 Jennifer K. Elsea, Michael John Garcia, Thomas J. Nikola, ss. 1-16.

408 ABD başkanlarının Kongre'den onay almadan askeri gücü kullanması hukuki olmaktan çok siyasi süreçlerle ilgilidir. Anayasa'da yasama ve yürütmeye tanınan hakların siyasi açıdan farklı yorumlanması ve harekete geçilmesi ABD'nin kuruluşundan günümüze karşı karşıya olduğu bir sorundur. Kongre ABD'nin kuruluşundan itibaren, 5 kez savaş ilanında bulunurken, ABD Başkanları savaş ilanı olmadan yaklaşık 200 kez askeri güç kullanma kararı vermişlerdir. Öte yandan söz konusu askeri güç kullanma kararlarının çok azı (üçte biri) Kongre tarafından, gerek askeri operasyonların mali çerçevesi onaylanarak veya gerekse siyasi açıdan güç kullanımının uygunluğunu destekleyici kararlar alınarak meşrulaştırılmıştır. Walker E. Volkomer, **American Goverment,** Hunter College of the City University, Pearson, 14. Baskı, New York, 2012, ss. 198-200.

### 2.2.2. Siyasi-Ekonomik Yapısı

BK'nin Kuzey Amerika'daki kolonileri, 18. yüzyılın başında birbirleriyle ticaret yapamazken, aynı yüzyılın sonunda BK'den bağımsızlıklarını kazanmışlar, kuvvetler ayrılığı prensibine dayalı, bireysel özgürlüklerin öncelendiği, anayasal cumhuriyet olan ABD'yi kurmayı başarmışlardır. Diğer taraftan ABD'nin ikinci yüzyılı ise, ağırlıklı olarak bir tarım toplumu olan, ekonomisi büyük ölçüde tarımsal ürünlerin ticaretine dayanan, tarımsal üretiminde iş gücünü, kölelik düzeniyle sağlayan Birleşik Devletler'in; "özgürlüklerin kapsamı" tartışmasını büyük ölçüde çözdüğü, kapsamlı alt yapı yatırımlarını tamamladığı, bir sanayi devine dönüşmesiyle tamamlanmıştır. Bununla birlikte söz konusu dönüşüm, Amerikan toplumunun karşılığında büyük bedeller ödemesiyle mümkün olabilmiştir.

Başkanlık makamı bu dönemle birlikte Amerikan siyasetinde ön plana çıkmaya başlamış, Amerikan Anayasası'nın yazıldığı ve akabinde onaylandığı dönem merkezi ve esnek federal bir ABD oluşturulmasını destekleyen taraflar *(Federalist/Anti-Federalist)* arasında oluşmaya başlayan ayrışma, özellikle George Washington ve John Adams sonrasında siyasi tartışmalarda kendisini daha çok hissettirmeye başlamıştır.[409] ABD siyasi hayatının söz konusu dönemdeki gelişimi incelendiğinde, daha güçlü bir merkezi hükümet taraftarlarıyla esnek federal yapıyı destekleyenler ve Amerikan milliyetçiliği savunucularının ön plana çıktığı üç farklı siyasi parti dönemi yaşanmıştır.[410] Ayrıca devletin sınırlarının Batı'ya doğru genişlemesi, eyalet sayılarının artmasıyla birlikte ise ABD'nin kuruluş döneminden itibaren çözümü ötelenen kölelik sorunu, Amerikalıların bir kısmının özgürlük tanımının diğerlerinin "özgürlük" tanımından daha mı öncelikli olduğu veya ABD içinde bazı eyaletlerin "özgürlük" düşüncelerinin diğerlerine kıyasla daha mı üstün olduğu tartışmalarını güçlendirmiştir.[411] Ayrıca söz konusu sorun siyasi olduğu kadar, pamuk gibi üretimi yoğun insan emeğine dayanan tarımsal ürünlerin ticaretiyle zenginleşen Güney eyaletleri ile ticaret ve endüstrileşmeyle kalkınan, Kuzey

409 Edmund S. Morgan, **The Meaning of Independence: John Adams, George Washington and Thomas Jefferson**, University of Virginia Press, Virginia, 2005; Byron E. Scheffer ve Richard H. Spandy, **The American Political Landscape**, Harvard University Press, Cambridge, 2014, ss. 100-127.

410 George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, ss. 214-220.

411 David M. Porter, **The Impending Crisis: America Before the Civil War 1848-1861**, Harper Perennial, 2011, ss. 448-554.

eyaletlerinin ekonomik gelişme modelleri arasında yaşanan bir çatışma haline de gelmiştir.[412]

George Washington ve John Adams nasıl ABD'nin ilk yıllarında, ülkenin kurumlarının oluşmasına ve cumhuriyetçi temellerinin atılmasına katkıda bulundularsa, Thomas Jefferson da aynı şekilde ülkenin ilk 25 senesini etkileyecek; sınırlı devlet, güçlü eyaletler ve bireylerin daha az vergi vermelerini sağlayan düzenlemeleri savunarak bireysel özgürlüklerin alanını genişletmeye çalışmıştır.[413] Kendisinden sonra "Jefferson'cı demokrasi" olarak da isimlendirilen bu dönemde, cumhuriyetçi yapısının güçlendirilmesi amaçlanmış ve bu hedefin orta sınıf Amerikan toplumunun kalkındırılması, Amerika'nın tarımla geçimi sağlayan geniş kitlelerce güvence altına alınabileceği düşünülmüştür. Thomas Jefferson'ın cumhuriyet olgusuna bu şekilde yaklaşımında, güçlü bir federal hükümetin, orta sınıf üzerinde bir aristokrat sınıfın oluşmasına neden olacağı, bu durumda ise ayrıcalıklı sınıf ve grupların toplumun geri kalanı üzerinde tiranlığa varan uygulamalar gerçekleştirebileceği düşüncesi yer almaktadır.[414] Bu düşüncenin siyasi alandaki yansıması ise *Anti-federalist* hareketin bir devamı olarak görülen *Demokratik-Cumhuriyetçi Parti* olmuştur. Böylece ABD'de nasıl bir özgürlüğe sahip olunması gerektiği yönündeki ayrışma güçlü federal bir yönetime karşı çıkan *Anti-federalist* siyasi görüşün bir devamı olan Demokratik-Cumhuriyetçi Parti ile temsil edilmiş, Jefferson sonrası dönemde de ABD başkanları James Madison ve James Monroe "Jefferson'cı" özgürlük ve demokrasi anlayışını büyük ölçüde benimsemeye devam etmişlerdir.

Başkan Thomas Jefferson, ABD'nin tarımsal üretime dayanan, güçlü bir orta sınıf halka sahip bir şekilde kaçınılmaz mukadderatının *(manifest destiny)* bir sonucu olarak, Batı ekseninde genişlemesine devam etmesi, zenginliğini artırması ve Amerika kıtası boyunca yayılması perspektifini benimsemiştir. Bu amaç doğrultusunda faydacı ve pratik bir yaklaşım benimseyen Jefferson, ABD'nin imkânlarını ve kabiliyetlerini gerçekçi bir

412 Marc Egnal, **Clash of Extremes, The Economic Origins of the Civil War,** Hill and Wang: New York, 2011, ss. 101-179.

413 Edmund S. Morgan, **The Meaning of Independence: John Adams, George Washington and Thomas Jefferson**, University of Virginia Press, Virginia, 2005.

414 John R. Dunlap, **Jeffersonian Democracy: Which means the Democracy of Thomas Jefferson, Andrew Jackson and Abraham Lincoln**, The Jeffersonian Society, New York, 1903, Douglas G. Adair, The Intellectual Origins of Jeffersonian Democracy, Lexington Books, 2000, ss. 109-153.

şekilde değerlendirerek, merkezi devletin mevcut askeri ve ekonomik gereksinimleri karşılayacak en düşük seviyede faaliyet göstermesi gerektiğini savunmuştur.[415] *Jefferson'cı demokrasi* döneminde, Amerikan ekonomisi yarı koloni ekonomisi özelliklerini devam ettirmiş, zenginliğini sürdürmek için Avrupa pazarlarıyla ticarete gereksinim duyan, hammadde ve endüstriyel tarımsal ürünlerini ihraç etmesiyle gelişen bir ekonomi olmuştur.[416] Bu nedenle Jefferson, Madison ve Monroe döneminde, ABD'nin topraklarını, Batı-Pasifik Okyanusu istikametinde genişletmesi aynı zamanda Jefferson'ın ekonomi modeli olan, "çiftçi Amerika"nın güçlenmesi anlamına gelmektedir.[417]

ABD'nin genişlemesi ve gelişmesi sadece coğrafi alanla sınırlı kalmamış, ABD'nin Avrupa'dan artan göçler, ekonomik gelişme ve hızlı doğum oranıyla, nüfusu 1815'te 1787'nin iki katına, 1840'ta ise 1820'deki nüfusun iki katına çıkmıştır. Aynı şekilde 1840'lı yıllara gelindiğinde, ABD'nin eyalet sayısı 13'ten 26'ya çıkmış, Mississippi Nehri'ne kadar olan coğrafyanın yerleşimi tamamlanmıştır.[418] ABD ticaret gemileri 1840'lı yılların başında Atlantik'te BK'nın deniz ticaretindeki üstünlüğünü kırmaya başlamış, 19. yüzyılın başında Fransa ve BK tarafından açık denizlerde taciz edilen Amerikan ticaret gemileri 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde deniz ticaretinin hâkim gücü haline gelmeye başlamıştır.[419] Amerikan ekonomisi 1819 ve 1837 yıllarındaki ekonomik çöküş ve bankacılık/mali krizlerine karşın, hızlı gelişimini sürdürmüş, ABD'nin kuzeybatısı da tarımsal üretime açılmış, ABD pamuk, tahıl, mısır ve tütün üretiminde dünyanın en önde gelen merkezlerinden biri hâline gelmiştir.

---

415 Lawrence S. Kaplan, "Thomas Jefferson: The Idealist as Realist" Der. Frank Merli ve Theodore A. Wilson, **Makers of American Diplomacy From Benjamin Farklin to Alfred Thayer Mahan**, New York, 1974, s. 56.

416 ABD'nin koloni döneminden itibaren öncelikle kendi kıtasında genişlemesinde, akabinde ise küresel çapta yeni pazarlara açılmasında temel dinamiği oluşturmuş, ticaret, ekonomik zenginlik ve Amerikan sistemi olarak da açıklanan refah toplumunun oluşumu, Amerikalı karar alıcıların dünya görüşleri üzerinde etkili olmaya devam etmiştir. George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 137.

417 Bu nedenle Avrupa'daki siyasi dengeleri yakından takip eden Jefferson'ın, mali sıkıntı içerisinde olan Fransa'dan tek bir çatışmaya girmeden, Fransa'nın Kuzey Amerika'daki toprakları olan Louisiana'yı 15 Milyon dolara satın alması, ABD'nin dönem itibarıyla topraklarını iki katına çıkarmıştır. George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, ss. 107-108.

418 A.g.e., ss. 137-38.

419 Goerge W. Baer, **The 100 Years of Sea Power: The US Navy 1890-1990**, Stanford University Press, California, 1996, ss. 1-27.

Kölelerin sağladığı bedelsiz iş gücüyle önemli bir üretim seviyesine ulaşılan pamukta ABD, BK ve Avrupa tekstil endüstrisinin temel hammadde kaynağı olmuştur. ABD'nin 1830 sonrasında ve özellikle Whig Partisi döneminde, ülkenin her noktasını demiryolları, kara, su ve nehir yollarıyla birbirine bağlaması, bankacılık sisteminin tüm Demokrat Parti muhalefetine rağmen güçlenmesi neticesinde, ABD sadece tarımsal bir ekonomi olarak kalmamış, endüstriyel bir ekonomiye de dönüşmeye başlamıştır. Henry Clay, önderliğinde Whig Partisi özellikle Zachary Taylor ve Millard Fillmore dönemlerinde, Amerikan ekonomisinin dış etkenlerden korunması amacıyla, tarife ve vergi duvarlarını yükseltmiş, korumacı bir ekonomi anlayışı 1848-1854 döneminde ABD'de taban kazanmıştır.[420] Böylece 19. yüzyılın başlarında Jefferson'cı tarımsal ekonomiye dayanan ABD, bir yandan tarımsal üretimini devam ettirirken diğer yandan ağır sanayi yatırımları gerçekleştirmiştir. Ancak, Kuzey eyaletlerinin hızla sanayileşmesi ve Güney'in zenginliğinin ise tarımsal üretime dayanması, birliğin kuruluşundan itibaren görmezden gelinmeye çalışılan "kölelik" sorununu da gün yüzüne çıkarmaya başlamıştır.

ABD'nin kuruluş döneminde Amerikan toplumunun temel itici gücünün, özgürlük olgusu olduğu, Amerikalıların refahlarını korumak, bireysel özgürlüklerini savunmak amacıyla, BK'den bağımsızlık yolunu seçtiği hususu bu çalışmada sıklıkla vurgulanmıştır. Bununla birlikte ABD'nin kuruluş belgelerinde de yer alan özgür bireyler tanımlanırken, kölelerle beyaz Amerikalılar arasında bir ayrım yapılmamıştır.[421] Aslında yapılması da gerekmemektedir, ABD Anayasası bireyi renklerine göre sınıflandırmamıştır. Bununla birlikte ABD, BK'den bağımsızlığını ilan ettiğinde, tüm 13 kolonide de kölelik hukuki bir uygulamaydı ve ABD'nin tarım gelirleriyle zenginleşen Güney eyaletlerinde, kölelerin ve bireylerin özgürlükleri odağında, ülkenin genelinden

---

420 Whigs Parti Demokratlardan farklı olarak, ABD'nin kalkınması için güçlü bir bankacılık sistemine sahip olması ve federal devletin altyapı yatırımlarını üstlenmesi gerektiğini, genişlemeden önce ilk olarak Birliğin iç yapısının güçlendirilmesini, sanayileşmeyi savunmuştur. Bu görüşle, güçlü bir federal hükümetin serbest piyasa koşullarında yatırımcılara uygun koşullar yaratması halinde, ABD'nin özel sektörünün ağır sanayi yatırımlarını daha kolay bir şekilde gerçekleştireceği, söz konusu yatırımların yapılması sürecinde artırılacak tarife ve vergilerle yerli sanayinin dış rekabetten korunacağını öne sürülmüştür. Bununla birlikte özellikle 1840'lı yıllarda ABD halen Avrupa-Atlantik ekonomik sisteminde hammadde ve tarımsal ürünlerin Avrupa'ya ihracı ile önemli ticari gelirler elde etmeye devam etmiştir. Michael F. Holt, ***Rise and Fall of the American Whig Party: Jacksonian Politics and the Onset of the American Civil Wa***r, Oxford University Press, 2003, s. 108.

421 Peter S. Onuf, "To Declare Them A Free And Independent People: Race, Slavery, And National Identity in Jefferson's Thought", **Journal of Early Republic**, Cilt 18, Sayı 1, Bahar 1998) s.1-46.

farklı bir anlayışı vardı.[422] ABD'nin ilk yüzyılında kurucu babalarının bireysel özgürlükler ve kölelik sorunu konusundaki tutumları da idealler ve gerçekler arasında seçim yapmaları gerektiğine işaret etmektedir. Örneğin, ABD'nin ilk on başkanından sadece John Adams ve John Quincy Adams'ın köleleri vardı. Aynı şekilde ABD'nin özgürlükçü değerlerini sıklıkla savunan, bu amaç doğrultusunda güçlü federal yapıyı dâhi reddeden Thomas Jefferson'ın hayatı boyunca 600'e yakın kölesi olmuştur.[423] Benzer bir şekilde kurucu babalar arasında yer alan ve kölelerin çalıştığı bir çiftlikte çocukluğu geçen James Madison da başkanlığı döneminde entelektüel olarak köleliği doğru bulmadığını açıklamasına karşın, ABD'nin Pasifik Okyanusu'na karşı genişlediği, insan gücüne en çok ihtiyaç duyulduğu dönemde köle ticaretinin yasaklanması için kayda değer bir girişimde bulunmamıştır.[424] Hatta Başkan Madison, köleliğin tasfiye edilmesi halinde, siyahi Amerikalıların ABD'den Afrika'da kurulacak bir koloniye gönderilerek yerleştirilmelerini önermiştir.[425]

Diğer taraftan, kölelik sadece bir özgürlük sorunu olmamış, özellikle Güney eyaletleri açısından, ürettikleri pamuğu Avrupa'ya ihraç ederek elde ettikleri ekonomik refahlarının, zenginliklerinin devamı sorunu olmuştur. Bu durum özgürlükler ve ekonomik çıkarlar merkezindeki Amerikan toplumunu ayrıştıran bir ikilem hâlini almıştır. Örneğin Louisiana'nın satın alınması akabinde, elde edilen yeni topraklarda oluşturulan yeni eyaletlerin birliğe dâhil olma süreci de özgürlüklerin mi yoksa ekonomik çıkarların mı daha önemli olduğu noktasında Amerikan siyasetini sınamıştır. Yeni eyaletlerin nüfusunun artırılması ve iş gücü ihtiyaçlarının karşılanması açısından, özgürlükler-ekonomik çıkarlar ikileminde, ekonomik çıkarlar ve ABD'de mevcut düzenin korunması daha ağır basmış ve köleliğin Amerikan'ın tümünde yasaklanması

---

422 Bu noktada ABD'nin Kuzey eyaletleri 1787'den itibaren, kendi sınırlarında köleliği yasaklamaya başlamış, 1804 yılında ise Başkan Thomas Jefferson ülke içinde ve ülke dışında köle ticaretini, yer değişikliğini sınırlandıran/yasaklayan yasayı imzalanmıştır. ABD'nin 1776 yılında 3,5 milyon civarında olan nüfusu, 19.yüzyıl başında 5 milyonu aşmış ve aynı şekilde köle nüfusu ise 1 milyona yaklaşmıştır. Peter Kolchin, **American Slavery 1617-1877,** Hill and Wang, New York, 2003, ss 133-67.

423 Jefferson, ABD'nin ilk yıllarında kölelik sisteminin yeniden düzenlenmesi, kölelerin belirli süreler sonrasında özgürlüklerini kademeli olarak kazanmalarına olanak sağlanması için 1779 ve 1987'de yasa teklifleri vermiştir. Hatta Jefferson'ın 1787'de Kongre'ye sunduğu yasa teklifinde ABD'de köleliğin 15 yıl boyunca sınırlandırılmasına ilişkin öneriler bulunmaktadır. Thomas Jefferson başkanlığı döneminde de, ABD'de kölelik düzeninde kademeli olarak terk etmesini savunan görüşlerini ifade etmiştir. Bkz. https://www.monticello.org/thomas-jefferson/jefferson-slavery/

424 Paris Amanda Spies-Gans, James Madison, Priceton University, https://slavery.princeton.edu/stories/james-madison. (19.06.2021)

425 A.g.e. https://slavery.princeton.edu/stories/james-madison.

mümkün olmamıştır.[426] Bu bağlamda Amerikan İç Savaşı'na kadar kölelik ve özgürlükler, ABD'de iç siyasette yerel ve federal seviyede, Güney ve Kuzey eyaletleri arasında bir siyasi güç mücadelesi yaşanması sonucunu doğurmuştur.[427] Kuzey eyaletleri, ticaret ve endüstrileşme ile zenginleşirken, güney eyaletleri ise tarım ve köleliğin kendilerine sağladığı bedelsiz iş gücüyle zenginleşme yolunu seçmişlerdir. Böylece kurucu babaların ABD'nin ilk yıllarında önemini vurguladıkları genişleme ve Batı yönünde ABD'nin yayılması, aynı zamanda Kongre'de serbest eyaletlerin mi, yoksa köleliğin savunulduğu eyaletlerin mi çoğunlukta olacakları bir siyasi güç mücadelesi başlatmıştır. ABD'nin Batı istikametinde her genişlemesi 1845'te Teksas'ın birliğe alınması Missouri ve Kansas'ın köleliğin serbest olduğu eyaletler olarak birliğe kabul edilmeleri, Kuzey ve Güney'in bireysel özgürlüklere yaklaşımı noktasındaki ayrışmalarını güçlendirmiştir.[428]

Özgürlüğün tanımı ve özgürlüğün ne olduğu odağında yaşanan ayrışma, ABD'nin kölelik uygulamalarının bir özgürlük olduğunu savunan ve ekonomik refahlarından feragat etmek istemeyen, köleliğin serbest olduğu Güney eyaletleriyle "Birliğin" bütünlüğünü korumaya, dağılmasını engellemeye çalışan Kuzey eyaletleri-Birlik yanlıları arasında Amerikan tarihinin en büyük iç askeri çatışmasına dönüşmüştür. Abraham Lincoln'ün Kasım 1860 Başkanlık seçimlerini kazanması ve Başkanlık döneminde köleliğin ABD'ye yeni katılan topraklarda genişlemesini önleyici ve köleliğin Güney eyaletlerindeki durumunu sorgulayıcı bir propaganda yapması, kölelik

---

426 Köleliğin lağvedilmesi, Amerikan iç siyasetinde ABD'nin kuruluşundan itibaren önemli bir gündem olmuş ve Kuzey-Güney eyaletleri arasında bir güç mücadelesine yol açmıştır. Bu çerçevede 1804'te ülke içinde köle ticaretinin yasaklanmasına karşın söz konusu düzenleme kâğıt üzerinde kalmıştır. Aynı şekilde Missouri ve Maine eyaletlerinin 1820'de Birliğe katılmasında Missouri'nin köleliğin yasal, Maine'in ise köleliğin yasaklandığı serbest eyaletler olarak Birliğe girmeleri kabul edilmiştir. Ayrıca Missouri Ödünü olarak ifade edilen anlaşma ile 36. Paralel'in altında kölelik tamamen yasal hale getirilmiştir. John Craig Hammond, "President, Planter, Politician: James Monroe, the Missouri Crisis, and the Politics of Slavery", **Journal of American History,** Sayı 105, ss. 843-867.

427 ABD'nin 13 kolonin birliği ile kurulduğu 1776'dan, 1859'a geçen sürede ABD'ye yeni eyaletlerin katılımı ile toplam eyalet sayısı 33'e ulaşmıştır. Bu eyaletlerden 18'i özgür, 15'i ise köleliğin yasal olduğu eyaletler olmuş, toplam 66 senatörün 36'sı özgür eyaletlerden, 30'u ise köleliğin yasal olduğu eyaletlerden Senato'ya girmişlerdir. Bu çerçevede özgür eyaletler Temsilciler Meclisi ve Senato'da köleliğin yasal olduğu eyaletlere karşı halen üstün durumdadırlar. A.g.e. George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations,** ss. 213-17; James M. McPherson, **Battle Cry for Freedom**, Oxford University Press, 2003, ss. 209-299.

428 Örneğin, ABD'nin Kuzey eyaletleri ABD Anayasası ve ABD Haklar Bildirgesi'nden hareketle, bireylerin özgürlüklerinin kısıtlanamayacağını savunurken, Güney eyaletleri ise siyahi Afro-Amerikalıları, Beyaz Amerikalılar ile eşit görmemiş, beyazların üstünlüğünü savunmuş ve Kuzey'de köleliğin yasaklanmasını, Birlik'te kendi düşüncelerine, özgürlük tanımlarına ikinci sınıf tanımlama olarak yaklaşılmasından dolayı tepki göstermişlerdir. Daniel Walker Howe, **What Hath God Wrough: The Transformation of America 1815-1848**, Oxford Univerity Press, 2007, ss. 658-701.

uygulamasının kendileri açısından bir özgürlük olduğunu savunan Güney eyaletlerinin Birlik'ten ayrılma süreçlerini başlatmıştır.[429] Abraham Lincoln'ün Başkanlık makamına gelmesinden hemen önce başlayan ve aynı şekilde öldürülmesinden sonra son bulan 4 yıl 27 gün süren iç savaşın en önemli sonucu, siyasi açıdan ABD'nin birliğini sağlamış olması, merkezi otoritenin ve güçlü federal devletin savaş sonrasında kalıcı hale gelmesi ve "özgürlük" kavramı konusunda Birliğin tanımının kabul edilmesi ve köleliğin kalıcı olarak ortadan kaldırılması olmuştur.[430]

Abraham Lincoln'ün öldürülmesinden sonra, 9 Mayıs 1865'te son bulan Amerikan İç Savaşı akabinde, ABD'nin yeniden inşa süreci Başkan Yardımcısı Andrew Johnson'a kalmıştır. Ardından 19. yüzyılın son döneminde sırasıyla Amerikan İç Savaşı'nın başarılı komutanı Ulysses S. Grant (Cumhuriyetçi), Rutherford B. Hayes (Demokrat), Chester A. Arthur, Grover Cleveland (Demokrat) ve William McKinley (Cumhuriyetçi) ABD Başkanı olmuşlar ve yüzyılın sonuna kadar Amerikan İç Savaşı'nın siyasi, ekonomik ve askeri etkilerini ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. İç Savaş, ABD'nin ulusal bilincini güçlendirmiş, BK'den bağımsızlığını elde ettiği dönemin üzerinden yaklaşık bir yüzyıl geçtikten sonra ABD yeni özgürlükçü ve demokratik değerlere dayanan anayasal cumhuriyetin ayakta kalabileceğini tüm dünyaya göstermiş, ABD'nin bir ulus olarak diğer başat güçlerle mücadele edebilecek seviyeye ulaştığının sinyallerini de vermiştir.[431] Diğer taraftan, söz konusu değişimin gözlenmesi 20. yüzyılın başlarında mümkün olabilmiştir. Amerikan İç Savaşı, Amerikan özel sermayesinin sanayileşmesini, demir çelik gibi ağır sanayi alanlarında hızlı bir ilerleme sağlamasını, gemi inşa, askeri silah teçhizat ve bunun gibi teknolojik ilerleme gerektiren alanlarda hızla gelişimini mümkün kılmıştır. Öte yandan ekonomik açıdan ABD hazinesi çok büyük oranlarda borçlanmış, halk üzerindeki vergiler önemli oranlarda artırılmış, mali açıdan altın ve gümüş standardını kullanan Amerikan hazinesi, altın ve gümüş çıpasını

---

429 Amerikan İç Savaşı öncesinde ABD 34 eyalete ulaşmış ve 1861'de Güney Eyaletleri ABD'den ayrılarak konfederasyon ilan ettiklerinde 11 eyalet Birlik'ten ayrıldıklarını ilan etmiştir. Güney Carolina, Kuzey Carolina, Mississippi, Florida, Teksas, Louisiana, Arkansas, Tennessee, Virginia, Georgia ve Arizona Bölgesi Amerika Konfedere Devletleri'ni kurmuştur. James M. McPherson, **Battle Cry for Freedom**, Oxford University Press, 2003, ss. 39-139.

430 James M. McPherson, **Battle Cry for Freedom**, Oxford University Press, 2003, ss. 2038-2088.

431 A.g.e. George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations,** ss. 337-78.

idame ettirememiş, bir süre "yeşil standardı" savunmak zorunda kalmıştır.[432] Amerikan dolarının değersizleşmesi, Amerikan halkının ciddi anlamda borçluluğu, 1873 ve 1893 yıllarında ABD'nin hane halkının ve özel şirketlerin ödemeler krizi yaşamalarına, şirketlerin ve bireylerin iflas etmelerine neden olmuştur.[433] ABD'nin İç Savaş sonrasında kendini tam anlamıyla toparlama süreci Theodore Roosevelt dönemine kadar devam etmiştir.

Siyasi ve bireysel özgürlükler açısından Amerikan İç Savaşı'nın etkileri ele alındığında, ABD açısından en büyük kazanımın ABD'nin kuruluşundan itibaren var olan kölelik sorununun ortadan kalkması olmuştur. Öte yandan köleliğin kaldırılması, Amerikan iç siyasetinde, renkli Amerikalıların diğer beyaz ve Protestan vatandaşları gibi eşit ve aynı şartlara sahip oldukları ve olacakları anlamına gelmemektedir. ABD'nin "Konfederasyon Birleşik Devletleri"ni oluşturan 11 eyaleti, savaş sonrasında ABD Senato ve Temsilciler Meclisi'nde temsil edilmemiş, köleliğin kaldırılması ve bireysel özgürlükleri Birlik'in geri kalanıyla aynı çerçevede kabul ettiklerini şekilsel olsa da gösteren ABD Anayasası'nda yapılan 13., 14. ve 15. değişiklikleri kabul etmeleriyle söz konusu eyaletler ABD Kongresi'ne tekrar temsilci gönderebilmişlerdir.[434] İç Savaş'ın bir diğer siyasi sonucu ise ABD'de günümüzde de devamlık gösteren, Cumhuriyetçi ve Demokratik Partilerinin Amerikan siyasi hayatındaki yerini sağlamlaştırmaları ve iki partili sistemin oluşmasıdır. Abraham Lincoln'ün Cumhuriyetçi Partisi (günümüzdeki Demokrat Parti'nin savunduğu değerlerin 19. yüzyıldaki temsilcisidir) ve Thomas Jefferson geleneğinden gelen Demokratik ve Cumhuriyetçi Parti, Amerikan siyasi hayatındaki yerlerini almışlardır.

Genel hatlarıyla temelleri ve savundukları değerler, *Federalist ve Anti-federalist* tartışmalarına dayanan Cumhuriyetçi ve Demokratik Partiler; bireysel özgürlükler, medeni haklar, federal devletin etkinliği/gücü ve yerel yönetimlerin yetkileri, güçlü sanayi ve mali yapının oluşturulması, çiftçi, işçi ve orta sınıfın üstünlüğü gibi konularda

---

432 Roger L. Ransom, The Economic Consequences of the American Civil War, Der. M. Wolfson, The Political Economy of War and Peace: Recent Economic Though Series, Cilt 64, Springer, Boston, 1998, ss. 49-74.

433 ABD'nin Amerikan İç Savaşı'nda yaptığı büyük çaplı alt yapı yatırımlarının ABD Hazinesi üzerinde yarattığı borç yükü üzerinde bkz. Richard White, **The Transcontinentals and the Making of Modern America,** Norton, New York, 2011, ss. 26-39.

434 David W. Blight, **Race and Reunion: The American Memory**, Belknap Press, Harvard University Press, 2001, ss. 338-81.

ayrışmayı sürdürmüşlerdir. Örneğin, ABD'de ikinci parti döneminde olan Whig Partisi'nin de söylemlerinden faydalanan Cumhuriyetçi Parti (Lincoln döneminde Ulusal Birlik Partisi), ABD'nin güçlü federal bir yönetime sahip olması gerektiğini savunmuş, tarifeler ve vergilerle iç ekonomik yapının dış müdahalelerden korunmasını öncelemiş, sanayileşmenin ve teknolojik gelişimin devamı açısından güçlü mali bir yapı ve para politikası (altın ve gümüşe çıpalı) üzerinde durarak, büyük şirketlerin desteklenmesiyle kalkınma ve büyüme politikasını benimsemiştir.[435] Öte yandan, 19. yüzyılda Andrew Jackson geleneğinden gelen Demokrat Parti ise daha küçük bir federal hükümeti, düşük vergileri, güçlü dış ticareti ön plana çıkarmış, ekonomide korumacı politikalara karşı çıkmış, dış politikadan ziyade iç dengelerin düzeltilmesine, vergilerin toplum içinde "adaletli" bir şekilde dağıtılmasına öncelik vermiştir.[436] Önceki sayfalarda da değinildiği üzere, Amerikan toplumunun karakteristik özellikleri arasında tanımlanan faydacılık, Amerika'da siyasi partilerin dönem içerisindeki pozisyonlara, hitap ettikleri kitlelere ve siyasi, ekonomik, mali ve sosyal düzen hedeflerine de yansımıştır. Demokratik ve Cumhuriyetçi Parti farklı dönemlerde Amerikan toplumunun tecrübe ettiği değişime ayak uydururken, siyasi kazanımlarını maksimize ederken faydacı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Örneğin, 19. yüzyılın Demokrat Parti, Federalizm taraftarı ve Federalizm karşıtı siyasi ayrışmada da gözlendiği üzere, özgürlük olgusunu daha geniş bir şekilde tanımlayarak, köleliği destekleyen, eyaletlerin bu konudaki özgürlüğüne müdahale edilmemesi gerektiğini savunan, Amerikan İç Savaşı sonrasında Anayasa'da yapılan özgürlükçü düzenlemelere karşı çıkan bir siyasi tutum da benimsemiştir.[437]

Gelinen noktada; ABD ilk yüzyılının sonuna yaklaşırken, Amerikan iç siyasetindeki ve ekonomik yapısındaki genel eğilimler dönemin Cumhuriyetçi ve Demokratik Parti oluşumları tarafından temsil edilmeye başlanmıştır. 19. yüzyılın sonuna yaklaşıldığında, ABD'nin kuruluşundaki temel tartışmalar olan sınırlı-güçlü devlet, yüksek-düşük vergiler, özgür birey-devlet, tarımsal-sanayileşen ekonomi ve daimi-ad hoc

---

435 Michael F. Holt, ***Rise and Fall of the American Whig Party: Jacksonian Politics and the Onset of the American Civil Wa***r, Oxford University Press, 2003.

436 L. Steven Damare, Political Culture of the First Party System**, OAH Magazine of History,** Cilt 2, Sayı 2, The New Republic, Kış 1986, ss.9-14; R.P. McCormick, **The Second Party System: Party Formation in the Jacksonian Era,** Chaphell Hill, University of North Caroline Press, 1966, s. X,

437 James L Sundquist, **Dynamics of the party system: Alignment and realignment of political parties in the United States**. Brookings Institution Press, 2011.

ordu tartışmaları Cumhuriyetçi ve Demokratik Parti yönetimleri tarafından bu dönemden itibaren kullanılmıştır. Örneğin, günümüzde Demokratik Parti'nin güçlü olduğu eyaletler olan New York, California, Delaware, Connecticut, Pennsylvania, New Jersey ve Michigan 1896 seçimlerinde, savunduğu değerler ve politik hedefleri kapsamında o dönemde Cumhuriyetçi Parti'nin güçlü olduğu bölgelerdir.[438] ABD'nin siyasi yelpazesindeki ekonomik ve askeri konulara yaklaşımda da ortaya çıkan ayrışma, günümüzde de söz konusu partilerin farklı siyasi konumlanmalarına karşın devamlılığını korumaktadır.

### 2.2.3. Askeri Yapı

Amerikalı karar alıcılarının, ABD'nin 19. yüzyılın boyunca askeri gücünü ve yapısını düzenleyen yaklaşımları, önceki sayfalarda sıklıkla vurgulanan, *Federalist* ve *Anti-Federalistlerin* devlet düzeninin nasıl olması gerektiğine ilişkin beklentileri ve hedefleriyle uyumlu bir gelişim göstermiştir. Bu çerçevede Jefferson'cı anlayış, ABD'nin güçlü federal-merkezi devlete sahip olmasına gerek duyulmaması beklentisinden hareketle, aynı zamanda devletin daimi ve sürekli olarak kalabalık bir askeri muvazzaf güç bulundurmasına karşı çıkmıştır. Bu siyasi öngörü özellikle ilk parti sistemi olarak adlandırılan dönemde, Başkan Monroe'nun görev süresinin sonuna kadar Amerikan halkının özgür, tiranlıklardan ve despotik rejimlerden uzak olmaları amacıyla ABD ordusunun barış zamanlarında sınırlı askeri imkânlara sahip olması görüşünü de devam ettirmişlerdir.

Bu bağlamda barış döneminde ABD'nin askeri çatışma ihtimalinin belirmediği hallerde, ordunun ihtiyaç duyulan en düşük düzeyde tutulması amaçlanmıştır. Örneğin, 19. yüzyılın başında Amerikan karar alıcıları ve dış politika yapıcıları tarafından barış dönemi olarak görülen yıllarda, ABD ordusu 1 alay seviyesinde tutulmaya çalışılmış, öte yandan I. Trablus Savaşı'nda (1801-1805) 5 binli seviyelere ulaşmış, BK ile 1812-1815 yılında yaşanan savaşta ise ABD ordusunun mevcudu 46 bine kadar yükselmiştir.[439] Örneğin, Thomas Jefferson Başkanlığı döneminde, federal hükümetin minimum seviyede

---

438 Gary Miller ve Norman Schofield. Activists and partisan realignment in the United States, **American Political Science Review**, Cilt 97, Sayı 2, 2003, ss. 245-260.

439 ABD Silahlı Kuvvetleri'nin tarihsel muvazzaf sayısı için bakınız. https://www.alternatewars.com/BBOW/Stats/US_Mil_Manpower_1789-1997.htm. (Erişim tarihi 19 Haziran.2021).

bir federal askeri güce sahip olması gerektiği ifadeleri önceki sayfalarda belirtilmiştir. Bu kapsamda Jefferson ABD'nin Avrupa ve uzak kıtalarda savaşa girmek, askeri gücünü yönlendirmek gibi bir hedefi bulunmadığından, başkanlığı döneminde ABD Deniz Kuvvetleri'nin firkateyn ve benzeri büyük savaş gemilerinden ziyade sadece ABD sahillerini savunmada kullanılacak ufak ve daha az maliyetli askeri gemilere ihtiyaç duyacağını savunmuştur. Jefferson sonrasındaki başkanlar, James Madison ve James Monroe, Jefferson'ın küçük ve daha az maliyetli donanma düşüncesini benimsemişlerdir. Bu durum ABD'nin BK ile 1812-1815 yılları arasında girdiği savaşta, Britanya ordusunun kolaylıkla Virginia sahillerine çıkıp Washington DC'ye girerek, ABD Başkanlık binası olan "Beyaz Evi" yakmaları sonucunu doğurmuştur.[440] Söz konusu gelişme, ABD savaş sonrasında açık denizlerde Avrupa devletlerinin, deniz gücüyle kısmen eşleşebilecek seviyede 7 adet firkateyn yapılması kararının almasını kolaylaştırmıştır.[441]

Öte yandan BK ile girilen savaş sonrasında ABD Karar Kuvvetleri'nin seviyesi 10-15 bine inmiş, ABD-Meksika Savaşı'nda (1846-1848), ABD ordusunun asker sayısı 60 binlere çıkarak savaş süresince yüksek seviyede tutulmuştur. Bu bağlamda ABD'nin askeri güç kullanımının temellerini oluşturan, Jefferson'cı bakışı (güçlü devlet, küçük ordu, özgür birey) temellerinden etkileyen ilk dönüm noktası Amerikan İç Savaşı olmuştur. Amerikan İç Savaşı öncesinde Güney eyaletlerinde yaşanan gelişmeler, Teksas'ın Birlik'e kabulü sonrasında Güney eyaletlerinin yeni elde edilen bölgelere köleliği yaymak amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler, ABD'nin birliğini sağlaması amacıyla orduyu takviye etmesi sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte Güney eyaletlerinin birbiri ardına ABD'den ayrılmaları ve Amerika Konfedere Devletleri'ni kurduklarını ilân etmeleri, ABD ordusunu kuruluş dönemine kıyaslanamayacak bir şekilde mobilize etmiştir.[442]

---

440 Bradford Perkins, **The Cambridge History of American Foreign Relations: The Creation of Republican American Empire,** Cambridge University Press, Londra, 1995, ss. 136-39, 143-45.

441 John Charles Anderson Stagg, **Mr. Madison's War: Politics, Diplomacy and Warfare in the Eary American Republic, 1783-1830.**, Princeton University Press, 1983, ss. 155-173.

442 ABD Kara Kuvvetleri İç Savaş öncesinde ilk aşamada 27 binden 217 bine çıkarılmış, 1862'de 673 bine, iç savaşın son bulduğu 1865'te ise 1 milyonu aşarak 1 milyon 63 bin muvazzafa ulaşmıştır. ABD ekonomisi için uzun dönemli sonuçları olacak bu silahlanma sürecinde ABD Deniz Kuvvetleri 700 parça gemiye ve 58 bin muvazzaf denizci mevcudiyetine ulaşmıştır. Ayrıca Amerikan İç Savaşı, Amerikan silah firmalarının teknolojilerini geliştirmeleri ve daha öldürücü güç kullanımını sağlayacak silahların sahaya inmesi sürecini de beraberinde getirmiştir. Amerikan İç

ABD Silahlı Kuvvetleri, Amerikan İç Savaşı sonrasında Güney eyaletlerinde serbest bırakılan kölelerin güvenliğini sağlama ve Güney eyaletlerinin bu süreçte tekrar Birlik karşıtı bir kalkışmaya gitmemeleri amacıyla konuşlandırılmış, Birlik Ordusu Güney eyaletlerinden tamamen 1877 yılında çekilmiştir. ABD Silahlı Kuvvetleri'nde barış ve savaş zamanı ayrımı bu dönemde de devam ettirilmiş, iç savaş sonrasında muvazzaf asker sayısı 1 milyon seviyelerinden öncelikle 50 bine düşürülmüş, akabinde ise 1898 İspanya Savaşı'na kadar ise 35-40 bin bandında dalgalanmış ancak federal ordunun devamlılığı konusunda uzlaşmaya varılması sonrasında, bu dönem ile 19. yüzyılın başındaki 10 binli rakamlara dönülmemiştir.[443] Bu bağlamda ABD'nin askeri gücü, yapısı, imkân ve kabiliyeti, 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, Avrupa'nın başat güçlerinin askeri yeteneklerinin seviyesine yaklaşmaya başlamıştır. Amerikan İç Savaşı ABD'nin bölgesel güçten, kendi yarımküresinde etkin bir askeri güce ulaşmasını sağlamış, Birlik ve Konfedere Devletler'in toplam askeri gücü Amerikan İç Savaşı'nın son yılı olan 1865'te 1 milyon 800 binlere ulaşmıştır.[444] Bu açıdan yaklaşıldığında ABD'nin kuruluş döneminde çoğunlukla, yerel milis kuvvetleriyle desteklenen ve ufak ölçekte bir donanmaya sahip olan Amerikan Silahlı Kuvvetleri, iç savaş sonrasında çağdaşlarıyla kıyaslandığında kullanımı hâlinde önemli bir etki yaratacak seviyeye ulaşmıştır. Peki, böyle bir askeri gücün 19. yüzyılda kullanımı nasıl bir devamlılık ve değişim göstermiştir?

## 2.3. Uluslararası Ortam-Dış Etkenler ve ABD'nin Askeri Güç Kullanımı

ABD koloni döneminde ve bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda, gerek Amerikan halkının özgürlüğünü kazanması ve sonrasında bağımsızlığını elde ederek koruması süreçlerinde, hedeflerine askeri güç kullanarak ulaşmıştır. Önceki sayfalarda da tartışıldığı üzere, Amerikan halkının "özgür" olma mücadelesi, idealist temennilerle

---

Savaşı'na ilişkin bilgilerin yer aldığı web sayfası için bkz. https://www.battlefields.org/learn/articles/civil-war-facts. (Erişim tarihi 19 Haziran 2021).

443 Clayton R. Newell, The Regular Army Before the Civil War 1845-1860, Center for Military History, The United States Army, Washington DC, 2014, https://history.army.mil/html/books/075/75-1/CMH_Pub_75-1.pdf.; Ayrıca ABD Silahlı Kuvvetleri'nin tarihsel muvazzaf sayısı için bakınız. https://www.alternatewars.com/BBOW/Stats/US_Mil_Manpower_1789-1997.htm. (19.06.2021).

444 Amerikan İç Savaşı'nda her iki tarafın durumlarına ilişkin değerlendirme için bakınız. Daniel W. Crofts, **Reluctant Confederates: Upper South Unionists in the Secession Crisis,** Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1989.

değil, sahada askeri güç kullanımıyla başlatılmış, ABD'nin BK'ye karşı verdiği mücadele de aynı şekilde, BK'nin bir diğer emperyalist devlet olan Fransa'nın ittifakı ve desteğiyle savaş alanında mağlup edilmesi sonucu güçlendirilmiştir. Bu açıdan ABD kuruluş yıllarında kurulu, düzenli ve daimi bir ordusu bulunmadan, kendisini eski kıta olarak isimlendirilen Avrupa'nın kısır çekişmelerinin ve güç mücadelelerinin ortasında bulmuştur. Amerikalı karar alıcılar; ABD'nin en zor yüzyılı olan bir koloniden, bağımsız bir devlete dönüşme sürecinde, Avrupa devletlerinin birbirlerine karşı siyasi mücadelelerinden faydalanmayı bilmişler, Fransa ile BK'ye karşı 6 Şubat 1778'de bir askeri ittifak anlaşması imzalamışlardır.[445] ABD'nin kuruluş döneminde, içinde bulunduğu uluslararası ortam/sistem göz önünde bulundurulduğunda; Fransa, BK ve İspanya'nın Amerika kıtasında güç mücadelesi içinde bulunmamaları hâlinde, Amerikan kolonilerinin BK'ye karşı askeri mücadeleleri çok farklı bir şekilde sonuçlanabilecektir. Bu nedenle, koloni Amerika'sında uluslararası ortam, Amerikan bağımsızlığı açısından belirleyici olduysa, ABD'nin genç bir devlet olarak ilk yüzyılında da Kıta Avrupası'ndaki gelişmeler, başat Avrupa güçleri arasındaki güç mücadeleleri ve askeri çekişmeler aynı şekilde ABD'nin askeri güç kullanımı kararları üzerinde etkili olmuştur.

ABD 19. yüzyılın genelinde Avrupa siyasetinde yaşanan gelişmeler kapsamında, uluslararası sorunların merkezinde olmamış, özellikle Fransız Devrimi sonrasında Napoléon Bonaparte'ın liderliğinde, Fransa'nın Avrupa'daki yayılmacılığı, Kıta Avrupası'nda bir Fransa ve hatta Napoléon Bonaparte sorunu ortaya çıkarmıştır.[446] Avrupa'da Fransız Devrimi sonrasında cumhuriyet ve kraliyetler odağında yaşanan ayrışma, 19. yüzyılın başından itibaren (George Washington'ın vurguladığı kırılgan ittifakların oluştuğu) Fransa'nın Avrupa'da dengelenmesi/durdurulması siyasetini ön plana çıkarmıştır. Avusturya, Prusya, BK, Rusya ve diğer Avrupa devletleriyle çeşitli koalisyonlar oluşturulması sonucunda Fransa'nın durdurulması amacıyla Fransız Devrimi'nden 1814'e kadar devam eden savaşlar, Avrupa'da kıta siyasetinde Kuzey Amerika'yı öncelikli bir konu hâline getirmemiştir. Ayrıca Napoléon Bonaparte, sorunun çözülmesi sonrasında 19. yüzyılın ilk yarsının sonuna kadar geçen sürede Avrupa'da

---

445 Alexander DeConde, **Entangling Alliance: Politics and Diplomacy under George Washington**, Literacy Licencing, Montana, 2012.

446 Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1789-1914, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara, 1998, ss. 36-73.

güçlenen milliyetçilik akımlarıyla 1830 ve 1848 liberal devrimleri Avrupa merkezli bir uluslararası sistemin devamlılığını işaret etmiştir.

Ayrıca Alman ve İtalyan Birliklerinin sağlanması, Avrupa siyasetine sanayileşmiş ve emperyalist hedefleri bulunan iki yeni aktörün daha katılımını sağlamıştır. Böylece Fransa İmparatoru III. Napoléon'un hükümdarlığı sırasında 1852-1870 yılları arasında Avrupa siyasetinde etkili olan gelişmeler, Rusya'ya karşı ittifakla gerçekleştirilen Kırım Savaşı, Alman ve İtalyan birliklerinin sağlanması olmuştur. Bu dönemde 1854 Kırım Savaşı Rusya'nın genişlemesini durdurmuş ve Fahir Armaoğlu'nun ifadesiyle, Kırım Savaşı Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasını yaklaşık 20 yıl kadar ötelemiştir. Ancak ortaya çıkardığı sonuçlar açısından özellikle Alman Birliği'nin sağlanması 1870 sonrasında Avrupa siyasetini meşgul eden temel konu olmuştur. İtalyan Birliği ise yansımaları daha çok Akdeniz ve Afrika'nın sömürgeleştirilmesi sürecinde etkisini göstermiştir.[447] ABD açısından ise 19 yüzyılda Avrupa siyasetinde yaşanan gelişmeler; ABD'nin kendi içinde sorunlarla uğraştığı ve dış etkenlere açık olduğu dönemlerde, kendi kıta coğrafyasında askeri güç kullanımını belirli açılardan kolaylaştırmıştır. Aynı şekilde, ABD'nin Avrupa çıkar çatışmalarının en azından –bu dönemde– bir parçası olmama siyasetini güçlendirmiştir. Bir sonraki alt başlıklarda bu süreçler örneklendirilerek açıklanmaktadır.

### 2.3.1. İçe Kapanıklık-Korumacı Yaklaşım

ABD'nin kuruluş dönemi ve 19. yüzyıl boyunca askeri güç kullanımı incelendiğinde, söz konusu süreçte çoğunlukla içine dönük, Jefferson döneminde Kuzey Afrika Beylerine karşı girişilen savaş haricinde kendi kıtasında askeri güç kullanımına odaklanan bir ABD ile karşılaşılır. ABD'nin bu dönemdeki gerek dış politika oryantasyonu gerekse askeri güç kullanımı uygulamaları incelendiğinde, 19. yüzyılda kendini dış dünyadan soyutlamamış, kendi kıtasına öncelik vermiş ve odaklanmış bir ülke görürüz.[448] Diğer taraftan önceki sayfalarda da açıklandığı üzere, söz konusu dönem boyunca ABD'nin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve askeri gerçekler; ABD'nin

---

447 Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1789-1914, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara, 1998, ss. 334-77.

448 Bradford Perkins, **The Cambridge History of American Foreign Relations: The Creation of Republican American Empire,** Cambridge University Press, London, 1995, ss. 17-52.

özellikle Fransız Devrimi (1789) sonrasından 1812 yılına kadar, Kuzey Amerika'daki başat askeri güçlere –BK ve Fransa'ya– yönelik izlenecek siyasetin belirlenmesinde diplomasiye öncelik verilmesi ve askeri güç kullanımına ilk aşamada başvurulmaması siyasetini gerekli kılmıştır.[449] Bu bağlamda kuruluş döneminde George Washington'ın karşısına çıkan ilk sorun, Amerikan mallarının BK'ye girişinde ve Amerikan ticaret gemilerinin uluslararası sularda BK ve Fransız gemilerince taciz edilmeleri şeklindeki uygulamalar olmuştur.

ABD'nin bağımsızlığını kazanması sonrasında BK Başbakanı William Pitt; Amerikan ticaret gemilerinin Birleşik Krallık limanlarına girişini engellemiş/sınırlandırmış ve Amerikan kolonilerin BK ile sahip olduğu ticaret ayrıcalığını iptal etmiştir. Bu sorun karşısında Dışişleri Bakanı Thomas Jefferson, Kongre'deki yakın arkadaşı James Madison'a da güvenerek, BK'ye aynı şekilde cevap verilmesini savunurken, Hazine Bakanı Alexander Hamilton ise ABD'nin en önemli ticari ortağına karşı daha sakin ve dengeli bir cevap verilmesinden taraf olmuştur. Başkan Washington bu konuda Hamilton'dan yana adım atarak, ABD'nin imkânları ölçüsünde bir cevap verilmesine karar vermiş, ideolojik olarak Jefferson'ın daha sertlik yanlısı bir tutum benimsemesine izin vermemiştir.[450] Aynı şekilde Hamilton ile Jefferson arasındaki görüş ayrılığı Fransız İhtilali sonrasında da kendini göstermiştir. Jefferson, önceki sayfalarda belirtilen küresel çapta Amerika'nın özgürlükçü değerlerinin yayılması görüşü çerçevesinde, Fransız İhtilali'nin ortaya attığı cumhuriyet, demokrasi fikirlerinin yayılımını bir fırsat olarak görmüş ve ABD'nin 1778 İttifak Antlaşması'na göre Fransa ile hareket etmesi gerektiğini savunmuştur.[451] Hamilton ise Fransa ile hareket edilmesinin ABD ekonomisine çok büyük zarar vereceğini, BK'ye karşı taraf olacağını ve BK ile yeni bir savaşın bu durumda kaçınılmaz olacağını ileri sürerek, Fransa ile ittifak anlaşmasının bir önceki Fransız yönetimiyle yapıldığını, Fransız Devrimi sonrası Fransız Hükümeti'ne karşı ABD'nin bir yükümlülüğünün olmadığını vurgulamıştır.[452] Başkan Washington ise

449 Alexander DeConde, **Entangling Alliance: Politics and Diplomacy under George Washington**, Literacy Licencing, Montana, 2012. Robert B. Zoellick, **America in the World: A History of US Foreign Policy and Diplomacy,** Twelve, New York, 2020, ss. 1-16.

450 Adam Quinn, **US Foreign Policy in Context: National Ideology from the Founders to the Bush Doctrine**, Routledge, Milton Park, 2010, ss. 41-49.

451 A.g.a.e. ss. 41-49.

452 A.g.a.e. ss. 41-49.

söz konusu seçeneklerin ikisini de seçmeyerek, Fransız-BK gerginliğinde tarafsız olma ve Fransız gemilerinin ABD limanlarını kullanmasına izin verilmesine karar vermiştir. Böylece her iki örnekte de ABD sorunlara Amerikan değerleri perspektifinden yaklaşmakla birlikte, askeri, ekonomik ve siyasi imkânları ile uyumlu dış politika davranışlarını seçmiş, güç kullanımına yanaşmamıştır.

ABD en önemli toprak kazanımlarından biri olan Fransa'nın Kuzey Amerika topraklarının (Louisiana) Birlik'e dâhil edilmesinde, Başkan Thomas Jefferson askeri güç kullanmayı tercih etmemiş, Avrupa'da BK ve diğer monarşilerle mücadele halinde olan Napoléon Fransası'nın ekonomik sıkıntılarından yararlanmıştır.[453] Bir bakıma ABD 19. yüzyıl boyunca kendi kıtasına odaklanmış ve Batı yönündeki genişlemesi hedefiyle hareket etmiş olmakla birlikte, dış dünyadaki mücadeleleri kendi kıtasında yaratacağı fırsatları kullanmak amacıyla takip etmiştir. James Monroe'nun adıyla anılan 1826 Monroe Doktrini, ABD'nin bu yaklaşımını açıkça ortaya koymuş, ABD başat Avrupa güçlerinin (BK, Fransa ve İspanya) kendi kıtasındaki yayılmacılığına karşı çıkmıştır. Aynı şekilde ABD, George Washington'ın tavsiyesine uymuş, özellikle Napoléon Bonapart'a karşı Kıta Avrupası'nda oluşturulan ittifaklara dâhil olmamış, hatta ABD 1778'de Fransa ile BK'ye karşı kurduğu askeri ittifakı 1800'de Mortefontaine Antlaşması ile ilga etmiştir.[454]

Amerikan İç Savaşı (1861-65) döneminde ve savaş akabinde siyasi, ekonomik ve sosyal boyutları olan, ABD'nin yeniden inşa sürecinde de (1865-1877 yılları arasında) ABD kendi iç gelişmelerine odaklanmış, Avrupa siyasetine mesafeli olan tutumunu devam ettirmiş ve bu süreç zarfında Çin ile Japonya'da ortaya çıkan ekonomik fırsatları kullanmaya çalışmış, Güney Amerika devletlerinin bağımsızlıklarını desteklemiştir.[455] Louisiana'nın satın alınmasında olduğu gibi, ABD Dışişleri Bakanı William Seward, Rusya'nın (1857) Kırım Savaşı sonrasında içinde bulunduğu ekonomik sorunları ABD açısından fırsata çevirmiş ve Rusya'dan Alaska bölgesini 7,2 milyon dolara satın

---

453 George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, ss. 108-120.

454 Gregory E. Fehlings, *America's First Limited War*, **Naval War College Review**, Cilt 53, Sayı 3, 2000, 101-143.

455 George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, ss. 226-29.

alınmasını sağlamıştır.[456] Böylece ABD Louisiana örneğinde olduğu gibi askeri güç kullanmadan, bir parçası olmadığı Avrupa devlet sisteminin güç mücadelesinden faydalanarak, kendi kıta siyaseti odaklanmaya ve kendi coğrafyasında genişleme sürecini devam ettirme anlayışı devam etmiştir.

### 2.3.2. Müdahaleci Yaklaşım, Tek Taraflılık, Önleyici (Preventive) ve Önalıcı (Preemptive) Güç Kullanımı

ABD'nin birliğini Amerikan İç Savaşı ile yeniden tanımladığı, askeri ve ekonomik açıdan önemli bir ilerleme sağladığı ve Kuzey Amerika'da satın almalar, anlaşmalar ve askeri güç kullanımıyla topraksal genişlemesini sürdürdüğü 19. yüzyılda müdahaleci ve tek taraflı askeri güç uygulamalarıyla da karşılaşılmaktadır. Önceki sayfalarda da belirlendiği üzere, ABD askeri imkân ve kabiliyetleri açısından yeterli ve rakiplerinden üstün olduğu dönemlerde, savunduğu dünya görüşü ne olursa olsun çıkarlarıyla uyumlu olması halinde askeri güç kullanımından sakınmamıştır. ABD 19. yüzyılda 1801-1805 ve 1815 yıllarında Kuzey Afrika'da Cezayir, Tunus ve Libya beylerine, 1812-1815 yılları arasında Birleşik Krallık'a, 1846-1848 yılları arasında Meksika ve 1898 yılında ise İspanya'ya karşı savaş ilan etmiş ve dış politika hedeflerine ulaşmak amacıyla askeri güç kullanma kararı almıştır.[457]

Aslında ABD'nin kuruluş döneminden, kaçınılmaz mukadderat ***(manifest destiny***) görüşü ile Kuzey Amerika'da sürekli Batı istikametine ABD'nin genişlediği süreç boyunca "Amerikan toplumu" ve ABD, askeri güç kullanımını en verimli ve kullanışlı yol olarak görmüştür. Önceki sayfalarda sıklıkla vurgulanan ABD'nin çağdaşlarının ötesinde olduğu, bireysel özgürlükler ve haklar konusunda Avrupa'nın çok ötesinde olduğu yönündeki savlar, konu Amerikalıların Kuzey Amerikalı yerlilerle yeni kıtanın paylaşımı olduğunda yerini, ***büyük ölçüde*** askeri güç kullanımına bırakmıştır.[458]

---

456 Reginald C. Stuart, United States Expansionism and British North America, 1775–1871, Chapel Hill, N.C., 1988, s. 220.

457 Söz konusu süre zarfında, ABD Kongresi tarafından savaş ilanı yapılmadan ABD Başkanı'nın inisiyatifi ile ABD'nin dış politika hedeflerine ulaşılması amacıyla, Güney Doğu Asya'dan Güney Amerika ülkelerinde, bir çok farklı coğrafyada askeri güç sergilenmesi, kısa süreli konuşlandırılması ve bulundurulması yolları ile ABD askeri gücü bir çok defa bir araç olarak kullanılmıştır.Glenn Tucker, **Dawn Like Thunder: The Barbary Wars and the Birth of the US Navy,** Corsair Books, 2019; John S.D. Eisenhower, So Far From God: The U.S. War with Mexico: 1846-1848, Random House, Toronto, 1989.

458 James H. Merrell, "Second Thoughts on Colonial Historians and American Indians", **William and Mary Quarterly**, Cilt 69, Sayı 3, 2012, ss. 451-512.

ABD'nin Batı'ya ilerlemesi, sınırını hep daha öteye götürmesi askeri güç kullanımından bağımsız gerçekleşmemiş, Amerikan yerlilerinin hep daha öteye itelenmeleri, yaşadıkları bölgelerin değiştirilmeleri (tehcir) sonucunu doğurmuştur. Böylece Amerika'nın asıl sahibi olan yerliler, 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, öncelikle Amerikan toplumu içinde asimilasyon politikalarıyla karşılaşmışlar ve kendilerine ayrılan özel sahalarda/bölgelerde yaşamaya zorlanmışlardır.[459] ABD'nin çoğunlukla tek taraflı ve "önalıcı" güç kullanımına dayanan bu süreç zarfında, Teksas'ta 1838-1850 yıllarında Jicarilla yerlileri, 1861'de Bascom hadisesinde Chiricahua Savaşı'nda Apaçilerle, 1871-1879 yıllarında Yapavai ve Tonto yerlileriyle New Mexico ve Arizona Apaçileriyle, 1880-1889 döneminde Geronimo liderliğindeki Apaçilerle askeri angajmanlara girmiştir.[460] ABD Kara Kuvvetleri, Amerikan yerlilerine karşı ilk saldıran taraf olmayı ve yerlilerin askeri unsurlarını ilk imha eden taraf olmayı tercih etmiştir. Söz konusu tercihin temelinde ise Amerikan yerlilerinin imha edilmemeleri halinde, beyaz Amerikalılara saldıracakları değerlendirmesi vardır. Bu nedenle ABD'nin ilk yıllarında, ilk saldıran taraf olma, rakibine karşı üstün olma ve rakibine ilk zarar veren taraf olma şeklinde bir anlayış gelişmiş, ABD'nin önalıcı veya önleyici güç kullanımı yaklaşımına bu dönem temel teşkil etmiştir.

Diğer taraftan ABD'nin ilk kez bir başka ülkeyi işgal etmesi ve askeri müdahalede bulunması, 1846-1848 Meksika Savaşı sırasında gerçekleşmiştir.[461] Meksika ile ABD'yi savaşmaya zorlayan gelişmeler, Teksas'ın 2 Mart 1837'de Meksika'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamıştır. ABD'nin sürekli batıya genişleme siyaseti çerçevesinde, İspanyol kontrolü altında olduğu dönemde, ABD yönetimi Teksas'ın Amerikalı göçmenlerin yerleşmesini özendirmiş ve 1830'lara gelindiğinde, Teksas'ın Meksika'dan bağımsızlığını kazanma sürecine girmiştir.[462] Öte yandan, Teksas'ın bağımsızlığı ve Birliğe katılması iki farklı sorun olarak ortaya çıkmış, bağımsızlık sonrasında köleliğin serbest olduğu eyaletlerin Kongre'de çoğunluğu sağlamasını istemeyen Kuzey Eyaletleri,

---

459 Robert Berkhofer Jr. **The White Man's Indian: American Images of the Indian From Columbus to the Present,** New York, 1978, ss. 142-44; Reginald Horsman, **Race and Manifest Destiny,** Cambridge University Press, 1981, s. 104-6.

460 A.g.e. . 451–512.

461 George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 199-201.

462 John M. Belohlavek, "Let the Eagle Soar: The Foreign Policy of Andrew Jackson, Lincoln, Nebraska, 1985, s 225.

bu süreçte Teksas'ın bağımsızlığını kazanmasına karşın ABD'ye katılmasına olumlu bakmamışlardır.[463] Bununla birlikte Andrew Jackson ile başlayan Teksas'ın Birliğe katılması süreci John Taylor ve James K. Polk döneminde sonuçlandırılsa da, Meksika bir kendisine ait bir toprak parçasının koparılarak, ABD'ye dâhil edilmesini diplomasi yoluyla kabullenememiştir.[464]

Meksika ordusunun tartışmalı Teksas-Meksika sınırını aşarak, Amerikan askerlerine saldırması, Başkan Polk'un Meksika'da girişmeyi planladığı askeri operasyonların altyapısını kolaylaştırmış, Kongre'yi bu konuda birleştirmiştir. Ayrıca askeri operasyon kısmı yaklaşık 11 ay süren Meksika-ABD Savaşı'nda Polk yönetiminin önde gelen komutanlarından General Zachary Taylor ve General Winfield Scott'u, Santa Anna'nın askeri gücünü yok etmesi amacıyla görevlendirmiş, her iki komutan da ABD'nin ilk sınır dışı müdahalesinde ve işgalinde ordunun 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde artan imkân/kabiliyetini sergilemesini sağlamışlardır.[465] Öyle ki, Amerikan İç Savaşı'ndan yaklaşık 10 yıl önce gerçekleştirilen müdahalede ABD ordusu, Meksika güçlerine önemli zayiat verdirmiş, yüksek ateş gücünü de kullanarak Meksika ordusunun direncini kolaylıkla kırmıştır. Bu bağlamda dönem içinde yapılan tartışmalarda, Amerikan ordusunun Meksika'da bir kurtarıcı olarak karşılandığı, Meksikalıların kendilerini kurtarmasından dolayı ABD'ye müteşekkir olduğu savı sıklıkla işlenmiştir.[466]

ABD'nin bu dönemdeki askeri güç kullanımı, Kuzey Amerika'da rakiplerinin kendisine karşı avantaj elde etmesini engellemeyi de amaçlamış ve ABD güç kullanımında Avrupa'daki siyasi çekişmeleri de fırsat olarak kullanmıştır. Örneğin, James Madison döneminde İspanya yönetiminde olan Florida'da 1810 yılında Amerikalı yerleşimciler nüfusun çoğunluğunu oluşturmuş, bununla birlikte açık denizlerde aynı

---

463 James E. Lewis Jr., John Quincy Adams: Policymaker for the Union, Wilmington, Delaware, 2001, s. 103; Karl M. Schmitt, Mexico and the United States, 1821-1973: Conflict and Coexistence, New York, 1974, ss.35-41.

464 Bu durum Meksika tarafından savaş sebebi olarak görülmüş, iki yüzlü, güvenilmez ve bir o kadar da hırslı olarak tanınan Meksikalı General Antonio Lopez de Santa Anna, ABD'ye karşı kazanabileceği bir zaferi, aynı zamanda kendisini Meksika'nın savaş kahramanı yapacağına, siyasi geleceğini güçlendireceğine inanmıştır. George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 215, David M. Pletcher, The Diplomacy of Annexation:Teksas, Oregon and the Mexican War, Columbia, 1973, ss. 339-40.

465 ABD Deniz Kuvvetleri Meksika Savaşı'nda tarihinde ilk defa deniz ötesi çıkarma operasyonu gerçekleştirmiş, Meksika'ya bağlı California/San Fransisco, Moneterey ve Matzatlan şehirlerine asker çıkarmıştır. David M. Pletcher, **The Diplomacy of Annexation,** s. 493.

466 George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 20, 102, 198.

dönemde Fransa ve BK ile çekişme içinde olan ABD, çok verimli ve düz toprakları bulunan, Meksika Körfezi'ne çıkış açısından önemli bir noktada bulunan Florida'nın tümünü işgal etmemiştir. Diğer taraftan, Batı Florida'nın örgütlenmesini tamamlaması, bölgenin BK'nın veya Fransa'nın kontrolüne girebileceği yönündeki endişeler, James Madison'ın önalıcı bir şekilde hareket ederek, bölgenin kontrolünün ilk ABD tarafından sağlanmasının ülkenin çıkarına olacağı savını desteklemiştir.[467] Böylece 1811'de Batı Florida ABD ordusu tarafından işgal edilmiş, 1813'te ise Louisiana'ya bağlanmıştır. Önceki satırlarda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, askeri gücü kullanan ilk taraf olma, güç kullanarak rakibinin avantajını elinden alma perspektifi Amerikalı karar alıcıların, ABD'nin ilk yıllarından itibaren kullandıkları bir taktik olmuştur.

### 2.3.3. Çok Taraflılık İttifak Kurma (Alliance Formation), Dengeleme (Balancing), Çevreleme (Containment)

ABD'nin kuruluş dönemi ve 19. yüzyıl dış politikası incelendiğinde, ABD'nin gerek kendi coğrafyasında gerekse coğrafyasının ötesinde, çok taraflı geniş ittifaklarla hareket ettiğini, ortak politikalar benimseme veya ortak askeri güç kullanımına başvurduğu örneklere nadiren rastlanmaktadır.[468] Önceki satırlarda değinildiği üzere, ABD Silahlı Kuvvetleri savaş dönemleri haricinde 19. yüzyıl boyunca sürekli sınırlı bir seviyede tutulmuş ve George Washington'ın veda mesajında vurguladığı üzere ABD bu dönemde özellikle kırılgan ittifaklardan uzak kalma yolunu seçmiştir. Bu noktada geniş çaplı olmamakla birlikte ABD'nin askeri açıdan ittifak yapmasına örnek olarak, 1801-1805 yılları arasında ABD Donanması'nın Libya, Cezayir ve Tunus beyleriyle girdiği savaş verilebilir. ABD Donanması 1801-1802 yılları arasında Trablus'un denizden ablukasında ve Trablus Beylerine karşı Akdeniz'de girişilen askeri operasyonlarda, İsveç Donanması'yla işbirliği yapmıştır.[469] İsveç Donanması'ndan Trablus açıklarına gönderilen üç firkateyn, Akdeniz'de korsanlık yaparak deniz ticaretine zarar verdikleri iddia edilen Kuzey Afrikalı denizcilere karşı, ABD Donanması'nın üç filosuyla birlikte

---

467 James Madison ve George Mathews, *The East Florida Revolution of 1812 Recondisdered*, **Diplomatic History,** Cilt 30, Ocak 2006, s. 493.

468 George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 20, s.102, s.115.

469 Glenn Tucker, Dawn Like Thunder: **The Barbary Wars and the Birth of the US Navy,** Corsair Books, 2019, ss. 151-91.

hareket etmiştir.[470] Diğer taraftan söz konusu donanma operasyonu ittifaktan çok ortak güvenlik sorunu olarak görülen korsanlara karşı daha çok kısa dönemli bir işbirliğini ifade etmiş, her iki devlet arasında sürekli bir ittifaka dönüşmemiştir. Bu bağlamda ABD'nin bu dönemdeki tek ittifakı Fransa ile ABD'nin bağımsızlık savaşında BK'ye karşı imzalanan, Fransa-ABD 1778 İttifakı olmuştur.[471] Bu dönemde ABD, uluslararası ortamdaki gelişmelere kayıtsız kalmamış, özellikle 1870 sonrasında Güney Amerika ülkelerinde etkin bir dış siyaset izlemiş olmakla birlikte, Avrupa'da başat güçlerin 19. yüzyıl boyunca birbirleriyle girdikleri siyasi ve askeri çatışmalarda taraf tutmamıştır. Bu açıdan ABD'nin askeri güç kullanımı ve angajmanları büyük bir oranda tek taraflı ve ittifak beklentisinden uzak bir şekilde gerçekleşmiştir.

Öte yandan ABD çevreleme siyasetini ve askeri açıdan ambargo uygulamasını bu dönemde birden fazla kullanmış, dış dünyaya ağırlıklı olarak ekonomik lenslerle bakan ABD, bu yüzyılda çevreleme ve özellikle deniz ticaretinde belirli ülkelerin (Fransız ve BK) ticaret gemilerinin limanlarına ve deniz sahalarına girmesini engellemiştir.[472] Bu bağlamda ABD'nin çevreleme ve ambargo siyasetine en belirgin örnek, ABD'nin Konfedere Amerika Devletleri'ne uyguladığı kısıtlayıcı tedbirlerdir. Abraham Lincoln, Güney eyaletlerinin savaşma kapasitelerinin düşürülmesi, en önemli ihraç ürünü olan pamuğun başta İngiltere ve İrlanda olmak üzere, Batı Avrupa'ya gönderilmesini engellemek amacıyla, Güney eyaletlerine ait ticari malları taşıyan ticaret gemilerinin açık denizlerdeki ulaşımının denetim altına alınmasını istemiştir. ABD'nin Atlantik'te uyguladığı etkin ambargo denetimi, Birlik ve ayrılıkçı eyaletler arasındaki savaş boyunca 1861-1865 yılları arasında devam etmiş, Konfedere Amerika'nın savaş kabiliyeti üzerinde önemli ekonomik etkileri olmuştur.[473] ABD'nin bu dönemde ambargo uygulamasını etkin bir şekilde kullandığı bir diğer alan ise, 1898'de Küba olmuştur.

---

470 A.g.a.e. s. 191.

471 Alexander DeConde, The Quasi-War: The Politics and Diplomacy of the Undeclared War with France, 1797–1801, New York, 1966, ss. 124–25, Gregory E. Fehlings, *America's First Limited War,* **Naval War College Review**, Cilt 53, Sayı 3, 2000, 101-143.

472 Alexander DeConde, **The Quasi-War: The Politics and Diplomacy of the Undeclared War with France, 1797–1801,** New York, 1966, ss. 124–25.

473 David G. Surdam, King Cotton: Monarch or Pretender, The State of Market For Raw Cotton on the eve of the American Civil War, **Economic History Review,** Cilt 51, Sayı 1, ss. 113,132; David G. Surdam, "Northern naval superiority and the economics of the American Civil War." **The Journal of Economic History**, Cilt 56, Sayı 2, 1996, ss. 473-75, George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 236.

ABD, İspanya'dan bağımsızlığını kazanmayı amaçlayan Küba'yı desteklemiş, Havana'da USS Maine'in 16 Şubat 1898'de torpido kullanılarak batırıldığı iddiasıyla ABD Kongresi İspanya'ya karşı savaş ilan etmiş ve Başkan William McKinley'nin Küba siyasetini desteklemiştir. ABD İspanya ile savaştığı dönem boyunca İspanya ana karası ile Küba arasında deniz ambargosu uygulamıştır.[474] Kısaca ABD Kara ve Deniz Kuvvetleri 19. yüzyılın başında sınırlı operatif yeteneklere sahipken, 1840'lardan ve özellikle Amerikan İç Savaşı akabinde, uzak coğrafyalarda ambargo uygulanması gibi geniş saha kontrolü gerektiren operasyonlar da gerçekleştirebilmiştir.

## 2.4. Başkanlık-20. Yüzyılda ABD: İç Etkenler-III

ABD ilk yüzyılını tamamlarken, özgürlük odağındaki sorunlarını '*dönemin gerçekleri*' çerçevesinde büyük ölçüde çözmüş,[475] iç savaşın etkisiyle ülke önemli bir dönüşümden geçmiş, dönem dönem para piyasası, gümüş ve altına dayalı para birimi uygulamaları ve bankacılık kaynaklı mali krizlere karşın Amerikan ekonomisi tarımsal üretime dayanan bir ekonomiden Avrupalı çağdaşlarının ötesine geçmeye başlayan güçlü bir ekonomiye dönüşmeye başlamıştır.[476] ABD ekonomisinin, 20. yüzyılın başında geçirdiği yapısal dönüşümün ve köklü gelişim, ülkenin iç siyasetinde de etkili olmuş, ABD'nin liberal ilkeleri odağında birleşen, ancak bu özgürlükçü ortamın nasıl gerçekleştirileceği noktasında farklı patikalar benimseyen siyasi elitler de 20. yüzyılda ABD'nin sosyal ve ekonomik değişimine ayak uydurmuşlardır. [477]

### 2.4.1. Siyasi ve Ekonomik Yapı

ABD'nin ikinci yüzyılında Güneyli eyaletlerin savunduğu esnek konfederal yapı, iç savaşın kaybedilmesine rağmen Amerikan siyasi düşüncesinden tamamen yok

---

474 Joseph Smith, **The Spanish-American War 1895-1902**, Routlendge, London, 1994, ss. 27-77.

475 ABD'nin ilk yüzyılında, bireysel özgürlüklerin hangi siyasi, ekonomik ve sosyal düzende kullanılabileceği sorunu, 1861-1865 arasında yaşanan iç savaş neticesinde '*kısmen'* çözülmesine karşın, siyahi Amerikalıların toplum içindeki konumu ve insan hakları tartışmaları 20. yüzyılda Amerikan siyasi hayatında bir gündem maddesi olmaya devam etmiştir. Bkz. Mary P. Ryan, **Civic Wars**, Los Angeles, University of Los Angeles Press, 1997, ss. 135-183.

476 Price Fishback, *The Progresive Era*, Der. Douglass C. North, **Government and the American Economy: A New History**, Chicago, The University of Chicago Press, 2007, ss. 288-323.

477 Böylece kökenleri federalizm destekçileri ve karşıtları arasındaki ideal devlet düzeni temelindeki ayrışmaya dayanan Cumhuriyetçi ve Demokratik partiler, iç savaş ile Birinci Dünya Savaşı arasındaki dönemde, siyasi yelpazedeki konumlarını ve oy tabanlarını, ABD'nin söz konusu dönemde yaşadığı sosyo-ekonomik değişim ve dönüşüme adapte etmişlerdir. Bkz. Heather Lehr Wagner, **The History of Republican Party**, New York, Chelsea House Pub., 2007, ss.51.64,

olmamış; Güneyli Demokratlar, eyaletlerin merkezi hükümete esnek bir şekilde bağlı oldukları, tarife ve vergi duvarlarıyla dış dünyadan koparılmayan, tarımsal ürünlerin dış pazarlara serbest bir şekilde ulaştırılmasını içeren taleplerini de sürdürmüşlerdir.[478] Amerikan İç Savaşı sonrasında (1865-1913), söz konusu dünya görüşünü savunan Demokratik Partili sadece bir başkan (Grover Cleveland) seçilmiş, Woodrow Wilson'ın seçildiği ilk döneme kadar ise ülke güçlü merkezi federal yapıdan yana olan, serbest piyasa ekonomisiyle büyük şirketlerin daha fazla gelişeceğini ve bireylerin daha refah içinde yaşayacağını öngören Cumhuriyetçi Parti'den başkanlar tarafından yönetilmiştir.[479]

Bununla birlikte John F. Bibby'nin, *Politics, Parties, and Elections in America* başlıklı çalışmasında da değindiği üzere, ülkede özellikle 19. yüzyılın son döneminde şehirlerde yaşayan nüfus kırsal alanda yaşayan nüfusu geçmiş, 1920'lere gelindiğinde ABD'de yaşayan her dört aileden sadece biri tarımsal üretimden geçimini sağlamaya başlamış, ABD hızla sanayileşen, şehirli bir işçi sınıfının oluşmaya başladığı, kadınların işgücünde temsil edildiği bir topluma dönüşmeye başlamıştır.[480] Ayrıca ülkenin doğu ve batı yakasındaki limanlar genişletilmiş, tren yollarıyla ülkede nüfusu bir milyondan fazla olan şehirler birbirine bağlanmıştır. Cumhuriyetçi Parti'nin desteklediği büyük ve güçlü şirketler ABD'de ön plana çıkmaya başlamış; enerji, ağır sanayi, gemi inşa ve metal sanayi alanlarında Amerikalı şirketler tüm dünyayla ticaret yapar hale gelmişlerdir.[481] Söz konusu dönemde ABD'nin demografisi ve nüfus yapısı da hızlı bir değişim göstermiş, 1870'lerde 38-40 milyona civarında olan ülke nüfusu, 1930'lara gelindiğinde yaklaşık üç kat artış göstererek 125 milyona ulaşmıştır.[482]

---

478 Michael Perman, **Pursuit of Unity: A Political History of American South, North Carolina**, North Carolina Press, 2009, ss. 1-11.

479 The Republican Party, Britnnica, web sayfası: https://www.britannica.com/topic/Republican-Party, (Erişim tarihi 10 Nisan 2022).

480 John Bibby ve Brian Schaffner, **Politcs, Parties and Elections in America**, Wisconsin, Cengage Learning, 2007. ss. 22-36.

481 A.g.e., ss. 22-36.

482 ABD bu dönemde ülke dışından farklı etnik kökenden göç almaya devam ederken, tarımsal üretimden sanayi üretimine geçilmesi ile birlikte, ülke içinde de güneyli eyaletlerde yaşayan siyahi Amerikalılar, ülkenin sanayileşen kesimlerine, ihtiyaç duyulan iş gücü ihtiyacını karşılamak üzere göç etmeye başlamıştır. A.g.a.e. 22-36, ABD nüfusundaki değişimler için bakınız: https://www.census.gov/data/tables/time-series/dec/popchange-data-text.html (14.04.2022)

Ülke açısından 1860 Başkanlık seçimleri kadar kritik seçimler arasında kabul edilen 1896 Başkanlık seçimlerini kazanan muhafazakâr görüşlü Cumhuriyetçi Parti'den William McKinley, görev sürecince güçlü para politikasını ve ABD Doları'nın gümüş ve altına sabitlenmesini savunmuş, Amerikan sanayisini korumak amacıyla tarife ve ithalat vergilerinde artışa gitmiştir. McKinley, Amerikan şirketlerinin tekelleşmelerini de iyi ve kötü olarak ikiye ayırmış, Amerikan ekonomisi üzerinde kötü etki yaratabilecek tekelleşmeleri engelleyici adımlar atmıştır.[483] McKinley sonrasında iktidara gelen Theodore Roosevelt (1901) ve William Howard Taft da (1909), Mckinley'nin tekelleşmeyi engelleyici ve Amerikan halkının refahının sağlayacak korumacı ticaret politikalarını devam ettirmişlerdir.[484] T. D. Roosevelt, serbest piyasa ekonomisinde düzenleyici bir yapı oluşturulmasını desteklemesine karşın, Amerikan şirketlerinin tekelleşmelerinde iyi ve kötü tekeller arasında ayrıma gitmeyen selefi Taft'ı da eleştirmiş, Taft'ın tekelleşmeleri ortadan kaldırmak amacıyla uyguladığı politikaların ABD'nin refah ekonomisine zarar verebileceğini öne sürmüştür. Ekonomik refahın nasıl sağlanacağı noktasında Roosevelt ve Taft arasında ortaya çıkan ayrışma, Roosevelt'in İlerici Parti'nin (Bull Moose) 1912 Başkan adayı olmasıyla Cumhuriyetçi Parti oylarının bölünmesine neden olmuş, bu çekişmeden ise Demokratik Parti'nin Başkan adayı Woodrow Wilson kârlı çıkmış ve 1912 seçimlerini kazanmıştır.

20. yüzyılın ilk Demokrat Partili Başkanı W. Wilson, iç siyasi gündeminde; Cumhuriyetçi Parti'nin "iyi" tekelleşmeyi savunan ve güçlü şirketlerin korunmasını önceleyen ithalat tarifelerini azaltmayı ve kaldırmayı, akabinde ise ciddi bir denetimden uzak, mali özgürlük adı altında oldukça spekülatif bir yapıya bürünen, Amerikan mali ve bankacılık piyasalarını düzenlemeyi hedeflemiştir.[485] Wilson gerek seçim sürecinde gerekse başkanlığının ilk yılında küçük ve orta ölçekli işletmelerin, çiftçilerin ve mavi yaka işçilerin ekonomik sorunlarının çözümü ve refahlarının artırılması üzerinde

---

483 Sydney M. Milkis ve Michael M. Nelson, The American Presidency: The Origins and Development, 1776-2018, London, Sage ve Cqpress, 2020, ss. 261-80.

484 Her iki Başkanda ülke içindeki ticaretin ve imalat sanayisinin güçlendirilmesini hedeflemiş, güçlü sanayi kuruluşlarının kaçınılmaz olarak ülkedeki geliri ve bireylerin ekonomik refahını arttıracağına inanmışlardır. McKinley ve T.Roosevelt, iç savaş sonrasındaki tek Demokratik partili Başkan Grover Cleveland'ın serbest ticareti önceleyen, tarifeleri ve ithalat vergilerini azaltan politikalarının, 1890'daki ekonomik krizin nedenleri arasında görmüşlerdir. Sydney M. Milkis, Theodore Roosevelt and Domestic Politics, web sayfası https://millercenter.org/president/roosevelt/domestic-affairs. (15.04.2022)

485 Saladin Ambar, Woodrow Wilson and Domestic Politics, web sayfası: https://millercenter.org/president/wilson/domestic-affairs (Erişim tarihi 15 Nisan .2022).

durmuştur. Wilson'ın bu yaklaşımı, ülkede tekellerin oluşumunun engellenmesini, bireylerin daha özgür bir ekonomik ortamda, tarife ve ithalat duvarlarından bağımsız olarak ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamayı hedeflemiştir. Wilson döneminde bu durum Demokratik Parti'nin daha çok küçük ölçekli çiftçi, işçi ve orta sınıf Amerikalılara yönelik hitabını güçlendirmiş, Wilson ile Demokrat Parti, Güneyli Demokratların yanı sıra Kuzeyli orta sınıf Amerikalıları da kapsayacak şekilde seçmen tabanını genişletmeye başlamıştır.[486]

Wilson, ABD bankacılık ve mali yapısını düzenleyen birçok kurumun kuruluşuna öncülük etmiş, ABD Merkez Bankası'nın (Federal Reserve Bank) faaliyete geçirilmesini sağlamıştır. Wilson "ekonomik özgürlük" adı altında, bankaların küçük ve orta ölçekte işletmelere yönelik spekülatif faiz uygulamalarını engelleyerek, bireylerin refahını, büyük şirketlerin çıkarlarından öncelikli ele almaya çalışmıştır.[487] ABD, Wilson'ın başkanlığı döneminde (1901-1918) ekonomik açıdan hemen hemen her sektörde önemli oranda bir büyüme sağlamış, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması, ABD'nin savaşan ülkelere temel gıda, tarımsal ürünler, demir-çelik ve benzeri materyalleri satması sonucunu doğurmuştur. Bahse konu dönemde ABD sanayi üretimi yüzde 20'nin üzerinde artmış, sendikalara üye mavi yaka işçi sayısı 2,7 milyondan 4 milyona, ABD işgücü ise tam istihdam seviyelerine ulaşmıştır. Öte yandan W. Wilson'ın belirtilen dönemde dış siyasete daha fazla ağırlık vermesi, Cumhuriyetçi Parti'nin ise iç sorunlara odaklanması neticesinde, başarılı ekonomik yönetimine karşın Demokratik Parti 1920, 1924 ve 1928 Başkanlık Seçimlerini kaybetmiştir.[488]

W. Wilson'ın başkanlığı sonrasında seçilen Cumhuriyetçi Parti'den başkanlar Warren G. Harding ile Calvin Coolidge, Demokratik Parti döneminde tarife ve ithalat vergilerinin düşürülmesi politikalarına son vermiş, her iki başkan da Cumhuriyetçi Parti'nin yüksek tarife ve ithalat vergisiyle düşük gelir vergisi ve büyük şirketlerin çıkarlarının kollandığı/korunduğu Cumhuriyetçi Parti'nin klasik ekonomik politikasına

---

486 A.g.e., John F. Bibby, ss. 22-38.

487 Saladin M. Ambar, **How Governors Built the Modern American Presidency**, Philadelphia, Pennslyvania University Press, 2012, ss. 72-100.

488 Saladin Ambar, **Woodrow Wilson and Domestic Politics**, web sayfası: https://millercenter.org/president/wilson/domestic-affairs (15.04.2022)

geri dönmüştür.[489] Ayrıca her iki başkan da ekonomik model olarak, devletin ekonomik işleyişte olabildiğince görünmez olmasını sağlamayı amaçlamış, devletin liberal serbest piyasa koşullarını oluşturması için W. Wilson'ın önem verdiği federal devletin düzenleyici rolünün de azalmasına neden olmuşlardır.[490] ABD ekonomisi, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik koşullara uyumda sorunlarla karşılaşmaya başlamış, savaş döneminde tarım sektörü ve imalat sanayi rekor seviyelere ulaşan üretimlerini Avrupa'ya satan, ucuz kredilerle önemli yatırımlara giren ve çok borçlu olan Amerikalı yatırımcılar, savaş sonrasında Avrupa'nın bu taleplerinin bir anda kesilmesiyle ciddi finansal kayıplar yaşamaya başlamıştır.[491] Öte yandan Cumhuriyetçilerin serbestleştirme düşüncesiyle kontrollerin ve regülasyonun azalttığı mali sektör ise spekülatif işlemlere her zamankinden açık hale gelmiş, Amerikalılar mali varlıklarının kat kat fazlasını borçlanarak kâr etme ihtimali olmayan şirketlere tüm birikimlerini yatırmışlardır.[492] Örneğin, ABD Borsası'nda 1925 yılında 159 puan seviyelerinde olan sanayi endeksi, hiçbir gerçekçi neden olmadan Eylül 1929'da 452 puana gelmiştir.[493] Coolidge'den sonra 1928 Başkanlık seçimlerinde iktidara gelen Cumhuriyetçi Partili Herbert Hoover, Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren biriktirilen sorunlarla mücadele etmek durumunda kalmış ve 1929 sonrasında derinleşen ekonomik sorunların çözümü noktasında yetersiz kalmıştır.[494]

Büyük Buhran, Amerikan ekonomisinde eşi benzeri görülmemiş bir çöküş yaşanmasına neden olmuş, 24-29 Ekim 1929'da yaşanan mali krizde New York Borsası'nda bir günde 16 milyon hisse satılmış, yatırımcılar 1929 yılı rakamlarıyla 75 milyar ABD doları değerindeki yatırımlarını kaybetmişlerdir. Kriz neticesinde Amerikan borsası iki yılı aşkın bir süre düşmeye devam etmiş, 1929-1933 yılları arasında beş bin banka iflas etmiş, Amerikan işgücünün dörtte birine denk gelen 12 milyon işçi işini kaybetmiş, her dört çiftlikten biri üretimine son vermiş, Amerika'nın kuruluşundan

489 Robert H. Ferrell, **The Presidency of Calvin Coolidge**, University Press of Kansas, 1998, ss. 61-81.

490 James S. Olson ve Abraham O. Mendoza, American Economic History: A Dictionary and Chronology, Santa Barbara, Greenwood, 2015, s. 81.

491 Gene Smiley, Rethinking the Great Depression, Chicago, Ivan R. Dee Publishing, 2002, ss. 31-72.

492 A.g.e., ss. 31-72.

493 David E. Hamilton, Herbert Hoover: Domestic Affiars, web sayfası: https://millercenter.org/president/hoover/domestic-affairs. (Erişim tarihi 8 Nisan 2022).

494 A.g.e., Gene Smiley, ss. 31-73.

itibaren en büyük avantajı olan ekonomik refah olgusu sarsılmıştır.[495] Büyük Buhran sonrasında işini ve tüm varlıklarını kaybeden milyonlarca Amerikalı, kayıplarını yıllarca yerine koyma beklentileri olmaksızın, açlık ve yoksullukla yüzleşmiştir. Amerikan İç Savaşı sonrasında nasıl Demokratik Parti'nin seçmen tabanı daraldıysa, Büyük Buhran da Cumhuriyetçi Parti'nin 1932-1952 yılları arasında bir daha iktidara gelememesine neden olmuştur. Ayrıca Buhran, Demokratik Parti'nin seçmen tabanını Güneyli Demokratlar ile varlıklı Kuzeyli tacirlerden, mavi yaka işçilere, orta ve küçük ölçekli çiftçilere kaydırmasına imkân tanıyan sosyal politikalar benimsemesine ve insan haklarıyla özgürlükler konusundaki tavrında da köklü değişimler ortaya çıkmasına neden olmuştur.[496]

Vefatına kadar dört dönem üst üste ABD Başkanlığına seçilen Demokrat Partili Franklin D. Roosevelt (FDR), ekonomik krizden çıkış için federal devletin kamu harcamalarının artırılmasını savunan ekonomik modeli benimsemiş, devletin kapsamlı sosyal politikalar uygulayarak krizden en çok etkilenen kesimlere ulaşmayı başarmış, W. Wilson'ın ekonomide düzenleyici yapılar oluşturulması yaklaşımını benimsemiştir. Günümüzde de faaliyetlerine devam eden ABD Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu (SEC), Federal Mevduat Sigorta Kurumu (FDIC), Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA), FDR'ın girişimiyle kurulmuştur.[497] Mali yapının denetim altına alınması amacıyla kurulan kurumlar haricinde, FDR *"Yeni Anlaşma"* (New Deal) programı altında toplumun yeniden ekonomik refahını sağlayıcı sosyal kurumların oluşumuna da öncülük etmiştir. Ekonomik krizin etkilerinin ortadan kaldırılması amacıyla kurulan Tarımsal Düzeltme Yönetimi çiftçilerin üretimlerini ihtiyaca göre belirlemeleri ve zarar etmelerinin engellenmeleri ve desteklenmeleri; Kamu İşleri Yönetimi, Sivil Koruma Birlikleri ve Ulusal Kurtarma Yönetimi kurumları ise işsiz Amerikalıların kamu altyapı yatırımlarında ve milli parkların düzenlenmesinde istihdam edilmeleri amacıyla kurulmuşlardır. FDR'ın sosyal politikaları ilk sonuçlarını 1937 yılına doğru vermiş, ulusun ekonomik krizden çıkış sinyalleri belirmiş, federal hükümet

---

495 David E. Hamilton, Herbert Hoover: Domestic Affiars, web sayfası: https://millercenter.org/president/hoover/domestic-affairs. (Erişim tarihi 8 Nisan 2022).

496 A.g.e. John Bibby ve Brian Schaffner, ss. 22-36.

497 Price Fishback, *The Progresive Era*, Der. Douglass C. North, **Government and the American Economy: A New History**, Chicago, The University of Chicago Press, 2007, ss. 384-431; "Yeni Anlaşma" politikası için bkz. https://www.britannica.com/event/New-Deal.

vasıtasıyla aylık yaklaşık 2,1 milyon Amerikalı istihdam edilmiştir.[498] Ayrıca Demokratik Partili FDR, Amerikalıların bir sosyal güvenlik sistemi altında koruma altına alınmaları amacıyla 1935'te Kongre'de kabul edilen, Sosyal Güvenlik Kanunu'nun yasalaşmasını desteklemiştir. Böylece Büyük Buhran sonrasında duran ekonomik çarklar yeniden dönmeye başlanmış, ABD önceki dönemlerde yoksun olduğu sosyo-ekonomik alanı düzenleyen kurumlara bu dönemde kavuşmuştur. FDR'ın uyguladığı, çoğu zaman sosyalist eğilimleri bulunduğu ve ülkeyi serbest piyasa ekonomisinden uzaklaştırdığı iddia edilen "Yeni Anlaşma" politikası, 1941'e gelindiğinde ABD'nin Gayri Safi Milli Hasılası'nı 1929 yılı öncesi seviyelere çıkararak, Amerikan işgücü piyasasını tam istihdam seviyesine çıkarmıştır.[499]

ABD ekonomisinin İkinci Dünya Savaşı öncesinde toparlanmasında, FDR'ın sosyo-ekonomik programlarının etkisi olduğu gibi, dünyada savaş düzlemine girilmesiyle "Yeni Anlaşma" programı kapsamında istihdam edilen işgücünün, savunma imalat kompleksi için seferber edilmesi ve yeterli işgücüyle desteklenen Amerikan ağır sanayinin hızlı gelişiminin büyük rolü olmuştur.[500] Böylece 1860 öncesinde geleneksel olarak esnek federal yapıdan ve gücün eyaletlerde toplandığı düzenden yana olan Demokrat Parti, 1930 sonrasında önceki sayfalarda da açıklanan dönüşümle, seçmen tabanını mavi yaka işçileri ve mali olarak zor durumda olan orta sınıf Amerikalıları gözetecek şekilde genişletmiştir. FDR sonrasında Harry Truman da, halefinin benimsediği Amerikan orta sınıfını gözeten sosyo-ekonomik politikalara öncelik vermiştir; 1953'te Dwight Eisenhower dönemine kadar, "Adil Anlaşma" programı kapsamında asgari ücret koşulları iyileştirilmiş, sosyal güvenlik politikasının çerçevesi genişletilmiş, ulusal sağlık sigortası sistemi yapılandırılmış, Tennessee Vadisi Otoritesi benzeri kurumlar ülke geneline yayılmış ve özgürlükçü bir göç politikası takip edilmiştir.[501]

---

498 A.g.a.e. ss. 384-431.

499 A.g.e. Gene Smiley, ss. 31-73.

500 Richard W. Stewart, American Military History Volume II, The United States Army in a Global Era, 1917-2008, s. 66; A.g.e. Price Fishback, ss. 384-343.

501 Stephen Macekura, "The Point four program and US International Development Policy", **Political Science** Quarterly, Cilt 128, Sayı 1, 2013, ss. 127-160.

ABD'nin ikinci yüzyılının ortalarına gelindiğinde, Demokratik ve Cumhuriyetçi Partiler, bir önceki yüzyılda benimsedikleri siyasi ve ekonomik pozisyonları değiştirerek, değişen koşullarla uyumlu olarak, Amerikan toplumunda hitap ettikleri kitlelere yönelik tutumları da yeniden belirlemişlerdir. ABD'de nasıl bir özgürlükçü düzene sahip olunması gerektiği, toplumdaki kesimlerin siyasi ve ekonomik haklarını nasıl kullanabilecekleri, ABD'de devletin nasıl bir yapısı olması gerektiği, federal devletin Amerikan halkı için gerçekleştirdiği hizmetlerin maliyetinin kimlerce hangi oranda karşılanacağı gibi sorunlara Cumhuriyetçi ve Demokratik Partili başkanların yaklaşımları ve tutumları, günümüzde de devamlılık gösteren belirli eğilimleri kalıcı hâle gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında seçilen Demokratik Partili başkanlar ekonomik politikalarını düşük ve orta gelir grubunun faydasına, gelir adaletsizliğini giderecek şekilde belirlemeyi amaçlamış; ABD'nin ekonomik gelişiminin söz konusu gelir gruplarının mali durumlarının iyileştirilmesi ve daha fazla harcama yapmalarıyla sağlanabileceğini öngörmüşlerdir. Demokratik Partili başkanlar Amerikan halkının refahını; halkın iyi eğitim, iş, barınma ve sağlık hizmetlerinden faydalanma haklarına sahip olması olarak görmüşlerdir.[502] Demokratik Parti vergi politikalarında özellikle "Yeni Anlaşma" programıyla kademeli vergi uygulamasından yana olmuş; geliri yüksek varlıklı Amerikalılardan yüksek, düşük olanlardan ise daha az vergi alınmasını benimsemiştir.[503] ABD'de sosyal güvenlik politikalarının kurulmasına öncülük etmiş, eğitimde her bireyin fırsat eşitliğinden faydalanmasını savunmuştur. Demokratik Parti'nin 1930 sonrasında tecrübe ettiği dönüşüm ve seçmen tabanındaki değişim, partinin ve partili başkanların Soğuk Savaş boyunca iç siyasi ve ekonomik davranışlarına da yansımıştır.

John F. Kennedy (JFK), Lyndon B. Johnson ve Jimmy Carter başkanlıkları dönemlerinde sosyal politikalara önem vermişler, sağlık sigortalarının kapsamını genişletmeye çalışmışlar, işçi saat ücretlerinde artışlar gerçekleştirmişler, düşük ve orta gelir grubunu kollayıcı vergi politikaları izlemeyi hedeflemişlerdir. Örneğin, Bill Clinton başkanlığı döneminde, üst gelir grubunun ve büyük küresel ölçekli şirketlerin vergilerini

---

502 Heather Lehr Wagner, **The History of Democratic Party**, New York, Chelsea House Pub., 2007, ss. 71-83.

503 Gary M. Fink ve James W. Hilty, **Prologue: The Senate Voting Record of Harry S. Truman, The Journal of Interdisiplinarcy History**, Cilt 4, Sayı 2,(1973, ss. 207-235.

artırırken, orta ve düşük gelir grubunun ödeyeceği vergileri düşürmüştür.[504] İnsan hakları ve siyah Amerikalıların ayrımcılığı konularında da Demokratik Partili başkanlar, Kongre'deki çoğunluklarıyla bağlantılı olarak daha özgürlükçü bir tutum benimsemişlerdir. JFK, Kongre'de Cumhuriyetçilerin çoğunlukta olması nedeniyle yeni bir medeni haklar yasası çıkaramamış, ancak mevcut ayrımcılığı azaltmayı öngören yasaların uygulanmasını sağlamıştır.[505] Öte yandan, L. B. Johnson'ın başkanlığı döneminde Senato ve Temsilciler Meclisi'nde Demokratik Parti'nin çoğunu sağlaması, partilerüstü bir koalisyon oluşturabilmesi neticesinde ırk ayrımcılığını kamu alanlarında yasaklayan Medeni Haklar Yasası 1964'te kabul edilebilmiştir. Ayını şekilde JFK imkânsızlıklar içinde olan yaş almış Amerikalıların sağlık güvencesini arttırmak için yasa teklifinde bulunmuş ancak Kongre söz konusu teklifin yasalaşma sürecine girmesine dâhi izin vermemiştir.[506] Benzer bir şekilde Bill Clinton'da, maddi durumları olmayan Amerikalıların sağlık sigortalarını uygun koşullarla yaptırabilecekleri koşulları oluşturabilecek bir sağlık güvencesi yasasını 1993'te çıkarmaya çalışmış, ancak Cumhuriyetçi Parti'nin çoğunlukta olduğu her iki meclisten de yasa geçmemiştir.[507]

Cumhuriyetçi Parti'de Soğuk Savaş döneminde somutlaşan ve parti eğilimi haline gelen, ekonomik politikalarda ise, federal devletin Amerikan ekonomisinde görünür olmaması, serbest piyasanın kendi sorunlarını, müdahale olmadan piyasa dinamikleri içerisinde çözmesi, şirketlerin, girişimcilerin ve bireylerin ekonomik girişimlerinin desteklenmesi ön plana çıkmaktadır. Cumhuriyetçi Parti, Demokratik Parti'den farklı olarak Amerikan ekonomisinin arz tarafına odaklanmış, şirketlerin, serbest girişimcilerin ürünlerini en düşük maliyetle üretmeleri, artan kazançları ile daha fazla yatırım

---

504 David Greeberg, **Memo to Obama Funs: Clinton Presidency was not a faliure**, 12 Şubat 2008, web sitesi: https://slate.com/news-and-politics/2008/02/memo-to-obama-fans-clinton-ism-was-a-success.html#page_start, (Erişim tarihi 4 Mayıs 2022).

505 ABD Hava Kuvvetleri personeli siyahi Amerikalı James Meredith'in, beyaz Amerikalı öğrenci kabul eden Mississippi Üniversitesi'ne kayıt olmasının mevzuata uygun olduğuna federal mahkemenin karar vermesi ve Mississippi Valisi Ross Barnett'in söz konusu kararı uygulamaya Eylül 1962'de karşı çıkması üzerine Kennedy J. Meredith'in Mississippi Ulusal Muhafızları korumasında üniversiteye girmesi talimatını vermiştir. Bkz. John A. Barnes, **John F. Kennedy on Leadership: The Lessons and Legacy of a President,** New York, Amacom, 2005, ss. 9-22.

506 John F. Kennedy, Time the US Caught up, The New Republic, 9 Kasım 1963, https://newrepublic.com/article/122396/john-f-kennedy-medicare, (Erişim tarihi 10 Nisan 2022).

507 The Clinton Presidency: Improving the Nations Heatlh Care, web sitesi:(Erişim tarihi 10 Nisan 2022).

yapmalarını teşvik etmiştir.[508] Cumhuriyetçi Parti'nin düzen algısı, düzenlemelerden özgür-bağımsız bir ekonomik yapı oluşturulmasına, iç piyasanın dış piyasadan tarifelerle korunmasına, şirketlerden ve girişimcilerden, elde ettikleri gelirlerden federal devletin düşük vergi almasına dayanmaktadır. Ayrıca Cumhuriyetçi Partili başkanlar 1950 sonrasında serbest ticarete mesafeli yaklaşırken, Amerikan şirketlerinin küresel seviyede faaliyet göstermeleri ve 1990 sonrasında güçlenen ekonomik küreselleşmenin ABD'nin çıkarına olduğunun değerlendirmesi neticesinde, ticaret duvarlarının düşürülerek, serbest ticaret politikalarını da desteklemişlerdir.[509]

Örneğin Ronald Reagan başkanlığı döneminde (1980-1981), gelir vergisi oranlarında kapsamlı bir değişikliğe giderek, vergi oranlarını düşürmüş, büyük şirketlerin faaliyetlerini kolaylaştırmak ve yatırımlarını kolaylaştırmak amacıyla regülasyonları azaltıcı kararlar almış, 1970'li yıllarda Amerikan ekonomisine büyük hasar veren enflasyonu önlemek amacıyla para arzının azaltılmasını sağlamış ve devlet harcamalarının artışını engellemeye çalışmıştır.[510] Reagan dönemi, Eisenhower döneminde olduğu gibi Amerikan ekonomisinin hızlı bir gelişim yaşadığı, Amerikan toplumu içerisinde orta ve üst gelir grubunun varlıklarını arttırdıkları bir dönem olmuştur.[511] R. Reagan döneminde rekor seviyelere ulaşan bütçe açığı, George W. H. Bush yönetiminin önemli bir ekonomik sorunu haline gelmiş olup, G. W. H. Bush yönetimi bu dönemde Kongre'de Demokratik Parti'yle uzlaşarak gelir vergilerinde artışa

---

508 A. James Reichley, The Reagan Coalition, **The Brookings Review,** Cilt 1, Sayı 2, Kış 1982, ss. 6-9, Bruce Bartlett, *The Rise and Fall of Supply Side Economics,* **The New American Economy**, 2006, s. 3.

509 Soğuk Savaş dönemde Cumhuriyetçi Partili Dwight D. Eisenhower döneminde, Amerikan halkı ABD'nin yaşadığı ekonomik büyümeden büyük ölçüde faydalanmış, milyonlarca aile ilk televizyonlarına ve ikinci arabalarına bu dönemde ulaşmıştır. Bununla birlikte Eisenhower, Cumhuriyetçi Parti'nin geleneksel eğilimlerinin dışında siyasi tutum belirlemiş, liberal demokratlar ile muhafazakâr Cumhuriyetçiler arasında denge kurmuştur. *"Modern Cumhuriyetçilik"* programı çerçevesinde FDR ve H. Truman'ın devletçi *"Yeni ve Adil Anlaşma"* programlarını eleştiren Eisenhower, muhafazakâr Cumhuriyetçilerin söz konusu programların sonlandırılması teklifini ise desteklememiştir. Eisenhower'ın başkanlığı döneminde fakirlikle mücadele etmiş, uyguladığı sosyo-ekonomik politikalarla Amerikan halkının refahını yükseltmeyi hedeflemiştir. The Eisenhower Encyclopedia, Economic Policy, web sitesi: https://www.dwighteisenhower.net/economic-policy, Phil Levy, Is the GOP Still the Party of Free Trade, 16.05.2019, web sitesi: https://www.reaganfoundation.org/reagan-institute/publications/is-the-gop-still-the-party-of-free-trade/ (Erişim tarihi 16 Mayıs 2022).

510 Brian Domitrovic, "George W.H. Bush's Voodoo Rhetoric", **Forbes,** 2 Aralık 2018.

511 Ronald Reagan başkan olarak görevine başladığında yüzde 13,5 seviyelerinde olan enflasyon, 1986'da yüzde 1,96'ya, yüzde 10 seviyelerinde olan işsizlik yarı yarıya azalarak yüzde 5,3'e düşmüştür. Diğer taraftan faiz indirimleri, savunma bütçesinde yapılan rekor artışlarla ABD'nin borcu 997 milyar dolardan 2,87 trilyon dolara ulaşmıştır. Öte yandan Reagan döneminde ortalama gelir vergisi yüzde 28 seviyelerine çekilerek, 1931'den itibaren en düşük seviyelere ulaşmıştır. Civilian Unemployment Rate, US Department of Labor, Bureau of Labor Statistics 03, Ağustos 2012, web sayfası: https://fred.stlouisfed.org/data/UNRATE.txt (02.04.2022), Enflasyon datası için https://fred.stlouisfed.org/series/MPRIME (Erişim tarihi 2 Nisan 2022)

giderek bütçe açığını kapatma yolunu seçmiştir. Ayrıca bütçe imkânları nedeniyle iç siyasi ve ekonomik gündemde önemli bir açılım gerçekleştiremeyen baba Bush yönetimi, Irak'ın Kuveyt'i 1990'da işgali sonrasında daha çok dış gelişmelere angaje olmuştur.

Sonuçta ABD'nin ikinci yüzyılında, Amerikan iç siyasetinde, ABD'nin kuruluş yıllarından itibaren devam eden özgürlük odağındaki ayrışma devam etmiş, ABD'de düzenin nasıl sağlanacağına ilişkin federalizm savunucularıyla karşıtları arasındaki farklılıklar, Cumhuriyetçi ve Demokratik Partilerin iç siyasi, ekonomik ve sosyal tutumlarına da yansımış olup, günümüzde de her iki siyasi oluşum ayrışmalarını devam ettirmiştir. ABD iç siyasetinde ekonomik refah olgusu, ABD'nin ikinci yüzyılında da önemli yer tutmuş, ABD'nin en büyük ekonomik krizlerinden 1929 Buhranı ülkenin siyasi yapısını ve partilerin siyasi tutumlarını büyük ölçüde değiştirmiştir. ABD'de ekonomik sıkıntıların bulunduğu, ekonominin küçüldüğü, işsizliğin arttığı dönemlerde başkanlık, daha çok iç siyasi gelişmelere odaklanmış, içe kapanık bir siyasi gündem belirlemiştir. Ayrıca Soğuk Savaş dönemi her iki siyasi partinin ulusal güvenlik politikaları konusundaki ayrışmalarını azaltmış, Kongre ABD'nin küresel çıkarlarına başat bir tehdit olarak gördüğü komünizmin küresel çapta yayılması hususunda ortak bir yaklaşım göstermiş, ABD savunma harcamalarını Soğuk Savaş dönemi boyunca artırmıştır. Öte yandan ABD'de yürütmenin 20. yüzyılın ilk yarısında artmaya başlayan gücü, ikinci yarısında Kongre ile dengelenmeye başlanmıştır. ABD'nin askeri güç kullanımı merkezinde Başkanlık ve Kongre'nin yetkileri ve uygulamaları bu dönemde tekrar ele alınmıştır.

### 2.4.2. Askeri Güç Kullanma Kararı

ABD başkanları özellikle Harry Truman dönemi sonrasında, ulusal güvenlik politikalarının bir aracı olarak askeri güç kullanımına karar vermelerinde, önceki dönemlerle kıyaslandığında daha az Kongre'nin onayına başvurdukları gözlenmektedir. Başkanlık makamının ABD Silahlı Kuvvetleri'ni yurt dışında görevlendirirken, Kongre onayına daha az ihtiyaç duymasında, önceki sayfalarda da açıklandığı üzere yürütmenin, Woodrow Wilson'ın başkanlığıyla Amerikan iç siyasetinde daha etkin bir konuma gelmesi ve süreç içinde ABD ordusunun imkân/kabiliyetinin artması etkili olmuştur. Başkan Truman döneminde ABD'nin Kore sorununa müdahil olması, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararı çerçevesinde, 300 bin Amerikan askerinin Kore'de

konuşlandırılması ve çatışmalar neticesinde 36 bin 600'ünün öldürülmesine neden olan Kore Savaşı, Truman tarafından "*polis operasyonu"* olarak kamuoyuna yansıtılmış ve savaş ilanı noktasında Kongre'nin onayı alınmamıştır.[512] Kongre onayı olmaksızın ABD başkanlarının askeri güç kullanımına bir diğer örnek ise Vietnam sorununa kademeli angajmanı verilebilmektedir.

John F. Kennedy döneminde ABD, Vietnam'da Güney Vietnam ordusuna askeri danışmanlık yapacak 600 ABD askeri uzmanı konuşlandırmış, tartışmalı Tonkin Körfezi olayını akabinde ise, Kongre sadece Tonkin Körfezi'nde ABD askeri gemisine gerçekleştirilen saldırıya karşılık olarak askeri güç kullanımı yetkisi vermiş, ancak Başkan Lyndon B. Johnson söz konusu güç kullanma yetkisini Vietnam genelinde kullanmıştır.[513] Bu kapsamda Kongre'nin Vietnam genelinde belirli bir süre ve hedefe yönelik, askeri güç kullanımı onayı bulunmadan, Lyndon B. Johnson ve Richard Nixon yönetimleri 1964-1973 arasında, çatışmaların en yoğun olduğu 1969'da yaklaşık 543 bin askeri personel konuşlandırmış, tüm çatışmalar neticesinde yaklaşık 58 bin 220 kayıp verilmiştir.[514]

Vietnam Savaşı'nın bu ağır maliyeti Kongre'nin, ABD başkanının ABD Silahlı Kuvvetleri'ni ülke dışında kullanmasını ve ülkenin savaşa varmasa da askeri angajmanlara girmesini sınırlandıracak bir düzenlemenin (Savaş Yetkileri Kanunu/War Powers Resolution) 7 Kasım 1973'te kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır.[515] ABD Kongresi (Senato-Temsilciler Meclisi), ABD başkanının ABD'ye yönelik açık ve ivedi tehditlerde yurt dışında askeri güç kullanımını 60 gün ile sınırlandırarak, Kongre onayı olmadan sadece bir kez 30 günlük uzatma hakkı tanınmış, 60 günlük sürenin aşılması halinde yürütmenin Kongre'yi güç kullanımının hedefleri, ne kadar süreyle kullanılacağı

---

512 Cornell Law School: Legal Information Institute Internet Sitesi, War Powers, https://www.law.cornell.edu/wex/war_powers.

513 Scott Bomboy, **The Gulf of Tonkin Resolution and the limits of presidential power,** Contitution Daily Web Sitesi, https://constitutioncenter.org/blog/the-gulf-of-tonkin-and-the-limits-of-presidential-power, Yayınlanma Tarihi: 7 Ağustos 2014, George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 941.

514 John Lewis Gaddis, **Surprise Security and the American Experince**, Harvard HUP, 2005, s.7-35.

515 George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 8., Jennifer K. Elsea, Michael John Garcia, Thomas J. Nikola, **Congressional Authority to Limit Military Operations,** CRS for Congress, Şubat 2013, Washington DC, ss. 1-16

hususlarında bilgilendirmesi kararlaştırılmıştır.[516] Öte yandan Richard Nixon, Savaş Güçleri Kanunu'nu veto etmiş ve söz konusu kanunun yürütmenin yetkilerini sınırlandırdığı, başkanın ABD Anayasası'nın vermiş olduğu "Başkomutanlık" yetkisi ve görevi gereği, söz konusu kanunun yürütmenin alanına girdiğini öne sürmüştür. Bununla birlikte Senato ve Temsilciler Meclisi'nin ortak oturumunda yapılan oylamada 2/3 çoğunluk sağlanarak, Nixon'ın vetosu kaldırılarak yasa yürürlüğe girmiştir. [517]

Önceki sayfalarda da belirtildiği üzere, ABD'nin bir diğer devlet aktörüne yönelik savaş ilanı başta olmak üzere, hangi süre ve çerçevede askeri gücün kullanılmasına yönelik sınırların belirlenmesine dair sorumluluk, ABD Anayasası'na göre Kongre'ye bırakılırken, askeri gücün kullanım seviyesi, kapsamı ve kullanılacak araçlar ise Başkanlığın uhdesine verilmiştir.[518] Bu hâliyle ABD'de askeri gücün yönetimi konusunda, Kongre ve Başkanlık arasında bir yetki karmaşası bulunmamaktadır. Diğer taraftan, askeri gücün savaş harici nedenlerle kullanımı halinde, söz konusu kullanımın ABD'yi savaş noktasına getirmesi veya savaş ile aynı sonuçları doğurmasının engellenmesi amacıyla Kongre, Savaş Yetkileri Kanunu ile Başkan'ın yetkilerini düzenleme ve sınırlandırma sürecine girmiştir. Bununla birlikte ABD'nin 1973 sonrası askeri güç kullanımı incelendiğinde ABD başkanlarının, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanı sıfatıyla ABD'nin dış politikasını yönetme Anayasal yetkisi kapsamında, askeri güç kullanmaktan çekinmedikleri anlaşılmaktadır.[519]

Sonuç olarak, ABD'de başkanın askeri güç kullanma kararında halk desteğinin bulunması, askeri güç kullanımının halk tarafından desteklenmesi, yürütmenin elini güçlendirici bir unsurdur. Amerikan toplumunun desteğine sahip olan bir Başkan, askeri

---

516 Bruce Ackerman, "Obama's Betrayal of the Constitution." **The New York Times** Op-Ed, Cuma, 2014, A31,

517 A.g.e. Jennifer K. Elsea, Michael John Garcia, Thomas J. Nikola, ss. 1-16

518 Başkanlık makamı, ABD'nin belirli bir devlete yönelik savaş kararı alınmasında Kongre'de bir bakıma taraflar arasında müzakere yürüterek, uygulanacak siyaset konusunda halkı ve dolayısıyla Kongre'yi ikna etmek durumunda bırakılmaktadır. Jane E. Stormseth, Rethinking War Powers: The Congress, The President and the Unites Nations, *Geo. LJ*, *81*, ss.597-675; Curtis A Bradley ve Jean Galbraith. "Presidential War Powers as an Interactive Dynamic: International Law, Domestic Law, and Practice-Based Legal Change, **NYUL Rev**., Sayı 91,(2016), ss.689, Balance of US War Powers, Council on Foreign Relations Web Sitesi, bkz.: https://www.cfr.org/ backgrounder/balance-us-war-powers, Yayınlanma Tarihi: 1 Aralık 2013.

519 Örneğin Ronald Reagan 1983'te Grenada'yı, George W.H. Bush 1989'da Panama'yı ve 1992'de Somali'yi işgal ettiğinde, Bill Clinton 1993'te Irak'a, 1994'te Haiti'ye, 1995'te Bosna-Hersek ve 1999'da Kosova'yı Kongre'nin onayını almaksızın askeri müdahale de bulunulması kararını vermişlerdir. Godfrey Hodgson, American Ideals Global Realities, **World Policy Journal**, Cilt10, Sayı 4, (Kış 1993-1994), ss. 1-6.

operasyonun devamı için ihtiyaç duyduğu ödeneklerin tahsisinde Kongre'de herhangi bir sorunla karşılaşmayacağı anlaşılmaktadır. Aksi halde yürütmenin, elindeki sınırlı maddi imkânlarla, başlattığı bir askeri operasyonu uzun süre devam ettirebilme imkânı bulunmamaktadır.

### 2.4.3. Askeri Yapı

ABD ikinci yüzyılına girerken, bir önceki yüzyılda federalist ve anti-federalistlerin ordunun daimi olarak istihdam edilmesi ve korunması noktasındaki ayrışmaları büyük ölçüde son bulmuş ve ABD'nin daimi bir askeri gücünün bulunmasını destekleyen federal devlet düzeni savunucuları üstün gelmiştir. ABD'nin askeri gücü 1898 İspanya Savaşı ile Avrupa'daki çağdaşlarıyla rekabet eder düzeye ulaşmasına karşın, ABD Birinci Dünya Savaşı'na kadar Avrupa devletleri ölçeğinde başat bir güç olmamıştır.[520] 20. yüzyılın hemen başında ABD Deniz Kuvvetleri yaklaşık olarak Birleşik Krallık Deniz Kuvvetlerinin altıda biri, Almanya Deniz Kuvvetleri'nin ise yarısı büyüklüğündedir. Aynı durum ABD Kara Kuvvetleri için de geçerli olup, Birinci Dünya Savaşı'na kadar ABD kara unsurları, Almanya ve Fransa'nın onda biri seviyesinde olmuştur.[521]

İspanya Savaşı ile Birinci Dünya Savaşı arası dönemde, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin ortalama mevcudu 100-150 bin arasında değişiklik göstermiş, Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında dahi Amerikan yönetimi asker sayısında kayda değer bir artışa ihtiyaç duymamıştır. Öte yandan ABD'nin, Birinci Dünya Savaşı'na 2 Nisan 1917'de dâhil olmasıyla birlikte ABD Silahlı Kuvvetleri'nde zorunlu askerlik sistemine geçilmiş, 18-45 yaş arasındaki Amerikalıların belirli şartlarla çerçevesinde silah altına alınmasına başlanmıştır. Böylece 1918'deki mevcudu 2,9 milyona ulaşmış, sadece 1917'de 183 bin, 1918'de ise 52 tugaydan müteşekkil yaklaşık 1 milyon ABD askeri Fransa'da konuşlanarak savaşa iştirak etmiştir.[522] ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Birinci Dünya Savaşı'na iştirak etmesi, ordunun Avrupa'da kullanılan modern silah, teçhizatı ve savaş taktiklerini müşahedesini, ordu bünyesinde düzenli ordu, ulusal muhafız ve ulusal

520 Richard W. Stewart, American Military History Volume II, The United States Army in a Global Era, 1917-2008, s. 66, A.g.e. Price Fishback, ss.7-51.

521 A.g.e., ss. 7-51.

522 A.g.e., ss. 55-74.

ordu teşkilatlanmasına gidilmesini ve yeniden yapılanma gerçekleştirilmesini sağlamıştır.[523]

ABD Silahlı Kuvvetleri, Birinci Dünya Savaşı'nın son bulması akabinde, 1920-1939 döneminde savaş seviyesi olan 2,9 milyondan, 250-300 bin seviyelerine düşürülmüş, savaş durumunun ortadan kalkmasıyla zorunlu askerlik sistemi kapsamında silah altına alınan binlerce asker terhis edilmiştir.[524] İki savaş arası dönemde yaşanan Büyük Buhran'da işsizliği düşürmek amacıyla oluşturulan Sivil Koruma Birlikleri, milyonlarca Amerikalının çevre düzenleme, imar ve altyapı yatırımları gibi işlerde istihdamını sağlarken askeri eğitim olmasa da askeri disiplin edinmelerini sağlamıştır. Ayrıca iki savaş arası dönemde Silahlı Kuvvetler'in modernizasyonu gerçekleştirilmiş, Kara-Hava ve Deniz-Hava gibi yeni kuvvet unsurları oluşturulmuş, savunma üretim merkezi yeni silah ve teçhizat alımlarıyla desteklenmiştir.[525] ABD Kara Kuvvetleri 1940'ta kısa sürede 4 milyon Amerikalıyı silah altına alabilecek altyapıya kavuşmuştur.[526]

ABD Silahlı Kuvvetleri, Birinci Dünya Savaşı'ndan farklı olarak, İkinci Dünya Savaşı öncesinde askeri hazırlık, ordunun imkân, kabiliyeti ve yetenekleri açısından, Avrupalı çağdaşlarından üstün bir konuma gelmiştir. FDR yönetimi Avrupa'da savaşın başlaması akabinde, ABD'nin son yirmi yılda savunma bütçesine harcadığı toplam rakamdan daha fazla olan 8 milyar ABD doları büyüklüğünde, bir bütçenin sadece 1940'ta kullanılmasını sağlamıştır.[527] Ayrıca ABD Kara Kuvvetleri bir yıldan kısa bir süre içerisinde 1.5 milyon ABD askerini silahlandırıp, teçhizatını hazırlayacak bir programı da devreye almıştır. ABD, Japonya'nın Pearl Harbor'ı 7 Aralık 1941'te bombalaması sonrasında İkinci Dünya Savaşı'na katılmış, Silahlı Kuvvetler'in savaşın ilk yılındaki mevcudu 3,8 milyona ulaşmış, 1945'te ise 12 milyon seviyesini geçmiştir.[528]

İkinci Dünya Savaşı, sonuçları itibarıyla, ABD'nin küresel çapta başat bir güç

---

523 A.g.e., ss. 55-74.

524 A.g.e., ss.. 55-74.

525 A.g.e., ss.. 55-74.

526 A.g.e. ss.. 55-74.

527 A.g.e. ss.. 55-74.

528 George C. Herring, **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008, s. 535-36. ABD Silahlı Kuvvetleri'nin tarihsel muvazzaf sayısı için bakınız. https://www.alternatewars.com/BBOW/Stats/US_Mil_Manpower_1789-1997.htm. (Erişim tarihi 18 Haziran 2021).

olduğunu ortaya koymuş, özellikle Pasifik alanında savaşın bitmesini sağlayan 1945 yılında 6 Ağustos'ta Hiroşima'da, 9 Ağustos'ta Nagazaki'de kullanılan nükleer bombalarla, ABD Silahlı Kuvvetleri, askeri açıdan imkân ve kabiliyetlerinin ulaştığı noktayı da göstermiştir.[529] ABD Silahlı Kuvvetleri İkinci Dünya Savaşı'nda, küresel çapta, topyekûn bir mücadeleye girerek, kendisine verilen görevleri yerine getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde de ABD, Silahlı Kuvvetleri'nde yüksek asker mevcudunu korumuş, Soğuk Savaş'ın bittiği 1990 yılına kadar 2-3 milyon muvazzaf askeri istihdam etmiştir. ABD bu askeri gücünü 20. yüzyılda nasıl bir devamlılık ve değişimle kullanmıştır?

## 2.5. Uluslararası Ortam-Dış Etkenler ve ABD'nin Askeri Güç Kullanımı

Kıta Avrupası siyasetine ve Avrupa devletleri arasındaki *"karmaşık"* güç mücadelelerine kuruluş döneminden itibaren mesafeli ve hatta ilgisiz olan, ABD, 20. yüzyılda, uluslararası ortamı etkileyen iki dünya savaşı, ABD'nin de söz konusu tutumunu değiştirmek durumunda bırakmıştır.[530] Bu durum ABD'yi iki açıdan etkilemiştir. İlk olarak Alman denizaltılarının BK'ye yardım taşıyan Amerikan bandralı Lusitania'yı 1915'te batırması ve Almanya Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Arthur Zimmermann'ın Ocak 1917'de, Meksika'daki Almanya Büyükelçisi Heinrich von Eckardt'ı Meksika makamları ile *"ABD'nin savaşa girmesi halinde, Meksika'nın da ABD'ye karşı savaşa katılması, Texas, Arizona ve New Mexico'nun Meksika'ya terk edilmesi"* hususlarında görüşmeler yürütmesi için talimatlandırması, ABD'nin klasik politikasını terk ederek İtilaf Devletleriyle birlikte savaşmasına yol açmıştır.[531] Büyük Savaş'ın ABD açısından etkileri daha sonra ortaya çıkacak bir diğer sonucu ise 1917'de gerçekleştirilen Bolşevik Devrimi'yle Rusya'nın komünist bir devlete dönüşmesi olmuş,

---

529 A.g.e., George C. Herring, s. 609-620.

530 Bu minvaldeki ilk gelişme ise Birinci Dünya Savaşı olmuştur. Fransız ihtilali ve Avrupa'da yayılan milliyetçilik rüzgârı, akabinde Napolyon Savaşları ve Bismarck döneminde Avrupa devletleri arasındaki kutuplaşma ile denge arayışlarını halihazırda arttırmıştır. Ayrıca 19.yüzyıldaa İtalya ve Almanya'nın milli birliklerini tamamlamaları, aynı dönemde hızlanan sanayileşme ve artan hammadde gereksinimi, petrolün bir enerji ürünü olarak kullanılmaya başlanması, Avrupa devletleri arasındaki çekişme ve rekabeti 20. yüzyılın başında çatışma noktasına da getirmiştir. Bu noktada 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan veliahdı Francois Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi, Büyük Savaşı başlatan gelişme olmuş, savaş ABD haricinde tüm dünyaya yayılmıştır. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1918-1994**, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara, 1998, ss. 160-220.

531 Poung Fei Yeh, "The Role of the Zimmerman Telegram in Spurring America's Entry into the First World War", **American Intelligence Journal,** Cilt 32, Sayı 1, ss. 61-64; A.g.e. George C. Herring, s. 428.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında kendi dünya görüşünü yaymaya çalışan ABD, komünist ideolojinin Avrupa'da da yayılma ihtimalini bu dönemde milli güvenliğine bir tehdit olarak değerlendirmiştir.[532]

Bu kapsamda İkinci Dünya Savaşı doğurduğu sonuçlar açısından, ABD'nin içinde bulunduğu uluslararası ortamı öncüsünden farklı bir düzlemde oluşmasına neden olmuştur. Dean Acheson'ın ifade ettiği üzere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında *"yarım bir dünyanın kalması ancak bu dünyanın da yarısının özgür olması"*, ABD'nin yeni dünya düzeni oluşturulurken kendi kıtasına çekilmesini engellemiş ve küresel çapta komünist yayılmacılığa karşıt bir siyaset izlemesini sağlamıştır.[533] ABD'nin küresel çapta liberal bir dünya düzeni kurma hedefine taban tabana zıt karakterde bir ideolojinin savaş sonrasında uluslararası alanda yayılması, kendi milli güvenlik algılamaları açısından bir tehdit olarak algılanmıştır.[534] Böylece ABD ve Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş sonrasındaki farklı dünya düzeni beklentileri, iki süper güç olarak uluslararası sistemde iki farklı değeri, ilkelere dayalı bir bölünmeyi de beraberinde getirmiştir.[535] Bu nedenle uluslararası ortam bu dönemde ABD ve Sovyetler Birliği'nin farklı dünya görüşlerine ve amaçlarına dayanan iki zıt kutba bölünmüştür.[536] Peki, bu dönemi de kapsayan 20. yüzyılda ABD, askeri güç kullanımı konusunda nasıl bir tutum benimsemiştir?

---

532 A.g.e. George C. Herring, s. 446; Patrick Renshaw, "The IWW and the Red Scare 1917-24", **Journal of Contemporary History,** 1968, Cilt 3, Sayı 4, ss. 63-72.

533 Dean Acheson, **Present at the Creation: My Years in the State Department**, New York, 1969, s. xvi. James McCormick, s. 17; Thomas G. Paterson, **Meeting the Communist Threat: Truman to Regan**, Londra, Oxford University Press, 1989, s. 3.

534 John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Post-War American National Security Policy**, Oxford: Oxford University Press, 1982, s.4. Michael Cox, "From Truman Doctrine to Second Superpower Detente: The Rise and Fall of the Cold War", **Journal of Peace Research**, Cilt 21, Sayı 1, Şubat 1990, s. 27.

535 Louis Hartz, **The Liberal Tradition in America: An Interpretation of American Political Thought since the Revolution San Diego: Harcourt Brace Jovanovich**, 1991, s.30. Louis Hartz, "The Liberal Tradition in America: An Appraisal", **Comparative Studies in Society and History**, Cilt 5, Sayı 3, Nisan 1963, s. 263. Robert A. Packenham, **Liberal America and the Third World: Political Development Ideas in Foreign Aid and Social Science**, Princeton N.J: Princeton University Press, 1973, s.316.

536 Sovyetler Birliği ve ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası hedefleri ve öncelikleri farklı temel değer ve ilkelerden kaynaklanmaktadır. Sovyetler Birliği radikal bir biçimde özel mülkiyeti ortadan kaldırmış, üretim ve ekonomi yönetimi devletin tekeline girmiş, siyasi açıdan tek görüş olan komünizm benimsenmiştir. Sovyet ideolojisi, dünyanın savaşlar ile yaşadığı yıkımların sorumlusu olarak kapitalist sermaye düzenini görmüş, bu nedenle kapitalist düzenin emperyalist yayılmacılığını Sovyet komünizminin başlıca sorunu olarak değerlendirmiştir. John Lewis Gaddis, "The Emerging Post-Revisionist Thesis on the Origins of the Cold War", **Diplomatic History**, Cilt .7, Yaz 1983, s.171-90. Melvyn Leffler, s. 503. Terry L. Deibel, "Strategices Before Containment: Patterns For Future", **International Security**, Cilt 16, Sayı 4, Bahar 1992, s. 80-81.

### 2.5.1. İçe Kapanıklık-Korumacı Yaklaşım

Monreo Doktrini ve FDR'ın *"Çağın Gerçeği"* politikası, özetle ABD'nin kendi kıtasındaki gelişmelere, Avrupa devletlerinin müdahalesini engellemeye, Latin Amerika başta olmak üzere kıtada meydana gelebilecek sorunlarda ise ABD'nin belirleyici olması hedefine dayanır. ABD'nin 19. yüzyılın başından itibaren benimsediği bu bakış açısı, dış ilişkilerde ABD'nin kendi kıtasına odaklanmasını ve Washington'ın veda mesajında da vurguladığı üzere Avrupa devletleri arasındaki karmaşık pazarlıklarda yer almamasını, savaşlarda taraf olmamasını da içerir. Öte yandan ABD'nin kendisine yönelik Almanya tehdidinden rahatsız olarak ve Birinci Dünya Savaşı'na dâhil olması, ABD'nin söz konusu siyasetinin ikinci bacağı olan Avrupa devlet sisteminden uzak olma tutumunu değiştirmesine neden olmuştur.

ABD Temsilciler Meclisi ve Senato'nun ortak toplantısında, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasına karşı çıkan, Avrupa meselelerinin ABD'nin sorunu olmadığını savunan ABD'nin daha çok Orta Batı ve Güney eyaletlerinden oluşan bir grup savaş kararına muhalefet etmiştir.[537] Bununla birlikte ABD, Birinci Dünya Savaşı'nda yer almış, bu dönemde W. Wilson ABD'nin liberal düzen görüşünün bir yansıması olan 14 maddelik ilkelerini açıklamıştır. Wilson İlkeleri önceki sayfalarda değinildiği üzere, ABD'nin materyalist yapısının bir sonucu olan, bireyin kendi kaderini tayin etme hakkının uluslararası alanda ahlaki bir düzen getirmek amacıyla barışçıl bir şekilde kullanılabileceğini de göstermiştir.[538] Wilson'ın barışçıl bir dünya düzeni ve ABD'nin bu dünyaya liderlik etme düşüncesi, temellerini Thomas Jefferson'ın *"Özgürlük İmparatorluğu"* idealiyle büyük ölçüde örtüşmekle birlikte, ABD'nin dünyanın geri kalanından farklı olduğu, *"iyi"* ABD'nin üstün değerlerinin, yozlaşmış bir kısır çekişmeler içinde olan Avrupa devletlerince kabul edilmesinin, dünyaya barış getireceği önermelerine dayanmaktadır.[539] Diğer taraftan Wilson'ın ilkeleri ve dünya görüşü,

---

[537] ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılma kararı oylamasında, Senato'da 82 senatör olumlu, 6'sı olumsuz oy kullanmış, 8 senatör ise oy kullanmamış, Temsilciler Meclisi'nde 373 üye olumlu, 50'si ise olumsuz oy vermiştir. Paul Halbo, **They Voted Againts War: A Study of Motivations,** Chicago, University of Chicago, Doktora tezi, 1968, ss. 44-164.

[538] Hans Morgenthau'ya göre Wilson ilkeleri her ne kadar Amerikan idealizmini yansıtsa da, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçlarının bir daha tekrarlanmaması amacıyla uluslararası alanda mutabakata dayanan bir düzenin kurulması hedefini gerçekçi bir yaklaşıma dayandırmıştır. James P. Speer II., "Hans Morgenthau and the World State", **World Politics**, Cilt 20, Sayı 2, Ocak 1968, ss. 207-220.

[539] Bkz. Dipnot 362.

Avrupa'daki ve Osmanlı Devleti'ndeki sorunların çözümünde her ne kadar liberal bir dünya görüşünü temel alsa da Wilson'ın bu barışçıl yaklaşımının Avrupa'da ABD'nin birlikte savaştığı devletlerin yanı sıra, ABD'de de Cumhuriyetçi ve Demokratik Partili siyasilerce de benimsenmediği anlaşılmıştır.

Avrupa Devletleri, Almanya üzerine ağır hükümler getiren Versailles Antlaşması (1919) ile *karmaşık ittifak* siyasetlerine devam edeceklerini göstermişler, ABD'de ise Birinci Dünya Savaşı'na girmesine karşı çıkan kesimler genişleyerek, savaş sonrası Wilson'ın kurulması için çok çaba sarf ettiği Milletler Cemiyeti'ne (MC), katılmaya da karşı çıkmışlardır. ABD'nin Avrupa devletleri arasındaki çekişmelerden kendini tecrit etmesi gerektiğini savunan müdahale karşıtları, Cumhuriyetçi Parti senatörleri William Borah ve George Norris, MC'nin "ortak güvenlik" maddelerini ABD'nin bağımsızlığının bir ihlâli olarak tanımlamışlardır.[540] Müdahale karşıtları Amerikan askerinin Kongre onayı olmaksızın, bir uluslararası anlaşma gereği kullanılmasına karşı çıkmışlar, Cumhuriyetçi Parti Senatörü Henry Cabot Lodge ise 14 maddede çekincelerini dile getirerek, ABD askerinin denizaşırı kullanımında MC hükümlerinin, ABD'yi Avrupa devletlerinin kısır iç çekişmelerinden uzak tutma siyasetinden uzaklaştırdığını, ABD'yi bu çekişmelerde taraf haline getirdiğini vurgulamıştır.[541] ABD'nin kuruluşundan itibaren, karar alıcılarını etkileyen ABD'nin Avrupa devletlerinin mücadelesinden tecrit edilmesini öngören bu içedönük yaklaşım, ABD'nin MC'ye katılmasına ve Versailles Antlaşması'nın onaylanmasına götüren süreci etkilememiş, Senato'da 55 gün boyunca gerçekleştirilen görüşmeler akabinde yapılan oylamalarda ABD'nin MC'ye katılımı 55'e, 39 oyla reddedilmiştir.[542]

Wilson akabinde Başkan Harding'in seçilmesi sonrasında ABD 1941'deki Pearl Harbor baskınına kadar izolasyoncu, Avrupa'dan tecridi savunan siyasi yaklaşım hâkim gelmiştir. Bu durumda ABD'nin 1929 sonrasında tecrübe ettiği Büyük Buhran da etkili

---

[540] Willam Borah'ın 19.10.1919'da yaptığı Senato konuşması için bakınız. Web sayfası: https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/generic/Speeches_Borah_League.htm (Erişim tarihi 19 Nisan 2022), George Norris'in 19.10.1919'da yaptığı Senato konuşması için bkz. https://web.mit.edu/21h.102/www/Norris,%20Against%20Entry%20Into%20the%20War.html (Erişim tarihi 19 Nisan 2022).

[541] Senatör Henry Cabot Lodge'un Milletler Cemiyeti'nde ABD'nin yer almasına karşı çıktığı 14 çekincesi https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/generic/Speeches_Lodge1919.htm, (19 Nisan 2022).

[542] Senato'nun Versay Anlaşmasını redetmesine ilişkin bkz. https://www.senate.gov/about/powers-procedures/treaties/senate-rejects-treaty-of-versailles.htm

olmuş, ekonomik zorluklar 1941'e kadar Amerikalı karar alıcıların daha çok iç siyasi ve ekonomik sorunlara odaklanmaları sonucunu doğurmuştur. ABD bu ara dönemde, Birinci Dünya Savaşı'nın Avrupa devletleri arasındaki silahlanma yarışından kaynaklandığı varsayımından hareketle, diplomasiye öncelik vermiş, belirli tip ve büyüklükte savaş gemilerinin sınırlandırılmasını amaçlayan silahsızlanma anlaşmalarını teşvik etmiş, başat devletlerin silahlanma yarışına girmemesi halinde Büyük Savaş benzeri bir savaşın engellenebileceğini öngörmüştür.[543] Bu kapsamda ABD, sırasıyla Washington Deniz Konferansı (1922), Dawes Planı (1924), Brian-Kellog Paktı (1928) ile bu tutumunu sürdürmüştür.[544] Öte yandan Japonya'nın 1930'da Mançurya'yı, İtalya'nın ise 1935'te Habeşistan'ı işgali, 1934'te Adolf Hitler ve Nazi Partisi'nin Almanya'da iktidara gelmesi, iki savaş arası dönemde ABD'nin diplomasiyi ön plana çıkaran dış politika yaklaşımını haklı çıkarmamış, ABD İkinci Dünya Savaşı düzlemine girildiğinde dâhi savaştan kendisini koruma yolunu seçmiş ve 1935-1939 döneminde izolasyoncu görüş ağır basmış, ABD'nin yaklaşan savaşta tarafsız kalmasına hizmet edecek teklifler Kongre'de kabul görmüştür.

### 2.5.2. Müdahaleci Yaklaşım Tek Taraflılık, Önalıcı (Preemptive), Önleyici (Preventive)

ABD Kongresi Araştırma Servisi'nin, "ABD Silahlı Kuvvetleri'nin 1798-2022 Döneminde Ülke Dışında Kullanımının Örnekleri" başlıklı çalışması incelendiğinde, ABD'nin 1900-1999 arasında toplam 91 kez askeri güç kullandığı, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, Boxer İsyanı, Kore, Bosna ve Kosova Savaşları gibi birkaç vaka haricinde büyük çoğunlukla bu dönemde tek taraflı askeri güç kullanımına dayandığı, Cumhuriyetçi ve Demokratik Parti başkanlarının, ülkenin güçlü olduğu dönemlerde çoğunlukla tek taraflı güç kullanımından yana olduğu, tek taraflı askeri güç kullanımının daha çok

543 Birleşik Krallık, Japonya, ABD, Fransa ve Almanya arasında 13 Aralık 1921'de imzalanan Washington Deniz Konferansı kısa bir süre de olsa taraflar arasındaki silahlanma yarışını engellemiştir. Richard W. Stewart, **American Military History Volume II**, The United States Army in a Global Era, 1917-2008, s. 32-68.

544 ABD bu dönemde Avrupa sorunlarına taraf olmamasiyasetini devam ettirmiş, örneğin İspanyol İç Savaşı nedeniyle Haiti'deki askeri mevcudiyetini 1934'te tamamen sonlandırmaktan çekinmemiştir. A.g.e., Richard W. Stewart, ss 32-68.

ABD'nin bir başat askeri ve ekonomik güç haline geldiği Soğuk Savaş döneminde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.[545]

Örneğin, ABD'nin Latin Amerika ve Pasifik'te 20. yüzyılın başında girdiği askeri angajmanlar, Amerikalı karar alıcıların kısa sürede sonuca ulaşacak, karşılarında denk bir askeri gücün bulunmadığı, ABD'nin askeri açıdan üstün olduğu durumlarda tek taraflı Amerikan askerini kullanmaktan çekinmedikleri savını desteklemektedir. Önceki sayfalarda incelendiği üzere, ABD ekonomisi bu dönemde önemli büyüme gerçekleştirmiş, 1929'daki Büyük Buhran'a kadar ekonomi hızlı büyümüş ve gelişen sanayinin hammadde ihtiyacı artmıştır. Ayrıca bu dönemde uluslararası ortamda yaşanan gelişmelerin ülke ekonomisine olumlu yansımaları olmuş, ABD'nin gerek kendi kıtasında gerekse yakın çevresindeki etki alanını genişletmesini ve güçlendirmesini kolaylaştırmıştır.

ABD siyasi ve ekonomik *"istikrarsızlık"* içinde olan Latin Amerika ülkelerinde rejim değişikliğine gitmeye, kendi çıkarlarıyla uyumlu çoğu zaman kukla iktidarlar oluşturmaya 20. yüzyılın ilk çeyreğinde de devam etmiştir. İspanya Savaşı (1898-1901) sonrasında Küba, Filipinler[546] ve Guam'da kontrol sağlayan ve bu ülkelere kendi çıkarlarıyla uyumlu düzen getirme arayışında olan ABD, 1907'de Dominik, 1911'de ise Haiti ile Amerikalı yetkililerin her iki ülkenin gümrük vergilerini toplamasında, düzenlenmesinde ve dağıtılmasında yer almasına ilişkin anlaşmalar yapmıştır.[547] ABD bu anlaşmalara dayanarak Dominik'in içişlerine karışmış, "*istikrarsızlıkları gidermek ve düzen getirmek amacıyla*" 1916-1924 arasında ülkeyi işgal etmiştir.[548] Haiti'de ise Amerikan yatırımcılarının çıkarlarını korumayı ve Almanya'nın Haiti'ye yönelik ilgisini durdurmayı amaçlayan W. Wilson, 1914'te mali sistemi iflas etmiş Haiti'ye askeri güç

---

545 Barbara Salazar Torreon ve Sofia Plagakis, **Instances of use of United States Armed Forces Abroad**, Congressional Research Service, güncelleme tarihi Mart 2022, web sayfası: https://sgp.fas.org/crs/natsec/R42738.pdf.

546 ABD tarafından 1898'de ilhak edilen Filipinler, 1946'ya kadar ABD'nin bir kolonisi olmuştur. Bkz. A.g.e. George C. Herring, ss. 335-79.

547 Bu anlaşmalar temelde ABD'nin çevresinde "istikrarsızlık" içerisinde olan ülkelerde siyasi ve ekonomik düzenin kendi uygun gördüğü şekliyle kurulmasına, bu ülkelerde kendi siyasi ve ekonomik çıkarları ile uyumlu rejimler tesis edilmesine dayanmaktadır. Ayrıca ABD'de çevresindeki istikrarsızlıkları önlerken Latin Amerika ve Karayiplerdeki küçük ülkelere Avrupa devletlerin ilgi göstermesini de engellemeyi hedeflemektedir. Öte yandan ABD'nin bu politikası sonuçları açısından değerlendirildiğinde, ABD'nin kendi çıkarları ile uyumlu siyasi yönetimler oluşturulması için bu ülkelere sıklıkla müdahale etmesi doğurmuştur. A.g.e. George C. Herring, ss. 369-75.

548 A.g.a.e. ss. 388-94.

konuşlandırmıştır.[549] ABD askeri mevcudiyeti Haiti'de FDR'ın 1934'teki "iyi komşuluk" politikasına kadar devam etmiştir. Latin Amerika ülkelerindeki Amerikan menşei meyve şirketlerinin faaliyetlerinin de ABD'nin "arka bahçesi" olarak gördüğü bu bölgede askeri güç kullanımına büyük etkisi olmuştur. Örneğin Dominik Cumhuriyeti'nde 1916'daki siyasi istikrarsızlık ülkenin şeker kamışı üretiminde önemli yeri olan Amerikan şirketlerini etkilemiş, 1915'te Haiti'deki Kakao İsyanı, Haiti-Amerikan şirketinin menfaatlerine zarar vermiştir. United Fruit (Chiquita) ve Standart Fruit şirketlerinin çıkarları nedeniyle ABD 20. yüzyılda yedi kez Honduras'a tek yanlı askeri müdahalede bulunmuştur.[550]

ABD'nin Güney Amerika'daki askeri güç kullanımı Soğuk Savaş döneminde de devamlılık arz etmiştir. ABD 20. yüzyıl ilk yarısında bölgeye Avrupa devletlerinin girmesini engelleme politikasını uyguladıysa, Soğuk Savaş döneminde de milli güvenliğine başat tehdit olarak gördüğü komünizmin yayılmasını küresel seviyede yayılmasını engelleme siyasetini izlemiş ve bu amaçla askeri güç kullanmaktan ve örtülü operasyonlar gerçekleştirmekten çekinmemiştir.[551] Örneğin Guatemala'da Albay Jacobo demokratik seçimlerle iktidara gelmesine karşın, ülkede toprak reformu gerçekleştirmesi, büyük muz şirketlerinin (Chiquita) gelir elde ettikleri arazileri kamulaştırması, kendisi bir komünist olmamasına karşın ülkede sosyalist ve komünist siyasi oluşumlara göz yumması, CIA'nin J. Arbenz'i iktidardan uzaklaştırmak için örtülü operasyon gerçekleştirmesiyle sonuçlanmıştır. Benzer bir süreç Küba'da 1961'de yaşanmış, Komünist Fidel Castro'nun iktidar uzaklaştırılması için CIA'in planladığı örtülü operasyon "Domuzlar Körfezi" hadisesiyle CIA'in eğittiği silahlı unsurların Küba ordusu tarafından yakalanmasıyla başarısızlıkla sonuçlanmıştır. ABD bu dönemde yakın ilişki içinde olduğu Panama ve Honduras'ı üs olarak kullanarak, Guatemala, Nikaragua ve El Salvador'da komünizm karşıtı tüm silahlı unsurları maddi ve askeri olarak desteklemiş,

---

549 A.g.a.e. ss. 388-94.

550 Peter Chapman, **Bananas: How the United Fruit Company Shaped the Word**, Edinburg, Canongate Book Ltd., 2007, ss.95-143.

551 Sovyetler Birliği kendi ideolojik bakışını savunan sosyalist ve komünist devrim hareketlerini desteklerken, ABD komünizm ile mücadele hedefi doğrultusunda kendisinden yardım talep eden devlet aktörlerine destek olmayı seçmiştir. Bu bağlamda Gaddis'in de belirttiği gibi, ABD dış politikasının temel önceliği, komünizmin tehdidi altındaki "demokratik" devletlerin desteklenmesi ve Sovyet yayılmacılığından "özgür halkların" her araç kullanılarak korunması olmuştur. John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment**, s.64, Richard F. Grimmet, US Use of Preemtive Military Force, The Historical Record, **U.S. Foreign Policy Agenda: An Electronic Journal of US Department of State**, Cilt 7, Sayı 4, (Aralık 2002), s. 42-43.

ABD'deki özgürlüklerin ve liberal düzenin korunması adına yapılan bu operasyonlar Latin Amerika'da kan dökülmesiyle sonuçlanmıştır.[552]

ABD aynı dönemde komünizmin Güneydoğu Asya'da yayılmasını engellemek amacıyla Kore (1950-1953) ve Vietnam'da (1964-1973) askeri güç kullanmış, kısa sürede askeri başarı elde etmeyi amaçladığı her iki çatışmada da hedeflediği başarıyı elde edememiş, özellikle Vietnam'da önemli bir yıpranma ve askeri kayıp yaşamıştır.[553] Vietnam Sendromu olarak da adlandırılan bu durum, ABD'nin 1970 sonrası askeri güç kullanımlarında, gerek Amerikan toplumunda gerekse ABD ordusunda başarısızlıklarla karşılaşılma ihtimalini hep düşündürmüştür.[554] Ekonomik küçülmeyi sonlandıran ve askeri harcamaları önemli ölçüde artıran, Ronald Reagan da askeri güç kullanımında haleflerinden farklı bir tutum içine girmemiş, kısa sürede sonuç alabileceği ve ABD'nin üstün olduğu durumlarda tek taraflı askeri güç kullanmaktan çekinmemiştir. Reagan yönetimi, 1979'da Grenada'da iktidara gelen Marksist Bernard Coard'ın, Küba'daki Fidel Castro ile yakın ilişki geliştirmesinden rahatsız olunca, ülkedeki bin kadar Amerikalının güvenliğinin sağlanacağını öne sürerek, 1983'te Grenada'yı işgal etmiş ve akabinde ülkede rejim değişikliği gerçekleşmiştir.[555] Reagan yönetimi Kaddafi rejimini cezalandırmak amacıyla 1986'da ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Libya'nın askeri hedeflerine yönelik kapsamlı bir hava saldırısı düzenlemesine karar vermiştir.[556]

ABD'nin tek taraflı güç kullanımı örneklerini George W. H. Bush ve Bill Clinton dönemlerinde de çoğaltmak mümkündür. Bush yönetimi ABD'ye uyuşturucu kaçakçılığı faaliyetlerinde yer alan Panama lideri Manuel Ortega'yı 1990'da tek taraflı askeri güç kullanarak rejim değişikliğini gerçekleştirmiş, Clinton yönetimi de Haiti'de siyasi düzeni ve "istikrarı" yeniden tesis etmek için ABD Silahlı Kuvvetleri'ni 1994'te

---

552 A.g.e. George C. Herring, ss. 684-689, 885-893. A.g.a.e.John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment**, ss.232-37. A.g.a.e. John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment**, s. 158, Victor Bulmer Thomas ve James Dunkerley, **The United States and Latin America: The New Agenda,** Institute of Latin American Studies of University of London ve David Rockefeller Center for Latin American Studies Harvard University, 1999, ss. 1-12.

553 A.g.a.e. John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment**, ss.111-123, ss. 249-275.

554 Andrew Priest, From Siagon to Baghdad: The Vietnam Sydrome, the Iraq War and American Foreign Policy, **Intelligence and National Security**, Cilt 24, Sayı 1, 139-71.

555 Gordon Connel Smith, The Grenada Invasion in historical perspective: From Monroe to Reagan, **Third World Quarterly**, (1984), Cilt 6, Sayı ss. 432-445.

556 Reagan'ın Libya operasyonu ve gerekçeleri için bakınız; Lisa Anderson, "Libya and American Foreign Policy", **Middle East Journal**, Cilt 36, Sayı 4, 1982, ss. 516-534.

görevlendirmiştir.[557] Sonuç olarak ABD'nin 20. yüzyıldaki tek taraflı askeri güç kullanımı incelendiğinde, ABD'nin rakip devletten askeri açıdan çok daha güçlü olduğu, kısa sürede güç kullanımından sonuç alacağı durumlarda güç kullanımına karar verdikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun en önemli istisnası ise Vietnam Savaşı'dır. Peki, önceki sayfalarda örneklendirilen ABD'nin askeri güç kullanımları önalıcı ve önleyici askeri güç kullanımı tanımına uyum sağlamakta mıdır?

ABD'nin bu dönemde tek taraflı askeri güç kullanımlarında, askeri imkân/kabiliyet ve yetenekler açısından rakiplerinin ABD'den üstün olmaması, ABD'nin nükleer caydırıcılığının bulunması, ABD açısından önleyici ve önalıcı askeri güç kullanımını gerektirmemiştir. Bu noktada önleyici güç kullanımına en yakın verilebilecek örnekler ABD'nin Latin Amerika ülkelerinde gerçekleştirdiği örtülü faaliyetler ve operasyonlardır. Vekil unsurlar kullanılarak gerçekleştirilen bu operasyonlar da direkt ABD ordusunun bir askeri güç kullanımı değildir. Öte yandan ABD, siyasi, ekonomik çıkarlarıyla ve dünya görüşüyle uyumlu olmayan rejimleri değiştirme konusunda örtülü faaliyetlerden faydalandığı gibi sıklıkla tek taraflı askeri güç kullanımına da başvurmuştur. Bu kapsamda Amerikan toplumu açısından ABD askeri gücünün kısa süreli, toplumun ekonomik refahına ve düzenine zarar vermeyecek şekilde kullanımı, ABD'de başkanlık açısından bir sorun yaratmamıştır. Vietnam vakasında ise sorunun uzaması, ABD'nin elde edebileceği kazanımların toplum tarafından anlaşılmaması, ABD ordusunun ciddi kayıplar vermesi, JFK sonrasında ekonominin bozulmaya başlaması ABD'nin Vietnam'daki angajmanının devamı konusundaki istekliliği azaltmıştır. ABD'nin 20. yüzyıl geneline yansıyan askeri güç kullanımı geleneği ve yapılagelişi, Amerikan toplumunun güvenliği ve ekonomik refahı tehlikeye atılmadığı sürece, ABD yönetiminin askeri güç kullanımına karşı çıkmadığı veya belirli bir tutum belirlemediğini gösteriyor.

### 2.5.3. Çok Taraflılık-İttifak Kurma (Alliance Formation), Dengeleme (Balancing), Çevreleme (Containment)

Önceki sayfalarda da tartışıldığı üzere, ABD'de mensubu oldukları siyasi partilerden bağımsız olarak başkanların kısa sürede sonuç alma ve rakiplerinin askeri

557 Rotberg, Robertt I., "Clinton Was Right", **Foreign Policy**, Sayıı 02, 1996, ss. 135-141.

açıdan ABD'den zayıf olduğu durumlarda, tek yanlı askeri güç kullanma eğilimi, diğer devletlerle ittifak içinde hareket etme düşüncesinden ağır basmaktadır. Bununla birlikte ABD'ye yönelen tehdidin kapsamı, niteliği ve rakibin askeri açıdan ABD ile denk veya yakın güce sahip olması, farklı güvenlik politikalarını da ihtiyaç doğurmuştur. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan başat bir güç olarak çıkmış, nükleer silaha ilk sahip olan ülke olmuş ve savaş sonrası düzenin oluşturulmasında da önemli rol oynamıştır.

Önceki sayfalarda da değinildiği üzere, 1917 Bolşevik Devrimi Amerikalı siyasilerce Amerikan dünya görüşüne ve yaşam tarzına bir tehdit olarak görülmüştür.[558] Öte yandan İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'da komünizmi yayma politikası ve bölgeden çekilmemesi, ideolojik açıdan ABD'nin inandığı değerlerin aksini savunması, ABD ile Sovyetler Birliği'nin güvenlik politikalarının bu dönemde örtüşemeyeceğinin ilk işaretleri olmuştur. Bu dönemde ABD'nin Moskova Büyükelçiliği'nde çalışan George Kennan'ın akademik literatürde *"Uzun Telgraf" veya "Telgraf X"* olarak bilinen mesajında, SSCB'nin alt yapısını, gelişim sürecini ve özelliklerini, ileriye dönük planlamalarını ve ABD'ye etkilerini incelemiştir.[559] Ayrıca SSCB'nin otokratik/despotik, komünist yönetim tarzını açıklayan G. Kennan, SSCB ile ABD'nin mücadelesini uzun döneme yayılacak, Sovyet sisteminin işleyişini bozacak ve durduracak bir "çevreleme" politikası ile mümkün olabileceğini savunmuştur.[560] Kennan'ın Sovyetler Birliği ile mücadelede önerdiği çevreleme politikası, Truman Doktrini ile birlikte benimsenmiş, ABD'nin uzun dönem ulusal güvenlik perspektifi haline gelmiştir.[561] ABD'nin çevreleme politikası, komünizmin olduğu yerlerde izole edilmesi, yayılmasının önlenmesi, yayıldığı yerlerde de çökertilmesini hedeflemektedir. Bu politika özü gereği uzun döneme yayılması ve askeri güç kullanımını ikinci plana atması itibarıyla barışçıl bir politika özelliği taşımasına

---

558 A.g.e., George C. Herring, s. 427.

559 Sovyetler Birliği'nin ideolojik modelini askeri ve siyasi baskılar yoluyla yayma siyaseti, ABD açısından Marksist-Leninist ideolojinin Amerikan yaşam tarzının mevcudiyetine ve devamlılığına yönelik başlıca tehdit olduğu algısına yol açmıştır. Joseph Stalin'in dış politika hedeflerini ve kavramsal çerçevesini yorumlayan George Kennan'a göre, Sovyetlerin yeni dönemdeki dış politikası, geleneksel çarist yayılmacılığı komünist bir bakışla harmanlamaktadır. Sovyetlerin düzen anlayışının kalbinde komünist ideolojinin uluslararası egemenliği bulunmaktadır. Bu bağlamda Stalin, Batılı kapitalist devletleri değişmez bir şekilde düşman olarak nitelendirmiştir. George Kennan Sovyet-ABD çatışmasını tamamen ideolojik farklılıklara dayandırmaktadır. ABD ile Sovyetler Birliği'nin dünya görüşleri ve ideolojik hedefleri her iki devletin ulusal çıkarlarında çatışma ortamını kaçınılmaz kılmaktadır. Henry Kissinger, **Diplomasi**, s. 417; John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment**, s. 17-43.

560 A.g.a.e John Lewis Gaddis, **Strategies of Containment**, s.24-53.

561 A.g.a.e s.24-53.

karşın, ABD başkanları komünist devletlere olan müdahalelerinde sıklıkla çevreleme politikasını temel almışlardır.

ABD'nin çevreleme politikası uzun vadede, Sovyetler Birliği'nin tecrit edilmesi ve rejiminin kendi içinde çökmesi hedefine dayanmaktadır. Kısa ve orta vadede ise ABD'nin Sovyetler Birliği'nin yayılmasını engellemek amacıyla, Sovyet tehdidi altındaki devletlere yardım edilmesi/korunması ve ABD'nin yararına olacak bir güç dengesinin oluşturulması ikincil hedefleri ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, Birinci Dünya Savaşı'nda itilaf devletlerinin yanında yer alan ancak savaş sonrası düzende yer almayan ABD, Sovyet yayılmacılığına karşı Avrupalı devletlerin güvenliğini sağlayabilmek adına MC'i düzenin çok ötesinde bir ortak güvenlik örgütü olan Kuzey Atlantik Paktı Anlaşması'nın (NATO) kuruluşuna öncülük etmiştir.[562] NATO'nun kurulması ve ABD'nin tecrit politikasını savunan siyasi kesiminin öngörülerinin tam aksine, kıta Avrupa güvenlik sisteminin bir parçası olmasının, Gaddis'in de tartıştığı üzere ABD açısından çok gerçekçi nedenleri de mevcuttur. Çevreleme siyasetinin başarısı Sovyetler Birliği'ni tecrit etmeyi amaçlayan ABD, ekonomisinin ayakta kalmasına, Avrupalı devletlerle ticaret yapmasına ve Avrupalı devletlerin güvenliklerinin sağlanmasına dayanmaktadır. ABD bu amaç doğrultusunda, Sovyetler Birliği'ne karşı NATO ittifakının kurulmasına öncülük etmiştir.[563] Müşterek güvenlik örgütü olarak kurulan NATO, ittifakın beşinci maddesi gereği müttefik devletlerden birine yapılacak saldırının tüm üye devlete yapılmış sayılacağı, müttefiklerin saldırıya uğrayan üye devletin savunmasına katkı vereceği düşüncesini temel almaktadır. Böylece ABD, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından itibaren Sovyet yayılmacılığına karşı tüm NATO üyelerine güvenlik şemsiyesini teşmil etmiştir.

NATO'nun kuruluşuna kadar herhangi bir müşterek güvenlik kurumunda yer almayan ABD, Sovyetler Birliği'nin de 1953'te nükleer silaha sahip olmasıyla kendisini Soğuk Savaş boyunca devam eden bir silahlanma dengesi içerisinde bulmuştur. ABD ile nükleer silaha sahip olan diğer NATO ülkeleri, Soğuk Savaş boyunca NATO ile Sovyetler Birliği arasındaki güç dengesini oluşturmuşlardır. Bu dönemde nükleer silahlar vasıtasıyla oluşturulan güç dengesi aynı zamanda, NATO'nun caydırıcılığını sağlamış,

562 A.g.e. John Lewis Gaddis, ss. 75-89.

563 A.g.e. John Lewis Gaddis, ss. 75-89.

en fazla nükleer silaha sahip olan ABD ve Sovyetler Birliği, bu silahları birbirlerine karşı kullanmayarak, aynı zamanda "nükleer barış" yaşanmasını sağlamışlardır.[564] Böylece Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ittifak yapıları ve nükleer silahların varlığı iki başat gücün savaşmamasını sağlamıştır.

Öte yandan Soğuk Savaş'ın tansiyonunun düştüğü dönemde, Irak'ın 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesi, George H. W. Bush'un ABD askerini Saddam Hüseyin'i Kuveyt'ten çıkaracak uluslararası koalisyonun bir parçası olarak Basra Körfezi'nde konuşlandırması sonucunu doğurmuştur. Bu süreçte G. H. W. Bush, yaklaşık 500 bin ABD askeri personelini Suudi Arabistan'da konuşlandırmış, ABD Kongresi'nin ortak oturumunda, Bush'a askeri güç kullanma yetkisi verilmesi akabinde de, Birleşmiş Miller Güvenlik Konseyi'nin 29 Kasım 1990 tarihli ve 678 sayılı kararıyla uyumlu olarak, ABD askerleri uluslararası koalisyon bünyesinde Kuveyt'teki Irak işgaline son vermiştir.[565] G. H. W. Bush'un bu dönemde ABD askeri gücünü uluslararası bir koalisyon bünyesinde kullandığı bir diğer vaka ise Somali sorunu olmuştur. BM'nin Somali'de devam eden iç savaşta zarar gören ve açlık sorunuyla karşı karşıya kalan halka gıda ve insani yardım dağıtmak amacıyla Ağustos 1992'de kurulmasına karar verdiği barışı koruma misyonuna, ABD askerleri Aralık 1992'de katılmıştır.[566] ABD askerlerinin BM Barışı Koruma Misyonu'na gönderirken Başkan Bush, söz konusu görevi *"Tanrı'nın İşi"* olarak tanımlayarak *"ABD askerlerinin Somali'de gerektiğinden bir gün dahi fazla kalmayacağını ve misyonun ucu açık bir görev olmadığını"* açıklamıştır.[567] Öte yandan ABD askeri unsurlarının Somali'nin önde gelen savaş lordlarından General Muhammed Aidid'i Ekim 1993'teki yakalama operasyonu, ülkenin Vietnam Savaşı'ndan bu yana girdiği en kanlı çatışmaya dönüşmüş, öldürülen Amerikalı askerlerin cesetleri araçların arkasında sürüklenen görüntüleri televizyonlardan yayınlanmıştır.[568]

---

564 Gerald Segal, Edwina Moreton, Lawrance Freedman, John Baylis, **Nuclear War and Nuclear Peace**, London, The MacMillian Press Ltd., ss. 1-34.

565 Bruce W. Jentleson, **American Foreign Policy: Dynamics of Choice in the 21st Century**, New York: W.W Norton&Company, 2007, s. 464.

566 A.g.a.e s.30, s.192. A.g.e. George C. Herring, s. 926.

567 John R. Bolton, Wrong Turn in Somalia, **Foreign Affairs,** Cilt 56, (1994), s. 56. (EK Dipnot Gelecek)

568 Waltraud Queiser. Morales, US Intervention and the New World Order: Lessons from Cold War and post-Cold War Cases, **Third World Quarterly**, Cilt 15, Sayı 1, 1994, ss. 77-101.

G. H. W. Bush sonrasında Ocak 1993'te görevine başlayan Bill Clinton, seçim kampanyasında yönetiminin Amerika'nın öncelikli iç meselelerine ağırlık vereceğini ilan etmiş, R. Reagan döneminden itibaren artan ve bir sorun haline gelen bütçe açığının düşürülmesi, toplumun refahın artırılması ve sağlık alanlarında reforma gidilmesi gibi iç siyasete dönük hedefler benimsemiştir.[569] Bu şekilde bir başkanlık gündemi benimseyen Bill Clinton, G. H. W. Bush'tan Somali sorunu devralmış ve daha önceki sayfalarda da değinildiği üzere Amerikan siyasetindeki tecrit görüşünü savunan kesimlerin de etkisiyle Amerikan askerlerinin Somali'den *"onurlu"* bir şekilde çekilmesine karar vermiştir.[570] ABD askeri unsurlarının, BM Barış Gücü Misyonu kapsamında dahi olsa, Somali'deki aşiretler arasındaki çatışmalara dâhil olması ve 18 Amerikan askerinin ABD'nin önemli ulusal çıkarlarını etkilemeyen bir sorun nedeniyle öldürülmesi, ABD iç siyasetinde ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde "küresel polis" rolüne mi soyunduğu minvalindeki tartışmalara neden olmuştur.[571] Bu kapsamda önceliği ABD'nin iç sorunlarının çözümüne veren, ABD'nin önemli ulusal güvenliğini etkilemediği sürece dış sorunlara müdahil olmaması, ABD'nin "küresel polis" olmadığı görüşü, B. Clinton döneminin ilk yıllarında hâkim olmuş, ABD 1994'teki Ruanda'da yaşananlara kayıtsız kalmıştır.[572]

Öte yandan Clinton yönetimi, Amerikan toplumun ABD'yi etkilemeyen uluslararası sorunlarda askerleri zayiat verilmesini kabullenmeyen anlayışını iyi okumuş, dönemi boyunca aldığı askeri güç kullanımı örneklerinde görüldüğü üzere daha çok hava unsurlarının kullanılmasını öncelemiştir.[573] İç siyasi kaygılar ve Somali benzeri kayıplarla karşılaşılmasından çekinen Clinton, Yugoslavya'nın 1990'ların başındaki dağılma ve Bosna Savaşı sürecine ilk aşamada müdahil olmamış, ancak savaşın önce Balkanlar ve sonrasında da Avrupa'da istikrarı tehlikeye atabilecek noktaya ulaşması

---

569 Russell L. Riley, Bill Clinton Campaigns and Elections, Milton Center, Web Sayfası: https://millercenter.org/president/clinton/campaigns-and-elections (Erişim tarihi 28 Nisan 2022)

570 Thomas H. Henriksen, **Clintons Foreign Policy in Somalia, Bosnia, Haiti and North Korea,** Stanford, Stanford University, 1996, ss. 9-13.

571 Önceki sayfalarda da değinildiği üzere, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası sistemde yer almamasını ve Avrupa devleti arasındaki sorunlara taraf olmamasını savunan, iç siyasete ekonomik refahın artırılmasını önceleyen tecrit politikası yanlısı bir siyasi grup, kuruluşundan itibaren Amerikalı karar alıcılar üzerinde etkili olmuştur.

572 Eugene Carroll Jr., Should the U.S. be the World's Policeman?", **Peace Review**, Cilt 8, Sayı 4, ss. 477-483.

573 Christopher Layne, "Blunder in the Balkans: The Clinton Administration's Bungled War Against Serbia", **Policy Analysis,** Cato Inst., Sayı 345, 20 Mayıs 1999, s. 1.

neticesinde, UNPROFOR'un (BM Bosna Hersek ve Hırvatistan Barışı Koruma Gücü) talebiyle ABD liderliğinde, 15 NATO ülkesi, 1995'te Bosna Hersek üzerinde hava operasyonları gerçekleştirmiştir.[574] ABD Bosna sorununda olduğu gibi Kosova sorununda da *"insani güvenlik*" gerekçeleriyle 1999'da, Sırbistan'a karşı çokuluslu NATO gücü bünyesinde hava operasyonlarına katılmış ve Kosova'daki Sırp şiddetini engellemiştir.[575] Bununla birlikte ABD'nin Kosova'daki angajmanını öncüllerinden ayrılan unsurlarda bulunmaktadır.[576] Bu noktada iç siyaseti ve ekonomik refahı önceleyerek iktidara gelen Clinton, insani gerekçelerle NATO ittifakı bünyesinde de olsa Kosova'ya müdahalesi, iç kamuoyunda selefi G. W. Bush tarafından kullanılabilecek bir örnek teşkil etmiştir.

## 2.6. Sonuç

Sonuç olarak, ABD'nin kuruluşundan itibaren Amerikan toplumu elde etmek istediklerini gerekirse askeri güç kullanarak sahip olma eğiliminde olmuştur. ABD kendi içinde izlediği liberal ve bireyin özgürlüğü önceleyen yaklaşımlarını, konu kendisinin ekonomik refahı ve güvenliği olunca, uluslararası alanda her zaman bir öncelik olarak görmemiş ve milli çıkarlarını gerçekleştirmeyi bir öncelik olarak tanımlamıştır. Ayrıca 19. yüzyıldaki ABD ile 20. yüzyılın ikinci yarısındaki ABD, askeri güç kullanma yetenek ve imkânları açısından birbirinden çok farklı seviyededir. 19. yüzyıl başlarında koloni devletinden bir bölgesel güç seviyesine ulaşan ABD, 20. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla küresel seviyede nükleer bir başat güç haline gelmiştir. Böyle olunca 19. yüzyıl sonunda ve 20. yüzyıl başında kendinden güçsüz Latin Amerika ve Pasifik ülkelerine karşı tek taraflı güç kullanmaktan çekinmeyen ABD, 20. yüzyılın ortalarından itibaren bu yaklaşımını küresel çapta sergilemeye başlamıştır. Bu kapsamda ABD'li başkanlar arasında tek taraflı, önleyici ve önalıcı güç kullanımı konusunda çok belirgin bir ayrım bulunmamakla birlikte, her başkanın tehdit ve belirgin bir tehlike karşısında, askeri güce

---

574 Thomas H. Henriksen, **Clintons Foreign Policy in Somalia, Bosnia, Haiti and North Korea,** Stanford, Stanford University, 1996, ss. 14-18.

575 A.g.e., ss. 14-18. Yugoslavya'nın haklarının ihlal edildiği hususlarının ele alındığı makale için bkz. Klinton W. Alexander, "Nato's Intervention in Kosovo: The Legal Case for Violating Yugoslavıa's 'National sovereignty' in the Absence of Seurity Council Approval", **American Journal of International Law**, Cilt 93, Sayı 4, ss. 824-828.

576 Örneğin, 1995 Bosna müdahalesinde BM'nin ilan ettiği Bosna Hersek'teki güvenli sahalarının korunması NATO'nun askeri güç kullanımı açısından önünü açmıştır. Öte yandan Kosova vakasında ise NATO'nun hava müdahalesinde BMGK'nin herhangi bir kararı bulunmamaktadır. A.g.e., s ss. 824-828.

başvurma eğilimi bulunmaktadır. ABD Anayasası'nın ve Kongre'nin bu konudaki yaklaşımı da incelendiğinde, kısa süreli güç kullanımında başkanın tek başına karar alma imkânı da bulunurken, süreç uzadığında süregelen askeri operasyonun giderlerinin karşılanması açısından, başkan Kongre'nin ve dolayısıyla Amerikan halkının desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada her başkanın ve partinin Amerikan halkı ile nasıl etkileşimde bulunduğu ve halkın desteğini nasıl sağladığı, askeri gücün kullanıldığı şartların açıklamasını da kolaylaştıracaktır. Peki, George W. Bush başkanlığı döneminde 2001 Afganistan ve 2003 Irak Savaşlarında nasıl bir yol izlemiştir ve bu tutum ABD'nin bu bölümde açıklanan eğilimleriyle hangi açılardan örtüşmektedir?

# ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
# ABD'NİN GEORGE W. BUSH DÖNEMİNDE AFGANİSTAN ve IRAK ODAĞINDAKİ ASKERİ GÜÇ KULLANIMI

## 3.1. George Walker Bush'un Başkanlık Öncesi Dünya Görüşü ve Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması

ABD'nin 43. Başkanı George Walker Bush, Ocak 2001 tarihinde Başkanlığı Bill Clinton'dan devraldığında ç herhangi bir dış politika görevinde bulunmamıştı ve Teksas Valiliği döneminde Meksikalı meslektaşlarıyla gerçekleştirdiği temaslar haricinde kayda değer bir dış politika tecrübesine sahip değildi. George W. Bush, Yale Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 1968'de mezun olmuş ve Harvard Üniversitesi İşletme Yüksek Lisansı'nı ise 1975'te tamamlamıştır. Babası ABD'nin 41. Başkanı George W. H. Bush'un aksine, herhangi bir askeri çatışma tecrübesi de bulunmayan G. W. Bush, ABD'nin Vietnam Savaşı'na en çok angaje olduğu 1968 yılında Teksas Hava Ulusal Muhafızlarına katılmış, 1970 yılına kadar Houston 147. Hava Keşif Komutanlığı'nda, ABD ana karasında pilot olarak faaliyet göstermiştir.

Uluslararası ilişkiler ve askeri konularda, ön plana çıkan görevlerde bulunmamasına karşın George W. Bush,[577] iş hayatında hızlı bir yükseliş yaşamış , enerji sektöründe önemli görünür yatırımlar gerçekleştirmiş ve Teksas'ın popüler beyzbol kulüplerinden Teksas Rangers'ı bir grup yatırımcıyla satın almıştır.[578] Bu satın alma, George W. Bush'un Teksas'taki tanınırlığını artırmış ve ona yerel siyasetin kapılarını aralamıştır. George W. Bush ulusal seviyede, babası George W. H. Bush'un 1988-1992 başkanlık kampanyalarında yer almış ve 1994 yılında Teksas Valiliği seçim yarışına dâhil

---

577 ABD Başkanı Bush hakkındaki iddiaların aksine, Başkan seçilmeden önce yurt dışı seyahatler gerçekleştirmiştir. Bush Teksas Valiliği döneminde, Meksika'ya gerçekleştirdiği ziyaretler haricinde, 1975 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ne 6 haftalık bir ziyaret gerçekleştirmiş, 1990 yılında Avrupa ve Gambia seyahati, 1998'de Ortadoğu'ya seyahatler yapmıştır. Ivo H. Daalder and James M. Lindsay, "The Bush Revolution: The Remaking of American Foreign Policy", The Brookings Institution, 2003, s. 9., Web sayfası: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/20030425.pdf

578 George W. Bush, eşi Laura Bush'un anlatımıyla 40 yaşına basması sonrasında alkolü bırakmıştır. Öte yandan George W. Bush, yazlık evlerinin bulunduğu Maine eyaletinde 1976 yılında alkollü araç kullanırken yakalanmış ve cezai işlem uygulanmıştır. Bush babası 1988'de ABD Başkanlık kampanyasına başlamadan önce 1986'da alkolü bırakmıştır. Bkz. Laura Bush Reveals How George Bush Quit Drinking, ABC News, https://abcnews.go.com/Politics/laura-bush-reveals-george-stopped-drinking/story?id=10552148stopped-drinking/story?id=10552148, 06/06/2020 tarihinde çevrimiçidir, Bush's Life Changing Year, *Washington Post,* https://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/campaigns/wh2000/stories/bush072599.htm, 06/06/2020 çevrimiçi.

olmuş, 1995 yılındaki eyalet seçimlerinde ise Teksas Valisi olmuştur.[579] Gary L. Greg'in de değerlendirmesinde belirttiği üzere babaları George W. H. Bush'un başkanlık dönemindeki popülerliğinden istifade eden George W. Bush ve Jebb Bush, Cumhuriyetçi seçmen açısından önemli eyaletler olan Teksas ve Florida valiliklerine seçilmeyi başarmışlardır. George W. Bush valiliği döneminde özellikle vergi-gelir ve eğitim alanlarında ilerleme sağlamış, yerel düzeyde popülaritesini artırmıştır.[580] Aynı şekilde dini açıdan başlangıçta Methodist, Presbiteryen ve Episcopal Kiliselerine giden George W. Bush, 1980'li yıllarda tanıştığı Evangelist Rahip Billy Graham'dan dini açıdan etkilenmiş ve başkan seçildiği 2000 yılına kadar ayinlere düzenli olarak katılmış, Billy Graham ile İncil okumaları gerçekleştirmiştir.[581]

Bu çerçevede ABD Başkanı olarak göreve başladığı Ocak 2001 yılında, George W. Bush, daha çok iç siyasete odaklanan, sınırlı devlet yapısını ve bireysel özgürlükleri savunan, dünyadaki gelişmeleri dini değerlerle birlikte yorumlayan, enerji sektöründen ve babası George W. H. Bush'un yakın çalışma ekibinden tanıdığı uluslararası siyaset ve dış politika konularında tecrübeli bir yönetim ekibi oluşturmuştur. Bush'un dış dünyayı algılamasında, okumasında, geçmiş iş tecrübeleri ve güvendiği yakın çevresinin önemli katkısı olmuş, özellikle ilk döneminde yeni muhafazakâr (Neo-Conservative) görüşe sahip kişileri devlet kademesinde etkili karar alma mevkilerine getirmiştir.

George Walker Bush, ABD başkanlık tarihinde eşine nadiren rastlanan ve John Adams (1797-1801) ile John Quincy Adams (1825-1829) örneğinde görüldüğü üzere; babası ABD'nin 41. Başkanı George Herbert Walker Bush'un ardından ABD'nin 43. Başkanı olarak seçilmiştir.[582] Bu durum George W. Bush'a babasının siyasi hayatını ve başkanlık dönemi tecrübelerini yakından takip etmesini ve babasının yakın çalışma

---

579 Siyasi analistler George W. Bush'un iş yaşamındaki başarısının aksine, siyasi hayatında başarılı olamayacağını düşünmüşler. Bush ailesine yakın siyasi çevreler, ailenin George W. Bush'tan çok, Bush'un kardeşi Jeb Bush'tan daha umutlu olduğu, anılanın gelecek vaat eden siyasi bir figür olarak görüldüğünü değerlendirmişlerdir. Bu durum bizzat Teksas Valisi seçilmesi sonrasında G. W. Bush tarafından ifade edilmiştir. Bkz. George W. Bush ve Karen Hughes, **A Charge to Keep,** William Morrow, 1999, s. 3, 26.

580 Teksas Valiliği döneminde G. W. Bush'un iyi bir mali dönem geçirmesi ve eyalet bütçesinin yaklaşık 2 milyar dolar fazla vermesi, Bush'un döneminde aynı oranda bir vergi kesintisi yapılmasını sağlamıştır. Gary L. Gregg II, **George W. Bush Life Before Presidency**, University of Virginia, Miller Center, web sayfası: https://millercenter.org/president/gwbush/life-before-the-presidency, 06/06/2020 çevrimiçi.

581 Stephen Mansfield, **The Faith of George W. Bush,** Charisma House, Florida, 2004, s. 84-118.

582 John W. Dietrich, **The George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches with Commentary:** Presidential Speeches with Commentary**,** Routledge, Milton Park, 2015, s. 5.

grubunu başkanlık kabinesine dâhil etmesini de kolaylaştırmıştır.[583] George W. Bush 2000'de yapılan Başkanlık seçim kampanyasında küçük/sınırlı devlet, düşük vergi ve yüksek ekonomik kazanımlara öncelik veren bir politika benimsemiştir.[584] Cumhuriyetçi Parti platformunda aday olarak belirlenen George W. Bush, Clinton yıllarını; Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ortaya çıkan fırsatların kaçırıldığı, ABD'nin dünya liderliğini koruması ve genişletmesinin engellendiği kayıp yıllar (*era of drift*) olarak ifade etmiştir.[585] Cumhuriyetçi Parti kongresinde Bush ve ekibi, daha çok ekonomi, iç güvenlik ve eğitim reformu konularına ağırlık vermiş, yapılan kampanya konuşmalarının sadece yüzde 22'si ABD'nin ulusal güvenlik politikasıyla ilgili olmuştur.[586]

George W. Bush, seçilmesi halinde ABD'nin ulusal güvenlik siyasetini nasıl yöneteceğinin sorulması üzerine, *"ABD'nin askeri gücünü nasıl kullanacağına ilişkin net bir vizyonunun olmaması, ABD askerlerinin dünyanın birçok bölgesinde yayılması ve ulus-inşa misyonlarına katılması halinde, ABD'nin yolun sonunda önemli sorunlar ile karşı karşıya kalacağı, bu gidişata son vereceği ve ABD'nin askeri gücünü yeniden kuracağı"* cevabını vermiştir.[587] Clinton yönetiminin Başkan Yardımcısı Al Gore ile George W. Bush'un yarıştığı 2000 yılı Başkanlık Seçimlerinde dış politika ve güvenlik konuları, seçmenin cevabını aradığı soruların merkezinde bulunmamıştır. Gore ile Bush'un katıldıkları son tartışmada sorulan 15 sorudan sadece 2'si dış politika ve güvenlik sorunlarıyla bağlantılı olmuştur. Söz konusu tartışmada dünyanın Amerikan dış politikasını nasıl algıladığının sorulması üzerine Bush, oldukça müstehzi bir cevap vermiştir.[588] George W. Bush'un dış politika konularına ilişkin bilgisizliği sadece bu

---

583 *"Bush Names Rumsfeld Defense Secretary* " Washington, D.C., 21 Aralık 2001, (www.presidency.ucsb. edu/docs/transition2001/bush_ rumsfeld_1228.php; Dick Cheney, "Dick Cheney's Acceptance Speech, " Philadelphia, 02/08/2000 (www.2000gop.com/convention/ speech/speechcheney.html.

584 Daniel Wirls, **Irrational Security, The Politics of Defense From Reagan to Obama Administration,** John Hopkins University Press: Baltimore, 2010, s. 93-94.

585 Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, "The Bush Revolution: The Remaking of American Foreign Policy", s. 3.

586 Daniel Wirls, **Irrational Security, The Politics of Defense From Reagan to Obama Administration,** John Hopkins University Press: Baltimore, 2010, s. 92.

587 The Presidency Project, University of California Santa Barbara, 2000 Republican Party Platform, bkz. https://www.presidency.ucsb.edu/documents/2000-republican-party-platform

588 George W. Bush'a göre; dış dünyanın Amerikan dış politikasını nasıl algıladığı, Amerikan halkının kendisini dış politika sürecinde nasıl konumlandırdığı ile ilişkilidir. Bush, ABD'nin kibirli bir ulus olması halinde dış dünyanın güceneceği, mütevazı ve güçlü bir ulus olması halinde ise diğer devletlerin ABD'yi olumlu karşılayacağını savunarak, dünyada en güçlü ulusun Amerikan ulusu olduğunu ve bu nedenle mütevazı olmaları gerektiğini savunmuştur. Bush, Amerikalıların özgürlükçü bir millet olduğunu, kibirli bir ulus olmaları halinde dış dünyanın kendilerini daha önce belirttiği gibi göreceğini, ancak mütevazı olmaları durumunda ise dünyanın Amerika'ya saygı duyacağını ileri

mülakata özel bir durum olmamış, başkan adayının 1999 yılı boyunca katıldığı seçim kampanyası programlarında da kendisini göstermiştir. Örneğin, George W. Bush, bahse konu süreçte katıldığı bir programda Çeçenistan, Hindistan ve Pakistan liderlerinin isimlerini bilememiş,[589] Taliban ile ilgili bir soru yöneltildiğinde, moderatörün *"Afganistan'da kadınların baskı altına tutulması"* şeklinde yardımı üzerine Bush; Taliban ile bir müzik grubunun ifade edilmek istendiğini düşündüğünü belirterek, *"Afganistan'daki Taliban, kesinlikle baskıcı"* cevabını vermiştir. Kampanya döneminde Bush, dış politika konularındaki tecrübesizliğini kabul ederek, *"Kimsenin bana neye inanacağımı söylemesine gerek yok ancak Kosova'nın nerede olduğunu bana gösterecek birine/(danışmanlara) ihtiyacım var"* cümleleriyle en zayıf alanının dış politika olduğunu göstermiştir.[590]

Diğer taraftan, Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay'nin de açıkladığı üzere, George W. Bush'un uluslararası politika ve dış gelişmeler konusundaki tecrübesizliği, dış dünyayı okurken ve ABD'nin dış dünyadaki rolünü açıklarken kendisine has bir görüşü olmadığı anlamına da gelmemektedir. Ayrıca her ABD başkanının dış politika veya askeri/güvenlik konularında tecrübeli olduğunu öne sürmek pek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Örneğin, Bill Clinton da George W. Bush gibi eyalet valiliği görevindeyken ABD Başkanı seçilmiş, Arkansas Valisi olduğu dönemde dış politika ve ulusal güvenlik konuları, sorumlulukları arasında yer almamıştır. G. W. Bush'a kıyasla B. Clinton'ın dış politika konusunda daha tecrübesiz olduğu açıkça görülmektedir. Bu noktada George W. Bush'un nasıl bir dünya görüşü olduğu ve ABD'ye dış dünyada nasıl bir rol biçtiği sorularının cevabı, aynı zamanda kendisine seçtiği danışmanları ve dış politika ekibinin de nasıl belirlediğini açıklamaktadır.

Öncelikle Başkanlık kampanyası öncesindeki konuşmalarında George W. Bush'un, Cumhuriyetçi Parti'nin İzolasyoncu/Bağımsızlıkçı (*Isolationist/Sovereignist*)

---

sürmüştür. Bkz. Jim Wallis, "Dangerous Religion: George W. Bush's Theology of Emipire", **Missisippi Review,** Cilt 32, Sayı 3, Kış 2004, s. 62.

589 "In Interview, a Little Help on Chechnya", *Washington Post,* 20 Mart 2003, s. A34; Terry M. Neal, "Bush Falters in Foreign Policy Quiz, " *Washington Post,* 5 Kasım 1999, A2; David France, "George W. Bush: Who is the Real Man in this Picture?", **Glamour,** Cilt 98, Haziran 2000, s. 256; Altıntı Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, "The Bush Revolution: The Remaking of American Foreign Policy", The Brookings Institution, 2003, s. 9. Web sayfası: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/20030425.pdf

590 A.g.e., Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, **The Bush Revolution: The Remaking of American Foreign Policy**, s. 3-10.

kanadının aksine, uluslararası ortamda ABD'nin çıkarları doğrultusunda dışa açık, dış dünyayla entegre olmuş, ABD'nin liderliğini pekiştirecek, koruyacak bir pozisyon belirlemesi gerektiğini savunduğu görülür.[591] Bush'un korumacılık ve izolasyonu reddeden görüşleri, ABD'nin liberal değerlerinin ve ilkelerinin üstünlüğüne dayanmakta ve ABD'nin serbest piyasa koşullarıyla serbest ticaretin küresel çapta devamlılığını savunduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca ABD'nin ulusal değerleri, ilkeleri ve ulusal güvenliğinin dengelenmesinde ise, Bush'un daha gerçekçi bir bakış açısıyla ABD'nin gücünü çıkarları doğrultusunda kullanması gerektiğini öngördüğü söylenebilir. Bush bu yaklaşımıyla 20. yüzyılın başındaki Cumhuriyetçi Partili başkanlardan ayrışır, yüzyılın başındaki Cumhuriyetçi Partili başkanların Amerikan ekonomisini dış dünyadan yüksek tarife bariyerleriyle ayırdıkları ve koruma altına aldıkları perspektiften uzaklaşır, Demokratik Partili başkanların savunduğu "serbest ticareti" destekleyen bakış açısını benimser.

Valilik dönemindeki öncelikleri de incelendiğinde, başkan adayı Bush'un iç siyasette küçük sınırlı bir devleti savunarak bireysel özgürlüklerin üstünlüğünü, serbest piyasayı ve liberal değerleri önceledeği söylenebilir.[592] Aynı perspektif, Bush'un dünya görüşüne de yansımıştır. Bush, küresel çapta liberal değerlerin üstünlüğünü ve bireysel özgürlüklerin güvence altına alınmasını savunurken, ABD'nin gücünü sınırlandıracak uluslararası organizasyonların gelişimine ise karşı çıkmıştır. Bu bağlamda, seçim kampanyası döneminde yaptığı konuşmalarda bir yandan liberal değerlerin küresel seviyede üstünlüğünü savunan Wilson'cı bir dünya düzeni öngörürken, diğer taraftan ise ABD'nin özgürlüklerinin kısıtlanmaması adına T. Roosevelt'in savunduğu ABD'nin kendi gücüne dayanan, uluslararası bağdaşmadan çok ABD'nin tek taraflı bir siyaset izlemesi hedeflerine ulaşması gerektiğini savunmuştur. Bush'un seçim kampanyası döneminde çizdiği portre, Wilson'cı ve T. Roosevelt'çi dünya görüşlerinin adeta bir

---

591 Ronald Reagan Kütüphanesi'nde yaptığı konuşmada Teksas Valisi Bush, "korumacı, izolasyoncu politikalar izleyen ve koruma duvarları içine saklanmış bir ABD'nin, uluslararası alanda kaos ortamı ve gücüne meydan okuyacak yeni rakiplerle karşılaşacağını savunmuş, ABD'nin dış politikasının korku üzerine kurulamayacağını vurgulayarak; yönetiminin önceliğinin ABD'nin uluslararası liderliğini güçlendirmesi olduğunu " belirtmiştir. George Walker Bush, "A Distinctly American Internationalism", Ronald Ragan Library, Simi Valley, California, 19 Kasım 1999. Bkz. www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm (Erişim tarihi 10 Haziran 2020).

592 Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, "America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy", Brookings Institution Press, 2003, Washington DC., ss. 18-135.

harmanıdır.[593] Peki bu durumda, başkan adayı Bush, küresel çapta ABD'nin hedeflediği özgürlükçü, demokratik, liberal, bireysel özgürlükleri sınırsız bir şekilde koruyan uluslararası bir düzenin kurulması amacıyla ABD'nin askeri gücünün kullanılmasını savunmakta mıdır? ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında en güçlü askeri gücü elinde bulunduran ülke olarak, uluslararası alanda soykırım yapan veya insanlık onuruna yakışmayan şekilde davranışlar sergileyen devletlere ABD müdahale etmeli midir?

George W. Bush'un seçim kampanyası sürecindeki konuşmaları incelendiğinde, söz konusu soruların kısmen cevaplandığı görülür. Bush ideolojik açıdan Wilson vizyonunu benimseyip uluslararası alanda ABD'nin savunduğu özgürlükçü, liberal ve demokratik değerlerin üstünlüğüne dayanan bir düzen oluşturulması gerektiğine inanırken, sonu açık, kapsamında ulus inşa süreçlerinin yer aldığı sorunlarda, askeri kuvvet kullanımına karşı çıkmıştır.[594] Bush'a göre, ABD askeri gücü, uluslararası organizasyonların şemsiyesi altında, dünyaya barış ve huzur getirmek için kullanılmamalı, ABD'nin en önemli çıkarlarını ilgilendiren durumlarda harekete geçirilmelidir. Bu nedenle Bush, ABD'nin dış politika önceliklerinin iyi bir şekilde belirlenmesinden, ulusal çıkarları doğrultusunda, bir küresel sorundan diğerine savrulmadan, askeri kuvvet kullanımından yana olmuştur. Bu noktada seçim kampanyası boyunca Clinton yönetimini suçlayan Bush, Clinton yönetiminin ABD'nin askeri gücü üzerine gereksiz yük oluşturduğunu, ABD'yi esas/önemli dış politika önceliklerinden uzaklaştırdığını savunmuş; ABD'nin askeri kuvvetini çıkarlarıyla uyumlu olarak, gerektiğinde tek taraflı, uluslararası bağdaşma aranmaksızın kullanmasının önünde bir engel olmadığını da öne sürmüştür. Örneğin, Kosova operasyonu sırasında Cumhuriyetçi senatörleri Kosova konusunda, Clinton yönetiminin kuvvet kullanımını engellememe ve ABD askeri misyonunun ihtiyaç duyduğu maddi fonların tahsis edilmesi için gerekli siyasi desteğin sağlanması yönünde uyarmıştır.[595] Ancak başkan adayı Bush, iç siyasi bir

---

593 David A. Crokett, *"George W. Bush and the Unrhetorical-Rhetorical Presidency, "* **Rhetoric and Public Affairs,** Kış 2003, Cilt 6, Sayı 3, s. 465-90. Colin Dueck, *"Hegemony on the Cheap, Liberal Institutionalism from Wilson to Bush "* **World Policy Journal,** Cilt 20, Sayı 4, ss. 1-11; Jan Hancock, *Woodrow Wilson revisited: Human rights discourse in the foreign policy of the George W. Bush Administration,* **European Journal of International Relations,** Cilt 16, Sayı 1, ss. 57-76.

594 Ilan Peleg, **The Legacy of George W. Bush's Foreign Policy, Moving Beyond Neoconservatism**, London-New York, Taylor & Francis, Routledge, 2009, s. 26.

595 Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, "America Unbound: The Bush Revolution: The Remaking of American Foreign Policy", s. 62.

sorun olarak tanımladığı ve 1991 yılında askeri bir darbeyle görevden uzaklaştırılan Jean-Bertnard Aristide'nin tekrar göreve getirilmesi amacıyla 1994'te ABD'nin Haiti'de askeri kuvvet kullanma tehdidini onaylamamış ve Bill Clinton'ı eleştirmiştir.[596] Bush açıkça ABD'nin küresel bir polis olmadığını ve ABD'nin ulusal çıkarlarıyla uyumlu olmayan durumlarda askeri kuvvet kullanmaması gerektiğini savunmuştur.[597]

ABD'nin küresel ölçekteki her sorunla uğraşmasına karşı çıkan Bush, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı, ABD'nin üstünlüğüne karşı yeni bir gücün bulunmadığı uluslararası ortamı bir fırsat penceresi olarak görmüştür. Bu yeni dönemde Bush, ABD'nin rakipsiz askeri, ekonomik ve siyasi gücünü, ABD'ye karşı tehdit oluşturan tehlikelerin her nerede olursa olsun bertaraf edilmesinde kullanması gerektiğine inanmıştır. ABD'ye yönelik Irak, İran ve Kuzey Kore'den artan Kitle İmha Silahları (KİS) tehdidine karşılık, Bush bu devletler için ABD'nin nükleer caydırıcılığının işe yaramayabileceğini, bu nedenle gerektiğinde tek taraflı askeri kuvvet kullanılarak ABD'nin güvenliğinin sağlanmasına ihtiyaç duyulabileceğini de öne sürmüştür.[598] Bu çerçevede 2000 Başkanlık seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti'yi temsil etmek isteyen adayların katıldığı bir programda moderatörün, Saddam Hüseyin'in tekrar KİS üretimine başlaması halinde adayların hangi politikaları benimseyeceğini sorması üzerine, G. W. Bush Güneyli aksanıyla "Onu (denklemden) çıkartırız" ifadesini kullanmış, sorunun tekrar edilmesi üzerine ifadesini, KİS'in Irak'tan çıkarılacağı şeklinde düzeltmiştir.[599]

Genel olarak kampanya döneminde Bush ve yakın çalışma ekibi, Bill Clinton'ı ABD'yi içe kapamakla, gerekli savunma harcamalarındaki artışları gerçekleştirmemekle ve ABD'nin uluslararası alandaki hâkim konumunu kaybetmesine neden olmakla itham

---

596 John W. Dietrich, **The George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches with Commentary:** Presidential Speeches with Commentary**,** Routledge, Milton Park, 2015, s. 16.

597 Seçim dönemindeki yaklaşımı kapsamında Bush; Wilson vizyonunu benimsemekle birlikte sadece ABD'nin çıkarlarının emretmesi halinde, tek taraflı askeri güç kullanımını mümkün görmüştür. Condoleeza Rice, "Address to the Republican National Convention: American Dream for All of Us", **Vital Speeches of the day,** Cilt 66, Sayı 21, s. 653.

598 Chung İn Moon ve Yong Yun Bae, "The Bush Doctrine and The North Korean Nuclear Crisis", (der.) Melvin Gurtov ve Peter Van Ness, **Confronting the Bush Doctrine: Critical Views from the Asia-Pasific**, Birleşik Krallık, Taylor & Francis, 2004, s. 44.

599 Frank Bruni, "Bush Has Tough Words and Rough Enunciation for Iraqi Chief, " **New York Times**, 4 Aralık1999, s.12, alıntı bkz. Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, The Bush Revolution: The Remaking of American Foreign Policy, The Brookings Institution, Nisan 2003, s.5. Web sayfası: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/20030425.pdf (Erişim tarihi 6 Mayıs 2022).

etmiştir.[600] George W. Bush, kampanya konuşmalarında Başkan Ronald Reagan'ın "Güç Yoluyla Barış" (*Peace Through Strength*) politikasıyla uyumlu bir perspektif yakalamış ve ABD'nin yeni dönemdeki liderliğinin ABD'nin gücüyle desteklenmesi gerektiğini savunmuş, bununla birlikte ulusal güvenliği seçim kampanyasının merkezi haline getirmemiştir.[601] Aslında 2000 Başkanlık seçimlerinde Bush kampanyası 1994'teki Cumhuriyetçi Parti seçim stratejisiyle aynı çerçevede argümanlar geliştirmiş, ABD'nin özellikle Birleşmiş Milletler (BM) Barış Gücü operasyonlarına asker desteği vermemesini, Balistik Füze Savunma Sistemine yatırım yapmasını ve 1972 tarihli Anti-Balistik Füze Antlaşması'ndan (ABM) çekinilmesini, küresel iklim anlaşmalarından çekilinmesini veya anlaşmalara imza atılmamasını (Kyoto Protokolü), ABD'nin küresel güvenlik taahhütlerinin gözden geçirilmesini, askeri teknoloji alanına daha fazla yatırım yapılmasını ve daha az muvazzaf asker istihdam edinilmesini savunmuştur.[602] Tabii bu durum Bush'un ve ekibinin çok taraflılığa tamamen karşı olduğu şeklinde anlaşılmamalıdır. Aynı "serbest ticaret" konusundaki yaklaşımı gibi, başkan adayı Bush, ABD'nin ekonomik liderliğini ve kimilerine göre ekonomik hegemonyasını pekiştirecek Uluslararası Para Fonu'nda (IMF), küresel alandaki siyasi gücünü destekleyen BM'de, askeri gücüne dayanak teşkil eden Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü'nde (NATO) ABD'nin mevcudiyetini, ABD'nin çıkarına olması nedeniyle desteklemiştir.[603]

George W. Bush, dış politika konularında tecrübesiz ve dış dünyadaki gelişmelere ilgisiz ilk ABD başkanı değildir. Bu çerçevede Bush kampanyası, Bush'un

---

600 Daniel Wirls, **Irrational Security, The Politics of Defense From Reagan to Obama Administration,** John Hopkins University Press: Baltimore, 2010, s. 93-94.

601 ABD'nin 40. Başkanı Ronald Reagan (1981-1989); Başkan olarak seçilmeden önce 1967-1975 dönemlerinde California Valiliği görevinde bulunmuş, Hollywood'da aktör sendikası başkanlığı yapmıştır. Modern muhafazakârlığın önde gelen siyasi figürlerinden Ronald Reagan kendi döneminde; önemli modernizasyon ve atılımların gerçekleştirilmesi ile kendisinden sonraki Cumhuriyetçi Parti başkanlarının da örnek aldığı bir isim olmuştur. Cheryl Schonhardt-Bailey, "Measuring Ideas More Effectively: An Analysis of Bush and Kerry's National Security Speeches", **Political Science and Politics**, Cilt 38, Sayı 4, ss. 701-711.

602 Başkan adayı Bush ve seçim kabinesi; 2000 Başkanlık seçimlerinde Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ABD'ye tehdit oluşturabilecek Sovyetler Birliği örneğinde olduğu gibi başat bir gücün bulunmamasını bir fırsat penceresi olarak tanımlayarak, ABD Silahlı Kuvvetleri'nde muvazzaf asker sayısının düşürüldüğü, bununla birlikte teknolojik ilerlemenin askeri alana uygulandığı Silahlı Kuvvetler'de bir devrim/dönüşüm gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. ABD'nin BM barış operasyonlarına askeri destek vermemesini de öngören bu perspektif, ileri ve yüksek teknoloji silah sistemlerinin tedarik siyasetini de içeriyordu. Bu perspektif, Soğuk Savaş sonrasında önemli sipariş iptalleri yaşayan ABD'nin savunma ekipmanları üreten şirketlerine (Boeing, Lockheed Martin, Northrop Grumman vb.) yüksek maliyetli yeni projeler verilmesini öngörmüştür. Bkz. Daniel Wirls, **Irrational Security, The Politics of Defense From Reagan to Obama Administration,** John Hopkins University Press: Baltimore, 2010, s. 92.

603 A.g.e., Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, "The Bush Revolution: The Remaking of American Foreign Policy", ss. 88-119.

bu konudaki eksikliğini, geçmişte Cumhuriyetçi Parti bünyesinde dış politika ve ulusal güvenlik pozisyonlarında yer almış şahin veya sertlik yanlısı *"Vulcan" (Vulkanlar)* ve *"yeni muhafazakâr"* olarak tanımlanan gruplardan danışmanlar atayarak kapatmayı amaçlamıştır.[604] Seçim sonrasında Bush yönetimini oluşturacak grupta; yönetimin dış politikasının ve ulusal güvenlik siyasetinin oluşmasında çok önemli bir etkisi olan baba Bush döneminin Savunma Bakanı ve görüşleri büyük ölçüde "yeni muhafazakârlar" ile örtüşen Dick Cheney Başkan Yardımcısı olarak yer almıştır.[605] Ulusal güvenlik konularında önemli tecrübeye ve bilgi birikimine sahip olan Cheney, Başkan Bush'un ABD'nin güvenlik politikalarını oluşturmasında anahtar bir rol oynamıştır.[606]

Aynı şekilde ABD'nin gerektiğinde tek yanlı, askeri kuvvet kullanması üzerine inşa edilmiş bir dış politika izlemesi gerektiğini savunan, 1991 Körfez Krizi sonrasında Irak'ın ABD'ye tehdit oluşturmaya devam ettiğini öne süren yeni muhafazakâr grup içinde olduğu iddia edilen, baba Bush döneminde Beyaz Saray'ın Sovyetler Birliği danışmanlarından, Stanford Üniversitesi Rektör Yardımcısı Condoleezza Rice, önce Ulusal Güvenlik Danışmanlığına, Colin Powell'dan sonra ise Dışişleri Bakanlığına getirilmiştir. Aynı şekilde adı yeni muhafazakârlar olan grubun önemli üyelerinden, baba Bush dönemi Savunma Bakanlığı müsteşarlarından, John Hopkins Uluslararası İlişkiler Dekanı Paul Wolfowitz de, Bush yönetiminde Savunma Bakan Yardımcılığına atanmıştır.[607] Yeni muhafazakârlar arasından atamalar sadece bu isimlerle de sınırlı kalmamış, Reagan döneminde Savunma Bakanlığı Uluslararası Güvenlik İşleri Genel Müdürü olan Richard Lee Armitage Dışişleri Bakan Yardımcılığına, Robert Blackwill Ulusal Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcılığına, Stephen J. Hadley Ulusal Güvenlik Danışmanlığına, Richard Perle Savunma Politikası Danışma Kurulu Başkanlığına, Dov Zakheim Savunma Bakan Yardımcılığına getirilmiştir.[608]

---

604 James Mann, Rise of the Vulcans: History of Bush"s War Cabinet, New York: Viking, 2004.

605 John W. Dietrich, **The George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches with Commentary: Presidential Speeches with Commentary,** Routledge, Milton Park, 2015, s. 15.

606 Jake Bernstein ve Lou Dobose, "Vice: Dick Cheney and the Hijacking of the American Presidency", Pimlico Londra, 2006, ss. 165-187; Kenny Bruno ve Jim Valette, "Cheney & Halliburton Go Where the oil is", **Multinational Monitor,** Cilt 22, Sayı 5, 2001, s. 22.

607 James P. Pfifnner, President Bush and His War Cabinet, "The Presidency, Congress, and the War on Terrorism Conference", Florida Üniversitesi, 2003, http://users.clas.ufl.edu/rconley/ conferencepapers/pfiffner.pdf;

608 Jeffrey Record, **Wanting War: Why the Bush Administration Invaded Iraq**, Washington DC., Potomac Books, 2010, ss. 28-34; Maria Ryan, **Neoconservatism and the New American Century,** Palgrave, Macmillian, New York, 2010, ss. 11-27.

Böylece yeni muhafazakâr görüşü benimseyen, geçmiş dönemlerde Cumhuriyetçi Parti iktidarlarında dış politika ve ulusal güvenlik pozisyonlarında bulunmuş, gerek Irak gerekse Orta Doğu'ya yönelik güç kullanımını önceleyen tutumları Amerikan kamuoyu tarafından bilinen grup, George W. Bush'un ilk döneminde ABD'nin askeri kuvvet kullanımı kararlarında etkili olmuştur. Bu nedenle Bush Doktrini olarak bilinen ve Bush yönetiminin 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD'nin hangi hedeflere ulaşmak için, ne gibi araçlardan faydalanacağını açıkladığı strateji/siyasetin oluşturulmasında önemli ağırlığa sahip olmuştur. Bu nedenle kısaca yeni muhafazakârların ABD'nin kurucu değerlerini nasıl yorumladığının, bu değerlere yönelen başat tehditleri nasıl açıkladıklarının, bu tehditlere yönelik nasıl bir araç/güvenlik politikası önerdiklerinin belirlenmesi, Bush Doktrini'nin nasıl oluşturulduğunu, G. W. Bush'un dünya görüşü ile yeni muhafazakârların dünya görüşünün hangi açılardan örtüştüğünü ve ayrıştığını ortaya koyacaktır.

## 3.2. Yeni Muhafazakârların (Neo-Conservative) "Amerikan Değerleri" Etkisinde Güvenlik Algılamaları

Bir önceki bölümün birinci kısmında da tartışıldığı üzere, kurulduğu dönemde ABD'yi dünyanın geri kalan kısmından farklı kılan unsurlar, bireysel özgürlükler, demokrasi, serbest piyasa ve liberal yönetim yapısıydı. ABD'nin kendisini gününüzde de açıklarken kullandığı bu değer ve ilkeler, ABD'de her toplumsal grup açısından aynı anlamları ifade etmemektedir. Örneğin, "Haklar Beyannamesi"nin bireyin özgürlüğüne yaptığı atıf, ABD'nin Kuzey ve Güney eyaletleri tarafından farklı yorumlanmış ve 1861-1865 yılları arasında çok kanlı bir iç savaşın yaşanmasına yol açmıştır. Bir bakıma Amerikan halkının özgürlük kavramı merkezinde, bireylerin haklarını merkezi otoriteyle ne oranda paylaşacağı, bireyin özgürlüklerinin nerede başlayıp nerede biteceği ve federal hükümetin bireylerin özgürlüklerini kullandığı düzende konumunun ne olması gerektiği, ABD'de her dönem tartışma konusu olmuştur.[609] Bu bağlamda yeni muhafazakârlar

[609] İster Cumhuriyetçi ister Demokrat Parti olsun, bireyin özgürlüğünü kullanması konusu siyasi yelpazenin farklı kesimlerinde üzerinde mutabakat sağlanan bir konu olmuştur. John Gerring, "Party Ideologies in America, 1828-1996", Cambridge University Press, Cambridge, Birleşik Krallık, 1998, ss. 22-55, 255-57; Joshua Lynn, Preserving the White Man's Republic: The Democratic Party and the Transformation of American Conservatism, 1847-1860, University of Carolina, 2019, Doktora Tezi, web sayfası: https://cdr.lib.unc.edu/catalog?locale=en&q=Lynn_unc_0153D_15587.pdf&search_field=identifier_tesim.

kendilerine has siyasi, ekonomik, dini ve ideolojik yorumlarıyla Amerikan siyasi yelpazesinde, gelenekselci-sağ kesimde yerlerini almışlardır.[610]

"Yeni muhafazakârlık" bir kavram olarak ilk kez, Amerikalı sosyalist yazar Michael Harrington'ın *The Other America* adlı kitabında, aşırı sol görüşe sahip Stalin karşıtı Troçki taraflarını tanımlarken kullanılmıştır.[611] Diğer taraftan "yeni muhafazakâr" olmak Stefan Halper ve Jonathan Clarke'ın da ifade ettikleri üzere, kesin hatlarla belirlenmiş, belirli bir çerçeve içinde tanımlanmış bir grup mensubiyetini ifade etmemekte, hatta siyasi açıdan yeni muhafazakâr olarak tanımlanan birçokları kendilerini, yeni muhafazakâr olarak kabul etmemektedir.[612] Düşüncenin önde gelen kurucularından Irving Kristol *Neoconservatism: Autobiography of an Idea* adlı kitabında, yeni muhafazakârların gerçekçi bir liberalizm savunucusu olduğunu belirterek, onları özgürlükçü kazanımlarını muhafaza etmek isteyen, kendi aralarında dahi farklı yaklaşımları bulunan bir siyasi kimlik olarak açıklar.[613] Bahse konu siyasi düşüncenin gelişimi incelendiğinde, yeni muhafazakârların siyasi konumlanmalarının, siyasi yelpazenin aşırı sol kanadından sağ kanadına doğru bir dönüşüm gerçekleştirdiği görülür.[614]

Justin Vaisse'nin de açıkladığı üzere; ABD'ye göç etmiş, 1929'da yaşanan Büyük Buhran sonrasında, ekonomik imkânsızlıklar içinde olan işçi sınıfının, akademik açıdan başarılı çocukları, çoğunlukla eğitim ücreti almayan New York City College'a kabul edilmişlerdir. Eğitim ücreti yüksek olan "Ivy Leauge" üniversitelerinden Columbia, söz konusu dönemde Yahudi, Katolik veya Ortodoks gibi kotalar üzerinden öğrenci kabul ederken, City College öğrencileri aynı dönemde herhangi bir sınırlamaya/kotaya tabi tutmadan akademik başarılarına göre almıştır.[615] Bu durum City College'da aşırı

---

610 Robert Kagan, "Neocon Nation: Neoconservatism c.1776", **World Affairs Journal,** 2008, Carnegie Endowment for Internatianal Peace, web sayfası: https://carnegieendowment.org/2008/05/29/neocon-nation-neoconservatism-c.-1776-pub-20196; Justin Vaisse (Tercüme: Arthur Goldhammer) "The Biography of a Movement: Neoconservatism", The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, 2010, ss. 21-22;

611 Micheal Harrington, **The Other America: Poverty in United States**, Touchstone, New York, 1997; Garry Dorrien, **Imperial Designs: NeoConservatism and the New Pax-Americana**, Routledge-New York, 2004, s. 7.

612 A.g.e., Garry Dorrien, Imperial Designs: NeoConservatism and the New Pax-Americana, ss. **7-22.**

613 A.g.e., ss. 7-22.

614 Justin Vaisse (Tercüme: Arthur Goldhammer) The Biography of a Movement: Neoconservatism, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, 2010, ss. 21-22.

615 A.g.e. Justin Vaisse, s. 1-29.

sol/komünist görüşe sahip, başarılı ancak maddi açıdan ABD'nin önde gelen üniversitelerine kabul alamayan, farklı etnik ve ırksal kökenden öğrencilerin, 400-500 kişilik okul yemekhanelerinde siyasi ve ideolojik tartışmalar gerçekleştirmelerine zemin hazırlamıştır. Yeni muhafazakâr siyasi görüşün öncülleri (Irving Kristol, Daniel Bell, Nathan Glazer, Seymour Martin Lipset, Melvin Lasky, Irving Howe ve Philip Selznick) City College'ın, sol eğilimli öğrencileri arasında Stalin karşıtı, Troçki taraftarı görüşlerle yetişmişlerdir.[616] Söz konusu öğrencilere Avrupa'dan ABD'ye göçen Alman ve İngiliz Yahudi ailelerin çocukları da katılmış, Avrupa'da ailelerinin benimsediği dini inançlarını ve geleneklerini muhafaza etmişler, Amerika'nın kurucu babalarının çerçevesini çizdiği özgürlükçü değerleri kendilerine göre yorumlamış ve yeni muhafazakârların ilk kuşağını oluşturmuşlardır.

İlk kuşak yeni muhafazakârlar, Troçki'nin komünizmin küresel çapta yayılması argümanlarıyla uyumlu olarak, ABD'nin sahip olduğu özgürlükçü ve liberal değerlerin yayılması felsefesini sıklıkla işlemişlerdir.[617] Bu bağlamda yeni muhafazakârlar; Amerikan liberalizmini kendi lensleriyle algılayarak, adeta alakart bir menü olarak açıklamış, bireyin her alandaki özgürlüğünden çok, serbest piyasa veya ekonomik alan başta olmak üzere bazı özgürlük alanlarını diğerlerine göre daha önemli görmüşlerdir. Irving Kristol *Commentary* dergisinde yazdığı makalelerde Amerikan toplumunun gelir dağılımındaki eşitsizlik, sosyal refahın sağlanması ve aile düzeninin muhafaza edilmesi

616 Yeni muhafazakârların siyasi eğilimlerini üç farklı dönemde incelemek mümkündür. İlk dönem yeni muhafazakârlar aşırı sol görüşlerin tartışıldığı bir ortamda yetişmiş, 1930'ların sosyo-ekonomik ortamından etkilenmişlerdir. İkinci dönem Muhafazakârlar ise komünizm karşıtlığını benimsemiş sosyal-demokrasiye kaymış, 1960'lı yıllarda Demokratik Parti bünyesinde yer almış, Vietnam Savaşı sırasında Cumhuriyetçi Parti'ye kaymaya başlamışlar ve Reagan dönemi ile birlikte üst düzey devlet pozisyonlarında yer almışlardır. Üçüncü nesil yeni muhafazakârlar, George Walker Bush'un özellikle I. dönemi ile birlikte ABD'nin dış politikasını etkileyen, yönlendiren ve belirleyen bir noktaya erişmişlerdir. Bkz. Justin Vaisse (Tercüme: Arthur Goldhammer) "The Biography of a Movement: Neoconservatism", The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, 2010, ss. 21-22; Garry Dorrien, **Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax-Americana,** Routledge, NY, Londra, 2004, ss. 7-24.

617 Siyasi yelpazenin en solunda bulunan ilk nesil yeni muhafazakârlar; Soğuk Savaş'ın sertleşmesi, Sovyet yayılmacılığının hissedilmesi ile sol eğilimli siyasi düşüncelerden hızla uzaklaşmışlardır. Aslında bu siyasi grup içinde bulunduğu şartlara göre sıklıkla pozisyon değiştirmiş, faydacı bir yaklaşımla Amerikan demokrasisinin değerlerini kendi lenslerinden görmeye çalışmışlardır. Örneğin, ikinci bölümde de değinildiği üzere, ABD'nin kurucu değerleri, bireysel özgürlükleri devlet-birey ilişkisinde ön plana çıkarmaktadır. Stefan Halper ve Jonathan Clarke, **America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order,** Cambridge: Cambridge University Press, 2004., s. 10; John B. Judis, "Trotskyism to Anachronism: The Neoconservative Revolution, " **Foreign Affairs,** Temmuz-Ağustos 1995, s. 126.

gibi konulara eğilmiş, özgürlükler ile gelenekler arasında seçim yapılması gereken alanlarda ağırlığını geleneklerin korunmasından yana koymuştur.[618]

Yeni muhafazakârların gelenekçi tercihleri kendini dini inançlara yaklaşımlarında da göstermiş, grubun Hristiyan ve Avrupalı Yahudi geçmişi yeni göç ettikleri Amerika'da benliklerini koruma, aile ilişkilerini güçlendirmeleri açısından önemli olmuştur. Bu kapsamda din olgusu, yeni muhafazakârlarca bir özgürlük meselesi olarak görülmüş, dini inançlarını özgürce sürdürebilmeleri ilk dönem grup tarafından sıklıkla desteklenmiştir. Sarı-Ertem'in de açıkladığı üzere; Alman kökenli Amerikalı Yahudi siyaset felsefecisi Leo Strauss'un düşünceleri, yeni muhafazakârlar tarafından benimsenmiş ve toplum ile din arasındaki ilişkinin belirlenmesinde etkili olmuştur.[619] Bu çerçevede Shadia B. Drury, Leo Strauss'un dine olan fonksiyonel yaklaşımını, Durkheim'dan da etkilenerek "dinin toplumu bir arada tutan bir tutkal işlevi gördüğü" şeklinde açıklamıştır.[620] Öte yandan, yeni muhafazakârlar, dine sadece toplumu bir arada tutan ve geleneklerini sürdürmesini sağlayan fonksiyonel bir araç olarak bakmamıştır. Yahudi, Hristiyan/Evangelist inançları olan yeni muhafazakârlar, dini inançlarında yer alan mesajları, dünya görüşlerine de yansıtmışlardır.

Tüm dini inançlar açısından iyi ve kötü olarak tanımlanan olgular vardır. Örneğin, Hristiyanlık insan doğasını, İslam inancının aksine "kötü" olarak tanımlar, kötülüğün dünyanın her yerinde bulunduğunu, insanların günahkâr olduklarını ve mükemmel canlılar olmadıklarını önerir.[621] Böylesine kötülükle karşılaştığı bir ortamda insandan iyiden yana olması, iyi bir hayat yaşaması, günahlarından arınması ve iyi seçimlerde bulunması da beklenir. Bu durum dini inançlarına/değerlerine sahip çıkan yeni muhafazakârların olaylara, sorunlara, dünyaya bakışında da etkili olmuş, Yahudi/Hristiyanları "iyi", diğer inançları ise "kötü" olarak tanımlamışlardır. Leo Strauss'un elitist açıklamalarından da etkilenen yeni muhafazakârlar kendi değerlerini

---

618 Murray Friedman (Der.), **Commentary in American Life,** Philadelphia: Temple University Press, 2005.

619 Helin Sarı Ertem, **"Geleneksel Amerikan Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri"**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, ss. 189-212.

620 Shadia B. Drury, **Leo Strauss and the American Right,** NewYork: PalgraveMacmillan, 1997, s. 3.

621 Gilles Kepel, "The War for Muslim Minds: Islam and the West", The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, Londra, 2004, ss. 63–64, 68; Mario Del Pero, "'A Balance of Power That Favors Freedom': The Historical and Ideological Roots of the Neoconservative Persuasion", **European University Institute Working Paper,** RSCAS No. 2005/22, Web Sayfası: www.iue. it/RSCAS/WP-Texts/05_22.pdf

üstün/daha iyi tanımlayarak gerek iç gerekse de dış siyasette gelişmeleri kendi lehlerine olup olmamasına göre iyi-kötü düzleminde ayrıştırmışlardır.[622] Örneğin, Soğuk Savaş kutuplaşmasında liberal özgürlükçü, serbest piyasa ekonomisini savunan ABD'yi "iyi; komünist, merkezi ekonomiyi düzenleyen Sovyetler Birliği'ni "kötü" olarak kabul etmişlerdir.[623] Sosyalist ve sol kökenli tartışmalardan etkilenen ilk nesil yeni muhafazakârlar, kendi durumlarına bir tehdit oluştuğunda, kendilerinden olmayan tarafı koşulsuz "kötü" olarak tanımlamış, aslında kendileri için faydacı bir yaklaşım benimsemişlerdir.

Gelenekselci Muhafazakârlar, yeni muhafazakârları "laik, Wilson'cı,[624] refah devletçi kalmaya devam eden ve tek amaçları küresel demokratik kapitalizm olan sahtekârlar" olarak görmüştür.[625] Yeni muhafazakârların iç siyasette bireysel özgürlükleri kendilerine has bir yorumla, Amerikan değer ve ilkelerini sınırlandırıcı bir şekilde algılamaları, uluslararası düzene ve sorunlara bakışlarında da kendini göstermiştir. Örneğin, iç siyasette bireyin her alanda özgürlük meselesiyle ilgilenmeyen yeni muhafazakârlar, dış siyasette ve uluslararası alanda ABD'nin liberal değerlerini öncelemiş, ABD'nin içyapısını dış dünyaya yaymayı (*Pax-Americana*), Amerikan düzenini tüm dünyada gerçekleştirmeyi öngörmüşlerdir. Bunun temel nedeni, yeni muhafazakârların iyi ile kötü arasındaki tercihlerinde yatmaktadır. Serbest piyasa ekonomisi, ABD'nin özgürlükçü değerleri "iyi", bunun dışındaki değerleri ise "kötü" olarak nitelendirir ve dış dünyaya bakışlarında da bu "kötü" lenslerini kullanırlar. Peki,

---

622 Shadia B. Drury, **Leo Strauss and the American Right,** NewYork: PalgraveMacmillan, 1997.

623 Richard Gid Powers, "Norman Podhoretz and the Cold War", Murray Friedman (Der.), **Commentary in American Life**, s. 137; Helin Sarı Ertem, **"Geleneksel Amerikan Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri",** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, ss. 194-195.

624 Brian C. Schmidt ve Michael C. Williams'ın da tartıştığı üzere, yeni muhafazakârlar Amerikan halkının kimliği ve değerleri ile Realpolitikin ilişki kuramamasına tepki gösteriyor, ayrıca kendilerine has liberalizm algısının dış dünyaya uygulanmasını Amerikan stratejik çıkarlarına zarar vereceğini düşünüyorlar. Brian C. Schmidt ve Michael C. Williams bu açıdan "yeni muhafazakâr" düşünceyi, "Tek Dişli Wilson'cılık" (Wilsoniasim with teeth) olarak açıklamaktadır. Bu açıklamada Wilson'cılık kendisi gibi olmayanlara demokrasiyi, liberal değerleri yaymayı, tek diş bu amaç doğrultusunda askeri gücün araç olarak kullanılmasını işaret eder. Brian C. Schmidt ve Michael C. Williams, "The Bush Doctrine and the Iraq War: Neoconservatives Versus Realists", **Security Studies**, Cilt 17, Sayı 2, ss. 191-220.

625 George H. Nash, "Joining the Ranks, Commentary and American Conservatism", Murray Friedman (Der.), **Commentary in American Life**, s. 162.

iyi-kötü arasındaki farklılık nasıl giderilmelidir? Bir diğer ifadeyle "kötü" nasıl "iyi" hale dönüştürülecektir? [626]

Reagan dönemi, kendi görüşleriyle uyumlu bir güvenlik politikasını hayata geçirmeleri açısından yeni muhafazakâr ideolojiye önemli bir fırsat tanımıştır. Reagan döneminde, komünizmin başat tehdit olarak görülmeye devam etmesi, Dwight D. Eisenhower döneminde olduğu gibi askeri güç kullanma tehdidinin tekrar ön plana çıkması, ABD'nin silahlanma yarışına hız vermesi ve yüksek teknoloji silahların tedarik sürecine önem vermesi, yeni muhafazakârların "iyi" ve "kötü" arasındaki mücadelede, çözümün askeri kuvvet kullanımı konusundaki görüşlerini destekler nitelikte bir siyasi ortam oluşmasını sağlamıştır. Diğer taraftan Soğuk Savaş'ın son bulması, Sovyetler Birliği'nin dağılması, akabinde hızlanan küreselleşme süreci ve Francis Fukuyama'nın *The End of History and the Last Man (Tarihin Sonu ve Son İnsan)* isimli kitabında da açıkladığı üzere, liberal demokrasinin küresel zaferi", yeni muhafazakârların yeni bir "kötü" araması sürecini de beraberinde getirmiştir.[627]

Üçüncü nesil yeni muhafazakârlar, Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla sistemsel değişimin yaşandığı 1990'lar boyunca, Saddam Hüseyin ve Baas rejimini Basra Körfezi'nde ABD'nin çıkarlarına yönelen başlıca tehdit olarak tanımlamışlardır.[628] Bu bağlamda William Kristol ve Robert Kagan'ın kurdukları "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" (PNAC-*Project for the New American Century*) isimli düşünce kuruluşu, söz konusu siyasi düşüncenin Soğuk Savaş sonrası ABD'nin nasıl bir dış politika izlemesi gerektiğini, ABD'ye yönelen temel tehditlerin nasıl algıladıklarını açıkça ortaya koymuştur.[629] Aslında William Kristol ve Robert Kagan, *Foreign Policy* dergisinde

---

626 Bu sorunun cevabı özellikle 1981 Ocak ayı sonrasında Cumhuriyetçi başkan adayı Ronald Reagan'ın iktidara gelmesi ve devlet merkezli ekonomi, askeri ve sosyal politikaların uygulaması ile yeni muhafazakârlar açısından cevaplanmıştır. Yeni muhafazakârlar, 1950'lerde sosyalist görüşlerden uzaklaşıp, kendilerine göre yorumladıkları liberal-özgürlükçü değerleri savunmaya başladıkları gibi, Demokrat Parti'nin Vietnam Savaşı'ndaki tutumu ve akabinde Başkan Jimmy Carter döneminde Sovyetler Birliği ile "yumuşama " politikaları izlenmesi sonucunda, Reagan yönetiminde Cumhuriyetçi Parti saflarına katılmışlardır. Örneğin, George W. Bush döneminin önce Ulusal Güvenlik Danışmanı, sonra daDışişleri Bakanı olan Condolezza Rice, 1982 yılına kadar Demokrat Parti saflarında yer almıştır. A.g.e., **Neoconservatism and the New American Century,** s. 159, Jeni Schaller, "Neoconservatives Among Us? A Study of Former Dissidents' Discourse", **Perspectives**, Sayı 25, 2005, ss. 43-62., Dan Balz, The Republicans Showcase a Rising Star, *Washington Post,* 1 Ağustos 2000.

627 Francis Fukuyama, **The End of History and the Last Man**, New York: Free Press, 1992; Francis Fukuyama, "The End of History?", **The National Interest**, Yaz 1989.

628 Lawrence F. Kaplan ve William Kristol, **The War over Iraq**, San Francisco: Encounter, 2003, s. 118.

629 Stephan Halper ve Jonathan Clarke, **America Alone: The Neo-conservatives and the Global Order**, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, ss. 98.

yayımlanan "Torward a Neo-Reaganite Foreign Policy" başlıklı makalelerinde, ABD'yi Soğuk Savaş sonrası dönemde sürüklenen/savrulan, gerçek imkân/kabiliyetlerinin farkında olmayan bir güç olarak tanımlamışlar; Clinton yönetimi dış politikasını, Amerikan değerlerinden ve ilkelerinin öngördüğü "hedeflerden" yoksun olmakla eleştirmişlerdir.[630] Reagan dönemine sıklıkla atıfta bulunarak, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında askeri, ekonomik ve siyasi açıdan rakipsiz olduğunu, böylesine bir ortamda ABD'nin kendi öngördüğü düzene ve hedeflere ulaşmak amacıyla askeri güç kullanmasının gerekli olduğunu savunmuşlardır.[631] William Kristol ve Robert Kagan açıkça ABD'yi "Hayırsever Küresel Hegemon" olarak ifade etmiş, ABD'nin değer ve ilkelerinin küresel çapta gerektiğinde askeri güç kullanılarak yayılmasının ABD'nin ulusal çıkarlarına hizmet ettiğini her fırsatta yenilemişlerdir.

PNAC'ın, 3 Haziran 1997'de yayımladığı İlkeler Bildirisi'nde (*Statement of Principles*), ABD'nin dünyanın en üstün –başat– gücü olduğu, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan düzenin ABD'ye yeni yüzyılı kendi prensipleri ve çıkarlarıyla uyumlu bir şekilde dönüştürme fırsatı tanıdığı, bu amaç doğrultusunda ABD'nin askeri harcamaları artırarak kendi siyasi ve ekonomik görüşleriyle uyumlu bir dönüşüm gerçekleştirmesi gerektiği hususları yer almaktadır.[632] Bu kapsamda PNAC'in tespitleri, dış dünyayı okuması ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında uluslararası düzeni değiştirebilecek, ABD'nin görüşleriyle uyumlu bir düzeni tesis edebilecek siyasi, ekonomik ve askeri gücü olduğuna dayanır, ayrıca ABD'nin ilkeleri ve değerleriyle uluslararası düzenin demokratik bir dönüşüme tabi tutulmasını eşdeğer görür. Bu amaç doğrultusunda zorlayıcı araçlar kabul görmüş ve askeri kuvvet kullanımı, yeni muhafazakârlar tarafından, temel dış politika

---

630 William Kristol and Robert Kagan, "Torward a Neo-Reaganite Foreign Policy", **Foreign Affairs,** Sayı 75, s. 18.

631 A.g.e., William Kristol ve Robert Kagan, "Torward a Neo-Reaganite Foreign Policy", s. 18.

632 Ayrıca bildirinin devamında ABD'nin Demokratik Müttefikleri ile ilişkilerini güçlendirmesi, ABD'nin çıkarlarını ve değerlerine düşman olan rejimlere meydan okunması, ABD'nin ilkeleri, değerleri ve çıkarları ile uyumlu bir uluslararası düzenin oluşturulması savunulmaktadır. Söz konusu bildiri daha sonra George W. Bush yönetiminde önemli görevlere getirilecek 10 karar alıcının da aralarında bulunduğu 25 Yeni muhafazakâr ve ideolojiye müzahir politikacı ve kanat önderi tarafından imzalanmıştır. A.g.e., William Rivers Pitt, The Project For American Century; Tom Barry ve Jim Lobe, "The men who stole the show", **Foreign Policy**, *in Focus*, Sayı 6, 2002; William Rivers Pitt, The Project For American Century, 2011, Web Sayfası: http://www.warcosts.net/wp-content/uploads/war-cost/472Z_2003_PNAC_Opinion_by_Pitt_February_25_2003_Establishment_of_American_Global_Empire.pdf

aracı olarak ön plana çıkarılmıştır.[633] Aynı görüş PNAC'ın Eylül 2000 ayında açıkladığı *"Amerika'nın Savunmasını Yeniden İnşa Etme"* raporunda da yinelenmiş, ABD'nin küresel liderliğini koruması ve yaymasının rakipsiz askeri gücünü idame etmesinden geçtiği tekrar vurgulamıştır.[634] Peki, George Walker Bush'un başkan seçilmesiyle birlikte ABD dış politikasını belirleyebilecek önemde pozisyonlara getirilen, bazı açılardan dış politika ve askeri kuvvet kullanımı konusunda "romantik" sayılabilecek argümanlar öne süren yeni muhafazakârlar, 9/11 saldırıları sonrasında dış politika ve askeri güç kullanımı konularında G. W. Bush üzerinde nasıl bir etki yaratmışlardır? Küreselleşme sürecinin uluslararası sistemin yapısında yarattığı değişim ve keza güvenlik olgusundaki değişim dış dünyaya bakış açılarına ne oranda yansımıştır?

## 3.3. Küreselleşme ve Uluslararası Sistemin Yapısındaki Değişimin Uluslararası Güvenliğe Etkisi

Bush yönetimi, uluslararası seviyede köklü bir değişimin yaşandığı Soğuk Savaş döneminin son bulduğu, dünyanın önceki dönemlerde bu seviyede ve kapsamda karşılaşmadığı bir entegrasyon süreci ve söz konusu sürecin ortaya çıkardığı kapsamlı sorunlarla karşılaşmış, ABD'nin milli güvenlik siyasetini bahse konu değişim gösteren uluslararası ortama göre yeniden şekillendirmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede 1990'lı yılların başında etkisi hissedilen, 2000'li yıllarda ise hızı, kapsamı ve derinliği artan küreselleşme süreci, uluslararası sorunların görünürlüğünü veya berraklığını azaltmış, devletlerin daha karmaşık bir uluslararası sistemle karşı karşıya kalmaları sonucunu doğurmuştur.[635]

Küreselleşme, Westfalia sonrası devlet sisteminde yerleşik bir yapıya kavuşan Batılı sosyal organizasyonun, bireyler ve gruplar olarak devlet dışı yapılanmalarla birlikte genişlemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.[636] Bu bağlamda küreselleşme süreciyle ifade

---

633 Steven Hurts, Myths of Neoconservatism: George W. Bush's 'Neo-conservative' Foreign Policy Revisited, International Politics Cilt 42, 2005**,** ss. 75–96.

634 Thomas Donnelly, Donald Kagan, ve Gary Schmitt; **Rebuilding America's Defenses: Strategy, Forces and Resources for a New Century,** Project for the New American Century, 2000.

635 Küreselleşme sürecinin doğurduğu sosyal dönüşüm çeşitli yazarlar tarafından "yapısal sistemlerin konumlarının değişimi ve bu paralelde aktörlerinin (bireyler-gruplar), üstyapı aktörlerine karşı (devletler) pozisyonel değerlerinin değişmesi " olarak ifade edilmektedir. İnsanlığın sosyal yapısının dönüşüm süreci ideolojik yaklaşımlara göre farklı açıklamaları da beraberinde getirmektedir. Robert Cox'a göre bu süreç, "hegemonik sosyal güçlerin birbirleri karşısında bir pozisyon kazanma etkileşimine girmeleri " olarak açıklanmaktadır. Robert Cox, "Multilateralism and World Order " **Review of International Studies**, No.18, (1994), s.162-3.

636 Emma Rothsield, "Globalization and the Return of the History", **Foreign Policy,** No.115, 1999, s.106-16.

edilmek istenen, Soğuk Savaş'ın son bulmasının ardından uluslararası sistemin yapısındaki ve süreçlerindeki köklü dönüşümdür. Bruce Russett, Harvey Starr ve David Kinsella'ya göre, dünya sisteminde ortaya çıkan bu değişim süreci, küresel aktörler arasındaki ilişkileri, rolleri, sorunları ve konuları etkilemiştir.[637] Bu köklü değişim ve dönüşüm süreci, ulus devletten bağımsız bir şekilde toplumların karşılıklı entegrasyonlarını ve iç içe geçmelerini sağlarken insanlığın sosyal organizasyonu devlet sınırlarından bağımsız bir biçimde birbirine entegre olmuştur. Bu tezde de küreselleşme, Antony McGrew'ın tanımında olduğu gibi *birbirinden farklı halkları, kültürleri ve toplumları birbirlerine bağlayan güç ilişkilerinin bölgelere ve kıtalara yayılmasını sağlayan insanlığın sosyal organizasyonunun mekânsal ölçeğinin, kapsamlı bir dönüşüm ve değişim geçirmesi* olarak ifade edilmektedir.[638] Bu tanımdan anlaşıldığı üzere küreselleşme, ulus devlet odaklı klasik uluslararası ilişkilerden çok aktörlü bir yapıya geçişi açıklamaktadır. [639]

Soğuk Savaş sonrası dönemde küresellşeme süreciyle birlikte devletlerinkarşı karşıya kaldıkları süreçler, sorunlar ve tarışmaların sathı genişleyerek, devletlerin birey ve gruplarla da karşı karşıya kalmaları sonucunu doğurmuştur.[640] Küreselleşmenin uluslararası sistemin yapısında ortaya çıkardığı bu değişim, devletlerin karşı karşıya oldukları tehdit ortamını da genişletmiş, Soğuk Savaş döneminde sadece devlet kaynaklı gelişen tehditlerin, bireyler ve bazı gruplardan tarafından da yöneltilmesine yol açmıştır. Bu değişim devletin, nasıl güvende olacağı, güvenliğini sağlayacağı sorusunun cevabını değiştirmiş, devlet aktörünü birçok yeni tehditle karşı karşıya bırakmıştır. Örneğin

---

637 Bruce Russett, Harvey Starr ve David Kinsella, **World Politics: The Menu for Choice**, Wadsworth Publishing, 2009, s.7-19.

638 Antony McGrew, "Globalization and Global Politics", John Baylis ve Steve Smith (der.), **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, London: Oxford University Press, 2005, s.21-39.

639 Küreselleşme yukarıda da açıklandığı gibi sadece sistemsel bir dönüşüm değildir. Küreselleşme süreci uluslararası sistemin yapısını etkilemektedir. Ancak esası itibari ile küreselleşme, Westfalia'dan bu yana gelen devlet merkezli sosyal düzenin genişlemesi, küresel nitelik kazanan sorunların ve konuların ulus devletin resmi ve fiziki sınırından bağımsız bir nitelik kazanması olarak açıklanmaktadır. Bu konu üzerine karşılaştırmalı kritikler ve tartışmalar için bkz. William R. Thomson ve Rafael Reuveny, **Limits to Globalization**, Londra, Routledge, Eylül 2009.

640 Küreselleşme süreciyle birlikte güçlenen çoğulcu dünya düzeni yeni aktörler, konular ve süreçler oluşturduğu gibi var olan yönetişim mekanizmalarını dönüştürmekte, ulus devlet, birey ve grupların konumları değişmektedir. Siyasi alanda devlet dışı aktörlerin işlevlerinin arttığı ve bu aktörlerin kapsamlarının genişlediği bir ortamda Soğuk Savaş döneminde devletler arasında öncelikli olarak değerlendirilmeyen meseleler küresel toplumun önem verdiği sorunlar halini almaktadır. John Baylis ve Steve Smith, **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, London: Oxford University Press, 2005, s.161-271, 311-318, David Held ve Anthony McGrew, **Globalization Theory, Approaches and Controversies**, Polity, 2007, s.3-14, James Rosenau, "Patterned Chaosin Global Life: Structure and Process in the Two World of World Politics", **International Political Science Review**, Cilt 9, Sayı 4, Ekim 1988, s.327-364.

teknoloji, önceki dönemlerde sadece devlet aktörünün kontrolündeyken, 1990 sonrası yaşanan ilerlemelerle şirketlerin ve bireylerin de önemli teknolojik imkânlara sahip olmalarını sağlamıştır. Bu durum özellikle terör gruplarının devlet aktörlerine yönelik gerçekleştirebilecekleri eylemlerin niteliklerini ve niceliklerini geliştirmiş, sofistike saldırılar yapabilmelerini mümkün kılmıştır.[641]

Hiçbir devletin mutlak kontrolünün bulunmadığı, küresel çapta ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda yaşanan bu entegrasyon, dünyanın farklı kesimlerinde birbirlerinden habersiz kitlelerin, çok kısa sürelerde ortak amaçlar doğrultusunda ortak hareket edebilme yeteneklerinin de gelişmesi durumunu ortaya çıkarmıştır.[642] Tüm dünyayı saran birbirine anlık olarak bağlayan, internet teknolojisi, terör gruplarının birbirleriyle koordineli bir şekilde iletişim kurmalarını sağlamış, eylemlerini, eğitimlerini, malzeme ve eleman teminlerini kolaylaştırmıştır.[643] İnternet teknolojisinin küresel çapta yayılımı, terör örgütlerinin mensuplarının sofistike/niş alanlarda kendilerini geliştirebilmelerinin de önünü açmış ve devletlerin geleneksel olmayan yollarla hedef alınması sonucunu doğurmuştur.[644]

Küresel çapta artan teknolojik entegrasyon, bilgiye erişimin kolaylaşması ve anahtar teknolojilerin hızlı yayılımı, Soğuk Savaş döneminde sadece devletlerin sahip olabileceği Kitle İmha Silahları'nın (KİS) üretimi/yayılımınında kolaylaşmasını ABD

---

641 Peter Bergen, Today's Terrorism Didn't Start With 9/11—It Started With 1990s, https://edition.cnn.com/2017/08/02/opinions/nineties-terrorism-bergen/index.html, çevrimiçi 05/06/2020; Peter Chalk, "The Evolving Dynamic of Terrorism in the 1990s", **Australian Journal of International Affiars,** Haziran 2010, Cilt 53, Sayı 22, ss. 151-166.

642 Örneğin, El-Kaide'nin 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirmesinin akabinde, Afrika'da ve Güneydoğu Asya'da aynı amaçlar doğrultusunda faliyet gösteren terör grupları El-Kaide'ye bağlılıklarını açıklamışlardır. Aynı durum Irak Şam İslam Devleti'nde de görülmüştür. Suriye alanında IŞİD'in başarıları, Afganistan'da Cihad ilan eden radikal örgütlerin IŞİD'e bağlılıklarını sunmalarını sağlamıştır. Anne Stenersen, "Thirty years after its foundation–where is al-Qaida going?.", **Perspectives on Terrorism**, Cilt 11, Sayı 6, 2017, ss. 5-16.

643 Sean Kay, **Globalization, Power and Security, Security Dialogue**, Cilt 35, Sayı 1, 2004, ss. 9-25.

644 1993 yılında New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'ne, 1996'da Oklahoma'da Alfred F. Murrah Federal Binası'na, 1998'de Tanzanya ve Kenya'da ABD Büyükelçiliklerine yönelik patlayıcı yerleştirilmiş araçlarla yapılan terör saldırıları ile Japonya Tokyo metrosunda gerçekleştirilen sarin saldırısı, 1990'lı yıllarda terör örgütlerinin imkân/kabiliyetlerinin gösterdiği artışa örnek verilebilir. ABD Deniz Kuvvetleri güdümlü füze gemisi "USS Cole "a, 12 Ekim 2000 tarihinde Yemen'in Aden Limanı'nda El-Kaide mensuplarınca patlayıcı yüklü bir tekneyle bombalı bir saldırı gerçekleştirildi; saldırıda, 17 ABD denizcisi hayatını kaybetmiş, 39 denizci ise yaralanmıştır. Bu saldırı Afganistan'da örgütlenen ve Yemen'de yerel unsurlardan destek alan bir grubun imkân/kabiliyetini nasıl artırdığına ve yüksek teknoloji ürünü bir savaş makinesinin nasıl geleneksel yollarla hedef alınabileceğine güzel bir örnektir. Bkz. Laurie Myroie, "The World Trade Center Bomb: Who Is Ramzi Yousef? And Why It-Matters", **The National Interest,** Sayı 42, Kış 1995/96), ss. 3-15. Raphael Perl ve Ronald O Rourke, "Terrorist Attack on USS Cole, Background and Issues for Congress", (der.) Joseph Rosen ve Charles Lucey, **Emerging Technologies: Recommendations for Counter Terrorism**, Institute for Secuity Technologies Studies, Dartmouth College, Ocak 2001, ss. 59.

tarafından istikrarsız/haydut olarak tanımlanan bazı devletlerin ve terör gruplarının da söz konusu imkân/kabiliyetlere ulaşabilmesini kolaylaştırmıştır.[645] Böylece Soğuk Savaş döneminde devlet-devlet ekseninde oluşan güvenlik ikilemi, Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşme süreciyle birlikte eksenini devlet-terör grupları şeklinde genişletmiştir. Bu kapsamda ABD'nin askeri, ticaret ve siyasi güç merkezlerine yönelik yapılan 9/11 saldırıları, 1990 sonrası gelişen süreci daha görünür hale getirmiş ve ABD başta olmak üzere, küresel çapta devlet aktörünün askeri kuvvet kullanımında köklü değişiklikler yaşanmıştır. Peki, küreselleşmenin uluslararası sistemin yapısında ortaya çıkardığı değişim ve uluslararası güvenliğe etkisi, birey ve grupların devlet aktörüne karşı tehdit olabilmeleri Bush yönetimi tarafından nasıl agılanmıştır?

## 3.4. Bush Yönetiminin 9/11 Terör Saldırıları Öncesinde Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması

George Walker Bush'un 20 Ocak 2001'de Başkanlık görevini devralmasıyla yeni yönetim, Bush'un seçim kampanyası döneminde ana hatlarını çizdiği iç ve dış politikalarını uygulamaya başlamıştır. Bu noktada Bush'un görevi devralmasının akabinde, 2001'deki ilk aylarında, dış politika ve güvenlik sorunlarına odaklanmak yerine, yönetimin önceliği iç siyasi sorunlara ağırlık verdiği gözlenmektedir. Bush'un seçim kampanyasında sıklıkla dile getirdiği ve Cumhuriyetçi Parti'nin genel ekonomik bakışını yansıtan *"düşük vergi, güçlü ekonomik müteşebbisler"* düşüncesi, yönetimin ilk aylarında iç siyasi gündemin önemli bir maddesi olmuştur.[646] Diğer taraftan iç siyasi ve ekonomik gelişmelere odaklanılması, yeni yönetimin güvenlik konularını çok öncelikli sorunlar arasında görmediğine ve yeni yönetimin ABD'ye yönelik olarak kuvvetli bir tehlike algılamadığına da işaret etmektedir.

Bu minvalde Bush yönetiminin 20 Ocak-11 Eylül 2001 dönemindeki ulusal güvenlik öncelikleri incelendiğinde, yönetimin Anti-Balistik Füze Anlaşması'ndan (ABM) ABD'nin çekilmesi, 2001 savunma bütçesinin belirlenmesi, Kosova ve Bosna-Hersek'te konuşlu ABD askerinin geleceği, ABD askeri üstünlüğünün sürüdürülmesi için Silahlı Kuvvetlerinin teknolojik yenilenmesi ve modernizasyonu gibi gündem maddeleri

---

645 Adam Quinn, **US Foreign Policy in Context: National Ideology from the Founders to the Bush Doctrine**, Routledge, Milton Park, 2010, 142.

646 Bu konu, Bush yönetiminin **"Ekonomik Dinamikleri "** kısmında ele alınmaktadır.

göze çarpar.[647] Bununla birlikte yukarıda açıklanan gündem, Bush yönetiminin iktidara geldiğinde önceki kısımda değinilen, uluslararası güvenlik ortamında devlet dışı aktörlerin ABD'nin güvenliğini tehdit edebileceği algısına sahip olmadığı, devlet dışı aktörleri bir güvenlik sorunu olarak tanımlamadığı ve algılamadığı sonucunu doğurabilir. Aslında devlet dışı aktörlerden kaynaklanan tehditlerle ABD, Bill Clinton döneminde karşılaşmaya başlamış, Clinton yönetiminde özellikle El-Kaide ve aşırı dinci terörist organizasyonların ABD'nin güvenliğine tehdit oluşturabileceği algısı, karar alıcıların güvenlik algılamaları arasına girmiştir.[648] Bill Clinton döneminde ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) Başkanlığına getirilen Bush yönetiminin ilk döneminde de bu görevine devam eden George Tenet (1996-2004), CIA'deki dönemini anlattığı *Fırtınanın Merkezi'nde* isimli kitabında "*CIA'nın, Bush yönetiminin iktidarı devir aldığı Ocak 2001'den, ABD'ye yönelik El-Kaide tehdidinin en üst seviyelere çıktığı, ABD'de kapsamlı bir terör saldırısı düzenlenebileceğine yönelik emarelerin arttığı 2001 yaz aylarında, Bush'un Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleeza Rice'ı, Başkan Yardımcısı Dick Cheney'yi bilgilendirdiğini*" vurgulamaktadır.[649]

G. Tenet ve Ulusal Güvenlik Konseyi Terörle Mücadele Koordinatörü Richard Clarke, Mart ve Mayıs 2001'de C. Rice ve D. Cheney ile gerçekleştirdikleri görüşmelerde, Clinton döneminde "Jihadçı" radikal dini yapılanmaların ABD şehirlerinde terör saldırıları gerçekleştirmek amacıyla hazırlık içinde oldukları ve özellikle en kısa sürede Usame bin Ladin liderliğindeki El-Kaide'ye yönelik adım atılması gerektiğini belirtmişlerdir. Örneğin R. Clarke'ın, El-Kaide tehdidinin ABD açısından, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'ndan daha öncelikli bir tehdit olduğunu içeren bir bilgi notunu 25 Ocak 2001'de, Rice'a teslim etmesine ve bu konuda toplantı talep etmesine karşın Rice, Clarke'ın toplantı talebini olumlu karşılamıştır.[650] G. Tenet, Bush yönetimi bünyesinde ABD Senatosu'nda verdiği ilk ifadesinde, "*Terörizm'in*

---

647 Melvyn P Leffler, "Bush's Foreign Policy", **Foreign Policy**, Sayı 144, 2004, ss. 22-28, G. John Ikenberry, Thomas Knock, Anne-Marie Slaughter ve Tony Smith, **The Crisis of American Foreign Policy: Wilsonianism in the Twenty-first Century,** Princeton: Princeton University Press, 2008, ss. 100-104.

648 Michel Chossudovcky, "The Links Between The Bush Administration And Al-Qaida", **World Affairs: The Journal of International Issues,** Cilt 8, Sayı 2, 2004, ss. 60–80, Seth G. Jones, "The evolution of al-Qaida: 1988 to present day. "**Routledge Handbook of US Counterterrorism and Irregular Warfare Operations,** (2021), ss. 41-53.

649 George Tenet, **At the Center of the Storm, My Years At the CIA**, Harper Collins, 2011, ss. 32

650 Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay, **America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy**, Brookings Institution Press, 2003, Washington DC., ss. 75-76.

*ABD açısından gerçek bir tehdit olduğunu vurgulayarak, El-Kaide terör ağının ABD'de devlet ve askeri tesislerin yanı sıra çok sayıda sivil kayba neden olabilecek sansasyonel eylem hazırlığı içinde olduğunu ve terör tehlikesinin ABD açısından yakın-muhakkak bir tehdit olduğunu*" açıklamıştır.[651] CIA Başkan Yardımcısı John E. McLaughlin, 2001 bahar aylarında yapılan Ulusal Güvenlik toplantılarında birçok kez, Usame bin Ladin'in Afganistan'da hedef alınmaması halinde, Ladin'in ABD'de eylemler gerçekleştirebileceğine ve bu konudaki tepkisizliğe yönelik rahatsızlığını paylaşması üzerine, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage; John E. McLaughlin'i uyararak "*siyasi tavsiyeler vermesi halinde, posizyonunu koruyamayacağını*" ifade etmiştir.[652] Bu durum 2001 yaz aylarında en üst seviyeye çıkmış, El-Kaide terör ağının ABD'de terör saldırıları gerçekleştirebileceğine yönelik istihbari bilgiler, birçok kanaldan CIA ve Federal Araştırma Bürosu'na (FBI) iletilmeye devam etmiş, bu konuda yapılan değerlendirmelerde tehdit seviyesi en üst düzeye ulaşmış ve başta C. Rice ve D. Cheney olmak üzere Bush yönetimindeki karar alıcılara iletilmiştir.[653]

Öte yandan, ABD yönetiminin ilk sekiz aylık dış ve milli güvenlik politikaları yaklaşımında, 11 Eylül terör saldırıları kadar, devlet dışı aktörler de karar alıcılar tarafından ABD'nin önemli güvenlik tehditleri olarak algılanmamış, bilinçli olmasa da ABD'nin üstün askeri gücüne güvenilerek göz ardı edilmiştir. Ayrıca Pulitzer Ödüllü gazeteci, Lawrance Wright'ın *The Looming Tower* isimli, 9/11 terör saldırılarının öncesini ele aldığı ve ABD'de istihbarat servisleri arasındaki iletişimsizliğin, koordinasyonsuzluğun, kompartımantasyon prensibinin yanlış kullanımının ortaya çıkardığı sorunları ele aldığı çalışmasında da ortaya konulduğu üzere, FBI ve CIA arasında El Kaide'ye yönelik işbirliği yapılması halinde, engellenebilecek saldırılar, durdurulamamış ve ABD Pearl Harbor'dan sonra ikinci defa kendi toprakları üzerinde, bu sefer devlet harici bir aktörün saldırısına uğramıştır.[654]

Diğer taraftan bu sekiz aylık dönemde, Bush yönetimi devlet odaklı tehditlere yoğunlaşmış, seçim kampanyası döneminde Bush'un ABD askerlerinin en kısa sürede

---

651 George Tenet, **At the Center of the Storm, My Years At the CIA**, Harper Collins, 2011, ss. 303-204.

652 A.g.a.e. s. 145.

653 A.g.e. Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay**, America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy**, s. 83.

654 Lawrance Wright, **The Looming Tower: Al Qaede's Road to 9/11,** London, Penguin, 2007.

Kosova ve Bosna-Hersek'ten çekileceğine ilişkin sözleri havada kalmış, Dışişleri Bakanı Colin Powell, ABD askerinin müttefiklerle koordineli bir şekilde, uygun zamanda bölgeden çekileceğini açıklamıştır. Başkan Bush seçim kampanyası döneminde sıklıkla eleştirdiği Clinton yönetiminin savunma bütçesine sahip çıkmış ve ABD'nin 2002 savunma bütçesinde 2002 yaz aylarına kadar artışa gitmemiş, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve D. Cheney'nin, Amerikalı savunma şirketlerinin baskısı ve ABD Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonunun hızlandırılmasına ilişkin talepleri neticesinde Bush, 2002 savunma bütçesini 33 milyar dolar artırarak, 343,3 milyar seviyesine çıkarmayı kabul etmiştir.[655]

Öte yandan, Bush'un başkanlığının ilk sekiz aylık döneminde Clinton yönetiminin aksine El-Kaide ve terörizmin öncelikli tehditler arasında algılanmadığı, ÇHC ile Rusya Federasyonu, Kuzey Kore gibi devlet aktörlerinin ABD'ye yönelik tehditleri üzerinde daha fazla durulduğu anlaşılmaktadır.[656] Örneğin, Bush yönetiminin ilk sekiz aylık döneminde karşılaştığı en büyük kriz ÇHC ile 31 Mart 2001'de yaşanan EP-3E keşif uçağının ÇHC savaş uçağı ile ÇHC'nin 70 deniz mili açığında çarpışması ve ABD uçağının ÇHC Hainan Adası'na zorunlu iniş yapması neticesinde ortaya çıkmıştır.[657] EP-3E'nin havada çarpıştığı ÇHC askeri uçağı düşmüş, pilotu ölmüş; söz konusu kaza sonrasında Hainan'a zorunlu iniş yapan Amerikalı pilotlar ÇHC makamlarınca tutuklanmıştır.[658] Bush yönetimi ilk aşamada hadiseyi bir hava kazası olarak nitelendirmiş ve ÇHC'nin de bu sorunu tırmandırmayacağını, konunun bir kaza olarak kapatılacağını değerlendirmiş ve ÇHC'ye karşı ılımlı bir tutum benimsemiştir. Öte yandan ÇHC'nin Bush yönetiminin öngördüğü üzere super güç ABD ile uzlaşmaya

655 A.g.e., Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay**, America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy**, s.72.

656 Michael J. Green, "The United States and Asia after Bush", **The Pacific Review**, Cilt 21, Sayı 5, 2008, ss. 583-594.

657 Shirley A Kan, Richard Best, Christopher Bolkcom, Robert Chapman, Richard Cronin, Kerry Dumbaugh, Stuart Goldman Der., *China-US Aircraft Collision Incident of April 2001: Assessments and Policy Implications,* **CRS report for Congress**, Cilt 10, 2001. Web sayfası: https://sgp.fas.org/crs/row/RL30946.pdf (Erişim tarihi: 15 Haziran 2022).

658 A.g.e., "China-US Aircraft Collision Incident of April 2001: Assessments and Policy Implications", **CRS report for Congress**, ss. 1-19.

yanaşmaması ve krizi tırmandıracak adımlar atması, krizin Bush yönetiminin öngördüğü sürecin dışına çıkmasınıa neden olmuştur.[659]

ÇHC'nin ABD'ye bir süper güç olarak yaklaşmaması ve ABD'nin istediği hareket tarzını benimsememesi, Bush yönetiminin de açıklamalarının tonunu sertleştirmiş, ÇHC pilotları serbest bırakmaması halinde çeşitli ekonomik yaptırımlara karşılaşılacağı konusunda uyarılmış, ayrıca Başkan Bush seçilmesi nedeniyle kendisini tebrik eden ÇHC Devlet Başkanı Jiang Zemin'e teşekkür araması gerçekleştirmemiştir. Ancak temelinde ABD'nin tek süper güç olduğu, dünyanın en büyük ve güçlü askeri gücüne sahip olduğu düşüncesi yatan ÇHC'ye yönelik tehditkâr tutumu sonuç vermemiş ve İvo Daalder'in de açıkladığı üzere Bush yönetimi tutuklanan pilotların serbest bırakılması için ÇHC'den özür dilemek zorunda kalmıştır.[660] Başkan Bush, nükleer bir güç olan ve dünyanın en kalabalık ordusuna sahip ÇHC ile krizi daha fazla tırmandırmama yolunu izlemiş, İ. Daalder'in çok yerinde bir şekilde değindiği üzere, Demokratik Partili B.Clinton'ın, ÇHC'den özür dilemesi halinde Cumhuriyetçi Parti tarafından kıyasıya eleştirileceği bir politikayla Amerikalı pilotların ABD'ye geri dönüşlerini sağlamıştır.[661] Bu bağlamda bu kriz, 9/11 saldırıları öncesi Çin tehdidinin ABD açısından öncelikli güvenlik sorunu olarak görülmesi sonucunu doğurmuştur. Öte yandan Bush yönetimi seçim kampanyasında verdiği sözlerle uyumlu olarak, Kyoto İklim Protokolü'nün Kongre'de onaylanmayacağını açıklamış ve yönetiminin ilk sekiz ayında uluslararası alanda tek taraflı bir dış siyaset izleyeceğinin, uluslararası bağdaşmanın ABD'nin kararları üzerinde etkili olmasına izin vermeyeceğinin ilk işaretlerini vermiştir.[662]

## 3.5. Bush Yönetiminin 9/11 Terör Saldırıları Sonrasında Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması

G. W. Bush'un 20 Ocak 2001'de Başkanlık görevine başlamasıyla 11 Eylül 2001'de El-Kaide'nin ABD'nin siyasi, askeri ve ekonomik gücünü hedef aldığı saldırılar

---

659 A.g.e., "China-US Aircraft Collision Incident of April 2001: Assessments and Policy Implications", **CRS report for Congress**, ss. 1-19; Alexander Moens, **The Foreign Policy of George Bush, Values, Strategy and Loyalty,** Londra, Routledge, 2007, ss. 104-106.

660 A.g.e. Ivo H. Daalder ve James M. Lindsay**, America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy**, s. 68.

661 A.g.a.e., ss. 67-70.

662 Alexander Moens, **The Foreign Policy of George Bush, Values, Strategy and Loyalty, London**, Routledge, 2007, s. 114.

arasında geçen sürede, ABD milli güvenlik bürokrasisi devlet harici aktörlerin, ABD'nin güvenliğine yönelik oluşturdukları öncelikli tehdit konusunda birçok defa uyarılmasına karşın,[663] Amerikalı karar alıcıların milli güvenlik algılarında yer bulmakta zorlandığı anlaşılıyor. Yürütmenin 9/11 terör saldırılarından önce harekete geçememesi, saldırıların önlenememesi çoğunlukla Kasım 2000 seçimlerinin Florida'daki seçim sonuçları konusundaki anlaşmazlık ve akabinde Başkanlık seçim sonuçlarının geç açıklanması veya ABD'nin devasa askeri gücü, imkân ve kabiliyetleri karşısında, CIA ve diğer istihbarat servislerinin uyarılarının Amerikalı karar alıcılarınca yeterince inandırıcı bulunmamasından kaynaklanmış olabileceği şeklinde açıklanabilir.

Bununla birlikte G. W. Bush öncesindeki ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejik Belgeleri incelendiğinde, önceki kısımda tartışılan küreselleşmenin uluslararası sistemin yapısında ortaya çıkardığı değişimin ve devlet dışı aktörlerin, milli güvenliğe yönelen tehditlerin karar alıcıların algılarına girmeye başladığı gözlenmektedir.[664] Bu kapsamda Clinton yönetimince 1995-2000 döneminde kaleme alınan, yedi Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde (MGSB) ABD'nin küresel üstünlüğüne yönelen tehditler çoğunlukla devlet aktörü merkezli olarak ele alınmış, kitle imha silahlarının yayılımı, ABD'nin çıkarına olan istikrarlı ve liberal küresel düzene ilişkin tehditler aynı şekilde ABD'ye meydan okuyabilecek devlet aktörleri düşünülerek hazırlanmıştır.[665] Öte yandan 11 Eylül 2001 terör saldırıları Soğuk Savaş sonrasında ABD yönetiminin, uluslararası güvenlik güvenlik ortamına yönelik algılarında köklü bir değişim yaratmış ve ABD'nin yeni güvenlik ortamına *"uyumu"* ise, yeni muhafazakârların karar alma süreçlerinde etkin olduğu Bush yönetimince gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda 11 Eylül 2001 terör saldırıları akabinde G. W. Bush'un konuşmaları ve ABD güvenlik bürokrasisinin hazırladığı milli güvenlik dokümanları incelendiğinde,

---

663 Bob Franken, The National Security Cloak of Incompetence, **The Hill**, 06.06.2008. Web Sayfası: https://thehill.com/blogs/pundits-blog/the-military/28846-the-national-security-cloak-of-incompetence/ (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

664 Paul West, Kerry Accuses Bush of "stubborn Incompetence", Baltimore Sun, web sayfası: https://www.baltimoresun.com/news/bs-xpm-2004-09-21-0409210234-story.html (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

665 Clinton döneminde hazırlanan yedi MGSB'de terör bir tehdit olarak görülmekle birlikte, başlıca milli güvenlik sorunları arasında değerlendirilmemektedir. Bununla birlikte küreselleşmenin sonucu olarak devlet aktörleri haricinde, terör gruplarının ABD'ye tehdit oluşturabileceği not edilmiştir. Bununla birlikte geleneksel olmayan tehditlere karşı, tehditlerin kaynaklandığı bölgelerde harekete geçilmemiştir. Clinton dönemindeki MSGB'ler için bkz. https://nssarchive.us/ (Erişim tarihi 3 Haziran 2022).

ABD'nin milli güvenlik algılamalarına devlet dışı aktörler ve bu aktörlerin oluşturduğu geleneksel olmayan tehditlerin dâhil edildiği, söz konusu tehditlerin ortadan kaldırılması amacıyla Bush yönetiminin izleyeceği milli güvenlik politikasının hedef ve araçlarının da açıkça ele alındığı gözlenmektedir.[666] Örneğin, G. W. Bush'un saldırılardan kısa bir süre sonra Başkan Yardımcısı Richard (Dick) Cheney ve Ulusal Güvenlik Danışmanı C. Rice ile gerçekleştirdiği görüşmeler neticesinde, ABD'nin terörist saldırılarla karşı karşıya kaldığını, 20 Eylül 2001'de ilan etmiştir.[667] Bush'a göre sadece ABD değil, ABD'nin kuruluşundan itibaren en önemli özelliği olan Amerikan yaşam tarzı saldırı altındadır ve ABD terörizmle küresel savaşa başlamıştır.[668] Bush ilk konuşmasında ABD'nin askeri gücünün dünyanın en büyük gücü olduğunun altını çizerek, ABD'nin dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, 11 Eylül saldırılarını yapan ve onlara destek verenlerin, koruyanların ABD askeri gücüyle cezalandırılacağını açıkça vurgulamıştır. Böylece Bush ilk reaksiyonunda ABD milli güvenliğine yönelen tehdidi açıkça terörizm ve terör grupları olarak belirlemiş, bu mücadelenin sathını ise tüm dünya olarak açıklamıştır.[669] Başkan Bush saldırılardan hemen sonraki günlerde, CIA Direktörü George Tenet, C. Rice, D. Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Dışişleri Bakanı Colin Powell ve Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz ile gerçekleştirdiği toplantılarda yapılan bilgilendirmeler neticesinde, 11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen saldırıların; Usame bin Ladin ve Ladin'in yönlendirmesi altındaki Ebu Musab Al-Zarkavi öncülüğündeki El-Kaide gruplarınca düzenlendiği, Amerikan karar alıcıları tarafından kabul görmüştür.[670]

G. W. Bush, ABD'nin El-Kaide ve bu grupla ilişkili tüm yapıları milli güvenliğine yönelen başlıca tehdit olarak gördüğünü, 20 Eylül 2001'de Senato ve Temsilciler Meclisi'nin ortak toplantısında yaptığı konuşmada açıklamış, ve "*ABD'nin terör ile savaşının El-Kaide ile başladığı ancak El-Kaide ile bitmeyeceğini, bu savaşın küresel çapta devam ederek, her terör grubunun bulunması, durdurulması ve yok edilmesi ile*

666 Bush yönetimi MSGB'ler için bkz.. https://nssarchive.us/ (Erişim tarihi: 1 Haziran 2022).

667 Bush'un konuşmaları için bkz. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf, ss. 57-9. (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

668 A.g.e., ss. 57-59.

669 A.g.e., ss. 65-75.

670 A.g.e., George Tenet, **At the Center of the Storm, My Years At the CIA**, Harper Collins, 2011, s. 170.

*devam edeceğini*" belirtmiştir.[671] Aynı şekilde 24 Eylül 2001'de yaptığı basın toplantısında, terörle mücadelede sadece askeri yöntemlerden faydalanılmayacağı, terör gruplarına yardımcı olan ve koruma sağlayan her kesimin ABD tarafından hedef alınacağını, terörün küresel çaptaki mali hareketlerinin izleneceğini ve ABD'nin El-Kaide'yi ve El-Kaide'yi koruyan tüm organizasyonları askeri ve ekonomik yaptırımlarına dâhil edeceğini açıklamış, 7 Ekim 2001'de yaptığı bir diğer açıklamada ise, "*saldırılan ABD'de gerçekleştiğini, ancak modern dünyanın ruhuna ve kalbine yapıldığını, tüm dünyanın terör ihraç etmek isteyen ve teröristleri koruyan hükümetlere karşı yeni bir tür savaşa ve mücadeleye karşı birleştiğini"* duyurmuştur. [672]

Böylece Bush yönetiminin milli güvenlik algılamalarına; terör eylemlerini gerçekleştiren terör grupları, bu grupları koruyan, destekleyen ve sığınma sağlayan devletler ve terörle mücadelesinde ABD'nin ve medeni dünyanın yanında olanlar ve karşısında olanlar şeklinde farklı seviyedeki hedefler dâhil olmuş, ABD terör eylemini gerçekleştiren grupları koruyan "devletleri" de saldırıların ilk haftalarında hedef olarak göreceğini açıklamıştır. ABD'nin 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında kapsamı ve çerçevesi değişen, milli güvenlik algılamaları, ABD'nin resmi milli güvenlik belgelerinde de yer bulmuş, Eylül 2002'de uluslararası güvenlik ortamındaki yeni gerçeklere göre revize edilen ABD'nin yeni Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde (MGSB), ABD'nin geleneksel olmayan tehditlere karşı devlet dışı aktörlere yönelik mücadelesinin nasıl olacağının ana hatları ve genel çerçevesi de belirlenmiştir.[673] Bu bağlamda ABD'nin 2002 Milli Güvenlik Strateji Belgesi (MGSB) ve Bush'un bu dönemdeki konuşmaları incelendiğinde ABD'nin milli güvenliğinin sağlanması için izlenecek üç temel unsur veya yaklaşım göze çarpmaktadır.

Bush yönetimi 2002 MGSB'nde, öncelikle küresel terörle savaşın, sadece terörist grupların ve bu grupları koruma altına alan devletlerin/ülkelerin hedef alınmasıyla

---

671 Bush'un konuşmaları için bkz. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf, ss. 65-75. (Erişim tarihi 1 Haziran 2022)

672 Bush'un konuşmaları için bkz. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf, ss. 75-79. (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

673 ABD'nin Milli Güvenlik Strateji Belgesi için bkz. http://nssarchive.us/national-security-strategy-2002/, ss. 13-17 (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

başarıya ulaşmayacağını öngörerek, terörist grupların küresel çaptaki bağlarının, tüm imkânlarının ve gücünün ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuştur.[674] Böylece ABD terörle mücadele alanını sadece belirli bir coğrafyaya hapsetmemiş, terör gruplarının ve ağlarının yayıldığı tüm küresel alanı mücadele alanı olarak belirlemiştir. Ayrıca terörle mücadele sadece askeri gücün kullanılmasıyla kazanılamayacak bir olgu olarak tanımlanmış ve küresel çapta ABD'nin çıkarları ve dünya görüşüyle uyumlu bir uluslararası düzenin yeniden şekillendirilmesi, terör ağlarıyla savaşta nihai başarıya ulaşılmasını sağlayacak başlıca aşama olarak görülmüştür. Bu noktada Bush Doktrini'nin ana sütunlarından birini oluşturan "*demokrasinin ve liberal değerlerin*", tiranlara ve diktatörlüklere, zorba, baskıcı yönetimlere karşı üstünlüğünün sağlandığı bir düzenin tesisi, terörle mücadelede nihai hedef olarak ortaya konmuştur.[675]

Temelleri Thomas Jefferson'ın "*özgürlük imparatorluğu*" ideallerine dayanan bu yaklaşım, ABD'nin askeri olarak terör gruplarıyla mücadele etmesini gerekli gördüğü gibi, teröre zemin hazırlayan istikrarsız devletlerin, terör gruplarına korunma sağlayan başarısız devletlerin, ABD'nin doğru gördüğü dünya düzenine gerekirse zorla adapte edilmesi gibi tekdüze ve taraflı bir hedef belirlenmesini gerektirmiştir. Aslında ABD, Cumhuriyetçi ve Demokratik Parti'den karar alıcıların dünya görüşünde, liberal değerlerin ve özgür bireylerden yana olan bir uluslararası düzenin oluşturulması, ABD'nin kendi iç düzeninin dünyanın geri kalanından üstün olduğu ve iyi olduğu düşünceleri her zaman yer almıştır. Bununla birlikte ABD'nin dış dünyayı kendi dünya görüşüyle gerektiğinde askeri güç kullanarak şekillendirme düşüncesi, Bush yönetimiyle ABD'nin dış politika ve milli güvenlik davranışı haline gelmiştir.[676]

Bush yönetiminin liberal değerlerin üstünlüğünü temel alan demokratik dünya görüşü, "iyi" ve "kötü" ayrımını da beraberinde getirmiştir. Bush yönetimi bu dönemde yenidünya düzenini iki kutup olarak tanımlamış, bu yeni kutuplaşmaya göre liberal

---

674 A.g.e. ABD 2002 MGSB, https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2002.pdf, s. 5. (Erişim tarihi 5 Haziran 2022).

675 Robert Singh, The Bush Doctrine, (Der.) Mary Bukley ve Robert Singh The Bush Doctrine and the War on Terrorism, Global Responses and Global Consequences, London, Routledge, 2007, ss. 12-23.

676 Bush yönetimi, 2002 MGSB'de ve G.W.Bush'un başta West Point'te Mayıs 2002'de yaptığı konuşma ile küresel çapta demokrasinin yayılmasının, ABD'nin milli güvenliğini sağlamlaştıracak temel unsur olarak tanımlamıştır. Bush'un konuşmaları için bkz. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf, ss. 125-133. (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

değerlerin üstünlüğünü temel alan demokratik dünyayı "iyi"; buna karşı demokratik olmayan, "haydut devletler" başta olmak üzere, diktatörlükler, tiranlıklar ise "kötü" olarak nitelenmiştir.[677] Bu yaklaşım, ABD'nin ve müttefiklerinin güvenliğinin sağlanmasını, küresel çapta iyi ve kötü kutup arasındaki mücadeleye dayandırmış ve ABD ile müttefikleri gibi olmayan, dünya görüşü ABD'nin değerleri ve ilkeleriyle uyuşmayan "kötü" kutuptaki devletlerin tasfiyesini öngörmüş, "iyi" kutuptaki devletlerin güvenliğinin küresel çapta tiranların ve terör ağlarının çökertilmesiyle mümkün olabileceği ileri sürmüştür. "İyi" ve "kötü" arasındaki bu savaş beraberinde kötü olarak nitelendirilen devlet ve grupların, iyi devletlere yöneltebilecekleri tehditlerin de önüne geçilmesini, kötü devletlerin askeri imkân ve kabiliyetlerinin ortadan kaldırılması gerektiği sonucunu doğurmuştur.[678]

Soğuk Savaş döneminde Kitle İmha Silahlarının (KİS) –nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar– devlet aktörlerinin kontrolünde bulunması, Sovyetler Birliği ve ABD örneğinde olduğu üzere taraflar üzerinde bu silahların kullanılmasını engellemiş, devletlerin caydırıcılığını sağlamıştır. Öte yandan, 11 Eylül saldırıları, devlet harici aktörlerin devletlere her türlü imkânı kullanarak, öldürebilecekleri kadar çok insanı hedef alabileceklerini göstermiş, KİS'in devlet harici aktörler, kötü kutup bünyesinde yer alan haydut devletlerce kullanılması olasılığı yüzde bir gibi düşük seviyelerde de görülse, KİS'in yayılması Bush yönetimi açısından ABD'nin milli güvenliğine yönelen başat bir tehdit olarak algılanması sonucunu doğurmuştur.[679] G. W. Bush, 29 Ocak 2002'de yaptığı "*Birliğin Durumu" başlıklı* konuşmasında, kötü kutup içinde tanımladığı, şeytani devletler arasında İran, Kuzey Kore ve Irak'ı saymış, ABD'nin güvenliğinin "Şer Ekseni"nin (*Axis of Evil*) tasfiyesi ve etkisiz hale getirilmesiyle mümkün olabileceğini belirtmiştir.[680] Böylece Reagan döneminde Sovyetler Birliği'ni ve Varşova Paktı'nı açıklamak için kullanılan "*Şer İmparatorluğu*", Bush döneminde *"haydut devletler"* için

---

677 Christopher Preble, "The Bush Doctrine and Rogue States", **Foreign Service Journal**, Cato Institue, Şubat 2005, s.25-30, Hakan Tunç, "Preemption in the Bush Doctrine: A Reappraisal", **Foreign Policy Analysis,** Cilt 5, Sayı 1, Ocak 2009, ss. 1-16,

678 Robert Jervis, "Understanding Bush Doctrine", **Political Science Quarterly**, Cilt 118, Sayı 3, 2003, ss. 365-88, John Lewis Gaddis, Ending Tyranny, The American Interest, Cilt 4, Sayı 1, 2008,

679 Ron Suskind, **One Percent Doctrine: Deep Inside Americas Pursuit of its Enemies Since 9/11**, New York, Simon & Schuster Pub., 2007, ss. 51-66, 166-188.

680 Bush'un konuşmaları için bkz. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf, ss. 103-115. (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

"*Şer İttifakı*" olarak, iyi ve kötünün mücadelesinde "yeni kötü"yü tanımlamak için kullanılmıştır.[681]

Bush Doktrini'nin küresel çapta "*demokrasi ve özgürlüklerin"* genişletilmesi ve yayılması amacı, ABD'nin milli güvenliğine tehdit olarak gördüğü "*haydut devletlerin*" tasfiyesi veya Batı ile uyumlu rejimlere dönüştürülmesi stratejisini de kapsamakta olup, Bush yönetiminin yeni güvenlik ortamında, ABD'nin güvende olma durumunu güçlendirmek için şer devletleriyle kıyaslandığında ilk adımı ABD'nin atması gerektiğine dayanır. Bu durum, küreselleşen dünyada tehdit ve tehlikelerin sınır ötesi karakterinden ve Soğuk Savaş dönemindeki çift kutuplu dünya düzeninden farklı olarak, KİS'in artık bir caydırıcılık unsuru olmaması ve ABD'nin güvenliğini sağlamada yetersiz kalmasından kaynaklanmıştır. Bu nedenle Bush Doktrini'ne göre, ABD'ye tehdit olabilecek devlet veya devlet harici aktörlerin, küreselleşen dünyanın imkânlarından faydalanarak, ABD'yi hedef almalarının kolaylaştığı, Amerikan toplumunun yaşam şekline daha kolay müdahale edebildikleri bir ortamda, ABD'nin milli güvenliğini sağlaması ve güçlendirmesi için ilk hareket eden taraf olma zorunluluğu (Önalıcı/Önleyici) vardır.[682] Bush yönetimi bu nedenle önceki dönemlerde ABD'nin kullanımına çok ihtiyaç duymadığı, önalıcı (*preemptive*) askeri güç kullanımının, küreselleşen dünyada kullanımının gerekli olduğunu savunmuş, ABD'yi hedef alabilecek devlet harici ve devlet aktörlerinin saldırılarını gerçekleştirmeden, ABD'nin önalıp ilk saldırıyı gerçekleştirerek, tehditleri etkisiz hale getirmesi gerektiğini ileri sürmüştür.[683] Bu kapsamda Bush yönetiminin 11 Eylül saldırıları akabinde hızla değişen ve kapsamı genişleyen milli güvenlik algılamaları, aynı zamanda tehditlerin hızlı bertaraf edilmesi gerekliliğini de ortaya çıkarmış, ABD'nin her zaman ilk güç kullanan taraf olmasını gerektirmiştir.[684] Peki, ABD'nin 11 Eylül sonrasında hızla değişen milli güvenlik algısı, ABD'nin Afganistan ve Irak'a yönelik dış politikasını nasıl etkilemiş, 2003 Irak Savaşı'na gidilen patikanın ABD'nin gündemine getirilmesini nasıl sağlamıştır?

---

681 Daniel Heradstveit ve G. Matthew Bonham, "What the Axis of Evil Metaphor Did to Iran", **Middle East Journal, Cilt** 61, Sayı 3, 2007, ss. 421-440.

682 Jeffrey W Knopf, "Deterrence or Preemption?", **Current History,** Cilt 105, Sayı 694, 2006, ss. 395-399; Hakan Tunç, "Preemption in the Bush Doctrine: A Reappraisal", **Foreign Policy Analysis,** Cilt 5, Sayı 1, Ocak 2009, ss. 1-16.

683 A.g.e., Hakan Tunç, "Preemption in the Bush Doctrine: A Reappraisal", ss. 1-16.

684 Jeffrey W Knopf, "Deterrence or Preemption?", **Current History**, Cilt 105, Sayı 694, 2006, ss. 395–399.

## 3.6. ABD'nin Afganistan ve Irak'a Yönelik Dış Politikasının Oluşumu

ABD'nin Afganistan ve Irak'a yönelik dış politika eğilimleri ve güvenlik algılamaları ilk defa 11 Eylül saldırıları ile oluşmamıştır. Amerikalı karar alıcıların, CIA, Dışişleri ve Savunma Bakanlığı gibi kurumların her iki ülkeye yönelik yaklaşımları ve bilgi birikimleri Soğuk Savaş'ın ilk yıllarından 2001'e kadar uzanan dönemdeki gelişmelerin etkisiyle şekillenmiştir. Bu bağlamda ABD'nin her iki ülkeye yönelik dış politika davranışlarının oluşumu, ABD'nin başat bir güç olarak dünya sahnesine çıktığı Soğuk Savaş dönemindeki blok siyasetinden ve Sovyetler Birliği ile Basra Körfezi'nden Orta Asya'ya uzanan bölgedeki güç mücadelesinden etkilenmiştir.[685] Her ne kadar 11 Eylül saldırıları ve saldırıların kaynağı olan El-Kaide, Amerikan toplumu ve karar alıcıları üzerinde büyük bir şok ve travma etkisi yaratmış olsa da, Afganistan ve bölgenin dünyaya "terör" ihraç etmesi, ABD'nin dış istihbarat kurumlarının ilk defa karşılaştıkları bir bilgi değildir.[686]

### 3.6.1. Afganistan

Aslında 11 Eylül saldırılarının gerçekleştirilmesi talimatını veren El-Kaide lideri Usame Bin Ladin ve El-Kaide mensuplarını, ABD'ye teslim etmeyen "*Afganistan İslam Emirliği'ni"*[687] oluşturan etkenler, Soğuk Savaş dönemi çift kutuplu dünya düzeninde ABD ve Batı Bloku tarafından yakından takip edilmiş, 1990'lı yıllarda Taliban yönetimine dönüşen, Sovyetler Birliği'ne karşı savaş veren mücahit gruplar, Sovyetler Birliği'nin 1980-1989 dönemindeki Afganistan işgalinde, ABD tarafından maddi ve askeri olarak desteklenmiştir.[688] ABD'nin Afganistan'a yönelik ilgisi Sovyetler Birliği'nin ülkeyi işgaliyle artmış olmakla birlikte, ABD'nin Afganistan'a yönelik dış politikası ve algısının oluşması 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. ABD'nin bu dönemde tüm dünyaya yaklaşımında etkili olan ekonomik yayılmacılığı ve

685 Rashid Khalidi, **Sowing Crisis: The Cold War and American Dominance in the Middle East**, Boston: Beacon Press, 2009, s.31-2.

686 George Tenet, **At the Center of the Storm, My Years At the CIA**, Harper Collins, 2011, ss. 1-32.

687 Afganistan'da iktidarı 1996'da ele geçiren Taliban unsurları dünya siyasetinde birkaç ülke tarafından tanınmamakla birlikte Taliban rejimi kendisini Afganistan İslam Emirliği (AİE) olarak tanıtmaktadır. Hafeez Malik, "The Taliban's Islamic Emirate of Afghanistan: Its Impact on Eurasia", **The Brown Journal of World Affairs** , Cilt 6, Sayı 1, 1999, ss. 135-146.

688 Mir Bahmanyar, **Afghanistan Cave Complexes 1979–2004: Mountain Strongholds of the Mujahideen, Taliban & Al Qaeda,** Birleşik Krallık, Bloomsbury Publishing, 2012, ss. 10-31.

Amerikan şirketlerinin ekonomik çıkarlarının kollanması ilk dönem ABD-Afganistan ilişkilerinde de temel etken olmuştur. Örneğin, ABD ile Afganistan arasında diplomatik ilişkilerin kurulması 1919'da Afganistan'ın İngiltere ile Rawalpindi Antlaşması'nı imzalayarak bağımsızlığını kazanması sonrasında, ABD Başkanı Warren G. Harding döneminde Ocak 1921'de başlamış, ABD'nin Afganistan'a büyükelçi ataması ise 1935'te gerçekleşmiş ve ABD'nin Tahran'daki Büyükelçisi William Harrison Hornibrook aynı zamanda ABD'nin ilk Afganistan Büyükelçisi olarak görevlendirilmiştir.[689]

Orta Asya'nın merkezinde bir devlet olarak, bölgenin en zengin etnik dağılımına sahip olan Afganistan, Afgan kimliği devletin üst kimliğini oluşturmasına karşın, ülkede kendini Afgan olarak tanımlayanlar, aslında en az 14 farklı etnik grupta ve farklı İslami geleneklerde ve inançlarda aidiyetlerini tanımlamışlardır.[690] Afganistan'ın kendisine özgü zorlu yaşam koşullarıyla etnik ve dini grupların birbirlerine karşı şiddete başvurmaktan çekinmemesi, dış güçlerin ülkeyi işgal teşebbüslerinde de etkili olmuş, Birleşik Krallık'ın (BK- İngiltere) sahip olduğu tüm imkânlara karşın Afganistan'da Hindistan'daki gibi hâkimiyet kurma çabası, 1838-1842, 1878-1880 ve 1919'da başarısız olmuş, İngiltere Afgan savaşçıların zorlu Afganistan coğrafyasından faydalanmaları ve yerleşik olmayan savaş taktikleri neticesinde, 1842'de aynı günde 16 bin kayıp vermiştir.[691] Bu bağlamda Afganistan'ın zorlu coğrafyası, çok kültürlü, dinli/mezhepli ve etnisiteli yapısı, 19. yüzyılda Afganistan Emirliği döneminden itibaren jeostratejik konumu haricinde önemli bir zenginliği ve enerji kaynağı bulunmayan ülkenin dış güçler

689 Elisabeth Leake, "The United States and Afghanistan: Ambiguity and impasse, 1945–2015", **A Companion to US Foreign Relations: Colonial Era to the Present,** 2020, ss. 1005-1026.

690 Bu kapsamda Afganistan'ın kuruluşundan itibaren en güçlü ve devlet geleneğini devam ettiren etnik gruplar Sünni Peştunlardan oluşmuş, Peştunları, Tacik, Özbek, Hazara, Türkmen, Aymak, Beluci, Nuristanlı, Kırgız, Uygur, Paşayi ve Pamiriler takip etmiştir. Afganistan'da farklı etnik ve dini gruplara, kökenlere sahip halk kendi dillerini konuştuğu gibi Farsça'nın eski bir kullanımı olan Darice'ye hakim olmuş, Darice'den sonra Afgan toplumunun çoğunluğu Peştunca'yı anlar veya konuş seviyeye ulaşmıştır. Afgan halkı nüfus yoğunluklarına göre ülkenin farklı kesimlerinde yoğunlaşmış, Afganistan'ın Taliban tarafından yönetilmeye başlandığı 1996'ya kadar Peştunlar çoğunlukla, ülkenin Pakistan sınırı ve iç kesimlerinde, Türkmen, Tacik, Özbek, Aymak ve Hazara gibi Türki topluluklar Herat-Badakşhan hattında ülkjenin kuzey kesimlerinde yoğunlaşmıştır. Afgan halkı mücadeleci bir yapıya sahip olmuş ve ülkenin İngiltere ile Hint güçlerince işgal edildiği 18. yy'dan itibaren zor koşullarda hayatlarını sürdürmüşlerdir. Ekonomik açıdan varlıklı olmayan ve ülkenin gelirini tarım, madencilik ve ticaretten sağladığı Afganistan, Durrani kralları Dost Muhammed Han ve Şuca Şah Durani dönemlerinde İngiliz işgaline karşı direnmiş, 19. yy boyunca İngiliz güçleriyle üç kez savaşmıştır. Christine Noelle, **State and tribe in nineteenth-century Afghanistan: the reign of Amir Dost Muhammad Khan (1826-1863***)*, Routledge, 2012.

691 David Lyon, **Afghanistan: Two Hundred Years of British, Russian and American Occupation**, United States: St. Martin's Publishing Group, 2009, ss. 11-49, 65-79.

tarafından kontrol altına alınmasını zorlaştırmıştır.[692] İç siyasette de istikrarsız, etnik gruplar arasında süreklilik arz eden kanlı isyanlar ve iktidar mücadeleleri, Afganistan'da siyasi açıdan güçlü bir merkezi idarenin kurulmasını engellemiştir. Bu durum Afganistan'ın bağımsızlığını kazanması ve 1923'te *"modern"* bir anayasanın yapılmasıyla Peştun Amanullah Han'ın iktidara gelmesiyle de devamlılık göstermiş, sadece Amanullah Han'ın yönetimden çekilmek durumunda kaldığı 1933'ten 1973'e kadar ülkeyi yöneten Amanullah Han'ın kuzeni Muhammed Zair Şah'ın iktidarı döneminde birleşik ve güçlü bir merkezi yönetimin tesis edilmeye çalışıldığı 40 yıl geçirilmiştir.[693]

Afganistan modernleşme sürecinde İran ve Türkiye'yi kendisine model ülkeler olarak belirlemiş, Zahir Şah döneminde de her iki ülkeyle özellikle askeri eğitim, yüksek eğitim, sağlık ve bölgesel kalkınma alanlarında başlatılan işbirliği devam ettirilmiştir.[694] Bu bağlamda Afganistan'daki göreceli düzen ve "istikrarın" bozulmasında en büyük etki, sağlık sorunları nedeniyle Afganistan Kralı Zahir Şah'ın İtalya'da bulunduğu dönemde, Kral'ın kuzeni Muhammed Davud Han'ın Afgan Milli Ordusu'ndaki (AMO) SSCB ekolünden subayların desteğiyle 1973'te Zahir Şah'ı devirmesi olmuştur. Bu durum SSCB'nin Afganistan'daki etkinliğini artırmasına yol açmış, ülkedeki anayasal monarşiyi ilga eden ve Cumhuriyet rejimine geçen Muhammed Davud Han'ın ülkendeki ekonomik sıkıntıların üstesinden gelememesi, komünizm ve sosyalist düzenden yana olan ve 1965'te kurulan Halkların Demokratik Partisi'nin (PDPA) zamanla güçlenmesine neden

---

692 Meredith L Runion, **The History of Afghanistan,** New York, ABC-CLIO, 2017, s. 71.

693 Afganistan bu dönemde devletleşme ve modernleşme sürecine girmiş, 1934'te Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın revizyonist güçleri Almanya, İtalya ve Japonya'nın yanı sıra ABD, Sovyetler Birliği ve Avrupa ülkeleri ile ticari ilişkiler tesis eden Afganistan, büyük devletlerden ekonomik ve mali alanlarda destek alma arayışlarına girişmiştir. Zahir Şah, Amanullah Han döneminde başlatılan Afganistan'ın devletleşmesi sürecine hız vermiş; eğitim, emniyet ve askeri kurumların güçlendirilmesini sağlamış, farklı kabile topluluklarının bir arada yaşadığı Afganistan Emirliği'nden, yerleşik devlet düzenine geçiş sürecinde siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda reformlar gerçekleştirmiştir. Öte yandan Afganistan'ın devletleşmesi süreci üzerindeki zorluklardan biri olan Pakistan ve Afganistan arasında yayılan Peştunların bağımsız bir devlet kurma düşüncesi, Zahir Şah'ın ve Başbakan Şah Mahmud'un 1944-1953 döneminde karşılaştıkları başlıca sorun olmuş, bu şartlar altında Nazi Almanyası ile askeri alanda sahip olduğu özel ilişkilere karşın, Afganistan İkinci Dünya Savaşı boyunca tarafsız bir tutum benimsemiştir. Başbakan Şah Mahmud döneminde görece serbest seçimler gerçekleştirilmiş, toplumun küresel alanda güçlenen liberal ve özgürlükçü düşüncelerle uyumlu olarak ait oldukları etnik ve dini grupların baskı ve dayatmalarında kurtulmaları, Batılı tarzda bir sosyal düzen oluşturulmasına destek verilmiş, basında ve üniversitelerde özgürlükçü bir anlayışın oturtulmasına çalışılmış ve siyasi alanda partileşme ve çokseslilik özendirilmiştir. Bkz. Ag.e. Meredith L Runion, **The History of Afghanistan,** ss. 112, 116-122, 231-244.

694 Ayrıca Zahir Şah, Soğuk Savaş döneminde iki rakip başat güç olan ABD ve SSB ile yakın ilişkiler tesis etmeye çalışmış, Afganistan'ın kalkınmasında her iki ülkenin imkânlarından faydalanmak istemiştir. Stephen Tanner, **Afghanistan: A Military History from Alexander the Great to the War Against the Taliban**, New York, Hachette Books, 2009, ss. 223-230.

olmuştur. Öte yandan, Muhammed Davud Han'ın ülkedeki kontrolü kaybetmesi ve 1978'de yaşanan Saur Devrimi ile kurulan komünist hükümet ise SSCB'nin etnik gruplar arasındaki çatışmaları bahane ederek, 1980'de Afganistan'ı işgaline kapıyı aralamıştır.[695]

Bu minvalde, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde Afganistan'a yönelik milli güvenlik politikası, Truman yönetiminin benimsediği SSCB'nin çevreleme siyasetiyle şekillenmiş, SSCB'nin Orta Asya'daki komşusu durumundaki Afganistan'ın Sovyet yayılmacılığından korunması hedefi temel alınmıştır.[696] Öte yandan, Leon B. Poullada'nın da "Afganistan and the United States: The Crucial Years" ve "The Failure of American Diplomacy in Afganistan" başlıklı makalelerinde değindiği üzere, ABD Soğuk Savaş ile birlikte SSCB'nin Afganistan'da etkisini genişletmesini engelleme kararı almış, ancak bu kararın uygulanmasında ve Afganistan'ın kazanılmasında çok değerli bir 10 yıl kaybetmiştir.[697] ABD, Afganistan'dan gelen olumlu yaklaşımlara karşın, Afganistan'ın ekonomik açıdan desteklenmesi konusunda, 1950'li yıllarda kararsız yaklaşım benimsemiş ve SSCB'nin bölgeye yönelik ilgisinin gerisinde kalmıştır.[698]

SSCB'nin Afganistan'a olan desteği, PDPA'nın kurulması sonrasında SSCB'nin dünya görüşünü savunan devlet görevlilerinin kamu yönetiminde desteklenmesi noktasına dönüşmüş ve *1978 Savur Devrimi* akabinde, SSCB'nin Afganistan'ı işgaliyle

---

695 A.g. e., **Afghanistan: A Military History from Alexander the Great to the War Against the Taliban,** s. 231.

696 Soğuk Savaş dönemi ile ABD ve Afganistan ilişkileri karşılıklı ziyaretlerle ivmelenmiş, Habibullah Han Tarzi Afganistan'ın 1953'e kadar ABD'de görev yapan ilk büyükelçisi olmuş, ABD Başkan Yardımcısı olarak Richard Nixon 1953'te ABD'den Afganistan'a en üst düzey ziyareti gerçekleştirmiş, Başkan Eisenhower 1959'da Kabil'de Muhammed Zahir Şah 1963'te ABD'ye gelerek Başkan JFK ile görüşmüşlerdir. Kısaca, ABD, Soğuk Savaş dönemi ve SSCB'nin yayılmacı politikaların çevrelenmesi politikası kapsamında önceki dönemlerde herhangi önemli bir çıkarının bulunmadığı Afganistan ile diplomatik ve ekonomik ilişkilerini tesis etmiştir. Başkan Eisenhower ile Muhammed Zahir Şah'ın ortak basın açıklaması için bkz. https://www.presidency.ucsb.edu/documents/joint-statement-following-discussions-with-king-mohammad-zahir (Erişim tarihi: 25 Mayıs 2022),

697 Leon B Poullada, "Afghanistan and the United States: The Crucial Years", **Middle East Journal**, Cilt 35, Sayı 2, 1981, ss. 178–190.

698 L.B. Poullada'nın da açıkladığı üzere, Zahir Şah ve Muhammed Davud hükümetlerinin tüm taleplerine rağmen, Truman ve Eisenhower yönetimleri siyasi ilişkileri tesis etmelerine karşın, Afganistan'ın ihtiyaç duyduğu Pakistan sınırında yer alan eyelatlerde sulama ve baraj sistemlerinin inşası, Afganistan'ın ekonomik açıdan dış dünyaya açılması ve askeri başta olmak üzere diğer her alanda kamusal yapının işlemesi Afgan nüfusunun eğitimi konusunda karar almakta zorlanmıştır. Öte yandan SSCB aynı dönemde Afganistan'ın ekonomik "kalkınmasına " destek olmak amacıyla, denize çıkışı olmayan Afganistan'a sınırlarını dünya ile ticaret gerçekleştirebilmesi amacıyla açmış, Afgan Silahlı Kuvvetleri'ndeki de dâhil olmak üzere, Afgan kamu yönetiminde çalışan memurlara, askerlere, polislere, doktorlara ve çeşitli seviyede görevlilere, SSCB'de eğitim vermiş, Afganistan'da önemli altyapı projelerine destek olmuş ve Afgan hükümetine mali destek sağlanmıştır. Böylece SSCB ilerleyen dönemlerde komünizme ve sosyalist devlet düzenine müzahir bir kitlenin oluşumunu 1950-1965 döneminde sağlamıştır. Bkz. A.g.e., Leon B Poullada, *Afghanistan and the United States: The Crucial Years*, ss. 178-190.

neticelenecek askeri harekâtı 1979'da başlamıştır.[699] ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikasına çok net bir cevap olan SSCB'nin Afganistan'ı işgali aynı zamanda ABD'nin Afgan halkına ve SSCB işgaline direnen *"mücahitlere"* yakınlaşması sonucunu doğurmuştur. Önceki sayfalarda da değinildiği üzere, Taliban döneminin temellerinin atıldığı cihat felsefesiyle oluşturulan mücahit grupları, Afganistan'ın coğrafi zorluklarından da faydalanarak, İngiltere'ye karşı gerçekleştirdikleri gerilla mücadelesinin bir benzerini sergilemişlerdir. SSCB'nin 1979-1989 arasında Afganistan'ı işgalinde, ABD bölgedeki yakın müttefiki Pakistan üzerinden, Afgan direnişinin silahlandırılmasını sağlamış, mücahit gruplara hava hedeflerine karşıda kullanılabilecen modern hava savunma füzeleri *(Stinger*) temin etmiştir.[700] ABD'nin Afganistan'a mali ve askeri desteği, CIA ile 1980'de başlamıştır. Operasyonun ilk dönemini ifade eden 1980-1986 arasında ABD, CIA'in "*Cyclone*" operasyonuna 3,2 milyar ABD doları maddi destek sağlamış, bu yardımla Afgan savaşçıları silahlandırılmış, aşiret ve etnik grupların liderleri bu dönemden itibaren CIA tarafından, ABD'nin yanında yer almalarını sağlayacak şekilde desteklenmiştir.[701] Afgan savaşçıların SSCB'ye karşı mücadelelerinde başarılı olduklarının görülmesi ve CIA'nın "örtülü" operasyonunun somut sonuçlara ulaşmaya başlaması üzerine, ABD yardımlarının seviyesini yükseltmiş, modern hava savunma sistemlerinin yanı sıra çok geniş yelpazeye yayılan askeri silah ve teçhizatı Afgan mücahitlere ulaştırmıştır. Bu ikinci dönemde Afganistan'a yapılan yardımların ABD halkına maliyeti 4,2 milyar dolara ulaşmış, savaş boyunca Afgan mücahitlerine ABD, Pakistan, Körfez ülkelerinin arasında bulunduğu SSCB karşıtı cephe tarafından yaklaşık 10-12 milyar dolar yardım yapılmıştır.[702]

CIA'nın SSCB'nin Afganistan'daki işgalini önlemeye yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler başarılı olmuş, Pakistan Askeri İstihbarat Servisi (ISI) üzerinden maddi ve

---

699 David C Gompert, Hans Binnendijk ve Bonny Lin, "The Soviet Invasion of Afghanistan, 1979", **Blinders, Blunders, and Wars: What America and China Can Learn,** Rand Corperation, 2014, ss. 129-138.

700 Alan J. Kuperman, "The Stinger Missile and U.S. Intervention in Afghanistan", **Political Science Quarterly**, Cilt 114, Sayı 2, 1999, ss. 219-263.

701 Steve Coll, **Ghost Wars: The Secret History of the CIA Afghanistan and Bin Laden, From the Soviet Invasion to September 10, 2001**, Birleşik Krallık, Penguin Press, 2004, ss. 58, 149-150.; A.g.e., ss. 219-263; Andrew Hammond, "Through a Glass, Darkly: The CIA and Oral History", **History,** Cilt 100, Sayı 2, 2015, ss. 311-326, Mohamad Faisal, Keling, Mohamad Nasir Saludin, Otto F. Von Feigenblatt, Mohd Na'eim Ajis, Md Shuib, "Taliban: How it emerged and why US and Pakistan failed?", **International Journal of Interdisciplinary Social Sciences**, Cilt 5, Sayı 5, 2010, ss. 163-178.

702 A.g.e., Steve Coll, **Ghost Wars**, s. 238.

askeri malzeme yardımı yapılan Afgan gruplar,[703] 1989'a gelindiğinde SSCB'nin Afganistan'dan çıkarılmasını sağlamıştır. Tümü ABD tarafından maddi ve askeri silah-mühimmat verilerek desteklenen Afgan-Sovyet Savaşı'nın önde gelen mücahit komutanları aynı zamanda, SSCB'nin Afganistan'dan çıkaılması sonrasında da Afganistan'ın geleceğini belirlemişler; Sovyet tehdidine karşı birleşen etnik ve dini gruplar, SSCB ülkeden çekildiğinde Afganistan'da iktidarı ele geçirmek amacıyla birbirleriyle kanlı bir mücadeleye girişmişlerdir.[704] ABD'nin Afganistan'a olan ilgisi de bu aşamada son bulmuş, 1989 sonrasında SSCB'nin işgaliyle yıkılan Afgan kamu düzeni, devlet yapısı ve ordusu tamamen ortadan kalkmış, seksenli yıllar boyunca silahlandırlığı, her türlü maddi desteği sağladığı ve SSCB'ye karşı sahaya sürdüğü Afgan "*mücahitler*", *"de facto"* bir devlet düzeninin olmadığı bir ortamda, Afganistan'da kendi iktidarlarını sağlamak ve düzenlerini kurmak amacıyla kanlı bir iç savaşa başladıklarında, ABD doksanlı yıllarda Afganistan'da devlet/ulus inşa sürecine dâhil olmamış, Afgan gruplar arasındaki çatışmalarla ilgilenmemiş, Afganistan'ın yıkıcı bir iç savaşa sürüklenmesine seyirci kalmıştır.[705]

Peştun kökenli "*mücahitler"*, 1991'e gelindiğinde SSCB'nin dağılması ve akabinde Rusya Federasyonu'nun (RF) Sovyetlerin desteklediği Muhammed Necibullah Hükümeti'ne verdiği yardımları kesmesiyle birlikte Ocak 1992 itibarıyla Necibullah Hükümeti, ISI destekli Peştun mücahitlerle 1996'da M. Necibullah'ın idamıyla son bulacak bir iç savaşa girmiştir.[706] Bu süreçte ABD, Sovyet işgali döneminde güçlü işbirliği içinde olduğu ISI üzerinden Diyubendi İslami inanışa sahip, kendilerini "öğrenci" (Tali/Talebe) olarak nitelendiren Taliban unsurlarının SSCB'nin kuklası Necibullah Hükümeti'ni devirmesine ve Kabil'e girmesine de karşı çıkmamıştır. Bu açıdan yaklaşıldığında Taliban, 1996'dan 11 Eylül 2001 saldırılarına kadar geçen süreçte Afganistan'ın kuzeyindeki Özbek, Tükmen ve Tacik yoğun bölgeler haricinde, tüm vilayetlerde kontrolü sağlamış, Afganistan İslam Emirliği'ni (AİE) ilan etmiştir. Pakistan,

---

703 CIA'in bu 10 yıllık dönemde desteklediği Afgan mücahitleri arasında Taliban yönetiminin kurucuları Peştun asıllı Molla Muhammed Ömer, Abdul Gani Birader, Heybetullah Akhunzade (dini alanda), Hakkani Ağı'nın kurucusu Jalaluddin Haqqani, Gülbeddin Hikmetyar (Hizbi İslami), Kuzey İttifakı'nın liderleri Özbek asıllı Abdülreşid Dostum (Çümbüş-i Milli İslami lideri), Tacik asıllı Ahmed Şah Mesud, Ata Muhammed Nur (Cemiyet-i İslami), Hazara Hacı Mumammed Muhakkık (Hizbi Vahded) yer almıştır. A.g.e., Steve Coll, **Ghost Wars,** s. 154-156.

704 A.g.e., Steve Coll, **Ghost Wars,** s. 233-265.

705 A.g. e., ss. 233-65.

706 A.g. e., s. 235.

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan tartafından resmen tanınan AİE, Afganistan'daki sosyal düzeni 18.-19. yüzyıldaki gibi yorumlamış ve Peştunvali[707] ile Peştunların üstünlüğüne dayanan siyasi, sosyal ve kültürel düzenin oluşturulmasını öncelemiştir.[708] AİE'nin söz konusu düzen arayışı ABD'nin dünya görüşüne ve liberal önceliklerine tamamen zıt bir düzeni ifade etmekle birlikte Soğuk Savaş'ın son bulduğu ve ABD'nin içe kapandığı bir dönemde, Amerikalı karar alıcılar tarafından öncelikli bir tehdit olarak algılanmamasına karşın, bu kısmın başında değinildiği üzere Clinton döneminde Taliban'ın yarattığı "güvenli limanda" El-Kaide ve benzeri terör örgütleri, Afganistan'ı ABD'ye karşı saldırılarını organize edebilecekleri bir üs haline getirmişlerdir.

### 3.6.2. Irak

George W. Bush'un ve yönetiminin, Ocak 2001'de iktidara gelmesi öncesinde zihinlerinde Irak'a ve Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in iktidardan gönderilmesine yönelik birçok düşüncenin bulunduğu anlaşılmakla beraber, Irak'ın Bush yönetiminin ilk sekiz ayında öncelikle ve acilen üzerine odaklanılması gereken bir sorun olarak görülmemiştir. Saddam Hüseyin ve Baas rejiminin Irak'ta iktidardan uzaklaştırılması, özellikle 11 Eylül terör saldırıları ve yeni muhafazakârların dış politika yaklaşımının Başkan Bush tarafından da bir dönem kabul görmesiyle ABD'nin dış politika gündemine ve önceliklerine dâhil olmuştur. Aslında 1991 Körfez Savaşı'na kadar, ABD'nin Irak'a yönelik yaklaşımı, Afganistan gibi ABD'nin Soğuk Savaş dönemi politikası ve Sovyet yayılmacılığını çevreleme siyaseti kapsamında çoğunlukla şekillenmiş, yeni muhafazakârların ABD'ye yönelik başlıca tehdit olarak gördüğü Saddam Hüseyin de her zaman Amerikalı karar alıcılar tarafından ABD'ye bir tehdit olarak algılanmamıştır. Hatta ABD'nin Körfez Savaşı'nda ve sonrasında Irak'ta ittifak içinde olduğu yerel unsurlardan Kürt gruplarla, ABD her zaman iyi ilişkiler içinde olmamıştır.[709]

---

707 Peştunwali kavramı, kavimsel anlamı ve kültürel yansımaları için bkz. Ghulam Shams ur Rehman, "Pashtunwali and Islam: the conflict of authority in the traditional Pashtun Society", **Pakistan Journal of Social Sciences**, Cilt 35, Sayı 1, 2015, ss. 297-307; Barkat Shah Kakar, "The Popular Misconceptions about Pashtunwali", **TAKATOO,** Cilt 4, Sayı 7, 2012, ss. 9-24.

708 Joshua Keating, No One Wants to Be the First Counrty to Recognize the Taliban, The Slate, 18.08.2021. Web Sayfası: https://slate.com/news-and-politics/2021/08/afghanistan-taliban-international-recognition-united-nations.html (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2022)

709 Bryan R.Gibson, **Sold Out? US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War**, United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2015, ss. 1-31.

ABD'nin Irak'a yönelik dış politikasının oluşumunda uluslararası seviyede, Soğuk Savaş'ın sonucu olan, SSCB'nin Batı ekonomilerinin ayakta durmak için ihtiyaç duyduğu petrol zengini bölgelerde genişlemesini engelleme düşüncesi bulunduğu gibi, ABD açısından bölgedeki enerji kaynakları kadar önemli olan İsrail'in güvenliğinin sağlanması olmuştur.[710] Bu hedef kapsamında ABD İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin Basra Körfezi'ndeki etkinliğini artırabilecek gelişmeleri engellemeyi amaçlamıştır. Örneğin, 1946'da SSCB destekli Kuzey İran'da bir Kürt Cumhuriyeti kurulmasını onaylamamış, Soğuk Savaş döneminde Saddam Hüseyin'e karşı yerel müttefikleri arasında yer alan Kürt grupları desteklememmiştir..[711] Başkan Eisenhower'ın "*Ortadoğu'nun salt arazi değeri söz konusu olduğunda dünyada stratejik bakımdan daha önemli bölgesi bulunmadığı*" yönündeki görüşü -her ne kadar bu dönemde sadece Lübnan Krizi'nde uygulansa da--, ABD'nin bu bölgede SSCB yayılmasına karşı gerekirse askeri güç kullanacağı argümanını ortaya atmıştır.[712] Bu süreçte ABD ve Batı dünyasının Irak'a odaklanmasını sağlayan en önemli gelişme, 17 Temmuz 1958'de, 1921'den beri Irak'ı yöneten Haşimi Hanedanı'ndan Kral Faysal'ın, General Kasım'ın liderliğindeki "milliyetçi" Arap subaylarca devrilmesi olmuş, ABD'de Dışişleri ve istihbarat çevrelerinde cevabı aranan temel soru, General Kasım ile SSCB arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı olmuştur.[713] Bryan Gibson'ın özellikle 1958-1975 döneminde ABD'nin Irak'a yönelik dış politikasını incelediği çalışmasında, dönemin ABD başkanları Eisenhower, JFK ve Johnson'ın Kasım'ın SSCB ile ilişkilerinin boyutunu,

---

710 Barry Rubin, **The Great Powers in the Middle East 1941-47: The Road to the Cold War**, Londra, Frank Cass, 1980.

711 ABD ve Birleşik Krallık 1946'da Özerk Mahabad Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla İran'ın iç siyasi yapısı üzerinde gerçekleştirilen düzenlemeyi kabul etmemiş ve İran'ın güç kullanarak bu bölgede egemenliğini tekrar kurmasını desteklemişlerdir. 1946 krizi sonrasında Molla Mustafa Barzani siyasi ve maddi destek gördüğü Sovyetler Birliği'ne kaçmıştır. ABD, Sovyetler Birliği üzerinde İran'ın toprak bütünlüğünün korunması için siyasi baskı kurmuştur. George Lenczowski, "United States Support for Iran's Independence and Integrity 1945-1959", **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, Cilt 401, Sayı 1, 1972, ss. 45-55; R.K. Ramazani, "The Autonomous Republic of Azerbaijan athe Kurdish People's Republic: Their Rise and Fal", T. Hammond (der.), **The Anatomy of Communist Takeovers**, New Haven: Yale University Press, 1975; David McDowall, **A Modern History of the Kurds, I.B.,** Tauris, 2004, ss. 241-249.

712 Eisenhower Doktrini çerçevesinde ABD'nin, Ortadoğu'da komünizm tehdidine karşı, isteyen devletlere yardım edilmesini öngörmesine karşın 1957'de Suriye'nin SSCB ile askeri ve ekonomik açıdan yakınlaşması ve ABD'nin Suriye-SSCB ilişkilerinin gelişmesine engel olamaması, Irak'ı da SSCB etkisine açık hale getirmiştir. Robert Hartmann, "Eisenhower Warns Russ on Middle East: Pledges Aid to Syria's Neighbors", *Los Angeles Times,* 8 Eylül 1956, s. 1. "Eisenhower Sets Talks with Lawmakers on Stand-by Authority to Use Troops in Mid-East to Halt Reds", *Wall Street Journal,* s. 2; "Baghdad Packt Powers Back Ike's Doctrine", *The Washington Post* ve *Times Herald,* 22 Ocak 1957, s. A1.

713 Farajolah Ahmadi ve Viyan Ali Saleh, "The Impact of Iraq's Dependence on the Soviet Union on Iran and Iraq Relations, 1958-1979", **Iranian Studies**, Cilt 11, Sayı 1, 2021, ss. 1-22.

Irak'ın SSCB tarafına geçip geçmediğine odaklandıkları, bu konuda ABD'de Dışişleri ve istihbarat bürokrasisinde farklı yaklaşımların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.[714]

ABD 1958-1967 döneminde General Kasım'ı kabullenmiş, Irak'ın komünist bloğa yaklaşmaması için Kürt sorununda da 1990'lı yıllardan farklı bir tutum takip etmiştir. ABD bu dönemde, bu sorunun SSCB'nin Irak'ın içişlerine müdahale edebileceği bir durum olmaktan çıkarılmasına yoğunlaşmış, Barzani ve Talabani'nin Irak'ın toprak bütünlüğüne zarar verecek amaçlarını desteklememiş, bununla birlikte Irak yönetiminin Kürt sorununu acilen çözmesi gerektiğini savunmuştur.[715] Ayrıca, Kürt sorununun SSCB'nin tekelinden çıkması amacıyla, 1968 Devrimi sonrasında Kasım'ı deviren General Ahmet Hasan Al-Bekir'in Kürt gruplarla federalizm temelinde Baas rejimi ile çözüme ulaşılmasından yana taraf olmuştur.[716] Öte yandan ABD, *Bazzaz Planı*'nı ve bu planı takip eden *1970 Manifestosu*'nu SSCB'nin Irak'ın içişlerine müdahalesini engelleyecek olumlu bir gelişme olarak nitelendirmiştir. ABD bu dönemde uluslararası siyasi gelişmeler önceliğinde Irak'a yaklaşmış, bölgesel dengeler açısından İsrail ve İran'ın Kürt kartını Irak'a ve Baas rejimine karşı oynama düşüncesini 1971'de BK'nın Basra Körfezi'nden çekilmeye başlaması ve Batı blokunun Basra Körfezi'ndeki "*bölgesel polisi"* İran'ın etkisinde kalmaya başlayana kadar desteklememiştir.[717]

---

714 Örneğin, Eisenhower yönetimi, Kasım'ın SSCB ile yakınlaşması karşısında, Mısır Devlet Başkanı Nasır ile işbirliği yaparak, Irak ordusunda Nasır taraftarı subayların General Kasım'ı devirebileceği üzerinde durmuştur. Kennedy döneminde ise Kasım'ın SSCB ile daha güçlü ilişkiler geliştirmemesi için Irak'la askeri olmamasına karşın ekonomi ve tarım alanında yardımların yapılabileceği görüşü ön plana çıkmıştır. Bryan R. Gibson, **Sold Out? US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War**, United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2015, ss. 29-31.

715 Farajolah Ahmadi ve Viyan Ali Saleh, "The Impact of Iraq's Dependence on the Soviet Union on Iran and Iraq Relations, 1958-1979", **Iranian Studies**, Cilt 11, Sayı 1, 2021, ss. 1-22.

716 ABD'nin Kürt sorunu konusundaki öncelikleri; Kürt ayrılıkçılığının ve silahli isyanın önüne geçmek, 12 maddelik 29 Haziran 1966 Bazzaz Planı'nı temel almak, kötü durumda olan ve bu süreçte etkilenen Kürt nüfus için duyulan insani sempatiyi uluslararası alanda sergilemek, İran ve İsrail'e uygun zamanlarda Irak'ın Kürt sorununa müdahale etmemeleri gerektiği yönünde tavsiyelerde bulunmaktır. Irak Devlet Başkan Yardımcısı Saddam Hüseyin ve Molla Mustafa Barzani'nin 1969'da üzerinde anlaştıkları Bazzaz Planı'nı temel alan Kürt Özerklik Antlaşması, 11 Mart 1970'te işlevsel hale gelmiş, Kürtler çoğunlukta oldukları kentlerde kendi dillerinde eğitim ve kültürel hakları da içeren geniş bir özerkliğe kavuşmuşlardır. Bununla birlikte Barzani'nin, Musul-Kerkük'ün Kürt bölgesine katılması konusundaki ısrarı ve Saddam Hüseyin'in özerklik anlaşmasının yükümlülüklerini yerine getirmemesi, 1974'te Kürt Özerk Bölgesi Antlaşması'nın ortadan kaldırılmasıyla sonuçlanmıştır. Bkz. James A. Bill, s. 204-209; Michael Gunter, **The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope**, s. 11-18.

717 SSCB ile Irak'ın 1972 tarihli Silah Antlaşması akabinde ABD, 1973-1976 yılları arasında İran'ı kendi silahlı kuvvetlerinde tam anlamıyla kullanılmaya başlanmayan en modern silah ve mühimmatla takviye etmeye başlamıştır. Bahsi geçen dönemde 8,3 milyar dolarlık silah İran'a satılmış; İran, Basra Körfezi'nin en modern ve askeri anlamda en güçlü ordusu haline getirilmiştir. Nixon ile Kissinger, ABD'nin Basra Körfezi'nde klasik taraf tutmama veya bölgesel sorunlara taraf olmama siyasetini değiştirmiş, böylece ABD İran'ın ulusal meselelerinde de taraf olmuştur. Leslie Pryor, "Arms and the Shah", **Foreign Policy**, Sayı 31, Yaz 1978, s. 56-71; Rashid Khalidi, **Sowing Crisis: The Cold War and American Dominance in the Middle East**, Boston, Beacon Press, 2009, s. 31-32.

Diğer taraftan İngiltere'nin Basra Körfezi'nden çekilmesi, Batı ittifakının bölgedeki temsilcisi olarak İran'ın ön plana çıkması, 1967-1973 Arap-İsrail Savaşları, ABD'nin Irak yönetimine ve Kürt gruplara yaklaşımını da etkilemiştir. İran'da Şah'ın devrilmesiyle sonuçlanan 1979 Devrimi, İran-Irak Savaşı'na kadar ABD, Irak'a yönelik dış politikasında bölgesel dinamiklerin etkisinde kalarak yaklaşmış, 1975'e kadar Kürt grupların İran ve İsrail tarafından silahlandırılmasına göz yummuş, hatta Henry Kissenger'ın Kürt grupların Baas rejimine karşı kullanılması politikası kapsamında, Kürt gruplar CIA üzerinden askeri ve maddi açıdan desteklenmiştir.[718] Bu dönemle birlikte başta yeni muhafazakârlar olmak üzere Amerikan milliyetçileri açısından Irak'ın silahlanma süreci ABD'nin Basra Körfezi'nden çıkarılan enerji kaynaklarının serbest bir şekilde uluslararası pazarlara ulaştırılma siyasetine bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Bununla birlikte Irak yönetimi ise ABD ile ilişkilerini düzeltme arayışında olmuş, Arap-İsrail Savaşı sonrasında Batılı ülkelere petrol satışını durdurmamıştır.[719] Öte yandan Irak'ın ABD ile ilişkilerini düzeltme arayışı 1980 Irak-İran Savaşı'na kadar somut sonuçlar vermemiş, İran'ın ABD'nin bölgedeki müttefikleri Suudi Arabistan, Bahreyn ve Kuveyt'teki Şii nüfusu kışkırtması, ABD'nin Irak'a yönelik tutumunu bir kez daha değiştirmiştir.[720]

İran-Irak Savaşı ve Arap ülkelerinin Irak'ın yanında yer alması ABD açısından ilişkileri geliştirmek için başka bir fırsat doğurmuştur. Axelgard'ın da belirttiği gibi, İran-Irak Savaşı devam ederken, insan hakları konusunda açık ihlâlleri olan, çatışmalarda İran'a karşı kitle imha silahları kullanan[721] Irak'la askeri ilişkiler kurması Kongre'nin

---

718 James A. Bill, **The Eagle and The Lion, The Tragedy of American-Iranian Relations**, Yale University Press, 1989, s. 207; Rashid Khalidi, **Sowing Crisis: The Cold War and American Dominance in the Middle East**, Boston, Beacon Press, 2009, s .31-32.

719 Bryan R.Gibson, **Sold Out? US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War**, Birleşik Krallık, Palgrave Macmillan, 2015, ss. 29-31.

720 ABD, İran-Irak Savaşı'nda tarafsızlığını açıklamış olmakla beraber Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn ve Umman gibi Körfez ülkelerinin, İran'ın Basra Körfezi'nde siyasi, askeri ve ekonomik olarak genişleme hedefinden dolayı Irak'ı desteklemeleri, ABD'nin de bu bölgesel ekonomik ortaklarıyla uyumlu bir pozisyon almasına neden olmuştur. Ronald Reagan, "National Security Decision Directive 114", **US Policy Toward the Iran-Iraq War**, 26 Kasım 1983.

721 Amerikan yönetimi Irak'ın 1983'te İran'a karşı kimyasal silah kullanmasını eleştirmiştir. Ancak 1982 sonrasında İran'ın Irak'a karşı askeri açıdan avantajlı konuma gelmesi sonucu Irak'ın KİS sağlaması ve kullanması engellenmemiştir. Bu konuda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bağlayıcı karar almamıştır. Ayrıca Irak'ın 1983'teki çatışmalarda kimyasal silah kullanmasından sonra da ABD, Irak'a ekonomik ve askeri istihbarat desteğini sürdürmüştür. ABD'nin Soğuk Savaş döneminde, İran-Irak Savaşı son bulana kadar Irak'ın KİS bulundurmasını ve kullanmasını engellemediği düşünülebilir. Joyce Battle, "Shaking Hands with Saddam Huseyin: The US Tilts towards Iraq 1980-1984", **National Secuirty Archive Briefing Book**, Sayı 82, 25 Şubat 2003; David Segal, "The Iran-Iraq

muhalefetiyle karşılaşacağından ABD, öncelikle Irak'ı siyasi ve ekonomik olarak destekleme yolunu benimsemiştir.[722] Örneğin, 2003 Irak Savaşı'nın savunucularından ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Reagan döneminde 21 Aralık 1983'te Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin ile Bağdat'ta gerçekleştirdiği görüşmede, Irak üzerinden Akabe Körfezi'ne çıkacak bir petrol boru hattı inşa edilmesini önermiş, ancak söz konusu anlaşma Saddam Hüseyin tarafından, boru hattının İsrail'e yakın olması nedeniyle kabul görmemiştir. Rumsfeld Bağdat'ı Mart 1984'te de ziyaret etmiş, Akabe petrol boru hattını tekrar Saddam Hüseyin'e satmaya çalışmış, ancak ABD'nin her alanda üstünlüğünü savunan Rumsfeld, bu konuda başarılı olamamıştır.

Öte yandan ABD'nin Irak'a ihtiyacı bu dönemde devam etmiş, öncelikle Carter döneminde insan hakları ihlalleri ve Libya'ya sağladığı destek nedeniyle 1979'da uluslararası terörizmi destekleyen ülkeler listesine alınan Irak, 1982'de bu listeden çıkarılmıştır.[723] Böylece Irak, İran'la ittifak içinde bulunan Irak Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne (KYB) karşı kendi ülkesi içinde askeri güç kullanırken, insan hakları uygulamaları konusundaki olumsuz karnesine rağmen ABD tarafından desteklenmiş ve ABD yönetiminin Irak'a ekonomik yardım yapmasının önündeki engeller ABD'nin milli güvenlik çıkarları doğrultusunda kaldırılmıştır.[724] ABD ile Irak arasında 1967'de kesilen diplomatik ilişkiler 1984'te yeniden kurulmuş ve Irak, destekleme fonlarıyla petrol çıkarma teknik altyapısının geliştirilmesi çerçevesinde desteklemiştir.[725] Ayrıca 1985 sonrasında ABD, Batılı devletlere İran'a silah satılmaması konusunda baskı yapmaya başlamış, İran'ın Batılı devletlerden askeri destek almasını engellemeye çalışmıştır. Askeri açıdan ABD, savaş sırasında İran ve Irak'ın Basra Körfezi'ndeki petrol tankerlerini hedef almaları üzerine Kuveyt'e ait tankerlere Amerikan

---

War: The Military Analysis", **Foreign Affairs**, Cilt 66, Sayı 5, Yaz 1988, s. 957; E. A. Wayne, "US Debates Sanctions against Iraq", **Christian Science Monitor**, 14 Ekim 1988, s. 3.

722 Frederick W. Axelgard, **A New Iraq? The Gulf War and Implications for US Policy**, s. xiv.

723 Edmund Ghareeb, "Iraq: Emergent Gulf Power", Hossein Amirsadeghi (der.), **The Security of the Persian Gulf**, Londra, Croom Helm, 1981, s. 219.

724 David Ryan, "From the 'Tilt' to the unintended 'transformation', The United States and Iraq, 1975-92", David Ryan ve Patrick Kiely (drl.), **America and Iraq: Policy Making, Intervention and Regional Politics**, London: Routledge, 2009, s.55-62.

725 Irak, 1983'te ABD'den 453 milyon dolarlık tarımsal kredi almış ve ABD ile Irak arasındaki ticaret hacmi 1983'te 1 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca ABD, Irak'ın uluslararası piyasalara petrol satışına devam edebilmesi için Ürdün üzerinden üçüncü bir petrol boru hattının yapılmasını desteklemiş ve 500 milyon dolarlık Exim Bank kredisi vermiştir. 1987'ye gelindiğinde ABD'nin Irak'a açtığı tarımsal kredilerin büyüklüğü 3 milyar dolara ulaşmıştır. Frederick Axelgard, **A New Iraq**, s.69.

bayrağı çekilmesini sağlamış ve Suudi Arabistan'a satılan AWACS'lar üzerinden Irak'a askeri istihbarat sağlamaya devam etmiştir.[726] Böylece 1980-1988 arasında ABD, İran-Irak Savaşı sırasında "tarafsız" kalmakla beraber siyasi, askeri ve ekonomik olarak Irak'ın İran'a karşı ayakta kalmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte Reagan döneminde Irak ve Saddam Hüseyin ile birçok kez ilişki içinde olan Dick Cheney, D. Rumsfeld ve P. Wolfowitz, Saddam Hüseyin'in davranışlarında ABD'nin bölgedeki liderliğini ve üstünlüğünü kabul etmesini sağlayan bir değişim yaratamamışlardır. Reagan döneminin savunma bürokrasisi, Basra Körfezi'nde ABD'nin üstünlüğünü kabul eden, İsrail'in varlığına karşı çıkmayan S. Hüseyin ile o dönemde daha büyük bir tehdit olan İran'a karşı işbirliği yapmak durumunda kalmış, ancak,- S. Hüseyin'in birçoğu haklı gerekçelere dayanan Kuveyt'i 1990'da işgali, ABD'nin bölgeye yönelik tüm planlamalarını, tehdit algılamalarını ve güvenlik politikalarını bir fay hattı gibi tam ortadan kesmiştir.[727] ABD'de yeni muhafazakâr ve Amerikan milliyetçiliğine sahip birçok karar alıcı açısından Saddam Hüseyin, İran-Irak Savaşı'nın son bulması ve Kuveyt'in işgali ile birlikte ABD'nin milli güvenliğine en önemli tehditlerden biri olarak algılanmıştır.[728]

Başkan G. W. H. Bush, Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması amacıyla, ABD'nin liderliğinde 35 ülkenin katılımıyla, geniş kapsamlı bir koalisyon oluşturulmasını sağlamış, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarıyla Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması amacıyla her türlü yola başvurulması imkânına kavuşmuştur. Körfez Savaşı'nda ABD ordusuna Suudi Arabistan ve Mısır gibi Müslüman ülkelerin askeri unsurlarının da katılması sağlanarak, Irak'a yönelik uluslararası koalisyonun askeri güç kullanımı, Müslüman bir ülkeye yönelik askeri müdahale görüntüsünden kurtarılmıştır.[729] Körfez Savaşı'nda baba Bush askeri güç kullanımının kesin sınırlarını belirlemiş, temel hedef olarak Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması ve Irak'ın 1980 sonrasında kavuştuğu KİS'in

---

726 Pell Hatfield, "Preventing United States Involvement in Hostilities in the Persian Gulf", US Senate Foreign Relations Committe Report, **100th Congress 1st Session Report 100-102**, 23 June 1987, s. 4.

727 Efraim Karsh ve Inari Rautsi, "Why Saddam Hussein invaded Kuwait", **Survival**, Cilt 33, Sayı 1, ss. 18-30,

728 Danny Cooper, **Neoconservatism and American Foreign Policy: A Critical Analysis**, London, Routledge, 2012, s. 119.

729 William Thomas Allison, **The Gulf War, 1990-91,** London, Palgrave Macmillan, 2012, ss. 65-66.

kullanımına ve saklanmasına son verilmesini siyasi hedef olarak benimsemiştir. BMGK'nin 686 ve 687 sayılı kararlarının çıkarılmasıyla ABD, Irak'ın KİS'e sahip olmasının engellenmesini ve bundan sonra da Irak üzerinde, KİS geliştirmemesine yönelik uluslararası baskı kurulmasını sağlamıştır.[730] Ayrıca Soğuk Savaş döneminde Kürt grupları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan veya kimi zaman Kürt gruplara karşı Bağdat yönetiminin yanında yer alan ABD, Kuveyt'in işgaliyle ABD'nin küresel üstünlüğüne meydan okuyan, KİS üretimi ve geliştirilmesiyle İsrail'in güvenliğine tehdit oluşturan Saddam Hüseyin yönetimine karşı Irak'taki Kürt grupları tekrar kullanmaya başlamıştır.[731] ABD, Kuzey'de Kürt grupların ve Güney'de de Şiilerin korunması için BMGK'nin 688 Sayılı Kararı ile Irak'ın 33. Paralel'in güneyi ve 36. Paralel'in kuzeyini uçuşa yasak bölge ilan edilmesini sağlamış ve bu kararın uygulanması için askeri gücünü kullanmıştır.

Bununla birlikte Bush yönetiminin uluslararası alandaki başarısı ve ABD'nin liderliğini güçlendirmesi, 1992 seçimlerinde Amerikan toplumu nezdinde etkili olmamış ve Cumhuriyetçi Parti'nin iktidardan düşmesiyle sonuçlanmıştır. Demokrat Partili Bill Clinton'ın başkan seçilmesi sonrasında da Irak'ta rejim değişikliği gerçekleştirilmesi Amerikan siyasetinde yeni muhafazakârlar tarafından gündeme getirilmesine karşın, Clinton yönetimi bu değişikliği bizzat ve en kısa sürede ABD'nin sahaya kendi askeri gücünü göndererek gerçekleştirmeyi bir siyasi öncelik olarak belirlememiştir. Ancak bu noktada örtülü faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, CIA marifeti ile Irak'ta muhalefetin Saddam Hüseyin'e karşı örgütlenmesi ve Saddam Hüseyin'in ülkenin iç dinamikleri kullanılarak iktidardan uzaklaştırılması bir seçenek olarak görülmüştür.[732] Bu kapsamda ABD, 1990'lı yılların başında Irak'ta Saddam karşıtı grupları bir çatı altında toplayarak muhalefeti organize etmeyi hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda CIA, ailesi 1958 Darbesi sonrasında Irak'tan ayrılmış, 1969'da Chicago Üniversitesi'nde matematik doktorasını tamamlamış, Ürdün'de kurduğu Petra Bankası'nın muhasebe kayıtlarında kasıtlı usulsüzlük yaptığı ortaya çıkması neticesinde Ürdün'den İngiltere'ye kaçan Şii asıllı Ahmed Çelebi'den faydalanmıştır. Ahmed Çelebi ve Irak muhalefeti görünürde, DC

730 A.g.a.e. s. 146, s. 184.

731 James Akins, Why is Saddam Hussein still sitting in office in Baghdad?, PBS Mülakatı için bkz. https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/saddam/interviews/akins.html (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

732 Jonathan Rauch, Why Bush (Senior) Didn't Blow it in the Gulf War, The Atlantic, 01.10.2001,

merkezli halkla ilişkiler uzmanı John Rendon'ın sahibi olduğu, Rendon Group tarafından finanse edilerek örgütlenmiş ve Ahmed Çelebi liderliğinde Irak Ulusal Cephesi'nin (INC) kurulmasına öncülük edilmiştir.[733]

Öte yandan CIA'n güdümünde kurulan INC, Clinton döneminde her ne kadar ABD'nin devlet politikasında, Irak lideri Saddam Hüseyin'in iktidardan uzaklaştırılmasına ilişkin askeri güç kullanımı sonucuna ulaşamasa da, yeni muhafazakârların ve Kongre'deki lobi faaliyetleriyle INC, Irak'ı "*Özgürleştirme"* Teklifi'nin 7 Ekim 1998'de Temsilciler Meclisi'nden 38 karşı oya rağmen 360 kabul oyuyla, Senato'da ise tüm üyelerin desteğiyle geçmesine dayanak teşkil etmiştir.[734] Böylece iktidara en az etkide bulunabildikleri dönemde yeni muhafazakâr grup özellikle Paul Wolfowitz, Richard L. Armitage ve William Kristol liderliğinde Irak sorununun ABD iç siyasetinde bir gündem maddesi olarak devamlılığını sağlamıştır. Öte yandan, Clinton döneminde Kongre'den geçirilen Irak'ı "Özgürleştirme" Yasası, ABD dış politikasının Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaşılmasına yönelik ilke kararını benimsemesine karşın, bu amaç doğrultusunda askeri güç kullanımı Clinton yönetiminin ikinci döneminde yürütmenin öncelikleri arasına girmemiştir.[735] Irak sorununu kısa sürelerle gündemin üst sıralarına çıkarmasına karşın, G. W. Bush'un 2000 Başkanlık seçimlerinde iktidara gelmesine kadar Irak sorunu ve Saddam Hüseyin'in ABD'nin "*askeri güç kullanarak"* iktidardan uzaklaştırılması, yeni muhafazakârlar haricinde Clinton yönetiminin gündeminde de yer almamıştır.[736] Diğer taraftan Reagan dönemi sonrasında baba Bush yönetiminde iktidarda kilit mevkilerde yer bulamayan yeni muhafazakârlar, Bill Clinton gibi baba Bush'u da Irak'ta Saddam Hüseyin rejimini devirmemesi, Amerikan üstünlüğünü askeri açıdan bölge ülkelerine dayatmaması ve

---

733 Şii, Sünni, İslamcı, laik ve Arap olmayan Kürt grupların Irak Kürdistan Yurt Severler Birliği (KYB) ile Küdistan Demokratik Partisi (KDP) temsilcilerinin de katılımı ile Haziran 1992'de Vienna'da düzenlenen toplantı ile INC kurulmuş ve A. Çelebi INC'nin kurucuları arasında yer almıştır. INC, 1994'te Kürt gruplar arasında yaşanan anlaşmazlık neticesinde önemli bir çöküş yaşamış, bu iç çekişmeden faydalanan Saddam Hüseyin ise 200 INC mensubunu infaz etmiş, 2000 INC mensubunu ise tutuklatmış, 650 INC mensubu ise ABD'ye sığınmıştır. Aram Roston, **The Man Who Pushed America to War: The Extraordinary Life, Adventures and Obsessions of Ahmad Chalabi**, New York, Nation Books, 2008, s. 85-93.

734 A.g.e., s. 165, Irak'ı Özgürleştirme Teklifi için bkz. https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/4655, https://www.govtrack.us/congress/votes/105-1998/h482 (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

735 Richard N. Haass, "Fatal Distraction: Bill Clinton's Foreign Policy", **Foreign Policy**, Sayı 108, 1997, ss. 112–123.

736 Saumyajit Ray, "New Conservatives or Old Liberals?: Neocons and the Republican Internationalist Revival. " **India Quarterly,** Cilt 61, Sayı 1, 2005, ss. 118-1141.

enerji zengini bölgenin yapısının ABD tarafından revize edilmemesi nedenleriyle sıklıkla eleştirmişlerdir.[737]

Bu minvalde, George W. Bush'un 2000 Başkanlık seçimlerini kazanmasıyla birlikte Reagan döneminde ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Politika Planlama Direktörü (1981-1982) ve G.H.W. Bush döneminde de ABD'nin Endonezya Büyükelçisi olan Paul Wolfowitz, G. W. Bush döneminde ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in yardımcısı olarak atanmıştır. Reagan döneminde ABD Başkanı'nın Orta Doğu Özel Temsilcisi olan Rumsfeld, oğul Bush döneminde Savunma Bakanı, aynı şekilde baba Bush döneminde Savunma Bakanlığı yapan Dick Cheney, oğul Bush döneminde Başkan Yardımcılığı görevlerine getirilmişlerdir.[738] ABD'nin şahin bir dış politika izlemesini ve ABD askeri gücünün üstünlüğüne inanan bu grubun oğul Bush yönetiminde olması, ABD'nin her iki ülkede de girdiği askeri mücadelenin çerçevesini de belirlemiştir.

## 3.7. Bush Yönetiminin I. Döneminde ABD'nin İç Dinamikleri

Amerikan toplumunun 11 Eylül 2001 sabahında karşı karşıya kaldığı tehdit ve korku ortamı sonucunda ortaya çıkan belirsizlik, halkın geneli tarafından bilinmeyen bir grup tarafından saldırıya uğradığı gerçeği, ülkenin siyasetinde güçlü bir siyasi konsalidasyon yaratmış, Bush yönetimi milli güvenlik konularında Kongre'nin desteğinin sağlanması açısından önemli bir avantaj elde etmiştir. ABD'nin saldırı altında olduğu gerçeği, saldırganların ABD'nin siyasi, askeri ve ekonomik güç merkezlerine zarar verebildiklerinin ortaya çıkması ve Amerikan siyasetinin sıkılıkla vurguladığı ABD'nin bir istisna olduğu, dünyanın geri kalanından farklı olduğu, dünyanın en güçlü/muzaffer ülkesi olduğu gibi söylemlerine karşın halkını kendi ülkesinde koruyamadığını göstermiştir. Bu bağlamda Bush yönetiminin gerek Afganistan'da gerek Irak'ta izlediği askeri güç kullanma siyaseti, en azından Bush yönetiminin ilk döneminde Amerikan

---

737 Robert Kagan, *"NEOCON NATION: Neoconservatism, c. 1776*", **World Affairs**, Cilt 170, Sayı 4, 2008, ss. 13-35, Joshua Muravchik, "Neocon Wrongs and Rights", **The SAIS Review of International Affairs**, Cilt 30, Satı 1 2010, ss. 11-16.

738 Najam Rafique, "Dubious Appointments: Wolfowitz (World Bank) and Bolton (United Nations)", **Strategic Studies,** Cilt 25, Sayı 2, 2005, ss. 5-8; The War Behind the Doors, Web Sayfası: https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/synopsis.html (Erişim tarihi: 6 Haziran 2021)

toplumunun büyük bir kısmında destek görmüştür.[739] Bush yönetiminin ve yönetimde etkin olan yeni muhafazakârların saldırı altındaki Amerikan halkının güvenliğinin nasıl sağlanacağına yönelik yaklaşımları, içinde bulunulan siyasi, ekonomik ve askeri ortamda daha kolay bir şekilde ABD'nin milli güvenlik politikası halinde getirilmiştir.

### 3.7.1. Siyasi Dinamikler Kongre ve Çıkar Gruplarının Tutumu

11 Eylül 2001 sabahı karşılaşılan tablo, parti aidiyeti tanımaksızın tüm Amerikalıların, ABD'nin söz konusu terör saldırılarını gerçekleştiren ve gerçekleştirenlere destek olan, koruma sağlayanlara karşı mücadelesi amacıyla bütünleşmesi sonucunu doğurmuştur. Ülkenin saldırı altında olduğunu düşünen Kongre, Temsilciler Meclisi ve Senato'nun ortak kararıyla, Başkan Bush'a Amerikan tarihinde daha önce emsali görülmeyen kapsamdaki Askeri Güç Kullanma Yetkisi (AUMF) verilmiştir.[740] 11 Eylül terör saldırılarından kısa bir süre sonra Bush yönetimiyle koordineli bir şekilde Güney Dakota Senatörü Thomas Andrew Dashle tarafından hazırlanan AUMF tasarısı, 14 Eylül 2001'de, Temsilciler Meclisi'nde görüşülmüş, 10 üyenin oy kullanmadığı oturumda, 420 üye teklifi kabul etmiş, sadece 1 üye Barbara Lee, teklife ret oyu vermiştir.[741] Senato oylamasında ise 98 senatör AUMF teklifini kabul ederken Cumhuriyetçi Parti'den Idoha Senatörü Lawrance Craig ve Kuzey Carolina Senatörü Jesse Alexander Helms, Senato oturumunda yer almalarına karşın oy kullanmamışlardır.[742] Bu kapsamda Temsilciler Meclisi Üyesi Barbara Lee, oylama öncesinde yaptığı konuşmada,"*…11 Eylül'ün tüm dünyayı değiştirdiğini ve en büyük korkuları ile karşılaşmak durumunda kaldıklarını, buna rağmen askeri güç kullanımının bundan sonra ABD'ye yönelik uluslararası terör riskini ortadan kaldırmayacağına inandığını… (ABD'nin) harekete geçerken hayıflandıkları şeytana dönüşmemeleri*

---

739 Peter Liberman ve Linda J. Skitka, "Revenge in US public support for war against Iraq", **Public Opinion Quarterly,** Cilt 81, Sayı 3, 2017, ss. 636-660; Jon Western, "The war over Iraq: Selling war to the American Public", **Security Studies,** Cilt 14, Sayı 1, 2005, ss. 106-139; Ole R. Holsti**, American public opinion on the Iraq War,** University of Michigan Press, 2011.

740 Curtis A Bradley ve Jack L. Goldsmith, "Congressional authorization and the war on Terrorism", **Harvard Law Review,** 2005, ss. 2047-2133; Jennifer Daskal ve Stephen I. Vladeck, After the AUMF, Harvard National Security Journal, Cilt 5, 2014, ss. 115-146; Askeri Güç Kullanma Yetkisi için bkz. https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-107publ40/html/PLAW-107publ40.htm (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

741 Gillian Brokell, "She was the only member of Congress to vote against war in Afghanistan. Some called her a traitor", *The Washington Post*, 17 Ağustos 2021, 2001 AUMF oylaması sonuçları için bkz:https://clerk.house.gov/evs/2001/roll342.xml (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

742 Julie Garey, **The US Role in NATO's Survival After the Cold War**, Almanya, Springer International Publishing, 2019, s. 98.

*gerektiğini… Bush yönetiminin Kongre onayı olmadan da askeri güç kullanabileceğini ve bugün alacakları kararların yarın ne gibi etkileri olacağını düşünmeleri gerektiğini*" ifade ederek, Afganistan teklifine hayır oyu vereceğini açıklamıştır.[743] B. Lee aslında ABD'nin terör saldırılarıyla mücadele etmesine karşı çıkmamıştır. Lee'ye göre ucu açık, zaman, mekân ve mücadele edilecek unsurların açıkça belirtilmediği bir askeri güç kullanımı teklifinin desteklenmesi, ABD'yi 1964'te Tonkin Körfezi olayında olduğu gibi adım adım daha fazla askeri angajmanlara girmesi ve askeri gücün amaçları dışında kullanılmasıyla karşı karşıya bırakabilecektir.[744]

Diğer taraftan 18 Eylül 2001'de Başkan Bush'un onayıyla yasalaşan, 11 Eylül saldırılarını düzenleyen, saldırıları destekleyen ve saldırganlara sığınma sağlayan her unsura karşı ABD'nin herhangi bir coğrafyadan ve zaman kısıtlamasından bağımsız askeri güç kullanmasının önünü açan Kongre yetkilendirmesi, Bush yönetiminin kamuoyu desteğinin yüzde 75'in üzerinde olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir.[745] Kamuoyu araştırmalarında Başkan Bush'un Ocak 2001'de göreve başladığında yüzde 50-55 bandında olan halk desteği terör saldırıları, akabinde Başkan Bush ve yakın çalışma ekibinin şahin açıklamaları, Bush yönetimine olan halk desteğini yüzde 75'in üstüne ulaştırmıştır.[746] Bush yönetiminin göreve başlaması akabinde yüzde 50 seviyesinde olan kamuoyu desteğinin, terör saldırıları sonrasında hızla yükselmesi, Bush yönetiminin normal koşullarda Amerikan toplumunu mobilize etmekte zorlanacağı veya desteğini sağlayamayacağı milli güvenlik politikalarının içinde bulunulan şartlarda kolaylıkla askeri güç kullanımına dönüştürülmesini sağlamıştır. ABD Kongresi'nin 64/2001 Sayılı Yasası ile Afganistan başta olmak üzere, Filipinler, Yemen, Cibuti, Endonezya, Kenya

---

743 Barabara Lee, Three days after 9/11, I was the lone vote in Congress against war, **Los Angeles Times, 13**.09.2021, ayrıca Barbara Lee'nin konuşmanın tam metni için bkz. https://www.wagingpeace.org/rep-barbara-lees-speech-opposing-the-post-9-11-use-of-force-act/ (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

744 Barbara Lee'nin ABD'nin Afganistan'da askeri güç kullanma kararını Tonkin Körfezi hadisesi arasında ilişki kurduğu konuşması, bkz; Web Sayfası: https://lee.house.gov/news/articles/endless-war-becoming-the-evil-that-we-deplore (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

745 PEW Araştırma Merkezi'nin George W. Bush'un ve Bush yönetiminin politikalarının onay oranına ilişkin araştırmalar için bkz. https://www.pewresearch.org/politics/2008/12/18/bush-and-public-opinion/ (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

746 Bkz. Dipnot 745.

ve Somali gibi çok geniş bir coğrafyada El-Kaide ve bağlantılı terör örgütleriyle askeri mücadele içine girmiştir.[747]

Afganistan için Kongre'nin verdiği AUMF akabinde, Amerikan toplumunda tartışmaya neden olan en önemli kararlardan bir diğeri ise "*Vatanseverlik Yasası*" olmuştur. Kongre'de yasalaştığı şekliyle "*Terörizmi Engellemek ve Önlemek için Gerekli Araçları Sunarak Amerika'yı Birleştirme ve Güçlendirme Yasası*", ABD güvenlik kuruluşlarının istihbari gözetleme ve denetim yetkilerinin genişletilmesine, ABD'de terör eylemlerinin engellenmesi için her türlü yerel ve uluslararası iletişimin denetim altına alınmasına, terör şüphelisi göçmenlerin/yabancıların süresiz gözaltına alınabilmelerine ve şüphelilerin mahkemeye çıkarılmaları için bir zaman sınırlamasının bulunmamasına imkân tanımıştır.[748] Kongre'de Temsilciler Meclisi ve Senato'nun ortak teklifiyle gündeme alınan Vatanseverlik Yasası'nın 24 Ekim 2001'deki oylamasında, sadece 3 Cumhuriyetçi ve 66 Demokrat üye karşı çıktığı yasa, 211 Cumhuriyetçi ve 145 Demokrat üyenin oyuyla Meclis'te kabul edilmiştir. Wisconsin Senatörü Russel Dana Feingold'un tek başına ret oyu verdiği teklif, 98 senatörün kabul oyuyla Senato'dan geçmiştir.[749]

Vatanseverlik Yasası'na aleyhte oy veren siyasiler, yasanın milli güvenliğin sağlanması amacıyla; herhangi bir hâkim kararı olmadan şüphelilerin evlerinin, araçlarının ve üstlerinin aranmasının, ABD vatandaşı olmayan şüphelilerin belirsiz bir süre gözaltında tutulmalarının ve ABD istihbarat kuruluşlarına neredeyse sınırsız yetkiler imkânının tanınmasının, ABD'nin üzerine kurulduğu bireysel özgürlüklerin sınırlandırılmaması ve anayasal güvence altına alma ilkesini ihlâl ettiğini savunmuşlardır.[750] Bununla birlikte Vatanseverlik Yasası, Bush yönetiminin ilk döneminde tüm maddeleriyle uygulanmış, terör saldırılarının Amerikan toplumunda yarattığı endişe, ülkenin savaşta olduğu düşüncesi ve yönetimin askeri tedbirlerle ABD'nin güvende tutulacağına yönelik yaklaşımı, Amerikan halkının bu dönemde

---

747 Antonio Tujan, Audrey Gaughran ve Howard Mollett, "Development and the 'global war on terror", **Race & Class**, Cilt 46, Sayı 1, 2004, ss. 53-74.

748 ABD Kongresi'nde yasalaşan Vatanseverlik Yasası'nın tam metni için bkz. https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf (Erişim tarihi 18 Mayıs 2022).

749 Vatanseverlik Yasası oylaması sonuçları için bkz. https://www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_votes/vote1071/vote_107_1_00313.htm (Erişim tarihi 18 Mayıs 2022).

750 Russ Feingold, "Why I Opposed the Patriot Act", **The Nation**, 26 Ekim 2021.

özgürlük-güvenlik dengesinde, güvenlikten yana tavır alarak, Bush yönetiminin politikalarını desteklemesi sonucunu doğurmuştur. Bush yönetiminin küresel terörle "savaş" kapsamında, El-Kaide'nin de aralarında bulunduğu terör örgütlerine karşı başlattığı Kalıcı Özgürlük Harekâtı *(Operation Enduring Freedom)* ile yakalanan terör şüphelileri Ocak 2002'den itibaren Küba'daki ABD Deniz Üssü Guantanamo Körfezi'nde tutulmuş ve Vatanseverlik Yasası kapsamında belirsiz süreler gözaltına kalmış mahkemeye çıkarak kendilerini savunma hakkından mahrum bırakılmışlardır.[751] ABD'nin terör şüphelilerine yönelik sorgulama teknikleri, bu dönemde Amerikan iç siyasetinde işkence iddialarının ortaya atılmasına neden olmuş, ABD'nin milli güvenliğinin sağlanması karşılığında özgürlükçü ideallerinden ve düşüncelerinden ne kadar uzaklaşılabileceğine yönelik tartışmaları da güçlendirmiştir.[752]

Bununla birlikte önce ABD'nin güvenliğinin sağlanması yaklaşımı ve Bush yönetiminin ve özellikle yeni muhafazakâr grubun ABD'nin ciddi bir tehlike altında olduğu savını sıklıkla ortaya atması, geçmişte KİS'i Kürt gruplara karşı kullanmaktan çekinmeyen, bölgesinde ABD çıkarlarına tehdit oluşturduğu öne sürülen Irak ve Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in iktidardan uzaklaştırılması tartışmasının tekrar Amerikan kamuoyunun gündemine getirilmesine yol açmıştır.[753] Bu bağlamda dönemin CIA Direktörü George Tenet, Bush'un yakın ekibinin 11 Eylül terör saldırılarıyla Saddam Hüseyin'in bir bağlantısı bulunup bulunmadığının kendisinden araştırılmasını istediğini kitabında belirtmiştir.[754] Ayrıca yeni muhafazakâr grup bir yandan Saddam Hüseyin ile 11 Eylül saldırıları arasında bir ilişki kurmaya çalışırken, diğer taraftan da Saddam Hüseyin'in 1990'lı yıllarda Birleşmiş Milletler tarafından yapılan incelemelerde, sonlandırıldığı tespit edilen KİS programı üzerine dikkat çekerek Amerikan kamuoyunda,

---

751 Daniella Schneider, "Human rights issues in Guantanamo Bay", **The Journal of Criminal Law**, Cilt 68, Sayı 5, 2004, ss. 423-439; Samantha Pearlman, "Human Rights Violations at Guantanamo Bay: How the United States Has Avoided Enforcement of International Norms", **Seattle UL Rev**, Cilt 38, 2014, s. 1109.

752 A.g e., Samantha Pearlman, s. 1109.

753 Julie Garey, **The US Role in NATO's Survival After the Cold War**, Germany: Springer International Publishing, 2019, s.36.

754 George Tenet, **At the Center of the Storm, My Years At the CIA**, Harper Collins, 2011, s. 302, Ayrıca FBI Direktörü Robert Mueller'in 11 Şubat 2003'te Kongre'deki konuşması için bkz. https://archives.fbi.gov/archives/news/testimony/war-on-terrorism (Erişim tarihi 11 Haziran 2022).

Irak'ın ABD'nin milli güvenliğine öncelikli bir tehdit oluşturduğu savını işlemişlerdir.[755] Irak'ta rejim değişikliği getirilmesinin ve Irak'ın demokrasiyle idare edilecek bir düzene geçişinin sağlanmasının ABD'nin güvenliğine katkıda bulunacağı düşüncesinin ortaya atıldığı Irak tartışmalarında Bush yönetimi, *"Irak'ın 1991 Ateşkes Antlaşması'na uymadığı, kendi halkına baskı ve terör uyguladığı, Kürt gruplara yönelik askeri güç kullandığı ve bu gruplara karşı KİS' de kullanabileceği, Saddam Hüseyin'in nükleer silah geliştirme programının bulunduğu ve nükleer silah geliştirmeye yönelik çabalarının devam ettiği"* iddialarla Irak'ta rejim değişikliğinin gerçekleştirilmesi amacıyla ABD'nin askeri güç kullanması gerektiğini Mart 2002'den itibaren kamuoyu gündemine getirmeye başlamıştır.[756]

PNAC'ın 1990'lı yıllar boyunca Clinton yönetimine öneride bulunduğu, Saddam Hüseyin rejiminin askeri güç kullanılarak devrilmesi konusu, 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan kamuoyunun içinde bulunduğu endişe ve korku atmosferinden de faydalanılarak en sonunda 2 Ekim 2002'de Kongre gündemine getirilmiştir. Bu noktada "*Irak'ın kendi halkına ve çevresine tehdit oluşturduğu, KİS'e sahip olduğu ve gizli bir nükleer programı devam ettirdiği, Irak'ın elindeki askeri yeteneklerin geliştirilmesi halinde ABD'yi hedef alabileceği, nükleer saldırıda bulunabileceği*" savları temel alınarak hazırlanan, Irak'a karşı askeri güç yetkilendirilmesinin (AUMF) Temsilciler Meclisi ve Senato oylaması 10 Ekim 2002'de gerçekleştirilmiştir.[757] Bu minvalde söz konusu yasa tasarısının Temsilciler Meclisi'ndeki oylamasında, Cumhuriyetçi Parti'den sadece 6 üye ret oyu kullanmış, 215 üye ise tasarıyı desteklemiş; 126 Demokrat üye tasarıya karşı oy kullanırken sadece 81 üye tasarıdan yana oy kullanmıştır.[758] Senato'daki oylamada ise Cumhuriyetçi Parti'den sadece Rhode Island Senatörü Lincoln Davenport Chaffee'nin ret oyu verdiği tasarıya, 48 Cumhuriyetçi senatör kabul oyu verirken, 21

---

755 Glenn Kessler, The Iraq War and WMD: An Intelligence Failure or White House Spin?, **The Washington** Post, 22.03.2019, Simon Jeffery ve Philip Pank, UN Weapons Inspections, **The Guardian**, 09.12.2002. Patrick Warsnip, Told you so UN Iraq Arms Inspectors report says, **Reuters**, 28 Haziran 2007.

756 Michele Steinberg, Wolfowitz Cabal is an Enemy with in the US, **Executive Intelligence Review,** 26 Ekim 2001, The Suspicions, **Christian Science Monitor,** 9 Aralık 2002, Martin Chulov ve Helen Pidd, Defector Admits to WMD lies that triggered Iraq War, **The Guardian**, 15 Şubat 2011.

757 ABD'nin Irak'a karşı askeri güç kullanımının önünü açan Senato ve Temsilciler Meclisi'nin ortak oturumunda yasalaşan Askeri Güç Kullanımı Yetkilendirilmesi için bkz. https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-107publ243/pdf/PLAW-107publ243.pdf (Erişim tarihi 15 Haziran .2022).

758 ABD Kongresi'nde Temsilciler Meclisi'nde gerçekleştirilen oylama sonuçları için bkz. https://clerk.house.gov/evs/2002/roll455.xml (Erişim tarihi 19 Haziran 2022).

Demokratik Partili senatörün karşı çıktığı tasarıya 29 Demokratik Partili Senatör kabul oyu vermiştir.[759]

Amerikan kamuoyundaki tartışmalarda yüzde bir ihtimal bile olsa, Irak'ın hedef alınmasına yönelik yaklaşım ön plana çıkarılmış olup, seçim kampanyasını Bush yönetiminin Irak hatası üzerine inşa eden Barack Obama'nın başkanlığı döneminde önemli görevlere getirilecek olan Joseph Robinette Biden, Hillary Diane Rodham Clinton, John Forbes Kerry ve Obama'nın rakiplerinden John Edwards ile Demokratik Parti'nin önde gelen siyasi figürlerinden Senatör Joseph Isadore Liberman, Irak'ta askeri güç kullanılarak rejim değişikliği gerçekleştirilmesine neden olacak tasarıyı destekleyenler arasında yer almışlardır.[760] Bu kapsamda PEW'in kamuoyu araştırmalarında Amerikalıların güvenlik endişelerinin ön plana çıktığı, Başkan Bush'un halk desteğinin yüzde 75'in üstüne çıktığı bir ortamda, Demokratik Parti'nin önde gelen siyasi figürleri, Bush yönetiminin Irak'a ve Saddam Hüseyin'e yönelik iddialarının gerçek çıkması halinde siyasi kariyerlerini tehlikeye atmak istememelerinden veya siyasi açıdan Amerikan halkının güvenliği noktasında herhangi bir risk almak istemedikleri için Irak oylamasında, Bush yönetimini ve yeni muhafazakârları karşılarına almamışlardır.[761] Öte yandan söz konusu dönemde yapılan kamuoyu araştırmalarından, Amerikan halkının çoğunluğun ABD'nin güvenliğinin sağlanması amacıyla Irak'ın işgal edilmesi veya Saddam Hüseyin'in askeri güç kullanılarak iktidardan uzaklaştırılması gerektiğini savunduğu anlaşılıyor. Örneğin, PEW'in Nisan 2003'te gerçekleştirdiği kamuoyu yoklamasında, ABD'nin Irak'ta askeri güç kullanmasının "doğru" mu yoksa "yanlış" bir karar mı olduğu sorusuna, ankete katılanların yüzde 74'ü doğru, yüzde 19'u yanlış, yüzde 7'si ise kararsız olduğu cevabını vermiştir.[762] Aynı şekilde Gallup'un ABD'nin Irak'ı

---

759 ABD Senatosu'nda gerçekleştirilen oylama sonuçları için bkz. https://www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_votes/vote1072/vote_107_2_00237.htm, (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

760 Daniel W. Reilly ve Carrie Budoff Brown, "Half of Democratic Senators Regret Iraqi Vote", **Politico**, 5 Şubat 2007; Robert McMahon, Democrats, Republicans, "Fault Lines on Iraq, Council on Foreign Relations", 18 Mayıs 2007, https://www.cfr.org/backgrounder/democrats-republicans-and-political-fault-lines-iraq (Erişim tarihi 18 Haziran 2022).

761 Başkan Bush'un kamuoyu onay yüzdesi Irak'ın Mart 2003'te işgali sonrasında yüzde 13 artarak yüzde 71'i geçmiştir. Bkz. Gallup kamuoyu araştırması; https://news.gallup.com/poll/8038/seventytwo-percent-americans-support-war-against-iraq.aspx (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

762 PEW kamuoyu araştırma sonuçları için bkz. https://www.pollingreport.com/iraq.htm, (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022)

işgale başladığı Mart 2003'te yaptığı kamuoyu araştırmasında, Amerikalıların yüzde 72'si ABD'nin Irak'ı işgalini desteklediğini veya ABD'nin Irak'ı işgal ederek doğru yaptığını belirtmiştir.[763] Böylece Mart 2003'te ABD Silahlı Kuvvetlerinin Irak'ta operasyonlarına başladığı ilk döneme kadar Amerikan kamuoyunun Bush yönetimi ve yönetimdeki yeni muhafazakâr grubun Irak'ta izlediği askeri güç kullanımı siyasetini desteklediği, ABD'nin Irak'a yönelik askeri güç kullanımına karşı iç siyasi çevrelerde kayda değer ve önemli bir muhalefetin bulunmadığı ortaya çıkıyor.

Öte yandan ABD'nin askeri güç kullanarak Saddam Hüseyin'i devirmesi ve Irak'ta rejim değişikliği gerçekleştirmesi, DC'de İsrail lobisine yakın ve yeni muhafazakâr çevrelerle de bağlantılı bir grup düşünce kuruluşu, lobi, halkla ilişkiler şirket tarafından desteklenmiştir. Önceki sayfalarda da değinildiği üzere 1990'lı yıllar boyunca William Kristol ve Robert Kagan'ın kurmuş olduğu, Project for the New American Century (PNAC) adlı düşünce kuruluşu, Irak sorununun ABD açısından yarım bırakılmış bir iş olduğunu, ABD'nin Irak'ta rejim değişikliği gerçekleştirmesinin ABD'nin öncelikli çıkarları arasında bulunduğunu savunarak, Saddam Hüseyin'i ABD'nin başlıca tehditleri arasında tanımlamıştır.[764] PNAC ile birlikte, İsrail lobisine bir diğer yakın kuruluş olan Amerikan Girişim Enstitüsü (The American Enterprise Institute-AEI) de Bush yönetimi politikalarını desteklemiştir. Bu liste Hudson Enstitüsü, Washington Yakın Doğu Enstitüsü, Reagan dönemi bürokratlarından William J. Casey tarafından kurulan Manhattan Politika Araştırma Enstitüsü, (Manhattan Institute for Policy Research), Amerikan Yahudi Komitesi ile güçlü ilişkileri bulunan Mevcut Tehlike Komitesi (Committee on the Present Danger) ve Güvenlik Politikaları Merkezi (Center for Security Policy) ile devam etmektedir.[765]

Ayrıca her ne kadar Irak Savaşı öncesi ABD Kongresi'nde etkin lobi faaliyetleri gerçekleştirdiğini kabul etmese de Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi'nin de Irak

---

763 Gallup'un araştırması için bkz. https://news.gallup.com/poll/8038/seventytwo-percent-americans-support-war-against-iraq.aspx (Erişim tarihi 30. Mayıs 2022).

764 Richard N. Perle**, Saddam Unbound,** Der (Robert Kagan ve William Kristol,) Present Dangers: Crisis and Oppurtunity in American Foreign and Defence Policy, San Francisco CA, ss. 99-111,

765 Hanna Elka Meyers, Does Israel Need Think Thanks?, **Middle East Quarterly**, Kış 2009, ss. 37-46, Jim George, "Leo Strauss, Neoconservatism and US Foreign Policy: Esoteric Nihilism and the Bush Doctrine", **International Politics,** Sayı 42, 2005, ss. 174-202; J. Rrehely, Meaghan House ve E. Rernan. "Conservative Foundations and Public Policy " Washington DC, National Committee for Responsive Philanthropy, Mart 2004.

AUMF'nin Kongre'ye getirilmesi öncesinde sessiz bir lobi faaliyeti icra ettiği öne sürülmektedir.[766] Düşünce kuruluşlarına ek olarak, CIA'in 1990'lı yıllarda INC'yi finanse etmek için kullandığı Rendon Group, Amerikan milliyetçisi çevrelere yakınlığıyla tanınan Jamestown Associates, Cumhuriyetçi Parti'ye yakınlığıyla bilinen Donatelli, Amerikan istihbarat çevreleriyle bağlantılı Lincoln Group aynı şekilde Irak'ta rejim değişikliği politikasını ve Irak AUMF'yi desteklemişlerdir.[767] Bu kapsamda Irak'ta rejim değişikliği savunan gruplar incelendiğinde, ABD'de İsrail ve Yahudi lobileri ve bağlantılı, yeni muhafazakâr ve Amerikan milliyetçiliğini savunan grupların ön plana çıktığı görülüyor.

Bu noktada temel sorun, Irak'ın işgaliyle birlikte Bush yönetiminin ileri sürdüğü Irak'ın KİS veya nükleer programının varlığına ilişkin herhangi somut tespitte bulunulamaması, Irak'ın ABD'ye yönelik öncelikli bir tehdit oluşturmadığının anlaşılması ve ABD'nin işgal ettiği, yönetiminden Baasçıları ve Sünni Arapları uzaklaştırdığı Irak'ta ulus inşa sürecinde zorluklarla karşılaşması ve her geçen gün ABD askeri kayıplarının artması, Amerikan kamuoyunda Bush yönetimine karşı tepkileri artırmış, Bush yönetiminin Irak'ta askeri güç kullanımının doğru olmadığı yönündeki düşünceleri güçlendirmiştir. Bu kapsamda PEW'in yaptığı kamuoyu araştırmalarında Başkan Bush'un 2003 Irak işgali öncesinde yüzde 75'in üzerinde olan halk desteği, Bush yönetiminin ilk döneminin sonuna yaklaşıldığında 2004'te, yüzde 50'nin aşağısına gerilemiştir.[768] Bu kapsamda Bush yönetiminin 11 Eylül terör saldırıları akabinde elde etmiş olduğu halk desteğinin, Irak konusunda ileri sürülen iddiaların doğru çıkmaması ve her geçen gün artan Amerikan askeri kayıplarıyla aşındığı, Amerikan kamuoyunda özellikle Irak odağındaki savaş karşıtı tutumun Bush yönetiminin ikinci dönemiyle güçlendiği gözlenmektedir.

---

766 ABD dış poltikasının 2003 Irak Savaşı bağlamında İsrail lobisinin faaliyetlerinden etkilenmesi üzerine bakız. John J. Mearsheimer ve Stephen M. Walt, **The Israel lobby and US foreign policy,** New York, Macmillan, 2007; Eli Clifton, **AIPAC Bristles At Obama's Reminder Of Iraq War Lobbying,** Bkz. https://lobelog.com/aipac-bristles-at-obamas-reminder-of-iraq-war-lobbying/ (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

767 Seymour M. Hersh, The Debate Within: The Objective is Clear—Toplle Saddam But How, **Newyorker**, 11 Mart 2002, Mark Mazzetti ve Borzou Daragahi, US Military Covertly Pays to Run Stories in Iraqi Press, **Los Angeles Times**, 30 Kasım 2005; Mike Allen, Por-War Group Launches 15 Million Dolars Ad Blitz, **Politico,** 22 Ağustos 2007.

768 PEW kamuoyu araştırma sonuçları için bkz. https://www.pollingreport.com/iraq.htm (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

### 3.7.2. Ekonomik Dinamikler

ABD Kongre Bütçe Ofisi'nin (CBO) hesaplamalarına göre Bush yönetimi, Clinton yönetiminden iktidarı Ocak 2001'de devraldığında, Clinton yönetiminin ekonomik politikalarını sürdürmüş olması halinde, 2011 rakamlarıyla, ABD bütçesinin yaklaşık 5 trilyon ABD dolar fazla verebileceğini öngörmüştür. Bu değerlendirmeye göre, ABD Hükümeti'nin 2002 yılındaki gelirlerinin, giderlerinden yaklaşık 350 milyar dolar fazla olacağı ve yıllık bazda bu rakamın 2011 yılında 800-900 milyar dolar seviyesine çıkabileceği hesaplanmıştır.[769] Bu şartlar altında George W. Bush, Clinton yönetiminden iktidarı devralırken ülke ekonomisinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında en iyi dönemlerinden birini yaşadığı, ABD'nin yüklü harcamaları finanse edebilecek durumda olduğu anlaşılıyor. Bush döneminde Merkez Bankası başkanlığı yapan Alan Greenspan, ABD'nin bu bütçe fazlasını, 2001 rakamlarına göre yaklaşık 5,7 trilyon dolara ulaşan kamu borcunu kapatmak için kullanmak yerine, Amerikalı vergi mükelleflerine yıllar içinde geri ödenebileceğini, gelir fazlasıyla vergi mükelleflerinin daha fazla harcama yaparak Amerikan ekonomisinin büyümesine daha fazla katkıda bulunabileceğini savunmuştur.[770]

Bush yönetimi göreve başladığı 2001'den itibaren seçim kampanyasında vaat ettiği, Cumhuriyetçi Partili başkanların çoğunun ekonomi politikalarının temelini teşkil eden düşük vergi, zayıf regülasyon ve yüksek harcama ve yatırım ile "güçlü" ekonomik büyüme stratejisini benimsemiş, 2001 ve 2003'te iki kapsamlı vergi düzenlemesine gitmiştir.[771] Bu kapsamda 2001'de yasalaşan ilk düzenlemeyle Bush yönetimi Kongre'ye yaklaşık 1,6 trilyon dolar ücretli gelirlerinden vergi indirimi yapılmasını önermiş, söz konusu teklif 1,3 trilyon dolar olarak kabul edilmiştir.[772] Aynı şekilde 2003'te yapılan ikinci vergi indiriminde ABD ekonomisine içinde bulunduğu yıl itibarıyla yaklaşık 600

---

769 Horton, Emily. "The Legacy of the 2001 and 2003 'Bush'Tax Cuts", **Center on Budget and Policy Priorities**, Sayı 23, 2017; William G. Gale, "Five myths about the Bush tax cuts", **Washington Post**, 01.08.2010.

770 ABD Senatosu Bütçe Komitesi'nde ABD Merkez Bankası Başknı Alen Greenspan'in yaptığı konuşmanın tam metni için bkz. https://www.federalreserve.gov/boarddocs/testimony/2001/20010125/ (Erişim tarihi 5 Mayıs 2022).

771 Bush Yönetimi'nin Vergi indirimlerine ilişkin bkz. David Cay Johnston, So How did the Bush Tax Cuts Work Out fort he Economy?, **Johnston Take Tax Notes**, 27 Eylül 2010, ss. 1409-411, Alan J. Auerbach ve William G. Gale, "Tax Cuts and the Budget", **Tax Notes** Cilt 90, Sayı 13, 2001, ss. 1869-1882.

772 Garry L. Gregg II, George W. Bush, Domestic Affairs, web sayfası: https://millercenter.org/president/gwbush/domestic-affairs, (Erişim tarihi 16 Haziran2022)

milyon dolara mal olmuştur. Bununla birlikte her iki vergi indiriminin 2002-2008 yılları arasındaki toplam maliyeti 3,5 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır.[773] Bush dönemi vergi indirimleri yüksek gelir grubunun çıkarlarını daha çok gözetmiş, vergi dilimlerinde yapılan düşük ve orta gelir grubundaki Amerikalılara da aynı oranlarda yapılmasına karşın, yüksek gelir diliminde aynı oranda yapılan indirimlerin daha fazla etkisi olmuştur.[774]

Paul O'Neill ve 450 ekonomist, Bush yönetiminin 2003'te ikinci kez vergi indirimi yapmasına karşı çıkmış, vergi indirimi yapılmadan ulaşılacak büyüme rakamlarının daha öngörülebilir ve sürdürülebilir olduğunu belirtmişlerdir.[775] Öte yandan Bush dönemi vergi indirimleri yapıldıktan sonra ABD ekonomisinin 2001'de yüzde 1 olan büyümesi 2002'de yüzde 1,7'ye, 2003'te 2,8'e, 2004'te ise yüzde 3,9'a ulaşmıştır. Böylece Bush yönetimi Kongre ara seçimleri ve Başkanlık ikinci dönem seçimleri öncesinde ABD'nin büyümesini sürdürmesini sağlamış, aynı zamanda 2001'de 5,8 trilyon dolar olan bütçe açığı ise 2004'e gelindiğinde 7,3 trilyon dolara çıkmıştır.[776] Bu kapsamda ABD ekonomisi Bush döneminin ilk döneminde iyi bir performans sergilemesine karşın, Bush yönetiminin almış olduğu ekonomik kararlar, kendisinden sonraki dönemlerde de olumsuz etkisini hissettirmiştir.

Diğer taraftan ABD ekonomisinin "iyi" durumda olması, ABD'nin savunma harcamalarına daha fazla kaynak ayırmasını kolaylaştırmış, Amerikan toplumunun 2002 ve 2003'te her iki mücadelenin de gerekli olduğu yönündeki kanaatinin devam etmesi nedeniyle Afganistan ve Irak'taki askeri güç kullanımının finansmanında Kongre'de bir

---

773 Glenn Kessler, "Revisiting the Cost of the Bush Tax Cuts", **The Washington Post,** 10 Mayıs 2011.

774 Bush yönetiminde gerçekleştirilen vergi indirimlerine ilişkin olarak eski ABD Hazine Bakanı Paul O'Neill CBS Televizyonu'nda 11 Ocak 2004'te katıldığı bir programda, özetle; "*Vergi indiriminden yana olmadığını Başkan Yardımcısı Dick Cheney ve Bush'a belirtiğini, ancak her ikisinin de Kongre'deki ara seçimlere odaklandıklarını, Dick Cheney'nin Reagan dönemine atıfta bulunarak, bütçe açıklarının değil ama vergilerin seçim kaybettireceğini belirttiğini, ABD'nin gelir grupları arasındaki adaletsizliği arttıracak vergi indirimlerinden çok vergi reformuna ihtiyacı olduğunu muhataplarına belittiğini, Bush dönemi vergi reformlarının ülkenin ilerleyen dönemlerinde bütçe açığının hızlı büyümesine katkısı olduğunu düşündüğünü"* ifade etmiştir. Paul O'Neill, Interviews former treasury secretary Paul O'Neill, CBS 60 Minutes, mülakatın full metni için bkz. https://web.archive.org/web/20060213003347/http://www.informationclearinghouse.info/article5510.htm. (Erişim tarihi 29 Mayıs 2022).

775 Simon W.Bowmaker, **When the President Calls: Conversations with Economic Policy Makers**, Cambridge, MIT Press, 2019, s. 397.

776 ABD'nin ekonomik büyümesine ve bütçe açığına ilişkin istatistiki bilgiler için bkz. https://www.statista.com/statistics/187867/public-debt-of-the-united-states-since-1990/, https://www.statista.com/statistics/996758/rea-gdp-growth-united-states-1930-2019/ (Erişim tarihi 3 Haziran 2022).

sorunla karşılaşılmamıştır.[777] Bu bağlamda Bush yönetiminin ilk döneminin ekonomik koşulları ele aldığında, Başkan Bush'un sahip olduğu iç siyasi destekle birlikte gerek Afganistan'da gerekse Irak'ta aynı döneme denk gelecek şekilde askeri güç kullanımının önünde bir engel yoktur. Peki, ABD askeri açıdan, Afganistan ve Irak'ta geniş kapsamlı bir askeri güç kullanımına ne oranda hazırdı?

### 3.7.3. Askeri Dinamikler

ABD'nin askeri gücünün tüm rakiplerinin imkân ve kabiliyetlerinin ötesinde ve kullanılması durumunda rakiplerini en kısa sürede saf dışı bırakabilecek seviyede teknolojik yapıda olması gerektiğini savunan ve yeni muhafazakâr düşünce sistematiğini benimseyen Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Savunma Bakan Yardımcısı Douglas Feith, Paul Wolfowitz ve Savunma Politikaları Danışma Kurulu Üyesi Richard Perle, Bush yönetiminin ilk sekiz ayında bu yönde adımlar atmaya başlamışlardır.[778] Bu kapsamda yeni muhafazakârların desteklediği ve temelleri Reagan dönemine dayanan ABD askeri gücünün dönüşümü/devrimi kavramı (*Revolution in Military Affairs*), sahadaki asker sayısından çok ABD'nin teknolojik üstünlüğüne dayanılarak silah sistemlerinin birbirine entegre edilmesiyle, dünyanın neresinde olursa olsun, ABD'nin askeri imkân ve kapasitesinin, askeri rakiplerine karşı en az askeri zayiat vererek üstün gelmesi hedefini ifade etmektedir.[779] Aynı şekilde Clinton döneminde ise ABD'nin küresel satha yayılan çıkarlarından hareketle, kısa sürelerde dünyanın herhangi bir çatışma bölgesine, çok hızlı bir şekilde askeri birliklerin nakledilmesi, çatışmaya hazır hale getirilmeleri ve bulundukları bölgede ikmal edilmeden belirli süreler savaşma kapasitesine sahip olmaları hedefleri benimsenmiştir.[780]

---

777 Örneğin ABD Savunma Bütçesi önceki sayfalarda da değinildiği üzere 2001'de 331 milyar dolar seviyesindeyken, ABD'nin terörle küresel savaşı neticesinde 2004'e gelindiğinde 493 milyar dolara çıkarılmıştır. ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Afganistan'daki faaliyetleri için 2001'de 9, 2002'de 14, 2003'te 17,6, 2004'te ise 15,2; Irak'taki askeri güç kullanımı için 2003'te 51, 2005'te ise 76,6 milyar dolar ödenek tahsis edilmiştir. https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2021/Costs%20of%20War_U.S.%20Budgetary%20Costs%20of%20Post-9%2011%20Wars_9.1.21.pdf

778 Donald Rumsfeld'in ve ekibinin ABD Silahlı Kuvvetleri için benimsediği dönüşüm stratejisi için bkz. Maria Ryan, "'Full spectrum dominance': Donald Rumsfeld, the Department of Defense, and US irregular warfare strategy, 2001–2008", **Small Wars & Insurgencies,** Cilt 25, Sayı 1, 2014, ss. 41-68.

779 Elinor C. Sloan, **Revolution in Military Affairs,** McGill-Queen's Press-MQUP, 2002, ss. 18-56; Peter Warren Singer, **Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century,** New York, Penguin Books, 2009.

780 Özellikle Kosova krizinde ABD askeri unsurları, Avrupalı devletlerden çok daha kısa sürede ve daha fazla sayıda çatışma bölgelerine intikal edebilmiş, 1999'da Sırbistan'a girerek Kosova'daki görevlerine başlayabilmişlerdir. ABD'nin günler içerisinde gerçekleştirdiği askeri güç konuşlanmasını Avrupalı çağdaşları haftalar içinde

Bush döneminde ise ABD'de Başkanlık makamının en büyük sorunlarından olan, Amerikan askeri kayıplarının azaltılması ve bu amaç doğrultusunda hassas güdümlü mühimmat kullanımı ve bu kullanım sayesinde sahada daha az asker bulundurulmasına karşın, çok daha fazla ateş gücüne sahip olunması düşüncesiyle hareket edilmiştir. Bu kapsamda Richard (Dick) Cheney'nin de ABD Silahlı Kuvvetlerinin nasıl bir etki gücüne sahip olması gerektiği vizyonunu yansıtan bu yaklaşım üzerinde, Rumsfeld ve Cheney'nin Savunma Bakanlığı'ndaki yakın çalışma ekibiyle Bush yönetiminin ilk aylarında çalışmalar başlatılmıştır. Baba Bush döneminde, Körfez Savaşı'nda ABD Genelkurmay Başkanlığı görevinde bulunan, oğul Bush yönetiminde Dışişleri Bakanlığına getirilen Colin Powell'ın karada askeri üstünlüğün sağlanması -daha yüksek askeri mevcudiyet gerektirmektedir- ve rakiplerin tamamen bertaraf edilmesi düşüncesinin tam zıttını ifade eden Rumsfeld'in başlattığı ABD Silahlı Kuvvetlerinin dönüşümü projesinin izleri, Rumsfeld ve ekibinin hazırlattığı ABD'nin Dört Yıllık Savunma Planlama Raporu'nda da gözlenmektedir.[781]

Rumsfeld'in ifade ettiği gibi, ABD'nin askeri gücünü kullanması, rakiplerinde derin bir "şok ve dehşet" yaratmalıdır. Böylece ABD Silahlı Kuvvetlerinde planlanan dönüşümle, rakiplerinin ABD'nin askeri üstünlüğünü tanıması ve böylece ABD'nin üstün konumuna meydan okunmasının önlenmesi amaçlanmıştır.[782] ABD'nin askeri platformlarında önemli bir yenilenmeyi de öngören bu dönüşüm daha az askeri mevcudiyetle önceki dönemlerde daha büyük askeri güçlerle gerçekleştirilebilecek askeri operasyonların yapılmasını, bu operasyonların (1973 Savaş Yetkileri düzenlemesiyle Başkanı'nın Kongre'ye bildirimde bulunması gereken süre olan iki aydan) kısa sürede tamamlanmasını ve Amerikan kamuoyunun tepkisinin çekilmemesi kapsamında en az

tamamlayabilmişlerdir. Kosova Krizi'nde Avrupalı devletlerin hava lojistik imkânlarının sınırlı olduğunun ortaya çıkması AM-400 projesinin geliştirilmesine dayanak teşkil etmiştir. Rowayne A. Schatz, "Thearther Airlift Lessons from Kosovo", **Air and Space Power Chronicles**, Temmuz 2000, Cilt 14, Sayı 3; John C. Yoo, "Kosovo, War Powers, and the Multilateral Future", **University of Pennsylvania Law Review,** Cilt 148, Sayı 5, 2000, ss. 1673-1731,

781 ABD'nin 2001 Dört Yıllık Savunma Raporu için bkz: https://history.defense.gov/Historical-Sources/Quadrennial-Defense-Review/ (Erişim tarihi: 16 Haziran 2022), Garry J. Dorrien, Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana, Taylor & Francis, 2013, s. 31; Sydney Blumenthal "The Religious Warrior of Abu Ghraib " *The Guardian*, 20 Mayıs 2004.

782 Eric L Haney, Brian M. Thomsen, **Beyond Shock and Awe: Warfare in the 21st Century**, New York, Penguin Publishing Group, 2007, ss. 1-38.

seviyede askeri kayıpla tamamlanmasını hedeflemektedir.[783] Rumsfeld'in bu yaklaşımı, Savunma Bakanlığı bütçe harcamalarının yeniden yapılandırılmasını, sahada olacak asker sayısının azaltılmasını içermektedir. Ayrıca Rumsfeld, iptal edilecek –dönüşümle uyumlu olmayan— programların iptalinden sağlanacak bütçe gelirlerinin, yeni savunma stratejisiyle uyumlu savunma tedarik projelerine harcanması gerektiğini savunulmuş, Rumsfeld ve D. Feith'ın bu yaklaşımı özellikle Savunma Bakanlığı bürokrasisinde ve askeri organizasyonunda ciddi bir tepki doğurmuştur.[784]

ABD'nin 1991'de Irak güçlerinin Kuveyt'ten çıkarıldığı Körfez Savaşı sırasında askeri personel sayısı 1,9 milyon civarındaydı ve bu sayının yaklaşık 700 bini bir kara operasyonunda kullanılabilecek yapıdaydı. Nitekim Körfez Savaşı'nda Irak ordusuna karşı oluşturulan uluslararası koalisyonda yaklaşık 1 milyon asker yer almıştır. Öte yandan 2001'de ABD Silahlı Kuvvetlerinin toplam mevcudu 1,3 milyon seviyelerinde olmakla birlikte, Kara Kuvvetleri mevcudu 480 bin, Deniz Piyadesi mevcudu ise yaklaşık 172 bin seviyelerinde bulunmuştur.[785] Bu kapsamda sahada görev yapan ABD askerinin altı aylık rotasyon süresi göz önünde bulundurulduğunda, Afganistan ve Irak operasyonları öncesinde ABD Silahlı Kuvvetlerinin aynı dönemde aktif olarak kullanabileceği askeri güç seviyesi 180-200 bin seviyelerinde olmakla birlikte, ABD 2003'te Irak'a Ulusal Muhafızlar, rezerv unsurlarla (diğer kuvvetlerle birlikte) yaklaşık 160 bin askeri personelle girmiştir.[786] Bu durum karşısında Rumsfeld, ABD'nin denizaşırı operasyonları için çok sayıda askere ihtiyacı bulunmadığını, az sayıda askeri personelin desteğinde rakiplerinin çok ötesindeki teknolojik imkân ve kabiliyetleriyle ABD Silahlı Kuvvetlerinin kendisine verilecek görevleri yapabileceğini savunmuştur.[787]

Öte yandan Rumsfeld'in, D. Cheney tarafından da desteklenen düşük askeri mevcudiyeti-yüksek ateş gücü ve askeri yıkıcılık perspektifi, aynı zamanda özel savunma

---

783 Walter LaFeber, "The rise and fall of Colin Powell and the Powell Doctrine", **Political Science Quarterly**, Cilt 124, Sayı 1, 2009, ss. 71-93; Robert Jervis, "Understanding the Bush Doctrine", **Political Science Quarterly**, Cilt 118, Sayı 3, 2003, ss. 365-388,

784 Seymour Hersh, "Offense and Defense: The Battle Between Rumsfeld and Pentagon", *The New Yorker*, 30 Mart 2003.

785 ABD Silahlı Kuvvetleri'nde, Kara ve Deniz Piyade güçlerinin sayıları için bkz. https://www.infoplease.com/us/military/active-duty-military-personnel-1940-20111 (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

786 ABD'nin dönem içinde değişim gösteren askeri personel sayılarına ilişkin bkz: https://www.aljazeera.com/news/2011/12/14/troop-numbers-foreign-soldiers-in-iraq

787 Fotios Moustakis & Rudra Chaudhuri, "The Rumsfeld Doctrine and the Cost of US Unilateralism: Lessons Learned", **Defence Studies**, Cilt 7, Sayı 3, ss. 358-375.

şirketlerinin ve "kamu görevlisi olmayan", hatta ABD vatandaşı bile olmasını dahi gerektirmeyen silahlı şirket çalışanlarının (paralı asker) çatışma bölgelerinde, ABD Silahlı Kuvvetlerinin ve istihbarat kurumlarının faaliyetlerini üstlenmesini mümkün kılmıştır.[788] Özel Silahlı Şirketler (*Private Military Company*), ABD Silahlı Kuvvetleri Askeri Hukuk Kuralları (Uniform Code of Military Justice) dışında tutulmuş, ayrıca Irak ve Afganistan örneklerinde de gözleneceği üzere bulundukları ülkelerin hukuki yaptırımlarından etkilenmemeleri, bağışık olmaları sağlanmıştır.[789] Cheney ve Rumsfeld ekibi, çatışma bölgelerinde muvazzaf asker konuşlandırmak yerine, özel silahlı şirketlerin ve paralı askerlerin mevcudiyetinin artırılmasını tercih ettikleri gibi D. Cheney'nin yakın iş ilişkisi içinde olduğu altyapı şirketlerinin, çatışma bölgelerinde üs inşası veya özel istihbarat faaliyetlerini gerçekleştirmek gibi önemli hizmetleri yerine getirmelerini sağlamıştır.

D. Cheney, Rumsfeld ve yeni muhafazakârdan oluşan karar alıcıların, savunma politikalarında öngördükleri dönüşüm, ABD'nin askeri güç kullanımında muvazzaf askerlerinin sayısını azaltarak, Amerikan iç kamuoyunda Vietnam sürecinde olduğu gibi Amerikan askerlerinin kayıplarından kaynaklanan tepkileri ortadan kaldırmayı, özel silahlı şirketlerin Kongre'ye hesap verme gerekliliği olmadığı için, Kongre'nin ABD'nin savunma politikalarını denetim görevini aşındırmayı ve son olarak da askeri güç kullanımının özel şirketlere ihale edilmesiyle bu alanı liberalleştirmeyi hedeflemiştir. Peki, Bush yönetiminin I. döneminde, ABD Silahlı Kuvvetlerinin Rumsfeld ve ekibinin hedeflediği dönüşümle Afganistan ve Irak'ta askeri güç kullanımı nasıl gerçekleşmiştir?

## 3.8. Bush Yönetimi'nin I. Döneminde Afganistan ve Irak'ta Askeri Güç Kullanımı ve Stratejisi

11 Eylül terör saldırıları sonrasında, saldırıların failinin El-Kaide olduğunun ortaya çıkmasıyla birlikte Colin Polwell ve CIA, El-Kaide lideri Usame bin Ladin ile saldırıların diğer sorumlularının ABD'ye teslim edilmesi için, Pakistan Cumhurbaşkanı General Perwez Müşerref'ten, Pakistan Askeri İstihbarat Servisi'nin (ISI) Taliban

788 Donald Rumsfeld, "Transforming the Military", **Foreign Affairs**, Cilt 81, Sayı 3, 2003, 20-32.

789 George Lovewine, **Outsourcing the Global War on Terrorism: Private military companies and American intervention in Iraq and Afghanistan**, New York, Springer, 2014, ss. 1-17.

liderliği ile temas kurmasını istemiştir.[790] Gerçekleştirilen temaslar neticesinde Taliban, Peştunların geleneksel kurallarını oluşturan Peştunvali'yi gerekçe göstererek, kendilerine sığınan ve suçlu olup olmadığı bilinmeyen Bin Ladin'i ABD'ye teslim etmelerinin inançlarına ve kavimsel kurallarına aykırı olduğunu açıklamıştır.[791] Taliban'ın Ekim 2001 başında, ABD'nin diplomatik çabalarına olumsuz yanıt vermesi akabinde, ABD Savunma Bakanlığı, CIA'in desteğinde Sovyet işgalinden itibaren iyi ilişkiler içinde olduğu Kuzey İttifakı ve bazı Peştun kavimlerle birlikte Afganistan işgaline yönelik planlamalara başlamıştır. Bu kapsamda ABD'nin "Küresel Terörle Savaşı'nda" ilk safhayı oluşturacak olan "Kalıcı Özgürlük Operasyonu"-Afganistan (KÖO-A) resmen 7 Ekim 2001'de, örtülü olarak ise 26 Eylül 2001'de başlamıştır.[792]

Bush yönetiminin KÖO-A kapsamındaki ilk hedefi olan Afganistan'da Taliban yönetiminin yıkılması süreci Aralık 2001'de büyük oranda tamamlanmıştır. General Abdülreşid Dostum, Üstad Muhammed Atta Nur, Kuzey İttifakı bünyesinde Mezar-ı Şerif, Şibirgan, Sarı Pul, Kunduz, Badakhşan, Samangan ve Bağlan'ı, ABD ve İngiltere Özel Kuvvetleri koordinesinde, yoğun ABD hava saldırıları desteğiyle Taliban'dan kontrolünden çıkarmış, aynı şekilde ülkenin güneyinde de Hamid Karzai liderliğinde Peştunlar birer birer güney vilayetlerindeki Taliban egemenliğine son vermiştir.[793] Bununla birlikte ağırlıklı yerel unsurların özel kuvvetler ve hava operasyonlarıyla desteklendiği çatışmalarda, Taliban yönetimi şehir merkezlerinden kırsal alana çekilerek, kimi zaman silahlarını bırakıp sivil halk arasına karışarak, ABD güçleriyle bu aşamada sonucu belli olacak çatışmalara girmemişlerdir. Öte yandan Taliban 1980'den itibaren cihat kültürüyle yaşayan Afgan halkı arasında örgütlenmeye devam etmiş, Afganistan ile Pakistan arasında fiilen bir sınırın olmaması Peşaver'deki Peştun aşiretleriyle ilişkilerini devam ettirmelerini sağlamıştır; görünürde ABD Taliban'ı yönetimden uzaklaştırarak ilk hedefine ulaşmış olmasına karşın, 2002'nin ilk aylarına gelindiğinde Taliban tasfiye

---

790 ISI'nin temasları neticesinde CIA İstasyon Şefi Robert Grenier, Taliban'ın Güney Afganistan Komutanı Molla Osmani ile 15 Eylül 2001'de görüşmüş ve Usame bin Ladin'in ABD'ye teslim edilmesini istemiştir. Bununla birlikte Taliban, ABD'nin Taliban yönetimini resmen tanımasıyla sonuçlanacak taleplerde bulunmuş ve Molla Muhammed Osmani ile olumlu geçen görüşme, Taliban'ın taleplerinin kabul edilmemmesi sonucu Kâbil'de olumsuz bir hava oluşmasına neden olmuştur. Robert L. Grenier, **88 Days to Kandahar: A CIA Diary,** New York, Simon and Schuster, 2016, s. 125-141.

791 A.g.e., ss. 125-141.

792 A.g.ae., ss. 168-174.

793 Bob Woodward, **Bush At War,** New York, Simon & Schuster, 2002, ss. 231-288.

olmamış, şehir merkezlerinde ABD'nin güdümündeki Afgan yönetimi hâkimiyetini kurmaya başlarken, kırsalda Taliban'ın etkinliği kırılamamıştır.[794]

Bu noktada ABD'nin Afganistan'a müdahalesinin ikinci aşaması, Taliban sonrası dönemde ülkenin tekrar Taliban hâkimiyetine girmesini engellemek amacıyla Afgan yönetiminin oluşturulması olmuştur. ABD'nin bu bağlamdaki çabalarını destekleyen uluslararası toplum gözetiminde, Aralık 2001'de Bonn Konferansı toplanmış, geçici Afgan yönetiminin oluşturulması kararı alınmış ve Haziran 2002'de Kâbil'de Peştunvali'ye uygun olarak, Loya Jirga (Ulusal Meclis) bir araya gelmiş ve Peştun Hamid Karzai, Afgan Geçici Yönetim Başkanlığı'na seçilmiştir.[795] Ayrıca bu süreçte BMGK'nin 1386 Sayılı Kararı ile Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF) oluşturulmuş, NATO ISAF'ın komutasını 2003'te devralmış, böylece Taliban unsurlarıyla mücadele sadece ABD'nin Afganistan'da konuşlandırdığı askerle yapılmamıştır.[796]

Başkan Bush Nisan 2002'de Virginia Askeri Enstitüsü'nde yaptığı konuşmada, Afganistan'ın mali kalkınması için "Marshall Planı" mahiyetinde/benzerinde, kendi başkanlığı dönemi sonuna kadar süreyi kapsayan 38 milyar ABD dolarlık bir yardım planı açıklamış ve Geçici Afgan Hükümeti'ni maddi olarak da desteklemeye başlamıştır.[797] Ayrıca ABD Afganistan'a demokrasi getirme hedefi kapsamında, uluslararası toplumla birlikte hareket ederek, Taliban sonrası dönemde Afganistan'da ilk "serbest" genel seçimlerin yapılmasını sağlamış, bu çerçevede 9 Ekim 2004'te yapılan seçimlerde Geçici Hükümet Başkanı Hamid Karzai, Afganistan'ın yeni dönemindeki ilk cumhurbaşkanı olmuştur.[798] Ayrıca seçimlere giden süreçte kabul edilen Afganistan Anayasasıyla ülkede 1950'lerdeki güçlü merkezi yönetim, zayıf yerel yönetim anlayışı benimsenmiştir. Böylece Başkan Bush seçim döneminde ulus inşa süreciyle ilgilenmediğini belirtmesine karşın, Afganistan'da Taliban yönetiminin yıkılmasının ardından "demokrasinin

---

794 Seth G. Jones, **In the Graveyard of Empire: America's War in Afghanistan**, New York, W.W. Notron & Company, 2010, ss. 86-109.

795 Amin Saikal, "Afghanistan after the Loya Jirga", **Survival**, Cilt 44, Sayı 3, 2002, ss. 47-56.

796 Nurşin Ateşoğlu Güney, The New Security Environment and Turkey's ISAF Experience, Der. Nurşin Ateşoğlu Güney, **Contentious Issues of Security and Turkey**, Aldershot, Ashgate, 2007, s. 182.

797 Jonathan Goodhand, Aiding violence or building peace? The role of international aid in Afghanistan, **Third World Quarterly**, Cilt 23, Sayı 5, ss. 837-859

798 Seçimlerde toplam 10,5 milyon Afgan oy kullanmış olup, 18 adayın yarıştığı seçimlerde yüzde 55'le en yüksek oyu Hamid Karzai almıştır. Bkz. Larry P. Goodson, "Afghanistan in 2004: Electoral Progress and an Opium Boom", **Asian Survey**, Cilt 45, Sayı 1, 2005, ss. 88-97.

yayılması" hedefi bağlamında, Afganistan'da devlet inşa sürecine destek olmak durumunda kalmıştır.

Öte yandan ABD'nin Afganistan'daki askeri konuşlanması 2003-2004 yıllarında Kâbil merkezde odaklanmış; 2003 yılında 8 bin, 2004 ve 2005 yıllarında ise ülkedeki güvenlik durumunun kötüleşmesiyle 20 bin seviyelerine çıkarılmıştır. Bununla birlikte Bush yönetimi, Afganistan'ı işgalinin temel nedeni olan Usame bin Ladin'i ilk döneminde yakalayamadığı veya etkisiz hale getiremediği gibi, Afganistan'da Taliban, El-Kaide, Doğu Türkistan İslam Hareketi ve benzeri örgütlere yönelik kapsamlı bir tasfiye sürecini de tamamlayamadan, 2002 itibarıyla Irak'ta rejim değişikliği politikasına ağırlık vermeye başlamıştır. Bush yönetiminin ilk döneminde ABD Silahlı Kuvvetleri, 2001'de 11, 2002'de 49, 2003'te 48 ve 2004'te ise 52 kayıp vermiştir.[799] ABD'nin Bush yönetiminin ilk döneminin sonuna Afganistan'daki askeri varlığı 20 bini geçmemiş, bu süreçte Taliban ve El-Kaide'ye yönelik mücadelede ve kamu alanlarının korumasının sağlanmasında ABD muvazzaf askerlerinin yanı sıra özel savunma şirketlerinin faaliyetlerinden de yararlanılmıştır.[800]

ABD'nin Irak'a askeri müdahalesinin hedefleri, önceki sayfalarda tartışıldığı üzere Afganistan'a müdahalesinden farklı bir zeminde gerçekleşmiştir. Irak lideri Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları geliştirme çabası içinde olduğu, nükleer silah programını tamamen terk etmemiş olabileceği, kendi halkı ve bölge ülkeleri için tehdit oluşturduğu, Iraklı istihbarat mensuplarının 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenler arasında bulunan Muhammed Atta ile irtibatlı olabileceği öne sürülmüştür. Bununla birlikte tarihsel bir gelişim sürecinde konu ele alındığında DC'deki İsrail ile bağlantılı, Amerikan milliyetçisi ve yeni muhafazakârlardan oluşan bir grubun, ABD'nin güvenlik algılamalarından bağımsız olarak Saddam Hüseyin'i bir tehdit olarak gördükleri ve 11

[799] ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Afganistan'daki kayıpları için bkz. https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

[800] Center For Public Integrty'nin 2007 tarihli raporuna göre ABD 2002 yılında Afganistan'da Özel Askeri Güvenlik Şirketlerine 8 Milyar ABD Doları ödeme yapmaktadır. Bu kapsamda Halliburton'ın bağlı şirketlerinden Kellog birinci, DynCorp ise en 1,8 milyar dolarlık ihale alarak ikinci en büyük özel askeri güvenlik şirketleri olmaktadır. Bkz. Bill Buzenberg, Top 100 Contractors in Iraq and Afghanistan, Center For Public Integrity, 19 Kasım 2007; ayrıca bkz. https://publicintegrity.org/national-security/top-100-contractors-in-iraq-afghanistan/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Eylül saldırılarının Irak'ta rejim değişikliğine gidilmesi açısından ABD'de karar alma süreçleri üzerinde etkili bu gruplara imkân tanıdığı anlaşılıyor.

Bush, konu ABD'nin milli güvenliği olduğunda, ABD'nin ikinci dünya savaşı sonrasında kuruluşuna önemli emek harcadığı BM sistemi ve bu sistemin en önemli sonuçlarından biri olan devletlerin askeri güç kullanımını meşru müdafaa halleri dışında yasaklayan kurallarını da tanımayacağını 18 Mart 2003'te yapmış olduğu konuşmada dile getirmiştir. Konuşmasında Bush;

"ABD'nin ve müttefiklerinin Irak'ın BMGK kararlarına uyması için ellerinden geleni yaptıklarını, 12 yıllık sürede ABD'nin çok sayıda BMGK kararı alınmasını sağlamasına karşın iyi niyetlerinin karşılık bulmadığını, Saddam Hüseyin Rejimi'nin diplomasiyi zaman kanmak amacıyla kullandığını…. Son 4-5 aydır ABD ve müttefiklerinin Irak sorununu çözmek amacıyla BMGK'nde bir çözüm bulmaya çalıştığını, öte yandan BMGK'nın bazı üyelerinin Irak'ın silahsızlandırılmasını engelleyen kararları veto edeceklerini açıkladıklarını, BMGK'nın sorumluluklarını yerine getirmediğini ve bu nedenle kendilerinin görevlerini yerine getireceklerini"[801]

açıklamıştır.

Böylece Bush, ABD'bin Irak'ta Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaştırma politikasında uluslararası bağdaşma ve BMGK kararı aramadan ilerlemeye karar vermiş ve bunu kararını da uygulamaya geçmiştir.

Bununla birlikte her askeri operasyonun bir siyasi hedefi olduğu gibi "Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu"nun (Operation Iraqi Freedom) da siyasi hedefleri vardı. Bunlar Saddam Hüseyin ve Baas rejiminin Irak'ta sonlandırılması, devrilen rejimin yerine Irak'a "*demokrasi*" getirilmesi, Irak'ın demokrasiye kavuşmasıyla çevresine istikrar getirmesi olarak belirtilmiştir.[802] Ayrıca Bush yönetimi, Saddam Hüseyin rejimini ABD açısından öncelikli bir tehdit olarak tanımlayarak, CIA'ye intikal etmiş ham istihbarat bilgilerine göre, KİS üretim sürecinde olabileceği değerlendirilen Saddam Hüseyin yönetiminin bu yeteneklere ulaşması beklenmeden, harekete geçen ilk kesimin ABD olması gerektiği öne sürülmüştür.[803] Bush yönetimi, NATO ve Batılı müttefikinin

---

801 George W. Bush, Full Text: Bush's Speech, A Transcript of Bush's War Ultimatum Speech From the Cross Hall in the White House, The Guardian, 17 Mart 2003.

802 Youssef Bassil, "The 2003 Iraq war: operations, causes, and consequences", **Journal of Humanities and Social Science,** Cilt 4, Sayı 5, 2012, ss. 29-47.

803 Glenn Kessler, "The Iraq War and WMD: An Intelligence Failure or White House Spin?", *The Washington Post*, 22 Mart 2019.

Irak'ta rejim değişikliğini desteklememesi nedeniyle, geniş bir uluslararası koalisyon oluşturamamış, ABD'nin sahadaki askeri operasyonuna İngiltere, Avustralya, İspanya, Polonya, Portekiz ve Danimarka; Irak içinden ise ABD'nin tarihsel müttefiki KYB ve KDP unsurlarından oluşan 70 bin silahlı Kürt destek vermiştir.[804] Bu noktada ABD'nin ilk siyasi hedefi olan Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin yönetimden uzaklaştırılması çok kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. ABD liderliğindeki uluslararası koalisyon, 20 Mart 2003'te Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu'na başlamış; koalisyon güçleri Nisan 2003 ortalarında Irak güçlerinin savaşma kapasitesini tamamen ortadan kaldırmış ve Bağdat'a girmiştir.[805]

ABD liderliğindeki koalisyon güçlerinin Rumsfeld'in rakip askeri güçlerin savaşma istek, yetenek ve kapasitesini ortadan kaldırmayı hedeflediği "şok ve dehşet" operasyonu, başladığı ilk geceden etkisini itibaren göstermiş; Irak güçleri Afganistan'da Taliban'ın yaptığı gibi hızlı bir geri çekilme gerçekleştirmemesine karşın, Nasiriye, Basra, Necef, Kerbela'da Irak ordusu ABD güçlerine on gün kadar direnmiştir.[806] Türkiye'den cephe açılamaması neticesinde, Irak'ın kuzeyindeki Kürt gruplar ile ABD hava indirme unsurları Kerkük yakınlarında birleşerek, Kerkük-Bağdat istikametinde ilerlemiştir. Öte yandan ABD, Irak'ta Taliban benzeri İslami kurallarla yönetilen bir devlet kurma hedefinde olan, Ansar Al-İslam'ı (Kürt grubu) operasyonun ilk günlerinde hedef almış, grubun Halepçe yakınındaki yerleşkesini imha etmiştir.[807] Irak ordusunun savaşma kapasitesinin ortadan kaldırılmasıyla Bush yönetimi, Saddam Hüseyin rejimini fiili olarak ortadan kaldırmış, Aralık 2003'te Tikrit yakınlarında yakalanacak olan Saddam Hüseyin Bağdat'tan kaçmış, ABD liderliğindeki koalisyon güçleri 3 Nisan 2003'te Bağdat'a girmiş, aynı yılın Nisan ayının son haftasında, Irak'ta hemen hemen bütün şehir merkezlerinde "kontrolü" sağlamıştır.[808]

Irak'ta sorun Başkan Bush'un temel askeri operasyonların son bulduğunu 1 Mayıs 2003'te açıklamasıyla ortaya çıkmaya başlamış, ABD'nin Irak'a "demokrasiyi getirme"

---

804 Youssef Bassil, "The 2003 Iraq war: operations, causes, and consequences", **Journal of Humanities and Social Science,** Cilt 4, Sayı 5, 2012, ss. 34.

805 A.g.e., ss. 34-35.

806 Michael R. Gordon ve Bernard E. Trainor, **Cobra II The Inside Story of Invasion and Occupation of Iraq**, New York, Vintage Books, 2013, ss. 356 (e-kitap).

807 A.g.e., ss. 510-511 (e-kitap).

808 A.g.e., ss. 81, 465-501. (e-kitap)

hedefi çerçevesinde nasıl bir düzen kuracağı bağlamında, Bush yönetiminde de bazı görüş ayrılıkları kendini göstermiştir. Rumsfeld, Irak'ta kendi sorumluluğu dâhilindeki askeri operasyonlara ağırlık verirken, sahada Iraklıları bir araya getirebilecek imkânlardan yoksun Dışişleri Bakanlığı ise Saddam Hüseyin sonrasındaki yeni yönetimin oluşturulması konusunda Savunma Bakanlığı'nın gerisinde kalmıştır.[809] Bununla birlikte bir diğer sorun ise Rumsfeld'in Irak'ta oluşturulan yeni yönetimin sorunlarına ilgisizliği noktasında çıkmış, Saddam Hüseyin döneminde devletin kontrolünde olan her türlü hizmet, Rumsfeld'in "*liberal ekonomi"* yaklaşımıyla özelleştirilmiş, Irak halkı Saddam Hüseyin döneminde rahatlıkla ulaşabildiği sağlık, ulaşım, kamu güvenliği gibi kamu hizmetlerine ulaşmakta önemli sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır.[810] Savaş öncesinde yeni muhafazakârların öngördüğü üzere, Saddam Hüseyin sonrasında Irak'ta Sünni-Şii Arap, Kürt ve Türkmen gruplar "demokrasinin" imkânlarından faydalanmak yerine temel ihtiyaçlarının karşılanması yönündeki taleplerini dillendirmeye ve kendi aralarında var olan sorunları tekrar gündeme getirmeye başlamışlardır.

Rumsfeld ve ekibi, Savunma Bakanlığı'nda Irak'ta geçiş döneminin sorunlarını yönetmesi amacıyla Yeniden İnşa ve İnsani Yardım Organizasyonu'nu (OHRA) 21 Nisan 200'te oluşturmuş ve söz konusu yapının başına KDP ve KYB ile Körfez Savaşı döneminde yakın ilişki içinde olan, Filistin'i ölümcül güç kullanmakla eleştiren Yahudi Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü'nün (JINSA) mektubunu imzalayan ABD Kara Kuvvetleri'nden Albay Jag Garner'ı getirmiştir.[811] J. Garner'ın Dışişleri Bakanlığı ile Savunma Bakanlığı arasındaki ilişkileri yürütmekte zorlanması ve Irak'ta etnik ve dini grupların katılımıyla en kısa sürede genel seçimlerin gerçekleştirilmesi gerektiğine yönelik ifadeleri akabinde OHRA, Koalisyon Geçici İdaresi'ne (Coalition Provisional Authority-CPA) bağlanmış ve CPA'nın yönetimine ise Paul Wolfowitz tarafından ismi gündeme getirilen, daha önce Henry Kissinger'ın ofisinde çalışmış, Rumsfeld'in Irak'a yönelik yaklaşımını iyi benimsediği düşünülen Paul Bremer getirilmiştir.[812]

---

809 A.g.a.e. ss. 747-80. (e-kitap)

810 Koalisyon Geçici İdaresi (CPA)'nin Irak ekonomisinin liberalleştirilmesi üzerine aldığı 12., 17, 37, ve 39 sayılı kararlar için bkz. https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/regulations/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

811 A.g.e., Youssef Bassil, s. 40.

812 A.g.a., Michael R. Gordon ve Bernard E. Trainor, ss. 705-709 (e-kitap).

Bremer, Wolfowitz ve Rumsfeld'in yeniden kurmayı amaçladıkları Irak hedefi doğrultusunda, ABD'de yapılacak 2004 Başkanlık seçimleri öncesinde 28 Haziran 2004'e kadar görevinde kalmıştır. BM Irak Özel Temsilcisi Lahkdar Brahimi'nin *"Irak'ın yeni diktatörü"* olarak tanımladığı Paul Bremer, Irak'a intikal etmesi akabinde Rumsfeld'in talimatları doğrultusunda, Irak'ta Baas partisi mensuplarının hiçbir görev almamalarını sağlamış, güvenliğin sağlanması açısından kilit konumda olan yaklaşık 400 bin mensubu hâlâ çalışabilecek durumda olan Irak ordusunu tasfiye etmiş ve tamamen dağıtmış, kısaca 1958'den günümüze gelen Irak ulusal bilincini bir çırpıda ortadan kaldırmıştır.[813] Ayrıca Bremer, selefi J. Garner'ın hızlı bir şekilde tüm yerel unsurların yer alacağı bir seçim düzenlemesine engel olmuş, geçiş döneminin Irak'ta "demokrasinin" güvence altına alınabileceği bir anayasal düzenin oluşturulması sonrasına bırakılmasını savunmuştur.

Paul Bremer CPA'nın yönetiminde olduğu süre boyunca 100 karara imza atmış olup, CPA'nın 12 sayılı kararıyla Irak'ın tüm gümrük duvarları sıfırlanmış, Irak'a giren ve Irak'tan çıkan tüm ürünler için gümrük kaldırılmış, 39 sayılı kararla Irak'ın tüm kamu iktisadi teşebbüsleri özelleştirilmiş, 94 sayılı kararla Irak bankalarının yabancılar tarafından satın alınabilmesine izin verilmiş, her gelir grubu için tek bir gelir vergisinin uygulamaya konmasına karar vermiştir.[814] Irak'ta askeri operasyonların tamamlanması sonrasında, Savunma Bakanlığı Ağustos 2003'te Irak'ta sadece 140 bin ABD askeri kalmasını planlamış, ancak bu sayı ise Irak genelinde asayişin sağlanmasına ve özellikle 2003 sonundan itibaren mezhep temelli çıkan çatışmaların ve şiddetin durdurulmasına yetmediği gibi, özelleştirilmeler sonrasında ekonomik sıkıntı yaşayan ve direniş saflarına katılan Iraklıların, ABD askeri mevcudiyetine karşı olan silahlı mücadelesini durdurabilecek seviyede olmamıştır.[815] Rumsfeld'in, devlet aktörleri arasında pekâlâ etki yaratabilecek olan askeri gücün rakiplerin üzerinde "*şok ve dehşet*" yaratma hedefi, konu ekonomik açıdan zor durumda olan, inançları bakımından ise uzun zamandan beri elde

---

813 Koalisyon Geçici İdaresi (CPA)'nin Baas Partisi mensuplarının devlette ve Kamu kuruluşlarında görev almamalarına ilişkin 1 sayılı CPA Kararı için bkz. https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/regulations/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

814 Koalisyon Geçici İdaresi'nin (CPA) Irak ekonomisinin dışarıya açılması için aldığı 39. ve 94. sayılı kararlar için bkz. https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/regulations/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

815 Robert Gates, **Duty: Memoirs of a Secretery at War**, s. 47.

ettikleri değerleri kaybeden topluluklar olduğunda ABD'nin sahadaki caydırıcılığını sağlamamıştır.

Irak'ta ABD'nin 4. Piyade Tugayı'nın ve akabinde David Petraeus'un yerine Irak'taki ABD askeri unsurlarının komutanlığını yapan General Ray Odierno, P. Bremer'ın aldığı ilk kararla "tüm Baasçıları Irak'ta sadece devlet sisteminden değil, sosyal hayattan ve kamu idaresinden de dışlanmasının, Irak'ta düzenin yeniden tesis edilmesini geciktirdiğini, ülkede mezhepsel ayrışmaları körüklediğini ve bu ayrışmadan kaynaklanan şiddeti artırdığını" öne sürmüştür. Rand'ın *Counterinsurgency in Iraq (2003-2006)* başlıklı çalışmasında da değindiği bu sorun, P. Bremer'ın Haziran 2003'te – ilerleyen süreçte Irak Geçici Hükümeti ve Irak Hükümeti'ne dönüşecek–, Irak Yönetim Konseyi'nin (Iraq Governing Council) oluşturulmasıyla ivme kazanmış, CPA'nın yetkilerini Haziran 2004'te Irak Geçici Hükümeti'ne devretmesiyle kontrolden çıkmıştır. Irak'ta 1921'den itibaren yönetimi ellerinde bulunduran Sünni Arapların, yeni yönetim yapısında Şii Arapların yanında adeta bir azınlık durumuna düşmesi, hatta Kürt gruplarla eşit sayıda bakanlıkla temsil edilmesi, yüzyıllardır aralarında husumet bulunan Şii ve Sünni Arapları birbirleriyle çatışma noktasına getirmiştir.[816]

Böylece Irak'ta ABD'nin temsil ettiği düzene karşı Haziran 2003'te direniş başlamış, ideolojik aidiyetleri açısından farklı kökenlerden gelen dini ve etnik gruplar, Bağdat'ta yeni yönetimin düzeni oluşturmasına engel olacak şekilde saldırılarda, bombalı ve silahlı terör eylemlerinde bulunmuşlardır. Bu noktada geleneksel olarak laik bir arka plana sahip olan Baasçılar, Sünni radikal gruplarla işbirliği yapmış, ABD ile işbirliği içindeki Şii grupları hedef almış, Bağdat'ın kuzeybatısında yer alan El-Ambar-Talafer bölgesinde ABD ve Şii güçlerine karşı isyan başlatmıştır. Diğer taraftan İran-Irak Savaşı döneminde İran istihbaratı ve Şii din adamı Muhammed Bakir Al-Hakim tarafından Saddam Hüseyin'e karşı savaşmak üzere kurulan Bedir Tugayları, 2003 sonrasında ABD'nin Irak'ta bulunmasına karşı çıkan Muktada Al Sadr'a bağlı Mehdi Ordusu gibi Şii silahlı unsurlarıyla Baasçı grupların güdümüne Sünni Arapların karşılıklı şiddet eylemleri, ABD'nin "demokrasiyi getirmeyi/yaymayı" amaçladığı Irak'ta çok farklı bir görüntü ortaya çıkmıştır. Irak her gün yüzlerce sivilin mezhepsel saldırılar sonucunda

816 Michael R. Gordon ve Bernard E. Trainor, **Cobra II The Inside Story of Invasion and Occupation of Iraq**, New York, Vintage Books, 2013, ss. 425-39.

öldürüldüğü, şehirlerin savaş alanlarına döndüğü, güvenliğin ve dolayısıyla istikrarın sağlanamadığı başarısız bir ülkeye dönüşmüştür. Bush yönetiminin ikinci dönemine devam etmek üzere seçimlere hazırlandığı bir süreçte, ABD Irak'ta düzen ve istikrarı sağlama noktasından oldukça uzaklaşmış olup, 2003 ve 2004'te ayda ortama 1000-1500 sivil mezhepsel temelli saldırılarda hayatını kaybetmiştir. Bu süreçte ABD 2003'te 486, 2004'te ise 849 kayıp vermiş, D. Rumsfeld ve yeni muhafazakârların işgal öncesinde iddia ettiği, Saddam Hüseyin sonrası Irak'ta iyi işleyen bir demokrasinin kurulabileceğine yönelik umutlar hızla tükenmeye başlamıştır. ABD'nin işgali öncesinde gerçekçi bir bakış açısıyla Irak sorununa yaklaşanların öne sürdüğü gibi, çıkış stratejisi bulunmayan bir kaosa sürüklenmiştir. Peki, Bush döneminin ikinci döneminde ABD'nin Afganistan ve Irak'a yönelik askeri güç kullanımı nasıl şekillenmiştir?

## 3.9. Bush Yönetiminin İkinci Döneminde Milli Güvenlik Ortamını Algılaması ve ABD'yi Konumlandırması

Bush yönetimi Kasım 2004'te Başkanlık S-seçimlerinde, Saddam Hüseyin rejiminin değiştirilmesi için ABD Senatosu'nda olumlu oy kullanan Demokratik Parti'den başkan adayı John Kerry ve Başkan Yardımcısı adayı Kuzey Caroline Senatörü John Edwards'a karşı yarışmış ve Kasım 2000 seçimlerinden çok daha rahat bir şekilde ikinci dönem için başkan seçilmiştir. Bu kapsamda yapılan kamuoyu araştırmalarında, Başkan Bush'un, -2003 Irak Savaşı ve vergi indirimleri neticesinde 2004 itibarıyla sorunların baş göstermeye başladığı Amerikan ekonomisindeki gidişata karşın- konu ABD'nin milli güvenliği ve "*Küresel Terörle Savaş*" olduğunda Amerikan toplumunu J. Kerry'den daha çok ikna edebildiği anlaşılmaktadır.[817]

Irak'ta, Saddam Hüseyin'in devrilmesi ve akabinde oluşturulmaya çalışılan yeni yönetime karşı başlayan direniş, Şii ve Sünni Arapların birbirlerine karşı başlattıkları mezhepsel şiddetli çatışmalar, 2004 Başkanlık seçimleri sathı mahalline girildiğinde Irak'ta güvenlik ve istikrarın henüz sağlanamadığını Amerikan halkına gösterirken, aynı zamanda "*Küresel Terörle Savaş*"ın gerekli olduğu savını da desteklemesini

[817] Bush Wins Second Term as Kerry Concedes, CNN, 3 Kasım 2004, web sayfası: https://edition.cnn.com/2004/ALLPOLITICS/11/03/prez.main/index.html (Erişim tarihi 15 Haziran 2022)

sağlamıştır.[818] ABD'nin hâlâ tehdit altında olduğu düşüncesi ve 11 Eylül saldırılarının Amerikan toplumunda bıraktığı travma, Başkan Bush ve ekibinin güvenlikçi politikalarında haklı olduğu savını Amerikan toplumunun çoğunun benimsemesini sağlamıştır. Ayrıca ABD savaştayken yönetimin değiştirilmemesi, Amerikan değerlerine hâkim, muhafazakâr yapıdaki bir başkanın görevine devam etmesi düşüncelerinin de seçmenin tercihini Başkan Bush'tan yana kullanmasına neden olduğu yönünde değerlendirmeler vardır.. Peki, Bush yönetiminin ikinci döneminde dış dünyayı algılamasında ve ABD'nin milli güvenlik politikalarının hedeflerini belirlemesinde bir değişiklik olmuş mudur?

Başkan Bush'un Kasım 2004'te seçimlerinde ikinci kez ABD Başkanı olarak seçilmesi akabinde, milli güvenlik bürokrasisinde yaşanan en önemli değişim baba Bush döneminde Genelkurmay Başkanlığı görevinde bulunan, ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın görevinden 15 Kasım 2004'te ayrılması olmuştur. Colin Powell, Bush yönetiminde ABD'nin dış politikasını askeri gücü üzerine inşa etmesi gerektiğini savunan, askeri gücün kullanılmasıyla dünyanın geri kalanında "demokrasinin yayılmasının" sağlanabileceğini iddia eden yeni muhafazakârlar ve bazı Amerikan milliyetçisi siyasilerden milli güvenlik politikalarına daha gerçekçi yaklaşımıyla ayrışmıştır.[819] Powell, askeri taktik ve stratejiler açısından, Rumsfeld ve Feith grubundan ayrılarak, ABD'nin askeri güç kullanımında daha fazla askerin mevcut olması gerektiğini savunmuş, silah teknolojisindeki ilerlemeler ile sahada daha az askerle hâkimiyet kurmanın iki ayrı yaklaşım olduğunu ileri sürmüştür.[820] Bu yaklaşımıyla C. Powell, D. Cheney başta olmak üzere Savunma Bakanlığı'ndaki yeni muhafazakâr gruplardan ayrışmıştır.

Öte yandan 2004 yaz aylarına gelindiğinde ABD'nin Irak'ta rejim değişikliği gerçekleştirmesi ve "önleyici" güç kullanımı açısından en önemli argümanı olan Irak'ın KİS programının ve dolayısıyla bu konudaki araştırmalarının, silahlarının ve/veya

---

818 James E. Campbell, "Why Bush won the presidential election of 2004: Incumbency, ideology, terrorism, and turnout", **Political Science Quarterly, Cilt** 120,Sayı 2, 2005, ss 219-241.

819 Bradley Graham, **By His Own Rules: The Ambitions, Successes and Ultimate Failures of Donald Rumsfeld**, New York, Public Affairs, 2009, s. 214.

820 A.g.a.e. ss.210-214.

kimyasal silah depolarının, Irak'ı işgal eden ABD askeri unsurlarınca bulunamaması, bu konuda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde sunum yapan ve elindeki verilere göre aksini iddia eden Colin Powell'ı zor durumda bırakmıştır.[821] ABD kamuoyunda önemli bir itibara sahip olan Powell'ın 5 Şubat 2003'te BMGK'de gerçekleştirdiği Irak'ın KİS üretme çabası içinde olduğunu iddia eden sunumu, sadece uluslararası alanda ABD'nin inandırıcılığını artırma girişimi olmamış, aynı zamanda ABD Kongresi'nde de Bush yönetiminin, Saddam Hüseyin'e ilişkin haklı olabileceği yönündeki görüşleri güçlendirmiştir.[822] Bu kapsamda Powell'a verilen "istihbari" bilgilerin hiçbir zaman gerçekleşememesi ve Powell'ın Bush yönetimi içinde, Çin'e ve Şer Ekseni içindeki İran ile Kuzey Kore'ye yönelik politikaların oluşumun da Dışişleri Bakanı olarak etkili olamaması, Irak'ın yeniden inşa sürecinde uluslararası toplumun katkısının artırılması yönündeki taleplerinin Bush yönetiminde yankı bulmaması, Powell'ın Bush yönetiminden ayrılması sonucunu doğurmuştur.[823] Powell'ın yerine Dışişleri Bakanlığına George W. Bush'un Milli Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice'ın atanmasının akabinde, ABD'nin uluslararası alanda ve Irak ile Afganistan'da karşı karşıya kaldığı sorunlar devamlılığını korumuştur. Bu noktada Amerikan kamuoyunun tepkilerini çok iyi okuyabilen Başkan Bush, ABD'nin bir türlü Irak'tan çıkış stratejisini oluşturamayan Rumsfeld'i Kasım 2006 seçimlerinden önce görevden almak zorunda kalacaktır.[824]

Bush yönetiminin ikinci döneminde ABD'nin ilk dönemde benimsediği milli güvenlik politikalarında köklü bir değişim olmamış, Bush ve çoğunluğu yeni muhafazakârlardan oluşan dış politika ve milli güvenlik bürokrasisi en azından 2006'ya kadar aynı lenslerle dış dünyayı okuma çabalarını devam ettirmişlerdir. Bu kapsamda Rumsfeld ile ekibinin hazırladığı ve Mart 2006'da açıklanan Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde (MGSB) ABD'nin temel milli güvenlik hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak amacıyla kullanacağı araçlarda bir değişim bulunmamaktadır. ABD'ye yönelik başlıca tehditler noktasında 2006 MGSB ile 2002 MGSB arasında temelde bir farklılık bulunmamakla birlikte 2006 MGSB'de Irak'ın yerini nükleer silah geliştirmeye çalışan

821 W. Patrick Lang, "Drinking the Kool-Aid", **Middle East Policy**, Cilt 11, Sayı 2, 2004, ss 39-60.

822 A.g.e., ss. 39-60.

823 Dafna Linzer, Search for WMD in Iraq ended, **NBCnews**, 12 Ocak 2005. Web Sayfası: https://www.nbcnews.com/id/wbna6814588 (Erişim tarihi 15 Haziran 2022)

824 Sherly Gay Stolberg ve Jim Rutenberg, Rumsfeld Resigns as Defense Secretary, After Big Election Gains for Democrats, **Nytimes,** 8 Kasım 2006.

İran ve Kuzey Kore almaya başlamıştır.[825] Bu kapsamda 2006 MGSB'ye göre, ABD hâlâ tiranların/diktatörlerin tehdidi altındadır. Kuzey Kore, İran, Suriye, Küba, Belarus, Burma ve Zimbabve, ABD açısından diktatörlükler olarak tanımlanarak, ABD'nin diktatörlüklerin KİS üretmesini elindeki tüm imkânları kullanarak engelleyeceği, bu ülkelere gerekirse askeri güç kullanarak demokrasi getirilebileceği vurgulanmıştır. Bununla birlikte Afganistan ve özellikle de Irak'ta karşılaşılan duruma detaylı bir şekilde değinilmeyerek, "*El-Kaide'nin Afganistan'daki güvenli limanını kaybettiği, El-Kaide terör ağının dağıldığı, 11 Eylül saldırıları arkasındaki başlıca şahıslardan Halid Şeyh Muhammed'in öldürüldüğü* [Usame bin Ladin'e bu bağlamda değinilmemektedir], *Suriye ve İran'ın terör gruplarını finanse etmeye ve bu gruplara güvenli sığınaklar sağlamaya devam ettikleri*" belirtilmiştir.[826]

Öte yandan 2006 MGSB'de, tiranlıklara yönelik önleyici güç kullanımı üzerinde durulmaya devam ederken, Irak örneğinde olduğu gibi askeri güç kullanımı sonrasında rejim değişikliğine gidilen ülkelerin yeni başarısız devletler haline dönüşmesinin nasıl engelleneceği, bu devletlerin nasıl istikrara kavuşturulacağı ve uluslararası sistemin bir parçası yapılacağına yönelik açıklamalar ise belgede yoktur. Ayrıca söz konusu belgenin 2002 versiyonundan önemli bir farkı ise ABD'nin artık tek taraflılıktan, çok taraflılığa geçme arayışının göze çarpmasıdır; ABD'nin 2002'de hiçbir desteğe ihtiyaç duymadan küresel terörle savaşacağı yaklaşımı aynı tonda seslendirilmemekle birlikte, "Irak'ta müttefiklerin Irak'ın yeniden inşa sürecine katkıda bulunduklarına" değinilmektedir. Böylece 2006'da küresel savaşın devam ettiğini kayıt altına alırken, hâlâ serseri devletler veya tiranlıklar/diktatörlükler olarak açıklanan KİS üretme çabası içinde olan Suriye ve İran'a karşı uygulanacak strateji açıkça belirtilmemiş, Irak'a olduğu gibi İran'a ve Suriye'ye karşı da önleyici güç kullanımı bir seçenek olarak elde tutulmuştur.

Bu bağlamda ABD'nin gerek 2006 MGSB ve gerekse de Savunma Bakanlığı'nın Dört Yıllık Savunma Belgesi, ABD'nin tehdit algılamalarında bir değişim olmamış, demokrasinin desteklenmesinin ve yayılmasının, ABD'nin güvenliğini artıracağı olgusu üzerinde durulmaya devam edilmiştir. Bununla birlikte Afganistan örneğinde olduğu üzere 2004-2005'te Taliban'ın ülkenin kırsalında tekrar organize olması veya önceki

825 ABD'nin 2002 ve 2006 MGSB'leri için bkz. https://nssarchive.us/

826 ABD'nin 2006 MGSB için bkz. https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/

sayfalarda da değinildiği üzere Irak'ta direnişin ve mezhepsel şiddetin 2004'te artış göstermesi, ABD'nin önleyici askeri güç kullanarak diktatörlükleri sadece başarısız devletler haline dönüştürmesi ve teröre yeni güvenli limanlar oluşturması üzerinde durulmamış, ABD'nin bu noktadaki sorumluluğuna ise değinilmemiştir.[827] Aslında Bush yönetiminin ikinci döneminde, yeni muhafazakârların ABD'nin askeri güç kullanarak rejim değişikliği gerçekleştirmesini, KİS'in yayılmasının engellenmesi amacıyla önleyici güç kullanılmasını, -*"Şer Ekseni"* devletlerinin hedef alınmasını benimseyen dünya görüşlerinde bir değişim olmamıştır.[828] Bununla birlikte ilk dönemde, Rumsfeld ve ekibinin, "*Şok ve Dehşet*" etkisi yaratan ABD Silahlı Kuvvetlerinin kullanımının, Irak örneğinde daha açıkça gözlendiği üzere, "tiranlıklardan" kurtarılan yönetimleri kısa sürede demokratik yapılara dönüştürmediğinin ortaya çıkması, Bush yönetiminin ikinci döneminde İran ve Suriye gibi şer eksenindeki devletlere karşı askeri güç kullanma imkânını sınırlandırmıştır. Bir bakıma Bush yönetimi söylemde ilk dönemindeki tonunu devam ettirse de dış politika yaklaşımında ve askeri güç kullanımında ilk dönemin "sadece ABD'nin askeri üstünlüğüne dayalı" davranışlarını geride bırakmıştır. Peki, ABD'nin dış dünyaya ve tehdit ortamında köklü bir değişim gözükmezken, ABD Başkanı'nın askeri güç kullanırken en önemli destekçisi olan Amerikan kamuoyu ve iç ekonomik, askeri etkenler bu dönemde nasıl şekillenmiştir?

## 3.10. İç Dinamikler - Kongre ve Çıkar Gruplarının Tutumu

Bush yönetiminin ilk döneminde 11 Eylül terör saldırıları sonrasında, Amerikan toplumu nasıl Başkan Bush ve ekibinin bireysel özgürlükleri kısıtlayıcı (Vatanseverlik Yasası) politikalarını desteklediyse, ABD Kongresi nasıl Savunma Bakanlığı'nın Irak ve Afganistan'daki harcamalarını geciktirmeksizin kabul ettiyse, Irak'ın işgali sonrasında ortaya çıkan mezhepsel şiddet, iddiaların aksine Irak'ta KİS'in bulunamaması ve Haziran 2004'te bu arayışa son verilmesi, Ebu Garib Hapishanesi'nde Iraklı mahkûmlara yapılan işkencelere ilişkin görüntüler, Amerikan halkının Bush yönetiminin Irak odaklı

827 A.g.e., https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/.

828 Charles-Philippe David, "Policy entrepreneurs and the reorientation of national security policy under the GW Bush administration (2001-04)", **Politics & Policy**, Cilt 43, Sayı 1, 2015, ss. 163-195; Bob Howard, "National Security Policy in the Bush Second Term", **Australian Quarterly**, Cilt 76, Sayı 6, ss. 12-16; Ranjit Gupta, "US Policy in Iraq during President Bush's Second Term: The Possibility of International Involvement", **India Quarterly**, Cilt 60, Cilt 4, 2004, ss. 85-109,

politikalarına olan desteğini hızlı bir şekilde düşürmüştür.[829] Örneğin, PEW Araştırma Merkezi'nin Başkan Bush'un halk desteğine ve onaylanmasına ilişkin 2003-2008 döneminde gerçekleştirdiği anketlere göre, Bush'un halk desteği Irak'ta başlıca askeri operasyonların sonlandırıldığını "*görev başarıldı"* konuşması ile yüzde 70'lerin altına inmiş, Saddam Hüseyin'in yakalandığı Aralık 2003'te ve sonrasında ise yüzde 50'lerin altında kalmıştır.[830]

Bush yönteminin KİS konusunda Amerikan halkına yalan söylediğine veya ham istihbarat bilgilerinin kasıtlı bir şekilde yanlış yorumlandığına ilişkin iddialar Kongre'de Mart 2004'te gerçekleştirilen görüşmelerde de yankı bulmuştur. Örneğin, 17 Mart 2004'te Kongre'de Irak sorununun görüşüldüğü toplantıda, Senatör Robert Melendez, *"Dünyanın birçok farklı ülkesinde insan hakları ihlalleri yapıldığını ve vatandaşlarına acımasızca davranan devletlerin bulunduğunu, ABD'nin insan haklarını ihlal eden her devlete, çarpıtılmış istihbarı bilgilerle askeri müdahalede bulunmadığını, Carnegie Endowment'ın raporunda hükümetin istihbari bilgileri kasıtlı çarptırdığını, Hükümet Reformu Komitesi'nin araştırmasında ise Bush yönetiminin Irak tehdidi karşısında Amerikan halkına söylediği 200 hatalı bilginin tespit edildiğini*" dile getirmiştir.[831] Aynı şekilde aralarında Temsilciler Meclisi üyesi Barbara Lee'nin de olduğu Kongre'nin Demokratik Partili üyeleri, 5 Mayıs 2005'te Başkan Bush'a hitaben gönderdikleri mektupta, İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw'un "*Saddam Hüseyin'in komşularına tehdit oluşturmadığı, Irak'ın KİS kapasitesinin İran, Libya ve Kuzey Kore'den az olduğunu*" belirttiğini, bu durumun Bush yönetiminin Irak'ta KİS bulunduğuna ilişkin tartışmalı bulguları üzerindeki soru işaretlerini artırdığını vurgulamışlardır.[832] Bush yönetiminin doğru olmayan bilgi ve belgelerle ABD'yi Irak'ı işgale sürüklediğini iddia eden California Senatörü Nancy Pelosi, özetle, "*Hatalı politikalar neticesinde Amerikalıların öldüğünü ve yaralandığını, Irak'ın ABD'ye maddi açıdan maliyetinin 190*

---

829 Erik Voeten ve Paul R. Brewer, "Public Opinion, the War in Iraq, and Presidential Accountability", **The Journal of Conflict Resolution** Cilt 50, Sayı 6, 2006, ss. 809-830.

830 Pew Araştırma Merkezi'nin Başkan Bush'un kamuoyu onay yüzdesi için bkz. https://www.pewresearch.org/politics/2008/12/18/bush-and-public-opinion/ (Erişim tarihi 3 Mayıs 2022).

831 ABD Kongresi'nde Irak'taki gelişmelerin değerlendirildiği oturumun tam metni için bkz. https://irp.fas.org/congress/2004_cr, (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

832 Demokratik partili kongre üyelerinin ABD Başkanı Bush'a gönderdikleri mektubun tam metni için bkz. https://irp.fas.org/congress/2005_cr/dem050505.pdf

*milyar ABD dolarına ulaştığını, ABD'nin Irak'taki mevcudiyetinin gözden geçirilmesi gerektiğini"* ifade etmiştir.[833]

Bush yönetiminin Irak'ı yeniden inşa sürecinde karşılaştığı zorluklar, ABD'nin askeri kayıpları, KİS konusunda hükümetin zor durumda kalması ve Irak'tan bölgesel dengeleri ABD'nin aleyhine değiştirmeden bir çıkış stratejisi belirlenmesine ilişkin sorunlar, Kongre'de partilerüstü bir komisyonun, Bush yönetimine tavsiyelerde bulunabileceği ortak bir çalışma yapması yönünde bir yaklaşım belirlenmesine neden olmuştur. Bu kapsamda Reagan dönemi Dışişleri Bakanı James Baker'ın başkanlığında Cumhuriyetçi ve Demokrat siyasetçilerin katılımıyla oluşturulan, Baker-Hamilton Irak Çalışma Grubu (IÇG) yaklaşık dokuz aylık çalışması sonucunda, ABD askerlerinin Irak'tan gerekli tedbirlerin alınması ve Iraklıların ülkelerinin güvenliklerini yeterli seviyeye getirilmeleri akabinde çekilmesini Bush yönetimine önermiştir.[834] Bu kapsamda IÇG'de bulunan baba Bush döneminin CIA direktörü Robert M. Gates de ABD'nin Irak'taki askeri mevcudiyetinin öncelikle artırılmasını, Iraklıların ülkelerinin güvenliğini sağlayabilecek seviyede askeri imkân ve kabiliyetlere ulaşmaları akabinde, Irak'tan ABD askerinin hızlı bir şekilde çekilmesini ve terörle mücadelede önceliğin Afganistan'a El-Kaide lideri Usame bin Ladin'in saf dışı bırakılmasına verilmesi gerektiğini belirtmiştir.[835] IÇG ayrıca, ABD'nin Irak'ı istikrara kavuşturmak amacıyla Irak'taki istikrarsızlığı doğrudan etkileyebilecek pozisyonda olan İran ve Suriye ile görüşülmeye başlanmasını, Irak'ın komşularının (çok taraflılık) Irak sorununun çözümüne entegre edilmesini de önermişlerdir.[836]

Öte yandan özellikle 2004-2006 döneminde Irak'ta verilen askeri kayıplar ve Amerikan toplumunda ABD'nin Irak'ta başarılı olacağına inancın azalması, Rumsfeld ve yeni muhafazakârlar çalışma ekibini zor durumda bırakmaya başlamıştır. Bu çerçevede Rumsfeld'in "düşük askeri mevcudiyet, yüksek ateş gücü" olarak tanımlanabilecek askeri stratejisine yönelik muhalefet artmaya başlamış, yeni muhafazakâr görüşe müzahir

---

833 Demokratik partili Nancy Pelosi'nin konuşması için bkz. https://irp.fas.org/congress/2005_cr/h110305.html

834 Jonathan Karl and Claire Shipman, Commission to Recommend Troop Withdrawal, ABCNews, 30 Kasım 2006, web sayfası: https://abcnews.go.com/WNT/story?id=2691588&page=1

835 Irak Çalışma Grubu'nun hazırladığı tavsiyeleri içeren raporun tam metni için bkz. https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-IRAQSTUDYGROUP/pdf/GPO-IRAQSTUDYGROUP.pdf (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

836 A.g.e., Irak Çalışma Grubu.

Amerikan Girişim Enstitüsü isimli düşünce kuruluşu da "Choosing Victory: A Plan for Success in Iraq" başlıklı raporunda, Irak'taki mücadelenin kazanılması amacıyla, Irak'taki ABD askeri mevcudiyetinin hızlı bir şekilde artırılmasını, IÇG'den farklı olarak ise ABD'nin Irak'ta iş tamamlanana kadar askeri olarak kalması gerektiğini savunmuştur.[837] Aslında yeni muhafazakârlar bu noktada başarısızlık için Rumsfeld'i ve onun askeri stratejisini hedef almış, saha da düşük asker konuşlandırmaya dayanan askeri stratejinin başından itibaren bir hata olduğunu ve Rumsfeld'in stratejisiyle sonuca ulaşılamamasının doğal bir sonuç olduğu gündeme getirmişlerdir.[838]

Irak Savaşı'na yönelik Amerikan toplumunun desteğinin hızla azalması, 2006 Kongre ara seçimlerine gidilen süreçte Bush yönetimini, Irak konusunda bir adım atmaya zorlamış ve Başkan Bush, IÇG'nin çözüm önerilerine daha yakın bir pozisyon belirlemeye başlamıştır. Bu minvalde Bush, ara seçimlerden bir gün sonra 6 Kasım 2006'da Rumsfeld'i Savunma Bakanlığı görevinden alarak, yerine uluslararası güvenlik sorunlarına gerçekçi bir yaklaşımı olduğu bilinen baba Bush döneminin CIA Direktörü Robert M. Gates'i getirmiştir. Böylece Bush yönetimi zımnen IÇG'nin raporuna daha yakın bir tutum benimsediğini göstermiştir. Bununla birlikte bu dönemde, ABD'deki iç gelişmeler sadece siyasi açıdan Irak Savaşı'na artan muhalefetle sınırlı kalmamış, Bush yönetiminin aldığı ekonomik kararların yanı sıra ABD ekonomisinin uzun döneme yayılan sorunları da bir krize dönüşmüştür.

### 3.10.1. Ekonomik Dinamikler ve 2007 Küresel Ekonomik Krizi

Bush yönetiminin ikinci döneminde ABD'nin küresel çapta terörizmle girdiği mücadele, Afganistan ve Irak operasyonları, devam eden askeri operasyonların doğurduğu ihtiyaçlar kapsamında ABD Silahlı Kuvvetlerinin genel yapısında gerçekleştirilen değişimler ve asker mevcudiyetinde gidilen artışlar, ABD'nin savunma bütçesini 2004'ten itibaren artırmıştır.[839] Öte yandan, ABD bir taraftan savunma

---

837 Mark Benjamin, The Real Iraq Study Grup,Salon, 6 Ocak 2007, bkz. https://www.salon.com/2007/01/06/aei_2/ (Erişim tarihi 20 Haziran 2022).

838 Patrick J. Buchanan, Neocons Setting up Rumsfeld as Iraq Fall Guy, **Washington Report on Middle East March 2005**, s. 26.

839 ABD savunmaya 2004'te 376, denizaşırı operasyonlara (DAO) 91 olmak üzere toplam 476; 2005'te savunmaya 400, DAO'ya 78 olmak üzere toplam 478; 2006'da savunmaya 410, DAO'ya 124, ilave savunma bütçesi 110 olmak üzere toplam 645; 2007'de savunmaya 431, DAO'ya 169, ilave savunma bütçesi 120 olmak üzere toplam 721; 2008'de savunmaya 479, DAO'ya 187, ilave savunma bütçesi 127 olmak üzere toplam 793 milyar dolar harcamıştır. Böylece 2004'te 376 miyar doları olan savunma bütçesi, 2008'de Başkan Bush yönetimden ayrılırken 793

harcamalarını artırırken, bir taraftan da Bush yönetiminin 2001 ve 2003 vergi indirimleri sonucunda artan bütçe açığıyla karşılaşmıştır. Bu minvalde, ABD'nin bütçe açığı her iki nedenle 2004'te 413 milyar dolarken 2008'de 459 milyar dolara, dış borç 2004'te 596 milyar dolarken 2008'de 1 trilyon dolara ulaşmıştır. Bununla birlikte ABD'nin büyümesi 2004'e kadar güçlü bir ivmelenmeyle devam ederken 2004'te yüzde 3,80 olan büyüme, 2008'e gelindiğinde yüzde eksi 0,18'e gerilemiştir. Bu kapsamda ABD ekonomisinin arka arkaya üç sene büyümesinde düşüş görülmüş, bununla birlikte 2007 sonunda başlayan mali kriz ülkenin 1929 Büyük Buhran'dan sonra karşı karşıya kaldığı en büyük ekonomik kriz olmuştur.[840]

ABD ekonomisinin 2007'de yavaşlamasıyla, Amerikan mali piyasaların finansal devlerinden Bear Stearns iflas etmiş, federal hükümet öncelikle Bear Stearns için 29 milyar dolarlık bir kurtarma paketi açıklamış, ikinci olarak da Şubat 2008'de Bush yönetimi 163 milyar dolarlık bir ekonomik canlandırma ve doğrudan Amerikan halkına verilecek 130 milyar dolarlık destek paketleri açıklamıştır. Bununla birlikte, ABD konut piyasasında, 1980'li yıllardan 2007'e kadar dağıtılan konut kredilerinin sıkı denetime tabi tutulmaması neticesinde, bu kredilerinin önemli bir kısmının mali değerlerinin olmadığının ortaya çıkması, akabinde Amerikan konut kredisi şirketleri Fannie Mae, Freddie Mac ve yatırım bankası Lehman Brothers'ın iflası, Amerikan finans sektöründe trilyon dolarlık bir çöküşe neden olmuştur.[841]

ABD sanayi endeksi Dow Jones, Ekim 2007'de 14 bine 164'ten Ekim 2008'de 8 bin 577'ye gerilemiş, ABD ekonomisi Bush yönetimi iktidara geldiği dönemle kıyaslandığında önemli bir daralma yaşamıştır. Bu kapsamda, ABD'nin siyasi açıdan yaşadığı ayrışmaya ek olarak, 2007 itibarıyla ekonomik daralma ve ekonominin 2001'e kıyasla daha kötü durumda olması, Bush yönetiminin Irak özelindeki askeri güç kullanımı

milyar dolara çıkarak 2004 rakamlarının iki katı seviyesinde bir artış gerçekleştirmiştir. Bkz. https://www.thebalance.com/u-s-military-budget-components-challenges-growth-3306320, (Erişim tarihi 12 Haziran 2022)

840 ABD'nin ekonomilk büyüme ve bütçe açığı rakamları için bkz. https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/gdp-growth-rate; https://www.statista.com/statistics/200410/surplus-or-deficit-of-the-us-governments-budget-since-2000/ (Erişim tarihi 17 Haziran 2022)

841 Bush dönemi ekonomik gelişmeler için bkz. Garry L. Gregg II, Miller Center. https://millercenter.org/president/gwbush/domestic-affairs (Erişim tarihi 20 Mayıs 2022)

politikalarının daha fazla sorgulanması sonucunu doğurmuştur.[842] Amerikan halkında daralmakta olan bir ekonomik düzende, haklı gerekçelerle çıkarılmayan bir savaşın maliyetinin üstlenmesi noktasındaki isteksizlik artmaya başlamıştır. Peki, Bush yönetiminin karşı karşıya olduğu, siyasi ve ekonomik açıdan ABD'nin iç dinamiklerinde yaşanan değişim, askeri durumunu nasıl etkilemiştir?

### 3.10.2.Askeri Dinamikler

Bush yönetiminin ikinci döneminde ABD Silahlı Kuvvetleri, Afganistan ve Irak'ta büyük çapta operasyonlar yürütürken, aynı anda küresel çapta Japonya'dan Almanya'ya yayılan askeri yükümlülüklerini de yerine getirmiştir. Bu kapsamda 2004 ve 2008 arasında ABD Silahlı Kuvvetlerinin büyüklüğü 1,3-1,4 milyon arasında dalgalanırken, 2006'ya gelindiğinde özellikle Irak'ta devam eden direnişe ve mezhepsel şiddete son verebilmek amacıyla ABD Kara Kuvvetleri ve Deniz Piyade sayısında artışa gidilmiştir. Bu kapsamda 2004 yılında 493 bin seviyesinde olan Kara Kuvvetleri, 2008 sonunda 547 bin seviyelerini geçmiş; Irak'ta şehir savaşlarında, Afganistan'da ise kırsalda ve dağlık bölgelerde Taliban unsurlarına karşı etkin bir şekilde kullanılan Deniz Piyadeleri ve Özel Kuvvet unsurlarının sayısı ise 177 binden 202 bin seviyelerine çıkarılmıştır.[843] Bush yönetimi ikinci dönemiyle birlikte, Savunma Bakanı Rumsfeld ve ekibinin uyguladığı yüksek ateş gücü ve düşük askeri mevcudiyet stratejisinin ABD'yi her iki çatışma alanında da başarıya ulaştırıp ulaştırmayacağı ciddi bir şekilde sorgulanmaya başlanmıştır.[844]

ABD Irak'ta 2004 ve 2005 yıllarında ortalama 900 kayıp vermiş, bu askeri kayıplara rağmen, önceki sayfalarda da açıklandığı üzere Irak'ta siyasi istikrarın sağlanması ve mezhepsel şiddetin sonlandırılması hedeflerine ulaşamamıştır.[845] Baker

---

842 PEW Araştırma Merkezi'nin 2003-2008 döneminde Amerikan halkının Irak Savaşı'na verdiği desteği ölçmek amacıyla gerçekleştirdiği kamuoyu araştırmaları için bkz. https://www.pewresearch.org/2008/03/19/public-attitudes-toward-the-war-in-iraq-20032008/ (Erişim tarihi 20 Haziran 2022).

843 Robert M. Gates, **Duty: Memoirs of a Secretery at War**, First Vintage Book Edition, Mayıs 2015, New York, ss. 47-50.

844 Thom Shanker ve Eric Schmitt, The Struggle For Iraq: Hearings Rumsfeld Accepts Blame and Offers Apology in Abuse, **The New York Times,** 8 Mayıs 2004; US Officials Blame Rumsfeld on Small Army, **The Sdyney Morning Herald**, 31 Mart 2003, Thomas E. Ricks, Rumsfeld's War Plan Shares the Blame, The Washington Post, 25 Ağustos 2004.

845 A. Robert M. Gates, **Duty: Memoirs of a Secretery at War**, First Vintage Book Edition, Mayıs 2015, New York, ss. 47-50.

Hamilton IÇG Raporu'nda da belirttiği üzere ABD'nin Irak'ta askeri mevcudiyetini artırması ve Iraklı askeri unsurların güvenlik sorunları bağlamında daha fazla sorumluluk alması Irak'tan kademeli çekilmesi tavsiye edilmiştir. Peki ABD'nin sahadaki askeri unsurlarını kısa sürede takviye edecek imkân kabiliyeti var mıdır? Teknik olarak vardır; önceki bölümde de incelendiği üzere ikinci savaş döneminde ABD askeri gücü 1945'te 16 milyon seviyelerine ulaşmıştır.[846] Öte yandan siyasi olarak ABD'nin Irak'taki askeri güç kullanımına desteğin azalması ve Irak'tan ABD'nin asker çekmesine yönelik beklentiler ve taleplerin arttığı bir ortamda, ABD'nin askeri mevcudiyetini gerek Irak'ta gerekse genel olarak artırmasında sorunlarla karşılaşılmıştır.

Bununla birlikte Kasım 2006'da Rumsfeld'in Savunma Bakanlığı'ndan alınması ve yerine Cumhuriyetçi Parti geçmişi bulunmakla birlikte Kongre'de her iki partiden de destek alabilecek, R. M. Gates'in getirilmesi, ABD'nin Irak'ta ve dolayısıyla Afganistan'daki askeri politikalarında değişikliğe gidileceğini göstermiş, Bush yönetiminin en azından Irak'ta başlanan işi bitirerek çekilme sürecini başlatabileceği siyasi ortamı oluşturmasını sağlamıştır. R. Gates, Ocak 2007'de ABD Silahlı Kuvvetlerinin genel personel yapısında da değişiklik gerçekleştirilmesini teklif etmiş, önceki sayfada değinilen ABD Kara Kuvvetlerindeki ve Deniz Piyade sayılarındaki artış, R. Gates'in teklifiyle gerçekleşmiştir. Gates bu durumu anılarında bir gereklilik olarak açıklamıştır. Kara Kuvvetleri'ndeki 65 bin, Deniz Piyadeleri'ndeki 27 binlik artışın, ABD Hazinesi'ne maliyetinin yıllık 17-20 milyar dolar, beş yıllık ise yaklaşık 100 milyar dolar olabileceği hesaplanmıştır.[847] Ayrıca mevcut askeri unsurlardan da maksimum fayda sağlanması ve ABD'nin ihtiyaç duyduğu askeri personel ihtiyacının karşılanması amacıyla, Irak ve Afganistan savaşının başında ortalama 6 ay seviyesinde olan rotasyon sürelerini Gates 15 aya çıkarmak zorunda kalmıştır.[848] R. Gates'e intikal eden bilgilere göre, Temmuz 2007'ye gelindiğinde ABD'nin Irak'ta askeri mevcudiyetinin başladığı Mart 2003'ten itibaren farklı rotasyon süreçleri göz önüne alınarak yapılan hesaplamada

---

846 ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki askeri unsurlarının dağılımı ve seviyesi için bkz. https://edition.cnn.com/2013/07/09/world/world-war-ii-fast-facts/index.html, (Erişim tarihi 3 Haziran 2022).

847 Robert M. Gates, **Duty: Memoirs of a Secretery at War**, First Vintage Book Edition, Mayıs 2015, New York, ss. 47. Michael Gordon, **The End Game the Inside Story of Struggle for Iraq from George W. Bush to Barack Obama**, Knopf Publishing Group, 2012.

848 A.g.e., Robert M. Gates. s. 57.

toplamda 1 milyon 754 bin ABD askeri görev yapmıştır.[849] Peki, ABD'nin siyasi, ekonomik ve askeri gerçeklerin Irak'ta askeri güç kullanımı devam ettirmesine olumlu bir katkı sunmadığı bir ortamda, ABD'nin her iki askeri operasyonu Bush yönetiminin ikinci döneminde nasıl bir gelişim sürecine girmiştir?

## 3.11. Bush Yönetiminin II. Döneminde ABD'nin Afganistan ve Irak'ta Askeri Güç Kullanımı ve Durumu

Bush yönetiminin ikinci döneminde, Amerikan kamuoyunda "*kötü/haksız savaş*" olarak tanımlanan Irak'ta ABD Silahlı Kuvvetleri 2004-2006 döneminde önemli kayıplar verse de ülkede yönetimin tamamen Iraklılara geçmesi için güvenlik ve istikrarın sağlanması hedefi doğrultusunda ilerlemiştir. Buna karşın Amerikan kamuoyunda "*iyi/doğru savaş*" olarak kabul edilen ve algılanan Afganistan'da ise aynı dönemde Irak'a kıyasla daha istikrarlı bir görünüm sergilenirken, Taliban Afganistan kırsalında hızla yapılanmış ve ABD askeri unsurlarına karşın imkân/kabiliyetini artırmıştır.[850] Örneğin, ABD Silahlı Kuvvetleri 2004'te Afganistan'da sadece 60 askeri personel kaybederken, 2005 yılında bu sayı 131, 2006'da 191, 2007'de ise 232'ye ulaşmıştır. Bu kapsamda doğru bir kuvvet kullanımı olarak görülmeyen Irak'ta 2007'den itibaren ABD'nin askeri kayıpları azalırken, 2004 sonrasında Afganistan'da askeri kayıplar her yıl yeni bir seviyeye ulaşarak artış kaydetmiştir.[851] ABD, Afganistan'da hızlı bir "zafer" kazanarak Irak'a odaklandığı dönemde (2003-2007), silahlarını bırakıp halk arasına karışan Taliban unsurları Pakistan'da Kuetta ve Peşaver'de yeniden örgütlenmiş, özellikle Peştunların yoğun yaşadığı, Afganistan'ın güney vilayetlerinde kırsal alanlarda hızla yayılmaya ve halk arasındaki etkinliklerini artırmaya başlamışlardır. Bu kapsamda 2005 yılı Afganistan açısından bir dönüm noktası olmuş, Peştun kavminden önemli destek gören Taliban, ülkede 2001'den itibaren kurulmaya çalışılan düzen ve istikrarı tekrar bozabilecek noktaya gelmeye başlamıştır.[852]

---

849 A.g.e., Robert M. Gates. s. 130.

850 A.g.e., Robert M. Gates, ss. 182-220.

851 Afganistan'da ABD askeri kayıplarının yıllara göre dağılımı için bkz. https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 18 Haziran 2022).

852 Robert L. Granier**, 88 Days to Kandahar: A CIA Dairy**, New York, Simon & Schuster, 2016, (E-Kitap), s. 524, Seth G. Jones, **In the Graveyard of Empires: America's War in Afghanistan,** New York, W. W. Norton & Company, 2009, ss. 298-356 (e-kitap).

Bu çerçevede ABD'nin Afganistan'a müdahalesi sonrasında Afgan toplumu arasında yalnızlaşan Taliban liderliği ve unsurları; ABD ve uluslararası toplum güdümümde Afganistan'da merkezi hükümetin inşa sürecinde yaşanan başarısızlıklar, Afgan Hükümeti'nin Kâbil merkeze hapsolması ve Kâbil dışında önemli bir varlık gösterememesi, Afgan Güvenlik Güçleri'nin (AGG) ve Afgan kamu yönetiminde yaşanan etnik temelli ayrışmalar neticesinde, Afgan halkının başta güvenlik, ekonomik ve adli sorunlarının çözememesiyle birlikte Batı'nın tanıdığı Afgan yönetimine alternatif bir yönetimsel yapıya dönüşmeye başlamıştır.[853] Afgan merkezi yönetiminin uluslararası camianın önemli seviyelerde yapmış olduğu maddi yardımları hak sahiplerine ulaştırmadaki başarısızlığı, Afgan karar alıcıların ciddi yolsuzluklara bulaşması, Afgan halkı arasındaki adli sorunların çözülememesi ve adaletin sağlamaması, mal ve can güvenliğinin güvence altına alınamaması, tüm bu alanlarda da Afgan halkının sorunlarını çözme –devlet olma– iddiasında bulunan Taliban'ın, halk arasında bozulan algısının da onarılmasını sağlamıştır.

Taliban'ın 2005 sonrasında özellikle Afganistan'ın güney ve doğusunda artan faaliyetleri, Irak'ta direnişçilerin kullandığı El Yapımı Patlayıcıların (EYP) çeşitli araçlara ve yol kenarı gibi yerler yerleştirilmesi sonucu gerçekleştirilen saldırılarda, AGG ve ABD liderliğindeki ISAF güçleri de hedef alınmıştır. Taliban unsurlarının Aralık 2006'da gerçekleştirdikleri saldırılar, Aralık 2005'e göre yüzde 200 artış göstermiş ve Ocak 2007'de ise bu oran yüzde 300'e ulaşmıştır. Aynı şekilde 2005'te 39 olan intihar saldırı sayısı, 2006'da 139'a çıkmıştır.[854] Taliban unsurlarının artan aktivitesi ve imkân/kabiliyeti, 1980'li yılların önemli mücahit liderlerinden, Hizb-i İslami lideri Gülbeddin Hikmetyar ve Hakkani Ağı lideri Celaleddin Hakkani'nin de Taliban saflarına katılması veya onlarla belirli seviyelerde işbirliği yapmaları sonucunu doğurmuştur.[855] Böylece ABD 2006'ya gelindiğinde, Afganistan'da güvenlik ve istikrarı sağlama

---

853 Robert M. Gates, Eric Edelman ve sahadaki askeri yetkililer ile gerçekleştirdiği görüşmelerde, Afganistan'da ABD'yi topluma anlatmakta zorluk çektikleri, Afgan devleti içinde halkın uluslararası topluluğa bakışını etkileyen ciddi bir bozulma ve yolsuzluk olduğunu, Hamid Karzai'nin Afganistan'da düzenin sağlanamamasının nedeni olarak Kuzey İttifakı'ndaki "savaş lortlarını " ön plana çıkarmasına karşın, Afgan devlet mekanizmasının yolsuzluğa bulaşması ve bir parçası olmasının da ABD'nin sahadaki askeri başarısını etkilediğini değerlendirmektedir. Bkz. a.g.e., Robert M. Gates, s. 183, 186, 193.

854 A.g.e. Seth G. Jones; Bruce Riedel, "Al Qaeda strikes back", **Foreign Affairs**, 2007, Cilt 86, Sayı 3, ss. 24-40; A.g.e. Robert M.Gates, ss. 183-184.

855 Carter Malkasian, **The American War in Afghanistan**, Oxford University Press 2021, ss. 260-70.

hedefinden uzaklaşırken, Taliban ise kırsaldaki hâkimiyetini kademeli olarak şehirlere taşımaya başlamıştır.[856]

R. M. Gates'in Savunma Bakanlığı'na gelmesi sonrasında, 15 aylık rotasyon gerekliliğinin, Afganistan ve Irak'ta görev yapan ABD askeri unsurlarına getirilmesiyle 2008'de ABD'nin Irak'taki askeri mevcudiyeti 160 bine, Afganistan'da ise 31 bin seviyesine ulaşmıştır.[857] Bununla birlikte, ABD'nin Afganistan'da askeri mevcudiyetinin 2003-2004 yıllarına kıyasla neredeyse dört katına kadar çıkmasına karşın, Afganistan'daki ABD Silahlı Kuvvetlerinin komutanlarından General David McKiernan ve Karl Eikenberry'nin 2009 yılında ABD askeri mevcudunun 40 bin seviyelerine çıkarılması ve NATO ülkelerinin taahhütte bulundukları AGG'nin eğitimde görev alacak 3 bin 500 ilave askeri uzmanın görevlendirilmesi yönündeki talepleri devam etmiştir.[858] Bu noktada ABD Savunma Bakanlığı'nda askeri ve sivil bürokrasi arasında Afganistan'da asker sayısının artırılmasının, ABD'nin sahadaki görünürlüğünü artırıp artırmayacağı, farklı etnik ve mezhepsel kimliklere sahip olsalar da Afgan halkını İngiltere ve SSCB örneğinde olduğu gibi Afganistan'ı kontrol etmek isteyen bir dış güce karşı birleştirip birleştirmeyeceği tartışması yaşanmıştır.[859] Bu kapsamda Bush yönetiminin son döneminde Afganistan'da ABD ve müttefik ülkelerin asker sayılarını 2009 döneminde artırması, Taliban ve diğer terör unsurlarıyla mücadeleye devam edilmesi konusunda Kongre ve Başkanlık arasında bir ayrışma olmamış, teknik olarak görev süresi Ocak 2009'da son bulacak olan Robert M. Gates, Afganistan konusundaki taleplerine yasama çevrelerinden destek bulabilmiştir.

Öte yandan Irak sorunu, Bush yönetiminin ikinci döneminde özellikle Robert M. Gates'in Savunma Bakanlığı döneminde de önemini korumuş, Afganistan'dan farklı olarak Irak konusunda partilerüstü bir yaklaşım gözlenmemiştir. Özellikle Demokratik Partili Kongre üyeleri Cumhuriyetçi Parti'yi Irak konusunda sıkıştırmak ve ABD'nin Irak'tan çekilme sürecini başlatabilmek adına, önceki sayfalarda da değinilen yürütmenin mali yetkisini sınırlandırma, şarta bağlama ve tarih sınırı getirme gibi yöntemler

856 A.g.a.e. ss. 413-57.

857 Carter Malkasian, **The American War in Afghanistan**, Oxford University Press, 2021, ss. 457 (e-kitap).

858 A.g.e. Robert M. Gates, s. 306.

859 A.g.a.e. Robert M. Gates, s. 336.

benimsemişlerdir. Aslında 2007'ye gelindiğinde, Bush yönetimi ile Kongre arasında ABD askerinin Irak'tan çekilmesi noktasında bir ayrışma yoktur, Bush yönetimi de sahadaki Amerikalı komutanların teklifleri neticesinde Irak'tan ABD askerinin çekilmesini kabul etmiştir. Bununla birlikte Kongre ile yürütmenin ayrıştığı nokta, ABD'nin Irak operasyonunun mali yükünün artık Irak Hükümeti'nce daha fazla karşılanması ve Irak'tan ABD askerinin "*ne zaman*" çekileceği hususu olmuştur. Bush yönetimi ve sahadaki komutanlar, ABD'nin Irak'tan, ülkedeki güvenlik ortamının ve istikrarın sağlanması akabinde, Amerikan askerinin çekilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu minvalde Kongre, Demokratik Partili senatör Robert Bryd'ın Nisan 2007'de verdiği "*Irak'taki ABD askerlerinin 2007 Kış aylarında ülkeden tamamen çekilmesi ve Irak operasyonunun 2007 içinde kullanılacak 124 milyar ABD doları bütçesinin ABD askerlerinin Kış 2007'de Irak çekilmesi koşulu ile kullanılması imkânı*" tanıyan öneri 51 Demokrat senatörün oyuyla Senato'dan geçmiştir. Öte yandan söz konusu teklif Mayıs 2007'de Bush tarafından "*yasamanın yürütmenin alanına karıştığı*" gerekçesiyle reddedilmiştir.[860] Aynı şekilde Vatanseverlik Yasası'na muhalefetiyle tanınan Senatör Russ Feingold'un Şubat 2008'de, ABD askerinin Irak'taki görev süresinin sınırlandırılmasına ilişkin teklifi Senato'da oylamaya alınamamıştır.[861]

Bush yönetimi açısından ise 2007 yılı ABD'nin Irak'taki askeri operasyonlarının hem Sünni hem de ABD karşıtı Şii gruplar üzerinde etkili olmaya, ABD kayıplarının azalmaya başladığı bir dönem olmuştur.[862] Ayrıca NATO'nun Irak'ta ABD'nin Irak Hükümeti'nin güvenlik güçlerinin eğitimine destek vermesi, ABD'nin 2003'te Irak'ı işgal ettiğindeki tek taraflı hareket ettiği görüntüsünü ortadan kaldırmaya başlamış, ABD'nin bu konudaki yalnızlığını sonlandırmıştır.[863] ABD'de yürütme ve yasamanın Amerikan askerlerinin artık Irak'tan çekilmesi noktasında genel hatları ile uzlaştıkları noktada, sahada ABD Savunma Bakanlığı, ABD askerinin Irak'tan çekilme sürecini düzenleyen, akabinde ABD'nin Irak'la askeri ve ekonomik ilişkilerini bir çerçeveye

860 Thomas Ferraro ve Richard Cowan, US Senate Democrats stymied on Iraq withdrawal vote.

861 Richard Cowan, Senate Shelves Iraq US Troop Withdrawal Bill.

862 Thomas E. Ricks, **The Gamble: General Petraeus and the American Military Adventure in Iraq**, New York, 2009.

863 NATO'nun Aralık 2011'de son bulan ve Irak Ordusu'nun eğitimi için 2004'te başlatılan misyonu için bkz. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51978.htm (Erişim tarihi 19 Haziran 2022).

oturtulmasını sağlayan Askeri Güçlerin Durumu Anlaşması'nı (Status of Forces Agreement- SOFA), Irak Hükümeti imzalaması kalmıştır.

Bu noktada ABD Savunma Bakanı Robert M. Gates'in de açıkladığı üzere, ABD askerinin Irak'taki durumu kadar (Rumsfeld'in askeri planlamasının bir ürünü olan) özel güvenlik şirketlerinin ve şirket personelinin Irak'taki durumu olmuştur. Irak'ta 2008'e gelindiğinde, 7 bin 300'ü Savunma Bakanlığı tarafından kiralanan toplamda 150 bin özel güvenlik şirketi çalışanı faaliyet göstermektedir.[864] Bu çalışanlar General David Petraeus'un da vurguladığı üzere, kontrolsüz ve Irak'ta ne yaptıkları belli olmayan bir grup haline gelmiş, Irak'taki faaliyetleri Iraklıları da rahatsız etmeye başlamış ve söz konusu şirketlerin Irak'taki mevcudiyetinin analiz edilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda Kongre ve Savunma Bakanlığı'nda gerçekleştirilen temaslar akabinde 2008 itibarıyla söz konusu şirketler, Irak'taki ABD Komutanlığı'na bağlanmıştır.[865] Böylece ABD, Irak'ta faaliyet gösteren tüm silahlı unsurları tek bir komuta zinciri altına alınmıştır.

Başkan Bush ve Savunma Bakanı Robert M. Gates, Irak'taki ABD askerlerinin komutanı David Petraeus'un Irak'taki güvenlik durumunun düzelme gösterdiği, Irak ordusunun sorumluluk almaya hazır olduğu yönünde bir açıklama yapması akabinde, Irak'tan çekilme sürecinin başlatılmasını doğru bulmuşlardır. Bu kapsamda Mart 2008'de D. Petraeus'un bu yöndeki açıklaması ile Eylül 2008'de ilk tugayın çekilmeye başlanması ve Aralık 2008'de 10-15 tugaydan oluşacak 100 bin kişilik ABD askeri gücünün ABD'ye dönüşünün tamamlanması, 2011'de ise 158 bin kişilik konuşlanmasının tamamen sonlandırılması ön görülmüştür.[866] Bu çerçevede Iraklı yetkililerle 2008 yaz aylarında sürdürülen görüşmeler tamamlanmış, 17 Kasım 2008'de ABD'nin Bağdat Büyükelçisi ile Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari arasında imzalanan çerçeve anlaşma, ABD Başkanı Bush ve Irak Başbakanı Nuri Al Maliki tarafından 14 Aralık 2008'de imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Irak'taki ABD askerlerinin çekilmesini düzenleyen SOFA'ya göre, anlaşmanın 1 Ocak 2009'da yürürlüğe girmesi, 30 Haziran 2009'da Irak'ta şehir ve diğer yerleşim merkezlerinde ABD askerinin kalmaması ve 31 Aralık

---

[864] A.g.e., Robert M. Gates, s. 306.

[865] A.g.e., Robert M. Gates, s. 306.

[866] R. Chuck Mason, "US-Iraq Withdrawal/Status of Forces Agreement: Issues for Congressional Oversight", 13 Temmuz 2009, **CRS-Report For Congress**, ss. 1-10.

2011'de ise Irak'taki ABD askeri mevcudiyetinin tamamen son bulması konusunda mutabakata varılmıştır.[867] Bununla birlikte Barack Obama'nın Ocak 2009'da Başkanlık görevini devralmasıyla Irak'tan çekilme sürecinin kısaltılmasına yönelik tartışmalar tekrar başlayacaktır.

## 3.12. Sonuç

El-Kaide'nin gerçekleştirdiği 11 Eylül saldırıları, ağırlıklı olarak iç siyaset öncelikli bir gündeme odaklanan, dış meselelerden çok vergi indirimi ve eğitim reformu gibi konuları ele alan Bush yönetiminin tüm planlamalarını bir günde geri dönüşü olmayacak şekilde değiştirmiştir. Söz konusu saldırılar adeta göz göre göre gelmiş, istihbarat birimleri arasındaki koordinasyon eksikliği, ABD'nin kendi evinde saldırıya uğramasıyla sonuçlanmıştır. Bush'un saldırılar sonrasında yaptığı ilk konuşmada, özetle vurguladığı hususlar arasında; "*Amerikalıların özgürlüğünün ve yaşam tarzının saldırı altında olduğunu, saldırıyı gerçekleştirenlerin halka korku vermek istediklerini, ancak başarısız olduklarını, Amerika'nın güçlü olduğunu, ABD ordusunun güçlü olduğunu, Amerikan ekonomisinin güçlü olduğunu, Kongre'nin kendisine destek vereceği*" hususlarını açıklamıştır.[868] Konuşmasında Bush, ABD Silahlı Kuvvetlerinin görevini yapmaya hazır olduğunu ve güçlü olduğunu vurgulamıştır. Aynı şekilde ABD ekonomisinin de güçlü olduğunun da altını çizmiştir.

Bu bağlamda 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin terör ağları ve bu ağlara sığınma sağlayan devletlerle mücadelesinde en çok ihtiyaç duyacağı, dayanacağı iki güç de ordusu ve ekonomisi olmuştur. Yeni muhafazakârlar, ABD'nin küresel çapta terörle mücadelesinde askeri gücünü ön plana çıkarmış; ABD, Afganistan ile başlayan ve 2003'te Irak'ın işgaliyle devam eden süreçte en çok Silahlı Kuvvetlerinin gücüne ihtiyaç duymuştur. Afganistan'da Bush yönetimi NATO müttefiklerinin de verdiği destekle Taliban ve El-Kaide'ye karşı "*çok taraflı"* bir strateji benimseyerek, uluslararası koalisyonla hareket etmiştir. Öte yandan "Bush Doktrini"nin altyapısını hazırlayan yeni muhafazakârlar, ABD'nin güvenliğinin sağlanması sorununa çok geniş lenslerle bakarak, KİS bulunduran diktatörlerin kontrolündeki "haydut devletlerin" ABD'ye tehdit

867 A.g.a.e. ss. 1-10.

868 G. W. Bush'un 11 Eylül saldırıları sonrasındaki ilk konuşması için bkz. https://www.georgewbushlibrary.gov/explore/exhibits/911-steel-american-resolve

oluşturduğunu ve ABD'ye yönelen tehditlerin başında da Irak lideri Saddam Hüseyin'in bulunduğunu öne sürmüşlerdir.

Irak'ta rejim değişikliğine gidilmesi amacıyla askeri güç kullanılması ve sonrasındaki gelişmelerde, ABD'nin kaçınılmaz olarak Irak'taki ulus inşa sürecinin tarafı olan ve etnik-mezhepsel çatışmaların ise ortasında kalan ABD, yeni muhafazakârların açıkladığı gibi askeri güç Irak'a demokrasinin getirilemediğini bizzat sınamıştır. Bu sınama aynı zamanda ciddi anlamda yaşama ve maddi kayba neden olmuş, iyi bir yönetici olduğunu öne süren Bush, ikinci döneminde Irak'taki kötü gidişatın sorumluları olarak gördüğü yeni muhafazakârları, görevlerinden uzaklaştırmaya başlamıştır. Böylece Bush yönetimi kendi iki dönemlik sürecinde dahi askeri güç kullanımını değiştirmeye çalışmış; tek taraflı başladığı Irak macerasına, Irak'ın yeniden inşa sürecine NATO müttefiklerinin verdiği destekle kısmen çok taraflı bir yapı kazandırmaya çalışmıştır.

Gelinen noktada, Bush 11 Eylül saldırıları akabinde yaptığı ilk konuşmada, üzerinde durduğu askeri ve ekonomik güçlerinin sınırsız olmadığı gerçeğiyle yüzleşmiş, Bush ikinci dönemini tamamlamaya hazırlanırken, Irak'tan da çekilme sürecini başlatmıştır.

# DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
# H. BARACK OBAMA DÖNEMİNDE ABD'NİN AFGANİSTAN ve IRAK'TA ASKERİ GÜÇ KULLANIMI

## 4.1. Barack Obama'nın Başkanlık Öncesi Dünya Görüşü ve Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması

Barack Obama hayat hikâyesini anlatırken, ancak ABD gibi bireylere imkân eşitliği sağlayan bir ülkede orta gelir grubu bir aileden gelen iyi eğitimli bir bireyin başkan olabileceğini belirterek, kendisine tanınan imkânları en iyi şekilde kullandığını, hikâyesinin bir Amerikan modeli olduğunu belirtir.[869] Bu bağlamda George W. Bush örneğinden farklı olarak Obama, başkan, senatör veya valilerin olmadığı, gayet sıradan ve belirli açılardan da trajik bir yaşantıdan gelen ailesinin durumunu, iç siyasette toplumun önemli bir çoğunluğunu oluşturan sıradan bir Amerikan vatandaşı olduğunu göstermek için oldukça verimli bir şekilde kullanmıştır.[870] Birleşik Krallık ve Kenya vatandaşı olan siyahi Barack Obama Sr., aslen Kansas Wichita'dan Ann Durham'ın çocuğu olarak 1961'de Hawaii'de dünyaya gelmiştir. Obama, annesi Ann Durham'ın babasından 1964'te boşanmasının akabinde Endonezya vatandaşı Lolo Soetoro ile evlenmesi nedeniyle 1967-1971 arasında Endonezya'da yaşamıştır. Obama'nın annesinin L. Soetoro ile evliliğinden olan Maya Soetoro-Ng ve babasının Kenya'daki evliliklerinden olma toplam sekiz üvey kardeşi vardır. Ayrıca üvey kız kardeşi Maya Soetoro-Ng'un eşi de yarı Kanada yarı Çin kökenlidir. Çok farklı etnik kökenleri ve geçmişleri bulunan bir aileden gelen Obama, ailesinin Birleşmiş Milletler, kendisinin de "dünya vatandaşı" gibi olduğunu siyasete atıldığı dönemde sıklıkla kullanmıştır.[871]

Kozmopolit bir aileden ve kökenden gelen Barack Obama, annesinin Endonezya'da bulunduğu dönemde, İslami ve Katolik derslerin verildiği devlet okullarında eğitim görmüş, akabinde Hawaii'de lise eğitimini tamamlamış, daha sonra

---

869 Barack Obama'nın 2004 Demokratik Parti Konvansiyonu'nda yaptığı konuşmanın tam metni için bkz. https://www.nytimes.com/2004/07/27/politics/campaign/barack-obamas-remarks-to-the-democratic-national.html, ayrıca bkz. https://www.npr.org/2012/05/30/153994202/obamas-own-story-defines-his-american-dream (Erşim tarihi 14 Haziran 2022).

870 Bkz. dipnot 867.

871 George Will, Obama's World Citizen Pose May Have Hit Wall in Berlin, **Rockford Register** Star, 02 Ağustos 2008, Barack Obama'nın hayat hikâyesi için bakınız. https://www.britannica.com/biography/Barack-Obama (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

da Los Angeles'taki Occidental College'da iki sene lisans düzeyinde ders almış, 1981'de transfer olduğu New York Columbia Üniversitesi'nden 1983'te Siyaset Bilimi'nden mezun olmuştur. Bir süre Manhattan'da Business International Corporation adlı şirkette yazar ve editör olarak çalışan Obama, 1985-1988 arasında Katolik Kilisesi'ne bağlı toplumsal kalkınma projelerinde yer almış, siyahi Amerikalıların sorunlarıyla ilgilenmiş, iş eğitim programlarında ve maddi güçleri olmayanlar için açılan üniversite eğitim programlarında ders vermiş, Gammaliel Vakfı'nda ev satın alan Afrikalı Amerikalılara hukuki destek sağlamış ve davalarında temsil etmiştir.[872] Chicago'da bulunduğu dönemde siyahi Amerikalıların insan hakları sorunlarında hukukçu olarak çalışan Obama, bu üç yıl içinde Chicago'da gerçekleştirdiği toplumsal çalışmalarla önemli bir siyasi desteğe ve etki alanına ulaşmıştır. Harvard Üniversitesi Hukuk Programı'na 1988'de kabul edilen Obama, bu süreçte Chicago'da Sydney&Austin ve Hopkin&Suttler hukuk firmalarında yaz stajlarını yapmış, *Harvard Hukuk Dergisi*'nin de ilk siyahi Amerikalı editörü olmuştur.[873]

Harvard Hukuk Programı'ndan (Juris Doctorate) 1991'de mezun olan Obama, 1991-1993 döneminde, Chicago Üniversitesi'nde anayasa hukuku dersleri vermiş, aynı zamanda Chicago'da Illinois Eyaleti'ndeki siyahi Amerikalıların seçmen haklarını savunan Oy Projesi'nde (Project Vote) yer almış ve Chicago'da 150 bin siyahi seçmenin seçmen kayıtlarının yapılmasını sağlamıştır. Obama 1993-2004 döneminde ise, sivil toplum faaliyetlerini yoğunlaştırmış, orta sınıf ve düşük gelir grubunun hukuki sorunlarıyla ilgilenmiş, özellikle düşük gelir grubundan şahısların, büyük şirketlere yönelik açtıkları grup davalarında avukatları olarak çalışmış, sivil toplumla iç içe olan bu projeler, Obama'nın siyasi kariyerinde ilk basamağı teşkil eden, Illinois Eyalet Meclisi'ne Demokratik Parti'den seçilmesini sağlamıştır.[874]

Eyalet senatörü olarak 1997-2004 arasında birçok toplumsal sorunla ilgilenen Obama, düşük gelir grubundan çalışanların kredi almalarını kolaylaştırmak amacıyla ek

---

872 Barack Obama'nın hayat hikayesi için bakınız. https://www.britannica.com/biography/Barack-Obama (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

873 Michael J. Pomante II, Scot Schraufnagel, **Historical Dictionary of Barack Obama Administration,** New York, Rowman & Littlefield Publishers, 2018, xvii; Fox Butterfield, "First Black Elected to Head Harvard Law Review", **New York Times**, 2 Haziran 1990.

874 Project Vote Web Sayfası için Bakınız. http://www.projectvote.org/news/surge-in-minority-voting-pushed-obama-over-the-top/; Obama Got his Start in Civil Rights Practice, 20 Şubat 2007, https://www.nbcnews.com/id/wbna16738869

kredi puanları verilmesini, sağlık hizmetlerinde aynı şekilde düşük gelir grupları lehine reform yapılmasını sağlayan düzenlemelerin eyalet senatosunda yasalaştırılmasını her iki parti desteğinde sağlamıştır.[875] Demokratların tekrar çoğunluğu sağladıkları 2003 seçimlerinde Illinois Senatosu'nda Sağlık Komitesi Başkanı seçilen Obama, polis teşkilatının gözaltına aldığı şahıslara yönelik "ırkçı" profil oluşturma uygulamasının izlenmesi ve cinayet soruşturmalarının kayıt altına alınması gibi konularda yapılan yasal düzenlemelerin çıkarılmasında yer almıştır. Obama'nın Chicago'daki etnikliği, 2004 ABD Senatosu seçimlerinde de kendini göstermiş, G. W. Bush'un 2003 Irak işgali karşıtlığı üzerine kurduğu seçim kampanyası neticesinde, 102 seçim bölgesi bulunan eyaletin 92 seçim bölgesinde seçimleri kazanmış, bazı bölgelerde de Demokratik Parti uzun bir aradan sonra ilk kez çoğunluğu sağlamıştır.[876]

Barack Obama Illinois eyaletini 2005-2008 arasında temsil ettiği Senato'da, senatörler Richard Lugar ve Sam Nunn'un liderliğini yaptığı "Sovyetler Birliği Tehdit Azaltımı Yasası-1991" kapsamında oluşturulan, "İşbirliği İçinde Tehdit Azaltımı Programı"nda yer almış, Richard Lugar ile Ağustos 2005'te Rusya'da mobil nükleer silah fırlatma mekanizmalarının imha inceleme gezilerine katılmıştır.[877] Ayrıca Senato döneminde, "Federal Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Yasası'nın fonlanması ve sonrasında aynı yasanın devamı niteliğinde olan Federal Harcamalarda Şeffaflık ve Hesap Verebilirliğin Güçlendirilmesi teklifinin yasalaşma sürecinde yer almıştır.[878] Obama, siyasetçilerin lobi şirketleriyle ilişkilerini düzenleyen, siyasetçilerin alabilecekleri hediyelere yeni sınırlamalar getiren, Dürüst Liderlik ve Açık Hükümet Yasası'nı, İran Yaptırımları Yetki Kanunu'nu, çocukların sağlık sigortasına ulaşımında bazı kolaylıklar sağlayan yasa değişikliklerini, çatışmalarda ölen ABD Silahlı Kuvvetleri mensuplarının yakınlarının bir yıl işlerinden çıkarılmalarını engelleyen düzenlemeleri desteklemiştir.

875 James Lo, "*Voting Present: Obama and the İllinois Senate 1990-2004"*, **Sage Open,** 8 Aralık 2013, ss. 1-14, Obama'nın illinois Senatosu'ndaki dönemi için Obama Kampanyası web sayfasına bakınız. http://factcheck.barackobama.com/factcheck/2008/01/14/obamas_strong_record_of_accomp.php (Erişim arihi 16 Haziran 2022).

876 Michael Nelson, Barack Obama Campaigns and Elections, Miller Center, web sayfası: https://millercenter.org/president/obama/campaigns-and-elections (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

877 Richard Lugar, "Cooperative Threat Reduction and Nuclear Security: Interview with Senator Richard Lugar", **George Town Journal of International Law**, Sayı 10, 2009, s 183.

878 Obama and Coburn Introduce Strengthening Transparency and Accountability Act 2008, Web Sayfası: https://sgp.fas.org/news/2008/06/obama-coburn.html (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

Ayrıca senatörlüğü döneminde sağlık, eğitim, iş, işçi ve emekli haklarına yönelik kurulan komite çalışmalarında yer almıştır.[879]

Bu bağlamda Barack Obama'nın başkanlık öncesi siyasi kariyeri incelendiğinde, George W. Bush'tan farklı bir siyasi hedefi, farklı bir kitleye hitap ettiği ve insan hakları, bireysel özgürlükler açısından farklı görüşlere sahip olduğu görülür. Örneğin, Bush özel girişimciliği ve şirketlerin kârlılığını öncelerken, Obama siyasi hayatının başında, bireysel ve toplumsal haklar, orta ve düşük gelir gruplarının sorunları, sağlık reformu, ayrımcılığa karşı insan hakları hareketleri gibi farklı gündemlere odaklanmıştır. Öte yandan, senatör seçilmek amacıyla 2004'te gerçekleştirdiği kampanyasında açıkça, ABD'nin Irak politikasına ve Irak'ta askeri güç kullanmasına karşı çıkarak, bu noktadaki tutumunu da göstermiştir. Peki, Obama başkan seçildiği kampanya döneminde nasıl bir Amerika vizyonu çizmiş, o dönemin uluslararası ortamında ABD'nin milli güvenlik önceliklerini hangi çerçevede belirlemiştir?

ABD'nin 2007'de yaşadığı ekonomik küçülme ve akabinde Eylül-Ekim 2008 döneminde ülkedeki dev finans kuruluşlarının teker teker iflas etmesi, 2008 Başkanlık seçimlerinin odak noktasının ekonomi ve Amerikan toplumunun yaşam koşullarının nasıl düzeltileceği üzerine olmasına yol açmıştır.[880] Amerikan ekonomisi o kadar büyük bir sarsıntı geçirmiştir ki, ABD'nin konut sektörünün dayandığı mali yapı kısa sürede çökmüş, konut kredilerinin ikincil piyasalarda bir araya getirilerek, finansal varlıklar halini aldıkları yatırım sistemi ve bu sisteme yatırım yapan çok sayıda kurum bir gecede iflas ederek piyasadan çekilmiş, seçim yılı 2008'de ekonomik daralmayla işsizlik rakamları yükselmeye başlamıştır.[881] Bu nedenle Obama kampanyasının da önceliği ekonomi olmuş, uluslararası politika konusu ise ekonomik sorunların yanında tali bir konu olmuş ve çoğunlukla 2003 Irak Savaşı karşıtlığı üzerine (2004'te Senato seçiminde olduğu gibi) inşa edilmiştir. Bununla birlikte Obama, seçim kampanyasında, uluslararası politika ve ABD'yi uluslararası güvenlik ortamında nasıl konumlandıracağına ilişkin bazı düşüncelerini de açıklamıştır.

---

879 Baracak Obama tarafından desteklenen yasa tekliflerinin tam listesi için bkz. https://www.congress.gov/member/barack-obama/O000167 (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

880 Robert Singh, **Barack Obama's Post American Foreign Policy: The Limits of Engagement**, Bloomsbury Academic, London, 2012, s. 1, s. 21.

881 A.g.a.e. s.1, s. 21.

Bu noktada Obama'nın, selefi Bush'tan temel farklılığı uluslararası sistemin yapısındaki değişimi ortaya çıkaran küreselleşmeyi ve küreselleşme neticesinde ortaya çıkan sorunlarla mücadelede "*çok taraflı*" bir yaklaşım benimsemiş olmasıdır. *The Audacity of Hope* kitabında Obama, ABD'nin yeni 21. yüzyılda karşı karşıya kaldığı sorunları büyük ölçüde küreselleşme süreciyle ilişkilendirmekte; terörizm, başarısız devletler, iklim değişikliği, nükleer silahların yayılımı ve küresel salgınların sadece ABD'nin tek başına çözebileceği sorunlar olmadığını vurgulamaktadır. Sınırları aşan sorunlara ilişkin ABD'nin dünya çapındaki mücadelesinin, Amerikalıları korumayacağını, bununla birlikte ABD'nin çok taraflı işbirliği içinde bulunduğu Birleşmiş Milletler, NATO ve G20 gibi uluslararası kurumlar aracılığıyla ancak ABD'nin milli güvenliğine yönelen küresel tehditlerle daha etkin bir şekilde mücadele edilebileceğini savunmaktadır.[882] Barack Obama, G. W. Bush'tan farklı olarak, ABD'nin istisnailiğini (*exceptionalism*) dünyanın geri kalanındaki diğer toplumlardan veya medeniyetlerden üstün olduğu şeklinde yorumlamamış, Amerikan istisnailiğinin, Yunan, Britanya veya diğer ülkelerin kendisine özgü değerlerinden farklı olmadığını, her ulusun kendisine özel istisnai ilke ve karakteri olduğunu belirtmiştir.[883] Söz konusu yaklaşım Obama'nın kendi kimlik algısından da kaynaklanmaktadır. Obama çok kültürlü, neredeyse uluslarüstü çok geniş ve kozmopolit bir aileye sahip olması nedeniyle kendi aidiyetini sadece bir kimliğe, etnik kökene dayandıramamakta, birbirleriyle örtüşen kimlikler olduğunu düşünmektedir.

Bu kapsamda Obama da, Bush'un savunduğu gibi küresel seviyede liberal ve özgürlükçü değerlerin, bu değerleri temel alan devletlerin yayılmasını destekler, demokrasinin yayılmasını ABD'nin çıkarlarıyla örtüşen bir olgu olarak değerlendirir. Bununla birlikte Obama'yı ABD'nin çıkarına olacak şekilde özgür ve demokratik bir dünya düzeninin kurulması konusunda Bush'tan ayıran nokta, askeri güç kullanımıdır.[884] Obama her medeniyetin kendisine özel istisnailiği olduğunu savunurken, diğer medeniyet

---

882 Barack Obama, **The Audacity of Hope: Thoughts on Reclaiming the American Dream,** New York, Crown Publicshes, 2006, s.28, Ayrıca Barack Obama'nın Başkan olarak göreve başladığı gün yaptıpı konuşmanın tam metnine bakınız: https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-Barack-obamas-inaugural-address

883 Baracak Obama'nın Basın Açıklaması için Bakınız: https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/news-conference-president-obama-4042009; (Erişme tarihi 18 Haziran 2022)

884 Christopher Hemmer, Continuity and Change in the Obama Administrations National Security Strategy, **Comparative Strategy**, Cilt 30, Sayı 3, ss. 268-277.

ve ülkelere saygı duymakta ve ABD'den farklı bir siyasi, ekonomik yapı benimsemiş olan medeniyetlere zorla Amerikan değerlerinin benimsetilemeyeceğini, bunun doğru olmadığını ifade etmektedir. Örneğin, Obama Haziran 2008'de DC'de Ronald Reagan Binası'nda yaptığı konuşmada, "*ABD'nin dünyanın geri kalanına liderlik yapma, Amerika'nın imkânlarını Marshall Planı'nda olduğu gibi ihtiyaç duyan ülkelere ulaştırma, özgürlükler ve demokrasi gibi değerleri paylaştığı müttefiklerini desteklemesi gerektiğini*" ifade etmiştir.[885] Bununla birlikte ABD'nin savunduğu liberal-demokratik kurumların yayılmasını ve demokratik yönetişimin benimsenmesini hedeflemesine karşın, bu durumun diğer devletlere zorla kabul ettirilmesinden çok, ABD'nin kendisine özgü düzeninin diğer devletler açısından cezbedici, özendirici olmasıyla sağlanabileceğini düşünmektedir.[886] Senatör Obama kampanya döneminde, diğer ülkelerin rejimlerinin değiştirilmesi, Amerikan askeri gücüyle demokratik değerlerin üstünlüğüne dayanan rejimlerin tesis edilmesi veya daha doğru bir ifadeyle bu amaç doğrultusunda çaba gösterilmesini, ABD'nin bir dış politika veya milli güvenlik önceliği olarak görmemektedir.

Kampanya döneminde Senatör Obama'nın askeri güç kullanımını bir öncelik olarak görmemesi o kadar dış politika yaklaşımına yansımıştır ki başkan adayı DC'de gerçekleştirdiği konuşmadan iki hafta sonra Berlin'de, "*İran, Venezüella, Küba ve Myanmar liderleri ile herhangi bir ön koşul öne sürmeden görüşebileceğini*" açıklamıştır.[887] Obama, Bill Clinton döneminde olduğu gibi dünyadaki tüm sorunlarla ABD'nin meşgul olmasına karşı çıkmış, ABD'ye biçilen "*Küresel Polis*" rolünün, gereksiz ve ülkenin herhangi bir çıkarına da olmayacak çatışmalara sürükleyebileceğini ve ABD'nin gerçekten odaklanması gereken sorunlardan sapacağını, odağını kaybedebileceğini ileri sürmüştür. Aslında Obama, Clinton gibi önceliği iç sorunlara vermiş, seçim kampanyasında uluslararası alanda ABD'nin aktif bir şekilde uzun yıllar boyunca angaje olacağı ve ABD'nin önemli çıkarlarını etkilemeyen veya ABD ana

---

885 Barack Obama'nın 16 Haziran 2008'de yaptığı konuşmanın tam metni için bkz. https://www.theguardian.com/world/2008/jul/16/uselections2008.barackobama (Erişme tarihi 16 Haziran 2022).

886 Martin Dupuis ve Keith Boeckelman, **Barack Obama: the new Face of American Politics**, London, Praeger, 2008, s. 81.

887 Barack Obama'nın Berlin'de 24 Haziran 2008'de gerçekleştirdiği konuşma için bakınız. https://www.theguardian.com/global/2008/jul/24/barackobama.uselections2008 (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

karasının güvenliğine tehdit oluşturmayan sorunlarla ilgilenmeme veya kayıtsız kalma yolunu seçmiştir.

Örneğin, Senatör Obama başkan adaylarının katıldığı ikinci başkanlık tartışmasında, "tarihte ABD başkanlarının dış politika vizyonlarının kendi adlarıyla Monroe, Truman veya Bush doktrini olarak anıldığının hatırlatılıp kendisinin (B. Obama) dış politika ve milli güvenlik yaklaşımlarının nasıl tanımlanacağının" sorulması üzerine; "*Başkan Bush gibi doktrine bir yaklaşımının olmayacağı, dünyanın çok daha karmaşık bir hale geldiği, günümüzdeki güvenlik sorunlarının birbirleri ile daha bağlantılı, ortak güvenlik ve refah sorunları haline dönüştüğü, Orta Doğu'da bir çocuğun eğitim görmemesinin, Çin'in çevreyi kirletmesinin ABD'de de kendi sorunları haline dönüşebileceği*" cevabını vermiştir.[888] Aslında Obama bu cevaplarıyla ABD'nin dünyadaki tüm sorunları çözmesi ve diğer devletlere müdahale etmesi gerektiği düşüncesini desteklemese de güvenlik sorunlarının daha karmaşık bir hal aldığı ABD'nin ortak sorunlarla mücadele ederken, müttefikleriyle ortak çözümler üretmesi ve "*tek başına*" hareket etmemesi gerektiğini savunmuştur. Böylece Obama kendi döneminde ABD'nin karşılaşacağı milli güvenlik sorunlarını büyük ölçüde küreselleşme süreciyle bağlantılı terörizm, KİS'in yayılımı, küresel ısınma ve bunun gibi sınır aşan sorunlarla bağlantılı bir şekilde ele almıştır.

Öte yandan Obama'nın okuduğu bu uluslararası güvenlik ortamında, ABD nasıl bir pozisyon benimsemelidir? Obama kampanyası danışmanları, yeni dönemde Demokratik Parti'nin başkanlık seçimlerini kazanması halinde, ABD'nin Irak başta olmak üzere askeri operasyonlardan liderliği yapan öncü güç/unsur olmayacağı, bununla birlikte ABD'nin milli güvenlik hedefleriyle uyumlu güçlerin inisiyatif almasına karşı çıkmayacağı ve özgürlükçü bir dünya düzenine ulaşmak amacıyla angajmana giren devletleri arka planda kalarak destekleyeceği veya yönlendireceği şeklinde açıklamışlardır.[889] Bu yaklaşım ABD'nin uluslararası sorunlarda tek başına ön planda olup liderlik etmeyeceği, uluslararası mutabakat ve uyuşmayla hareket edeceği, G. W. Bush'un 2003 Irak Savaşı'nda izlediği yolun tam aksi yönde bir politika izleneceği

888 Michael Hirsh, Obama Has No Doctrine, **The Atlantic,** 29 Mart 2011.

889 Robert Singh, **Barack Obama's Post American Foreign Policy: The Limits of Engagement,** Bloomsbury Academic, Londra, 2012, ss. 39-63.

şeklinde de açıklanabilir.[890] Obama Başkanlık seçimi sürecinde, Amerikan toplumunun 2003 Irak Savaşı'na ve Bush yönetiminin Irak'ta geçerli bir neden olmaksızın iktidar değişikliği gerçekleştirmesine yönelik muhalif tavrından faydalanmış, geri planda kalınarak, ABD'nin üstün konumunun korunacağı yaklaşımıyla da seçmenin bu konudaki endişelerini gidermeye çalışmıştır.[891]

Ayrıca Obama, seçimin kazanılması halinde "Küresel Terörle Savaş"ta yakalanan El-Kaide ve diğer aşırıcı terör örgütleriyle bağlantılı olduğu iddia edilen şahısların tutulduğu Küba/Guantanamo Körfezi Tutuklu Kampı'nın kapatılacağını açıklamış, böylece sadece Amerikan toplumunda değil uluslararası alanda da Amensty International (Af Örgütü) başta olmak üzere insan hakları kuruluşlarının, ABD'yi hedef aldıkları bir diğer sorunun daha ortadan kaldırılacağı mesajını vermiştir.[892] Senatör Obama siyasi hayatı boyunca insan hakları ve bireysel özgürlükleri açısından hep özgürlükçü bir tutum benimsemiş, hukukçu ve siyasetçi kimliğiyle de devlete karşı bireylerin, kimi durumlarda Afrikalı Amerikalıların haklarını koruyacak düzenlemelere imza atmıştır. Bu nedenle Obama kampanyası açısından ABD topraklarında olmamaları nedeniyle herhangi bir adli sürece tabi olmayan, sürekli gözaltı sürecinde tutulan terör şüphelisi mahkûmların durumunun gözden geçirileceğine ve kampın bu çerçevede faaliyet göstermesinin engelleneceğine yönelik açıklamaları dış siyasi çevrelere de bir "değişim" mesajı vermiştir.[893]

Öte yandan Obama kampanyasının ön plana çıkardığı çok taraflılık, küreselleşme kaynaklı sorunlarla ortak mücadele, uluslararası organizasyonların yeni dönemde daha aktif kullanılması, ABD'nin uluslararası organizasyonların güdümüne gireceği şekilde anlaşılmamalıdır. ABD Bush döneminde yaşanan ekonomik sorunlara rağmen halihazırda 2008'de dünyanın en büyük ekonomisi, askeri ve siyasi açıdan ise en güçlü

---

890 Mark Moyar, Leaving Behind "Leaving From Behind", **Strategika,** The Hoover Institue, Issue 38, Ekim 2016; Ryan Lizza, "Leading From Behind", **The New Yorker**, 26 Nisan 2011; Colin Dueck, **The Obama Doctrine, American Grand Strategy Today,** Oxford, Oxford University Press, 2015, s 1.

891 Ryan Lizza, "Leading From Behind", **The New Yorker**, 26 Nisan 2011.

892 Connie Bruck, Why Obama has failed to close Gauntanamo, The New Yorker, 25 July 2016, Charles Necknagel, Obama Confirms He will Close Controversial Guantanamo Prison, Radio Free Europe, 18. Kasım 2008. Web Sayfası için Bakınız https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/09/barack-obama-must-fulfil-his-pledge-to-close-guantanamo-bay-now (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

893 Michael C. Desch, "The More Things Change, The More They Stay The Same: The Liberal Tradition and Obama's Counterterrorism Policy", **PS: Political Science & Politics,** Cilt 43, Sayı 3 2010, ss. 425-429.

ve etkin gücü durumundadır. Bu nedenle Obama kampanyasında verilen mesajlar, ABD'nin kendi siyasi ve askeri hedefleri dışında, uluslararası organizasyonların güdümü altına girmesi anlamına gelmez, ABD'nin uluslararası yapıları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirirken ön planda olmaması gerektiğine işaret eder.[894] Bununla birlikte Obama kampanya döneminde sıklıkla vurguladığı üzere ABD'nin siyasi, ekonomik ve askeri gücünün de limitleri vardır ve küreselleşen dünyada hiçbir aktör tek başına, küresel sorunlara karşı hareket edebilecek durumda değildir.[895] Bu kapsamda Obama'nın seçim kampanyası dönemindeki açıklamaları göz önünde bulundurulduğunda, ABD'nin uluslararası alanda "ön planda" olmadan ancak geri plandaki liderliğini de güçlendirerek *çok taraflı* hareket etmesinin, uluslararası organizasyonların desteğini de alarak milli güvenlik sorunlarının üstesinden gelirken ABD'nin çıkarına olan bir uluslararası ortamın oluşturulmasının hedeflendiği anlaşılıyor.

Peki, Obama seçim döneminde ABD'nin temel güvenlik sorunlarını nasıl tanımlamış ve nasıl bir politik yaklaşım önermiştir? Obama'nın kampanya sürecinde yaptığı konuşmaları somutlaştırıldığında gereksiz ve haksız bir savaş olarak gördüğü Irak'tan ABD askeri unsurlarını en kısa sürede çekmeyi planlamıştır. Obama kampanya döneminde yaptığı konuşmalarda, "*ABD askerinin Irak'ta kendisine verilen görevi yerine getirdiğini, ancak Irak'ta eksik olan olgunun Irak'taki değişimin stratejik sonuçlarının değerlendirilmesi olduğunu ve ABD dış politikasının 21. yüzyılda karşılaşacağı sorunların çözümü ile uğraşmak yerine Irak'a odaklanmak durumunda olduğunu, böylece önemli fırsatların kaçırıldığını, ABD'nin Irak'taki mevcudiyetinin ABD'yi daha güvenli bir ülke haline getirmediğini, başkan seçilmesi halinde Irak'taki savaşı sorumluluklarının bilincinde olarak bitireceğini*" ifade etmiştir.[896]

Böylece Obama ABD'nin Irak'taki mevcudiyetinin ABD'nin milli güvenliğine katkıda bulunmadığı, bilakis esas güvenlik sorunlarına odaklanmasını engelleyerek, milli güvenliğine zarar verdiğini savunmuştur. Ayrıca Obama seçim konuşmalarında, "*ABD'nin Irak'tan çekilmesi sonrasında Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Avrupa*

---

894 Colin Dueck, **The Obama Doctrine, American Grand Strategy Today,** Oxford, Oxford University Press, 2015, ss.33-41.

895 Robert Singh, **Barack Obama's Post American Foreign Policy: The Limits of Engagement,** Bloomsbury Academic, London, 2012, ss. 41.

896 Jamie Fuller, How Obama Talks About Iraq Before and After, **The Washington Post,** 19 Haziran 2014.

*Birliği'nin Irak'ın yeniden inşa sürecine katkıda bulunabileceklerini"* de" açıklayarak ABD'nin Irak sorununun çözümünde çok taraflılığa ve uluslararası meşruiyete önem vereceğini de işaret etmiştir.[897]

ABD'nin milli güvenlik politikaları açısından Obama kampanyası, Irak'tan asker çekileceğini açıklarken, ABD'nin kaynaklarını Afganistan'da Taliban ve El-Kaide ile mücadeleye yoğunlaştırması için kullanacağını, Afganistan'da askeri hedeflere ulaşılması sonrasında ABD'nin Afganistan'dan çekileceğini vaat etmiştir.[898] Obama'nın senatörlüğü döneminde de aktif ilgilendiği konular arasında yer alan KİS'in yayılmasının önlenmesi, İran'ın nükleer silah geliştirmesine engel olunması ve küresel sorunlarla baş edilmesi de seçim kampanyasının, içinde bulunulan uluslararası ortamda ABD'nin güvenliğinin nasıl sağlanacağı sorusuna yanıt niteliği taşımıştır. Peki, Obama, Kasım 2008 seçimlerini kazanması akabinde nasıl bir yönetim oluşturmuş, Bush yönetiminde yeni muhafazakârlarda olduğu gibi Obama yönetiminde belirli bir grubun dış politika karar alma sürecinde bir etkisi olmuş mudur?

## 4.2. Obama Yönetimi ve Yeni Güvenlik Bürokrasisi

Barack H. Obama, 4 Kasım 2008'de gerçekleştirilen Başkanlık seçimlerinde, Cumhuriyetçi Partili rakibi John McCain'den yaklaşık 10 milyon fazla oy alarak, 365 seçici seçmen çıkararak, ABD'nin 44. Başkanı seçilmiştir. Seçilmiş Başkan Obama, Ocak 2009'da görevine başlayan kabinesinde ilk olarak ekonomi yönetimini belirleyerek önceliğinin ABD'nin ekonomik sorunlarına eğilmek olduğunu göstermiş, bir hafta sonra gerçekleştirdiği ikinci atamalarda ise ABD'nin milli güvenlik politikasında etkin olacak karar alıcıları belirlemiştir.[899] Bu kapsamda Obama'nın kampanya döneminde de basına sızan en önemli ataması, Bush'un ikinci döneminde Rumsfeld'in görevden alınması sonrasında Savunma Bakanlığı görevine getirilen Robert M. Gates'in aynı görevine devam etmesi olmuştur. Robert M. Gates'in göreve gelmesi sonrasında Pentagon bürokrasisinde Rumsfeld döneminde ortadan kalkan uyumu tekrar sağlaması, bakan

---

897 Barack Obama'nın konuşma metni için bakınız, 15 Haziran 2008, Web Sayfası: https://www.nytimes.com/2008/07/15/us/politics/15text-obama.html (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

898 David Fitzgerald, David Ryan, **Afghanistan, Escalation and the 'Good War'. In: Obama, US Foreign Policy and the Dilemmas of Intervention,** Palgrave Macmillan, Londra, 2014, ss. 1-19.

899 A.g.e., Robert M. Gates, Duty, s. 252.

olmadan önce Irak Çalışma Grubu'ndaki çalışmaları, ABD Kongresi'nde partilerüstü tutumu ve Cumhuriyetçi olmasına karşın Demokrat Partili Kongre üyeleriyle ilişkilerini sürdürmesi, ABD'nin Irak ve Afganistan'da yaklaşık 200 bin askerinin konuşlu olduğu bir dönemde, Obama açısından ABD Savunma Bakanı'nın görevine devam etmesini gerekli kılmıştır.[900] Obama, Gates ile gerçekleştirdiği görüşmede ilk aşamada bir yıl boyunca kabinede kalmasını istemiş, şartlara ve Irak ile Afganistan'daki gelişmelerin durumuna göre Gates'in ikinci yıl da Savunma Bakanlığı görevine devam edebileceğini belirtmiştir.

Başkan Yardımcısı Joe Biden gibi Demokratik Parti'deki gruplar arasında merkezdeki modern liberaller arasında yer alan ve 2003 Irak AUMF'ye kabul oyu veren, aynı zamanda Demokratik Parti başkan adayı seçimlerinde rakibi olan Senatör Hillary Clinton'ı Dışişleri Bakanı atayan Obama, G. W. Bush döneminde Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunan Condoleezza Rice'ın atadığı ABD'nin Orta Doğu Özel Temsilcisi General (Emekli) James Jones'u Ulusal Güvenlik Danışmanlığı görevine getirmiştir.[901] Öte yandan Obama ilk döneminde James Jones haricinde iki farklı milli güvenlik danışmanıyla da çalışmış, 2011'de James Jones yerine Carter ve Clinton yönetimlerinde de yer alan iş insanı ve avukat olan yakın arkadaşı Thomas E. Donilon'ı getirmiştir.[902] Clinton yönetiminde Milli Güvenlik Konseyi çalışanları arasında bulunan (1993-1997), Stanford ve Oxford üniversitelerinden mezun Susan Rice, Obama döneminde 2009-2013 yıllarında ABD'nin BM Büyükelçisi olarak atanmış, akabinde 2013'te Thomas E. Donilon'dan boşalan Milli Güvenlik Danışmanlığı görevine getirmiştir.

Obama, 2003-2006 döneminde Irak ve Afganistan operasyonlarının da yönetildiği, ABD Merkez Komutanlığı Operasyon Başkanlığı görevinde bulunmuş emekli General Douglas Edward Lute'u, Afganistan-Pakistan Koordinatörü ve üst düzey danışman, Clinton döneminde Dışişleri Bakan Yardımcılığı ve ABD'nin BM Büyükelçisi görevlerinde bulunan, Dayton Barış Anlaşması'nın (DBA) mimarlarından Richard

---

900 Barack Obama'nın Robert M. Gates'ten görevine devam etmesini istediği görüşme için bkz. a.g.e. Robert M. Gates, Duty, ss. 247-255.

901 Barack Obama'nın Milli Güvenlik alanında yaptığı atamalar için bakınız, https://foreignpolicy.com/2008/12/01/morning-brief-meet-obamas-national-security-team/ (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

902 James Jones'un Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak atanmasına ilişkin bkz. https://www.nytimes.com/2008/12/01/us/politics/01text-obama.html (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Holbrooke'u ABD'nin Afganistan-Pakistan Özel Temsilcisi olarak görevlendirmiştir.[903] Obama R. M. Gates örneğinde olduğu gibi Bush döneminde savunma ve güvenlik bürokrasisindeki üst düzey görevlerde bulunanların, kendi döneminde de Afganistan ve Irak sorunlarında ilerleme sağlanana kadar görevlerini sürdürmelerini tercih etmiştir. Bu durum özellikle kendini istihbarat alanında göstermiş, Robert M. Gates ile aynı yıl (2006) bulundukları görevlere getirilen, Stephen R. Kappes, CIA Direktör Yardımcılığı görevini 2010 yılına kadar sürdürmüştür. Obama CIA Direktörlüğü'ne Bill Clinton döneminde Beyaz Saray Özel Kalem Müdürlüğü görevinde bulunan Leon Panetta'yı getirirken, Bush döneminde CIA İstihbarat Başkanlığı yapan CIA Direktör Yardımcısı Michael J. Morell'in ise görevine devam etmesini istemiştir. Ayrıca Bush döneminde Afganistan'daki ABD Silahlı Kuvvetleri'nin komutanlığını yapan, Afgan Milli Ordusu (AMO), Afgan Özel Kuvvetleri ve diğer güvenlik güçlerinin kuruluşunda yer alan General (emekli) Karl W. Eikenberry, ABD'nin Afganistan Büyükelçisi olarak atanmıştır.[904]

Obama ayrıca Robert M. Gates'in Savunma Bakanlığı'nda yakın çalışma ekibinin, aynı koşullarla görevlerine devam etmeleri talebini uygun görmüş, baba Bush döneminde Savunma İstihbarat Ajansı Direktörlüğü, oğul Bush döneminde ise Coğrafi İstihbarat Ajansı Direktörlüğü, Savunma Bakanlığı Bakan Yardımcısı (İstihbarat'tan sorumlu/Rumsfeld'den sonra R. M. Gates tarafından atanmıştır) James Clapper, Obama döneminde de mevcut görevini sürdürmüştür. Aynı çerçevede Bush döneminde Deniz Kuvvetleri Bakan Danışmanı ve Savunma Bakanlığı Satın Alma, Lojistik ve Teknolojiden Sorumlu Bakan Yardımcılığı görevlerinde bulunan John J. Young Jr., bu görevine Robert M. Gates'in Savunma Bakanlığı'ndan ayrıldığı Haziran 2009'a kadar devam etmiştir.

Obama'nın yaptığı atamalar incelendiğinde, yeni başkanın Bush döneminin ikinci yarısında Savunma Bakanlığı'nda Rumsfeld'in görevden alınmasıyla etkisi azalan yeni muhafazakârların yerlerine yapılan atamaların, kendi döneminde de devamına karşı çıkmadığı, ABD'nin iki coğrafyada da savaş halinde olduğu bir dönemde, her ne kadar iç siyasette "değişim" şiarını ön plana çıkarmasına karşın, savunma politikalarında köklü

903 Bob Woodward, **Obama'a Wars,** Simon & Schuster, New Yok, 2010, s. 1, .6, 24,

904 A.g.e. Robert M.Gates, s. 251.

bir değişimi kısa sürede gerçekleştirmek istemediği anlaşılıyor. Ayrıca milli güvenlik ve savunma politikaları alanında yapılan atamalarda devamlılık sağlanarak, iç siyasette "*Obama'nın güvenlik konularında yaptığı görevlendirmeler sonucunda Irak veya Afganistan'da başarısızlıkla karşılaşıldığı*" argümanının kullanılması engellenmek istenmiş ve dış politikada ise ABD'nin güvenlik konularında güçsüz gözükmesine neden olabilecek, geri adım attığı şeklinde sonuçlar çıkarılmasına yol açabilecek düşüncelerin önüne geçilmesi hedeflenmiş olabilir.[905]

Bu minvalde, Obama kampanya döneminde her ne kadar küreselleşen sorunlar ve bu sorunların çözümünde uluslararası organizasyonlarla birlikte hareket edileceğine, ABD'nin BM, AB ve NATO gibi uluslararası/üstü örgütlerle daha uyumlu çalışacağına yönelik mesajlar verilmiş olsa da özellikle Irak ve Afganistan konusunda bölgenin sorunlarına hâkim ve yeni muhafazakârlardan olmayan, önceki dönemde partilerüstü bir tutum benimsemiş üst düzey karar alıcılarla yoluna devam etmiş, bir bakıma ilk döneminde güvenlik bürokrasisi belirli seviyelerde devamlılık göstermiştir. G. W. Bush döneminde nasıl güvenlik bürokrasisinde yeni muhafazakârlar, Şahinler (*Vulcans*) ve Amerikan milliyetçileri gibi gruplar etkin olduysa, Obama yönetiminin ilk döneminde de Clinton yönetimde görev almış üst düzey bürokratlara görev verilmiş, bir bakıma Clinton döneminin (iç siyasete öncelik verme-odaklanma/dış konularda ise ABD'nin hayati çıkarlarına tehdit oluşturmadığı sürece aktif olmama) yaklaşımlarının yeni dönemde ABD dış politikasına ve dolayısıyla da askeri güç kullanımına etkisinin olabileceğine yönelik işaretler verilmiştir.

## 4.3. Obama Yönetiminin I. Döneminde Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması

Obama yönetimi, Ocak 2009'da göreve başladığında, Bush yönetiminden, birçok ekonomiste göre küresel bir ekonomik krize dönüşen ABD tarihinin en büyük ekonomik krizini, sonlanmakta olan bir Irak Savaşı'nı ve yeniden güvenlik durumu kritik hale gelen Afganistan'ı, küresel terör sorununu ve Bush yönetiminin tek taraflı politikaları neticesinde küresel çapta artış gösteren Amerikan karşıtlığını devralmıştır. Barack

905 Christian Brose, The Making of G.W.Obama, **Foreign Policy**, January/February 2009, Web Sayfası: https://foreignpolicy.com/2009/10/01/the-making-of-george-w-obama/ ( tarihi 18 Haziran 2022).

Obama'nın Başkanlık görevine başlamadan evvelki sorunlar önceliklerini de belirlemiş, başkanlığının ilk döneminde Savunma Bakanı Robert M. Gates ile gerçekleştirdiği ilk görüşmede önceliğini ekonomiye vereceğini, bu nedenle ABD'nin milli güvenliğini ilgilendiren sorunlarda yönetimindeki uzmanlara güveneceğini ifade etmiştir.[906] ABD'nin 2007 sonrasında yaşadığı ekonomik çöküş, Barack Obama'nın kolay bir seçim zaferi elde etmesini sağladığı gibi Amerikan halkının refahının, yaşam koşullarının yeniden tesis edilmesine yönelik beklentileri de artırmış ve bu durum yeni yönetimin öncelikli gündem maddesi haline gelmiştir.

Öte yandan, Obama kampanyasının Amerikan toplumuna, ABD dış politikasının ele alınış tarzına, ABD'nin güvenliğinin sağlanmasına ilişkin önceliklerinin değişeceğine, Amerikan değer ve ilkelerinin yeni yönetim tarafından nasıl yüceltileceğine yönelik verdiği mesajlar, Obama yönetiminin nasıl bir milli güvenlik politikası ve askeri güç kullanımı modeli benimseyeceğine yönelik tartışmaları da başlatmıştır. Tartışmada, yeni yönetim uluslararası bağdaşmayı, eski Savunma Bakanı Rumsfeld'in gözünden "*sorunların misyonun çerçevesini belirlediği koalisyonlar*" olarak mı görecek yoksa "ittifakların ortaklaşa misyonun genel hatlarını oluşturduğu görevler"[907] olarak mı tanımlayacak" sorusu odak noktası olmuştur. Obama kampanyası bu noktada seçim döneminde ortak hareket etmeye ve ABD'nin çok taraflı ve ittifaklarla sınırları aşan sorunların çözümüne eğileceği, bu noktada küresel sorunların ABD'nin "tek başına" üstesinden gelemeyeceği sorunlar olduğu ve ABD'nin gücünün sınırlarının bulunduğu argümanlarını, Obama dış politika vizyonunu açıklarken dile getirmiştir. Peki, Obama dönemiyle ABD'ye yönelen tehditlerin neler olduğu, ABD'nin bu tehditlere karşı hangi araçları kullanacağı ve ABD'nin hayati çıkarlarının neler olduğu, ABD'nin hangi durumlarda tek başına, hangi şartlar altında çok taraflı askeri güç kullanımını destekleyeceği hususları yeni yönetimce nasıl görülmüş ve açıklanmıştır? Bu sorular, Obama yönetiminin ilk yılında hazırlanan ABD'nin 2010 yılı Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde (MGSB) detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

---

906 A.g.e. Robert M. Gates, s. 251.

907 Christopher Hemmer, Continuity and Change in the Obama Administrations National Security Strategy, **Comparative Strategy**, Cilt 30, Sayı 3, ss. 272-73.

Öncelikle Obama yönetimindeki karar alıcıların ABD'ye yönelik tehditleri nasıl tanımladıkları incelendiğinde, Obama'nın kampanya dönemindeki ifadeleriyle bir uyum içinde olduğu görülür. ABD'ye yönelen tehditler 2010 MSGB'ye göre, önceki dönemlere kıyasla çok daha geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu kapsamda "küresel ekonomik kriz, iklim değişikliği, bölgesel çatışmalar, başarısız çökmüş ve serseri devletler, küresel gıda tedariki, KİS'in yayılımı, salgınlar, küresel suç ağları ve siber tehlikeler" ABD'nin güvende olmasına yönelik başlıca tehditler arasında sayılmıştır.[908] Bununla birlikte 2010 MSGB, ABD'ye yönelik en öncelikli sorun olarak terörizmi tanımlamış, KİS'lere ulaşabilecek terör örgütlerini ise ABD'nin güvende olmasına karşı en öncelikli tehdit olarak görmüştür.[909] Bu kapsamda 2010 MGSB, 2002, 2006 ve Clinton dönemlerindeki MGSB'leriyle kıyaslandığında, küreselleşme sürecini daha geniş bir şekilde ele almasıyla ABD'ye yönelen tehditlerin satıhlarını da genişletmiş, ABD'nin sadece salt geleneksel tehditlerle mücadele etmek durumunda olmadığını, aynı zamanda geleneksel olmayan tehditlerin de ABD'nin güvenliğine tehdit oluşturduğunu daha açık bir şekilde vurgulamıştır.[910]

Obama yönetiminin ilk yılında hazırladığı 2010 MGSB'de, söz konusu tehdit ortamında neyin güvende, tehlikelerde uzak olması gerektiği sorusuna ise "*barış – istikrar, refah, özgürlükler, ABD'nin liderliğiyle güçlendirilmiş bir uluslararası düzen*" cevabı verilmiştir.[911] Böylece Obama yönetimi de ABD'nin demokrasiyi ve özgürlüklerden yana olan tutumunu teyit etmiş, ikinci bölümde de değinildiği üzere ABD'nin kendisine has liberal düzeninin korunması gerektiği, barış ortamının sağlanamaması halinde, refaha ulaşılamayacağı, istikrarlı refah içinde olmayan bir ABD'nin ise uluslararası düzendeki liderliğini devam ettiremeyebileceği, 2010 MGSB'de göz ardı edilmemiştir.[912] Daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, Obama yönetimi ABD'nin uluslararası düzendeki liderliğine yönelik meydan okuyuşları da tehditler

---

908 Obama Yönetimi tarafından hazırlanan ABD'nin 2010 Milli Güvenlik Strateji Belgesi (MGSB), s. 5, 11. Web Sayfası: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf,

909 A.g.a.e. 2010 Milli Güvenlik Strateji Belgesi (MGSB), s. 3.

910 A.g.e. 2010 Milli Güvenlik Strateji Belgesi (MGSB), ayrıca önceki dönemler yayınlanan MGSB'leri için bkz. https://nssarchive.us/

911 ABD'nin 2010 MGSB'de ABD'nin öncelikli değerleri ve çıkarların nasıl geliştirileceği alt başlıklarla ele alınmaktadır. A.g.e. MGSB ss. 17-47, Christopher Hemmer, Continuity and Change in the Obama Administrations National Security Strategy, ss. 272-273.

912 A.g.e, MGSB ss. 3-4.

arasında nitelendirerek, aslında ABD'nin savunduğu liberal değerler bütününün hâkim olduğu bir uluslararası ortamın sağlanmasının ABD'nin çıkarına olduğu değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım Clinton döneminden itibaren yayımlanan birçok MGSB'de de farklı çerçevelerle de olsa işlenmiş ve küresel bir süper güç olan ABD'nin çıkarına olan liberal bir uluslararası düzenin oluşturulması, ABD'nin temel dış ve güvenlik politikaları öncelikleri arasında görülmüştür.[913]

Bununla birlikte Bush döneminden farklı olarak, 2010 MGSB'den; ABD'nin haklı nedenlerle, hayati çıkarlarına ve güvenliğine yönelik tehditlerin oluşması halinde ABD'nin ihtiyaç duyulan seviyede askeri güç kullanabileceği, küresel çapta her sorunun, her gerginliğin ABD'nin adım atmasını gerektirmeyeceği sonucuna da ulaşılmaktadır. Bu yaklaşıma göre ABD gerekli hallerde askeri güç kullanacaktır ve bu gücü uluslararası bir koalisyon oluşturarak da kullanabilecektir. ABD'nin uluslararası toplumun desteğini alarak, ortak çıkarlara yönelik tehlikelerin engellemesi amacıyla güç kullanılmasında bir sorun yoktur. Bununla birlikte 2010 MGSB "tek taraflılığı" da tamamen gündeminden çıkartmamakta, "*ABD'nin hayati çıkarlarına ve güvenliğine tehdit oluşması halinde, ABD'nin tek taraflı askeri güç kullanma*" hakkını da koruduğu not edilerek, gerekmesi halinde ABD'nin tek taraflı hareket edebileceği vurgulanmaktadır.[914] Bununla birlikte Irak'ta rejim değişikliğine gidilerek, Irak'ın tam anlamıyla demokratik bir ülke halinde dönüştürülmesi ne kadar ABD'nin çıkarınadır veya bu amaç doğrultusunda Amerikalı askerler ölmeli midir? Afganistan'ın bölgesinde demokratik bir devlet olarak var olması aynı şekilde Amerikalıların ölmesini gerektirmekte midir? sorularına Obama yönetimi Bush yönetiminden farklı cevaplar vermektedir.

Obama yönetimi stratejik vizyonu kapsamında Afganistan'da terör odaklarının olması ve bu ülke üzerinden ABD'ye terör saldırılarının gerçekleştirilmesini bir milli güvenlik sorunu olarak görmektedir. Bununla birlikte Afganistan'ın demokratik ve liberal bir toplum olmamasını bir sorun olarak algılamakla birlikte, ABD'nin hayati çıkarlarına yönelen bir tehdit olmayabileceğini değerlendirmektedir. Örneğin Obama Westpoint'te 1 Aralık 2009'da yapmış olduğu konuşmada; "Demokrasinin hiçbir topluma ve ulusa dışarıdan zorla kabul ettirilemeyeceğini, her toplumun kendine ait yol izlemesi

913 A.g.e., MGSB ss. 12-17.

914 A.g.e., MGSB ss. 22.

gerektiğini ve hiçbir yolun mükemmel olmadığını, her ülkenin kendi halkının kültüründen ve geçmişinden kaynaklanan bir yol izlediğini" [915], Hillary Clinton da 31 Ekim 2009'da; "*Demokrasinin güçlendirilmesi noktasında sorumluluklarının bulunduğunu, Amerika'nın her vatandaşın nasıl yönetildiğine ilişkin düşüncelerini dile getirebilmesi gerektiğini… bununla birlikte demokrasinin diğer toplumlara zorla kabul ettirilebilecek bir olgu olmadığını*" ifade etmişlerdir.[916] Benzer ifadelerle Savunma Bakanı Robert M. Gates de 24 Şubat 2010'da; "*Irak ve Afganistan büyüklüğünde rejim değişikliği ve çatışma içinde ulus-inşa misyonunu yakın zamanda tekrarlamayacaklarını*" açıklamıştır.[917] Obama yönetiminin, "*demokrasinin yayılması ve geliştirmesi*" ideali bulunmakla birlikte, bu ideal Bush yönetiminin benimsediği şekliyle askeri güç kullanarak "*rejim değişikliği yapılması ve demokrasinin yayılması*" politikasını hedeflememektedir.

Öte yandan Barack Obama seçilmesinden kısa bir süre sonra Kahire Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, ABD'nin ideallerine değinerek; dünyanın neresinde olursa olsun demokratik devletlerinin gelişimini ve bireysel özgürlüklerin güçlenmesini, temsilde adaleti ve yerel geleneklerine uyumlu bir şekilde toplumların insan haklarına saygılı rejimlerce idare edilmelerini, demokrasinin en önemli gerekliliği olan serbest seçimlerin yapıldığı, hukukun üstünlüğünü temel alan yönetimleri destekleyeceklerini açıklamıştır. Bununla birlikte bu destek askeri güç kullanımını içeren, ABD'nin özgürlükçü düşüncelerinin diğer devletlere veya rejimlere dayatılması hedefini içermemekte, bu noktada Bush döneminin demokrasinin zorla yayılması hedefinden uzaklaşılmaktadır. Obama yönetimi, genel bir ideal olarak demokratik ve insan haklarına saygılı rejimleri destekleyeceğini açıklarken, bu hedefle uyumlu özgürlükçü yönetimlerin kurulması veya korunması için Amerikan askerinin sahada olması gerektiğine inanmamakta, zorla rejim ihracının ABD'nin görevi olmadığını işaret ederek, idealler ve

---

915 Obama'nın Westpoint'de yaptığı konuşmanın tam metni için bakınız; https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/12/01/new-way-forward-presidents-address (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

916 Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın açıklamaları için bakınız; https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/10/131145.htm (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

917 Savunma Bakanı Robert M. Gates'in 24.10.2010'da Nixon Center'da yapmış olduğu konuşmanın tam metni için bakınız; https://www.defense.gov/Multimedia/Photos/igphoto/2001098020/ (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

gerçekler arasında bir seçim yapmaktadır.[918] Ayrıca 2010 MGSB incelendiğinde, ABD'nin önleyici güç kullanma ihtimali tamamen seçenekler arasından çıkartılmamaktadır. Obama yönetiminin ilk döneminde ABD'nin Afganistan ve Irak'taki angajmanları, 2008 sonrasında küresel krize de dönüşen ABD ekonomik krizi sonucu önceliğin iç politikaya verilmesi, 2010 MSGB'de Obama yönetiminin İran'ın nükleer sorununa yaklaşımında askeri güç kullanımından çok diyaloğa ve diplomasiye ağırlık vereceğini işaret etmektedir.[919] Obama yönetimi önceliği diyaloğa ve diplomasiye vermesine karşın, hayati çıkarlarının tehdit altında bulunduğu durumlarda askeri gücü ilk kullanan taraf olmayacağı sonucu 2010 MGSB'den çıkarılamamaktadır.

Aslında Obama'nın kampanya döneminde başkan seçilmesi halinde, ABD'nin dünyanın geri kalanıyla daha uyumlu bir ilişki kuracağı ve Irak Savaşı'na başından itibaren istikrarlı bir şekilde karşı çıktığı yönündeki mesajları, küresel çapta Bush dönemindeki ABD'nin "*değişeceğine*" yönelik beklentileri güçlendirmiş, nitekim ABD'nin Irak'tan askerlerini çekeceğine yönelik anlaşmayı G. W. Bush'un imzalamış, buna karşın, Barack Hussein Obama Ekim 2009'da Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür.[920] Obama Nobel Barış Ödülü'nü Oslo'da teslim alırken yaptığı konuşmada, özetle; "*Savaşın bir tercih olmadığı, devletlerin barışı ve istikrarı koruma hedeflerine ulaşmaya çalışırlarken, kimi zaman savaşa başvurmak zorunda kaldıklarını*" ifade etmiştir.[921] Obama yeni dönemde ABD'nin "*barışçıl*" politikasında askeri güç seçeneğinin tamamen gündem dışı olmadığını, gerekli durumlarda en az kayıp verilerek kullanılabileceğini işaret ederek, seçim döneminde sıklıkla dile getirdiği sorunların ağırlıklı olarak barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğine yönelik ifadelerinden geri adım atmaya başlamıştır. Bu kapsamda Obama yönetimi, ilk yılında gerektiğinde önleyici güç kullanımı da dâhil olmak üzere askeri müdahale seçeneğine başvurabileceğini çeşitli fırsatlarda gündeme getirmiş, gerektiğinde kullanma hakkını saklı tuttuğunu da 2010

---

[918] Başkan Obama'nın Kahire Üniversitesi'nde 4 Haziran 2009'da yaptığı konuşmanın tam metni için bakınız; https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/presidents-speech-cairo-a-new-beginning (16.06.2022)

[919] A.g.e. ABD'nin 2010 MGSB, ss.24-5.

[920] Nobel Komitesi'nin Barack Obama'ya, 2009 yılı Barış Ödülü verilmesine karar aldığına ilişkin açıklama https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2009/press-release/ (Erişim tarihi 19 Haziran 2022)

[921] Başkan Obama'nın Nobel Barış Ödülü'nü Oslo'da teslim alırken yaptığı konuşma metni için bkz. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize (Erişim tarihi 18 Haziran 2022)

MGSB'de vurgulamıştır.[922] Peki, ABD'nin yeni dönemde Afganistan ve Irak sorunlarının yanı sıra Arap Baharı ile karşı karşıya kaldığı gelişmeler ışığında, ABD'de iç siyasi, ekonomik ve askeri gelişmeler Obama yönetiminin Afganistan ve Irak'a yönelik askeri güç kullanımı üzerinde nasıl bir etki yaratmıştır?

## 4.4. Obama Yönetiminin I. Döneminde ABD'nin İç Dinamikleri

Obama yönetiminin Şubat 2009 sonrasında göreve başlaması sonrasında ilk döneminde (2009-2013) iç siyasette, başta ekonomi olmak üzere, sağlık reformu ve Guantanamo Körfezi Kampı'nın kapatılması gibi konular gündemde olmuştur. Ayrıca "*Arap Baharı*" akabinde Kuzey Afrika ve Orta Doğu coğrafyasında çıkan kitlesel kalkışma hareketlerinden sonra Libya'da Muammer Kaddafi'ye yönelik Batılı güçlerin askeri müdahalesine ABD'nin kongre kararı olmadan katılması da ayrı bir iç siyasi tartışma konusu haline gelmiştir.

### 4.4.1. İç Siyasi Dinamikler (Kongre ve Çıkar Grupları)

Obama kendinden önceki Demokratik Partili başkanlarla benzer bir siyasi gündem ve hedef kitlesi benimseyerek, ilk döneminde ele aldığı konularda düşük ve orta gelir grubunun temel sorunlarını çözmeyi amaçlamıştır. Kampanya döneminde, önemli vaatleri arasında yer alan, Amerikan halkı arasında "*Obamacare*" olarak bilinen, "*Hesaplı Sağlık Hizmetler Yasası*", Obama'nın ilk yılında 21 Mart 2010'da görüşülmeye başlanmıştır.[923] Obama yönetimi hedef seçmen kitlesinin önemli sorunlarından biri olan sağlık hizmetlerine erişebilmeleri amacıyla, sigorta şirketlerinin hizmetlerinin kapsamını genişletmeleri, kapsamadıkları hastalıkların özel sigorta kapsamına alınması, 65 yaş üstü Amerikalıların sigortalarının yapılmasına ilişkin yeni kolaylıklar getirilmesi söz konusu sağlık yasasıyla düzenlenmiştir.[924]

Bu kapsamda 21 Mart 2010'da Temsilciler Meclisi'nde yapılan oylamalarda, yasa teklifi sadece beş üyenin olumlu oyu sayesinde (220-215) Senato'ya gönderilebilmiş, akabinde Senato'da yapılan oylamada ise 58 Senatörün olumlu oyuyla "*Hesaplı Sağlık*

---

922 ABD'nin 2010 MGSB, s. 22.

923 Elizabeth Rigby, State Resistance to ObamaCare, **The Forum**, Cilt 10, Sayı 2, 2012.

924 Hesaplı Sağlık Hizmetleri Yasası'nın özeti için bakınız https://www.ncsl.org/research/health/the-affordable-care-act-brief-summary.aspx (Erişim tarihi 18 Haziran 2022)

*Hizmetleri Yasası*"nın yasama süreci tamamlanmış, Obama'nın 23 Mart 2010'da onaylamasıyla yürürlüğe girmiştir.[925] Böylece Obama kampanyası sürecinde vermiş olduğu vaadini de yerine getirmiş, Clinton döneminde Kongre'den geçirilmeye çalışılan ve JFK döneminden itibaren Demokratik Parti'nin önemli gündem maddelerinden biri olan Sağlık Reformu Obama döneminde yasalaşmıştır. Söz konusu düzenleme, Amerikan kamuoyunda Cumhuriyetçiler ve Çay Partisi destekçilerince ABD'nin sosyalizme kaydığı, ABD'nin liberal değerlerinin aşındığı, (ABD'nin kuruluşundan itibaren en önemli tartışması) vergilerini ödemeyenlerin sağlık hizmetlerinin vergilerini ödeyenlerce karşılandığı iddialarıyla eleştirilmiş ve 2010 Kongre ara seçimlerinde Obama'ya karşı yaygın bir şekilde kullanılmıştır.[926]

Obama'nın kampanya döneminde insan haklarına aykırı faaliyetlerin gerçekleştirildiği Guantanamo Körfezi Kampı'nın kapatılarak, kampta tutulan şahısların durumlarının gözden geçirileceğini açıklamıştır. Söz konusu vaadi doğrultusunda ilk üç aylık görev döneminde harekete geçen Barack Obama; "Kampta tutulan şahısların, düşman savaşçı olarak adlandırılmamalarına, terör şüphelilerinin askeri soruşturma ve yargılama süreçlerinin 120 günlüğüne durdurulmasına, kampın 2010 yılı içerisinde tamamen kapatılmasına ve kampta tutulan şüphelilerin Kara Kuvvetleri Sahra Talimnamesi (*Army Field Manuel)* kapsamında sorguya alınma tekniklerinin ve kötü muamelenin durdurulmasına" karar verdiğine dair başkanlık kararını Mayıs 2009'da yayınlamıştır.[927] Diğer taraftan yürütmenin Guantanamo Kampı'na ilişkin aldığı kararlar kısmen uygulanmasına karşın, Kongre kampın tamamen kapatılmasını engellemiş, kampın Savunma Bakanlığı bütçesindeki tahsisat ve ödeneklerinin bütçede devamlılığı sağlanarak, kampın faaliyetlerine devam etmesi mümkün olmuştur. Bununla birlikte Obama yönetimi de kampta bulunan terör şüphelilerinin (Bush yönetimi sonunda 780

---

925 Hesaplı Sağlık Hizmetleri Yasası'nın Temsilciler Meclisi ve Senato'daki oylamalar ve Başkan Obama'nın söz konusu yasayı onaylaması için bakınız; https://clerk.house.gov/evs/2010/roll165.xml, https://www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_votes/vote1111/vote_111_1_00396.htm, https://www.obamalibrary.gov/timeline/signing-patient-protection-and-affordable-care-act (Erişim tarihi 19 Haziran 2022).

926 Foxnews'tan Sean Hannity'nin Hesaplı Sağlık Hizmetleri Yasası'nın Sosyalizm olduğuna dair mülakatı; https://cnsnews.com/news/article/sean-hannity-if-you-look-dictionary-definition-socialism-it (Erişim tarihi 19 Haziran 2022).

927 Başkan Obama'nın Guantanomo Körfezi Kampı'nın kapatılacağına yönelik yaptığı açıklama bkz. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-President-national-security-5-21-09

şüpheli) ABD'nin milli güvenliğine tehdit oluşturmayanlarını, vatandaşı oldukları ülkelere gönderme yolunu tercih etmiştir.[928]

Obama yönetiminin ilk döneminde iç siyasi yansımaları olan bir diğer gelişme ise "Arap Baharı" ile Libya'da çıkan halk hareketleri neticesinde, Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi güçlerine karşı mücadele eden muhaliflere hava koruması sağlanması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 17 Mart 2011'deki 1973 sayılı kararıyla, Libya'da gerçekleştirilen askeri müdahale olmuştur.[929] Obama'nın kararıyla ABD Deniz ve Hava Kuvvetlerinin NATO şemsiyesi altında katıldıkları askeri müdahale, Kongre ile Başkanlık arasında, ABD askerinin hangi hukuki yetkilendirmeyle Libya'daki askeri operasyonda yer aldığı şeklinde bir tartışmanın yaşanmasına neden olmuştur. Bush'un Irak'ta askeri güç kullanarak rejim değişikliği gerçekleştirmesini senatör olduğu dönemden itibaren eleştiren Obama'nın, Libya'da BM ve NATO kararlarıyla desteklenmesine karşın askeri güç kullanımı, Kongre'de Cumhuriyetçiler tarafından Demokratik Partililerin savaş karşıtı söylemlerinin sorgulanmasına, Libya'nın gerekli ve ABD'nin hayati çıkarlarını etkileyen bir askeri müdahale olup olmadığına yönelik tartışmaların yaşanması sonucunu doğurmuştur.[930]

Obama ve Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Libya'ya yapılan askeri müdahaleyi, özetle; "*ABD'nin uluslararası koalisyon ile birlikte hareket ederek, Muammer Kaddafi'ye bağlı askeri unsurlara hava saldırıları gerçekleştirmemesi halinde 19 Mart 2011'de Kaddafi'nin silahlı unsurların, Bingazi'ye girerek sivilleri katledeceği, büyük bir insani katastrofi yaşanabileceği, insani gerekçelerle söz konusu müdahalenin yapıldığı ve ABD'nin bu konuda ön planda olmadığı, müttefiklerin Libya konusundaki tutumlarının geriden desteklendiği*" şeklinde açıklamışlardır.[931] Öte yandan, Obama'nın seçilmeden önce yaptığı açıklamalarla taban tabana zıt bir gelişme olan ABD'nin Libya'ya müdahalesi, Kongre'de her iki partiden üyelerce eleştiri konusu yapılmıştır. Öncelikle

---

928 Guantonamo Körfezi Kampı'nın kapatılması için talep edilen ödeneklerin ret edilmesi hakkında bakınız, web sayfası: https://www.nytimes.com/2009/05/21/us/politics/21detain.html (Erişim tarihi 17 Haziran 2022).

929 Kevin Marsh, "Leading From Behind: Neoclassical Realism and Operation Odyssey Down", **Defence and Security Analysis**, Cilt 30, Sayı 2, 2014, ss. 120-132.

930 Mathew Green, To What Extend Was The NATO Intervention in Libya a Hümanitarian Intervention, 6 Şubat 2019, Web Sayfası : https://www.e-ir.info/pdf/77488

931 Doug Bandow, The Obama Administration Wrecked Libya for a Generation, The American Conservative, 10.01.2020, Web Sayfası: https://www.cato.org/commentary/obama-administration-wrecked-libya-generation (Erişim tarihi 20 Haziran 2022).

Cumhuriyetçi Parti'den üyeler, yapılan askeri müdahalenin Kongre'nin Askeri Güç Kullanma Yetkisi (AUMF) olmadan yapıldığı, 60 gün içinde Kongre'ye söz konusu müdahalenin nedenlerini, süresini ve çıkış stratejisini içeren bir mektubun Başkan Obama tarafından Kongre'ye gönderilmediğini öne sürmüştür.[932] Kongre 3 Haziran 2011 tarihli ve 112-292 sayılı kararıyla, ABD askeri unsurlarının Libya'da hiçbir gerekçeyle karada konuşlandırılmaması kararı almış,[933] aynı gün Cumhuriyetçiler tarafından gündeme getirilen bir diğer teklifle ise ABD'nin Libya'dan askeri varlığını çekmesi talep edilmiş, ancak söz konusu karar Kongre'den geçmemiştir.[934] Bu kapsamda ABD bir yandan Irak'tan çekilmesini tamamlarken diğer taraftan Afganistan'daki konumunu güçlendirirken insani gerekçelerle de olsa yasama ABD'nin yeni bir askeri angajmana girmesine sıcak bakmamıştır.

Tezin ana odaklandığı konular olan Afganistan ve Irak'taki gidişata ilişkin, özellikle Obama yönetiminin ilk döneminde, Kongre'de Demokratik ve Cumhuriyetçi Partililer arasında önemli bir görüş ayrılığı oluşmamıştır. Obama yönetiminde, devam eden askeri operasyonlar nedeniyle belirli karar alıcıların yeni yönetimde görevlerine devam etmelerine karşın, özellikle Irak sorunu olmak üzere, ABD'nin küresel çapta demokrasi ve özgürlükleri desteklemesine yönelik pozisyonlarıyla bilinen yeni muhafazakârlar, Obama yönetiminde karar alıcı kilit noktalarda yer almamışlardır.[935] Yeni muhafazakârlar, Cumhuriyetçi, Liberteryen ve Çay Partisi gibi siyasi oluşumlarda, faaliyetlerine devam etmekle birlikte Obama döneminde gerek Irak ve gerekse de Afganistan konusunda ABD'nin politikalarını etkileyebilecek pozisyonlarda da bulunamamışlardır.[936]

ABD Dışişleri eski Bakanı Colin Powell'ın Özel Kalem Müdürü Lawrence B. Wilkerson'ın, Henda Catherine Gillian Spence'e belirttiği üzere, "*yeni muhafazakârlar,*

---

932 Ryan C. Hendrickson, "Libya and American war powers: war-making decisions in the United States", **Global Change, Peace & Security** 25, Sayı 2, 2013, s. 175-189.

933 ABD Kongresi'nin ilgili kararı için bakınız: https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-resolution/292, https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-concurrent-resolution/51

934 Ryan C. Hendrickson, "Libya and American war powers: war-making decisions in the United States", **Global Change, Peace & Security** 25, Sayı 2 2013, 175-189.

935 Henda Catherine Gillian Spence, **The Influence of Neoconservatism on US Foreign Policy Debates During the Obama Administration,** Glascow Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016, Glascow, ss. 122-28.

936 A.g.e., Henda Catherine Gillian Spence, **The Influence of Neoconservatism on US Foreign Policy Debates During the Obama Administration,** ss. 122-28.

*Bush dönemi sonrasında ortadan yok olmamışlar, DC'deki düşünce kuruluşlarında ve sivil toplum örgütlerinde faaliyetlerine devam etmişlerdir*." Spence'in de belirttiği üzere, yönetime etki edebilecek pozisyonlardan uzaklaşan yeni muhafazakârlar, Kongre ve medya üzerinde etkili olabilecekleri kuruluşlardaki konumlarını korumuşlardır. Bush döneminin son bulmasıyla kapanan PNAC'in yerine, Foreign Policy Initiative (FPI) 2009'da Robert Kagan, William Kristol ve Dan Senor tarafından kurulmuş, aynı çevrelerle bağlantılı Foundation for Defense of Democracies'de (FDD) yeni muhafazakârların "demokrasi yayma" politikasını savunmaya devam etmiştir. FDD uzmanlarından Michael Ledeen, Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi (AIPAC) yöneticilerinden Moris Amitay ile 2002'de Coalition for Democracy in Iran'ı (CDI) kurmuşlardır. Bu çerçevede yeni muhafazakârlar İsrail lobisi ve İsrail lobisinin Kongre üzerindeki etkinliğinden faydalanarak, Obama yönetiminin birinci döneminde Arap Baharı ile gündeme gelen Suriye'de rejim değişikliği gerçekleştirilmesi ve İran'ın nükleer silah elde etmesini engellemek için gerekli askeri güç seçeneğinin gündemde tutulmasına çalışmışlardır.[937]

Öte yandan, ABD'nin 2008'de ağırlaşan ekonomik şartları, 2001 dönemiyle kıyaslandığında Amerikan halkının sahip olduğu ekonomik refah açısından çok farklı bir dönemi ifade ederek, Obama döneminde Amerikalıların daha içe kapanık bir tutum içine girdikleri değerlendirilmektedir. Örneğin, Obama yönetiminin halk/görev onayı, Barack Obama göreve başladığında yüzde 70'ler seviyesindeyken, özellikle yaş almış Amerikalıların sigorta işlemlerini kolaylaştıracak, "Hesaplı Sağlık Hizmetleri Yasası"nın çıkarılması, seçim vaatleri kapsamında Irak'tan asker çekme sürecinin başlaması, Libya'ya uluslararası organizasyonlarla uyum içinde hava operasyonu gerçekleştirilmesi ve son olarak da El-Kaide lideri Usame Bin Laden'in 2 Mayıs 2011'de Pakistan'da öldürülmesine karşın Obama'nın görev onayında yüzde 45-55 bandında hareket devam etmiştir.[938] PEW ve Gallup'un araştırmalarından, Amerikan halkının bu dönemde dış

---

937 A.g.e,. ss. 122-128.

938 Başkan Obama'nın Gallup ve PEW araştırma şirketlerince yapılan onay anketlerine ilişkin bakınız: https://news.gallup.com/poll/116479/barack-obama-presidential-job-approval.aspx ; https://news.gallup.com/poll/147437/obama-approval-rallies-six-points-bin-laden-death.aspx (Erişim tarihi 18 Haziran 2022).

gelişmelerden çok, iç siyasete ve ekonomik sorunlara ağırlık verdikleri anlaşılmaktadır. Peki, Obama yönetiminin ilk döneminde ekonomik etkenler nasıl şekillenmiştir?

### 4.4.2. Ekonomik Dinamikler

ABD'nin yaşadığı en büyük ekonomik çöküşlerinden biri olan, 2007-2008 İpotek veya Küresel Ekonomik Krizi, ABD mali ve iş piyasası sisteminde etkileri yıllar boyunca gözlenmiş ve ülkenin en büyük bankaları ve mali kurumları iflas tehlikesinin eşiğine gelmiştir. Konut ve ipotek piyasasında varlıkların ve kredi ürünlerinin yanlış fiyatlanması neticesinde çıkan kriz, mali sektörde yarattığı ağır tahribatın yanı sıra otomotiv sanayi, ağır sanayi ve hizmet sektörü olmak üzere ekonominin her alanında önemli bir daralmaya neden olmuştur. Ekonomik daralma neticesinde ABD'de büyüme 2004 sonrası sürekli azalan büyüme oranları 2009'da ekonomisinin yüzde 2.6 küçülmesine neden olmuştur. Öte yandan ABD ekonomisi açısından belirli dönemlerde tam istihdam seviyelerine ulaşan işsizlik verisi 2007-2009 döneminde yaşanan iflaslar ve ayakta kalabilen şirketlerin ise hızlı bir şekilde küçülmesi neticesinde yaşanan işten çıkarmalarla, 2007'de yüzde 4,6 olan işsizlik, 2009'da yüzde 9,3 seviyelerine ulaşmıştır.[939]

Ekonomik kriz ipotekli konut kredilerinde kredi notu iyi olmayan kişilere verilen kredilerin, diğer kredilerle birlikte konut kredisine dayalı menkul kıymetler altında finansal bir varlığa dönüşmesi, ABD ekonomisinde milyarlarca dolar büyüklüğünde ticareti yapılan bu varlıklara, finans sektörünce yatırım yapılması ve en nihayetinde yatırım yapılan kâğıtların değerinin düştüğünün veya fiyatlarda büyük oranlı bir balonun oluştuğunun anlaşılması neticesinde finans sektöründeki devasa banka ve mali kuruluşların yükümlülüklerini yerine getirememesi neticesini doğurmuştur.[940] Kriz kısa sürede diğer sektörleri ve küresel ölçekte bu varlıklara yatırım yapan şirketleri de etkilemiş ve küresel bir kriz halini almıştır. Krizin akut halde yaşandığı dönemde, Amerikan şirketlerinin değeri 14 trilyon dolar azalmış, konut kredisi alanında 10 trilyon dolar kayıp yaşanmıştır. Kriz neticesinde Standard & Poors tarihinde ilk defa ABD'nin

939 ABD'nin GSYH'na ait büyüme ve küçülme rakamları için bakınız; web sayfası https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/gdp-growth-rate (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

940 John C Coffee Jr, What Went Wrong? An Initial Inquiry Into the Causes of the 2008 Financial Crisis, **Journal of Corporate Law Studies,** 2009, Cilt 9, Sayı 1, ss. 1-22.

AAA kredi notunu AA+'ya düşürmüştür.[941] Bu noktaya kadar Obama yönetiminde ortaya çıkan bir kriz olmasa da krizin akut halinin 2009-2010 dönemine ve etkilerinin ise 2013 sonuna kadar hissedilmesi, Obama yönetiminin ilk döneminde iç siyasette temel gündem maddesinin ekonomik krizden çıkış süreci olmasını sağlamıştır.

Obama yönetimi, uluslararası ortamda sağlamayı amaçladığı hedefleri arasında yer alan refaha, öncelikle ABD içinde ulaşmak ve ülkenin kuruluşundan itibaren en önemli olgular arasında yer alan Amerikan toplumunu yeniden güçlendirmek durumunda kalmıştır. Bu noktada Obama yönetimi öncelikle ABD ekonomisinin bel kemiğini oluşturan ve gemiyi yüzdürülebilecek imkânlara sahip şirketlerin, kendilerini yapılandırmaları halinde batmamalarının sağlanması amacıyla, Federal Hükümetin bu şirketlere ortak olması yolunu izlemiştir.[942] Bu yol öncelikli olarak teknik açıdan batmış otomotiv şirketleri ve batamayacak kadar büyük banka ve mali şirketlerde kullanılmış, 2009'da Federal Hükümet bu şirketlere 600 milyar ABD doları ödeyerek, kısa süreli ortaklık yapılarına dâhil olmuş, 2010'da ise söz konusu şirketlerin mali yapılarını düzeltmeleri akabinde ise ABD hazinesi bu şirketlere daha önce verdiği yapılandırma borcunu geri alarak şirketlerin ortaklık yapısından ayrılmıştır. Söz konusu yöntemle GM, Chrysler, Citibank gibi devasa mali büyüklükteki Amerikan şirketlerinin batması engellenmiştir.[943] Obama yönetiminin izlediği bu yöntem, sağlık reformunun yasalaştırılması sürecinde ABD'de kapitalizmin son bulduğu, ülkenin sosyalizme kaydığı şeklindeki tartışmaları da alevlendirmiştir. Libertaryan ve Çay Partisi hareketleri, federal devletin halktan topladığı vergilerle, kötü yönetilen ve aldıkları yanlış kararlar nedeniyle batması gereken şirketlerin kurtarılmasını eleştirmişlerdir.[944]

Ayrıca Bush döneminde açıklanan 700 milyar ABD doları büyüklüğündeki canlandırma paketi akabinde Obama döneminde de ekonomide çarkların durmaması ve işleyebilmesi amacıyla 800 milyar ABD dolar büyüklüğünde ikinci bir kurtarma ve

---

941 ABD'nin Kredi Notu'nun düşürülmesi ve mali krizin genel seyrine ilişkin bakınız; Matt Kranz, 2008 Crisis Still Hangs Over Credit Rating Firms, USA Today, 13 Eylül 2012,

942 Michael Nelson, Barack Obama Domestic Politics, Miller Center, web sayfası: https://millercenter.org/president/obama/domestic-affairs ,(Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

943 A.g.a.e. https://millercenter.org/president/obama/domestic-affairs.

944 W. Gardener Selby, Roger Williams Obama is a Socialist, **Politifact,** 8 Haziran 2012, web sayfası için bakınız; https://www.politifact.com/factchecks/2012/jun/08/roger-williams/roger-williams-says-obama-socialist/ ; Jonathan Alter, Five Myths About Obama, **The Washington Post,** 20 Ocak 2012, Van Jones, **Rebuild the Dream,** New York, Bold Type Books, 2017, s. 59.

yeniden yapılandırma paketi açıklanmıştır.[945] Obama yönetimi bu paketin üçte birini eyalet yönetimlerinin mevcut çalışanlarının maaşlarını ödeyebilmeleri, üçte birini orta gelir seviyesindeki Amerikalılara vergi indirimi yapılması ve üçte birini de alt yapı yatırımları ve onarımı için harcanmasını ön görmüştür. Art arda açıklanan paketler ve ABD Merkez Bankası'nın piyasaya para arzını önemli ölçüde arttırması neticesinde, ABD'nin toplam borcu 2007'de 9 trilyon ABD dolarından, krizin etkilerinin son bulduğu 2013 yılında 16,5 trilyon ABD dolarına, bütçe açığı ise 2007'de 161 milyar ABD dolarından 2011'de 1,3 trilyon dolara çıkmış ve 2013'te ise 680 milyar ABD dolarına inmiştir. [946]ABD'de siyasi tercihleri etkileyen en önemli verilerden olan işsizlik rakamları ise 2010'dan itibaren düşüş sürecine girmiştir. Bu kapsamda ABD ekonomisi 2008-2013 döneminde, 2007'de başlayan ekonomik krizin etkilerinin ortadan kaldırılmasına odaklanmış, Obama yönetimi ikinci dönemi için 2012'de yapılan seçimler öncesinde ekonomide düzelmenin başlamasını sağlamıştır.

### 4.4.3. Askeri Dinamikler

Obama yönetimi 2008 seçim kampanyası sürecinde, ABD Silahlı Kuvvetlerine daha fazla bütçe ayrılacağını, daha fazla harcama yapılacağını veya Rumsfeld döneminde olduğu askeri teknoloji alanında devrim yapacak bir dönüşüm sürecine girileceği şeklinde bir politika benimseyeceğine dair işaretler vermemiştir. Bilakis Obama kampanyası, Amerikan toplumu arasındaki gelir adaletsizliğini azaltacak, sağlık hizmetlerinden daha ulaşılabilir seviyelerde faydalanmalarını sağlayacak ve ülkede eğitim imkânlarının düzeltilecek alanlarda federal hükümetin daha fazla harcama yapacağını işaret etmiştir.[947] Ayrıca Obama kampanyası, ABD'nin 2008 yılına gelindiğinde her ay 10 milyar ABD doları harcama yaptığı Irak operasyonunu, hızlı bir şekilde sonlandıracağını, bu noktada Irak'ta sahada güvenlik durumunun beklenenden daha hızlı bir şekilde düzelmesi halinde, ABD askerinin Irak'tan çekilmek için belirlenmiş olan 18 aylık süreden önce, ABD'ye

---

945 Michael Nelson, Barack Obama Domestic Politics, Miller Center, web sayfası: https://millercenter.org/president/obama/domestic-affairs (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

946 ABD'nin bütçe açığı rakamları için bakınız web sitesi https://www.statista.com/statistics/200410/surplus-or-deficit-of-the-us-governments-budget-since-2000/

947 Barack Obama, **The Audacity of Hope: Thoughts on Reclaiming the American Dream,** New York, Crown Publicshes, 2006.

dönmelerinden yana olduğunu vurgulamıştır.[948] Bu çerçevede değerlendirildiğinde Başkan Obama'nın kendi döneminde askeri harcamaları artırmak, Cumhuriyetçi Partili başkanların yönetimde olduğu dönemlerde açıkladığı devasa silahlanma projeleri gibi modernizasyon ve yeni teknolojik altyapılara daha fazla bütçe ayırmak gibi bir önceliğinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu durum ABD'nin savunma harcamalarını gösteren bütçesinde de izlenmektedir. Obama göreve başladığı 2009'da, 705 milyar ABD doları savunma harcaması yapılırken, görevden ayrıldığı 2016'da ise savunma harcamalarına bütçeden 639 milyar ABD doları ödenek ayrılmıştır.[949] Bu kapsamda sekiz yıllık dönemde çok önemli bir bütçe indirimi yapılmamış gibi gözükmesine karşın, savunma harcamalarının genel bütçeye oranı incelendiğinde farklı bir durumla karşılaşılmaktadır. Örneğin ABD 2009'da Savunma Bütçesi'ne GSYH'nın yüzde 4,89'u kadar ödenek ayırırken, 2012'ye gelindiğinde bu oran yüzde 4,48'e inmiştir.[950] Bu çerçevede Obama yönetiminin dört yıllık savunma bütçesinin GSYH'ya oranı incelendiğinde, ABD'nin savunma harcamalarının Irak'tan çekilmenin tamamlanmasıyla azaltıldığı, bütçenin ekonomik durumda göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik kriz sürecinden çıkılması amacıyla canlandırma paketlerine daha fazla harcama yapmayı tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Öte yandan 2008-2012 döneminde ABD Silahlı Kuvvetlerinin personel yapısı incelendiğinde, 2008'de 1 milyon540 bin seviyesinde olan askeri gücün, 2011 yılında 1 milyon 560 bine çıktığı, 2012'de ise 1 milyon 492 bine indiği gözlenmektedir.[951] Böylece Irak'tan çekilmeyle ABD Silahlı Kuvvetlerinin de küçülmeye başladığı, 2009'da 204 bine ulaşmış olan Deniz Piyadelerin sayısı 2012'de 196 bine, 2010 yılında 562 bin olan Kara Kuvvetlerinin personel sayısı, 2012'de 546 bine gerilemiştir.[952] Bu kapsamda ABD'nin Irak'ta angajmanın sona ermesiyle ABD Silahlı Kuvvetlerinin personel

---

948 Barack Obama'nın Demokratik Parti Konvansiyonu'nda yaptığı konuşma için bakınız, 28. Ağustos 2008, http://obamaspeeches.com/E10-Barack-Obama-The-American-Promise-Acceptance-Speech-at-the-Democratic-Convention-Mile-High-Stadium--Denver-Colorado-August-28-2008.htm

949 ABD'nin Savunma harcamaları için bakınız :https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget (Erişim tarihi 18 Haziran 2022)

950 A.g.a.e. ABD'nin Savunma Harcamaları.

951 ABD Silahlı Kuvvetleri'nin yıllara yayılmış toplam mevcuduna ilişkin bakınız; https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-army-size (Erişim tarihi 19 Haziran 2022)

952 ABD Kara Kuvvetleri ile Deniz Piyadelerinin yıllara ayrılmış sayıları için bakınız. https://www.statista.com/statistics/232339/us-army-personnel-numbers/ ; https://www.usmcu.edu/Research/Marine-Corps-History-Division/Research-Tools-Facts-and-Figures/End-Strengths/ (Erişim tarihi 19 Haziran 2022)

sayısında ve bütçesindeki azalma Obama yönetiminin ilk döneminde başlamıştır. Peki, ABD'nin Obama yönetiminin dış politikası mevcut dış ve iç etkenler ışında ilk seçim döneminde nasıl davranışlara dönüşmüştür?

## 4.5. ABD'nin Obama Yönetiminin I. Dönemindeki Dış Politika Davranışları

Obama yönetiminin birinci döneminde Afganistan ve Irak haricinde; ABD'nin "Arap Baharı"nın yarattığı sorunlara ve İran'ın nükleer silah üretmesini engellemeye yönelik yaklaşımı, seçim sürecinde izlemeyi planladığı dış politikanın genel hedeflerini açıklayan Barack Obama'nın söylemleriyle davranışlarının ne oranda örtüştüğü ve ayrıştığının anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Bu kapsamda ABD, Tunus'ta Muhammed Buazizi isimli bir seyyar satıcının Aralık 2010'da ekonomik zorluklar nedeniyle kendisini yakmasıyla Tunus başta olmak üzere Arap ülkeleri, kitlesel olaylarla karşı karşıya kalmıştır. Tunus'ta başlayan olaylar, hızla Mısır, Libya, Yemen, Suriye, Cezayir, Ürdün, Umman, Fas ve Bahreyn gibi, ABD'nin önemli siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerinin veya çıkarlarının olduğu ülkelere yayılmış, özellikle Suriye'deki toplumsal olaylar hâlâ günümüze kadar devam eden Obama yönetiminin seçim döneminde kullanılmasına karşı olduğunu ifade ettiği KİS'leri de kapsayan bir iç savaş haline dönüşmüştür.[953] Bahreyn'deki protestolar Suudi Arabistan'ın da desteğinde askeri güç kullanılarak bastırılırken, Ürdün'de ise protestoculara ılımlı yaklaşım sergileyen yönetimin süreci iyi yönetmesiyle eylemcilerin kendi rızalarıyla protestoları bitirmeleri sonucunu yaratmıştır.[954] Peki, ABD "Arap Baharı" sonucunda çıkan halk olaylarında, Yemen'deki gibi "daha fazla özgürlük" talebinde bulunan protestoculara yakın bir tutum benimserken, her iç karışıklık içinde olan ülkede protestoculardan yana mı olmuştur?

Obama yönetimi, Arap Baharı'ndan etkilenen her ülkeye aynı çerçeveden yaklaşmamış örneğin, Yemen'deki protestoları zor kullanarak bastırma arayışında olan Ali Abdullah Salih'i desteklemezken, Tunus'ta "protestocuların anlamlı talepleri

953 Antonio Perra, "From the Arab Spring to the Damascus Winter: The United States, Russia, and the New Cold War, **Contemporary Review of the Middle East**, Cilt 3, Sayı 4, 2016, ss. 363-386, Mehran Kamrava, The Arap Spring and the Saudi Led Counter-revalution, **Orbis,** Cilt 56, Sayı 1, 2012, ss. 96-104.

954 Martin Beck ve Simone Hüser, "Jordan and the 'Arab spring': no challenge, no change?", **Middle East Critique,** Cilt 24, Sayı 1, 2015, ss. 83-97.

olmadığı" yönünde açıklamalar yaparak olayların başında Tunus Devlet Başkanı Bin Ali'nin yanında yer almış, ancak protestocuların başarılı olması ve Bin Ali'nin ülkeden kaçması akabinde ise Tunus'ta özgürlükten yana olduğu ve dolayısıyla yeni yönetimi destekleyeceğini açıklamıştır.[955] Ayını şekilde Ürdün'de bölgesel çıkarları ve İsrail ile olan ilişkisi kapsamında, Ürdün Kralı'nın iktidarından yana olan ABD, Mısır'da da ilk başta statükodan yana olmuştur. Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in iktidarının devamını destekleyen ABD, Mısır'ın İsrail ile olan özel ilişkileri, uluslararası ticaretin istikrar açısından Süveyş Kanalı'nın güvenliği ve ABD'nin bölgedeki çıkarlarıyla uyumlu politikaları nedeniyle Şubat 2011'de Mübarek'in iktidardan düşüşüne kadar da bu desteğini sürdürmüştür. Öte yandan Mübarek'in yerine yapılan seçimlerde devlet başkanı olan Muhammed Mursi'ye karşı General Abdel Fettah El-Sisi tarafından 3 Haziran 2013'te gerçekleştirilen darbeye karşıda sert bir tutum takınmamış, yeni muhafazakârların ve İsrail lobisinin desteklediği El-Sisi'yi zımnen tanımıştır.[956]

Libya'da ise Obama yönetimi "*sınırlı*" askeri güç kullanımından yana olmuş, Arap Ligi, BMGK ve NATO'nun ilgili kararları kapsamında, BK ve Fransa ile birlikte kendi halkı üzerinde katliam yapacağı iddia edilen Kaddafi'nin kara unsurlarına karşı, maliyeti yaklaşık 1,1 milyar ABD doları olan hava saldırıları düzenlemiştir.[957] Obama Libya müdahalesi kapsamında "çok taraflı" bir siyaset izlemiş, bu çerçevede de müdahalede ön planda olmayarak, süreci geri planda kalarak yönetmiştir. Bununla birlikte önceki sayfalarda da değinilen "*Leading from Behind*" stratejisi, ABD'nin sürecin içinde olmasına karşın stratejik önceliklerini sağlamada işlevsel olmadığı ve ABD'nin geri planda kalarak askeri müdahaleyi yönlendirmeye çalışırken, Obama'nın sınırlı askeri güç kullanımına ilişkin farklı unsur ve güçlerin liderliği ABD'den alabildikleri eleştirileri yapılmıştır.[958] Libya'da Kaddafi sonrasında ortaya çıkan kaos ortamı ve ülkenin bir türlü istikrara kavuşturulamaması, Libya'ya askeri müdahalenin hedeflerinin ne olduğunun ve

---

955 Michele Penner Angrist, "Morning in Tunisia: the Frustrations of the Arab World Boil Over", Gideon Rose (Der.), **The New Arab Revolt,** New York: Council on Foreign Relations, 2011, s.7 9.

956 Katerina Dalacoura, "Coup d'etat or liberation? US-Egypt relations after the fall of Mohamed Morsi", **International Affairs at LSE** (2013), Sergio Fabbrini, ve Amr Yossef, " Obama's Wavering: US Foreign Policy on the Egyption Crisis, 2011-2013, **Contemporary Arab Affairs,** Cilt 8, Sayı 1, 2015, ss. 65-80.

957 Micah Zenko, What Does The Libya Cost to the United States, Council on Foreign Relations, 11 Ağustos 2011, Web sayfası: https://www.cfr.org/blog/what-does-libya-cost-united-states

958 Colin Dueck, **The Obama Doctrine, American Grand Strategy Today,** Oxford, Oxford University Press, 2015, ss.33-41, Kevin Marsh, "Leading From Behind: Neoclassical Realism and Operation Odyssey Down", **Defence and Security Analysis**, Cilt 30, Sayı 2, 2014, ss. 120-32.

gerekliliğinin tam anlamıyla açıklamaması, Obama'nın seçim kampanyası sırasında sınırlarını çizdiği demokrasinin askeri güç kullanılarak ihraç edilmeyeceği bakışıyla uyum sağlamamıştır. Kayda değer bir hava gücü olmayan Libya üzerinde uçuşa yasak bölge ilan edilmesinin, Kaddafi'ye bağlı unsurların havadan hedef alınmasının, Kaddafi'nin iktidardan düşmesiyle sonuçlanacağının, Amerikalı karar alıcıları tarafından da öngörülmüş olabileceğinden hareketle, açıklaması ne olursa olsun Obama yönetiminin destek verdiği askeri müdahale rejim değişikliği sonucunu doğurmuştur. Bu çerçevede Obama yönetiminin seçim kampanyasındaki vaatleriyle çelişen rejim değişikliği için askeri güç kullanımının, söz konusu müdahalenin maliyetinin az, uluslararası meşruiyetinin olmasından ve çok taraflı gerçekleştirilmesi nedeniyle desteklemiş olabileceği akla gelmektedir.

Öte yandan Obama yönetimi, John Mearschimer'ın da belirttiği üzere; doğurabileceği sonuçlar açısından Libya'ya kıyasla ABD'nin Ortadoğu'daki hayati çıkarlarını etkileyebilecek nitelikte bir sorun haline gelen Suriye konusunda aynı kapsamdaki bir askeri güç kullanımı davranışını benimsememiştir.[959] Suriye'de 15 Mart 2011'de Dera'da başlayan Beşar Esad rejimi ve Baas yönetimini iktidardan uzaklaştırmayı hedefleyen protestolar, kısa süre içerisinde ülkedeki birçok şehre yayılmış ve rejim unsurlarına karşı muhaliflerin hızla silahlı örgütlenmeleriyle Suriye iç savaşa sürüklenmiştir.[960] Obama yönetimi Suriye'nin Rusya Federasyonu ve İran İslam Cumhuriyeti (İİC) ile sahip olduğu güçlü ilişkiler, etkin bir hava savunma sisteminin var olması, Libya'ya yapılan müdahaleye kıyasla Suriye'ye yapılabilecek bir askeri müdahalenin çok daha maddi ve askeri kayıp yaratabileceği nedenlerinden dolayı krizin ilk aşamasında Suriye'ye yönelik bir askeri müdahaleden taraftar olmamıştır.[961] Obama yönetimi ilk döneminde 2012 sonuna kadar, Suriye'deki iç karışıklığın diplomatik yolla çözüme ulaşılmasına çaba göstermiş, Barack Obama 18 Ağustos 2011'de, özetle; *"Suriye'de halkın demokrasi yolunda ilk adımı attığı, Beşar Esad'ın halkının demokratik taleplerini dinlemek yerin halkına işkence ve baskı yaptığını"* açıklamış, Suriye'de rejim

959 John J. Mearsheimer, "America Unhinged", **The National Interest,** Sayı.129, Şubat 2014, s.9.

960 Daniel Byman, "Six Bad Options for Syria" The Washington Quarterly, Cilt.38, Sayı.4, Kış 2016, s.171-2.

961 A.g.e. Robert M. Gates, Duty, s. 474-80.

değişikliği beklentileri bulunan protestoculardan yana tavır almıştır.[962] Suriye'nin 2012'de kimyasal silah kullandığı yönünde iddiaların ortaya atılmasına karşın Obama yönetimi bu dönemde Suriye sorununa ilgisiz kalmaya veya aktif müdahaleci bir rol benimsememeye devam etmiştir.

Obama'nın başkanlığının ilk döneminde, Bush döneminden devamlılık gösteren bir diğer sorun ise İran'ın nükleer silah geliştirme programı olmuştur. Barack Obama seçim kampanyası sürecinde, İran ile ön koşulsuz görüşmelere başlamaya hazır olduğunu duyurmuş, sırasıyla Nisan 2009'da Prag'da yaptığı açıklamada; "İran'ın nükleer teknolojinin avantajlarından faydalanmaya hakkı olduğunu" belirtirken, diğer taraftan da İran'ın nükleer silahların aktarım mekanizmalarına ulaşımının sınırlandırılması, uzun menzilli füze geliştirmesinin önünde geçilmesi noktasında ABD'nin kararlı olduğunu vurgulamıştır.[963] Diğer taraftan 2009 sonrasında Obama'nın İran'a karşı sadece diplomasiye dayalı bir çözüm geliştirilmesine yönelik yaklaşımında bir değişim yaşanmış, 2010'dan itibaren İran ile devam ettirilen görüşmelerde beklenen ilerlemenin de sağlanamamasıyla birlikte, Obama yönetimiyle İran'a yönelik yaptırım seçeneğine yoğunlaşmıştır. Çin ve Rusya Federasyonu ile gerçekleştirilen görüşmeler akabinde, ABD; BMGK'nin 1929 Sayılı Kararıyla İran'a kapsamlı yaptırımlar uygulanmasını sağlamıştır.[964] Obama yönetiminin, 2012'ye kadarki ilk döneminde, Bush döneminin ilk döneminden farklı olarak askeri güç kullanımı bir seçenek olarak uygulanmamıştır. Peki, Obama yönetiminin genel olarak dış politika sorunlarına yaklaşımında askeri güç kullanımını öncelemediği bir dönemde, iç ve dış gelişmeler ışığında ABD'nin Irak ve Afganistan'daki Amerikan askeri mevcudiyetine nasıl bir yaklaşımı olmuştur?

---

962 Barack Obama'nın basın açıklaması için bakınız: https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/18/statement-president-obama-situation-syria (Erişim tarihi 29 Haziran 2022)

963 Barak Obama'nın Prague'da yapmış olduğu açıklamaya ilişkin bakınız; https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered

964 İran'a yönelik Obama döneminde getirilen yaptırımlara ilişkin bakınız, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/fact-sheet-new-un-security-council-sanctions-iran, (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

## 4.6. Obama Yönetiminin I. Döneminde Afganistan ve Irak'a Yönelik Askeri Güç Kullanımı

Barack Obama Şubat 2009'da başkanlık görevini, G. W. Bush'tan devraldığında, Irak'ta bulunan 147 bin ABD askerinin, Irak'tan nihai olarak çekilmesine ilişkin, gerek Obama yönetiminde gerekse Kongre'de Demokratik ve Cumhuriyetçi Partilerde sürecin istikametine yönelik başat bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Bu noktada ABD askerinin Irak'tan tamamen çekilmesine kararlı bir şekilde karşı çıkan tek grup yeni muhafazakârlar olmuş, Irak ordusuna ve güvenlik güçlerine destek olunması amacıyla Irak'ta az sayıda da olsa asker bırakması gerektiğini savunmuşlardır.[965] Obama yönetimi göreve geldiğinde, Irak'taki direnişe karşı önceki yıllarla kıyaslandığında göreceli bir başarı sağlanmış, Irak Ordusu ve yerel milis güçlerinin Irak Polisi'ne entegrasyonuyla oluşturulan Irak Güvenlik Güçleri'nin büyük ölçüde eğitimleri tamamlanmıştır. Bundan sonraki süreçte ise Obama yönetimi, seçim kampanyasında birçok defa dile getirdiği üzere, ABD askeri unsurlarının Irak'tan başarılı bir şekilde çekilmesini planlamaya başlamış, sürece ilişkin Obama *"Bir ülkeden çekilmenin, işgal etmekten daha zor bir süreç olduğunu"* ifade etmiştir.[966]

Başkan Obama, ABD askerlerinin Irak'tan çekilme sürecine ilişkin planlamaya, G. W Bush ve Irak Başbakanı Nuri Al Maliki'nin 14 Aralık 2008'de imzaladıkları anlaşmayı temel alarak, Savunma Bakanı Gates, Dışişleri Bakanı Clinton ve ABD'nin Irak'taki askeri gücünün komuta edildiği ABD Merkez Komutanı General Petraeus ile nihai şeklini vermiştir.[967] Bu kapsamda 27 Şubat 2009'da Kuzey Carolina Camp Lejeune'de yaptığı açılamada, Başkan Obama, *"Irak'taki ABD askerlerinin muharip misyonunun son bulduğunu, ABD'nin Irak'taki askeri varlığının 31 Ağustos 2010 itibarıyla 50 bin seviyesine gerileyeceğini ve Irak'ta kalacak olan 31 Aralık 2011'e kadar kalacak olan ABD askerlerinin, Irak güvenlik güçlerini eğitmeye devam edeceklerini"* açıklamıştır. Ayrıca Şubat 2009 itibarıyla *Irak'a Özgürlük* Operasyonu'nun adı *Yeni*

---

965 Gareth Porter, Commenders in Iraq Challenge Petraus on Pull Out Risk, **Global Policy Forum**, 17 Şubat 2009, https://archive.globalpolicy.org/political-issues-in-iraq/withdrawal/47806.html, (Erişim tarihi 20 Haziran 2022); Jill Jackson, GOP Slams Dems Praise Obama Over Iraq Withdrawal, cbsnews, 21 Ekim 2011, web sayfası için bkz. https://www.cbsnews.com/news/gop-slams-dems-praise-obama-over-iraq-withdrawal/.

966 Greg Jaffe, "Tell me How it Ends, Obama's Struggle with the Hard Questions of War", **The Washington Post**, 3 Haziran 2016,

967 Robert Gates, **Duty**, ss. 212-220.

*Şafak Operasyonu* olarak değiştirilmiş, Şubat 2009'da 148 bin civarında olan Irak'taki ABD askeri sayısı, Haziran 2010'a gelindiğinde 88 bine gerilemiş ve Irak'taki yerleşim merkezlerinden ayrılarak şehir dışındaki askeri üslerine yerleşmişlerdir.[968] Söz konusu plan çerçevesinde, ABD'nin Irak'taki askeri varlığı 31 Ağustos 2010'da 49 bin 700'e düşürülmüş, 18 Aralık 2011'de ise Irak'ta bulunan son ABD askeri birliği de Kuveyt'e geçerek, Irak operasyonu sonlandırılmıştır.

Diğer taraftan, James Denselow'un da belirttiği üzere, ABD'nin Bağdat Büyükelçiliği'nde yaklaşık 17 bin, Basra, Musul ve Kerkük Büyükelçiliklerinde ise biner personel çalışmaya devam edecektir. Ayrıca ABD'nin Bağdat Büyükelçiliği'nde oluşturulan Güvenlik İş birliği Ofisi bünyesinde, Irak Güvenlik Güçleri'ni eğitmeye devam edecek özel sivil güvenlik görevlilerinden oluşan yaklaşık 750 kişilik bir birimin Irak'ta 31 Aralık 2011 sonrasında da faaliyet göstermeye devam etmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca ABD'nin çekilmesi sonrasında Irak'taki varlıklarının, yaklaşık 3 bin 500 özel güvenlik görevlisi tarafından sağlanması da planlanmıştır.[969] Öte yandan 2004'te ABD'ye destek olmak amacıyla, Irak'ta başlatılan NATO eğitim misyonu da 12 Aralık 2011 itibarıyla son bulmuştur.[970]

Obama'nın Şubat 2009'da Başkanlık görevine başladığında, G. W. Bush yönetiminden devir aldığı diğer çatışma alanı ise Afganistan olmuştur. Obama her ne kadar seçim kampanyasında, ABD'nin esas çabasını Afganistan'da, Taliban ve bağlantılı terör unsurlarının temizlenmesi ve Afganistan'da istikrar ve güven ortamının sağlanması amacıyla göstermesi gerektiğini dile getirse de 2009'da akut hale gelen finansal kriz, Obama'nın Afganistan'da izlemek istediği stratejinin uygulanmasını zorlaştırmıştır.[971] Obama yönetiminde ABD'nin terörle mücadelesini Irak'tan Afganistan'a yoğunlaştırması noktasında bir görüş ayrılığı bulunmamakla birlikte, Afganistan'da nasıl

---

968 Başkan Obama'nın ABD'nin Irak'tan çekileceğine yönelik yaptığı açıklama bakınız: https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/02/27/responsibly-ending-war-iraq (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

969 ABD'nin Irak'tan çekilmesini tamamlaması sonrasında Irak'ta nasıl bir yapı kuracağı ve Irak ordusunun eğitiminde yer alacak özel güvenlik mensuplarına ilişkin bkz.https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2011/oct/25/us-departure-iraq-illusion (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

970 NATO'nun Irak'taki eğitim misyonun son bulması üzerine bakınız. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51978.htm#:~:text=It%20was%20withdrawn%20from%20Iraq,Iraq%20create%20effective%20armed%20forces. (Erişim tarihi 21 Haziran 2022)

971 A.g.e., Bob Wodward, **Obama's Wars**, s. 7.

bir stratejinin izlenmesi gerektiği konusunda milli güvenlik bürokrasisinde somut bir politikanın belirlenmesi Aralık 2009'u bulmuştur. Seçim kampanyasında verdiği vaatler akabinde Obama başkanlık görevine resmen başlamadan önce, Afganistan'da mevcut koşullarda ABD'nin asker sayısında nasıl bir artış gerçekleştirilmesi gerektiğine ilişkin Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın bir araştırma yapmasını istemiş, Bob Woodward ile gerçekleştirdiği görüşmede Afganistan'da asker sayısının artırılmasıyla ulaşılacak hedefler bağlamında soru işaretlerinin olduğunu belirtmiştir.[972]

Obama yönetiminin ilk döneminde Afganistan'a yönelik stratejisinin oluşturulmasında en önemli adımlardan biri, Afganistan'daki ABD ve müttefik askeri güçlerin komutanlığının kim tarafından yapılacağının belirlenmesi olmuştur. Robert M. Gates, Irak'ta 2003-2008 döneminde direniş unsurlarına karşı önemli başarılar elde eden General McChrystal'ı Afganistan'daki ABD askeri gücünün komutanlığına atamıştır. McChrystal'ın Irak'ta ve Afganistan'da daha önce görev almış ABD Merkez Kuvvetler Komutanı General David Petraeus'a bağlı olarak görev yapacak olmasından hareketle, ABD'nin Afganistan'da Taliban'a yönelik askeri güç kullanımının mimarı, bu iki üst düzey asker olmuştur.[973]

General Petraeus bir grup ileri görüşlü subayla birlikte, 2006-2009 arasında Irak'ta direnişe karşı ABD Silahlı Kuvvetleri'nin hareket tarzını belirleyen ve 2007 sonrasında Irak'ta direnişe karşı önemli başarılar kazanılmasını sağlayan "*Direniş Karşıtı Sahra Talimatnamesini*" (Counterinsurgency Field Manuel) hazırlamıştır.[974] Söz konusu talimatname, direniş mensuplarının hedef alınması yerine önceliği halkın korunmasına, direniş karargah ve sığınaklarının yok edilmesi veya liderlerinin saf dışı bırakılmasından çok, halkın yaşam mahallerinde devriye atılarak ve devriye noktaları oluşturularak, hedeflenen bölgede güvenlik ve asayişin sağlanmasını amaçlamaktadır.[975] Ayrıca talimatname, yerel ordu ve polisin eğitilmesini, danışmanlık verilmesini ve ABD askeri

---

[972] A.g.e., Bob Wodward, **Obama's Wars**, s. 71-79.

[973] ABD Merkezi Kuvvetler Komutanlığı'nın açıklaması için bakınız; https://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/883875/mcchrystal-assumes-command-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 24 Haziran 2022)

[974] David Petraeus, **The U.S. Army-Marine Corps Counterinsurgency Field Manual,** Chicago: University of Chicago, 2007, s. 37

[975] Carter Malkasian, **The American War in Afganistan: A History,** Oxford, Oxford University Press, 2021, (E-Kitap) ss.475. A.g.e. Bob Wodward, **Obama's Wars**, s. 71-79.

desteği olmadan, yerel unsurların direnişe karşı mücadele ederek sivil kayıpların azaltılmasını öngörmektedir. Böylece direniş unsurlarıyla halkın birbirinden ayrılması, direnişe sağlanan desteğin azaltılması ve katılımın önlenerek yerel yönetimin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Petraeus ve McChrystal, Irak'ta direnişe karşı ABD askeri güçlerinin "başarılı" olmasını sağlayan stratejinin, Afganistan'da uygulanması ve yeterli süre kalınması halinde, bura da başarılı olunacağı sonucuna varmışlardır.[976]

McChrystal, Afganistan'da 2009'da göreve başlaması akabinde, Taliban ile girilen çatışmalarda Afgan sivil kayıpları azaltmak için adım atmış, 2 Haziran 2009'da yayınladığı *Taktik Emir'*le ABD Silahlı Kuvvetleri'nin Afganistan'da meşru müdafaa halleri haricinde evlere ateş açmamaları, sadece Afgan askerlerinin evlerde arama yapmaları, yabancı askerlerin camilere girmemesi" talimatını vermiştir.[977] Öte yandan Petraeus ve McChrystal'ın yanı sıra, ABD'nin Kâbil Büyükelçisi (Emekli General) Karl Eikenberry de, Afganistan'daki sorunun sadece Taliban ile silahlı mücadele yapılarak çözülmeyeceğini, Afgan devlet yönetimi içindeki yolsuzluk sorununun da üzerine gidilmesi ve yolsuzluklara bulaşmış devlet yöneticilerinin görevlerinden alınmaları gerektiğini öne sürmüşlerdir.[978] Afgan ordusu ve polis teşkilatının kurulmasına önemli katkısı bulunan Karl Eikenberry halkın devlet yapısına güveninin zayıflamasına neden olan yolsuzlukla mücadele amacıyla, yolsuzlukla mücadele görev grubu oluşturmuş, BK Büyükelçiliği ile işbirliği içinde yolsuzluklara bulaşmış vali ve yerel yöneticilerin görevlerinden alınması amacıyla çaba sarf etmiştir. Bununla birlikte, Eikenberry ve McChrystal'ın yolsuzluk konusunda belirledikleri tutum, Afganistan'da yolsuzluğun etnik grup ve kavimlerden bağımsız, toplumun geneline sirayet etmiş bir sorun haline gelmesi nedeniyle bir çözüme ulaşmamıştır.[979] Örneğin, Afganistan Cumhurbaşkanı

---

976 A.g.a.e. ss.474-571.

977 A.g.e. David Petraeus, **The U.S. Army-Marine Corps Counterinsurgency Field Manual,**

978 Daniel P. Bolger, **Why We Lost: A Generals Inside Account of the Iraq and Afghnaistan Wars,** Boston An Eamon Dolan Book, Houghton Mifflin Harcourt, 2014, s. 368, Craig Whitlok, **The Afghanistan Papers: A Secret History of the War**, Simon & Schuster, 2017, s. 184.

979 Ülke de SSCB işgaliyle birlikte devlet düzeninin yıkılması ve bireylerin aidiyetinin devlete olmaktan çok mensubu oldukları etnik gruplara ve kavimlere olmasından dolayı, devlet kurumlarının bireyler üzerinde hukuki yaptırımını sağlamak güçleşmektedir. Ayrıca ülkede sosyal güvenlik sisteminin bulunmaması ve bireylerin sağlık ile emeklilik haklarının olmaması devlet görevlilerini, sahip oldukları makamlar aracılığıyla kendilerini maddi açıdan garantiye almaya yönlendirmektedir. Hukuk düzeninin devlet tarafından kurulamadığı ve hukuksuz işlemlerin yaptırıma tabi tutulamadığı bir sosyal ortamda yolsuzluk mekanizması olağan hale gelmiş ve sıradanlaşmıştır.

Hamid Karzai'nin kardeşi Mahmoud Karzai ile Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı Mohammed Fahim'in kardeşlerinin önemli miktarlarda borç aldıkları Kâbil Bankası iflas etmesine karşın, Karzai ve Fahim kardeşler bankaya olan borçlarını ödememişlerdir.[980] Öte yandan yolsuzluğun ABD ve Batı desteğiyle ayakta kalan Afgan Hükümeti'nde yaygın olması, McChrystal ve Eikenberry'nin öngördükleri gibi Taliban'ın halk arasında etkinliğini artıran bir diğer unsur olmuştur.

Obama'nın başkanlık görevini devraldığı 20 Ocak 2009'da, Afganistan'da 30 bin ABD askeri ile 31 bin NATO askeri faaliyet göstermekteyken, McChrystal'dan önce Afganistan'daki ABD askerlerinin komutanlığını yapan David Mckiernan 20 bin askerin daha Afganistan'da görevlendirilmesini Obama'dan talep etmiştir. Öte yandan Obama söz konusu talebi 17 bin olarak Şubat 2009'da kabul etmiş, akabinde ise 4 bin ilave askeri Mart 2009'da Afganistan'a göndermiştir.[981] Bu nedenle McChrystal ve Petraeus'un Haziran 2009'da hazırladıkları Taliban'ın sahada askeri olarak mağlup edilmesi amacıyla asker sayısında gerçekleştirmek istedikleri artış öncesinde ABD'nin Afganistan'daki askeri mevcudiyeti Mayıs 2009'da 52 bin, Aralık 2009'da ise 67 bin seviyelerinde olmuştur. McChrystal ve Petraeus, Obama yönetimine direnişle mücadele konseptinde hazırlanan askeri planları için Afganistan'da ABD'nin askeri mevcudiyetini 40 bin kişi artırmayı ve belirli bir tarih verilmemesine karşın 2013'e kadar söz konusu konuşlanmanın Afganistan'da kalmasını teklif etmişlerdir.[982]

Öte yandan, Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın hazırlattığı raporda ise "ABD'nin Afganistan'da terörle mücadele konseptinde askeri güç kullanması, sadece terör örgütleri liderleri ve örgüt mensupları hedef alınarak, El-Kaide ve bağlantılı örgütlerin özel operasyonlarla imha edilmesini, bir yandan da askeri danışmanların Afgan Milli Ordusu (AMO) ve Afgan Milli Polisi'ni (AMP) eğitmesini" önerilmiştir. Bu yaklaşıma göre ilk aşamada ilave askeri konuşlanma talep edilmemiş, ancak akabinde 2009 sonunda ilave

---

Afganistan'da yolsuzluğun temellerine ilişkin bakınız: Gulab Mir. Rahmany, "The Culture of Corruption in Afghanistan", **Sugyaan**, Cilt 10, Sayı 2, Haziran-Aralık 2020, s. 25-43.

980 Arne Strand, Elite Capture of Kabul Bank, (Der.) Tina Soreide ve Aled Williams, **Corruption, Grabbing and Development**, Glos, Edward Elgar Publishing, 2014, 175-186.

981 Kevin Marsh, "Obama's Surge: a Bureaucratic Politics Analysis of the Decision to order a Troop surge in the Afghanistan War", **Foreign Policy Analysis**, Cilt 10, Sayı 3, 2014, ss. 265-288.

982 Michael C.Boyle, Do Counterterrorism and Counterinsurgency go Together, International Affairs, Cilt 86, Sayı 2, Mart 2010, ss. 333-353; A.g.e. Carter Malkasian, **The American War in Afganistan: A History,** ss. 514-519.

20 bin Amerikan askerinin konuşlandırılması tasarlanmıştır.[983] Öte yandan, her iki talep açısından da Obama yönetimini endişelendiren gelişme, Afganistan'daki ABD askeri mevcudiyetinin, Amerikan hazinesine kademeli ve yıllar içindeki maliyetinin seviyesi olmuştur. Örneğin, McChrystal ve Petraeus'un önerisi olan ilave 40 bin askeri personelin görevlendirilmesi halinde ABD'nin Afganistan'daki asker sayısı 110 binin üzerine çıkmakta ve ilave 40 bin askerin yıllık maliyeti 89 milyar dolara ulaşmaktadır.[984] Söz konusu ilave askeri gücün 10 yıllık bir süre için görevlendirilmesi halinde ise 890 milyar dolar seviyesinde bir harcama yapılması öngörülmektedir ki söz konusu meblağ Obama'nın göreve geldiğinde açıkladığı canlandırma paketiyle aynı miktardadır. Bu çerçevede Obama, McChrystal ve Petraeus'un asker sayısında artış talepleri ile ekonomik kurtarma paketi arasında ilişki kurmuş, ekonomik kriz içindeki Afganistan'a daha fazla kaynak ayırmaya istekli olmamıştır.[985]

G. W. Bush döneminde temel strateji, Taliban'ın mağlup edilmesi, Afgan Hükümeti'nin ayakta kalması için güçlü bir Afgan ordusu ve polis teşkilatının oluşturulması ve Afganların kurdukları güvenlik teşkilatları vasıtasıyla Taliban ile mücadele etmeleri ve ABD'nin zamanla Taliban ve bölgede bulunan El-Kaide ve diğer terör örgütleri ile çatışan taraf olmaktan çıkarılmasına dayanıyordu.[986] Bu bağlamda McChrystal ve Petraeus'un önerdikleri hareket tarzı, Joe Biden'ın önerdiği yaklaşımla operatif maliyet açısından aynı seviyelerde bütçeye yük oluşturmaktadır. Öte yandan Biden'ın önerdiği mücadele yönetimi kapsamlı bir ulus-inşa sürecine dayanmamakla birlikte, Afganların ordu ve polis teşkilatı kurmasını da hedeflemesi açısından McChrystal ve Petraeus'un teklifleriyle bu açıdan da örtüşmekte, ancak odaklanılan temel ve başlıca hedef açısından farklılık göstermektedir. Biden ABD'yi 11 Eylül Saldırılarını gerçekleştiren El-Kaide ve bağlantılı terör ağlarını terörle mücadele operasyonları ile öncelikli olarak hedef almak isterken, McChrystal ve Petraeus'un teklifi Afganistan'da

983 A.g.a.e., Carter Malkasian, ss. 514-519.

984 Rajiv Chandrasekaran, The Afghan Surge is Over, F**oreign Policy,** 25 Eylül 2012, Web Sayfası: https://foreignpolicy.com/2012/09/25/the-afghan-surge-is-over/ (Erişim tarihi 22 Haziran 2022)

985 Bob Woodward, ss. 166-68, s. 251.

986 James Dobbins, **Counterinsurgency in Afghanistan**, Rand, Santa Monica, 2009.

uzun süreli bir konuşlanmayla Taliban'ın kurduğu düzenin tamamen yok edilmesi hedefini temel almaktadır.[987]

Başkan Obama, ekonomik kriz ve asker sayısında yapılacak artış ile doğacak maliyetin, bir canlandırma paketi büyüklüğünde olmasına karşın Afganistan'da, McChrystal ve Petraeus'un askeri yönetimi ve kısmen iki komutanın talep ettikleri asker sayılarıyla yola devam etmeye karar vermiştir. Bu kararını 1 Aralık 2009'da Westpoint'te yapmış olduğu konuşmada duyuran Barack Obama; *"Afganistan'a 30 bin ilave asker göndereceğini, Afganistan'ın El-Kaide'nin güvenli limanı olmaması için yerel otoritenin güçlendirileceğini, ilave askeri güç ile Taliban'ın Afganistan'da egemen olmasının önüne geçileceğini, Afganistan'da terör örgütlerinin sığınabileceği barınakların imha edileceğini, Afganistan-Pakistan sınırının güvenliğinin sağlanması için Pakistan ile ortak bir anlayışa ihtiyaç duyduklarını, 2011 sonrasında Afganistan'daki asker sayısının hızla azaltılacağını ve asker artışıyla Taliban'ın toprak kazanımlarının geri alınmasının amaçlandığını, Afgan halkının [Taliban ve terör örgütlerinden] korunacağını [McChrystal ve Petraeus'un stratejisi] ve Afganistan'ın kendi ordusunu ve güvenlik güçlerini oluşturabilmesi için destekleneceğini"* açıklamıştır.[988]

Barack Obama'nın 2009 yılı boyunca hazırladığı Afganistan stratejisi, asker sayısının artırılmasının yanı sıra ABD'nin Pakistan ile Afganistan merkezinde işbirliğinin güçlendirilmesi, ayrıca Afgan güvenlik güçlerinin imkân/ kabiliyetlerinin artırılması gerektiğini işaret etmektedir. Afganistan'daki terör sorununun kalıcı bir şekilde çözümü amacıyla, Pakistan'ın Afganistan ile mutlaka sınır güvenliğini sağlaması gerektiğine inanan Obama yönetimi, Pakistan ordusu ve Askeri İstihbarat Teşkilatı'nın (ISI), Afganistan'da istikrar ve güvenliği sağlamanın Pakistan'ın da çıkarına olduğu düşüncesini benimsemesini hedeflemiştir.[989] Bu kapsamda ABD, Pakistan'da devlet ve ordu tarafından tehdit olarak görülen Pakistan Taliban'ını Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) ile hedef almış ve Pakistan ordusunun kullanımı için beş yıllık bir süreyle 3

---

987 A.g.a.e. Carter Malkasian, ss. 514-19.

988 Obama'nın Westpoint'de yaptığı konuşmanın tam metni için bkz. https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/12/01/new-way-forward-presidents-address (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

989 Shuja Nawaz, **The Battle for Pakistan: The Bitter US Friendship and a Tough Neighbourhood**, London, Rowman, Littlefield, 2020, ss. 49-76.

milyar ABD doları, Pakistan Direniş Karşıtı Kapasite Fonu'na tahsis edilmiştir.[990] Ayrıca Senato Dış İlişkiler Komitesi, Kerry-Lugar-Berman teklifiyle beş yıl süreyle Pakistan'a yıllık 1,5 milyar dolar yardım yapılmasına karar vermiştir.[991] Ayrıca ABD, Pakistan Ordusu Komutanı General Eşfak Pervez Kayani üzerinden ilişki geliştirerek ISI'nın Afganistan Talibanı ve Hakkani Ağı'na olan desteğini kesmeye çalışmıştır.

Diğer taraftan ABD'nin asker sayısının Aralık 2009'da 100 bine çıkması McChrystal ve Petraeus'un izlemek istedikleri, direniş karşıtı stratejinin takip edilmesini kolaylaştırmış, ayrıca ABD'nin Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) ile Afganistan-Pakistan sınır hattında gerçekleştirdiği hava saldırıları ve askeri operasyonlar 2011'e gelindiğinde El-Kaide'nin yönetiminin yüzde 75'inin ortadan kaldırılmasını sağlamıştır. Afganistan'da ABD'nin askeri kayıpları, 2008'de 155, 2009'da 317, 2010'da 498 ile en yüksek seviyesine ulaşmış; 2010'da asker sayısında gerçekleştirilen artış sonrasında sağlanan alan hâkimiyeti neticesinde 2011'de 415 ve 2012'de ise 310'a gerilemiştir.[992] Bu kapsamda 2011'de gerçekleştirilen en önemli operasyon, CIA'nın 11 Eylül saldırılarının düzenlenmesi talimatını veren El-Kaide lideri Usame bin Ladin'in Pakistan, Abbottabad'da 1 Mayıs 2011'de ABD Özel Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen operasyon neticesinde öldürülmesi olmuştur.[993] El-Kaide liderliği Eymen El-Zevahiri'ye geçmiş, Afganistan'daki El-Kaide mensuplarının önemli bir çoğunluğu ise Kunar-Nuristan hattındaki dağlık ve ormanlık alana çekilmiştir.

Obama yönetimi belirlediği stratejik hedefler arasında bulunan, Afgan Güvenlik Güçlerinin (AGG-Afgan Milli Ordusu, Afgan Milli Polisi, Sınır Polisi, Afgan Özel Kuvvetleri, Afgan Polisi Özel Harekât Unsurları) yapılandırmasına büyük önem vermiş, 2006'da 1,9 milyar ABD doları harcanan AGG'lere 2007'de 7,6 milyar dolar ödenek ayrılmış, 2006'da 26 bin kişiden oluşan AMO, 2008 başında 68 bin, 2008 sonunda ise 148 bin kişiye çıkarılmıştır. McChrystal ve Petraeus, AGG'nin 352 bin kişiye ulaşmasını, (195 bin AMO, 157 bin AMP) hedeflemiş ve bu hedeflerine rakamsal açıdan büyük

990 A.g.e., Carter Malkasian, ss. 514-519.

991 A.g.e., ss. 474-520.

992 ABD'nin Afganistan'daki askeri kayıpları için bakınız, https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 25 Haziran 2022)

993 Nicholas Schmidle, Getting Bin Laden, **The New Yorker,** 8 Ağustos 2011, https://www.thomasweibel.ch/artikel/110808_new_yorker_getting_bin_laden.pdf (Erişim tarihi 25 Haziran 2022)

ölçüde ulaşmışlardır.[994] Bu noktada temel sorun AGG'nin savaşma kapasitesi olmuştur. Özellikle Afgan Hava Kuvvetleri 2012 sonunda ülke genelinde gerek AGG'nin nakliyesinde ve Taliban hedeflerine yönelik gerçekleştirilen saldırılarda önemli imkân/kabiliyetlere ulaşmış, ancak yolsuzluk ve kavimsel ilişkiler AGG bünyesinde de sorun olmaya devam etmiştir.[995] Peştun kökenli askerlerin, Taliban unsurlarıyla çatışmak istememesi, zorda kaldıklarında silahlarını ve tüm teçhizatlarını da bırakarak Taliban unsurlarına teslim olmaları AGG'nin, ABD'nin hedeflediği operasyonel kapasiteye Obama döneminde ulaşmasını engellemiştir.

AGG bünyesindeki bir diğer sorun ise *"Hayalet askerler"* konusu olmuştur. Orduda görev yapmak Afganlar açısından bir gelir kaynağı olarak görülmüş ve etnik grupların/kavimlerin liderleri kendi gruplarından (Peştun, Türkmen, Özbek, Tacik, Hazara vb.) Afganların orduda yer almasına çalışmışlardır. Öte yandan AGG'ye kaydolan her Afgan sürekli görev yapmamış, aldığı maaşın bir kısmını komutanları ile paylaşan askerler görev yerlerinde bulunmadan maaşlarını alabilmişlerdir. Bu durum kâğıt üzerinde 650 kişiden müteşekkil bir alayın gerçekte 200-250 mevcutla faaliyet göstermesine neden olmuş ve bazı durumlarda Taliban ile çatışmaya girmeden şehir merkezlerinin Taliban güçlerine teslim edilmesi sonucunu da doğurmuştur.[996]

Usame bin Ladin'in Mayıs 2011'de öldürülmesi ve El-Kaide'ye karşı Afganistan'da önemli kazanımlar elde edilmesi, örgütün Taliban'a kıyasla marjinalleştirilmesi, 2011-2012 döneminde özellikle Afganistan'ın güneyinde Taliban'ın alan hâkimiyetinde önemli bir gerileme sağlanması akabinde, Obama kamuoyunda ABD'nin başarılı olduğu yönünde de bir hava oluşmasıyla birlikte, ABD'de 2012'de gerçekleştirilecek Başkanlık seçimleri öncesinde ABD'nin Afganistan'dan çekilme süreci de başlamıştır. Bu çerçevede Barack Obama 11 Haziran 2011'de yaptığı basın açıklamasında; "*Afganistan'da görev yapan asker sayısının 2011 sonunda 10 bin*

---

994 ABD'nin seneler içinde Afganistan'a yaptığı askeri amaçlı yardım için bakınız https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2021/20-years-us-military-aid-afghanistan#:~:text=Nearly%20all%20(99.2%20per%20cent,440%20million%20in%20current%20dollars). (Erişim tarihi 25 Haziran 2022)

995 Antonio Giustozzi, **The Army of Afghanistan: A Political History of a Fragile Institution,** Londra, Hurst, 2016.

996 A.g.e., Antonio Giustozzi,

*azaltılacağı, Haziran 2012 sonunda ise 23 bin ABD askerinin daha ülkesine döneceğini ve 2014'te yönetimin tamamen Afgan makamlarına teslim edileceğini*" belirtmiştir.[997]

Obama'nın birinci döneminde ABD Afganistan'da Taliban'a karşı askeri mücadelede önemli kazanımlar elde etmiş, öte yandan Obama'nın 1 Aralık 2009 konuşmasında belirlediği hedefler olan, Afganların kendi güvenliklerini kendilerinin sağlayacağı ve Taliban unsurlarıyla mücadele edebilecekleri bir güvenlik gücü oluşturulamamıştır. ABD ayrıca Taliban'a karşı mücadelesinde Pakistan'ı yanına çekmede başarısız olmuş, Pakistan-Afganistan sınırı Obama'nın ikinci döneminde ABD ve Afgan güçlerince kontrol edilememiş, Taliban yönetiminin Peşaver ve Kuetta şuralarının bulunduğu Pakistan ile Afganistan'daki Taliban unsurları arasındaki bağ tamamen koparılamamıştır. Peki, ABD'nin Irak ve Afganistan'daki askeri güç kullanımı Obama yönetiminin ikinci döneminde nasıl şekillenmiştir?

## 4.7. Obama Yönetiminin İkinci Döneminde Güvenlik Bürokrasisindeki Değişiklikler

Birlikte görev yaptığı milli güvenlik bürokrasisince, doğru zaman ve yerde askeri güç kullanımı konusunda kararsız kalmakla veya bu yönde aldığı kararlarda askeri bürokrasiden çok bir gün Silahlı Kuvvetler'de hizmet yapmamış kişilere güvenmesiyle eleştirilen Barack Obama, 2012 Başkanlık seçimlerinde, Cumhuriyetçi Parti'nin başkan adayı Utah senatörü karşısında rahat bir seçim zaferi elde etmiştir.[998] Obama başkanlığının ikinci döneminde de ilk döneminde benimsediği yönetim tarzını devam ettirmiş, yönetimin yürütme gücünü Beyaz Saray bürokrasisinde toplama eğilimini sürdürmüştür. Bu bağlamda Obama ilk döneminde, özellikle milli güvenlik konularında nihai kararların alınması noktasında son sözü söyleyen kişi olmuş, karar alma sürecinde Beyaz Saray'da kendisine çalışma ortamı açısından da yakın olan Milli Güvenlik Konseyi (MGK) bürokratları ve danışmanına, Dışişleri veya Savunma Bakanlığı bürokrasisinden

[997] Barack Obama'nın Afganistan'dan çekilme takvimi açıkladığı konuşması için bakınız: https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/06/22/remarks-president-way-forward-Afghanistan (Erişim tarihi 25 Haziran 2022)

[998] Barack Obama'nın 2012 Başkanlık Seçimi sonuçları için bakınız. https://www.nytimes.com/elections/2012/results/president.html

daha fazla öncelik vermiştir.[999] Başkanlığının ilk döneminde İç Güvenlik Konseyi'ni (İGK) 300 çalışanıyla MGK bünyesine katarak tek bir konseyin oluşmasına karar veren Obama, 2009'da atadığı ilk MGD'nı olan (General) James Jones ile 2011 sonrasındaki MGD Thomas Donilon arasındaki çalışma ve güven ilişkisi de farklı olmuştur.[1000] Kim Holmes'un açıkladığı üzere Obama, Thomas Donilon'a duyduğu güveni asla James Jones'a duymamış, asker kökenli J. Jones'tan askeri konulardaki bilgi eksikliklerini kapatma noktasında faydalanmıştır. J. Jones'un Obama ile ilişkisi, Gates'in Obama ile kurduğu profesyonel nitelikteki ilişkisiyle aynı düzlemde olmuş, J. Jones, T. E. Donilon'ın Beyaz Saray'daki birçok ayrıcalığına sahip olmamış, adeta Obama yönetimine dışarıdan eklemlenmiş bir yabancı durumuna düşmüştür.[1001]

Bu durum sadece J. Jones ile sınırlı kalmamış, Obama'nın Irak'tan asker çekme ve Afganistan'da asker sayısının artırımına yönelik karar alma süreçlerinde de gözlenmiş, her iki çatışma sahasında da bulunan, terörle ve direnişle mücadele konularında önemli tecrübeleri olan komuta kademesi yerine Obama, Başkan Yardımcısı Joe Biden ile bir gün askerlik yapmamış MGD'ı T. E. Donilon ve Beyaz Saray danışmanlarından Valerie Jarret'in görüşlerine daha fazla ağırlık vermiştir.[1002] Bu noktada Obama'nın ilk dönemlerindeki yönetim tarzı incelendiğinde, Chicago grubu olarak da adlandırabileceğimiz, Obama'nın Chicago'da yaşadığı dönemden, senatörlüğü veya seçim kampanyası sürecinden iş ilişkisi içinde olduğu yakın çalışma ekibiyle daha uyumlu çalıştığı gözlenmektedir. Örneğin, MGD'ları arasında en belirsiz ve etkisiz danışman olarak değerlendirilen T. E. Donilon, Beyaz Saray'da herhangi bir kısıtlamadan bağımsız bir şekilde Obama ile görüşebilmiş, günlük güvenlik brifinglerini başkana sunmuştur.[1003] Mann'ın açıkladığı üzere Obama döneminde, başkana olan yakınlık aynı

---

999 Scott Wilson, https://www.washingtonpost.com/politics/tom-donilon-resigning-as-national-security-adviser-susan-rice-to-replace-him/2013/06/05/b296f36a-cdd3-11e2-8f6b-67f40e176f03_story.html, (Erişim tarihi 20 Temmuz 2022), Mikael Blomdahl, The National Security Advisor and the Secretary of State in the Obama Administration: Thomas Donilon and Hillary Clinton, **Amerikastudien/American Studies**, Cilt 65, Sayı 1, 2020, ss. 65-83; Kevin P. Marsh, "The Contemporary Presidency: The Administrator as Outsider. James Jones as National Security Advisor", **Presidential Studies Quarterly**, Cilt 42, Sayı 4, 2012, ss. 827-842.

1000 James Mann, **The Obamians: The Struggle within the White House to Redefine American Power**, New York: Penguin, 2012, ss. 284-296.

1001 Kim Holmes, https://www.heritage.org/defense/report/memo-new-president-how-best-organize-the-national-security-council (Erişim tarihi 20 Temmuz 2022)

1002 A.g.e., Kevin P. Marsh, ss. 827-842.

1003 A.g.e, ss. 827-842.

zamanda, milli güvenlik bürokrasisindeki aktörlerin, güvenlik sorunlarına ilişkin yaklaşımlarını, önerilerini ve taleplerini başkana daha kolay bir şekilde iletebilmelerini sağlamıştır.[1004] Dombey ve Luce'a göre, görevde bulunduğu dönemde Beyaz Saray bürokrasisindeki en güçlü aktör haline gelen Thomas Donilon, Obama yönetimindeki kabine üyelerinin Obama'ya resmi yollardan ulaştırmada sorun yaşadıkları konuları kısa sürede başkana iletilmesini sağlayan kişi olmuştur. Kamuoyunda önceki MGD'ları gibi görünür olmayı tercih etmeyen Thomas Donilon, Başkan'la Beyaz Saray'da en çok vakit geçirebilen kişi olarak, Obama'nın milli güvenlik konularında aldığı kararlarda, Joe Biden ve Valerie Jarret ile en etkili kişiler arasında yer almıştır.[1005] Thomas Donilon'ın danışmanlığı döneminde MGK, Dışişleri veya Savunma Bakanlığı gibi toplumun gözü önünde olmamasına karşın Obama'nın ihtiyaç duyduğu danışmanlığı geri plandaki faaliyetleriyle sağlamıştır.

Örneğin, önceki sayfalarda da değinilen Afganistan'da asker sayısının artırılmasına ilişkin Obama'nın politikasını belirleme sürecinde Thomas Donilon ve MGK bürokrasisi, Savunma Bakanlığı ve sahadaki askeri bürokrasinin görüşlerinin aksine, Joe Biden ve Valerie Jarret'ın terörle mücadele tezini desteklemiştir. Donilon, ABD dış politikasının önceliklerinin belirlenmesinde ve kontrolünde Dışişleri bürokratlarıyla da görüş ayrılıkları yaşamış, Obama'nın düşünce yapısına ve belirli konulara yaklaşımına hâkim olan Donilon, milli güvenlik konularında Obama'nın görüşlerinin tam anlamıyla Savunma ve Dışişleri Bakanlıklarınca benimsenebilmesi amacıyla Beyaz Saray bünyesindeki etkisini kullanmıştır.[1006] Donilon bu etkisini diğer kurumların görüşlerini Beyaz Saray'ın yaklaşımıyla örtüştürmek amacıyla da kullanmıştır. Örneğin, MGK toplantılarında Savunma Bakanlığı Siyasi Planlamadan Sorumlu Müsteşar Michele Flournoy'u, Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ile ABD eski Genelkurmay Başkanı Michael Mullen'i ortak bir noktada buluşturamadığı için görüş ayrılığı yaşamıştır.[1007] MGK'de Obama'dan sonraki en güçlü isim hem popüler ABD

---

1004 James Mann, **The Obamians: The Struggle within the White House to Redefine American Power**, New York: Penguin, 2012, ss. 284-296.

1005 Edward Luce ve Daniel Dombey, "US Foreign Policy: Waiting on a Sun King" *Financial Times*, 30 Mart 2010, s. 11.

1006 A.g.e, Mikael Blomdahl, ss. 65-83.

1007 Bkz. https://www.nytimes.com/2012/09/24/us/politics/tom-donilon-a-manager-of-overseas-crises.html, (Erişim tarihi 19 Haiziran 2022)

Başkanlarından Bill Clinton'ın eşi olması hem de Demokrat Parti'deki güçlü konumu nedeniyle Dışişleri Bakanı Hillary Clinton olmuştur. Kendisini ABD başkanının kıdemli dış politika danışmanı ve en kıdemli diplomat olarak tanıtan Hillary Clinton, Obama ile kişisel ilişkisi olmaması ve Donilon'ın birçok konuda Obama ile daha güçlü bir iletişim kanalına sahip olması neticesinde, Obama yönetiminin ilk döneminde dış politikada karar alma sürecince ikinci plana atıldığı durumlarla karşılaşmıştır.[1008]

Obama yönetiminin ilk döneminde, ABD'nin milli güvenlik politikalarının belirlenmesinde, başta Joe Biden, Thomas Donilon ve Valerie Jarret olmak üzere Beyaz Saray bürokrasisinin Obama ile sahip oldukları ayrıcalıklı ilişki neticesinde Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları bürokrasisinden daha etkin ve etkili oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum Hillary Clinton'ın Obama'nın MGD'ları James Jones ve Thomas Donilon'a olan yaklaşımında da gözlenmiştir. Clinton, James Jones'u tarafsız dürüst bir arabulucu olarak görürken, Thomas Donilon ile aynı yakınlığı kuramamış, yönetimde bulunduğu dönem boyunca ikili arasında yakın bir ilişki tesis edilemediği gibi Clinton, Thomas Donilon'ın Dışişleri Bakanlığı'nın çalışma alanına doğrudan ve dolaylı müdahalelerinden rahatsızlık duymuştur.[1009] Obama yönetiminin birinci döneminde Beyaz Saray, Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ve CIA arasındaki en temel sorun Obama yönetiminin askeri güç kullanma konusundaki kararsız ve tutarsız davranışı olmuştur.[1010] Bu minvalde, Obama yönetiminin birinci döneminde CIA direktörlüğü ve Gates'ten sonra Savunma Bakanlığı yapan Leon Panetta, Hillary Clinton ve Gates, Obama'nın bu tutumunu görevlerinden ayrıldıktan sonra eleştirmişlerdir.

Örneğin, Leon Panetta, Obama'yı ABD'nin lideri gibi hareket etmekten çok bir hukuk profesörü gibi davranmakla eleştirerek, Obama'yı, Irak'a baskı yaparak Irak'taki güvenlik ve düzeni koruyacak yeterli sayıda askeri unsur bırakmak yerine, 2012 seçimlerini düşünerek Irak'taki ABD askeri varlığına zamansız bir şekilde son vermekle ve sonrasında Irak'ta, dolayısıyla Suriye'de IŞİD'in ortaya çıkmasına katkıda bulunmakla itham etmiştir.[1011] Ayrıca Panetta, Obama'nın yönetim tarzını da eleştirerek,

---

1008 A.g.e., Mikael Blomdahl, ss. 65-83.

1009 A.g.e., Mikael Blomdahl, ss. 65-83.

1010 A.g.e., Mikael Blomdahl, ss. 65-83.

1011 Fred Barbash, "Leon Panetta Obama Lost His Way Created Vacum for Islamic State", **Washington Post,** 6 Ekim 2014.

Beyaz Saray'daki bariyerleri aşarak Obama'ya görüşlerini ulaştıramadıklarını işaret ederek Beyaz Saray'da Başkan'ın çevresindeki danışmanların ve yakın çalışma ekibinin yönetimin politikalarına eleştiriyi kabul etmediklerini vurgulamıştır. Cumhuriyetçi Parti'nin Obama'nın "*geri planda liderlik*" politikasını eleştiren ve Obama'nın ABD'yi aslında dünyadaki gelişmelerin gerisinde bıraktığı yönündeki eleştirileriyle örtüşen Panetta, Demokrat Parti bünyesinde Obama'ya yönelik yaklaşımında yalnız kalmamıştır.[1012] Hillary Clinton da Obama'nın Irak'tan asker çekme ve Ortadoğu politikasının doğru olmadığını savunmuştur. Clinton da Panetta ve Gates gibi ABD askerlerinin Irak'tan tamamen çekilmemesi gerektiğini, ABD'nin 5 ila 10 bin arasındaki askeri varlığını korumasını istemiş, Irak'tan ülkede tam olarak düzenin ve istikrarın sağlanmadan çekilmesinin ABD'nin Basra Körfezi'ndeki ve genel anlamda bölgedeki güvenlik çıkarlarıyla örtüşmediğini öne sürmüştür. Clinton, Obama'nın güç kullanımı konusundaki çekingenliğini veya kararsızlığını eleştirmeye devam ederek, Suriye konusunda direniş güçlerine ABD'nin zamanında yardım etmemesinin veya Libya örneğinde olduğu gibi Beşar Esad'a karşı kararlı askeri güç kullanılmamasının bölgedeki istikrarsızlığa katkıda bulunarak, IŞİD'in ortaya çıkışına dayanak sağladığını iddia etmiştir.[1013]

Gelinen aşamada, Obama seçim sürecinde Irak'tan hızlı bir şekilde asker çekeceğini ve ABD'nin asıl mücadele alanı olduğunu savunduğu Afganistan'da ise Amerikan askeri varlığını artıracağını vaat etmiş ve ilk döneminde de büyük ölçüde bu vaatleriyle uyumlu bir milli güvenlik politikası izlemiştir. Obama'nın Libya sorunu haricinde askeri güç kullanmaktan imtina eden politikasının yönetimin genelinde destek görmediği ve yönetimde özellikle Irak'tan askeri çekilmesinin zamanlaması konusunda görüş ayrılıklarının, kabine üyeleriyle Beyaz Saray bürokrasisi arasında ortaya çıktığı izlenimi edinilmiştir. Öte yandan Obama'nın 2012 seçim başarısı ve ikinci dönemine devam etmesi, Obama'nın milli güvenlik politikasının şekillendirilmesinde görev alan kabine üyelerinin ve Beyaz Saray çalışanlarının değiştirilmesi sonucunu da doğurmuştur.

Bu bağlamda en dikkat çekici değişiklik, Thomas E. Donilon'ın milli güvenlik danışmanlığı görevinden ayrılmak durumunda kalması olmuştur. Donilon, Obama

---

1012 A.g.e., "Leon Panetta Obama Lost His Way Created Vacum for Islamic State".

1013 https://time.com/4429021/hillary-clinton-foreign-policy-platform. (Erişim tarihi 6 Temmuz 2022)

yönetiminin dış ve milli güvenlik politikasının belirlenmesinde kilit isim olmuş, kabine üyeleri ile Obama'nın yakın çalışanları arasında da bir bariyer oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca Donilon'ın kendisine bağlı MGK çalışanlarına olan sert ve talepkâr tutumu, MGK çalışanları arasında rahatsızlıklara ve kurumdan ayrılmalar neden olmuştur. Ayrıca Leon Panetta, Hillary Clinton ve Robert Gates'in Donilon'ın yönetim tarzını eleştirmeleri ve milli güvenlik bürokrasisinde ayrışma yarattığına ilişkin görüşleri, Demokratik Parti bünyesinde de Donilon'a yönelik rahatsızlığı artırmış ve Donilon'ın görevden ayrılma sürecini yeni yönetimin göreve başlayacağı Ocak 2013'te başlatmış, Obama'nın 2013 yaz aylarına kadar Güneydoğu Asya ile yoğunlaşan ilişkileri nedeniyle, Donilon'ın Beyaz Saray'dan ayrılması Haziran 2013'te gerçekleşmiştir.[1014] Diğer taraftan Donilon'ın yönetim tarzına yönelik eleştirilere karşın, Donilon ve MGK ekibi, Obama yönetiminin birinci döneminde, ABD'nin ucu açık ve sonucu belirsiz askeri angajmanlardan, Ortadoğu'nun kısır çelişmelerinden kurtarılarak, ticari açıdan ilişkilerinin hızla geliştiği ve yeni ekonomik fırsatların bulunduğu Güneydoğu Asya'ya odaklanılması yönündeki dış politika hedefinin benimsenmesini sağlamıştır.[1015]

Obama, ikinci döneminde Donilon'dan boşalan MGD görevine, lisansını Stanford'da, yüksek lisansını ve doktora eğitimini ise Oxford'da tamamlayan, insan hakları konusundaki hassasiyetiyle tanınan, Donilon'ın ABD'nin geleceğinin Güneydoğu Asya'da olduğu politikasıyla de uyumlu, ABD'nin Birleşmiş Milletler (BM) nezdindeki Büyükelçisi Susan Rice'ı Haziran 2013'te atamıştır.[1016] Aslında Obama, Rice'ı Hillary Clinton'ın yerine Kongre onayı gerektiren Dışişleri Bakanlığı pozisyonu için değerlendirmiş, Rice'ın büyükelçiliği döneminde Libya, Bingazi'de ABD büyükelçisi ve iki görevlinin öldürülmesini, "radikal İslami unsurlarının" bir saldırısı olarak tanımlamaması ve olayın kontrolden çıkan protestolar neticesinde gerçekleştirildiği yolundaki açıklamaları, Cumhuriyetçi Partililerin eleştirilerine neden olmuş, Cumhuriyetçi Partililerin çoğunlukta bulunduğu Kongre'de Rice'ın bakanlık onayı

1014 https://www.nydailynews.com/news/politics/obama-names-susan-rice-national-security-adviser-donilon-resigns-article-1.1363530 (Erişim tarihi 11 Temmuz 2022).

1015 T. E. Donilon'un ABD'nin Asya'ya yönelik politika seçeneklerine ilişkin düşünceleri için bakınız. T. E. Donilon, **US-China Relations: The US Domestic Context. China's March on the 21st Century**, s.143.

1016 https://www.nytimes.com/2021/03/05/us/politics/susan-rice-domestic-policy-council.html

alamayacağı sonucuna varmıştır. Bu nedenle Obama, Rice'ı Donilon'dan boşalan ve Kongre onayı gerektirmeyen MGD pozisyonu için değerlendirmiştir.[1017]

Yeni MGD Rice, BM Büyükelçiliği döneminde Libya krizinde, birçok insan hakları örgütünün doğrulayamadığı, Kaddafi'ye bağlı askeri unsurların rejim muhaliflerine karşı soykırım benzeri bir operasyon yapacağını ileri sürmüş, insani güvenlik gerekçeleriyle Kaddafi'ye bağlı askeri unsurların etkisiz hale getirilmesini savunmuştur.[1018] Rice, Libya konusunda gösterdiği insani güvenlik ve insan hakları konusundaki tutumunu Suriye Krizi'nde de göstermiş, BMGK'de Beşar Esad'ı destekleyen RF ve ÇHC'nin yaklaşımını eleştirmiştir. Obama, Rice'tan boşalan ABD'nin BM nezdindeki büyükelçiliği görevine ise, Illinois senatörlüğü döneminde ofisinde çalışan, 2008 Başkanlık kampanyasında yer alan ve Obama'nın Demokratik Partili rakibi Hillary Clinton'a "canavar" benzetmesinde bulunan, başkanlığının ilk döneminde MGK bünyesinde faaliyet gösteren insan hakları savunucusu Samantha Power'ı atamıştır. Yale mezunu olan ve Obama gibi Harvard Hukuk'u bitiren Power, Harvard sonrası insan hakları ve soykırım konularına ilgisini sürdürmüş, Demokratik Parti'nin başkanlık adayı belirleme sürecinde Darfur'da yaşananlara ilişkin Obama'nın dikkatini çekmiştir. Power, MGK'de çalıştığı dönemde insani gerekçelerle Libya'da askeri müdahalede bulunulmasını desteklemiş, BM'de görevinde çok taraflılığı, ABD'nin çok taraflı sorunlara ittifaklarla yaklaşmasını ve iklim değişikliği sorununa karşı harekete geçilmesini savunmuştur.

Obama yönetiminin ikinci döneminde yaptığı atamalarda en dikkat çekici olanı Hillary Clinton'ın yerine Dışişleri Bakanlığı görevine atanan John Kerry olmuştur. Oğul Bush'un Saddam Hüseyin'in KİS'lerinden arındırılması, 2003 Irak AUMF'si ve Libya'da Muammer Kaddafi'ye karşı askeri güç kullanımını destekleyen Kerry, Savunma Bakanı Chuck Hagel'dan sonra Obama kabinesinde, Vietnam'da askerlik yapmış, askeri okul mezunu, gümüş ve bronz madalyalara sahip ikinci bakan olmuştur.[1019] Bu kapsamda Obama ilk döneminde Cumhuriyetçi Partililerin askeri konulardan anlamadığı ve askeri

---

1017 Susannah Hutheson, "How Susan Rice Rose to the Heights of Public Service and Obama's Inner Circle", **USA Today,** 5 Kasım 2019.

1018 https://www.politico.com/news/magazine/2022/06/12/susan-rice-domestic-policy-profile-00038938. (erişim tarihi 20.05.2022)

1019 John Kerry için Bakınız. https://www.britannica.com/biography/John-Kerry

uzmanların telkinlerini dikkate almadığı yönündeki eleştiriler neticesinde, ikinci döneminde geçmişinde ABD ordusunda görev almış, Güney Vietnam'da bulunmuş, 2004 seçimlerinde de başkan adayı olan John Kerry'yi Dışişleri Bakanlığı'na önermiştir.[1020] Obama'nın Kerry'den sonraki en ilgi çekici ikinci ataması, Leon Panetta'dan boşalan Savunma Bakanlığı'na askeri konularda tecrübeli, Vietnam'da hizmet etmiş ve Mor Kalp Madalyası sahibi, Chuch Hagel olmuştur. Böylece Obama, ilk döneminde askeri konularda eksik kaldığı, askeri güç kullanmaktan çekindiği yönündeki eleştirilere cevap teşkil edecek şekilde ikinci döneminde kabinesine ve Beyaz Saray'daki kadrolara yaptığı atamalarda bir denge gözetmiş, milli güvenlik politikalarının belirlenmesinde etkili olan Savunma ve Dışişleri Bakanlıklarına etkili ve askeri tecrübesi bulunan isimleri getirmiştir. Peki, Obama'nın ikinci döneminde milli güvenlik bürokrasisinde gerçekleşen değişim veya çok taraflılık ve ilkim değişikli konularındaki devamlılık, genel olarak yönetimin uluslararası güvenlik ortamını algılamasına, okumasına nasıl yansımıştır?

## 4.8. Obama Yönetimi'nin İkinci Döneminde Uluslararası Güvenlik Ortamını Algılaması ve ABD'yi Konumlandırması

Obama Ocak 2013'te ikinci dönemine başlarken, Ortadoğu'da 2011'de ortaya çıkan Arap Baharı'nın artçı etkileri olarak görülebilecek; Mısır'da ilk defa demokratik bir seçimle iktidarın değişmesi sonrasında 2013'te Abdülfettah El-Sisi tarafından gerçekleştirilen darbeyle eski düzene dönüldüğü, Suriye'de iç savaşın derinleştiği, Obama'nın daha önceden kırmızı çizgisi olarak belirttiği kimyasal silahların kullanıldığı ve mezhepsel şiddetin ivmelendiği, Libya'da Kaddafi döneminin son bulmasıyla istikrarın sağlanamadığı, IŞİD'in Irak ve Suriye'deki istikrarsız ortamdan faydalandığı ve etki alanını genişlettiği, Afganistan'da siyasi istikrarsızlığın arttığı ve Taliban'ın tekrar yükselişe geçtiği, ÇHC'nin Güney Çin Denizi'nde statüsü belirli olmayan adalar üzerinde hak iddia ederek başta Japonya, Tayvan, Vietnam ve Filipinler açısından büyüyen bir tehdit halini aldığı, Rusya Federasyonu'nun (RF) NATO'nun yayılmacılığından rahatsızlığını dile getirmeye başladığı ve Batı'nın politikalarını aktif bir şekilde karşı

[1020] A.g.e., https://www.britannica.com/biography/John-Kerry.

koyduğu Ocak 2009'a kıyasla daha karmaşık bir uluslararası ortamla karşı karşıya kalmıştır.[1021]

Obama yönetiminin ilk dönemde, ABD'nin dikkatini Irak, Afganistan ve genel olarak Ortadoğu gibi ABD'nin ekonomik çıkarlarına katkıda bulunmayan coğrafyalardan, ABD'nin asıl ekonomik çıkarlarının bulunduğu, dış ticaretinin önemli bir kısmının 2000'li yıllarla beraber yöneldiği Güneydoğu Asya'ya kaydırılma hedefi ikinci döneminde de devamlılığını korumuştur.[1022] Bununla birlikte ABD'nin milli güvenlik politikalarının önceliğini Güneydoğu Asya'ya kaydırması ve ÇHC'ye odaklanması hedefi, Obama'nın ikinci döneminde birbiri ardına yaşanan gelişmeler neticesinde tam anlamıyla gerçekleştirilememiş, ABD başta IŞİD ile bağlantılı gelişmeler olmak üzere Ortadoğu kaynaklı sorunlarla uğraşmaya devam etmiştir.[1023] Bu kapsamda normal şartlarda Ocak 2014'te açıklanması gereken ancak bir yıllık gecikme ile Şubat 2015'te duyurulan Obama yönetiminin ikinci Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde (MGSB) devlet dışı aktörlerden kaynaklanan tehditlerin ABD'ye ve ABD'nin müttefiklerine tehdit oluşturmaya devam edeceği belirtilmiştir. 2015 MGSB'si, 2010 belgesine göre uluslararası güvenlik ortamını daha karmaşık ve kargaşa içinde tasvir etmekte olup;

* ABD ana karasına ve ABD altyapısına gerçekleştirilebilecek yıkıcı/feci saldırılar,

* Yurtdışındaki ABD vatandaşları ve müttefiklere yönelik saldırılar,

* Küresel ekonomik krizler ve ekonomik yavaşlama,

* KİS'in yayılımı ve KİS'lerin kullanımı (*terör organizasyonlarının eline geçmesi*),

* Küresel salgınların ortaya çıkması,

* İlkim değişikliği ve enerji pazarındaki başat bozulma,

---

1021 James Goldgeier ve Jeremi Suri, "Revitalizing the US national security strategy", *The Washington Quarterly*, Cilt 38, Sayı 4, 2015, ss. 35-55.

1022 A.g.e., James Goldgeier ve Jeremi Suri, ss. 35-55.

1023 A.g.e., James Goldgeier ve Jeremi Suri, ss. 35-55.

* Zayıf ve başarısız devletlerden kaynaklı tehditlerin (*kitlesel katliamlar, – istikrarsızların – bölgesel yayılımı, sınır aşan organize suçlar*),

ABD'nin milli güvenliğine yönelik önde gelen riskler arasında görülmeye devam edilmiştir. [1024]

2015 MGSB'sinde, söz konusu tehditlere/sorunlara karşı ABD'nin ve müttefiklerinin güvenliğinin sağlanması için liderlik yapmaya devam edileceği vurgulanarak, 2010 MGSB'sine kıyasla ortak aksiyon alma, hareket etme mesajı güçlendirilerek, "*örnek olarak liderlik yapma*", "*güç ile liderlik yapma*", "*imkân/kabiliyeti olan ortaklarla liderlik yapma", "ABD'nin gücünün araçları ile liderlik yapma*" ve "*uzun vadeli perspektifle liderlik yapma*" ifadeleriyle, ABD'nin liderliği her fırsatta vurgulanmıştır. Bush dönemi MGSB'sine kıyasla çok taraflılığa daha fazla vurgu yapan MGSB'de, ortak tehditlere karşı NATO ile birlikte hareket edileceği; NATO'nun ABD'nin geleneksel müttefikleri olan BK, Kanada, Almanya, İtalya ve Fransa ile işbirliğinin çatısını oluşturduğu; Baltık coğrafyasında Polonya, Güneydoğu Asya'da Güney Kore, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda ve Filipinler'in ABD'nin ortak tehdit ve risklere karşı birlikte hareket edeceği müttefikleri arasında görüldüğü belirtilmiştir.[1025]

Bu kapsamda 2015 MGSB'sinin bir önceki MGSB'den ayıran bir diğer unsur ise ABD'nin liderliğine veya üstünlüğüne meydan okunabilecek bölgelerin açıkça belirtilmesi olmuştur. 2015 MGSB Asya ve Pasifik'te yeniden bir denge kurulmasını, Avrupa'da ittifakın güçlendirilmesini, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da istikrarın sağlanmasını, Afrika'nın geleceğine yatırım yapılmasını ve Güney Amerika'da ekonomik ve güvenlik işbirliğinin derinleştirilmesini öngörmektedir.[1026] Böylece 2015 MGSB'de ABD'nin küresel öncelikli bölgeleri açıklanırken, ÇHC'nin bölgesinde ABD ve ABD'nin müttefiklerine meydan okuyan davranışı, 2012 Milli Stratejik Kılavuz'da (*National Strategic Guaidance*) vurgulandığı gibi ABD'nin milli güvenlik algılamalarının odağını Güneydoğu Asya'ya ve Pasifik bölgesine kaydırması gerektiğinin vurgulamıştır.[1027] 2015

---

1024 Kathleen J. McInnis ve Nathan J. Lucas, Coordinator, The 2015 National Security Strategy: Authorities, Changes, Issues for Congress, CRS, 2016, ss. 1-23.

1025 A.g.e, ss. 1-23.

1026 A.g.a.e. ss. 1-23.

1027 https://ndupress.ndu.edu/Publications/Article/577531/defense-strategic-guidance-thoughtful-choices-and-security-cooperation/ (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

MGSB'sinde ABD'nin gelecekteki fırsatlarının ve sorunlarının bir taraftan Asya-Pasifik bölgesinde olduğu öne sürülürken, diğer taraftan ABD'nin ve müttefiklerinin mevcut sorunları üzerinde durulmuş, RF'nin 2014'te Kırım'ı ilhakı sonrasında Avrupa'nın RF'ye olan enerji bağımlılığı sorununu çözmesi gerektiği, RF'nin "yaptırımlar" yoluyla uluslararası hukuka saygı göstermesinin sağlanması tartışılmıştır. Hindistan ve ÇHC'nin önemi artan güçler olarak görüldüğü belgede Kore Yarımadası'nın nükleer silahtan arındırılması ve İran'ın KİS üretmesinin engellenmesi üzerinde de durularak, Libya ve Suriye'nin kimyasal silahlardan arındırılmasında başarıya ulaşıldığının da altı çizilmiştir.[1028]

Devlet dışı aktörlerin ABD ve müttefiklerine tehdit oluşturmaya devam ettiği belirtilerek, ABD'nin başta Irak ve Afganistan'da El-Kaide ve bağlantılı terör örgütleriyle başarılı bir şekilde mücadele ettiği, Obama yönetiminin görev döneminin başında ABD'nin yurt dışında 160 bin seviyesinde olan askeri mevcudiyetinin 2015'e gelindiğinde 15 binli seviyelere çekildiği, ABD'nin askeri kayıplarının azaltıldığı ve yurtdışındaki askeri varlığının azaltılmasından ortaya çıkan yeni imkânların, ABD'nin stratejik açıdan önem verdiği yeni coğrafyalara ve bölgelere odaklanmasını kolaylaştıracağı hususlarına yer verilmiştir.[1029] Bununla birlikte ABD'nin, vatandaşlarının ve müttefiklerinin, El-Kaide, IŞİD ve bağlantılı organizasyonlarına karşı güvenliklerinin sağlanabilmesi amacıyla, ABD'nin küresel çapta çabalarını sürdürdüğü, Irak ve Afganistan'da terör ağlarına barınma imkânı sağlanmayacağı, bu amaç doğrultusunda ABD'nin Irak ve Afganistan'a destek olmayı sürdüreceği belirtilmiştir. 2015 MGSB'sinde terör ağlarına karşı ortak hareket edilmesinin üzerinde durularak, Irak özelinde IŞİD'in Irak'ta genişlemesinin önlenmesi amacıyla Irak güvenlik güçlerine eğitim ve silah-teçhizat yardımında bulunulmaya devam edileceği, Afganistan'da ise ABD'nin askeri operasyonlarına son verdiği, Afgan Milli Ordusu ve güvenlik unsurlarının eğitimlerinin ve her türlü ihtiyaçlarının sağlanarak ülkede istikrarsızlığa ve terör ağlarının güçlenmesine izin verilmeyeceği de vurgulanmıştır.[1030] Bu noktada benzer

---

1028 Kathleen J. McInnis ve Nathan J. Lucas, Coordinator, The 2015 National Security Strategy: Authorities, Changes, Issues for Congress, CRS, 2016, ss.1-23, https://sgp.fas.org/crs/natsec/R44023.pdf. (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

1029 A.g.e., ss. 1-23.

1030 A.g.e, ss. 1-23.

ifadeler Suriye İç Savaşı için de kullanılmış, ABD'nin IŞİD'e ve Beşar Esad güçlerine karşı Suriye muhalefetini destekleyeceği, "*yerel unsurlar*" -vekil güçler- aracılığıyla, ABD'nin bu bölgede terörle mücadelesine devam etmeyi planladığı açıklanmıştır.

Obama yönetiminin hazırladığı ikinci MGSB'de, ABD'nin tek taraflı askeri güç kullanımına da değinilmiş, 2010 MGSB ile uyumlu olarak, "ABD'nin temel çıkarlarına yönelik bir tehdit oluşması halinde ABD'nin tek taraflı hareket etme ve askeri güç kullanma hakkını saklı tuttuğu" hususu 2015 MGSB'de de yer almıştır. Bununla birlikte 2015 MGSB'de askeri güç kullanımı için "Birlikte daha güçlüyüz" ifadesi kullanılarak, zımnen ABD'nin müttefikleriyle birlikte hareket etme eğiliminin Obama yönetiminin ikinci döneminde de devamlılık sergileyeceği bir kez daha vurgulanmıştır.[1031] Öte yandan 2015 MGSB'de, askeri güç kullanmaktan çok ABD ve müttefiklerine yönelik tehditlerin engellenmesinde diplomasiye ve yaptırımlara öncelik verilmiştir; bu yaklaşım, Obama yönetiminin ilk döneminde askeri angajmanların sonlandırılması veya önlenmesi yaklaşımıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. RF'nin 2014'te Kırım'ı ilhakıyla son bulan askeri operasyonu sonrasında ABD ve AB, askeri seçenekleri gündeme taşımaktan çok RF üzerinde sınırlı etkisi olacak yaptırım seçeneğine öncelik vermişlerdir.

Aslında 2015 MGSB'nin ruhu, ABD'nin sadece yaşamsal öneme haiz, vazgeçilmez çıkarlarına yönelik tehdit oluşması halinde askeri güç kullanımına öncelik vermiştir; bu durum haricinde insani gerekçelerle askeri güç kullanımında ise ABD'nin tek taraflı değil ve fakat çok taraflı, uluslararası toplulukla birlikte hareket etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu durumda her insani güvenlik boyutları olan sorun, ABD'nin askeri güç kullanması gereken bir sorun olmaktan çıkarıldığı, ABD'nin değerler ve ilkeler açısından uluslararası topluma liderlik ettiği ve çok taraflı bir askeri güç kullanımı halinde, ABD'nin en az askeri zayiatı verecek şekilde askeri operasyonlara katılımının Obama yönetimince siyasi açıdan uygun görüldüğü anlaşılıyor.[1032] Gelinen noktada, 2015 MGSB'de ABD'nin sıklıkla liderlik yapacağı belirtilirken, konu askeri güç kullanımı olduğunda müttefikler ve yerel unsurlarla hareket edileceği açıklanarak, çok taraflılığa

---

1031 ABD'nin 2015 Milli Güvenlik Strateji Belgesi için bakınız. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf

1032 A.g.a.e.

vurgu yapılmış ve ABD'nin sorunlara karşı ilk aşamada askeri güç kullanma seçeneğinden çok diplomasi ve yaptırımlara yöneleceği üzerinde durulmuştur.

Obama yönetimin dış dünyadaki sorunlara duyarsız kalması ve kendi çıkarlarını etkilemediği sürece askeri güç kullanımını seçeneğini gündeme getirmemesi, Bill Clinton döneminde kullanılan "ABD'nin dünyanın polis gücü olmadığı" yaklaşımını tekrar gündeme getirmiştir. Obama'nın 13 Eylül 2013'te kullandığı bu ifade, ABD'nin Bush döneminde izlediği küresel çapta demokrasinin yayılmasını gerekirse askeri güç kullanarak destekleneceği yönündeki politikasından açıkça geri adım atıldığını 2010 MGSB'den sonra 2015 MGSB'de de teyit etmiştir. Obama'nın Suriye'nin kimyasal silah kullanması üzerine yaptığı konuşmada, "ABD'nin askerlerini Irak ve Afganistan örneğinde olduğu gibi sahada kullanmasına, Kosova ve Libya örneğinde olduğu gibi hava operasyonları gerçekleştirmesine Amerikan halkının tahammülü kalmadığını" vurgulamıştır.[1033] Peki, Obama'nın konuşmasında da belirtiği üzere, ABD'nin askeri güç kullanımına yönelik Amerikan toplumunda ortaya çıkan bu olumsuz tavır nasıl bir iç siyasi, ekonomik ve askeri durumu ifade etmektedir?

## 4.9. Obama Yönetimi'nin İkinci Döneminde ABD'nin İç Dinamikleri

Obama yönetiminin ilk döneminde en önemli siyasi başarısı, temelleri JFK'e dayanan, Clinton döneminde de geçirilmeye çalışılan sağlık reformunun yasalaştırılması olmuştur. Amerikan toplumunda "Obamacare" olarak da isimlendirilen Erişilebilir Sağlık Hizmetleri Yasası, 20. yüzyılın başından itibaren orta sınıf merkezli siyaset yapan Demokratik Parti'nin, en önemli kazanımlarından biri olarak görülmüştür. Öte yandan Washington DC'de 2003 Irak Savaşı sonrasında gerginleşen siyasi iklimi düzelteceğini, Cumhuriyetçi ve Demokratik Partiler arasında karşılıklı her iki siyasi görüşün de önceliklerine önem verecek bir yönetim tarzı benimseyeceğini vurgulayan Obama, ilk döneminde özellikle sağlık reformu yasasıyla, DC'deki kutuplaşmanın artmasına neden olmuştur. Cumhuriyetçiler Kongre'de, hem Temsilciler Meclisi'nde hem de Senato'da sağlık reformu görüşmelerinde "Obamacare" lehine tek bir oy kullanmamışlardır. Obama Kongre'deki çoğunluğuna da güvenerek Cumhuriyetçilerin yasa üzerinde talep ettiği

[1033] Obama'nın açıklaması için bakınız: https://www.ndtv.com/world-news/america-is-not-the-worlds-policeman-text-of-barack-obamas-speech-on-syria-534239 (Erişim tarihi 13 Haziran 2022).

değişiklikleri dikkate dahi almadan ilerlemiş ve yasanın her iki meclisten de geçmesini sağlamıştır. Peki, Obama'nın siyasi üstünlüğüne dayanan bu tavrı, ikinci dönemindeki siyasi tutumuna nasıl yansımıştır?

### 4.9.1. Kongre ve Çıkar Grupları

Obama yönetimi iktidar ilk geldiği 2009-2011 döneminde, Kongre'nin 111. döneminde, Demokratik Parti'nin Temsilciler Meclisi ve Senato'da üstünlüğü sağlamasıyla, G. W. Bush'un ikinci döneminde sahip olmadığı yasama gücüne de sahip olmuştur. ABD Kongresi'nin 111. döneminde 72 günlüğüne de olsa Demokratik Parti 100 üyeli Senato'nun 60 üyeli nitelikli çoğunluğunu elde etmiş, Temsilciler Meclisi'nde ise 178 Cumhuriyetçi'ye karşın, Demokratik Parti 257 üyesiyle Senato'da olduğu gibi çoğunluğu sağlamıştır.[1034] Öte yandan Demokratik Parti 112. dönemde (2011-2013) Temsilciler Meclisi'ndeki çoğunluğunu kaybederken, Senato'da üstünlüğünü devam ettirmiş, 2014 Senato seçimlerinde de üstünlüğünü Cumhuriyetçi Parti'ye kaptırmıştır.[1035] Bu çerçevede Obama, ilk döneminde Kongre'de sahip olduğu yasama desteğini ikinci döneminde kaybetmiş, bu durum Obama'nın özellikle 2014 sonrasındaki iç siyasi hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmıştır.

### 4.9.2. Siyasi Dinamikler

Obama ikinci dönemine resmen başladığı gün olan 20 Ocak 2013'te yaptığı açılış konuşmasında, seçim, Bağımsızlık Bildirgesi'nde yer alan "*her insanın eşit olduğu ve yaratıcı tarafından bahşedilen ve geri alınamaz haklara sahip olduklarını*" belirtmiş, iklim değişikliğine karşı girişilecek mücadele, eşcinsel evliliklerin hukuki sayılması ve sağlık reformunun devamlılığının sağlanmasıyla yeni döneminde bireylerin sahip oldukları hakları genişleteceği, aslında Bağımsızlık Bildirgesi'ndeki şartları yerine

---

[1034] Kongre dağılımı için bakınız. https://www.congress.gov/members?q=%7B%22congress%22%3A%5B%22111%22%5D%7D (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

[1035] Kongre dağılımı için bakınız. https://www.congress.gov/members?q=%7B%22congress%22%3A%5B%22112%22%5D%7D. (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

getirmeyi amaçladığını açıklamıştır.[1036] ABD Kongresi'nde Şubat 2013'te yaptığı *Birliğin Durumu* konuşmasında ise Obama, okul öncesi eğitimde federal devletin desteğinin artırılması, ABD'ye illegal giriş yapmış göçmenlerin vatandaş olabilmelerinin önünü açacak bir göç reformunun yapılması ve silah satışlarında alıcıların geçmişlerine ve silah almalarına engel bir durum olup olmadığına bakılması konularına değinmiştir.[1037] Obama yönetimi ikinci dönemini Amerikan toplumunda derinleşen sorunların üzerine giderek çözümler üretecek politikalar izleyecek şekilde belirlemiş, bu kapsamda karşılaştığı en büyük sorun ise ilk döneminde sahip olduğu Kongre desteğinden ikinci döneminde yoksun kalması olmuştur.

Bu bağlamda Obama yönetiminin ikinci döneminin başında Aralık 2012'de Sandy Hook İlkokulu'nda 12 öğrencinin, 6 öğretmenin ve idarecinin öldürülmesi, yönetimin de göreve başlarken gündemini yeniden şekillendirmiş, ABD'nin çok uzun zamandır gündeminde olan ABD Anayasası'nda yapılan ikinci değişiklikle kısıtlanamayacak haklar arasına giren silah bulundurma hakkının nasıl düzenlenebileceği hususunun da Obama yönetiminin ikinci dönem iç siyasi öncelikleri arasında girmesine neden olmuştur.[1038] Bu noktada özellikle 2014 sonrasında Kongre'nin her iki kanadında da üstünlüğünü kaybeden Başkan Obama, siyasi ajandasını takip ederken, Başkanlık kararlarına, talimatlarına ve tek yanlı yürütme faaliyetlerine dayanmış, Cumhuriyetçi Parti ile ortak görüş oluşturabildikleri alanlarda ise yasama ve yürütmenin ortak eylemiyle nadiren de olsa Kongre'den düzenleme geçirmeyi başarmıştır.[1039]

Bu kapsamda Demokratik Parti'nin sağlık konularındaki önceki başkanlar dönemlerindeki yaklaşımının bir benzeri, ilkim değişikliğiyle mücadele edilmesi ve fosil yakıtların kullanımının azaltılması konularında da gözlenmiştir. Örneğin, bu konuda Amerikan halkı arasındaki farkındalığı artırmak ve atmosfere karbon salınımını azaltmak

---

1036 Obama'nın konuşması için bkz. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama (Erşim tarihi 20 Haziran 2022)

1037 Birliğin Durumu Konuşması için bkz. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/02/12/remarks-President-state-union-address

1038 Obama'nın açıklamaları için bkz. https://people.com/politics/barack-obama-sandy-hook-darkest-days-presidency-shooting-anniversary/

1039 Her Çocuk Başarabilir Yasası için bkz. https://www.vox.com/2015/7/15/8970605/every-child-achieves-act-no-child-left-behind

amacıyla, 1993'te Bill Clinton İklim Değişikliği Eylem Planı'nı açıklamıştır.[1040] Bu plan kapsamında ABD'nin, 2000'li yıllarda gönüllü ve tek taraflı olarak karbon salınımlarını düşürecek seviyeler belirlemesi kararlaştırılmıştır. Obama yönetimi de ikinci döneminde, ABD'nin hidrokarbon yakıtlara olan bağımlılığının azaltılması ve fosil yakıtlar haricindeki enerji kaynaklarından faydalanılmasını teşvik etmek amacıyla, en sonuncusu 2013'te açıklanan "İklim Eylem Planı"nın kapsamında kendi inisiyatifiyle karbon emisyonu limitlerini belirlemiştir. Obama yönetimi karbon salınımlarının sınırlandırılması hedefi çerçevesinde, 2025'te ABD'de federal hükümetinin; 2008 rakamlarına göre sera gazı değerlerinin yüzde 42 azaltılması ve elektrik tüketiminin yüzde 30'unun yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanması, 90 milyar dolar tutarındaki bir kaynağın yenilenebilir yakıtların kullanımının geliştirilmesine harcanması, ABD otomobil sanayinin yıllardır direndiği daha az fosil yakıt tüketen araçların üretilmesini zorunlu hale getirilmesi öngörülmüştür. Ayrıca Obama yönetimi kömür kullanarak elektrik enerjisi üreten çevrim santrallerinin karbon izlerinin 2030'da, 2005 değerlerinin yüzde 30'un altına indirilmesi kararını da almıştır.[1041]

Obama yönetimi, dış politikada odağını petrol zengini Basra Körfezi ve Ortadoğu'dan, ekonomik açıdan güçlü ilişkilerinin bulunduğu Pasifik ve Güneydoğu Asya'ya kaydırmaya başladığı gibi, iç siyasette de fosil enerji kaynaklarının kullanımından, yenilenebilir "temiz" enerji kaynaklarına yönelmeyi özendirmeye başlamıştır. Obama yönetiminin ikinci döneminde Alaska bölgesinde yeni petrol kuyularının açılması durdurulmuş, Kanada'dan Meksika Körfezi'ne petrol taşımak üzere tasarlanan ancak çevreci gruplar tarafından ciddi olumsuz etkileri olacağı bildirilen Keystone XL petrol boru hattının inşasını veto ederek durdurmuştur.[1042] Bununla birlikte, Obama özellikle ABD'de iç pazar için petrol ve doğalgaz üretimini teşvik etmiştir; ABD, Obama döneminde Suudi Arabistan'ı petrol üretiminde, RF'yi ise doğalgaz üretiminde geçmiştir.[1043] Böylece Obama, Cumhuriyetçi Parti'nin yönelttiği, aldığı kararlarla enerji sektörünün çökeceğine yönelik eleştirilere karşın, iç pazarda enerji tüketimini düşürüp

---

1040 Bill Clinton'ın açıklaması için bakınız. https://clintonwhitehouse5.archives.gov/WH/Accomplishments/eightyears-08.html

1041 Hugh Atkinson, **The politics of climate change under President Obama**, Routledge, 2017. ss. 4-24.

1042 A.g.e., s 30.

1043 https://www.theatlantic.com/science/archive/2022/03/us-oil-natural-gas-price-surge-energy-independence/626979/ (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

alternatif kanallarla üretimini desteklerken siyasi açıdan maliyeti olacak, enerji sektöründe işsizliğin artmasının önüne geçmiştir.

Obama'nın orta gelir grubunun durumunu iyileştirmeyi hedefleyen politikaları ikinci döneminde de devam etmiş, mezun olduklarında yüksek maaş alacakları vaadiyle öğrenci kabul eden özel üniversitelere yönelik yeni düzenlemeler yapmış, üniversite vaatlerinin gerçekleşmemesi halinde öğrencilerine tazminat ödemeleri şartını Kongre desteği olmaksızın getirmiştir. Aynı şekilde emeklilik planlarına sahip olmayan Amerikalıların ilerleyen yaşlarında, emeklilik güvencesine ulaşabilmeleri amacıyla Hazine Bakanlığı 2014'te yeni bir emeklilik programı başlatmış, 2007-2008 ekonomik krizlerinde emeklilik birikimlerini kaybeden Amerikalıların federal devletin güvencesi altında tekrar birikime başlamalarını amaçlanmıştır.[1044] Obama yönetimi ikinci döneminde Kongre'de çoğunlukla Cumhuriyetçi Parti'nin etkin muhalefetiyle karşılaşması neticesinde, sosyal politikalarını yürütme kararları şeklinde uygulamaya çalışmasına karşın, bu durumun en az iki istisnasından bahsetmek de mümkündür.

Obama yönetiminin Senato ve Temsilciler Meclisi'ndeki Cumhuriyetçi Partili üyelerle uzlaşarak Bush döneminde yasalaşan "*Geride Çocuk Kalmasın"* yasası yerine "*Her Çocuk Başarılı Olmalı*" yasası çıkarılmıştır. Bu yasa, dezavantajlı kesimlerin çocuklarına devlet okullarında ayrımcılık yapılmasının engellenmesinde ve bu kesime ait çocukların eğitim süreçlerinde, diğer kesimlerle aynı seviyede eğitim görmeleri ve bu durumun okullar tarafından yapılacak seviye tespit testlerinde ortaya koymalarını içermekle birlikte, yasanın getirdiği kurallara uymayan okullara uygulanacak yaptırımlar konusunda eyalet yönetimlerini, federal devlete kıyasla daha fazla yetkilendirmekte ve sorumlu tutmaktadır.[1045] Eğitim konularında Cumhuriyetçi ve Demokratik Partilerin 2015'te uzlaşmaları ve ortak yasa çıkarmaları, 2016 seçimlerinden bağımsız bir gelişme olmayıp, benzer bir süreç Obama ve Demokratik Parti'nin ABD'ye illegal olarak giren göçmenlere vatandaşlık hakkı tanınması konusunda da yaşanmıştır. 2014 Kongre ara seçimlerinde Latin kökenli Amerikalılardan yeteri kadar destek alamadığını fark eden Cumhuriyetçi Parti, 2016 seçimlerine giden süreçte Obama'nın illegal göçmenlere ilişkin

---

1044 Sara E. Bennet ve Joseph M. Prinzinger, **Journal of Business, Economics and Finance**, Cilt 3, Sayı 4, 2014, ss. 458-70.

1045 Her Çocuk Başarabilir Yasası için bakınız. https://www.vox.com/2015/7/15/8970605/every-child-achieves-act-no-child-left-behind

yasa çalışmasına destek vermiş, söz konusu teklif Senato'dan geçirilmiş, ancak Temsilciler Meclisi'ndeki muhafazakâr Cumhuriyetçi Partili üyelerin muhalefeti neticesinde Temsilciler Meclisi'nden geçmemiştir.

Bu bağlamda Suriye Krizi'nin Ağustos 2013 sonrasında yaşadığı dönüşümü, Esad rejiminin kimyasal kullanması ve akabinde Irak'ta doğan, Suriye'deki istikrarsız ortamdan faydalanan IŞİD'in Suriye'deki faaliyetleri, Obama yönetimi ile Kongre arasındaki bir diğer sorun olmuştur. Senatör olduğu dönemde Bush yönetimini Irak'ta askeri güç kullanımı bağlamında eleştiren ve ABD'nin Irak'tan hızlı bir şekilde çekilmesini savunan Obama, Ağustos 2013'te rejimin ilk kez muhaliflere karşı kimyasal silah kullanması sonrasında rejime karşı sadece hava unsurlarının kullanılacağı sınırlı bir hava operasyonu gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.[1046] Bu görüşü doğrultusunda, Kongre'de çoğunluk lideri Cumhuriyetçi John Boehner ve Kongre azınlık lideri Nancy Pelosi ile temaslar gerçekleştirmiş ve her iki lidere de Suriye'de kimyasal silah kullanan rejime karşı askeri güç kullanma düşüncesinden bahsetmiştir. Öte yandan her iki lider de Obama'ya Suriye'de hangi hukuki çerçevede askeri güç kullanacağını sorarak, Obama'dan bu konuda Kongre'yi dışlayarak tek taraflı hareket etmemesini istemişlerdir.[1047]

Bu süreçte RF Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov'un araya girmesi, rejimin kimyasal silah stoklarını imha etmek ve Batılı devletlerin kontrolüne bırakabileceğine yönelik açıklamaları, askeri güç kullanımı konusunda çok da istekli olmayan Obama yönetiminin işini kolaylaştırmış, Kongre'nin bu konudaki desteğine ihtiyaç duymadan diplomasi yoluyla sorunun çözümüne odaklanmıştır. Bu noktada Obama yönetiminin, Ağustos-Eylül 2013 döneminde Kongre liderleri ve önde gelen siyasetçilerle gerçekleştirdiği temaslarda, Kongre'de rejim güçlerine karşı askeri güç kullanımına ilişkin yeterli kanaatin oluşmadığı ve bu konuda Kongre'den pozisyonunu destekleyecek nitelikte bir

---

1046 Matthew C. Waxman, Syria, **Threats of Forceband Constitutional War Powers**, Sayı, 123, 2013, Yale L.J. Online, s. 207.

1047 Başkan Obama'nın bu konudaki basın açıklaması için bakınız. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/31/statement-president-syria (Erişim tarihi 19 Mayıs 2022); https://www.washingtontimes.com/news/2013/aug/31/obama-set-speak-syria-white-house-115-pm-edt (Erişim tarihi 20 Mayıs 2022).

karar çıkarılamayacağı sonucuna varması da etkili olmuştur.[1048] Kongre ile Obama yönetiminin farklı görüşleri savunduğu gelişme ise, ABD'nin IŞİD'e karşı askeri güç kullanması durumunda bu güç kullanımının hangi hukuki çerçevede yapılacağı konusudur. Obama, Irak ve Suriye'de IŞİD hedeflerine yönelik askeri güç kullanımında 2001 ve 2002'de Kongre'de kabul edilen, Askeri Güç Kullanımı Yetkilendirmesi (Authorization for Use of Military Force-AUMF) kararlarının, her iki ülkede de radikal terör unsurlarına karşı askeri güç kullanımında yeterli hukuki çatıyı sağladığını savunmuştur. Obama'yı bu konuda Kongre'ye danışmak yerine çok sayıda avukattan görüş almakla eleştiren, Cumhuriyetçi Parti'nin Kongre'deki temsilcileri ise Obama'nın IŞİD'in El-Kaide'nin devamı olduğu, IŞİD unsurlarının Irak'taki El-Kaide yapılanması üzerinden geliştiği savına ise katılmamışlardır.[1049] Bu bağlamda Obama yönetimi IŞİD'in 2014 başından itibaren önemli topraksal kazanımlar elde etmesi, Haziran 2014'te Musul'a girmesi sonrasında, Kongre ile AUMF çıkarılmasına ilişkin temaslarda bulunmasına karşın, bu konuda bir sonuç alamayacağından hareketle, IŞİD hedeflerine karşı 2001 ve 2002 AUMF'lerini kapsamında askeri güç kullanımına karar vermiştir.[1050]

Obama yönetiminin ABD'nin dış politikasında askeri güce öncelik vermeyen, diplomasi ve diyalog yoluyla sorunları çözme eğilimi, yeni muhafazakârlar tarafından, Obama'nın; ABD'nin milli güvenliğine yönelik tehditlerin gelişimine seyirci kaldığı, ABD'yi tehlikeye attığı, Suriye ve Irak'ta izlediği ABD askeri gücünü sahada kullanmaktan çekinen tutumunun her iki bölgede de Batı karşıtı ve düşmanı militan grupların yetişmelerine ve ilerleyen dönemde ABD'ye yönelik terör tehdidinin artmasına neden olacağı yönünde açıklamalar yapılmasına neden olmuştur.[1051] Ayrıca yeni muhafazakâr kesime yakın yayın organlarında, G. W. Bush'un Irak politikasının doğru olduğu, Obama'nın Irak'tan erken asker çekerek, bölgede bir güç boşluğu yaratılmasına neden olduğu, bu güç boşluğunda ise radikal terör unsurlarının güçlenerek Suriye ve

---

1048 Charles Tiefert ve Kathleen Clark, Congressional and Presidential War Powers as a Dialogue: Analysis of the Syrian and ISIS Conflicts, **Cornell International Law Journal,** Cilt 49, 2016, ss. 683-722.

1049 A.g.a.e. ss. 683-722.

1050 A.g.a.e. ss. 683-722.

1051 Katie Glueck, Neocon's New Message to Obama, **Politico**, 8.08.2014; Simon Maloy, "Jeb's Latest Iraq War Lie, Placing the Newcons by Blaming Evertyhing on Obama", **Salon,** 21 May 2015.

Irak'taki şartların ortaya çıkmasına neden oldukları argümanları da ileri sürülmüştür.[1052] Bu boyutuyla Obama yönetiminin Ağustos 2014'ten itibaren Irak'ta Erbil'e ilerleyen IŞİD unsurlarına hava saldırılarına başlaması, yeni muhafazakârlar açısından olumlu karşılanmış olmasına karşın, Yeni Muhafazakârlar sıklıkla Obama'nın askeri konulardaki kararsızlığını veya askeri güç kullanımı noktasındaki isteksizliğini eleştirmişlerdir. Bununla birlikte Amerikan iç siyasetinde Obama'nın askeri güç kullanımı konusundaki isteksizliği kameralar önünde Amerikalıların kafaları kesilerek idam edildikleri görüntülerin basına yansımasına kadar bir sorun olmamış, oğul Bush döneminde ABD'nin bir çatışmadan diğerine savrulduğu gelişmelerden rahatsızlık duyan Amerikan toplumu, Obama yönetimin IŞİD'e karşı Irak ve Suriye'de sınırlı da olsa, askeri güç kullanımı politikasına karşı önemli bir muhalefet oluşturmamış, ABD askerinin Suriye'ye girmesine halk desteği yüzde 30'ları geçmemiştir.[1053]

### 4.9.3. Ekonomik Dinamikler

Başkan Obama, G. W. Bush'tan adeta yıkılmış, işsizliği geçmiş dönemlere kıyasla önemli seviyelere yükselmiş, hızla küçülen ve mali sektörü iflasın eşiğine gelmiş bir ekonomi devralmıştır. Bununla birlikte yönetiminde önceliği ekonomik toparlanmaya ve iyileşmeye veren Obama, ilk döneminden itibaren askeri harcamalarda dâhil olmak üzere, ekonomik toparlanmayı yavaşlatabilecek her türlü sarfiyatı sınırlandırmaya veya azaltmaya çalışmış, öte yandan Amerikan halkını tekrar harcamaya yönlendirecek, iflası halinde ABD'de ekonomik çarkların dönmesini engelleyecek şirketlere destek olacak harcamaları ise artırmıştır. Obama yönetiminin ilk dört senesinde ciddi bir ekonomik yavaşlama içinde olan Amerikan ekonomisi, 2013 ile tekrar büyümeye başlamıştır. Bu kapsamda ABD'nin GSMH'si 2013'te yüzde 1,84, 2014'te yüzde 2.29, 2015'te ise yüzde 2.71 büyümüştür. Aynı dönemde yüzde 9,62 ile 2010'da zirveye çıkan işsizlik rakamları, 2013'te yüzde 7.37'ye, 2014'te yüzde 6.17'ye, 2015'te yüzde 5.28'e ve 2016'ya

---

1052 Jonathan Chait, Dick Cheney and the Neocons Would Like to Celebrate this 9/11 by Freaking out over Iraq Again, **New York: Inteligencer,** 11 Eylül 2014.

1053 PEW Araştırma Merkezi'nin bu konudaki anket çalışmaları için bakınız. https://www.pewresearch.org/politics/2012/03/15/little-support-for-u-s-intervention-in-syrian-conflict/; Gallup için bakınız https://news.gallup.com/poll/164282/support-syria-action-lower-past-conflicts.aspx (Erişim tarihi 15 Temmuz 2022).

gelindiğinde ise yüzde 4.87'ye gerilemiştir.[1054] Böylece Obama'nın ikinci döneminde, yeni iş alanları yaratılmasında 1939'dan itibaren en yüksek yıllık rakamlara erişildiği gibi, yeni iş imkânlarının artırılması ve işsizliğin düşmesi, saatlik ücretlerde de önemli bir artış sağlamış, bu durum hane gelirlerine artış olarak yansımıştır.

Obama yönetiminin ikinci döneminde kişi başı gelir artış oranı, G. W. Bush, G. H. W. Bush, Başkan Nixon ve Ford'un dönemlerinin toplamlarından daha fazla olmuştur.[1055] Obama döneminde bireylerin ekonomik durumundaki düzelme, devletin de borçluluk oranlarına yansımış, Bush döneminin sonunda, 2009'da ABD'nin bütçe açığı GSMH'nin yüzde 10'una yaklaşırken, Obama'nın iktidardan ayrıldığı 2016 yılında açık üçte bir oranında azalarak yüzde 3,2'ye düşmüştür.[1056] Öte yandan önceki sayfalarda da değinilen, G. W. Bush döneminde gerçekleştirilen vergi indirimlerin de etkisiyle, Obama Başkanlık görevini devraldığında 10 trilyon dolar seviyesinde olan kamu borcu, Eylül 2016'da görevi devretmeden hemen önce 19,8 trilyon dolara ulaşmıştır. Ekonomik kriz döneminde devletin artan harcamaları ve sosyal destek programları, devletin borçluluk oranını Obama döneminin sonunda, 2008'e kıyasla yaklaşık iki katına çıkarmıştır.[1057]

Başkan Obama, ikinci döneminde G. W. Bush döneminde gerçekleştirilen vergi indirimlerini yeniden düzenlemek ve Kongre'de her iki partinin katılımıyla kurulan vergi komitesinin çalışmasıyla kapsamlı bir vergi düzenlemesi getirmeyi amaçlamış olsa da Kongre'de azınlık ve çoğunluk liderlerinin gelir gruplarına getirilecek avantajlar ve üst gelir grubunun ödeyeceği verginin seviyesinde anlaşamamaları sonucunda söz konusu düzenleme hayata geçirilememiştir. Bununla birlikte 2012'de son bulması öngörülen G. W. Bush döneminde gerçekleştirilen vergi indirimlerinin, düşük gelir grubu açısından aynı koşullarda devamının sağlanması konusunda Kongre'de uzlaşma sağlanmasıyla, Amerikan Vergi Mükellefleri Yardım Yasası, 1 Ocak 2013'te Kongre'de kabul edilmiş, 2 Ocak 2013'te ise Başkan Obama tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yasayla Bush dönemi vergi indirimleri kalıcı hale gelirken, üst gelir grubu olarak

---

1054 ABD'nin GSMH'nın yıllara göre hareketleri için bkz. https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/gdp-growth-rate (Erişim tarihi 28 Temmuz .2022)

1055 American Progress'in Obama dönemindeki ekonomik iyileşmeyi ele alan raporu için bakınız. https://www.americanprogress.org/article/obamas-legacy-economy-anything-mess/ (Erişim tarihi 16 Temmuz 2022).

1056 A.g.e., American Progress'in Obama dönemindeki ekonomik iyileşmeyi ele alan raporu.

1057 A.g.e. American Progress'in Obama dönemindeki ekonomik iyileşmeyi ele alan raporu.

nitelendirilen ve geliri 250 bin doların üzerinde olan vergi mükelleflerinden daha fazla vergi alınması kararlaştırılmıştır. Böylece Obama, seçim döneminde verdiği üst gelir grubunun vergilerinin artırılması sözünü kısmen tutmuştur.[1058]

Gelinen noktada, Obama yönetimi ikinci döneminde Bush yönetiminden devraldığı, ülke ekonomisini çok daha iyi noktalara ulaştırmış, ekonomik canlanmanın tabana yayılmasını sağlamış ve 2007-2008 mali krizinde duran ABD ekonomisini tekrar hayata döndürmüştür. Obama bu durumu 2016'da David Axelrod'a verdiği röportajda vurgulayarak, "*Üçüncü kez başkan seçilme hakkının olması halinde, [başarılı bir dönem geçirdiğini ifade ederek] tekrar seçilebileceğine inandığını*" belirtmiştir.[1059] Peki, ABD'nin Obama yönetiminin ikinci döneminde yaşadığı ekonomik toparlanma, askeri dinamiklerini nasıl etkilemiştir?

### 4.9.4. Askeri Dinamikler

Obama yönetiminin ikinci döneminin başında, ABD Irak'taki askeri varlığını, neredeyse tamamen sonlandırmış, Irak'taki askeri operasyonları tamamlamış, Afganistan'da ise 2009'dan itibaren ABD ve müttefik ülkelerin asker sayılarında önemli artışa gidilmiş, Taliban'a karşı 2012 itibarıyla sahada önemli avantajlar elde edilmiş, 11 Eylül saldırılarının talimatını veren El-Kaide lideri Usame bin Ladin de, Mayıs 2011'de Pakistan'da etkisiz hale getirilmiştir. Obama açısından ABD Afganistan'da da hedeflerine büyük ölçüde ulaşmış ve ABD'nin Irak'ta olduğu gibi Afganistan'daki varlığını tamamlamasının da zamanı gelmiştir.[1060] Başkan Obama, Usame bin Ladin'in öldürülmesinden sonra Haziran 2011'de yaptığı açıklamada, ABD'nin 2011 sonunda 10 bin, 2012 sonunda ise 33 bin askerini çekerek Afganistan'daki askeri varlığını sonlandırmayı planladığını açıklamış, 2014'te ise ABD'nin Afganistan'daki varlığının 2016'da tamamen sonlandırılacağını duyurmuştur.[1061]

---

1058 Obama döneminde yüksek gelir gruplarından Amerikalıların daha fazla vergi ödediklerine ilişkin bkz. https://www.vox.com/2016/6/9/11894794/obama-tax-increase-rich-one-percent

1059 Obama ile David Axelrod'un mülakatı için bakınız. https://www.theguardian.com/us-news/2016/dec/26/barack-obama-third-term-president (Erişim tarihi 29 Temmuz 2022).

1060 Obama'nın Afganistan asker çekme açıklaması için bakınız. https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011/06/22/president-obama-way-forward-afghanistan

1061 Obama'nın ABD'nin Afganistan'dan 2016'da tamamen çekileceğine ilişkin açıklaması için bakınız. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/05/27/statement-president-Afghanistan

Önceki sayfalarda da ele alındığı üzere, Obama'nın Irak ve Afganistan'daki ABD askeri varlığını sonlandırmasının, ekonomik boyutları da bulunmakta olup, 100 bin kişilik bir ABD askeri gücünün Afganistan ve Irak örneklerinde de ele alındığı üzere denizaşırı konuşlanmasının, Amerikan vergi mükelleflerine yıllık maliyeti yaklaşık 100 milyar dolardır. Obama ve üst düzey askeri yetkililerin Afganistan'da asker sayısının artırılmasına yönelik belirledikleri stratejide Obama'nın en çok üzerinde durduğu konu, ABD'nin tarihinin en derin ekonomik krizlerinden birini geçirdiği ve Obama'nın 2012'de ikinci dönemi için başkanlık seçimlerine gireceği bir ortamda Afganistan operasyonunun nasıl finanse edileceği olmuştur.[1062] Bu çerçevede Obama, Biden ve Beyaz Saray bürokrasisi Afganistan'da daha küçük bir askeri varlıkla sadece terörle mücadele (Counter Terorism/CT) operasyonları gerçekleştirilmesini savunurken, Afganistan'da uzun vadeli bir perspektifle yaklaşan askeri bürokrasi ise direnişle mücadele (Counter Insurgency/COIN) stratejisi izlenmesi gerektiğini savunmuştur.[1063] Böylece ABD'nin denizaşırı konuşlanmasının, Amerikalı karar alıcılar açısından sadece milli güvenlik boyutu olmamış, aynı zamanda 2007-2008 krizinin etkilerini üzerinden atmaya çalışan ABD ekonomisi açısından mali boyutu da olmuştur.

Bu çerçevede, ABD'nin Irak ve Afganistan'daki askeri varlığını sonlandırması ve azaltmasının etkileri 2010'dan itibaren ABD'nin savunma bütçesine somut bir şekilde yansımaya başlamıştır. ABD savunma bütçesi 2011'de Afganistan'da asker sayısının artırılmasıyla 2000'li yıllar açısından rekor seviye olan 753 milyar dolara ulaşmış, 2012'de 725, 2013'te 679, 2014'te 647, 2015'te 633 ve Obama'nın ikinci dönemindeki son yılında, 2016'da ise 639 milyar dolara gerilemiştir.[1064] Böylece 2011-2016 yılları arasında ABD savunma bütçesi yaklaşık 120 milyar dolar azaltılmıştır. Bu durum savunma harcamalarının, GSMH'ya oranına bakıldığında daha net bir şekilde gözlenmektedir. Örneğin, askeri harcamaların GSMH'ya oranı 2011'de yüzde 4,92 iken, 2016'ya gelindiğinde yüzde 3,42'ye gerilemiş, savunma bütçesinin GSYH'ya oranı açısından beş senede yüzde 1,5'luk bir düşüş sağlanmıştır. ABD'nin savunma bütçesinde

---

1062 Carter Malkasian, **The American War in Afganistan: A History,** Oxford, Oxford University Press, 2021, (E-Kitap) ss.475.

1063 A.g.e. Bob Wodward, **Obama's Wars**, s. 71-79.

1064 ABD'nin yıllara göre askeri harcamaları için bakınız. https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget (Erişim tarihi 28 Temmuz 2022).

düşüş, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin toplam mevcudunda gerçekleştirilen azaltmanın da somut bir sonucu olmuş, 2010'da Silahlı Kuvvetler'de yaklaşık 1,5 milyon ABD askeri personeli görev yaparken, 2016'ya gelindiğinde toplam mevcut 1 milyon 348 bine gerilemiştir. Böylece altı senede ABD Silahlı Kuvvetleri toplamda yaklaşık 150 bin kişilik bir küçülmeye giderken, bu rakamın sadece 70 bini Kara Kuvvetleri'nde yapılan azaltmadan, 20 bini ise Gates'in görev döneminin başında artırdığı ABD Deniz Piyadeleri'nden yapılmış; 2016'ya gelindiğinde ABD Kara Kuvvetleri 480, Deniz Piyadeleri ise 180 bin seviyelerine çekilmiştir.[1065]

ABD Silahlı Kuvvetleri'nin yapısında ve bütçesinde Obama döneminde yapılan bu azaltma ve düzenlemeler, 2016 Başkanlık seçim sürecinde de sıklıkla ele alınmış, Obama'nın kısa vadeli siyasi çıkarları nedeniyle, orta ve uzun vadede ABD'nin milli güvenliğine geri döndürülemez hasar verdiği ileri sürülmüş, ABD'nin savunma harcamalarında yapılan kesintilerin, ABD'nin askeri açıdan küresel liderliğini kaybetmesine neden olabileceği iddia edilmiştir.[1066] Örneğin, 2016 Başkanlık kampanyasında Donald Trump, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin içinde olduğu durumu bir "felaket" olarak nitelerken, Cumhuriyetçi Parti'nin başkan adaylığı için yarışan Florida Senatörü Marco Rubio ise "*Obama'nın Silahlı Kuvvetler'e para harcamak yerine aile planlaması bütçesine fon ayırdığını*" öne sürmüştür.[1067] Bir önceki, 2012 seçim kampanyasında ise Mitt Romney, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin hızla küçüldüğünü, askeri platformlarının sayılarının düşüşte olduğunu, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı'na kıyasla çok daha az savaş gemisi olduğunu dile getirmiştir.[1068]

Seçim dönemlerinde ileri sürülen iddialar siyasi kazanım temelli olup, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı dönemindeki savaş gemisi sayısı ile 2000'li yıllarda teknolojik açıdan çok ileri düzeyde olan savaş gemilerini karşılaştırmak anlamlı değildir. Ayrıca Obama'nın aile planlama bütçesine daha fazla kaynak ayırmak istediği de gerçeklerle

---

1065 ABD Silahlı Kuvvetleri'nde yıllara göre asker sayısındaki değişim için bkz. https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-army-size

1066 Obama'nın 2016 Başkanlık Seçimleri'nde kendisine yönelik eleştirilere verdiği cevap için bakınız. https://www.theguardian.com/us-news/2016/dec/06/barack-obama-national-security-donald-trump-overreach

1067 Marc Rubio'nun Obama yönetiminin milli güvenlik politikalarına ilişkin eleştirisi için bakınız. https://www.rubio.senate.gov/public/index.cfm/2015/2/rubio-comments-on-president-s-national-security-strategy-announcement (Erişim tarihi 29 Temmuz 2022).

1068 Mark Moyar, **Strategic Failure:How President Obama's Dorne Warfare, Defense Cuts, Military Ameteurism have Imperiled America,** Treshold Editions, New York, 2016, ss. 79-95.

örtüşmemektedir. Öte yandan Obama'nın savunma bütçesine daha fazla kaynak ayırmak istememesi, sosyal politikalara, vergi mükelleflerinin vergilerinin düşmesine neden olacak çözümlere, ekonomik yapılanma sürecine daha fazla kaynak ayırma isteği ise somut bir durumu ifade etmektedir. Obama yönetiminin 2010-2016 yılları arasında ABD'nin savunma bütçesinde gerçekleştirdiği azaltmalar aynı hızda devam etmesi halinde 10 yıllık bir dönemde 1 trilyon dolar gibi bir rakama ulaşmaktadır, ki söz konusu meblağ, Obama yönetiminin ilk senesinde uyguladığı ekonomik canlanma paketiyle hemen hemen aynı seviyelerdedir.

Ayrıca Obama'nın bütçeden önemli fon alan birçok savunma tedariki programını iptal ettiği veya temin edilecek birim sayılarını azalttığı da somut bir olgudur. Bu duruma en somut örnek, ABD'nin temelleri Soğuk Savaş dönemine uzanan Füze Savunma Sistemi'dir (FSS). Cumhuriyetçi Partili başkan adaylarının sıklıkla desteklediği, Bill Clinton başta olmak üzere Demokratik Parti'den başkanların ise sistemin verimi ve çalışabilirliğine şüpheyle yaklaştığı FSS, Obama döneminde de gözden geçirilmiş, iktidara geldiği ilk döneminde Bush yönetiminin öngördüğü FSS'den geri adım atarak daha derli toplu, küçük ve belirli bir ülkeye (İran) yönelik bir sistemin tedarik sürecine yönelinmiştir.[1069] Bush yönetiminin önerdiği FSS, RF'yi de hedef alması muhtemel olan Alaska ve Çek Cumhuriyeti'ne Füze Avcısı Füzelerin (FAF) yerleştirilmesini, Doğu Avrupa'ya radar sisteminin yerleştirilmesini içerirken, Obama yönetiminin gündeme aldığı sistem ise Türkiye Kürecik'e X-Band radar sisteminin konuşlandırılmasını, Romanya, Polonya'ya ve mobil deniz platformlarına FAF'ların yerleştirilmesini kapsamaktadır.[1070] Kısacası, Obama yönetimi önemli savunma tedarik projelerinde de tek taraflı hareket etmeyerek, sistemlerin maliyetlerini başta NATO ülkeleri olmak üzere katılımcı ülkeler arasında paylaştırma yoluna gitmiş, söz konusu projelerin maliyetlerini tek başına üstlenmek istememiştir.

Benzer bir durum F-35 projesinde de gözlenmektedir. F-35 projesi geliştirilme süreci açısından tamamen ABD'ye ait bir projeyken, üretim ve temin edilme süreçleri açısından ise ortak üretim (*coproduction*) yönetimi tercih edilmiştir. Böylece 2012

---

1069 Cem Birsay, Turkey: A New Option for European Missile Defence? , **RUSI Newsbrief,** Şubat 2010.

1070 Michaela Dodge, President Obama's Missile Defense Policy: A Misguided Policy, The Heritage Foundation, 15 Eylül 2016, web sayfası için bakınız: https://www.heritage.org/defense/report/president-obamas-missile-defense-policy-misguided-legacy.

rakamlarıyla yaklaşık 90 milyon dolar olan F-35'in müttefik ülkelere satışı gerçekleştirilerek birim başına üretim maliyeti düşürülmeye çalışılmıştır.[1071] ABD'nin muharip hava hâkimiyeti beşinci nesil savaş uçağı olan F-22'de ise, uçağın ileri teknolojik özellikleri nedeniyle yurtdışına satışı gerçekleştirilemediği için toplam satın alınacak sayıda indirime gidilmiştir. Benzer şekilde Deniz ve Kara Kuvvetleri'nin ihtiyaç duyduğu ileri teknoloji yeni platformların tedarik süreçleri iptal edilmiş, muharip çok maksatlı savaş helikopter programı da sonlandırılmıştır.[1072] Kısaca Obama yönetimi, her iki döneminde ABD'nin gelecek yıllarda askeri alanda liderliğini sürdürmesine destek olacak kapsamlı silah ve askeri platform programlarını iptal ederken veya sayılarını azaltırken, Afganistan ve Irak'ta kullanımından büyük fayda görülen Silahlı İnsansız Hava Araçları'nın (SİHA) üretimine ve tedarik projelerine ise hız vermiştir. Bu çerçevede 2012 rakamlarına göre, her çatışmada sahip olduğu ileri askeri teknolojiler nedeniyle ihtiyaç duyulmayan F-22 savaş uçaklarının birim maliyeti 150 milyon dolar iken, ABD Silahlı Kuvvetleri tarafından kullanılan çeşitli büyüklükteki SİHA'ların birim maliyetleri ise 5-18 milyon dolar arasında değişmektedir.[1073] Obama yönetimi bu çerçevede, terörle mücadelede ihtiyaç duymadığı F-35 veya F-22 savaş uçakları yerine daha az maliyetli olan SİHA seçeneklerine yoğunlaşmış ve söz konusu silah sistemlerinin tedarikini tercih etmiştir. Peki, Obama'nın Silahlı Kuvvetler'e bakışı ve savunma tedarik politikaları, Obama yönetiminin ikinci döneminde ABD'nin öncelikle dış politikasına, sonrasında ise Irak ve Afganistan özelindeki askeri güç kullanımına nasıl yansımıştır?

## 4.10. ABD'nin Obama Yönetiminin İkinci Dönemindeki Dış Politika Davranışları

Başkan Obama'nın ikinci döneminde, Beyaz Saray bürokrasisi ABD'nin dış politika odağını Pasifik ve Güneydoğu Asya coğrafyasına kaydırmayı hedeflese de, ABD bu dönemde İran'dan, Küba'ya, Kuzey Kore'den Paris İklim Anlaşması'na, Trans Pasifik Ortaklığı'ndan RF'nin Kırım'ı ilhakına kadar birçok sorun ve fırsatla uğraşmak

1071 A.g.e., Mark Moyar, ss. 79-95.

1072 A.g.e., ss. 79-95.

1073 A.g.e., ss. 79-95.

durumunda kalmıştır. Bununla birlikte Obama yönetimi askeri güce ABD'nin başat ve önemli çıkarlarına tehdit oluşmadığı sürece başvurmama siyasetini bu dönemde de sürdürmüş, sorunların çözümünde diplomasi ve zorlayıcı politikalar arasında da ekonomik ve daha genel maksatlı yaptırımlar yoluyla sonuç almayı amaçlamıştır. Bu çerçevede Obama yönetiminin ikinci döneminde elde ettiği ilk önemli gelişme, İran ile nükleer müzakerelerde sağlanan ilerleme olmuştur.

İran'la sorunların diplomasi yoluyla çözümü için önceki sayfalarda da değinildiği üzere 2009'da Cenevre'de BMGK üyesi beş ülke ve Almanya'nın (P5+1) katılımıyla başlatılan görüşmeler, İran Devlet Başkanı Mahmud Ahmedinejad'ın Batılı devletlerle sağladığı uzlaşıyı iç siyasette kabul ettiremeyeceği endişesiyle kesilmiş, bu gelişme üzerine BMGK'nin Haziran 2010'da aldığı 1929 Sayılı Kararıyla İran'ın uranyum zenginleştirmeye ve nükleer teknolojiye yatırım yapmaya devam etmemesi amacıyla kapsamlı yaptırımlar uygulanmıştır.[1074] Bu yaptırımlar İran'ın petrol ihracını yarı yarıya azalttığı gibi çok sayıda ülkeyle ticaret yapmasının da önüne geçmiştir. Yaptırımlardan büyük ölçüde etkilenen İran, liberal görüşleriyle tanınan Hasan Ruhani'nin Haziran 2013'te seçilmesiyle, Obama yönetiminin hedeflediği süreç başlamış ve tekrar müzakere masasına dönülmüştür.[1075] Bu çerçevede Kasım 2013'te Cenevre'de tekrar başlatılan görüşmeler neticesinde, P5+1 ülkeleriyle İran Ortak Hareket Planı'nı imzalamış, İran nükleer tesislerine Uluslararası Atom Enerji Ajansı (UAEA) yetkililerinin girmesini kabul etmiştir. İran, uluslararası yaptırımların belirli alanlarda ve belirli sürelerde kaldırılması karşılığında uranyum zenginleştirilmesine belirli bir limit getirilmesini ve tek tesiste zenginleştirme yapmayı kabul etmişti. Böylece İran ile Obama yönetiminin ilk döneminde başlatılan nükleer müzakereler, Obama başkanlık döneminde kısmen sonuca ulaşmıştır.[1076]

Obama yönetiminin diyalog ve diplomasiyi önceledeği bir diğer konu ise Küba ile ilişkilerin normalleştirilmesi olmuştur. Başkan Obama seçim kampanyasında Berlin'de,

---

1074 Gary S. Samore, Matthew G. Bunn, Graham T. Allison, Aaron Arnold, R. Nicholas Burns, Shai Feldman, Chuck Freilich, **The Iran nuclear deal: A definitive guide,** Belfer Center For Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, 2015, ss.1-4; Milena Sterio, "President Obama's Legacy: The Iran Nuclear Agreement",**Case W. Res. J. Int'l L**, Cilt 48, 2016, 69.

1075 Ariane Tabatabai, "Preserving the Iran Nuclear Deal" **Cato Institute Policy Analysis,** Sayı 818, 2017, ss.2-4.

1076 A.g.e. Ariane Tabatabai, ss. 2-4.

ABD'nin çıkarına olması halinde Küba yönetimiyle görüşebileceğini açıklamasının üzerinden yaklaşık altı sene geçtikten sonra 17 Aralık 2014'te Obama ve Küba lideri Raul Castro, iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kesilmesinden 54 yıl sonra tekrar görüşmeye başlamışlardır. Obama Küba'yı 2016'da ziyaret etmiş, Kanada ve Vatikan'ın aracılığıyla sürdürülen görüşmeler neticesinde ABD Küba'yı teröre destek veren ülkeler listesinden çıkarmıştır.[1077]

ABD dış politikasının bu dönemde karşılaştığı bir diğer sorun ise RF ile ilişkilerin hangi zemine oturtulacağı olmuştur. Aslında Obama yönetimi, RF lideri Vladimir Putin ile iyi bir başlangıç yapmış, ekonomik sorunlarını çözmeye çalışan ABD, Obama yönetimin ilk döneminde RF ile üçüncü Stratejik Silahların İndirim Anlaşması'nı (START-3) Nisan 2010'da imzalamış, RF ile ABD nükleer silahlarının sayısını ve iletim mekanizmalarını sınırlandırılmasını karşılıklı olarak kabul etmişlerdir.[1078] Öte yandan Bush yönetimi döneminde hız kazanan, Obama döneminde kapsamı hedef alanı İran'a odaklanacak şekilde değişen FSS, ABD-RF ilişkilerindeki bozulmayı da hızlandırmıştır.[1079] Her ne kadar Obama yönetimi FSS'ni RF'ye karşı kurmadığını, söz konusu sistemin füze FAF kapasitesinin, RF'nin nükleer caydırıcılığına zarar vermekten çok uzak olduğunu belirtmesine, NATO şemsiyesi altında RF'nin de belirli seviyelerde katılımıyla İran ve Kuzey Kore gibi devletlere karşı bu sistemin kurulmasının amaçlandığını açıklanmasına karşın RF, bu süreci en nihayetinde kendisine yönelik kullanılabilecek bir sisteme dönüşebileceğini değerlendirmiştir.[1080] Ayrıca NATO'nun doğu kanadının genişlemesi Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyesi olmayacaklarına yönelik açıklamalara karşın, RF, ABD'nin bu dönemdeki davranışlarının kısa ve uzun vadede kendisini hedefleyeceği değerlendirmesini korumuştur. Arap Baharı sonrasında Suriye özelinde yaşanan gelişmeler, Suriye rejiminin devamından yana olan RF ile ABD'yi, Suriye'de 1956 krizinden sonra bir kez daha karşı karşıya getirmiştir.

---

1077 David Unger, "The Foreign Policy Legacy of Barack Obama", **The International Spectator,** Cilt 51, Sayı 4, 2016, ss. 1-16.

1078 Heather Williams, "Russia still needs arms control." **Arms Control Today**, Cilt 46, Sayı 1, 2016, s. 16

1079 Jeffrey Mankoff, "The Politics of US Missile Defence Cooperation with Europe and Russia", **International Affairs,** Royal Institute of International Affairs 1944-, Cilt 88, Sayı 2, 2012, ss. 329–47.

1080 A.g.e. Cem Birsay, ss. 1-12.

Ayrıca Obama yönetiminin Suriye'deki iç savaşta, Esad rejiminin Ağustos 2013'te kimyasal silah kullanmasına karşın, RF arabuluculuğunda Suriye'nin Kimyasal Konvansiyonu'na taraf olması ve Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü'ne katılması, Obama yönetiminin daha önce askeri müdahale seçeneğinin masada olduğunu açıklamasına karşın, Suriye'nin geri adım atmasıyla silah kullanmaktan kaçınması sonucunu doğurmuştur.[1081] Cumhuriyetçi Partili siyasiler tarafından sıklıkla eleştirilen Obama'nın tutumu, Obama yönetiminin "*geri planda liderlik*" yönündeki politikasının, gelinen noktada liderlik özelliğini kaybettiği, Obama yönetimine artık RF ve benzeri ülkelerin gerisinde kalınmaya başlandığı şeklinde eleştirilerin yapılmasına da neden olmuştur.[1082] Obama yönetiminin Esad rejimine karşı Kongre'nin de desteğini alarak yerel silahlı unsurları Eğit-Donat projesi kapsamında desteklemesi, RF ile ABD'nin bir kez daha farklı tarafları desteklemeleri sonucunu doğurmuştur. Öte yandan, ABD'nin Obama döneminde sıklıkla diplomasi ve barışçıl çözümleri öncelemesi, askeri güç kullanma tehdidinde bulunmasına karşın, askeri güç kullanmaktan çekinir bir politika izlemesi, ABD'de iç siyasetinde, Obama yönetiminin ABD'nin RF başta olmak üzere rakiplerine yumuşak davrandığı, ABD'nin milli güvenliğine yönelik tehditleri engellemekten uzak bir tutum içinde olduğu yönündeki tartışmaları da alevlendirmiştir.[1083]

Bu bağlamda bir sonraki önemli gelişme ise, Esad rejiminin Suriye muhalefetine karşı, kimyasal silah kullandığı Ağustos 2013'ten yaklaşık beş ay sonra Şubat 2014'te RF'nin Ukrayna'nın bir parçası olan Kırım'ı işgal etmesi olmuştur.[1084] RF'nin uluslararası hukuku açıkça ihlal eden bu eylemi, ABD başta olmak üzere tüm Batılı devletlerin tepkisini çekmiştir. ABD'nin BM nezdindeki büyükelçisi Samantha Power, RF'nin Ukrayna'yı işgalini protesto etmiş, RF'nin Kırım'daki Rusların güvenliğini sağlamak amacıyla yarımadayı protesto etmesi argümanının gerçeği yansıtmadığını, RF'nin talep etmesi halinde bölgede gözlemcilerin görevlendirilebileceğini dile

---

1081 Charles Tiefert ve Kathleen Clark, Congressional and Presidential War Powers as a Dialogue: Analysis of the Syrian and ISIS Conflicts, **Cornell International Law Journal,** Cilt 49, 2016, ss. 683-722.

1082 Richard Miniter, Leading From Behind, St. Martins Press, New York, 2013. ss. 396.

1083 Oksana Antonenko, "Closing Argument: Mr Obama Goes to Moscow", **Survival,** 2009, ss. 227-231.

1084 RF'nin 2014'te Kırımı işgaline ilişkin bakınız; https://www.vox.com/2014/9/3/18088560/ukraine-everything-you-need-to-know

getirmiştir.[1085] Ayrıca ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Mart 2014 başında RF'nin Kırım'ı ilhak etmemesi için diplomatik girişimlerde bulunmasına ve RF'nin bu adımının yaptırımlarla sonuçlanabileceğine yönelik uyarılarına karşın, RF Kırım'ı 14 Mart 2014'te ilhak edeceğini açıklamış ve 18 Mart 2014'te Kırım'ın RF'ye katılım anlaşmaları imzalanmıştır.[1086] Öte yandan Suriye örneğinde olduğu gibi Obama, RF ile Ukrayna arasındaki sorunun çözümünde diplomasi, diyalog ve RF'nin geri adım atmasını sağlayacak nitelikte yaptırımlar uygulanması kararını almış, alınan yaptırım kararlarının ise RF'yi geri adım attırma konusunda ne kadar etkili olduğu, RF'nin 24 Şubat 2022'de Ukrayna'yı Donesk ve Luhansk için işgal etmesiyle ortaya çıkmıştır.

Obama yönetiminin ikinci döneminde öncelik verdiği bir diğer konu ise ABD'nin Asya-Pasifik politikası ve ÇHC ile ilişkileri olmuştur. ÇHC, ABD'nin en büyük ekonomik rakibi olduğu gibi 2013 rakamlarıyla yaklaşık bir trilyon ABD doları büyüklüğünde ABD Hazine Bonosu bulundurmasından ve ABD ile yüksek ticaret hacminden dolayı, ABD'nin en önemli ekonomik ortakları arasında yer almıştır. ABD'nin ÇHC ile ticaretinde verdiği açık kronik bir sorun halini almış, Obama döneminde de devamlılık göstermiştir. Örneğin, Obama'nın iktidara geldiği 2009'da ABD, ÇHC'ye yaklaşık 70 milyar dolarlık ihracat yaparken, 337 milyar dolarlık ithalat yapmış ve 268 milyar dolar ticaret açığı vermiştir. ABD 2015'te ÇHC'ye 115 milyar dolar ihracat yaparken, ÇHC'den 483 milyar dolarlık ithalat yapmış ve yaklaşık 367 milyar dolar açık vermiştir.[1087] Obama'nın başkanlığının ilk yılı ile ikinci döneminin sonlarına doğru ABD'nin ÇHC'ye ticaret açığı neredeyse 200 milyar dolar artmıştır.[1088] Bu nedenle ABD'nin ekonomik büyüklükleri açısından ÇHC'nin ABD dolarına kıyasla, daha ucuz bir Yuan kullanması, kendi para birimini devalüe etmesi, ÇHC ile ticaretinde ABD'nin aleyhine gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır.[1089]

---

1085 Samantha Power'ın açıklamaları için bakınız; https://www.theguardian.com/world/2014/apr/13/ukraine-east-russia-us-protests-moscow-involved (Erişim tarihi 6 Ağustos 2022).

1086 John Kerry'nin açıklamaları için bakınız: https://www.npr.org/sections/parallels/2014/03/07/287278214/u-s-steps-in-response-to-russias-intervention-in-ukraine (Erişim tarihi 20 Temmuz 2022).

1087 ABD'nin ÇHC ile ticaretinde yıllara göre incelenen verdiği dış ticaret açık verileri için bakınız; https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html

1088 Cheng Le, Assessing US-China Relations under Obama Administration, Brooking Institute, 2016, bkz.: https://www.brookings.edu/opinions/assessing-u-s-china-relations-under-the-obama-administration/

1089 A.g.e., Cheng Le.

ABD'nin ÇHC ile demokrasi ve bireysel özgürlükler açısından da sorunları olmuş; ABD, ÇHC'nin Tibet ve Uygur bölgesindeki uygulamalarından doğan rahatsızlığını, çeşitli vesilelerle açıklamıştır. Diğer taraftan, demokrasi ve insan hakları konusundaki dünya görüşünü önceki sayfalarda açıkladığımız Obama başkanlık görevine geldiği ilk yılında ÇHC'yi ziyaret eden ilk ABD Başkanı olmuş, ABD'nin önde gelen ticaret partnerlerinin bulunduğu Asya-Pasifik bölgesinde ÇHC'nin hızlı ekonomik gelişimi ABD'nin bölgedeki ekonomik üstünlüğüne bir meydan okuma olarak da görülmüştür.[1090] Bu nedenle ABD Obama döneminde, ÇHC ile bir yandan ekonomik işbirliğini arttırmayı amaçlarken, diğer taraftan ise ÇHC'yi bölgedeki diğer aktörlerle ekonomik açıdan dengelemeyi de hedeflemiştir.[1091] Obama yönetimi, bölgede ÇHC'yi dışarıda bırakacak şekilde 11 Asya-Pasifik ülkesinin katılımıyla, Trans-Pasifik Ticaret Ortaklığı (TPTO) projesini ortaya atmış, ABD'nin Asya-Pasifik'te serbest ticaret yapabileceği birlik oluşturmayı hedeflemiştir. Öte yandan Obama'nın TPTO projesi, Kongre ve Senato'da muhalefetle karşılaşması nedeniyle hayata geçirilememiştir.[1092]

Gelinen noktada, Obama yönetimi ikinci döneminde diplomasiyi, ekonomik işbirliğini ve yaptırımları dış politika araçları olarak kullanmaya devam ederken, özellikle askeri güç kullanımını noktasında çekingen davranmış, devlet dışı aktörlere karşı ise terörle mücadele politikası kapsamında, askeri zayiatını minimize edecek şekilde İHA ve SİHA'lar kullanarak angajmanlara girmeyi tercih etmiş, Libya örneğinde olduğu gibi çok taraflı hareket edilmesi durumunda, çoğunlukla hava gücü kullanılarak müttefikleriyle birlikte hareket etmiştir. Obama bu dönemde dış politika ajandasında, iç siyasette olduğu gibi iklim değişikliği gibi küresel sorunlara odaklanmayı tercih etmiş, bu bağlamda ÇHC ile iklim değişikliğine karşı mücadele konusunda ortak hareket edebilecek bir platform oluşturulmasını da sağlamıştır. Peki, Obama dış politika

---

1090 A.g.a.e. Chang Le, Jeffery A. Bader, Obama's China and Asia Policy: A Solid Double, Brookings Institute, 2016, web sayfası: https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/08/29/obamas-china-and-asia-policy-a-solid-double/

1091 Obama'nın ÇHC ile İklim Değişikliğine ilişkin izlenecek politikaya yönelik açıklamaları için bakınız. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/09/25/us-china-joint-presidential-statement-climate-change (Erişim tarihi 1 Ağustoa 2022).

1092 Peter A. Petri ve Michael Plummer, The Trans Pasific Parthnership and Asia Pasific Integration: Policy Implications, **Policy Brief,** Peterson Institute for International Economics, Haziran 2012, ss. 1-10.

önceliklerini askeri güç kullanımı minimize edecek şekilde belirlerken, Obama yönetiminin bu yaklaşımı Irak ve Afganistan'da nasıl davranışlara dönüşmüştür?

## 4.11. Obama Yönetimi'nin II. Döneminde Afganistan ve Irak'a Yönelik Askeri Güç Kullanımı

ABD askeri unsurlarının Irak'taki varlıklarının sonlandırılması ve ABD'nin 2003'te başlayan Irak macerasının sonlandırılması, Barack Obama'nın Chicago'dan başlayan ve Beyaz Saray'da son bulan siyasi kariyerinin önemli bir dayanağı olmuştur. Obama seçmenlerine kampanya dönemi boyunca tekrarladığı, ABD askerlerinin Irak'tan mümkün olan en kısa sürede çekileceği vaadini 2012 seçimlerinden önce Aralık 2011'de gerçekleştirmiş, önceki sayfalarda da değinildiği üzere Irak'ta büyükelçilik yerleşkesini koruyacak sayıda ABD Deniz Piyadesi ve Irak ordusunun devam eden eğitim misyonu kapsamında kalan az sayıda özel güvenlik personeli kalmıştır.[1093] Öte yandan Irak'taki siyasi ve güvenlik durumu, ABD'nin çekilmesi sonrasında olumlu bir seyir izlememiş, ABD askerinin bir an önce Irak'tan çekilmesini talep eden Başbakan Nuri El-Maliki, ABD sonrasındaki süreçte Irak'ta siyasi istikrarı sağlamak ve güçlendirmek yerine, zaten bıçak sırtında olan etnik dengeleri daha kötü bir hale getirmiştir.[1094]

Her ne kadar ABD askeri unsurlarının Afganistan'dan Irak'a gelen El-Kaide liderlerinden Ürdünlü Ebu Musab El-Zerkavi'yi 2006'da etkisiz hale getirmiş olsa da Irak El-Kaidesi, ABD'nin Irak'ta 2003 sonrası oluşturduğu ve Sünni kesimin oldukça mutsuz olduğu ortamda faaliyet göstermeye devam etmiştir. Irak'ta Şii grupların 2003 sonrası dönemde hızla güçlenmeleri, Bağdat-Ramadi ve Tikrit arasında Sünni nüfusun yoğun bulunduğu ve *Sünni Üçgeni* olarak da adlandırılan bölgenin Şii ağırlıklı Irak yönetimince kontrol altına alınma çabaları veya Sünnilerin yönetimden dışlanması, ABD işgali sonrasında Irak'ın siyasi istikrarına kavuşmasını önlemiştir. Ayrıca Irak yönetiminde Sünnilere yer açılmaması, El-Maliki Hükümeti'nin Sünni gruplara verdiği sözleri tutmaması, Sünnilerin devlet kurumlarında işe alınmadıkları gibi hâlihazırda çalışanların ise işlerinden çıkarılmaları, Sünni ileri gelenlerin siyasi tutuklamalarla karşılaşması,

---

1093 Rick Brennan, "Withdrawal symptoms: the bungling of the Iraq exit", **Foreign Affairs**, Cilt 93, Kasım Aralık 2014, s.25.

1094 Benjamin Isakhan, **The Road to the 'Islamic State': State-society Relations after the US Withdrawal from Iraq." State and Society in Iraq: Citizenship under Occupation, Dictatorship and Democratization**, London: IB Tauris, 2017, s.261.

Ramadi, Felluce, Samara ve Musul'da 2013 sonlarında El-Maliki karşıtı protestoların başlamasına neden olduğu gibi El-Maliki yönetiminin Irak'ta istikrarı sağlamaktan uzak politikaları, El-Kaide ve "*İslam Devleti*"[1095] (IS) ile benzeri terör gruplarının örgütlenmesini ve faaliyetlerini kolaylaştırmıştır.[1096] IŞİD örneğinde Irak El-Kaidesi lideri Ebu Bekir El-Bağdadi, Nisan 2013'te örgütünün, Suriye'deki El-Kaide yapılanmasıyla birleştiğini ve bundan sonra Irak ve Levant'taki "İslam Devleti" adını aldığını açıklamıştır. IŞİD'in Irak'ın Sünni yoğun bölgelerinde ortaya çıkması ve Suriye İç Savaşı'ndan da faydalanarak Suriye'de de yayılmaya başlaması bu dönemde Amerikalı karar alıcılarca küçümsenmiş örgüt Irak'ta herhangi bir "cihatçı" yapılanma olarak görülmüştür.[1097]

Başkan Obama, IŞİD'in Felluce'de Kasım-Aralık 2013 döneminde güçlenmesi ve hâkimiyet kurması üzerine Ocak 2014'te *"Birkaç üniversite basketbolcusunun Laker forması giymesinin, onları Kobe Bryant yapmayacağını"* açıklayarak, yönetiminin en azından bu dönemde IŞİD'i Irak ve bölgedeki çıkarlarına başat bir tehdit olarak görmediğini işaret etmiştir.[1098] IŞİD, Ocak 2014'te Felluce'yi ele geçirmesi sonrasında, Anbar'da Ramadi'ye girmiş, Suriye'de ise Rakka'da tam kontrolünü sağlamıştır. El-Bağdadi, ABD'nin 2003'ten itibaren önemli yatırım yaptığı Irak güvenlik güçlerini kısa sürede bertaraf etmiş veya çoğu durumda Irak güvenlik güçleri savaşmadan El-Bağdadi saflarına katılmıştır.[1099] Böylece Ocak-Haziran 2014 döneminde Irak'ın en büyük ikinci şehri Musul, IŞİD'in kontrolüne girmiş, halifeliğini ilan eden El-Bağdadi'ye bağlı IŞİD unsurları, Bağdat'ın dış mahallerinden ABD'nin bölgedeki en yakın müttefikleri olan KYB ve KDP'nin kontrolünde olan Erbil'in mücavir alanlarına ulaşmıştır.

IŞİD'in önceki satırlarda da açıklandığı nedenlerden de kaynaklandığı değerlendirilen Irak'taki hızlı genişlemesi, Başkan Obama ve Beyaz Saray bürokrasisini

---

1095 "İslam Devleti" ifadesi terör grubunun kendisini tanımlarken kullanmasına karşın, kavramsal açıdan kullanılan ifade herhangi bir devleti açıklamamaktadır. Bu tezde IS için örgürün kendisini daha sonra tanıtırken kullandığı Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) ifadesi kullanılmaktadır.

1096 A.g.e. Benjamin Isakhan, s.261.

1097 Ephraim Kam, "*The Islamic State Surprise: The Intelligence Perspective*", **Strategic Assessment**, Cilt18, Sayı 3, 2015, ss. 21-31.

1098 Richard (Dick) Cheney ve Liz Cheney, **The Collapsing Obama Doctrine,** The Wall Street Journal, 14 Haziran 2014.

1099 Patrick Cockburn, **The Rise of Islamic State: ISIS and The New Sunni Revolution**, Verso Books, 2015, s 7-37.

Obama'nın senatörlüğü döneminden itibaren benimsediği Irak siyasetinin aksine, Irak'a tekrar asker göndermek veya Suriye krizinin başında benimsedikleri sahada asker bulundurmama siyasetini, bu sefer Irak'ta da devam ettirme ve IŞİD'e müdahale etmeme ikilemiyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu noktada IŞİD'in Musul'u aldıktan sonra Sinjar Dağı bölgesinde yaşayan Ezidilere ve Hristiyanlara yönelik şiddet eylemleri, Musul'u işgalinde şehirde yaşayan azınlıklara Müslüman olmak için süre tanıması ve benzeri baskıcı uygulamaları Amerikan kamuoyunda olası bir askeri güç kullanımına yönelik desteği de artırmıştır. Ayrıca IŞİD güçlerinin Kuzey Irak'ta ABD'nin yakın destek verdiği, 2003 Irak Savaşı öncesinde ve sonrasında işbirliği içinde olduğu Kürt grupların bölgelerine yönelik tehdit oluşturması, Kerkük petrol sahalarına yaklaşması Obama yönetimince, IŞİD'in ABD'nin bölgedeki öncelikli çıkarlarına tehdit oluşturduğunu iç kamuoyuna açıklamasını kolaylaştırmıştır. Bu çerçevede Haziran 2014'te IŞİD'in Irak'ın üçte birini kontrol etmesiyle sonuçlanan gelişmeler neticesinde, Obama yönetimi bu sefer IŞİD ile mücadele edemediği anlaşılan/ortaya çıkan Irak hükümetinin de davetiyle tekrar Irak'taki askeri angajmana girmeyi kararlaştırmıştır.[1100]

Bu kapsamda ABD 7 Ağustos 2014'ten itibaren Irak ve Suriye'de belirlenen IŞİD hedeflerine yönelik hava operasyonlarına başlamış, yakın işbirliği içinde olduğu Kürt grupların IŞİD'e yönelik saldırılarını da desteklenmeye başlanmış ve bölgede IŞİD şiddetinden zarar gören gruplara yönelik insani yardımları hava unsurları aracılığıyla ulaştırmaya başlamıştır. Obama Amerikan halkına hitaben 10 Eylül 2014'te yaptığı konuşmada, "*ABD'nin müttefikleri ve bölgedeki ortakları ile hareket ederek, IŞİD'i ortadan kaldıracağı, ABD'nin başlattığı askeri operasyonların hedefinin Amerikan çıkarlarına yönelen IŞİD tehdidinin tamamen ortadan kaldırılması olduğu, ABD'nin Irak Hükümeti'nin daveti ve işbirliğiyle tekrar Irak'a döndüğünü*" açıklamıştır.[1101] Bu bağlamda ABD Silahlı Kuvvetlerinden Deniz Piyade ve Özel Kuvvet unsurları, Musul'un Haziran 2014'te düşmesi akabinde, Irak ordusuna eğitim ve askeri destek vermek için Obama'nın ifadesiyle birkaç yüz kişilik birlik halinde Irak'a tekrar gönderilmiş, hava operasyonları sahada bulunan özel kuvvet unsurlarıyla koordine edilmiş, Eylül 2014'te

---

1100 Philippe Beauregard, "Resolving Conflicting Emotions: Obama's Quandaries on the Red Line and the Fight against ISIS", **Foreign Policy Analysis,** Cilt 18, Sayı 4, 2022, ss. 127-132; A.g.e., ss.13-27.

1101 Başkan Obama'nın konuşma metni için bkz. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/10/statement-president-isil-1 (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022)

475 kişilik ikinci grup askeri birlik, Kuzey Irak'ta Kürt gruplara ve Bağdat'ta merkezi hükümete bağlı askeri unsurların eğitimini sağlamak amacıyla bölgede konuşlandırılmıştır.[1102]

ABD'nin 2003 sonrasında Irak'taki ikinci askeri angajmanı, Bush döneminin askeri güç kullanımından, operasyonun gerçekleştirilme şekli, kapsamı ve hedefleri açısından farklılık göstermiştir. Ilinois senatörlüğü döneminden itibaren Bush yönetiminin Irak'ı işgaline ve rejim değişikliğine karşı çıkan Obama, Irak'ta kötüleşen güvenlik ortamı ve tıpkı 2001'de Afganistan'da olduğu gibi Irak'ın ve Suriye'nin küresel çapta terör eylemleri gerçekleştiren terör gruplarının eğitim ve planlama sahası haline dönüşmesiyle, Irak'a tekrar askeri müdahalede bulunmak zorunda kalmıştır. Bu bakış açısına göre, Amerikalı gazetecilerin IŞİD tarafından idam edildikleri görüntülerin sosyal medya üzerinden yayıldığı bir ortamda ABD başkanının, bu duruma müdahale etmemek gibi bir seçeneği yoktur. Bu nedenle ABD'nin karşı karşıya kaldığı durum 2013'te Suriye'nin rejim muhaliflerine kimyasal silah kullandığı dönemden farklılaşmış, ABD'nin bölgedeki önemli çıkarlarını etkilemiş ve Amerikan kamuoyunun tepkisini de çekmiştir.[1103] Bu nedenlerle Obama'nın askeri güç kullanımını kolaylaştıran ve 2001'de ABD kamuoyunun oğul Bush'a Afganistan'da El-Kaide'yi koruyan Taliban unsurlarına karşı askeri güç kullanımı yetkisi verildiği (2001 AUMF) dönemdekine benzer bir konjonktürden Obama yönetimi faydalanmıştır.

İkinci olarak Obama, 2002 Afganistan Operasyonu'nda olduğundan çok taraflı bir askeri güç kullanımı üzerinde durmuş, ABD, IŞİD'in küresel terör tehdidinden etkilenen ülkelerin desteklediği uluslararası bir koalisyonun oluşturulmasına öncülük yapmıştır. Böylece 2014'te ABD'nin hava operasyonlarıyla başlayan IŞİD'e karşı mücadelede de BK, Avustralya, Almanya, Belçika, Fransa, Katar, Suudi Arabistan, Mısır ve Kırım'ı işgali nedeniyle yaptırımlar uygulanan Rusya Federasyonu gibi birbirinden farklı

---

[1102] ABD'nin 101. Tümeni'ne bağlı Birleşik Ortak Görev Gücü'nün kuruluşu ve Irak'a gönderilmesine ilişkin bakınız: https://www.inherentresolve.mil/Portals/14/Documents/Mission/HISTORY_17OCT2014-JUL2017.pdf?ver=2017-07-22-095806-793 (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

[1103] ABD'de kamuoyunun ISIS'e karşı askeri güç kullanımına 2014'teki desteği yüzde 54 seviyelerindeyken, 2015'e gelindiğinde bu destek yüzde 65'e ulaşmıştır. PEW Araştırma Şirketinin çalışması için bkz. https://www.pewresearch.org/politics/2015/07/22/a-year-later-u-s-campaign-against-isis-garners-support-raises-concerns/ (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

ülkelerin katılımı sağlanarak, çok geniş bir işbirliği ortamı oluşturulmuştur.[1104] Örneğin; ABD liderliğindeki koalisyon güçleri 2014-2017 döneminde Irak'ta 13 bin 331, Suriye'de ise 11 bin 235 olmak üzere toplamda 24 bin566 hava saldırısı gerçekleştirmiş, söz konusu hava operasyonlarının yüzde 80'ini ise ABD unsurlarınca yapılmıştır.[1105] Bu çerçevede Obama yönetimi öncelikle tek taraflı hareket etmemiş, IŞİD'in ortadan kaldırılmasına yönelik olarak çok taraflı, koalisyon güçleriyle bir askeri güç kullanımı modelini benimsemiş ve çatışma sahasında askeri mevcudiyeti asgari düzeyde tutmaya özen göstermiştir. Askeri operasyonun Eylül 2014'te Suriye'deki IŞİD unsurlarını da hedef alacak şekilde genişlediği dönemde, Suriye'de yerel unsurlarla işbirliği yapmak, nokta hedeflerine yönelik olarak özel operasyonlar gerçekleştirmek, yerel silahlı unsurları eğitmek ve IŞİD'e karşı silahlandırmak amacıyla çok düşük seviyede, yaklaşık 800 kişilik bir askeri birlik bölgede konuşlandırılmış, hareket boyunca ABD'nin Irak ve Suriye'deki askeri mevcudiyeti 5 bin seviyelerinde olmuştur.[1106] Bu durumda Obama yönetimi, 2011'de Libya'da olduğu gibi ABD hava gücüyle IŞİD'e karşı askeri mücadeleye katılmış, sahada ise kara gücünü Irak'ta ve Suriye'de işbirliği içinde olduğu gruplardan oluşturmuştur. Bu çerçevede Obama yönetimi terörle mücadele stratejisi benimsemiş, az sayıda görünür olmayan kara askeri unsurlarının, yoğun ve güçlü hava desteği altında, terör unsurlarıyla çatışan yerel gruplara destek vermesi yöntemini benimsemiştir.[1107]

Öte yandan Obama yönetimi, Haziran 2014 sonrasında tekrar Irak'a ve devamında Suriye'ye asker gönderirken, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD Kongresi'nin El-Kaide unsurlarına yönelik çıkarttığı 2001 Askeri Güç Kullanma Yetkisi (AUMF) ile Irak'ta Saddam rejiminin devrilmesiyle sonuçlanan 2002 AUMF'sinden faydalanmış, ayrıca Irak Hükümeti'nin ABD askeri unsurlarını ülkesine davet etmesi de iç kamuoyu nezdinde Kongre'ye karşı yönetimin elini güçlendirmiştir. Bu konuda yapılan tartışmalar incelendiğinde, aslında her iki AUMF'nin de Obama yönetiminin IŞİD'e karşı askeri güç kullanımını tam olarak kapsamadığı, coğrafi bölge veya hedef alınan unsurların 11 Eylül saldırılarını yapan gruplarla birebir aynı olmaması, bu noktada Obama yönetiminin askeri

---

1104 Ross. Harrison, "Towards a regional strategy contra ISIS", **The US Army War College Quarterly: Parameters**, Cilt 44, Sayı 3, 2014, s. 37-46.

1105 Doğal Kararlılık Operasyonu web sayfası için Bakınız: https://www.inherentresolve.mil/ (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

1106 A.g.e., Ross Harrison, ss. 37-46.

1107 A.g.e., Ross.Harrison, ss. 37-46.

güç kullanımının ne kadar ABD mevzuatıyla uyumlu olduğu yönündeki görüşleri de güçlendirmiştir.[1108] Bununla birlikte Obama yönetimi, IŞİD'e karşı askeri güç kullanımında Kongre ile uyumlu hareket etmeye özen göstermiş, IŞİD'e karşı güç kullanımının öncelikleri konusunda Kongre'deki çoğunluk ve azınlık liderleriyle bir araya gelmiş, hatta 9 Eylül 2014'te Kongre'den askeri güç kullanımı yetkisi isteme konusundaki niyetini de beyan etmiştir.[1109] Kongre'de ABD askeri gücünün tekrar Irak'ta bir maceraya sürüklendiği yönünde bir görüntü vermek istemeyen Demokratik parti üyelerinin tutumu, yeni bir AUMF'nin yasalaşması çalışmalarını sonuca ulaştırmamıştır. Öte yandan Kongre Irak ve Suriye'de faaliyet gösteren ABD askerlerinin ödeneklerini kesmeyerek ve ABD'nin müttefiki Türkiye'nin terör örgütü olarak kabul ettiği PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG'yi, ABD Savunma Bakanlığı bütçesi üzerinden askeri ve mali açıdan desteklemesine de izin vermiş, bu doğrultudaki bütçeleri onaylamıştır. Bu nedenlerle Obama yönetimi, görev süresinin sona erdiği Ocak 2017'ye kadar ABD askerlerinin sahada mevcudiyeti açısından sınırlı, operasyonun kapsamı açısından ise çok taraflı ve kapsayıcı askeri güç kullanımında, Kongre ile büyük ölçüde uyumlu hareket etmiş ve IŞİD'in hedef alındığı Irak ve Suriye'deki askeri operasyonların yönetimini selefi Donald Trump'a devretmiştir.[1110]

Obama kampanyası, 2008 Başkanlık seçimlerinde nasıl ABD'nin Irak'taki askeri mevcudiyetine son vereceği hedefini açıkladıysa, aynı çerçevede Afganistan'da "*terörle mücadelede*" başarılı olunması halinde, ABD'nin Afganistan'daki mevcudiyetinin de son bulacağını ve Amerikan askerlerinin Afganistan'dan da çekileceğini vaat etmiştir. [1111] Irak'ta bu hedefine Aralık 2011'de ulaşan Obama, Haziran 2014'te Irak'a geri dönmek zorunda kalarak, aslında seçmenine verdiği sözü tam olarak yerine getirememiş, ABD'nin Irak'taki askeri mevcudiyeti, Obama dönemi sonrasında da devam etmiştir. Bir diğer benzer süreç Afganistan'da gözlenmiştir.

---

1108 David E. Johnson, *"Fighting the "Islamic State" the case for US ground Forces"*, **Parameters**, Cilt 45 Sayı 1, 2015 s. 7.

1109 Charles Tiefert ve Kathleen Clark, Congressional and Presidential War Powers as a Dialogue: Analysis of the Syrian and ISIS Conflicts, **Cornell International Law Journal,** Cilt 49, 2016, ss. 683-722.

1110 Michael Weiss, The Unraveling: How Obama's Syria Policy Fell Apart, **Politico**, Ocak 2014.

1111 Başkan adayı Senatör Obama'nın seçim kampanyası konuşması için bkz. https://www.c-span.org/video/?206404-1/obama-speech-foreign-policy (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

Obama yönetimi ilk döneminde, Afganistan'daki operasyonu yöneten askeri komuta heyeti yaklaşık 40 bin kişilik bir asker sayısında artış gerçekleştirilmesini talep etmiş ve söz konusu talebin tamamı olmasa da önemli bir kısmı karşılanarak, 2009'da Amerikan askerlerinin sayısında yapılan, 33 bin kişilik artışla Afganistan'daki toplam ABD askeri sayısı 100 bine ulaşmıştır.[1112] Bu süreçte Osama Bin Ladin'in Mayıs 2011'de öldürülmesi, Amerikan kamuoyu açısından 11 Eylül Saldırılarını planlayan şahsın öldürüldüğü ve Afganistan'daki görevin başarıldığı yönündeki algıyı, düşünceleri güçlendirmiştir. Bu durum Obama yönetimince kullanılarak, ABD askeri unsurlarının, en kısa zamanda Afganistan'dan çekilmeleri için fırsat olarak görülmüştür. Barack Obama, Haziran 2011'de yaptığı açıklamada; *"Göreve geldiği dönemden daha iyi bir noktaya gelindiği, istihbarat çalışanları ve sahadaki özel kuvvet mensuplarının faaliyetleri neticesinde Usame bin Ladin'in öldürüldüğü, El-Kaide ve Taliban'ın baskı altına alındığı, Usame bin Ladin'in evinde yapılan incelemelerde, El-Kaide'nin ABD Özel Kuvvetlerince öldürülen üst düzey yöneticilerinin yerine nasıl görevlendirme yapacağına ilişkin endişelerinin bulunduğu, El-Kaide'nin tamamen ortadan kalkmadığı, ancak yenilgi ile son bulacak bir patikaya girdiğini"* belirtmesi akabinde, Afganistan'daki ABD askeri mevcudiyetinin ve muharip askeri faaliyetlerinin 2014'te son bulacağı ve Afganistan'da güvenliğin NATO müttefikleri ile eğitim verdikleri Afgan Güvenlik Güçlerince (AGG) sağlanacağını da açıklamıştır.[1113]

Öte yandan Başkan Obama'nın bu açıklaması gerçekten ABD ve AGG'lerinin sahada Taliban ve El-Kaide unsurlarına karşı üstünlüğü sağladığını ve Amerikan halkına Afganistan'daki durum tam anlamıyla doğru bir şekilde göstermekte midir? Dorani'ye göre Obama'nın ABD'nin hedeflerine ulaştığı yönünde yaptığı açıklama Afganistan'daki güvenlik durumunu doğru bir şekilde yansıtmamakta, Afganistan'daki askeri mücadelenin askeri açıdan kazanılabilecek bir mücadele olmadığının Obama, Biden ve Kerry tarafından anlaşılmış olmasından kaynaklanmaktadır.[1114] ABD Silahlı Kuvvetlerinin en iyi değerlendirmelerine ve beklentilerine göre, karar alıcılara sunduğu

---

1112 Carter Malkasian, **The American War in Afghanistan**, Oxford University Press 2021, ss. 260-270.

1113 Barack Obama'nın açıklaması için bakınız. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/06/22/remarks-president-way-forward-afghanistan. (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

1114 Sharifullah Dorani, **America in Afganistan: Foreign Policy and Decision Making From Bush to Obama**, I.B. Tauris: Londra, 2019, s. 182-183.

Afganistan'da ulaşmayı hedeflediği güvenlik ortamının, başta Başkan Obama olmak üzere güvenlik bürokrasisindeki karar alıcılarca ulaşılabilir veya uygulanabilir görülmemeye başladığı anlaşılmaktadır. Öte yandan ABD'nin 2009 sonrasında Afganistan'da 100 bine çıkan askeri konuşlanmasının ABD ekonomisi için yaklaşık 100 milyar dolar maliyeti bulunmakta ve ABD'nin sonsuza kadar, sonucu olmayacak bir askeri mücadeleye kaynak ayırılması ülke gerçekleriyle de bağdaşmamaktadır. Ayrıca her ne kadar Başkan Bush ve Obama, ABD'nin Afganistan'daki önceliğinin ulus inşası olmadığını açıklamalarına karşın, ABD'nin yerel geleneklere göre bir Afgan Hükümeti tesis etmesi ve bu hükümete bağlı bir "m*illi*" bir ordu kurması, kaçınılmaz olarak Afganistan'da ABD'yi, Taliban ve El-Kaide gibi örgütlerle mücadeleden asli hedefinin dışına –ulus inşa sürecine– itmiştir.[1115]

Obama, Biden ve Kerry'nin, Afganistan'daki askeri unsurlarının ve ABD destekli AGG'nin, ne kadar süre Taliban ile mücadele edeceği, bu askeri güç kullanımının gerçek ekonomik maliyetinin ne olacağı ve bu ekonomik maliyetin ABD'nin öncelikli çıkarlarıyla uyumlu olup olmayacağı noktasında, ABD Savunma Bakanlığı'nın ve sahadaki askeri heyetin açıklamalarını 2011'den itibaren inandırıcı ve ulaşılabilir hedefler olarak görmedikleri akla gelmektedir.[1116] Bu noktada Afganistan'da 2001'den itibaren devam eden savaşa ilişkin Wikileaks tarafından sızdırılan ve ABD Savunma Bakanlığı tarafından da yalanlanmayan yazışmalarda, sahadaki askeri gerçekler ile Amerikalıların halka açıkladıkları gerçeklerin birbirinden farklı olduğu iddia edilmiştir. ABD'nin savunma altyapısından Temmuz 2010 itibarıyla sızdırılan ve ham bilgi içeren ABD Silahlı Kuvvetleri'nin iç yazışmalarındaki yaklaşık 75 belgeden oluşan bu ham bilgilerde, genel hatlarıyla ABD'nin Taliban ile mücadelesinde ortakları arasında gördüğü Pakistan'ın sahadaki Taliban unsurlarına örtülü desteği, Taliban'ın sahadaki başarılarının gizlenmeye çalışılması ve ABD ile AGG'nin kayıplarının gizlenmeye çalışıldığı hususları yer almaktadır.[1117] Herhangi bir resmi niteliği olmamasına karşın, söz konusu belgelerde

---

1115 Craig Withlock, At War With Truth, **Washington Post,** 09.12.2019, Web Sayfası için bkz. https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/investigations/afghanistan-papers/afghanistan-war-confidential-documents/

1116 Ryan C. Hendricson, Obama At War, Congress and the Imperial Presidency, University Press of Kentuky, 2015, s. 25-39.

1117 Craig Withlock, "The grand illusion: Hiding the truth about the Afghanistan war's 'conclusion", **Washington Post,** 12.08.2021. Web Sayfası: https://www.washingtonpost.com/investigations/2021/08/12/obama-afghan-war-ending-afghanistan-papers-book-excerpt/?commentID=71cd6f41-31b0-4521-8b96-a38cd646c41d

yayınlanan hususlar, Obama yönetiminin Afganistan'daki mücadelenin sadece askeri güç kullanılarak çözülemeyeceği yönünde bir düşüncenin arka planda oluşmaya başladığını destekler mahiyettedir. Bu noktada Usame bin Ladin'in öldürülmesi, Obama yönetiminin elini güçlendiren bir gelişme olmuş ve ABD'nin en azından El-Kaide ile mücadelede başarılı olduğu algısının yaratılmasını güçlendirmiştir..[1118]

Aslında ABD ve NATO ülkeleri AGG'nin, Taliban'a karşı ayakta kalması adına çok önemli bir yatırım yapmıştır. Bush döneminde kurulan AGG, 2013'e gelindiğinde önceki sayfalarda belirtilen 195 bin kişilik Afgan Milli Polisi (AMP) ve 157 bin kişilik Afgan Milli Ordusu (AMO) olmak üzere toplam 352 bin kişilik askeri güç hedefine ulaşmıştır.[1119] Ayrıca taşrada görev yapması amacıyla 30 bin kişilik yerel polis gücü (Erbeki) de oluşturulmuştur. ABD 8 bin kişilik Afgan Milli Hava Kuvvetleri'nin (AMHK) oluşturulmasına özel bir önem de vermiştir. AMHK bünyesinde 80 Mi-17 çok maksatlı helikopter, Taliban unsurlarına karşı çok etkili olan tek motorlu Surper Tucano uçakları, Afgan pilotlar tarafından oldukça etkili bir şekilde kullanılmıştır.[1120] Bu kapsamda 2011'de Afgan Güvenlik Güçlerinin (AMO, AMP, AMHK, Afgan Özel Kuvvetleri ve Afgan Polis Özel Kuvvetlerinin) yıllık maliyeti 11 milyar ABD dolarına ulaşmış, bu maliyet ilk yıllık üs ve ekipman, araç, silah ve teçhizat giderlerinin düşülmesi sonrasında 2013'te 5.3, 2014, 2015 ve 2016'da ise 2,3 milyar dolara gerilemiştir.[1121] ABD Savunma Bakanlığı AMHK ve Özel Kuvvetleri üzerinde özellikle durmuş, Hava Kuvvetlerinin verimli bir şekilde kullanımının Afganistan'daki ABD hava unsurları konuşlandırılması ihtiyacını ortadan kaldıracağı ve ABD'nin çekilmesini kolaylaştıracağı üzerinde durulmuştur. Ayrıca Afgan Özel Kuvvetleri AGG'nin belkemiğini oluşturmuş, ABD Özel Kuvvetlerinin birlikte Taliban unsurlarına karşı operasyonlara katıldığı, tek Afgan birliği olma özelliğine sahip olmuştur. Bununla birlikte genel AGG'nin savaş verimliliği (*combat efficiency*) ise tamamen ayrı bir konu başlığıdır.

---

1118 O.B.Ladin'in öldürülmesi sonrasında Obama'nın Afganistan'dan asker çekme politikasına halk desteğinin arttığına ilişkin bkz: https://www.pewresearch.org/politics/2021/09/02/two-decades-later-the-enduring-legacy-of-9-11/ (Erişim tarihi 16 Ağustos 2022).

1119 A.g.e., Carter Malkasian, ss. 474-520.

1120 A.g.e., Carter Malkasian, ss. 474-520.

1121 A.g.e., Carter Malkasian, ss. 474-520.

*Washington Post*'ta yayımlanan ve ABD Hükümeti'nin Afganistan'da yapılan yanlışların ortaya çıkarılması ve ABD kurumlarının geri beslenmesi amacıyla kurduğu Afganistan'ın Yeniden İnşası Özel Müfettişliği (Special Inspector General for Reconstruction of Afganistan/SIGAR) biriminin, Afganistan'da görev yapan tüm birimlerde görevli 428 kişiyle yaptığı mülakatlarda, ABD'nin Afganistan'daki askeri stratejisinin başarılı olmadığının işaretleri vardır. Örneğin, 2013-2014 arasında ABD Silahlı Kuvvetleri için üst düzey askeri uzman olarak çalışan emekli Kara Kuvvetleri Albay Bob Crowley, "Sahadaki her verinin en iyi sonucu gösterecek şekilde değiştirildiği, ABD Silahlı Kuvvetlerin attığı her adımın doğru olarak lanse edildiğini" öne sürmüştür. Bu kapsamda söz konusu mülakatlarda 2013'e gelindiğinde AGG'de ölen personel sayısının 60 bine ulaştığı, yaralı ve bir daha iş göremeyecek kadar sakat kalanların sayısının bu rakama dâhil edilmediği anlaşılmaktadır. Söz konusu rakam ABD'nin Vietnam Savaşı'nda verdiği zayiat sayısıyla hemen hemen aynı seviyededir.[1122]

ABD'nin ise Afganistan'da 2001-2017 döneminde Afganistan'da verdiği toplam zayiat 2.403 olmuş, sadece Obama döneminde 2009-2017 döneminde ise ABD'nin kayıpları 1.715 seviyesinde olmuştur. Bu noktada Obama döneminde ABD, Bush dönemine kıyasla daha fazla askeri zayiat vermiş, 2014'te ABD'nin Afganistan'daki askeri operasyonlarına son verdiğini açıklamasıyla, yıllık zayiat sayılarında önemli bir düşüş gözlenmiş, 2013'te 128 zayiat veren ABD güçleri 2014'te 55, 2015'te 22, 2016'da ise 13 zayiat vermiştir.[1123] Sadece zayiat sayılarına bakıldığında ABD'nin başarılı olmaya başladığı, Taliban'ın ise etkinliğinin azaldığı yönünde bir algı oluşmasına karşın, özellikle 2014 sonrasında ABD'nin Afganistan'da muharip operasyonlarına son vermesi ve ABD askerinin NATO üslerindeki bölümlerine çekilmesinin zayiat sayılarında hızlı düşüşlere neden olduğu kanaatini güçlenmektedir. Bununla birlikte ABD Hava Kuvvetleri Afganistan semalarında faaliyet göstermeye devam etmiş, 2015-2016 yıllarında Taliban hedeflerine 2.284 saldırı gerçekleştirerek, Taliban'a önemli kayıplar verdirmiştir.[1124] Öte yandan aynı dönemde AGG'nin zayiatında önemli bir artış ortaya

---

1122 A.g.e., Craig Withlock, At War With Truth.

1123 ABD askerlerinin Afganistan'da yıllara göre dağılımı yapılarak hazırlanmış zayiat tablosu için bakınız https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 16 Ağustos 2022)

1124 A.g.a.e , Craig Withlock, At War With Truth.

çıkmış, 2014 sonrasında AGG bir önceki yıla kıyasla iki katı fazla kayıp vermeye başlamış ve senelik zayiat sayısı 4.700 sayısına çıkmış, 2017'de ise yıllık 7.000 sayısına ulaşılmıştır.[1125] Taliban güçlerinin yaklaşık 60 bin kişilik bir askeri güce sahip oldukları göz önünde bulundurulduğunda, Taliban'ın 2014 sonrasında AGG'ye önemli kayıplar verdirdiği ve AGG'nin Taliban'a karşı tek başına ayakta kalamayacağının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

ABD bu dönemde bir yandan sahadaki Amerikan askeri mevcudiyetini düşürmeye çalışırken, diğer yandan da AGG'nin beklediği seviyede bir başarı gösterememesinden dolayı, Obama döneminde Afganistan ve Pakistan'ın Aşiretler Bölgesi'nde Silahlı İnsansız Hava Araçlarını (SİHA) etkin bir biçimde kullanmıştır. Obama'nın asgari Amerikan askeri zayiatı verme prensibiyle tam uyumlu olan SİHA kullanımı politikası, insan hakları örgütlerinin tüm eleştirilerine rağmen devam etmiştir. Örneğin, Bush'un görev dönemi boyunca Pakistan'da 45 SİHA saldırısı gerçekleştirilirken, Obama'nın sadece ilk döneminde Pakistan'ın Aşiretler Bölgesi'nde, 280 saldırı gerçekleştirilmiştir.[1126] Ayını şekilde Afganistan'da sadece 2015-2016 döneminde Obama yönetimi 1307 SİHA saldırısı yapılması talimatını vermiş, söz konusu saldırılar neticesinde 2.300-3.000 kişi öldürülmüştür. Sadece bir yılda öldürülen şahısların, yaklaşık 182'si sivil olmuştur.[1127] Bu çerçevede SİHA'ların Afganistan'da aktif kullanımı, Taliban'ın taktik imkânlarına hasar vermiş, ancak Taliban'ın sahada hâkimiyet kurmasını engellememiştir. Obama'nın SİHA kullanımı bölgede ABD'ye yönelik nefret söylemlerini artırmasına karşın, sahada AGG'nin hâkimiyetini artırıcı bir etki yaratmamıştır.

ABD ve AGG'nin tüm imkânların kullanılmasına karşın başarılı olamadıkları iddiasını destekleyen bir diğer gelişme ise Taliban'ın 2011-2014 yıllarındaki ABD ile yoğun çatışmalara girmeme stratejisinin bir sonucu olan sessizliğinin ardından,

---

1125 Brookings Enstitüsü'nün Afganistan'da AGG'nin verdiği kayıplara ilişkin yıllık bazda açık kaynaklar ve resmi kayıtlar incelenerek gerçekleştirilen çalışması için bkz. https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2016/07/21csi_20171002_afghanistan_index.pdf (Erişim tarihi 14 Ağustos 2022).

1126 A.g.e., Ryan C. Hendricson, ss. 25-39.

1127 BK merkezli Bureau Investigates'in Obama ve Bush dönemlerinin SİHA saldırılarını kıyaslayan çalışması için bkz: https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2017-01-17/obamas-covert-drone-war-in-numbers-ten-times-more-strikes-than-bush

2015'teAfgan Hükümeti'nin şehirlerdeki hâkimiyetini ortadan kaldırma, şehir merkezlerini ele geçirme amacıyla gerçekleştirdiği saldırılar olmuştur. Örneğin Taliban unsurları, Kuzey Afganistan'ın en önemli vilayetlerinden Kunduz şehir merkezine yönelik Eylül 2015'te kapsamlı bir saldırı başlatmış, şehirde yaşayan Peştun kökenli Afganlar Taliban unsurlarının yanında yer almış, Erbeki ve AMP şehir merkezinde önemli bir direniş göstermeden, şehir merkezinde bulunan 217. Pamir Komutanlığı üssüne çekilmiş, üs dışında şehir merkezinin tümü Taliban kontrolüne girmiştir.[1128] ABD'nin Rumsfeld ve Bush döneminden itibaren yatırım yaptığı AGG'leri kapsamlı bir Taliban saldırısı karşısında varlık gösterememiş, ABD'nin yıllardır AGG'ye harcadığı fonların sahada etkili olmadığı bu süreçte de daha açık bir şekilde anlaşılmaya başlanmıştır. Taliban'ın 2015 Sonbaharında ele geçirdiği tek şehir merkezi Kunduz olmamış, Uruzgan vilayetinde Tarin Kowt, Farah vilayet merkezi, Helmand'da ise Lashkar Gah şehir merkezi tamamen Taliban kontrolüne girmiştir. Bu şehirlerde tekrar devlet güçlerinin kontrolü sağlaması ortalama bir ay sürmüş, ABD'nin sağladığı hava desteğiyle Afgan Özel Kuvvetler birlikleri söz konusu şehirleri Taliban'dan geri alabilmiştir.[1129] Taliban'ın 2015 ve 2016 yılında şehir merkezlerinde kontrol sağlamaya yönelik gerçekleştirdiği saldırılar, Afgan halkına devlet güçlerinin kontrolü kaybettiği, halkın güvenliğini sağlayamadığı, Taliban'ın halkın güvenliğini sağlayabilecek yegâne güç olduğu mesajı vererek, halk üzerinde siyasi ve psikolojik etki kurmayı hedeflemiş ve 2019 sonrasındaki gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, Taliban Afgan halkı üzerindeki etkinliğini artırmış ve hedeflerine ulaşmıştır.[1130]

Obama yönetimi 2014'te Irak'ta olduğu gibi eğittiği devlet güvenlik görevlilerinin sahada beklenen etkiyi yaratamadığını, Afganistan'da da 2015-2016 ve en son 2019 yıllarında Taliban'ın şehir merkezlerini ele geçirmesi ile bir kez daha tecrübe etmiştir. Öte yandan sahada askeri stratejisi başarısız olan Obama yönetimi, 2012 seçimlerinden önce Afganistan'dan çıkış yollarını aramış, Donald Trump döneminde hızlanan Taliban

---

1128 Taliban'ın söz konusu saldırıları için bakınız, https://www.nytimes.com/2021/06/20/world/asia/afghanistan-kunduz-taliban.html

1129 Kuzey Afganistan'daki Taliban saldırıları için bakınız https://www.nytimes.com/2021/06/20/world/asia/afghanistan-kunduz-taliban.html, A.g.e. Carter Malkasian, ss. 514-534.

1130 A.g.e., Carter Malkasian, ss. 514-534.

ile barış görüşmelerine ilk olarak 2012'de Obama döneminde başlanmıştır.[1131] Taliban ile iki ay sürdürülen görüşmeler, Taliban'ın ABD ile esir takasında bulunmak istemesi ve ABD'nin de bu talepleri bu dönemde kabul etmemesi neticesinde görüşmelerin ilk turunda başarı sağlanamamıştır.[1132] Öte yandan Obama yönetimi Taliban ile ikinci tur görüşmelere 2013'te başlamış ve bu görüşme sürecinin sonunda Taliban tarafından esir alınan ABD Silahlı Kuvvetleri mensubu Bowe Bergdahl karşılığında, Guantanamo Körfezi'nde tutuklan beş üst düzey Taliban mensubunun serbest bırakılmasını kabul etmiştir. ABD'nin 2014'te serbest bıraktığı Taliban mensupları 2021'de Joe Biden yönetiminin Taliban ile vardığı anlaşma sonrasında kurulan Afgan Hükümeti'nde önemli görevlere getirilmiş; Abdülhak Vasık Taliban İstihbarat Başkanı, Nurullah Nuri Sınır ve Aşiretler Bakanı, Muhammed Fazıl Savunma Bakan Yardımcısı, Kariullah Kairhan ise Enformasyon ve Kültür Bakanı olarak atanmıştır.[1133]

Obama Irak'tan asker çekerken gösterdiği kararlılığı Afganistan'da da kısmen göstermiş, 27 Mayıs 2014'te yaptığı açıklamayla ABD'nin Afganistan'daki askeri varlığını Başkanlık görevinden ayrılacağı Ocak 2017 sadece Kâbil'deki Büyükelçiliğin güvenliğini sağlamakla görevli olacak 1.000 askeri personele indirmeyi planladığını duyurmuştur. Obama, ABD'nin Afganistan'daki askeri varlığının ve bu varlığın sürdürülmesi yönünde yapılan harcamaların, ABD'nin milli güvenliğine katkıda bulunmadığı sonucuna ulaşmış ve bu yönde Afganistan'daki asker sayısının azaltılması noktasında iki yıl beklemiştir. Bu çerçevede 2015 ve 2016 yıllarında muharip misyonlarda yer almayacak ABD askerlerinin ilk aşamada 16.100'den 9.800'e, 2016 sonunda ise 5.500 seviyelerine ve 2017 başında ise sembolik bir seviyeye düşürülmesi kararlaştırılmıştır. Öte yandan Taliban'ın 2016'da artan saldırıları ve Afgan Hükümeti'nin ABD'den talepte bulunması üzerine Obama, Donald Trump göreve

---

1131 Theo Farrell ve Michael Semple, "Making peace with the Taliban", **Survival,** Cilt 57, Sayı 6, 2015, ss. 79-110.

1132 A.g.e. Theo Farrell ve Michael Semple,ss. 79-110.

1133 Mashal Muhib, From Guantanamo to Negotiating Table: 5 Taliban Talk Peace With U.S., **The New York Times,** 27 Mayıs 2019; https://nypost.com/2021/09/07/four-taliban-members-swapped-for-bowe-bergdahl-now-in-afghan-government/

başlamadan önce ABD'nin tüm askeri varlığını sonlandırmamış, halefine Afganistan sorununu sahadaki 8.400 ABD askeriyle devretmiştir.[1134]

## 4.12. Sonuç

Barack Obama, Başkan adayı olduğu ilk günlerden, Ocak 2017'de görevini ABD'nin 45. Başkanı Donald Trump'a devrederken, askeri güç kullanımında Libya'ya yönelik gerçekleştirilen müdahaleye ABD'nin katılmasını isteksiz de olsa kabul etmesine karşın büyük ölçüde tutarlı davranmıştır. Ayrıca senatörlüğü döneminden itibaren ABD'yi daha özgür, refah içinde, her bireyin eşit şartlarda yarıştığı bir fırsat eşitliğinin olduğu, sağlık, iş ve yaşam güvencesinin bulunduğu bir ülkeye dönüştürme hedefi olduğunu, önceki kısımlarda da değinildiği üzere sıklıkla dile getirmiştir. Böyle bir Amerika'ya ulaşmak amacıyla da daha demokrat bir yapının, Amerikan iç siyasetinde işlemesi gerektiğini savunmuş ve bu ortak hedefleri, hayalleri bağlamında Amerikan toplumunun önemli bir kısmını kendisine iki seçim döneminde de inandırmayı başarmıştır.

Bununla birlikte Obama, tüm dünyayı ve küresel sorunları çözebileceği iddiasında bulunmamıştır. Aslında Obama iç siyasette ne kadar idealist bir dünya görüşü benimsediyse, dış siyasette de gelişmelere bir o kadar gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bu bağlamda Obama'nın askeri güç kullanımı kararı da, bu açıdan ele alınabilir. Obama siyaset hayatı boyunca ABD'nin 2003 Irak işgaline karşı çıkmış, hatta göreve geldiğinde ABD'yi en kısa sürede Irak'tan çıkarma isteği, başta R. M. Gates olmak üzere askeri bürokrasi tarafından olumlu karşılanmamıştır. Gates, Obama'yı ABD'nin çıkarlarını savunmaktan çok, bir sonraki seçimi nasıl kazanacağını düşündüğü iddiasıyla bireysel çıkarlarını, ülkesinin çıkarlarının önüne koymakla itham etmiştir.[1135] Bununla birlikte Obama yönetiminde Beyaz Saray bürokrasisinin, bir önceki başkanla kıyaslandığında bambaşka bir Amerika hedefleri vardır ve bu hedeflerin merkezi de Ortadoğu değildir.

---

1134 Afganistan'da ABD'nin konuşlandırdığı son asker sayıları için bkz. https://www.militarytimes.com/news/your-military/2016/07/06/a-timeline-of-u-s-troop-levels-in-afghanistan-since-2001/ (Erişim tarihi 17 Mayıs 2022).

1135 Bob Woodward, Robert Gates Former Defense Secretary, Offers Harsh Critiqu of Obama's Leadership in Duty, **Washington Post**, 7 Ocak 2014.

Obama'nın özellikle ikinci döneminde daha çok gözlenen Asya-Pasifik coğrafyasına odaklanma isteği ise, ABD'nin ekonomik çıkarlarıyla birinci derecede bağlantılıdır. Obama döneminde ABD'nin fosil yakıtlara olan bağımlılığı azalırken, özellikle yenilenebilir enerji alanında ABD'ye koyduğu hedefler, ülkenin yüzünü hızlı bir şekilde dünyanın en büyük 30 ekonomisinin bulunduğu Asya-Pasifik'e dönmesine neden olmuştur. Aslında Obama yönetiminin söz konusu yaklaşımı tamamen, ABD'nin kuruluş döneminden itibaren, dış ticareti savunan Güneyli Demokratların yaklaşımının devamı olarak da okunmaya müsaittir. Bu kapsamda Obama yönetimi, ABD'nin odağını çatışmalara saplandığı Orta Asya ve Ortadoğu'dan, ticari çıkarlarının bulunduğu Asya'ya kaydırabilmesi için ABD'nin bu bölgelerdeki askeri angajmanlarını en kısa sürede bitirmesi gerekmektedir. Obama, ABD'nin Irak'taki mevcudiyetine de Afganistan'da devam eden terörist avına da bu şekilde yaklaşmıştır. Obama bir an evvel her iki sorunu da Amerikan iç kamuoyunu tatmin edecek şekilde tamamlayarak, ABD'nin bu bölgelerdeki yükümlülüğünü sonlandırmayı hedeflemiştir.

Obama'nın her iki operasyonu kısa sürede tamamlama isteğinin aynı zamanda ekonomik temelleri de vardır. ABD'nin 2007-2008'de girmiş olduğu derin mali kriz aynı milyarlarca dolarlık kurtarma paketlerinin hazırladığı bir dönemde, ABD'ye ek yük ve maliyet getirmektedir. Bu noktada bu ek yük ve maliyet görecelilik arz etmektedir. Özellikle Irak konusunda toplumun geneline sirayet etmiş olan, Irak Savaşı'nın gerekli olmadığı görüşü, aynı zamanda, ABD'nin derin ekonomik bir krizle uğraştığı bir dönemde yüksek ödemelerin de gereksiz olduğu düşüncesini halk arasında yaymıştır. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nda ABD çok daha büyük ekonomik vefakârlıklara katlanmış, bununla birlikte ABD'nin saldırıda olması ve toplumun bu yönde mobilize edilebilmesi, halkın bu sıkıntıları çekmesi noktasında bir ortak mutabakat yaratmıştır. Özellikle Bush yönetiminin KİS konusunda Amerikan toplumu ile gerçekleri paylaşmaması, halk arasında Irak Savaşı'nın gerekliliği üzerinde bir mutabakatın oluşmasını engellemiş, bu durum ilerleyen süreçte Kongre'nin başta IŞİD'e ve Suriye'ye yaklaşımlarını da etkileyerek, Obama yönetiminin Kongre'den IŞİD'e karşı askeri güç kullanma yetkisi çıkarmasını engellemiştir.

Gelinen noktada, Obama'nın bu vizyon ve hedefler doğrultusunda hareket etmesi, Irak'ta belirli açılardan erken bir geri çekilmeye neden olmuş ve Irak ile Suriye'deki güç

boşluklarından, küresel çapta terör eylemleri gerçekleştirebilen, devlet olma iddiasında olan yeni bir terör örgütü IŞİD ortaya çıkmıştır. Obama bu konuda sıklıkla Cumhuriyetçi Parti tarafından eleştirilmesine karşın, Irak'ı içinde bulunduğu bu noktaya getiren irade Obama'nın iradesi olmamış, selefi Başkan Bush'un bu konuda aldığı karar olmuştur. Ayrıca Irak'tan çekilme süreci önceki bölümlerde de açıklandığı üzere Bush döneminde kararlaştırılmış olup, iddia edildiği gibi Obama'nın Irak Başbakanı Nuri El Maliki'ye baskı yaparak az sayıda bir ABD askeri gücünü Irak'ta bırakmasının, IŞİD'in ortaya çıkmasını engelleyebileceği düşüncesi iddialı bir yaklaşımdır. Irak güvenlik güçlerinin görevini yapamadığı ve etnik/mezhepsel gerilimlerin çok eski hesaplara dayandığı bir ortamda, ABD'nin az sayıda askeri olsun veya olmasın, IŞİD ve benzeri örgütler her zaman ortaya çıkabilecektir.

Afganistan özelinde ise Obama, Taliban ile askeri yollarla girişilebilecek olan bir mücadelenin başarıya ulaşamayacağını, 2009'da Savunma Bakanı Gates ve Afganistan'dan sorumlu komuta kademesinin önerisiyle ABD askeri mevcudiyetinin artırılması sonrasında da Taliban ve El-Kaide'nin tamamen ortadan kaldırılamamasıyla anlamış olabilir. Afganistan'ın Pakistan ile kontrol edilebilen bir sınırı yoktur ve ne kadar çok Taliban etkisiz hale getirilirse getirilsin, Pakistan'dan yeni savaşçı unsurlar Afganistan'a girebilmektedir. Bu nedenle Obama ikinci döneminde, Taliban ile uzlaşma yolları aramış ve sorunun sadece askeri güç kullanılarak çözülemeyeceği noktasına gelmiştir. Ayrıca Usame bin Ladin'in bu dönemde öldürülmesi de siyasi açıdan Obama'nın elini güçlendirmiştir. Diğer taraftan Obama, Ocak 2017'da Başkanlık ofisinden ayrılırken, sonlandırmaya söz verdiği iki askeri angajmanda tam anlamıyla bitirilememiş ve Donald Trump'a miras kalmıştır.

# SONUÇ

Bu doktora tezi neoklasik realizmin üçüncü tip araştırma programının açıklayıcılığı, –karar alıcıların dış dünyayı ve iç dinamikleri nasıl algıladıkları ve dış politika davranışlarına dönüştürdüğü– üzerinden George W. Bush ile Barack Obama'nın, Irak ve Afganistan'daki askeri güç kullanımlarını çözümlemiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmada, her iki başkanın farklı dünya görüşlerine ve hedeflerine rağmen Irak ve Afganistan özelinde birbirinden çok uzak olmayan davranışlar benimsedikleri, söylemlerindeki farklılıklara karşın, rakiplerinden üstün olduklarında, Amerikan toplumunun politikalarına destek sağlamaları halinde askeri güç kullanımından çekinmedikleri anlaşılmıştır.[1136]

Her iki başkan da ABD'nin milli güvenliğinin sağlanması temel hedefinde birleşmekle birlikte, bu hedefe nasıl ulaşılacağı noktasında birbirlerinden ayrışmaktadırlar. Bush, Obama'ya kıyasla çok da zor bir dönemde göreve gelmiş, neoklasik realizmin "*uluslararası sistemin yapısındaki belirsizliğin artması durumunda karar alıcıların sistemden gelen mesajları doğru okumakta zorlanacakları*"[1137] önerisi, bir bakıma George W. Bush'un 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında karşı karşıya kaldığı durumu açıklayabilir. Bush ve yakın çalışma ekibinin, ABD'nin askeri ve ekonomik sembollerinin El-Kaide'nin saldırıya uğraması akabinde, uluslararası ortamı ve ABD'nin içinde bulunduğu koşulları doğru okuyamadığı, ABD'yi askeri gerçeklerle açıklanamayan, ABD'nin sosyo-ekonomik imkân/kabiliyetini aşan bir maceraya sürüklemiştir. Yeni muhafazakârların, Bush yönetiminin birinci döneminde milli güvenlik politikası yapım sürecindeki etkisiyle, ABD Silahlı Kuvvetleri kendisini tutarlı bir siyasi hedeften yoksun, coğrafi sınırları ve süresi belirsiz bir askeri mücadelenin içinde bulmuştur.

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmesine neden olan Pearl Harbor saldırısı Amerikan toplumu üzerinde nasıl birleştirici bir etki yarattıysa, 11 Eylül 2001 terör

---

1136 Obama'nın MGD'ı Thomas Donilon, verdiği bir mülakata, "Obama'nın ABD adına güç kullanma konusunda oldukça rahat olduğunu" ifade etmiştir. Bkz. Jo Becker ve Scott Shane, Secret Kill List Proves a Test of Obama's Principles and Will", New York Times, 29.05.2012.

1137 A.g.e, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, 2016, ss. 46-57.

saldırıları da Amerikan halkı üzerinde, benzer bir korku ve şok etkisi ortaya çıkarmıştır. Bush yönetimi ve yeni muhafazakârların etkisindeki milli güvenlik bürokrasisi, Amerikan kalkının yönetime verdiği desteği, özellikle de Afganistan ve Irak'a yönelik askeri güç kullanımında etkin bir şekilde kullanmıştır. Bu kapsamda Temsilciler Meclisi üyesi Barbara Lee haricinde tüm Demokratik Partililer Afganistan'a yönelik AUMF'ye destek vermiş, partiler üstü bir anlayışla, Bush yönetiminin arkasında olmuşlardır.[1138] Bu nedenle, neoklasik realizmin açıkladığı "*karar alıcıların askeri güç kullanımında halklarını mobilize edebildikleri, desteğini sağlayabildikleri oranda başarılı olacakları, böylece devletin gücünü arttıracağı*"[1139] önerisi, Bush yönetiminin ilk döneminde kendiliğinden gerçekleşmiştir. Nitekim Bush yönetimi bu süreçte, Kongre'den istediği desteği kolayca sağlayabilmiş, Taliban unsurlarına karşı askeri güç kullanımında Amerikan halkı Bush yönetiminin arkasında birleşmiştir.

Bu bağlamda ABD'nin yaklaşık 60 yıl sonra kendi toprağı üzerinde kapsamlı terör saldırılarına uğraması, ABD'de karar alıcılar üzerinde de önemli bir siyasi baskı yaratmış, Amerikan halkının güvenliğini sağlama görevi bulunan ve ABD Anayasası'na göre ABD Silahlı Kuvvetlerinin Baş Komutanı durumunda olan Başkan, ülkeyi hedef alan El-Kaide'ye karşılık vermek durumundadır. Öyle ki, ABD'nin 11 Eylül 2001'deki durumu göz önünde bulundurulduğunda, Bush'un söz konusu saldırıları düzenleyen örgüte karşı askeri bir cevap vermemesi, Amerikan toplumunun tepkisini çekebilecektir. Bu nedenle Bush'un, iç siyasi dengeler göz önünde bulundurulduğunda, ABD'ye saldıran El-Kaide ve bu örgüte sığınma sağlayan Taliban'a karşı askeri güç kullanmaktan başka seçeneği kalmamıştır. Nitekim, Bush'un askeri güç kullanma kararı sadece anayasal bir görev olmaktan çıkmış, Amerikan toplumunun onayladığı ve desteklediği siyasi bir gereklilik haline gelmiştir. Bu bağlamda Obama da, ABD'nin 11 Eylül saldırılarının sorumlularına

---

1138 Barbara Lee'nin ABD'nin Afganistan'da askeri güç kullanma kararını Tonkin Körfezi hadisesi arasında ilişki kurduğu konuşması, bkz; Web Sayfası: https://lee.house.gov/news/articles/endless-war-becoming-the-evil-that-we-deplore (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

1139 Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, "The Statesman, the State, and the Balance of Power: Neoclassical Realism and the Politics of Grand Strategic Adjustment", **International Security and Arms Control Annual Conference**, Montreal, Quebec, Kanada, 19-20 Ekim 2007, s. 37.

karşı askeri güç kullanılmasına karşı çıkmamış, ABD'nin "*Küresel Terörle Savaşı*" olmasa da El-Kaide ve bağlantılı örgütlerle "*terörle mücadelesine*" destek vermiştir.[1140]

Bu noktada Bush ve Obama yönetimlerinin, neoklasik realizmin bağımsız değişken olarak tanımladığı dış dünyayı (*uluslararası güvenlik ortamı*) algılamaları, uluslararası ortamda ABD'yi konumlandırmaları, her iki başkanın dünya görüşlerinden bağımsız olmuş, ABD'nin kuruluşundan itibaren oluşan kendisine özgü karakterinden, değerlerinden ve inançlarından etkilenmiştir. Temelde her iki başkan da ABD'nin bireysel özgürlüklerden yana olan yapısını yüceltmekle birlikte, Obama daha liberal ve demokrat bir dünya görüşü benimserken, Bush ise daha muhafazakâr tarzda bir liberal düzen anlayışına sahiptir. Aslında Bush ve Obama'nın Amerika'sındaki farklılıkların temelleri ABD'nin kuruluşunda büyük rol oynamış *federalist* ve *anti-federalist* tartışmalara kadar uzanmaktadır.

Bu çerçevede Bush'un mensubu olduğu Cumhuriyetçi Parti daha küçük bir federal hükümeti, düşük vergileri, güçlü ticareti savunarak, bireyin özgürlükleri üzerinde daha az sınırlamaların bulunduğu bir düzen anlayışını benimsemiştir. Cumhuriyetçi Partili başkanların çoğunlukla bireyin özgürlüğünün sınırlandırılmaması, özgürlüğün üzerinde bir düzenleme/otorite olmaması (*deregulation*) yönündeki yaklaşımı, dış dünyaya bakışlarında da benzerlikler oluşturmuş, ABD'nin sınırlamalardan bağımsız, dünyanın geri kalanından üstün ve "*özgür*" olduğu, bu nedenle daha çok tek taraflı politikalar izlemesi gerektiği düşüncesi Cumhuriyetçi başkanlarda daha fazla izlenmiştir. Öte yandan Obama'nın üyesi olduğu Demokrat başkanlar ise geleneksel olarak düzenlemelerden ve Cumhuriyetçilere kıyasla daha güçlü bir federal devletten yanadırlar. Demokratik Partililerin bu yaklaşımı bireyin özgürlüğünün güçlü bir devletle güvence altına alınabileceği ve bireysel refahın yüksek vergilerle desteklenen federal devletin yarattığı imkânlarla sağlanabileceği düşüncesine dayanmaktadır. Dış politikada ise Demokratik Partili başkanların çok taraflı politikalardan yana oldukları gibi daha içe kapanık politikalar takip edebildikleri, iç siyasi gelişmelere dış dünyadaki gelişmelere kıyasla daha fazla önem verdileri, rakiplerine karşı üstün oldukları durumlarda tek taraflı güç kullanımından çekinmedikleri gözlenmiştir.

[1140] Senatör Obama'nın seçim kampanyası sürecinde yaptığı konuşmanın görüntüsü için bkz. https://www.c-span.org/video/?200258-1/obama-foreign-policy-speech

Bu açıdan yaklaşıldığında Bush'un da Obama'nın da dış dünyaya yaklaşımlarında, algılarını oluşturan Amerikan değerleri ve ilkeleri aslında aynı ilkeler olmakla birlikte, her iki başkanın parçası olduğu siyasi geleneklerce farklı anlamlar yüklenmektedir. Bununla birlikte, Bush'un görev döneminin ilk yılı dolmadan ABD'nin karşı karşıya kaldığı terör saldırıları, her iki siyasi gelenek açısından ilk aşamada aynı tepkinin verilmesini gerektirmektedir. Bu noktada Bush'u, Obama'dan ayrıştıran unsur, yönetimini oluştururken, milli güvenlik bürokrasisinde yeni muhafazakârlardan yaptığı atamalar olmuştur. Söz konusu grup 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan halkının içinde bulunduğu şok ve korku ortamını, kendi dış politika önceliklerini ve gündemlerini gerçekleştirmek adına bir fırsat olarak görmüş ve bu fırsatı da özellikle de Saddam Hüseyin'in iktidardan indirilmesi ve Irak'ta rejim değişikliği gerçekleştirilmesi amacıyla kullanmıştır. Dış politika konusunda bilgisi ve tecrübesi olmadığını seçim kampanyası döneminde kabul eden Bush'un dış dünyayı ve uluslararası ortamı algılaması, büyük ölçüde milli güvenlik kararları alırken güveneceğini belirttiği Beyaz Saray bürokrasisi ve danışmanlarınca şekillendirilmiştir.

Yeni muhafazakârların etkisindeki Bush yönetimi, siyasi hedefini milli güvenlik politikalarının merkezine askeri güç kullanarak demokrasinin yayılması ve ABD'ye tehdit oluşturan diktatörlerin yönetimden uzaklaştırılması olarak belirlemiştir. Aslında Afganistan örneğinde, Bush yönetiminin ilk aşamada askeri güç kullanmadan da El-Kaide lideri Usame bin Ladin'i ve örgütü etkisiz hale getirebilecek imkânları elinde mevcuttur. ABD Soğuk Savaş döneminde SSCB işgaline karşı savaşan Taliban unsurlarına önemli maddi desteklerde bulunmuştur. Bu bağlamda CIA Pakistan İstasyon Şefi Robert Grenier, Taliban yönetimiyle ilk teması gerçekleştirmiş ve Usame bin Ladin'i Taliban'dan talep etmiştir.[1141] İlk aşamada olumlu cevap alınmasına karşın ilerleyen süreçte Perştunvali gerekçesiyle, Taliban Usame bin Ladin'i ABD'ye teslim etmeyeceğini belirtmiştir. Bununla birlikte Afganistan'ın sosyo-ekonomik koşulları, ABD'nin Afganistan'daki "mücahitlerle" geçmiş ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda, kısa vadede olmasa da Usame bin Ladin'in Taliban'ın ihtiyaç duyduğu uluslararası tanınma ve bazı maddi araçlarla orta ve uzun vadede Taliban

1141 Robert L. Grenier, **88 Days to Kandahar: A CIA Diary,** New York, Simon and Schuster, 2016, s. 125-141.

unsurlarından teslim alınması Afganistan'da teknik açıdan mümkün olabileceği değerlendirilmektedir. Öte yandan teknik açıdan ihtimal dâhilinde olabilecek bu durum, iç siyasette Bush yönetiminin Amerikan halkını koruyamadığı ve aciz kaldığı görüntüsü yaratabileceğinden bu yolun siyasi açıdan izlenmesinin mümkün olmadığı kanaati edinilmiştir.

Bush yönetiminin Afganistan'daki güç kullanımı, uluslararası alanda desteklenmiş, NATO tarihinde ilk defa 5. Maddesini yürürlüğe koymuş, hatta RF dahi ABD'ye teknik ve lojistik destek sağlamıştır. Bush yönetimince Afganistan'da başlatılan Kalıcı Özgürlük Harekâtı *(Operation Enduring Freedom),* daha sonra Obama'nın ikinci döneminde benimsediği sahada az sayıda ABD askerinin, yerel unsurlarla işbirliği içinde ilerlemesi düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu açıdan OEF, kısa sürede Afganistan'daki yerel unsurların da desteğiyle Taliban yönetimini iktidardan uzaklaştırmakta başarı olmuş; sürecin uzaması ve Usame bin Ladin'in kısa sürede ele geçirilememesi ise operasyonun başarısı üzerindeki soru işaretlerini artırmıştır.[1142] Bush ve Obama yönetimleri her ne kadar Afganistan'da amaçlarının ulus inşası olmadığını sıklıkla dile getirseler de ABD Afgan devlet kurumlarına 2001-2021 döneminde yaklaşık 130 milyar dolar destek sağlamış, ABD'nin Afganistan'daki 20 yıllık operasyonunun toplam maliyeti 1,5 trilyon dolara ulaşmıştır.[1143]

Bush ve Obama yönetimlerinin askeri güç kullanımı açısından temelde ayrıldıkları sorun ise 2003 Irak Savaşı olmuştur. Barack Obama Irak Savaşı'na kariyerinin her safhasında karşı çıkmıştır. Obama yönetimi, ABD'nin milli güvenliğine başat bir tehdit olmadığını öne sürdüğü Saddam Hüseyin'i iktidardan düşürmek için harcanan maddi kaynak ve çabaların, Afganistan'da doğru bir şekilde kullanılmış olması durumunda, gerçek sorun olarak tanımladığı Afganistan'dan ABD'nin çok daha kısa sürede çekilebileceği savunmuş, bu konuda istikrarlı bir şekilde Irak'taki işgale karşı pozisyonunu korumuştur.

Bush yönetimi açısından ise durum çok daha farklı ele alınmıştır. Yeni muhafazakârların etkisindeki Bush yönetimi, özellikle birinci döneminde 11 Eylül

---

1142 Dominic Tierney, The Twenty Years War, **The Atlantic,** Ağustos 2016 Web Sayfası için bakınız: https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/08/twenty-years-war/496736/

1143 A.g.a.e Craig Withlock, At War With Truth.

saldırıları sonrasında, ABD'nin "Küresel Terörle Savaş" halinde olduğunu ilan etmiştir. Amerikan iç siyasetindeki savaş ortamı ise yeni muhafazakârların halihazırda gündemlerinde olan Irak'ı ve Saddam Hüseyin'i tekrar Amerikan kamuoyuna taşımalarını kolaylaştırmıştır. Yeni muhafazakârların dümende olduğu ABD'nin milli güvenlik politikasında, ABD'nin gerekirse tek taraflı hareket ederek önleyici meşru müdafaa hakkını kullanması gerektiği, KİS kapasitesi bulunan Irak, İran ve Kuzey Kore gibi haydut devletlerin ABD'yi hedef almalarından önce, ABD'nin tehditleri ortadan kaldırması düşüncesi benimsenmiştir.[1144] Yeni muhafazakârların bu yaklaşımı, tezde de açıklandığı üzere, ABD'nin askeri imkân/kabiliyetlerinin söz konusu hedefleri gerçekleştirmeye yetecek seviyede oluğu, Amerikan toplumunun rejim değişikliği siyasetini destekleyeceği ve ekonomik açıdan da Amerikan ekonomisinin artan askeri harcamaları telafi edebileceği düşüncesine dayanmıştır.

Ayrıca yeni muhafazakârların etkili olduğu ABD Savunma Bakanlığı'nda, ABD Silahlı Kuvvetlerinin dönüşümü projesi kapsamında, rakibine verdiği tahribatı artıran, yüksek ateş gücünü önceleyen, ancak sahada az sayıda askeri birliğin mevcudiyetini amaçlayan bir yapının oluşturulması hedeflenmiş, Rumsfeld Savunma Bakanlığı'ndaki üst düzey askeri personelle ters düşerek, bu projeyi Irak'ta hayata geçirmiştir.[1145] Önceki sayfalarda da değinildiği üzere, Bush yönetiminin öncelikle dış dünyayı ve Irak'taki durumu yanlış algıladığı, Irak'ta askeri güç kullanılarak rejim değişikliği gerçekleştirilmesi sonrasında "demokratik" rejimlerin kurulabileceği savının çökmesiyle ortaya çıkmıştır.

Saddam Hüseyin'in KİS kapasitesini imha etmek ve kendisine düşman bir yapının ortadan kaldırması amacıyla Irak'ı 2003'te işgal eden ABD, işgal sonrasında aralarında önemli husumetler bulunan etnik ve mezhepsel grupların birbirlerine uyguladıkları şiddetin ortasında kalmıştır. Öte yandan 2006 sonrasında Afganistan'da da şiddet eylemlerinin artış göstermeye başlamasıyla, Bush yönetimi aynı anda iki sıcak çatışmada mücadele etmek durumunda kalmıştır. Aslında Rumsfeld Savunma Bakanlığı'nın ilk

---

1144 Jeffrey Record, **Wanting War: Why the Bush Administration Invaded Iraq**, Washington DC., Potomac Books, 2010, ss. 28-34; Maria Ryan, **Neoconservatism and the New American Century,** Palgrave, Macmillian, New York, 2010, ss. 11-27.

1145 Maria Ryan, "'Full spectrum dominance': Donald Rumsfeld, the Department of Defense, and US irregular warfare strategy, 2001–2008", **Small Wars & Insurgencies** Cilt 25, Sayı 1, 2014, ss. 41-68.

döneminde 2001'de hazırlattığı Dört Yıllık Savunma Planlama Raporu'nda (QDR), ABD'nin aynı anda iki sıcak çatışma içinde kalabileceğini göz önünde bulundurmuş ve 2001 QDR'da ABD'nin iki çatışmayı aynı anda sürdürecek kapasitesi bulunduğu ileri sürülmüştür.

Öte yandan Rumsfeld'in görevden alınması akabinde, Savunma Bakanlığı görevine getirilen Gates'in tespitleri, Rumsfeld'in açıklamalarından durum ortaya koymaktadır. Gates'e göre, ABD'nin aynı anda iki çatışmayı mevcut koşullarda sürdürme konusunda sahada ihtiyaç duyulan asker sayısının karşılanması başta olmak üzere önemli sorunlarla karşılaştığı anlaşılmaktadır. Gates'in de belirttiği üzere, Irak ve Afganistan'da bulunan askerlerin görev süreleri, yeterli askeri personel bulunmaması nedeniyle 15 aya çıkarılmıştır.[1146] Bu durum açıkça Bush yönetiminin Afganistan operasyonuna başlaması akabinde Irak'ta istikrarın kısa sürede sağlanabileceği, Amerikan halkının da söz konusu savaşa olan desteğinin devam edeceği yanılsamasından kaynaklanmıştır. Özellikle KİS iddiasının doğrulanamaması, hatta kasıtlı istihbari çarpıtma olduğunun anlaşılması ve sonrasında Irak'ta yaşanan mezhepsel çatışmalarda artan can kayıpları, Amerikan toplumunun Irak operasyonuna verdiği desteği önemli bir şekilde azaltmıştır. Bu noktada neoklasik realizmin üçüncü tipine geri dönersek kuram; devlet aktörünün davranışlarının oluşumunda ara değişken olarak devlet-toplum ilişkileri kapsamında devletin takip ettiği politikalara halkın desteğini sağlaması, halkı mobilize etmesi üzerinde durmaktadır. Bu noktada halkın mobilize olması devletin sahip olduğu siyasi, ekonomik ve askeri gücünde artması sonucunu doğurmaktadır. İşte bu durum Bush yönetiminin özellikle ilk döneminin sonunda halkın Irak sorununa yönelik desteğinin azalmaya başlamasıyla gözlenmiş olup, George W. Bush Amerikan toplumunu mobilize etmekte sıkıntı yaşamıştır.

Diğer taraftan aynı şekilde ikinci bölümde değinilen Amerikan faydacılığı kendisini Bush yönetiminde de göstermiş, Bush Irak'ta ilerleme kaydedilememesi neticesinde Rumsfeld'in yanı sıra yönetimdeki birçok yeni muhafazakârları ikinci döneminde görevlerinden almış, Irak'tan asker çekme sürecini başlatmıştır.[1147] Bu süreçte

---

1146 A.g.e., Robert M. Gates, s. 306.

1147 Thom Shanker ve Eric Schmitt, "The Struggle For Iraq: Hearings Rumsfeld Accepts Blame and Offers Apology in Abuse", **The New York Times,** 8 Mayıs 2004

ABD'de 2007'de mali sektörde başlayan mali kriz, halkın desteklemediği bir savaşın, yürütmenin ısrarıyla devam ettirilmesinin güçlüğünü de ortaya koymuştur. ABD'nin tecrübe ettiği en derin ekonomik krizlerden olan ve etkisi Obama'nın ikinci döneminin ilk yıllarına kadar devam eden ekonomik buhran, ABD'nin odağını dış konulardan iç meselelere kaydırmasına da neden olmuştur.

Obama'nın aile geçmişi, yetiştiriliş tarzı, eğitim ve iş hayatı incelendiğinde, Bush'tan farklı bir dünya görüşü Başkan profili çizmektedir. Örneğin Bush'un yakın çevresinde devlet büyükleri, bakanlar ve siyasetçiler varken Obama'nın yakın çevresinde ise eğitimciler, farklı kültürlerden ve ülkelerden akrabaları bulunmuştur. Siyasete atıldığı dönemde bu çok kültürlülüğü ve farklılıkların zenginliklere dönüştürülmesi motifini sıklıkla kullanan Obama, insan hakları, özgürlükler ve orta sınıfın sorunlarına odaklanmasıyla ön plana çıkmıştır. Bush'a kıyasla daha güçlü bir belagati bulunan Obama konuşmalarında sıklıkla değişimi vurgulamış ve değişimin öznesine ise Amerikalıları yerleştirmiştir.

Öte yandan bu değişim ve daha iyiye ulaşma beklentisinin, ABD'nin dış politikasına ve askeri güç kullanmasına nasıl yansıyacağı sadece Amerikalılar arasında merak edilen bir konu olmamış, söz konusu müdahalelerden yakından etkilenen bölgelerde de yakından takip edilmiştir. Bununla birlikte bu tezde yapılan analiz kişisel olarak Obama'nın askeri güç kullanımına karşı olmasına rağmen, askeri güç kullanımının gerekli olduğu durumlarda sivil kayıplar verilmesi pahasına güç kullanımını desteklediği/onayladığı, bu haliyle Bush'tan çok farklı davranışlar sergilemediği sonucuna varılmaktadır. Öncelikle Obama, Bush'tan çok daha farklı bir uluslararası ve iç siyasi-ekonomik ortamda Başkanlık görevine başlamaktadır. Obama döneminde ABD, ekonomik açıdan tarihinin en önemli dar boğazlarından birine girmiş, iki büyük silahlı mücadeleyi aynı anda devam ettiren ve bu operasyonlara önemli kaynaklar ayıran şartlar altındadır.

Bu çerçevede Obama görevine başlarken, kendi seçimi ve tercihi olmayan savaşları yönetmek durumunda kaldığı gibi seçim döneminde seçmenine verdiği her iki çatışma sahasından ABD askerlerini çekmek gibi bir önceliği de olmuştur. Obama ilk döneminde Bush'un Irak'tan çekilme programına büyük ölçüde uymuş, savaşın yönetimi sağlayan askeri heyetten, Irak'tan çekilmenin hızlandırılması talebinde de bulunmasına

karşın, sahadaki gerçekler Obama'nın Irak'tan çekilmeyi yöneten askeri komuta heyetine baskı kurmasını zorlaştırmıştır. Diğer taraftan Bush'un Maliki ile imzaladığı SOFA anlaşmasını yenileyerek, az sayıda da olsa Irak ordusunu destekleyecek mahiyette bir askeri birliğin Irak'ta kalmasını dahi istememiş, ilk dönemi son bulmadan ABD'nin Irak'taki mevcudiyetini çok büyük oranda sonlandırmıştır.

Nitekim Irak'ta IŞİD'in ortaya çıkması ve 2013-2014'te Irak'ta istikrarın bozulmasından Cumhuriyetçiler Obama'yı sorumlu tutmuş, IŞİD'in faaliyetlerinin belirginleşmeye başladığı ilk dönemde, Obama'nın Irak'a müdahale etmeyerek, IŞİD'in bölgede ve küresel ölçekte önemli bir güvenlik sorunu haline dönüşmesinden ötürü suçlamışlardır.[1148] Bu noktada asli kusurlu olan tarafın öncelikle Irak'ı içinde bulunduğu duruma getiren Cumhuriyetçiler ve yeni muhafazakârlar olduğunu bir kez daha vurguladıktan sonra, bu eleştirilerin kısmen de olsa haklı olabilecekleri noktalar bulunduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, Irak'ta Cumhuriyetçilerin ileri sürdüğü gibi 4-5 bin kişilik bir ABD askeri birliğinin bırakılması halinde, bu birliğin IŞİD'i ortaya çıkaran etkenlerle mücadele etme imkânı olabileceği iddia edilebilir. Diğer taraftan ise ABD'nin ana muharebe gücünün Irak'tan çekilmesi sonrasında geride kalacak ABD unsurlarının, açık hedef haline gelebileceği, bir süre sonrasında tekrar ABD askerinin bölgeye dönmesini gerektirebilecek gelişmelerin yaşanabileceği de düşünülebilir. Bu nedenle Obama'nın bu konuda ısrarcı davranması ve Irak'ta muharip asker bırakmaması, kendi siyasi hedeflerine ulaşabilmesi ve seçmenine taahhütlerini yerine getirebilmesi açısından bir anlam ifade etmektedir.

Amerikan iç siyasetinde Bush döneminde savaş karşıtlığının ulaştığı noktayı doğru çözümlemiş olan Obama'nın, ilk döneminde askeri güç kullanımı veya kullanmaması noktasında açıkça askeri zayiat verecek şekilde askeri güç kullanımından yana olmadığı anlaşılmaktadır. Obama Libya örneğinde müdahale gerekçesi için Muammer Kaddafi'nin Bingazi'de katliam yapma ihtimalini vurgulamış ve insani nedenleri öne sürmüştür. Diğer taraftan söz konusu müdahalenin, ABD'ye maliyeti yaklaşık 1 milyar dolar seviyesinde olmuş, ABD Batılı müttefikleri ile çok taraflı bir müdahale gerçekleştirmiş ve BMGK üzerinden söz konusu müdahalenin uluslararası

1148 Richard (Dick) Cheney ve Liz Cheney, "The Collapsing Obama Doctrine", **The Wall Street Journal,** 14 Haziran 2014.

meşruiyeti sağlanmıştır. Böylece askeri operasyonda tek bir zayiat verilmeden süreç tamamlanmıştır.

Öte yandan Suriye'de ise durum farklıdır. RF'nin Beşar Esad rejimine desteği vardır ve ayrıca Batı ittifakı içinde de kara kuvvetleri kullanılarak, Irak benzeri bir askeri müdahalenin gerçekleştirilmesi konusunda bir irade bulunmamaktadır. Nitekim, Suriye'nin SSCB döneminden kalan ve RF tarafından takviye edilen hava savunma kapasitesinin, Obama yönetiminin, ABD dış politikasının odağını Asya-Pasifik'e kaydırmaya çalıştığı bir dönemde, Irak benzeri yeni bir maceraya girmemesini sağlamış olabileceği değerlendirilmektedir. Obama yönetiminin askeri kullanımından çok diplomasi ve yaptırımlara ağırlık verdiği bir diğer sorun ise RF'nin 2014'te Kırım'ı işgali olmuştur. Bu çerçevede Barack Obama, Ocak 2009'da görevine başlaması akabinde, Irak'ta ABD'nin askeri varlığını sonlandıracak sürece devam ettiği gibi ABD'nin tek taraflı yeni bir askeri angajmana girmesini engellemiş, diğer Batılı devletlerle birlikte çok taraflı ağırlıklı olarak hava kuvvetlerinin görev aldığı askeri güç kullanımı seçeneklerine olumlu bakmıştır.

Obama'nın ikinci döneminde IŞİD'in Irak ve iç savaş içindeki Suriye'de genişlemesi üzerine, Irak'ta tekrar sınırlı sayıda asker konuşlandırması, ABD'nin dış ve iç dinamiklerini dikkate alarak yapmıştır. Örneğin, Amerikan siyasetinde IŞİD karşıtı bir hava oluşmuş ve dış etkenler açısından bakıldığında da çok taraflı, bir koalisyon bünyesinde hareket edilebilecek ortam oluşmuştur. Nasıl Bush yönetimi Ekim 2001'de Afganistan'da yerel unsurların desteğinde Taliban unsurlarına karşı mücadele ettiyse, Obama yönetimi de Irak ve Suriye'de IŞİD'e yönelik karasal güç kullanımında yerel unsurları kullanmış, böylece iç siyasi endişelerle asgari düzeyde Amerikan askeri zayiatı verecek şekilde bir strateji benimsemiştir.

Obama'nın Bush'tan devir aldığı ikinci çatışma alanı Afganistan'da, Başkanlığının ilk döneminde, büyük ölçüde Başkan Bush döneminde uygulanan "direnişle mücadele" stratejisini izleyen Barack Obama, özellikle El-Kaide lideri O. B. Ladin'in Mayıs 2011'de öldürülmesi ardından, Afganistan'dan da çekilme sürecini başlatmış, AGG ve sahadaki az sayıda özel operasyon birlikleri ile Taliban ve El-Kaide ile "*terörle mücadele*" stratejisine geçmiştir. Obama yönetimi bir yandan terörle mücadele stratejisi çerçevesinde Taliban ile mücadele ederken diğer taraftan da Taliban

ile müzakere sürecine başlamıştır. Böylece Obama yönetimi Bush döneminden farklı olarak, askeri yöntemlerle Afganistan'da başarıya ulaşılamayacağı noktasına gelmiştir.

Sonuç olarak yukarıdaki tespitlerden hareketle;

- Başkan Obama'nın Irak'tan ve sonrasında Taliban'a karşı başarılı olunması halinde Afganistan en kısa sürede asker çekileceğini seçim kampanyası döneminde sıkılıkla açıklamasına karşın, her iki çatışma bölgesinde de Başkan Bush'un politikalarından çok büyük oranda ayrışamamış, özellikle ilk döneminde Bush dönemi planlamalarını aynen devam ettirdiği,
- Obama yönetimi terör örgütleri ile küresel mücadele stratejisi çerçevesinde Afrika'dan, Ortadoğu'ya çok sayıda SİHA üssü kurduğu ve terör örgütü mensuplarına yönelik, verilen sivil kayıplara rağmen çok sayıda SİHA saldırılarının gerçekleştirildiği ve bu çerçevede Bush döneminde başlanan terörle mücadele stratejisinin Obama döneminde devamlılık arz ettiği, SİHA saldırılarının kapsamını ve sıklığını arttırdığı,
- Obama yönetimi, ilk döneminden itibaren askeri güç kullanımı açısından, Bush yönetiminden farklı olarak çok taraflı hareket etme eğiliminde oluğu, bununla birlikte Bush yönetiminin ilk döneminde Irak odağında tek taraflı hareket etme eğiliminin, ABD'nin Irak sorununun çözümünde karşılaştığı sorunlar akabinde değişim göstermeye başladığı, NATO başta olmak üzere diğer Batılı devletlerinde Irak'ta barış ve istikrarın sağlanması amacıyla, Irak ordusunun eğitim misyonlarında yer aldığı,
- Afganistan sorunu bağlamında Bush yönetiminin başından itibaren çok taraflı bir strateji izlediği, Obama yönetiminin de ilk döneminden itibaren Afganistan'da çok taraflılığını sürdürdüğü,
- Varsayımsal olarak Bush yönetiminin görev yaptığı dönemde O. B. Ladin'i etkisiz hale getirmesi halinde, 2007-2008 mali krizlerinin ortaya çıkardığı iç siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar neticesinde, Afganistan'dan çekilme sürecini başlatabileceği,
- Obama ve Bush yönetimlerinin askeri güç kullanma eğilimleri incelendiğinde her iki eğiliminde ABD'nin kuruluş döneminden itibaren şekillenen değerleri, ilkeleri ve karakterinin ürünü olduğu, Bush yönetiminin Cumhuriyetçi partinin

geleninden gelerek daha müdahaleci bir yaklaşımı benimserken, Demokrat Parti'nin ise daha kıta merkezli, askeri güç kullanımı açısından ABD'nin yaşamsal çıkarlarına tehdit oluşmadığı sürece dünyanın geri kalanına daha uzak-mesafeli olmaya eğiliminde olduğu,

değerlendirilmektedir.

Obama'dan sonra Başkan seçilen Donald Trump, ABD'nin Suriye'deki askeri mevcudiyetini, Ekim 2019'da sonlandıracağını açıklamış, ancak Cumhuriyetçi partililerin söz konusu çekilmenin ABD'nin Suriye ve Irak'ta IŞİD ile mücadelesine gölge düşüreceği iddiaları neticesinde geri adım atmıştır.[1149] Öte yandan Trump, dış politika kararlarını sıklıkla eleştirdiği Obama'nın, Taliban'ın Doha'daki Ofisi ile sürdürdüğü barış görüşmelerini devam ettirmiş ve 29 Şubat 2020'de Taliban ile ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi karşılığında, Taliban'ın ABD karşıtı örgütlerin Afganistan'da faaliyet göstermesine izin vermemesi bağlamında anlaşmaya varmışlardır.

Afganistan ile yapılan barış görüşmelerine ilişkin olarak Trump;

-"*ABD'nin 19 yıldır Afganistan'da olduğunu ve 20. yıla girildiği, Afganistan'da ABD'nin kazandığını duymaktan bıktığını, ABD'nin Afganistan'daki askerlerini çekmesinin zamanının geldiğini, ABD'nin Afganistan'daki askeri mevcudiyetinin son bulması halinde ABD'nin Kabil Büyükelçiliği'nin de Kabil kapatılacağını, ABD'nin Afganistan'dan çekilmemesi halinde 1980'lerdeki SSCB gibi iflas edeceğini, Afganistan'da polis olarak hizmet etmelerine gerek olmadığını, Afganistan'da Taliban sorununu bir, iki hatta üç günde çözebileceğini, ancak bunun içi 10 milyon insan öldürmesi gerektiğini ve bunu istemediğini*"[1150]

açıklamış ve belki de 19 yıldır, ABD'de bir çok siyasetçinin aklında olanları ancak Amerikan toplumuna açıklamaktan çekindikleri düşünceleri ortaya koymuştur. ABD Başkanı Joe Biden, Ocak 2021'de Trump'a karşı girdiği seçimleri kazanması akabinde, seçim döneminde her anlamda eleştirdiği, Trump'ın Taliban ile yürüttüğü barış sürecinde sahip çıkmış ve 1 Mayıs 2021'de Afganistan'daki Amerikan askeri varlığının tamamen son bulacağını açıklamıştır.

---

[1149] Trump'ın Suriye'den çekilmesine ilişkin açıklaması: https://www.usatoday.com/story/news/politics/2019/10/08/trump-syria-withdrawal-what-you-need-know-turkey-kurd-conflict/3908110002/ (Erişim tarihi 6 Şubat 2022).

[1150] Trump'ın açıklaması için bakınız: https://www.nbcnews.com/news/military/trump-wants-pull-all-troops-out-afghanistan-2020-election-n1038651 (Erişi tarihi 17 Mayıs 2022).

Bu çalışmada Bush ile Obama'nın Irak ve Afganistan'daki askeri güç kullanımlarının, Neoklasik Realizm açısından analizi gerçekleştirilmiş, kuramın üçüncü araştırma programının devlet aktörünün dış politika davranışlarını açıklarken karar alıcıların dış dünyayı ve iç dinamiklerini algılamaları üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede özellikle Bush ve Obama dönemlerinin karşılaştırılması ve her iki yönetimdeki değişim ve devamlılıkların açıklanması açısından bu alanda yapılan çalışmalara önemli bir katkıda bulunduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Neoklasik realizm perspektifinden Bush ve Obama dönemlerinin sistemli bir şekilde açıklamasıyla değişim ve devamlılıkların ortaya koyulması açısından da bu tezin, Neoklasik realizm kuramının Bush ve Obama dönemlerine uygulanması açısından da önem arz etmektedir. Bu çerçevede, bu tezin sonuç kısmında da açıklandığı üzere Obama, Trump ve Biden dönemlerinde ABD'nin Afganistan'daki askeri güç kullanımının, aynı kuramsal açıdan ele alınmasının bu alanda yeni bilimsel katkılara zemin hazırlayacağı değerlendirilmektedir.

# KAYNAKÇA

## Kitaplar:


Acheson, Dean **Present at the Creation: My Years in the State Department**, New York, 1969.

Granier, Robert L.**, 88 Days to Kandahar: A CIA Dairy**, New York, Simon & Schuster, 2016.

Wright, Robert K., **The Continental Army,** Center For Military History, Washington DC., 1983.

Alexander Moens, **The Foreign Policy of George Bush, Values, Strategy and Loyalty,** Londra, Routledge, 2007.

Allison**,** Graham T. **Essence of Decision: Explaining The Cuban Missile Crisis** Boston: Little, Brown, 1971.

Andrews, Charles McLean The Colonial Period of American History, Yale University Press.

Angrist, Michele Penner "Morning in Tunisia: the Frustrations of the Arab World Boil Over", Gideon Rose (der.), **The New Arab Revolt,** New York: Council on Foreign Relations, 2011.

Angyal, A., "A Logic of Systems", F. Emery (der.), **Systems Thinking,** Londra: Penguin Books, 1975.

Arend, Anthony Clark, ve Robert J. Beck, **International Law and the Use of Force: Beyond the United Nations Charter Paradigm**, Routledge, 2014, s 73.

Armaoğlu, Fahir **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1789-1914,** Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara, 1998.

Art, Robert J. and Kenneth N. Waltz, **The Use of Force: Military Power and International Politics**, 5. Basım, New York: Rowman & Littlefield Publishers, 1999.

Asrat, Belatchew, **Prohibition of Force Under the UN Charter: A Study of Article 2(4),** Almqvist & Wiksell International, Uppsala, Iustus Förlag, 1991, ss. 210-214;

Atkinson, Hugh **The politics of climate change under President Obama**, Routledge, 2017.

Axelgard, Frederick W. **A New Iraq? The Gulf War and Implications for US Policy**, Praeger, 1988.

B Gibson, Bryan R. **Sold Out? US Foreign Policy, Iraq, the Kurds, and the Cold War**, United Kingdom: Palgrave Macmillan, 2015.

Baer, Goerge W. **The 100 Years of Sea Power: The US Navy 1890-1990**, Stanford University Press, California, 1996.

Barker, Eugene C. Henry Steele Commager and Walter Webb, **The Building of Our Nation, Evanston,** Illinois: Row, Peterson and Company, 1943, ss. 49-50.

Barnes John A., John F. Kennedy on Leadership: The Lessons and Legacy of a President, New York, Amacom, 2005.

Baylis, John Baylis ve Steve Smith, **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, Londra: Oxford University Press, 2005.

Belohlavek, John M., **Let the Eagle Soar: The Foreign Policy of Andrew Jackson, Lincoln,** Nebraska, 1985.

Bentley, Michelle ve Jack Holland, **Obama's Foreign Policy: Ending the War on Terror**, Londra: Routledge, 2013.

Berger, Thomas U. "Norms, Identity, and National Security in Germany and Japan", **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics,** (der.) Peter J. Katzenstein, New York: Columbia University Press, 1996.

Berkhofer, Robert, The White Man's Indian: American Images of the Indian From Columbus to the Present, New York, 1978.

Bernstein, Jake, ve Lou Dobose, Vice: **Dick Cheney and the Hijacking of the American Presidency,** Pimlico Londra, 2006.

Bibby, John Bibby ve Brian Schaffner, **Politcs, Parties and Elections in America**, Wisconsin, Cengage Learning, 2007.

Bill James A., **The Eagle and The Lion, The Tragedy of American-Iranian Relations**, Yale University Press, 1989.

Billias, George Athan **Elbridge Gerry, Founding Father and Republican Statesman**, McGraw-Hill Publishers, New York, 1976.

Bilsel, Cemil, **Devletler Hukukuna Giriş,** İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1940.

Blight, David W. **Race and Reunion: The American Memory**, Belknap Press, Harvard University Press, 2001.

Boller, Paul F. ve Ronald Story (der.), **A More Perfect Union: Documents in U.S. History,** Vol I: 1877, Boston: Houghton Mifflin Company, 1988, s.17.

Bolton, Herbert Eugene, **The Colonization of Notrh America 1492-1783**, Macmillan: The University of Michigan, 1920.

Bonomi, Patricia U., **Under the Cope of Heaven, Religion Society and Politics in Colonial America**, Oxford Univeristy Press, 2003.

Bradford William, "Of Plymouth Plantation (1630-1650)", Clarence L. Ver Steeg ve Richard Hofstadter (Der), **Great Issues in American History: From Settlement to Revolution, 1584-1776**, New York: Vintage Books, 1969.

Brands, H. W. "Ideas and Foreign Affairs", Robert D. Schulzinger (der.), **A Companian to American Foreign Relations**, Blackwell Publishing, 2003.

Brownlie, Ian "The Principle o f Non-Use of Force in Contemporary International Law", **The Non-Use of Force in International Law,** W.E. Butler (der.), Dordrecht, Boston, Londra, Nijhoff, 1989.

Bush, George W. ve Karen Huges, **A Charge to Keep**, William Morrow, 1999.

Buzan, Barry, ve Richard Little, **International Systems in World History : Remaking the Study of International Relations,** Oxford University Press, New York, 2000.

Byers, Michael, **Soykırımdan Sonkırıma Savaş Hukuku**, Çev. Hasret Dikici Bilgin, İstanbul, Detay Yayıncılık, 2007.

Carlsnaes Walter, "Foreign Policy", **Handbook of International Relations,** (der.) Walter Carlsnaes, Thomas Risse, ve Beth A. Simmons Londra: Sage, 2013.

Carr, Edward H. **The Twenty Years‟ Crisis, 1919–1939: An Introduction to the Study International Politics**, Londra, Macmillan Publishers, 1946.

Casanova, Jose, Public Religions in the Modern World, Chicago ve Londra, University of Chicago Press, 1994.

Chace, James ve Caleb Carr, **America Invulnerable: The Quest for Absolute Secuirty from 1812 to Star Wars**, New York: Summit Books, 1988.

Chandler, Jon, **War, Patriotism and Identity in Revolutionary North America,** Boydell & Brewer Press, 2020.

Chapman, Peter, **Bananas: How the United Fruit Company Shaped the Word**, Edinburg, Canongate Book Ltd., 2007.

Cockburn, Patrick, **The Rise of Islamic State: ISIS and The New Sunni Revolution**, Verso Books, 2015.

Coll, Steve, **Ghost Wars: The Secret History of the CIA Afghanistan and Bin Laden, From the Soviet Invasion to September 10, 2001**, United Kingdom: Penguin Press, 2004.

Cooper, Danny **Neoconservatism and American Foreign Policy: A Critical Analysis**, Londra, Routledge.

Cornell Saul, **The Other Founders: Anti-Federalism and the Dissenting Tradition in America 1788-1828**, Chapel Hill: Published for the Omohundro Institute of Early American History and Culture, Williamsburg, Virginia, by the University of North Carolina Press.

Cornell Saul, **The Other Founders: Anti-Federalism and the Dissenting Tradition in America 1788-1828**.

Crofts, Daniel W. **Reluctant Confederates: Upper South Unionists in the Secession Crisis,** Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1989.

Cutler Leonard, **President Obama'a Counterterrorism Strategy in the War on Tero**r, Palgrave-Macmillian, New York, 2017.

D'aspremont, Jean, The Collective Security System and the Enforcement of International Law, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015.

Daalder, Ivo H. and James M. Lindsay, **The Bush Revolution: The Remaking of American Foreign Policy**, The Brookings Institution, 2003.

Daalder, Ivo H. ve James M. Lindsay, **America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy,** Brookings Institution Press, 2003, Washington DC.

Daniel P. Bolger, **Why We Lost: A Generals Inside Account of the Iraq and Afghnaistan Wars,** Boston An Eamon Dolan Book, Houghton Mifflin Harcourt, 2014.

DeConde, Alexander, **Entangling Alliance: Politics and Diplomacy under George Washington**, Literacy Licencing, Montana, 2012.

DeConde, Alexander, **The Quasi-War: The Politics and Diplomacy of the Undeclared War with France, 1797–1801,** New York, 1966.

Deeks, Ashley S., Taming the Doctrine of Pre-emption, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015.

Dickinson, Harry T., Magna Carta in the American Revolution, Lawrance Goldman (Der) **Magna Carta: History, Context and Influenc**e, University of Londra Press, IHR Series, 2018.

Dietrich, John W., **The George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches with Commentary:** Presidential Speeches with Commentary**,** Routledge, Milton Park, 2015.

Dinkin, Robert J., **Voting in Revolutionary America A Study of Elections in Thirteen** States, 1776-1789, Westport CT, Greenwood Press, 1977.

Donnely Jack, **Realism and International Relations**, Cambridge, CUP, 2004, ss. 13-14.

Dorani, Sharifullah **America in Afganistan: Foreign Policy and Decision Making From Bush to Obama**, I.B. Tauris: Londra, 2019.

Dorrien, Garry **Imperial Designs: NeoConservatism and the New Pax-Americana**, Routledge-New York, 2004.

Dubuisson Francois ve Anne Lagerwall, The Threat of The Use Of Force and Ultimata, Marc Feller (der) **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law,** Oxford University Press, 2015.

Dueck, Colin Dueck, 'Neoclassical Realism and the National Interest: Presidents, Domestic Politics, and Military Interventions', (der.) Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro, **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Dueck**,** Colin **Reluctant Crusaders: Power, Culture and Change in American Grand Strategy**, Princeton, NJ- Princeton University Press, 2008.

Dueck, Colin **The Obama Doctrine, American Grand Strategy Today,** Oxford, Oxfrod University Press, 2015.

Dumbuya, Peter A., "Continuity or change in US relations with Africa during the Obama Presidency." ***Assessing Barack Obama's Africa Policy: Suggestions for Him and African Leader****s*, New York, University Press of America, 2014.

Dunlap, John R., **Jeffersonian Democracy: Which means the Democracy of Thomas Jefferson, Andrew Jackson and Abraham Lincoln**, The Jeffersonian Society, New York, 1903, Douglas G. Adair, The Intellectual Origins of Jeffersonian Democracy, Lexington Books, 2000.

Edmund S. Morgan, **The Meaning of Independence: John Adams, George Washington and Thomas Jefferson**, University of Virginia Press, Virginia, 2005.

Egnal Marc, **Clash of Extremes, The Economic Origins of the Civil War,** Hill and Wang: New York, 2011.

Eisenhower, John S.D., **So Far From God: The U.S. War with Mexico: 1846-1848**, Random House, Toronto, 1989.

Elazar, Daniel, J. **The American Mosaic: The Impact of Space Time, and Culture on American Politics**, Boulder: Westview Press, 1994.

Elman, Colin "Realism", M. Griffiths Der. **International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction,** Routledge,. Londra–New York 2007.

Elsea, Jennifer K., Michael John Garcia, Thomas J. Nikola, **Congressional Authority to Limit Military Operations,** CRS for Congress, Şubat 2013, Washington DC.

Ferrell, Robert H., **The Presidency of Calvin Coolidge**, University Press of Kansas, 1998, ss. 61-81

Fitzgerald, David David Ryan, **Afghanistan, Escalation and the 'Good War'. In: Obama, US Foreign Policy and the Dilemmas of Intervention,** Palgrave Macmillan, Londra, 2014.

Fitzgerald, David ve David Ryan, **Obama, US Foreign Policy and the Dilemmas of Intervention,** Palgrave-Macmillian, Londra, 2014.

Folker Jennifer Sterling, **Making Sense of International Relations**, Lynne Rienner Publishers, 2013.

Folker, Jennifer Sterling, "Forward is as forward does: Assessing neoclassical realism from a traditions perspective", Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison, and Patrick James. Abingdon, (der.) **Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation,** Birleşik Krallık: Routledge, 2009.

Fordham, Benjamin, O. The Limits of Neclassical Realizm: Additive and Interactive Approaches to Explaining Foreign Policy Preferences, **Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy** Steven E. Lobell and Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (der), New York, Cambridge University Press, 2009.

Fredriksen, John, **The United States Army, A Chronology 1775 to the Present**, ABC-Clio, Santa Barbara, 2010.

Freedman, Lawrence, **Deterrence**, Cambridge, Polity Press, 2004.

Gaddis, John L., **Surprise, Security, and the American Experience**, Cambridge, Harvard University Press, 2004.

Gaddis, John Lewis, **Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Post-War American National Security Policy**, Oxford: Oxford University Press, 1982.

Garey Julie, **The US Role in NATO's Survival After the Cold War**, Germany: Springer International Publishing, 2019.

Gates, Robert M., **Duty: Memoirs of a Secretery at War**, First Vintage Book Edition, Mayıs 2015, New York.

Geiter, Mary K. ve W.A. Speck, **Colonial America: Jamestown to Yorktown**, Palgrave:Macmillan, New York, 2002.

Geles Kepel, **The War for Muslim Minds: Islam and the West**, Harvard University Press, Boston.

Gerald, Segal Edwina Moreton, Lawrance Freedman, John Baylis, **Nuclear War and Nuclear Peace**, Londra, The MacMillian Press Ltd.,1988.

Gerring, John, "Party Ideologies in America, 1828-1996", Cambridge University Press, Cambridge, Birleşik Krallık, 1998.

Ghareeb, Edmund "Iraq: Emergent Gulf Power", Hossein Amirsadeghi (der.), **The Security of the Persian Gulf**, Londra: Croom Helm, 1981.

Gill T.D., When Does Self Defence End?, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law,** Oxford University Press, 2015.

Giustozzi, Antonio, **The Army of Afghanistan: A Political History of a Fragile Institution,** Londra, Hurst, 2016.

Glaser, Charles L. "The Necessary and Natural Evolution of sSructural Realism", (der.) Colin Elman ve Michael Jensen, **The Realism Reader,** 2014.

Golloway, Colin G., **The Scratch of a Pen: 1763 and the Transformation of America**, Oxford University Press, Londra, 2006.

Gompert, David C Hans Binnendijk ve Bonny Lin. "The Soviet Invasion of Afghanistan, 1979", **Blinders, Blunders, and Wars: What America and China Can Learn,** Rand Corperation, 2014.

Gordon, Michael R. ve Bernard E. Trainor, **Cobra II The Inside Story of Invasion and Occupation of Iraq**, New York, Vintage Books, 2013.

Gordon, Michael, **The End Game the Inside Story of Struggle for Iraq from George W. Bush to Barack Obama**, Knopf Publishing Group, 2012.

Graham, Bradley **By His Own Rules: The Ambitions, Successes and Ultimate Failures of Donald Rumsfeld**, New York, Public Affairs, 2009.

Gray, Colin S., **Modern Strategy,** Oxford, Birleşik Krallık: Oxford University Press, 1999.

Gray, Colin, **Maintaining Effective Deterrence,** Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Ağustos 2003.

Grenier, Robert L., **88 Days to Kandahar: A CIA Diary,** New York, Simon and Schuster, 2016.

Griffiths, Martin ve Terry O'Callaghan, **International Relations the Key Concepts**, Londra, New York: Routledge, 2002.

Grotius, Hugo Savaş Barış Hukuku, Çev. Seha L. Meray, Ankara, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1967.

Güney, Nurşin Ateşoğlu, The New Security Environment and Turkey's ISAF Experience, Der. Nurşin Ateşoğlu Güney, **Contentious Issues of Security and Turkey**, Aldershot, Ashgate, 2007.

Haas, Mark L., **The Ideological Origins of Great Power Politics, 1789–1989** ,Ithaca, NY, and Londra: Cornell University Press, 2005.

Halper, Stephan ve Jonathan Clarke, **America Alone: The Neo-conservatives and the Global Order,** Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Hamilton, Alexander, John Jay, James Madison, Clinton Rossitter, **The Federalist Papers**, Signet Classics, 2003.

Haney Eric L, Brian M. Thomsen, **Beyond Shock and Awe: Warfare in the 21st Century**, New York, Penguin Publishing Group, 2007.

Harrington, Micheal, **The Other America: Poverty in United States**, Touchstone, New York, 1997.

Hartz, Louis **The Liberal Tradition in America: An Interpretation of American Political Thought since the Revolution,** San Diego: Harcourt Brace Jovanovich, 1991.

Hartz, Louis, **The American Mosaic: The Impact of Space Time, and Culture on American Politics**.

Held, David ve Anthony McGrew, **Globalization Theory, Approaches and Controversies**, Polity, 2007.

Henriksen Thomas H., **Clintons Foreign Policy in Somalia, Bosnia, Haiti and North Korea,** Stanford, Stanford University, 1996.

Hermann Margret G., "A Study of 53 Heads of Government.", **Foreign Policy Decision Making: Perception, Cognition, and Artificial Intelligence,** Donald A. Sylvan ve Steve Chan, (der), 1984, New York: Praeger.

Herring, George C. **From Colony to Super Power: US Foreign Relations Since 1776**, The Oxford History of United States, 2008.

Hodgson, Godfrey **The Myth of American Exceptionalism**, Sheridan Books, Michigan Grand Rapid, 2009.

Hoffert, Robert W. **A Politics of Tensions, The Articles of Confederation and American Political Ideas**, Colorado, University of Colorado, 1992, ss. 83-101

Holsti, Kalevi J., **Peace and War: Armed Conflicts and International Order 1648–1989**, Cambridge, Cambridge University Press, 1991, ss 2-18.

Holsti, Ole R.**, American public opinion on the Iraq War,** University of Michigan Press, 2011.

Holt, Michael F., **Rise and Fall of the American Whig Party: Jacksonian Politics and the Onset of the American Civil Wa**r, Oxford University Press, 2003.

Hook, Steven W. **US Foreign Policy: The Paradox of a World Power**, Washington DC: Co Press, 2008.

Howe, Daniel Walker **What Hath God Wrough: The Transformation of America 1815-1848**, Oxford Univerity Press, 2007.

Hudson, Valeri, **Foreign Policy Analysis:Classic and Contemporary Theory**, New York: Rowman ve Littlefield Publishers, 2007.

Huntington Samuel, "The Erosion of American National Interests", Eugene R. Wittkopf ve James M. Mccormick (der.), **The Domestic Sources of American Foreign Policy**, New york: Boulder, 1999.

Huntington, Samuel P., **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**, The Belknap Press of Harvard University Press, Boston-Mass., 1957.

Huntington, Samuel **Who Are We: The Challenges to American National Identity**, New York: Simon &Schuste, 2004.

Huth, Paul K., **Extended Deterrence and the Prevention of War**, New Haven, Yale University Press, 1988.

Hutley, Dana, **American Forgotten Colonial History,** The Rowman and the Littlefield, Publishing Group, New York, 2019.

Hynek, Nik, "Continuity and change in the US Foreign and Security Policy with the accession of President Obama", **Ústav mezinárodních vztahů**, 2009.

Ilan, Peleg, **The Legacy of George W. Bush's Foreign Policy, Moving Beyond Neoconservatism**, Londra-New York, Taylor & Francis, Routledge, 2009.

Inan, Annette Freyberg-Ewan Harrison ve Patrick James, **In Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation**, Abingdon, Birleşik Krallık, Routledge, 2009.

Isakhan, Benjamin, **The Road to the 'Islamic State': State-society Relations after the US Withdrawal from Iraq." State and Society in Iraq: Citizenship under Occupation, Dictatorship and Democratization**, Londra: IB Tauris, 2017.

Jefferson Broadwater, **Madison, and the Making of the Constitution**,University of North Carolina Press, 2019.

Jeffrey Record, **Wanting War: Why the Bush Administration Invaded Iraq**, Washington DC., Potomac Books, 2010.

Jentleson, Bruce W., **American Foreign Policy: Dynamics of Choice in the 21st Century**, New York: W.W Norton&Company, 2007.

Jervis,Robert, **"War and Misperception**", Robert I. Rotberg ve Theodore K. Saab (der.), New York, Cambridge University Press, 1988.

Jones, Seth G., **In the Graveyard of Empires: America's War in Afghanistan,** New York, W. W. Norton & Company, 2009 (e-kitap).

Jones, Seth G., "The evolution of al-Qaida: 1988 to present day", **Routledge Handbook of US Counterterrorism and Irregular Warfare Operations,** 2021.

Jones, Van **Rebuild the Dream,** New York, Bold Type Books, 2017.

Kaplan Lawrence F . ve William Kristol, **The War over Iraq**, San Francisco: Encounter, 2003.

Kaplan, Lawrence S., "Thomas Jefferson: The Idealist as Realist" Der. Frank Merli ve Theodore A. Wilson, **Makers of American Diplomacy From Benjamin Farklin to Alfred Thayer Mahan**, New York, 1974.

Kennedy, Paul, **The Rise and Fall of Great Powers, Economic Change and military Conflict from 1500 to 2000,** Vintage Books, 1989.

Keohane, Robert ve James Nye, **Power and Interdependence: World Politics in Transition**, Boston, Scott, Foresman ve Company, 1977.

Keskin, Funda **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Siyasal Kitabevi, 1998.

Ketcham, Ralph Louis, **The Anti-Federalist Papers; and, The Constitutional Convention Debates**, New York : New American Library, 1986.

Khalidi, Rashid **Sowing Crisis: The Cold War and American Dominance in the Middle East**, Boston: Beacon Press, 2009.

Kimberly N.Trapp, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law,** Oxford University Press, 2015.

King, Desmond "Making Americans: Immigration Meets the Race", Gary Gerstle ve John Mollenkopf (der.), **E pluribus unum? Contemporary and Historical Perspectives on Immigrant Political Incorporation**, Russell Sage Foundation, 2001.

Kolchin,Peter, **American Slavery 1617-1877,** Hill and Wang, New York, 2003.

Kromkowski, Charles, **Recreating the American Republic: Rules of Apportionment, Constitiutional Change and American Political Development, 1700-1870**, Cambridge University Press, 2002.

LaFeber, Walter, **The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad**, (2. Baskı), New York: Norton, s.40-5. James M. McCormick, **American Foreign Policy and Process**, (5. Baskı), New York: Cengage Learning, 2009.

Layne, Christopher "The influence of theory on grand strategy: The United States and a rising China", Rethinking realism in international relations: between tradition and innovation, Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison, and Patrick James. Abingdon, (Der) **Rethinking Realism in International Relations: Between Tradition and Innovation,** Birleşik Krallık: Routledge, 2009.

Leake, Elisabeth "The United States and Afghanistan: Ambiguity and impasse, 1945–2015", **A Companion to US Foreign Relations: Colonial Era to the Present,** 2020.

Lebow Richard Ned, **"Classical Realism", in *International Relations Theories,*** T. Dunne, M. Kurki ve S. Smith (der), Oxford University Press, 2007.

Levy, Jack S., William R.Thompson, **Causes of War,** Wiley-Blackwell Publication, Oxford, 2010.

Lewis Jr., James E. **John Quincy Adams: Policymaker for the Union**, Wilmington, Delaware, 2001.

Lo, James "Voting Present: Obama and the İllinois Senate 1990-2004*"*, **Sage Open,** 8 Aralık 2013.

Lovewine, George **Outsourcing the Global War on Terrorism: Private military companies and American intervention in Iraq and Afghanistan**, New York, Springer, 2014.

M.Ripsman, Norrin, Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, **Neoclassical Realist Theory of International Politics**, Oxford University Press, New York, 2016.

Malanczuk, Peter, **Akehurst's Modern Introduction to International Law**, 7. Basım, Routledge, Londra & New York, 2000.

Malkasian, Carter **The American War in Afganistan: A History,** Oxford, Oxford University Press, 2021 (e-kitap).

Mann, James **The Obamians: The Struggle within the White House to Redefine American Power**, New York: Penguin, 2012.

Mann, James, **Rise of the Vulcans: History of Bush‟s War Cabinet**, New York: Viking, 2004.

Mastanduno, Michael, "The United States Political System and International Leadership: A 'Decidedly Inferior' Form of Government?" Der. G. John Ikenberry ve Peter L. Trubowitz **American Foreign Policy: Theoretical Essays,** Oxford University Press, Birleşik Krallık, 2015.

McCaffery, James **The Army in Transformation, 1790-1860,** Greenwood Publishing, Westport, 2006.

McClintock, Michael, **Instruments of Statecraft: U.S. Guerilla Warfare, Counterinsurgency, and Counterterrorism, 1940-1990**, Pantheon Books, New York, 1992.

McClosky Herbert ve John Zaller, **The American Ethos: Public Attitudes Toward Capitalism and Democracy**, Cambridge: MA, Harvard University Pres, 1993.

McCormick, R.P., **The Second Party System: Party Formation in the Jacksonian Era,** Chaphell Hill, University of North Caroline Press, 1966.

McDonald, Forest We the People: The Economic Origins of the Constitution, Transaction Publishers, New Brunswick, 1992.

McDougall Walter, **Promised Land, Crusader State: The American Encounterwith the World since 1776**, Boston: Houghton Mifflin, 1997.

McDowall, David **A Modern History of the Kurds, I.B.,** Tauris, 2004.

McGrew, Antony "Globalization and Global Politics", John Baylis ve Steve Smith (der.), **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, Londra: Oxford University Press, 2005.

McPherson, James M., **Battle Cry for Freedom**, Oxford University Press, 2003.

Mearscheimer, John, **The Tragedy of Great Power Politics**, New York: Londra, W.W. Norton &Company, 2002.

Mearsheimer, John J. ve Stephen M. Walt, **The Israel lobby and US foreign policy,** New York, Macmillan, 2007.

Miniter, Richard, **Leading From Behind**, St. Martins Press, New York, 2013.

Mir Bahmanyar, **Afghanistan Cave Complexes 1979–2004: Mountain Strongholds of the Mujahideen, Taliban & Al Qaeda,** United Kingdom: Bloomsbury Publishing, 2012, ss.10-31.

Moon, Chung In Moon ve Yong Yun Bae, "The Bush Doctrine and The North Korean Nuclear Crisis", Der. Melvin Gurtov ve Peter Van Ness, **Confronting the Bush Doctrine: Critical Views from the Asia-Pasific**, United Kingdom,Taylor & Francis, 2004, s. 44.

Morgan, Edmund S. **The Meaning of Independence: John Adams, George Washington and Thomas Jefferson**, University of Virginia Press, Virginia, 2005.

Morgenthau, Hans, **Politics Among Nations**, s.11-14; bk. Aktaran: James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff Jr., **Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey**.

Moyar Mark, **Strategic Failure:How President Obama's Dorne Warfare, Defense Cuts, Military Ameteurism have Imperiled America,** Treshold Editions: New York, 2016.

Neack Laura, Jeanne A. K. Hey, Patrcik J. Haney, **Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in its Second Generation**, New Jersey: Prentince Hall, 1995.

Neimeyer, Charles Patrick, **America Goes to War: A Social History of the Continental Army**, NYU Press, New York, 1996.

Nelson, Michael, **Guide to the Presidency**, Voulme 1, Routledge, New York, 2002.

Neustadt, Richard, **The Presidential Power: The Politics of Leadership**, New York Wiley, 1960.

Noelle, Christine, **State and tribe in nineteenth-century Afghanistan: the reign of Amir Dost Muhammad Khan (1826-1863***)*, Routledge, 2012.

Obama, Barack, **The Audacity of Hope: Thoughts on Reclaiming the American Dream,** New York, Crown Publicshes, 2006.

Olson, James S. ve Abraham O. Mendoza, **American Economic History: A Dictionary and Chronology**, Santa Barbara, Greenwood, 2015.

Onuf, Peter S., Je**fferson's Empire: The Language of American Nationhood,** Charlottesville, Va., 2000.

Orakhelashvili, Alexander, "Changing Jus Cogens Through State Practice? The Case of Prohibition of Use The Use fo Force and its Exceptions", (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015.

Packenham, Robert A., **Liberal America and the Third World: Political Development Ideas in Foreign Aid and Social Science**, Princeton N.J, Princeton University Press, 1973.

Paterson, Thomas G. **Meeting the Communist Threat: Truman to Reagan**, Oxford University Press, Londra, 1989.

Perkins, Bradford **The Cambridge History of American Foreign Relations: The Creation of Republican American Empire,** Cambridge University Press, Londra, 1995.

Perkins, Edwin J., **The Economy of Colonial America**, New York: Colombia Univeristy Press, 1988, ss. 7-34;

Perle, Richard N.**, Saddam Unbound,** Der (Robert Kagan ve William Kristol,) Present Dangers: Crisis and Oppurtunity in American Foreign and Defence Policy, San Francisco CA.

Perman, Michael, **Pursuit of Unity: A Political History of American South, North Carolina**, North Carolina Press, 2009.

Petraeus, David, **The U.S. Army-Marine Corps Counterinsurgency Field Manual,** Chicago: University of Chicago, 2007..

Pletcher, David M. **The Diplomacy of Annexation:Teksas, Oregon and the Mexican War**, Columbia, 1973.

Pole J.R., **The American Constitution For and Against: The Federalist and Anti-Federalist Papers**.

Pole, JR.,**The American Constitution For and Against: The Federalist and Anti-Federalist Papers**, New York: Hill and Wang.

Pomante II, Michael J., Scot Schraufnagel, **Historical Dictionary of Barack Obama Administration,** New York, Rowman & Littlefield Publishers, 2018, xvii;

Porter, David M. **The Impending Crisis: America Before the Civil War 1848-1861**, Harper Perennial, 2011.

Powers, Richard Gid, "Norman Podhoretz and the Cold War", Murray Friedman (der.), **Commentary in American Life**.

Prager, Dennis **Still The Best Hope: Why the World Needs American Values to Triumph**, Broadside Books, 2013, New York.

Price Fishback, *The Progresive Era*, Der. Douglass C. North, **Government and the American Economy: A New History**, Chicago, The University of Chicago Press, 2007.

Quinn, Adam, **US Foreign Policy in Context: National Ideology from the Founders to the Bush Doctrine**, Routledge, Milton Park, 2010.

Rakove Jack N., **Founding America: Documents from Revolution to the Bill of Rights,** Barnes & Noble Classics, 2006.

Ramazani, R.K., "The Autonomous Republic of Azerbaijan athe Kurdish People's Republic: Their Rise and Fall", T. Hammond (der.), **The Anatomy of Communist Takeovers**, New Haven: Yale University Press, 1975.

Reginald C. Stuart, **United States Expansionism and British North America**, 1775–1871, Chapel Hill, N.C., 1988.

Reginald Horsman, Race and Manifest Destiny, Cambridge University Press, 1981.

Renshon, Stanley A., **National Security in Obama Administration: Reassessing the Bush Doctrine**, New York: Routledge, 2009.

Ricks Thomas E., **The Gamble: General Petraeus and the American Military Adventure in Iraq**, New York, 2009.

Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, "The Future of Neoclassical Realism", **Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy** Steven E. Lobell and Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (Der), New York, Cambridge University Press, 2009.

Ripsman, Norrin, **Peacemaking By Democracies: The Effect of State Autonomy on the Post World War Settelments,** Pennsylvania State University Press, US, 2002.

Rivage, Justin Du, "The Rise and Fall of the Stamp Act." **Revolution Against Empire: Taxes, Politics, and the Origins of American Independence,** by Yale University Press, New Haven, 2017.

Roston, Aram, **The Man Who Pushed America to War: The Extraordinary Life, Adventures and Obsessions of Ahmad Chalabi**, New York, Nation Books, 2008.

Rrehely, J. Meaghan House ve E. Rernan. **Conservative Foundations and Public Policy**, Washington DC, National Committee for Responsive Philanthropy, Mart 2004.

Rubin, Barry **The Great Powers in the Middle East 1941-47: The Road to the Cold War**, Londra: Frank Cass, 1980.

Russett, Bruce Harvey Starr ve David Kinsella, **World Politics: The Menu for Choice**, Wadsworth Publishing, 2009.

Ruys, Tam, Armed Attack and Article 51 of the UN Charter: Evolutions in Custormary Law and Practice, **Cambridge Studies in International and Comparative Law,** Cambridge, 2010.

Ryan, C. Hendricson, Obama At War, Congress and the Imperial Presidency, University Press of Kentuky, 2015.

Ryan, Maria, **Neoconservatism and the New American Century,** Palgrave, Macmillian, New York, 2010.

Ryan, David "From the 'Tilt' to the unintended 'transformation', The United States and Iraq, 1975-92", David Ryan ve Patrick Kiely (der.), **America and Iraq: Policy Making, Intervention and Regional Politics**, Londra: Routledge, 2009.

Samore, Gary S. Matthew G. Bunn, Graham T. Allison, Aaron Arnold, R. Nicholas Burns, Shai Feldman, Chuck Freilich, **The Iran nuclear deal: A definitive guide,** Belfer Center For Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, 2015.

Santos, Joao Resende, Neorealism, States and the Modern Mass Army, **Cambridge University Press**, Cambridge, Birleşik Krallık, 2007.

Savage**,** Charlie **Power Wars: Inside Obama's Post 9/11Presidency**, Little Brown and Company: New York.

Scheffer, Byron E. ve Richard H. Spandy, **The American Political Landscape**, Harvard University Press, Cambridge, 2014.

Schelling Thomas C., **Arms and Influence: With a New Preface and Afterword**, Yale University Press, 2008.

Schmitt, Karl M., **Mexico and the United States, 1821-1973: Conflict and Coexistence**, New York, 1974.

Schrijver, Niko, **The Ban of The Use of Force in the UN Charter, (der.) Marc Feller, The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015.

Schweller Randall, "The Progressiveness of Neoclassical Realism", Colin Elman ve Miriam Fendius Elman (der.), **Progress in International Relations Theory: Appraising the Field,** Cambridge: MIT Press, 2003.

Schweller, Randall 'Neoclassical Realism and State Mobilization: Expansionist Ideology in the Age of Mass Politics, **Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy** Steven E. Lobell and Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (Der), (New York, Cambridge University Press, 2009.

Schweller, Randall, L., **Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitlers Strategy of World Conquest.** New York: Columbia University Press.1998.

Shuja, Nawaz, **The Battle for Pakistan: The Bitter US Friendship and a Tough Neighbourhood**, Londra, Rowman, Littlefield, 2020.

Singer, David, "The Level of Analysis Problem in International Relations", Klaus Knorr, Sidney Verba (der.), **The International System: Theoretical Essays**, Princeton: PUP, 1961.

Singer, Peter Warren, **Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century,** New York, Penguin Books, 2009.

Singh, Robert S. , "Continuity and change in Obama's foreign policy", B. Rockman, A. Rudalevige, ve C. Campbell, (der.) **The Obama Presidency: Appraisals and Prospects.** Washington, USA: CQ Press, 2012.

Singh, Robert, **Barack Obama's Post American Foreign Policy: The Limits of Engagement**, Bloomsbury Academic, Londra, 2012.

Singh, Robert, The Bush Doctrine, (der.) Mary Bukley ve Robert Singh, **The Bush Doctrine and the War on Terrorism, Global Responses and Global Consequences**, Londra, Routledge, 2007.

Sloan, Elinor C. **Revolution in Military Affairs,** McGill-Queen's Press-MQUP, 2002, ss. 18-56.

Smiley, Gene, **Rethinking the Great Depression,** Chicago, Ivan R. Dee Publishing, 2002.

Smith, Joseph, **The Spanish-American War 1895-1902**, Routlendge, Londra, 1994.

Sönmezoğlu, Faruk **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi,** Filiz Kitapevi, 1995.

Stagg, John Charles Anderson, **Mr. Madison's War: Politics, Diplomacy and Warfare in the Eary American Republic, 1783-1830.**, Princeton University Press, 1983.

Stewart, David O. **The Men Who Invented the Constitution: The Summer of 1787**, Simon &Schuster Paper Backs, New York, 2007.

Stewart, Richard W. **American Military History Volume II**, The United States Army in a Global Era, 1917-2008.

Strand, Arne, Elite Capture of Kabul Bank, (der.) Tina Soreide ve Aled Williams, **Corruption, Grabbing and Development**, Glos, Edward Elgar Publishing, 2014.

Sundquist, James L, **Dynamics of the party system: Alignment and realignment of political parties in the United States**. Brookings Institution Press, 2011.

Suskind, Ron, **One Percent Doctrine: Deep Inside Americas Pursuit of its Enemies Since 9/11**, New York, Simon & Schuster Pub., 2007.

Sydney M. Milkis ve Michael M. Nelson**, The American Presidency: The Origins and Development, 1776-2018**, Londra, Sage ve Cqpress, 2020.

Taliaferro, Jeffrey W. Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, "Introduction: Neoclassical realism, **The State, and Foreign Policy**, CUP, New York, 2009.

Taliaferro, Jeffrey W., **Balancing Risks: Great Power Intervention in the Periphery**, Ithaca, NY: Cornell University Press, 2004.

Tanrısever, Oktay F., "Güç", Atilla Eralp (der.), **Devlet ve Ötesi**, İstanbul: İletişim Yayınevi, 2005.

Taylor, Alan, **American Colonies,** (Der. Eric Foner) The Penguin History of the United States, Penguin Books, Londra, 2001.

Taylor, Alan, **American Revolutions A Continental History, 1750-1804**, W.W. Norton and Company, New York; 1923.

Tenet, George, **At the Center of the Storm, My Years At the CIA**, Harper Collins, 2011.

Thomas Allison, William, **The Gulf War, 1990-91,** Londra, Palgrave Macmillan, 2012.

Thomson, William R. ve Rafael Reuveny, **Limits to Globalization**, Londra: Routledge, Eylül 2009.

Tocqueville, Alexis de, **Democracy in America**, Penguin Classics, (İlk Basım 1837), 2003.

Tortora, Daniel, J. **Carolina in Crisis: Cherokees, Colonists, and Slaves in the American Southeast**, **1756-1763,** University of North Carolina Press, 2015.

Troxell, John F., The Military Power and The Use of Force, (der.) J. Boone Bartholomees, Jr., **US Army War College Guide to National Security Policy and Strategy**, Department of National Security and Strategy, SSI, 2006.

Tucker, Glenn, Dawn Like Thunder: **The Barbary Wars and the Birth of the US Navy,** Corsair Books, 2019.

Turner, Frederick Jackson **The Significance of Frontier in American History**, New York: Holt, 1921.

Vaios, Koutroulis, The Use of Force in Arbitrartions and Fact Finding Case Reports, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015.

Vaisse, Justin (Tercüme: Arthur Goldhammer) "**The Biography of a Movement: Neoconservatism**", The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, 2010.

Victor, Bulmer Thomas ve James Dunkerley, **The United States and Latin America: The New Agenda,** Institute of Latin American Studies of University of London ve David Rockefeller Center for Latin American Studies Harvard University, 1999.

Wagner, Heather Lehr, **The History of Democratic Party**, New York, Chelsea House Pub., 2007, ss.71-83.

Walt, Stephen M., "**Alliances: Balancing and Bandwagoning",** Robert J. Art ve Robert Jervis, (der.) International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues, New York: Longman, 2003.

Waltz Kenneth N.**, Man, the State and War,** New York, Columbia University Press, 1959, ss. 1-15, 159-87.

Waltz Kenneth N.**, Theory of International Relations**, Addison Wesley Publishing Company, California 1979.

Waltz Kenneth N.**,**, "Evaluating Theories", John A. Vasquez ve Colin Elman (der.), **Realism and the Balancing of Power: A New Debate**, New Jersey: Prentice Hall, 2003.

Ward, Harry M. **George Washington's Enforces: Policing the Continental Army,** Southern İllinous University Press, 2006.

Weller Marc, **International Law and the Problem of War: Marc Feller, The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015.

White, Nigel D., The United Nations Security Council and General Assembly in Matters of International Peace and Security, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015.

White, Richard, **The Transcontinentals and the Making of Modern America,** Norton, New York, 2011.

Whitlok, Craig, **The Afghanistan Papers: A Secret History of the War**, Simon & Schuster, 2017.

Wirls, Daniel **Irrational Security, The Politics of Defense From Reagan to Obama Administration,** John Hopkins University Press: Baltimore, 2010.

Wohlforth, William C., **The Elusive Balance: Power and Perceptions during the Cold War.** New York: Cornell University Press, 1993.

Wolfers, Arnold **Discord and Collaboration**, Baltimore: JHP, 1962.

Wood, Sir Michael, Self-Defence and Collective Security, (der.) Marc Feller, **The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law**, Oxford University Press, 2015.

Friedman Murray (der.), **Commentary in American Life**, Philadelphia: Temple University Press, 2005.

Woodward Bob, **Obama'a Wars,** Simon & Schuster, New Yok, 2010.

Woodward, Bob, **Bush At War,** New York, Simon & Schuster, 2002.

Wright, Lawrance, **The Looming Tower: Al Qaede's Road to 9/11,** Londra, Penguin, 2007.

Zakaria, Fareed **From Wealth to Power, The Unusual Origins of America's World Role**, Princeton, MA: PUP, 1999.

Zoellick, Robert B., **America in the World: A History of US Foreign Policy and Diplomacy,** Twelve, New York, 2020.

Ikenberry, G. John, Thomas Knock, Anne-Marie Slaughter ve Tony Smith, **The Crisis of American Foreign Policy: Wilsonianism in the Twenty-first Century,** Princeton: Princeton University Press, 2008.

Dorrien, Garry J., **Imperial Designs: Neoconservatism and the New Pax Americana,** Taylor & Francis, 2013.

Holt, Michael F. **Rise and Fall of the American Whig Party: Jacksonian Politics and the Onset of the American Civil War,** Oxford University Press, 2003.

## Makaleler:

Ahmadi, Farajolah ve Viyan Ali Saleh, "The Impact of Iraq's Dependence on the Soviet Union on Iran and Iraq Relations, 1958-1979", **Iranian Studies**, Cilt 11, Sayı 1, 2021.

Al-Kahtani, Fawaz, "Continuity and change in United States' foreign policy towards Gulf region after the events of September 11th, 2001: A comparative vision between the Bush and Obama administrations", 2018, **Review of Economics and Political Science,** Cilt 4 Sayı 1.

Alexander, Klinton W., Nato's Intervention in Kosovo: The Legal Case for Violating Yugoslavıa's "National sovereignty" in the Absence of Seurity Council Approval, **American Journal of International Law**, Cilt 93, Sayı 4, ss.824-28.

Anderson, Lisa, Libya and American Foreign Policy, **Middle East Journal**, Cilt 36, Sayı 4, 1982.

Antonenko, Oksana, "Closing Argument: Mr Obama Goes to Moscow", **Survival,** 2009.

Arend, Anthony Clark, “International Law and Preemptive Use of Military Force: Is Pre-emption Necessary”, **The Washington Quartely,** Cilt 26, 2003, s. 89-103.

Art, Robert J. “To What Ends Military Power?”, I**nternational Security,** Cilt 4, Sayı 4, Bahar 1980.

Auerbach, Alan J. ve William G. Gale, "Tax Cuts and the Budget." **Tax Notes** Cilt 90, Sayı 13, 2001.

Bailey, Cheryl Schonhardt-, “Measuring Ideas More Effectively: An Analysis of Bush and Kerry’s National Security Speeches”, **Political Science and Politics**, cilt 38, Sayı 4.

Baker, S.G. “Comparing the 1993 U.S. Airstrike on Iraq to the 1986 Bombing of Libya: The New Interpretation of Article 5”, **Georgia Journal of Internationaland Comperative Law,** 1994-1995, Cilt 99.

Bassil, Youssef, "The 2003 Iraq war: operations, causes, and consequences”, **Journal of Humanities and Social Sence** Cilt 4, Sayı 5, 2012.

Battle, Joyce, “Shaking Hands with Saddam Huseyin: The US Tilts towards Iraq 1980-1984”, **National Secuirty Archive Briefing Book**, No.82, 25 Şubat 2003.

Baum, Matthew A. “How Public Opinion Constrains the Use of Force: The Operation Restore Hope”, **Presidential Studies Quarterly**, Cilt 34, Sayı 2, 2004.

Baum, Matthew A.“How Public Opinion Constrains the Use of Force: The Operation Restore Hope”, **Presidential Studies Quarterly**, Cilt 34, Sayı 2, 2004.

Beauregard, Philippe “Resolving Conflicting Emotions: Obama's Quandaries on the Red Line and the Fight against ISIS”, **Foreign Policy Analysis, Cilt** 18, Sayı 4, 2022.

Beck, Martin ve Simone Hüser, "Jordan and the ‘Arab spring’: no challenge, no change?", **Middle East Critique,** Cilt 24, Sayı 1, 2015.

Bennet, Sara E. ve Joseph M. Prinzinger, **Journal of Business, Economics and Finance**, Cilt 3, Sayı 4, 2014.

Birsay, Cem, Turkey: A New Option for European Missile Defence? , **RUSI Newsbrief,** Şubat 2010.

Blomdahl, Mikael The National Security Advisor and the Secretary of State in the Obama Administration: Thomas Donilon and Hillary Clinton, **Amerikastudien/American Studies**, Cilt 65, Sayı 1, 2020.

Bolton, John R., Wrong Turn in Somalia, **Foreign Affairs,** Cilt 56, 1994.

Boyle, Michael C., Do Counterterrorism and Counterinsurgency go Together, International Affairs, Cilt 86, Sayı 2, Mart 2010.

Bradley Curtis, A. ve Jean Galbraith. “Presidential War Powers as an Interactive Dynamic: International Law, Domestic Law, and Practice-Based Legal Change, **NYUL Rev**., Sayı 91, 2016.

Bradley, Curtis A. ve Jack L. Goldsmith, “Congressional authorization and the war on Terrorism”, **Harvard Law Review,** 2005.

Brennan, Rick, “Withdrawal symptoms: the bungling of the Iraq exit”, **Foreign Affairs**, Cilt 93, Kasım Aralık 2014.

Brownlie, Ian, **International Law and the Use of Force by States,** Oxford, Clarendon Press, 1963.

Bruno, Kenny ve Jim Valette, Cheney & Halliburton Go Where the oil is, **Multinational Monitor**, Cilt 22, Sayı 5, 2001, s.22.

Buzan, Barry ve Richard Little, “Reconceptualizing Anarchy: Structural Realism Meets World History”, **European Journal Of International Relations**, Cilt 2, Sayı 4, 1996.

Byman, Daniel, “Six Bad Options for Syria” **The Washington Quarterly,** Cilt.38, Sayı.4, Kış 2016, s.171-2.

Campbell, James E., "Why Bush won the presidential election of 2004: Incumbency, ideology, terrorism, and turnout”, **Political Science Quarterly,** Cilt 120, Sayı 2, 2005.

Carroll Jr., Eugene, Should the U.S. be the World's Policeman?,**Peace Review**, Cilt 8, Sayı4, 1996.

Chalk, Peter, “The Evolving Dynamic of Terrorism in the 1990s”, **Australian Journal of International Affiars,** Cilt 53, Sayı 22, Haziran 2010.

Chossudovcky, Michel, “The Links Between The Bush Administration And Al-Qaida”, **World Affairs: The Journal of International Issues,** Cilt 8, Sayı 2, 2004.

Chulov, Martin ve Helen Pidd, Defector Admits to WMD lies that triggered Iraq War, **The Guardian**, 15 Şubat 2011.

Coffee Jr., John C, What Went Wrong? An Initial Inquiry Into the Causes of the 2008 Financial Crisis, **Journal of Corporate Law Studies,** 2009, Cilt 9, Sayı 1.

Cox, Michael, “From Truman Doctrine to Second Superpower Detente: The Rise and Fall of the Cold War”, **Journal of Peace Research,** Cilt 21, Sayı 1, Şubat 1990.

Cox, Michael, September 11th and US Hegomony- Or Will The 21st Century be an American too? **International Studies Association**, 2002.

Crawford, Neta C., **The US Budgetary Cost of the 9/11 Wars**, Watson Institute of International & Public Affairs, Brown University, 1 Eylül 2021.

Crokett, David A., “George W. Bush and the Unrhetorical-Rhetorical Presidency”, **Rhetoric and Public Affairs,** Kış 2003, Cilt 6, Sayı 3.

Dalacoura, Katerina, "Coup d’etat or liberation? US-Egypt relations after the fall of Mohamed Morsi", **International Affairs at LSE**, 2013.

Damare, L. Steven, Political Culture of the First Party System**, OAH Magazine of History,** Cilt 2, Sayı 2, The New Republic, Kış 1986.

Danckert, Stephen C. Baron Von Steuben and the Training of Armies, **Military Review**, Cilt 74, Mayıs 1994.

Daskal, Jennifer ve Stephen I. Vladeck, "*After the AUMF*", **Harvard National Security Journal,** Cilt 5, 2014.

David, Charles-Philippe, "Policy entrepreneurs and the reorientation of national security policy under the GW Bush administration (2001-04)" **Politics & Policy** Cilt 43, Sayı 1, 2015.

Deibel, Terry L., "Strategices Before Containment: Patterns For Future", **International Security**, Cilt 16, Sayı 4, Bahar 1992.

Desch, Michael C., "The More Things Change, The More They Stay The Same: The Liberal Tradition and Obama's Counterterrorism Policy", **PS: Political Science & Politics,** Cilt 43, Sayı 3 2010.

Deutsch, Karl W., "On the Concepts of Politics and Power, **Journal of International Affairs**, 1967, Cilt 21.

Dinstein, Yoram, **War**, **Aggression and Sef-Defence**, Cambridge University Press, Haziran 2018.

Dueck, Colin, "Hegemony on the Cheap, Liberal Institutionalism from Wilson to Bush*"* **World Policy Journal,** Cilt 20, Sayı 4.

Dunne, Michael, "US Foreign Relations in the Twentieth Century: From World Power to Global Hegemony", **International Affairs**, Cilt 76, Sayı 1, Ocak 2000.

Dupuis, Martin ve Keith Boeckelman, **Barack Obama: the new Face of American Politics**, Londra, Praeger, 2008.

Earle, Mead, "The Federalist: 'Power Politics and American World Policy", **Political Science Quarterly**, Cilt 58, Sayı 1, 1943.

Emily, Horton, "The Legacy of the 2001 and 2003 'Bush'Tax Cuts", **Center on Budget and Policy Priorities**, Sayı 23, 2017.

Engal, Mark The Economic Development of the 13 Continental Colonies,1720-1775, **The William and Mary Quarterly**, Cilt 32, Sayı 2.

Ettinger, Aaron "US national security strategies: Patterns of continuity and change, 1987–2015", **Comparative Strategy**, Cilt 36, Sayı 2, 2017.

Evera, Stephen Van, "Offense, Defense, and the Causes of War", **International Security,** Cilt 22, Sayı 4,1998.

Fabbrini, Sergio ve Amr Yossef, "Obama's Wavering: US Foreign Policy on the Egyption Crisis, 2011-2013, **Contemporary Arab Affairs,** Cilt 8, Sayı 1, 2015.

Faisal Mohamad, Keling, Mohamad Nasir Saludin, Otto F. Von Feigenblatt, Mohd Na'eim Ajis, Md Shuib, "Taliban: How it emerged and why US and Pakistan failed?" **International Journal of Interdisciplinary Social Sciences**, Cilt 5, Sayı 5, 2010.

Farrell, Theo ve Michael Semple, "Making peace with the Taliban", **Survival** Cilt 57, Sayı 6, 2015.

Fearon, James D., "Rationalist Explanations for War", **International Organization**, Cilt 49, Sayı 3, Yaz 1995.

Fehlings, Gregory E. America's First Limited War, **Naval War College Review**, Cilt 53, Sayı 3, 2000.

Fehlings, Gregory E., *America's First Limited War*, **Naval War College Review**, Cilt 53, Sayı 3, 2000.

Fink, Gary M. ve James W. Hilty, **Prologue: The Senate Voting Record of Harry S. Truman, The Journal of Interdisiplinarcy History**, Cilt 4, Sayı 2, 1973.

Fisher, Louis, Presidential War Power, University of Kansas Press, 2013, Kansas.

Fitzsimons, David W., "Thomas Paine's New World Order: Idealistic Internationalism in the Ideology of Early American Foreign Policy", **Diplomatic History**, Cilt 4, Kış 1995.

Folker, Jennifer Sterling, "Realist Enviorenment, Liberal Process, and Domestic-Level Variables", **International Studies,** Cilt 41, Sayı 1, 1997.

Forde, Steven **Varieties of Realism: Thucydides and Machiavelli**, The Journal of Politics, Cilt. 54, Sayı. 2, Mayıs 1992.

Foulon, Michael, "Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Idendities", **International Review**, Sayı 17, 2015.

France, David, "George W. Bush: Who is the Real Man in this Picture?", Glamour, Cilt 98, Haziran 2000, s. 256.

Frank C, Zagare, Classical Deterence Theory: A Critical Assessment, **International Interactions,** Cilt 21, Sayı 4,1996.

Fukuyama, Francis, The End of History and the Last Man, New York: Free Press, 1992, Francis Fukuyama, "The End of History?", **The National Interest**, Summer 1989.

Gaddis, John Lewis, "The Emerging Post-Revisionist Thesis on the Origins of the Cold War", **Diplomatic History**, Cilt 7, Yaz 1983.

Gaddis, John Lewis, Ending Tyranny, The American Interest, cilt 4, Sayı 1, 2008.

Gaddis, John Lewis,, International Relations Theory and the End of the Cold War", I**nternational Security**, Cilt 17, Sayı 3, Kış 1992.

Gardam, Judith Gail, "Proportionality and Force in International Law", **American Journal of International Law**, Cilt. 87, Sayı 3, 1993,.

Gelennon, Michael J., "The Fog of Law: Self–Defense, Inherence and Incoherence in Article 51 of the United Nations Charter", **Harv. JL & Pub. Pol'y**, Cilt 25, 2001.

George, Jim, "Leo Strauss, Neoconservatism and US Foreign Policy: Esoteric Nihilism and the Bush Doctrine", **International Politics,** Sayı 42, 2005.

Gipson, Henry Lawrence, "Thomas Hutchinson and the Framing of Albany Plan of Union, 1754", **The Pennsylvania Magazine of Histrory and Biography**, Cilt 74, Sayı 1, 1950,

Goldberg, Jeffrey, The Obama Doctrine: The U.S. president talks through his hardest decisions about America's role in the World**, The Atlantic**, Nisan 2016.

Goldgeier, James ve Jeremi Suri, "Revitalizing the US national security strategy", **The Washington Quarterly**, Cilt 38, Sayı 4, 2015.

Goodhand, Jonathan, Aiding violence or building peace? The role of international aid in Afghanistan, **Third World Quarterly**, Cilt 23, Sayı 5.

Goodson, Larry P., "Afghanistan in 2004: Electoral Progress and an Opium Boom", **Asian Survey** Cilt 45, Sayı 1, 2005.

Gray, Colin S., Gaining Compliance: The Theory of Deterrence and its Modern Application, **Comparative Strategy,** Cilt 29, Sayı 3, 2010.

Green, Michael J., "The United States and Asia after Bush", **The Pacific Review**, Cilt 21, Sayı 5, 2008.

Grimmet, Richard F., "US Use of Preemtive Military Force, The Historical Record", **U.S. Foreign Policy Agenda: An Electronic Journal of US Department of State**, Cilt 7, Sayı 4, Aralık 2002.

Gupta, Ranjit "US Policy in Iraq during President Bush's Second Term: The Possibility of International Involvement", **India Quarterly** Cilt 60, Cilt 4, 2004.

Haass, Richard N., "Fatal Distraction: Bill Clinton's Foreign Policy", **Foreign Policy**, Sayı 108, 1997.

Hammond, Andrew, "Through a Glass, Darkly: The CIA and Oral History", **History, Cilt** 100, Sayı 2, 2015.

Hammond, John Craig, President, Planter, Politician: James Monroe, the Missouri Crisis, and the Politics of Slavery, **Journal of American History,** Sayı 105.

Hancock, Jan, Woodrow Wilson revisited: Human rights discourse in the foreign policy of the George W. Bush Administration, **European Journal of International Relations,** Cilt 16, Sayı 1, ss. 57-76.

Harrison, Ross, "Towards a regional strategy contra ISIS", **The US Army War College Quarterly: Parameters**, Cilt 44, Sayı 3, 2014, s.37-46.

Hartmann, Robert, "Eisenhower Warns Russ on Middle East: Pledges Aid to Syria's Neighbors", **Los Angeles Times**, 8 Eylül 1956.

Hartz, Louis, "The Liberal Tradition in America: An Appraisal", **Comparative Studies in Society and History**, Cilt 5, Sayı 3, Nisan 1963.

Hatfield, Pell, "Preventing United States Involvement in Hostilities in the Persian Gulf", US Senate Foreign Relations Committe Report, **100th Congress 1st Session Report 100-102**, 23Haziran 1987.

Hemmer, Christopher, "Continuity and Change in the Obama Administrations National Security Strategy", **Comparative Strategy**, 2011, Cilt 30, Sayı 3.

Henderson, Christian, "The 2010 United States National Security Strategy and the Obama Doctrine of 'Necessary Force", **Journal of Conflict Security&Law,** Cilt 15, Sayı 3, ss. 403-34.

Hendrickson, Ryan C., "Libya and American war powers: war-making decisions in the United States", **Global Change, Peace & Security** 25, Sayı 2 2013, 175-189.

Heradstveit, Daniel ve G. Matthew Bonham, "What the Axis of Evil Metaphor Did to Iran", **Middle East Journal, Cilt** 61, Sayı 3 (2007), ss. 421–40.

Hermann, Margaret G. ve Joe D. Hagan, "International Decision Making: Leadership Matters", **Foreign Policy**, Sayı 110, Spring 1998.

Hirschman, Charles, "America's Melting Pot Re-considered", **Annual Review of Sociology**, Cilt 9, 1983.

Hole, Leo Van Den, "Anticipatory Self Defence under International Law", **American University International Law Review,** Cilt 69, 2003-2004.

Howard, Bob, National Security Policy in the Bush Second Term, **Australian Quarterly**, Cilt 76, Sayı 6.

Hrdlicka, James F., "The Attachment of the People", **The New England Quarterly,** Cilt 89, Sayı 3, Eylül 2016, ss. 384-420.

Hurewitz, Jacob Coleman, The Begining of Military Modernization in Middle East: A Comperative Analysis, **Middle East Journal,** Cilt 22, Sayı 2, Bahar 1968, ss. 144-158.

Jackson, Richard, "Culture, identity and hegemony: Continuity and (the lack of) change in US counterterrorism policy from Bush to Obama", **International Politics,** Cilt 48, Sayı 2, 2011, ss 390-411.

Jamshidi, Mohammad ve Farnaz Noori "The United States national security strategy under Bush and Obama: Continuity and change", **World Sociopolitical Studies**, Cilt 1, Sayı 2, 2017.

Jervis, Robert, "Cooperation Under the Security Dilemma", **World Politics**, Cilt 30, Sayı 2, 1978, ss. 167-214,

Jervis, Robert, "Deterrence and Perception", **International Security,** Cilt 7, Sayı 3, Kış 1982-1983.

Jervis, Robert, "Realism, Neorealism, and Cooperation: Understanding the Debate", **International Security**, Cilt 24, Sayı 1, Yaz 1999.

Jervis, Robert, "Understanding Bush Doctrine", **Political Science Quarterly**, Cilt 118, Sayı 3, 2003, ss.365-88.

Johnson, David E., "Fighting the "Islamic State" the case for US ground Forces"**, Parameters**, Cilt 45 Sayı 1, 2015 s. 7.

Johnston, David Cay, So How did the Bush Tax Cuts Work Out fort he Economy?, **Johnston Take Tax Notes**, 27 Eylül 2010, ss. 1409-411.

Judis, John B., "Trotskyism to Anachronism: The Neoconservative Revolution", **Foreign Affairs,** Temmuz–Ağustos 1995, s. 126.

Kaarbo, Juliet, "A Foreign Policy Analysis Perspective on the Domestic Politics Turn in IR Theory", **International Studies Review,** Cilt 17, 2005, s. 204.

Kagan, Robert, "Neocon Nation: Neoconservatism, c. 1776", **World Affairs**, Cilt 170, Sayı 4, 2008, ss. 13–35,

Kakar, Barkat Shah, "The Popular Misconceptions about Pashtunwali", **Takatoo,** Cilt 4, Sayı 7, 2012, ss. 9-24.

Kakonen, Jyrki, Changing Order and the Use of Force, **Current Research on Peace and Violence**, Cilt 7, Sayı 2/3, 1984, ss. 154-55.

Kam, Ephraim, "*The Islamic State Surprise: The Intelligence Perspective*", **Strategic Assessment**, Cilt18, Sayı 3, 2015, ss. 21-31.

Kamrava, Mehran, The Arap Spring and the Saudi Led Counter-revalution, **Orbis,** Cilt 56, Sayı 1, 2012, ss. 96-104.

Karsh, Efraim ve Inari Rautsi, "Why Saddam Hussein invaded Kuwait", **Survival**, Cilt 33, Sayı 1, ss. 18-30.

Katito, George, "Continuity, little change?: US-Africa policy under the Obama Administration", **OASİS,** Sayı 12, Kasım 2009.

Kay, Sean, **Globalization, Power and Security, Security Dialogue**, Cilt 35, Sayı 1, (2004), ss. 9-25.

Kegley, Charles W., Gregory A. Raymond, "Preventive War and Permissive Normative Order", **International Studies Perspectives**, Sayı 4, 2003, s. 387.

Kelsen, Hans, "Collective Security and Collective Self-Defence Under the Charter of the UN", **A.J.I.L**, Cilt 42, Say 4, 1948, s.794.

Keskin, Funda "Uluslararası Hukukta Savaş ve Barış", **Mülkiye Dergisi**, 2014, Cilt 38, Sayı 3, s.83-98.

Keskin, Funda, "BM ve Kuvvet Kullanma", **Avrasya Dosyası**, BM Özel, İlkbahar 2002, Cilt 8, Sayı 1, s.153-154.

Khalidi, Rashid, **Sowing Crisis: The Cold War and American Dominance in the Middle East**, Boston: Beacon Press, 2009, s.31-2.

Knopf , Jeffrey W, "Deterrence or Preemption?", **Current History**, Cilt 105, Sayı 694, 2006, ss. 395–99.

Knopf, Jeffrey W, "Deterrence or Preemption?", ***Current History***, Cilt 105, Sayı 694, 2006, ss. 395–99,

Koh, Harold Hongju, On American Exceptionalism, Stanford Law Review, 2003, ss. 1479-1527.

Kramer, Mark Tactical Nuclear Weapons, Soviet Command Authority, and the Cuban Missile Crisis: A Note, **The International History Rewiew**, Cilt 15, Sayı 4, ss. 740-751.

Kristol, William and Robert Kagan, "Torward a Neo-Reaganite Foreign Policy", **Foreign Affairs,** Sayı 75, s.18.

Kuperman, Alan J., "The Stinger Missile and U.S. Intervention in Afghanistan", **Political Science Quarterly**, Cilt 114, Sayı 2 (1999), ss. 219–63.

LaFeber, Walter, "The rise and fall of Colin Powell and the Powell Doctrine", **Political Science Quarterly**, Cilt 124, Sayı 1, 2009, ss. 71-93.

Lang, W. Patrick "Drinking the Kool-Aid", **Middle East Policy**, Cilt 11, Sayı 2, 2004, ss 39-60.

Langan, John, S.J., The Elements of St.Augustine's Just War Theory, **Journal of Religous Ethics**, Cilt 12, Sayı 1, 1984, ss. 19-38.

Layne, Christopher, Blunder in the Balkans: The Clinton Administration's Bungled War Against Serbia, **Policy Analysis,** Cato Inst., Sayı 345, 20 Mayıs 1999.

Legro, Jeffrey W., ve Andrew Moravcsik, Is Any body a Realist ?, **International Security,** Cilt 24, Sayı 2, Kış 1999, ss. 5-55.

Lenczowski, George, "United States Support for Iran's Independence and Integrity 1945-1959", **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, Cilt 401, Sayı 1, (1972), s.45-55.

Levy Jack S., "Declining Power and the Preventive Motivation for War", **World Politics**, Cilt 40, Sayı 1, Ekim 1987.

Liberman, Peter ve Linda J. Skitka, "Revenge in US public support for war against Iraq", **Public Opinion Quarterly,**Cilt 81, Sayı 3, 2017, ss. 636-660.

Lindsay, James M., "George W. Bush, Barack Obama and the future of US global leadership." **International Affairs, Cilt** 87, Sayı 4, 2011, ss. 765-779.

Lofland, Valerie J. "Somalia: US intervention and operation restore hope" **Case Studies in Policy-making and Implementation, Cilt** 6, 2002, ss. 54.64.

Lugar, Richard, "Cooperative Threat Reduction and Nuclear Security: Interview with Senator Richard Lugar", George Town Journal of International Law, Sayı 10, 2009, s 183.

Macekura, Stephen, The Point four program and US International Development Policy, Political Science Quarterly, Cilt 128, Sayı 1, (2013), ss. 127-60.

Madison, James ve George Mathews, *The East Florida* Revolution of 1812 Recondisdered, **Diplomatic History,** Cilt 30, Ocak 2006, s. 493.

Malik, B.S., "The Limit Of Military Force", **India International Centre Quarterly,** Cilt 26, Sayı 2, Yaz 1999, ss. 88-93.

Malik, Hafeez, "The Taliban's Islamic Emirate of Afghanistan: Its Impact on Eurasia" **The Brown Journal of World Affairs** , Sayı 6, Sayı 1, 1999, ss. 135–46.

Mankoff, Jeffrey "The Politics of US Missile Defence Cooperation with Europe and Russia", **International Affairs,** Royal Institute of International Affairs 1944-, Cilt 88, Sayı 2, 2012, ss. 329–47.

Marsh, Kevin, "Obama's Surge: a Bureaucratic Politics Analysis of the Decision to order a Troop surge in the Afghanistan War", **Foreign Policy Analysis**, Cilt 10, Sayı 3, 2014, ss. 265-288.

Marsh, Kevin, "Leading From Behind: Neoclassical Realism and Operation Odyssey Down", **Defence and Security Analysis**, Cilt 30, Sayı 2, 2014, ss. 120-32;.

Marsh, Kevin, “The Contemporary Presidency: The Administrator as Outsider. James Jones as National Security Advisor”, **Presidential Studies Quarterly**, Cilt 42, Sayı 4, (2012), ss. 827-42.

Mason, R. Chuck, US-Iraq Withdrawal/Status of Forces Agreement: Issues for Congressional Oversight, 13 Temmuz 2009, **CRS-Report For Congress**, ss.1-10.

Mastanduno, Michael, David Lake ve G. John Ikenberry, “Towards a Realist Theory of State Action”, **International Studies Quarterly**, Cilt 33, Sayı 4, Aralık 1989.

Mearsheimer, John J, The Tragedy of Great Power Politics. New York, NY: W.W. Norton, 2001; Snyder, Glenn H. "Mearsheimer's World—Offensive Realism and the Struggle for Security: A Review Essay." **International Security,** Cilt 27, Sayı 1, 2002.

Mearsheimer, John J., “America Unhinged”, **The National Interest,** Sayı.129, Şubat 2014, s.9.

Mearsheimer, John J., “Back to Future: Instability in Europe after the Cold War”, **International Security**, Cilt.15, Sayı.1, (Yaz 1990), s.12.

Melvyn P, Leffler, , “Bush’s Foreign Policy”, **Foreign Policy**, Sayı 144 (2004), ss. 22–28.

Merrell, James H. "Second Thoughts on Colonial Historians and American Indians", **William and Mary Quarterly**.Cilt 69, Sayı 3, 2012, ss. 451–512.

Meyers, Hanna Elka, Does Israel Need Think Thanks?, **Middle East Quarterly**, Kış 2009, ss. 37-46.

Miller, Gary ve Norman Schofield. Activists and partisan realignment in the United States, **American Political Science Review**, Cilt 97, Sayı 2, 2003, ss. 245-260.

Morales, Waltraud Queiser, US Intervention and the New World Order: Lessons from Cold War and post-Cold War Cases, **Third World Quarterly**, Cilt 15, Sayı 1, 1994, ss. 77-101.

Morgan, Kenneth, Robert Dinwiddie's Reports on the British American Colonies, **The William and Mary Quarterly**, Cilt 65, Sayı 2, ss. 305-346.

Moustakis, Fotios & Rudra Chaudhuri, The Rumsfeld Doctrine and the Cost of US Unilateralism: Lessons Learned, **Defence Studies**, Cilt 7, Sayı 3, ss. 358-375.

Moyar, Mark, Leaving Behind “Leaving From Behind”, **Strategika,** The Hoover Institue, Issue 38, Ekim 2016.

Muravchik, Joshua, “Neocon Wrongs and Rights”, **The SAIS Review of International Affairs**, Cilt 30, Satı 1 2010, ss.11–16.

Murrin, John, The Jeffersonian Thriumph and American Exceptionalism, **Journal of the Early Republic**, Cilt 20, Sayı 1, ss. 1-25.

Myroie, Laurie, “The World Trade Center Bomb: Who Is Ramzi Yousef? And Why It-Matters”, **The National Interest,** Sayı 42, Kış 1995/96.

Narizny, Kevin "On Systemic Paradigms and Domestic Politics: A Critique of the Newest Realism", **International Security**, Cilt 42, Sayı 2, Sonbahar 2017.

Nash, George H., "Joining the Ranks, Commentary and American Conservatism", Murray Friedman (der.), **Commentary in American Life**.

Notron, Mary Beth, The Seventh Tea Ship**, The William and Marry Quarterly,** Cilt 73, Sayı 4, Ekim 2016.

Nye Jr, Joseph S., J.S., **The Futures of American Power-Dominance and Decline in Perspective**. Foreign Affairs, Sayı *89*, s. 2.

O'Collen, Mary Ellen, "The Myth of Preemptive Self-Defense", **The American Society of International Law, Task Force on Terrorism**, Ağustos 2002, s. 13.

Offner, Arnold A., "Rogue President, Rogue Nation: Bush and US National Security.", **Diplomatic History**, Cilt 29, Sayı 3, Haziran 2005, Sayı 433-5.

Onea, Tudor "Putting the 'Classical' in Neoclassical Realism: Neoclassical Realist Theories and US Expansion in the Post-Cold War", **International Realitions,** Cilt 26, Sayı 2, 2012, ss. 139-42.

Onuf, Peter S. "To Declare Them A Free And Independent People: Race, Slavery, And National Identity in Jefferson's Thought", **Journal of Early Republic**, Cilt 18, Sayı 1, Bahar 1998.

Perl, Raphael ve Ronald O Rourke, Terrorist Attack on USS Cole, Background and Issues for Congress, (der.) Joseph Rosen ve Charles Lucey, **Emerging Technologies: Recommendations for Counter Terrorism**, Institute for Secuity Technologies Studies, Dartmouth College, Ocak 2001, ss. 59.

Perra, Antonio, "From the Arab Spring to the Damascus Winter: The United States, Russia, and the New Cold War", **Contemporary Review of the Middle East**, Cilt 3, Sayı 4, 2016.

Petri, Peter A. ve Michael Plummer, The Trans Pasific Parthnership and Asia Pasific Integration: Policy Implications, **Policy Brief,** Peterson Institute for International Economics, Haziran 2012.

Pincus, Steve, Rethinking Mercantlism: Political Economy,The British Empire and the Atlantic World in the 17th and 18th Centuries, **The Willaim and Mary Quarterly,** 2012, Cilt 69, Sayı 1, ss.3-34.

Poullada, Leon B, "Afghanistan and the United States: The Crucial Years", **Middle East Journal**, Cilt 35, Sayı 2, 1981,ss. 178–90.

Preble, Christopher, "The Bush Doctrine and Rogue States", **Foreign Service Journal**, Cato Institue, Şubat 2005, s.25-30.

Priest, Andrew, From Siagon to Baghdad: The Vietnam Sydrome, the Iraq War and American Foreign Policy, **Intelligence and National Security**, Cilt 24, Sayı 1, 139-71.

Prifti, Bledar, **US Foreign Policy in the Middle East: The Case for Continuity**. Springer, 2017, John De Bhal, "More continuity than change? US strategy

toward Cuba under Obama and Trump", **Contemporary Politics** Cilt 24, Sayı 4, 2018, ss. 436-453.

Pryor, Leslie, "Arms and the Shah", **Foreign Policy**, No.31, Yaz 1978, s.56-71.

Rafique, Najam, "Dubious Appointments: Wolfowitz (World Bank) and Bolton (United Nations)", **Strategic Studies,** Cilt 25, Sayı 2, 2005, ss. 5–8.

Rahmany, Gulab Mir., "The Culture of Corruption in Afghanistan", **Sugyaan**, Cilt 10, Sayı 2, Haziran-Aralık 2020, s. 25-43.

Rathbun, Brian, "A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism", **Security Studies**, Cilt 17, Sayı 2, ss 294-321.

Ray, Saumyajit, "New Conservatives or Old Liberals?: Neocons and the Republican Internationalist Revival." **India Quarterly,** Cilt 61, Sayı 1, 2005, ss. 118–41.

Rehman, Ghulam Shams ur, "Pashtunwali and Islam: the conflict of authority in the traditional Pashtun Society", **Pakistan Journal of Social Sciences**, Cilt 35, Sayı 1, 2015, ss. 297-307.

Reichler, Paul S. ve David Wipmann, United States Armed Intervention in Nicaragua: A Rejoinder, **Yale Journal of International Law,** 1985-1986, s. 462.

Reichley, James, The Reagan Coalition, **The Brookings Review,** Cilt 1, Sayı 2, Kış 1982, ss. 6-9,

Renshaw, Patrick, The IWW and the Red Scare 1917-24, Journal of Contemporary History, 1968, Cilt 3, Sayı 4, 63-72.

Restad, Hilde Eliassen, Old paradigms in History, Die Hard in Political Science: US Foreign Policy and American Exceptionalism, **American Political Thoughts**, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2012, ss. 53-76.

Rice, Condoleeza, "Address to the Republican National Convention: American Dream for All of Us", **Vital Speeches of the day,** Cilt 66, Sayı 21, ss. 653.

Rice, Condoleezza, " *Promoting the National Interest*", **Foreign Policy**, Şubat 2000, Cilt 79, Sayı 1, ss. 45-62.

Rigby, Elizabeth, "*State Resistance to ObamaCare*", **The Forum**, Cilt 10, Sayı 2, 2012.

Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, "The Statesman, the State, and the Balance of Power: Neoclassical Realism and the Politics of Grand Strategic Adjustment", **International Security and Arms Control Annual Conference**, Montreal, Quebec, Canada, 19-20 Ekim 2007.

Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell, Correspondance: Neoclassical Realism and its Critics, **International Security,** Cilt 43, Sayı 2, Kış 2018, ss. 197-99.

Robbins, Carla Anne ve Jeanne Cummings, "New Doctrine: How Bush Decided that Iraq's Hussein Must Be Ousted", Chilling Warnings in October Sparked Internal Debate on Preemptive Strategy, A "Dirty Bomb" Scare in D.C., **Wall Street Journal**, 14 Haziran 2002, at A1.

Robert Jervis, "Was the Cold War a Security Dilemma", **Journal of Cold War Studies**, Cilt 3, Sayı 1, 2001.

Rosato, Sebastian ve Joseph M. Parent, Correspondance: Neoclassical Realism and its Critics, **International Security,** Cilt 43, Sayı 2, Kış 2018.

Rose, Gideon, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politcs**, Cilt 51, Sayı 1, Ekim 1998.

Rose, Gideon, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", **World Politcs**, Cilt 51, Sayı 1, Ekim 1998.

Rosenau, James, "Patterned Chaosin Global Life: Structure and Process in the Two World of World Politics", **International Political Science Review**, Cilt 9, Sayı 4, Ekim 1988.

Rotberg, Robert I. Clinton Was Right, **Foreign Policy**, Sayı 102, 1996..

Rothsield, Emma "Globalization and the Return of the History", **Foreign Policy,** Sayı 115, 1999.

Rumsfeld, Donald, Transforming the Military, **Foreign Affairs**, Cilt 81, Sayı 3, 2003.

Ryan, Maria, "'Full spectrum dominance': Donald Rumsfeld, the Department of Defense, and US irregular warfare strategy, 2001–2008", **Small Wars & Insurgencies** Cilt 25, Sayı 1, 2014.

Ryan, Maria, "'Full spectrum dominance': Donald Rumsfeld, the Department of Defense, and US irregular warfare strategy, 2001–2008", **Small Wars & Insurgencies** Cilt 25, Sayı 1, 2014.

Ryan, Mary P., **Civic Wars**, Los Angeles, University of Los Angeles Press, 1997.

Saikal, Amin, "Afghanistan after the Loya Jirga", **Survival**, Cilt 44, Sayı 3, 2002.

Schaller, Jeni, "Neoconservatives Among Us? A Study of Former Dissidents' Discourse." **Perspectives**, Sayı 25, 2005.

Schatz, Rowayne A., Thearther Airlift Lessons from Kosovo**, Air and Space Power Chronicles**, Temmuz 2000, Cilt 14, Sayı 3.

Schmidt, Brian C. ve Michael C. Williams, "The Bush Doctrine and the Iraq War: Neoconservatives Versus Realists", **Security Studies**, Cilt 17, Sayı 2.

Schneider, Daniella "Human rights issues in Guantanamo Bay", **The Journal of Criminal Law**, Cilt 68, Sayı 5, 2004.

Schweller, Randal L., "Bandwagoning for profit: Bringing the revisionist state back in", **International Security,** Cilt 19, Sayı 1.

Schweller, Randall L., "New Realist Research on Alliances: Refining, Not Refuting, Waltz's Balancing Position", **The American Political Science Review**, Cilt 91, Sayı 4, Aralık 1997.

Schweller, Randall L., "Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing", **International Security**, Cilt 29, Sayı 2, 2004.

Schweller, Randall, "Neorealism's Status Quo Bias: What Security Dilemma?", **Security Studies**, Cilt 5, Sayı 3, Bahar 1996.

Segal, David, "The Iran-Iraq War: The Military Analysis", **Foreign Affairs**, Cilt 66, Sayı 5, Yaz 1988.

Selby, W. Gardener Roger Williams Obama is a Socialist, **Politifact,** 8 Haziran 2012.

Singh, Robert **Barack Obama's Post American Foreign Policy: The Limits of Engagement,** Bloomsbury Academic, Londra, 2012.

Smith, Gordon Connel, The Grenada Invasion in historical perspective: From Monroe to Reagan, **Third World Quarterly**, 1984, Cilt 6.

Speer II., James P., Hans Morgenthau and the World State, **World Politics**, Cilt 20, Sayı 2, Ocak 1968.

Stein, Janice Gross, Deterrence and Compellence in the Gulf 1990-1991: A failed or Impossible Task, **International Security,** Cilt 17, Sayı 2, Kış 1992.

Steinberg, Michele, Wolfowitz Cabal is an Enemy with in the US, **Executive Intelligence Review,** 26 Ekim 2001.

Stenersen, Anne, "Thirty years after its foundation–where is al-Qaida going?", **Perspectives on Terrorism**, Cilt 11, Sayı 6, 2017.

Stepak, Amir ve Rachel Whitlark. "The Battle over America's Foreign Policy Doctrine", **Survival,** Cilt 54, Sayı 5, 2012.

Sterio Milena, "President Obama's Legacy: The Iran Nuclear Agreement", **Case W. Res. J. Int'l L**, Cilt 48, 2016.

Steven Hurts, "Myths of Neoconservatism: George W. Bush's 'Neo-conservative' Foreign Policy Revisited", **International Politics** Cilt 42, 2005**.**

Stormseth, Jane E., Rethinking War Powers: The Congress, The President and the Unites Nations, **Geo. LJ,** Cilt *81*, ss.597-675.

Surdam, David G., "Northern naval superiority and the economics of the American Civil War." **The Journal of Economic History**, Cilt 56, Sayı 2, 1996, ss. 473-75.

Surdam, David G., King Cotton: Monarch or Pretender, The State of Market For Raw Cotton on the eve of the American Civil War, **Economic History Review,** Cilt 51, Sayı 1.

Tabatabai, Ariane, "Preserving the Iran Nuclear Deal" **Cato Institute Policy Analysis,** Sayı 818, 2017, ss.2-4.

Taliaferro, Jeffery W., "Correspondance: Brother, Can You Spare a Paradigm? (Or Anybody Ever a Realist?)", **International Security**, Cilt 25, Sayı 1, Yaz 2000.

Taliaferro, Jeffery W., "Secuirty-Seeking under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered", **International Security**, Cilt 25, Sayı 3, Kış 2000/2001.

Taliaferro, Jeffrey W., "Security Seeking Under Anarchy", **International Security,** Cilt. 25, Sayı 3, Kış 2000/01.

Taliaferro, Jeffrey W., "State Building for Future Wars: Neoclassical Realism and the Resource-Extractive State", **Security Studies**, Cilt 15, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006.

Tamps, Christian J., "Light Treatment of a Complex Problem: The Law of Self-Defence in the Wall Case", **The European Journal of International Law**, Cilt 16, Sayı 5, s. 963-978.

Tiefert, Charles ve Kathleen Clark, Congressional and Presidential War Powers as a Dialogue: Analysis of the Syrian and ISIS Conflicts, **Cornell International Law Journal,** Cilt 49, 2016, ss. 683-722.

Toft, Peter, "John J. Mearsheimer: An offensive realist between geopolitics and power", **Journal of International Relations and Development,** 2005, Sayı 8, s. 392-400.

Tomes, Robert A., Nuclear Strategy, Detterence, Compellence and Risk(y?) Management, **65th Military Operations Research Symposium** Marine Corps, Combat Robert Cox, "Multilateralism and World Order" **Review of International Studies**, No.18, (1994), s.162-3.

Trask, Roger R. "Pennsylvania and the Albany Congress 1754", Pennsylvania History: A Journal of Mid-Atlantic Studies, Cilt 27, Sayı 3, s. 273-90.

Tucker, Robert W. ve David Hendrickson, "Thomas Jefferson and American Foreign Policy", **Foreign Affairs,** No: 69, Bahar 1990, s.139.

Tujan, Antonio, Audrey Gaughran ve Howard Mollett, "Development and the 'global war on terror", **Race & Class**, Cilt 46, Sayı 1, 2004, ss. 53-74.

Tunç, Hakan, "Preemption in the Bush Doctrine: A Reappraisal", **Foreign Policy Analysis,** Cilt 5, Sayı 1, Ocak 2009, ss. 1-16.

Turner, Frederick Jackson, **The Significance of Frontier in American History**, New York: Holt, 1921, s.1-39, 243-69.

Unger, David, "The Foreign Policy Legacy of Barack Obama", **The International Spectator,** Cilt 51, Sayı 4, 2016, ss. 1-16.

Voeten, Erik ve Paul R. Brewer, "Public Opinion, the War in Iraq, and Presidential Accountability", **The Journal of Conflict Resolution** Cilt 50, Sayı 6, 2006, ss. 809–30.

Volkomer, Walker E, **American Goverment,** Hunter College of the City University, Pearson, 14. Baskı, New York, 2012, ss. 198-200.

Waghelstein, John D., Regulars, "Irregulars and Militia: The American Revolution", **Small Wars & Insurgencies**, Cilt 6, Sayı 2, ss. 133-158.

Wallis, Jim, "Dangerous Religion: George W. Bush's Theology of Emipire", **Missisippi Review,** Kış 2004, Cilt 32, Sayı 3, s. 62.

Walt, Stephen M. **The Origins of Alliances**, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1987.

Walt, Stephen, "The Renaissance of Security Studies", **International Studies Quarterly**, Cilt 35, Sayı 2, Haziran 1991

Waltz, Kenneth N., “International Politics is not Foreign Policy”, **Security Studies,** Cilt 6, Sayı 1, 1996.

Waltz, Kenneth N., “Neorealism: Confusions and Crititisms**”, Journal of Politics and Society,** Cilt 15, Sayı 1, 2004, s. 3-5.

Waltz, Kenneth N., “The Origins of War in Neo-Realist Theory”, **Journal of Interdisciplinary History**, Cilt 18, Sayı 4, 1999.

Walzer, Michael, “Exodus 32 and the Theory of Holy War; The History of Citation”, **The Harvard Theological Review,** Cilt 61, Sayı 1, Ocak 1968.

Waxman, Matthew C., Syria, **Threats of Forceband Constitutional War Powers**, Sayı, 123, 2013, Yale L.J. Online, s.207.

Weisbrot, Mark, "Commentary: Obama’s Latin America Policy: Continuity Without Change", **Latin American Perspectives,** *Cilt* 38, Sayı 4, 2011, ss. 63-72.

Western, Jon, "The war over Iraq: Selling war to the American public”, **Security Studies,** Cilt 14, Sayı 1, 2005, ss.106-139.

Williams, Heather, "Russia still needs arms control." **Arms Control Today**, Cilt 46, Sayı 1, 2016, s. 16.

Wivel, Anders, “Explaining Why State X Made a Certain Move Last Tuesday: The Promise and Limitations of Realist Foreign Policy Analysis”, **Journal of International Relations and Development**, 2005, Sayı 8, ss. 355-88.

Wohlforth, William C. “Unipolarity, Status Competition, and Great Power War”, **World Politics**, Cilt 61, Sayı 1, 2009, ss. 32.

Wolforth, William, **The Elusive Balance: Power and Perceptions During the Cold War**, Ithaca:NY, Cornell University Press, 1993, s. 4-6.

Woodward, C. Vann, “The Age of Reinterpretation”, **American Historical Review**, Cilt 66, Ekim 1960.

Yeh, Poung Fei, “*The Role of the Zimmerman Telegram in Spurring America’s Entry into the First World War*”, **American Intelligence Journal,** Cilt 32, Sayı 1, ss. 61-64.

Yoo, John C, “*Kosovo, War Powers, and the Multilateral Future*”, **University of Pennsylvania Law Review** Cilt 148, Sayı 5, 2000.

## Doktora Tezleri

Cural, Ahmet, **Bush Doktrini ve askeri gücün önalıcı ve önleyici savaş kapsamında kullanılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Halbo, Paul, **They Voted Againts War: A Study of Motivations,** Chicago, University of Chicago, Doktora tezi, 1968.

Önal, Buket A**merikan dış politikası oluşum sürecinde başkanın rolü ve Türkiye-Amerika ilişkileri (1993-2004)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Sharghi, Arash, **ABD'nin Ortadoğu Politikası ve IŞİD**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Spence, Henda Catherine Gillian **The Influence of Neoconservatism on US Foreign Policy Debates During the Obama Administration,** Glascow Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016, Glascow.

Şener, Bülent, Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği, **Yayınlanmamış Doktora Tezi,** İstanbul Üniversitesi, 2011.

Lynn, Joshua, **Preserving the White Man's Republic: The Democratic Party and the Transformation of American Conservatism, 1847-1860**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) University of Carolina, 2019.

Açıkmeşe, Sinem Akgül, **Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmalarında Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine bir Değerlendirme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Ünivesitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Kiraz, Sami, Suriye İç Savaşı Sırasında Suriye Dış Politikasının Neoklasik Realizmin Bakış Açısından Analizi (2011-2017), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Nisan 2018.

Ertem, Helin Sarı, **"Geleneksel Amerikan Güvenlik Algısının 11 Eylül Sonrası ABD Dış Politikasına Etkileri",** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Telatar, Gökhan, **11 Eylül sonrası Amerikan dış politikasında hegemonyanın yeniden inşası,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

**Diğer Yayınlar, Resmi Dokümanlar, Belgeler ve İnternet Kaynakları**

ABD 2002 MGSB, https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2002.pdf (Erişim tarihi 5 Haziran 2022).

ABD askerlerinin Afganistan'da yıllara göre dağılımı yapılarak hazırlanmış zayiat tablosu için bkz. https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 16 Ağustos 2022).

ABD Bütçe İstatistikleri web sayfası: https://www.thebalance.com/u-s-military-budget-components-challenges-growth-3306320 (Erişim tarihi 16 Ağustos 2022).

ABD Kara Kuvvetleri ile Deniz Piyadelerinin yıllara ayrılmış sayıları için bakınız. https://www.statista.com/statistics/232339/us-army-personnel-numbers/ ; https://www.usmcu.edu/Research/Marine-Corps-History-Division/Research-Tools-Facts-and-Figures/End-Strengths/ (Erişim tarihi 19 Haziran 2022).

ABD Kongresi Barack Obama tarafından desteklenen yasa tekliflerinin tam listesi: https://www.congress.gov/member/barack-obama/O000167. (Erişim tarihi 3 Ağustos 2022)

ABD Kongresi'nde Irak'taki gelişmelerin değerlendirildiği oturumun tam metni için bakınız, web sayfası: https://irp.fas.org/congress/2004_cr, (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

ABD Kongresi'nde Temsilciler Meclisi'nde gerçekleştirilen oylama sonuçları için bakınız. web sayfası: https://clerk.house.gov/evs/2002/roll455.xml (Erişim tarihi 19 Haziran 2022).

ABD Kongresi'nde yasalaşan Vatanseverlik Yasası'nın tam metni için bakınız; https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf (Erişim tarihi 18 Mayıs 2022).

ABD Kongresi'nin ABD Silahlı Kuvvetleri'ne askeri güç kullanımı yetkisi verilmesine dair yasa: https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-107publ40/html/PLAW-107publ40.htm (Erişim tarihi 6Haziran 2022).

ABD Kongresi'nin Libya Kararları: https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-resolution/292, https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-concurrent-resolution/51 (Erişim tarihi 18 Mayıs 2022).

ABD Merkezi Kuvvetler Komutanlığı'nın açıklaması için bakınız; https://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/883875/mcchrystal-assumes-command-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 24 Haziran 2022).

ABD nüfusundaki değişimler için bakınız: https://www.census.gov/data/tables/time-series/dec/popchange-data-text.html (Erişim tarihi 14 Nisan 2022).

ABD Senatosu Bütçe Komitesi'nde ABD Merkez Bankası Başkanı Alen Greenspan'in yaptığı konuşmanın tam metni; https://www.federalreserve.gov/boarddocs/testimony/2001/20010125/ (Erişim tarihi 5 Haziran 2022).

ABD Senatosu'nda gerçekleştirilen oylama sonuçları, web sayfası: https://www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_votes/vote1072/vote_107_2_00237.htm, (Erişim tarihi 15 Haziran 2022)

ABD Silahlı Kuvvetleri'nde, Kara ve Deniz Piyade güçlerinin sayıları için bakınız. https://www.infoplease.com/us/military/active-duty-military-personnel-1940-20111 (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

ABD Silahlı Kuvvetlerinde yıllara göre asker sayısındaki değişim için bakınız. https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-army-size (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

ABD Silahlı Kuvvetlerinin tarihsel muvazzaf asker sayısı: https://www.alternatewars.com/BBOW/Stats/US_Mil_Manpower_1789-1997.htm (Erişim tarihi 19 Haziran 2022).

ABD Silahlı Kuvvetlerinin tarihsel muvazzaf sayısı için bakınız. https://www.alternatewars.com/BBOW/Stats/US_Mil_Manpower_1789-1997.htm. (19.06.2021).

ABD Silahlı Kuvvetlerinin yıllara yayılmış toplam mevcuduna ilişkin bakınız; https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-army-size (Erişim tarihi 19 Haziran 2022)

ABD'nin "Yeni Anlaşma" politikası; https://www.britannica.com/event/New-Deal

ABD'nin 101. Tümeni'ne bağlı Birleşik Ortak Görev Gücü'nün kuruluşu ve Irak'a gönderilmesine ilişkin bakınız: https://www.inherentresolve.mil/Portals/14/Documents/Mission/HISTORY_17OCT2014-JUL2017.pdf?ver=2017-07-22-095806-793 (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

ABD'nin 2001 Dört Yıllık Savunma Raporu için Bakınız, web sayfası: https://history.defense.gov/Historical-Sources/Quadrennial-Defense-Review/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

ABD'nin 2002 ve 2006 MGSB'leri https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/ (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

ABD'nin 2010 Milli Güvenlik Strateji Belgesi (MGSB); https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf,

ABD'nin 2015 Milli Güvenlik Strateji Belgesi için. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf (Erişim tarihi 12 Nisan 2022).

ABD'nin Afganistan'daki askeri kayıpları için https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 25 Haziran 2022).

ABD'nin bütçe açığı rakamları için web sitesi https://www.statista.com/statistics/200410/surplus-or-deficit-of-the-us-governments-budget-since-2000/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

ABD'nin ÇHC ile ticaretinde yıllara göre incelenen verdiği dış ticaret açık verileri için bakınız; https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html (Erişim tarihi 16 Ağustos 2022).

ABD'nin dönem içinde değişim gösteren askeri personel sayılarına ilişkin bakınız, web sayfası: https://www.aljazeera.com/news/2011/12/14/troop-numbers-foreign-soldiers-in-iraq (Erişim tarihi 4 Nisan 2022).

ABD'nin ekonomik büyümesine ve bütçe açığına ilişkin istatistiki bilgiler için bkz. https://www.statista.com/statistics/187867/public-debt-of-the-united-states-since-1990/, https://www.statista.com/statistics/996758/rea-gdp-growth-united-states-1930-2019/ (Erişim tarihi 3 Haziran 2022).

ABD'nin ekonomik büyüme ve bütçe açığı rakamları için web sayfaları: https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/gdp-growth-rate;

https://www.statista.com/statistics/200410/surplus-or-deficit-of-the-us-governments-budget-since-2000/ (Erişim tarihi 11 Mart 2022).

ABD'nin GSMH'nın yıllara göre hareketleri için Web Sitesi https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/gdp-growth-rate (Erişim tarihi 28 Temmuz 2022).

ABD'nin GSYH'na ait büyüme ve küçülme rakamları için bakınız; web sayfası https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/gdp-growth-rate (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

ABD'nin Irak'a karşı askeri güç kullanımının önünü açan Senato ve Temsilciler Meclisi'nin ortak oturumunda yasalaşan Askeri Güç Kullanımı Yetkilendirilmesi için web sayfası: https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-107publ243/pdf/PLAW-107publ243.pdf (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

ABD'nin Irak'tan çekilmesini tamamlaması sonrasında Irak'ta nasıl bir yapı kuracağı ve Irak ordusunun eğitiminde yer alacak özel güvenlik mensuplarına ilişkin https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2011/oct/25/us-departure-iraq-illusion (Erişim tarihi 12 Nisan 2022).

ABD'nin Kredi Notu'nun düşürülmesi ve mali krizin genel seyrine ilişkin bakınız; Matt Kranz, "2008 Crisis Still Hangs Over Credit Rating Firms", **USA Today,** 13 Eylül 2012.

ABD'nin Savunma harcamaları için bakınız: https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget (Erişim tarihi 18 Haziran 2022).

ABD'nin seneler içinde Afganistan'a yaptığı askeri amaçlı yardım için https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2021/20-years-us-military-aid-afghanistan#:~:text=Nearly%20all%20(99.2%20per%20cent,440%20million%20in%20current%20dollars) (Erişim tarihi 25 Haziran 2022).

ABD'nin yıllara göre askeri harcamaları için bakınız. https://www.macrotrends.net/countries/USA/united-states/military-spending-defense-budget (Erişim tarihi 28 Temmuz 2022).

Ackerman, Bruce, *"Obama's Betrayal of the Constitution",* **The New York Times** Op-Ed, 11.09.2014, A31.

Ackerman, Spencer, "Obama Dismisses his Security Critics and Urges Trump to Avoid overreach", **The Guardian,** 6 Aralık 2016, https://www.theguardian.com/us-news/2016/dec/06/barack-obama-national-security-donald-trump-overreach (Erişim tarihi 16 Haziran 2021).

Afganistan'da ABD'nin konuşlandırdığı son asker sayıları için bkz. https://www.militarytimes.com/news/your-military/2016/07/06/a-timeline-of-u-s-troop-levels-in-afghanistan-since-2001/ (Erişim tarihi 28 Temmuz 2022).

Akins, James, Why is Saddam Hussein still sitting in office in Baghdad?, PBS Mülakatı: https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/saddam/interviews/akins.html (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Alexandrov, Stanimir "Self–Defense Against the Use of Force in International Law", **The Hague, Kluwer Law International Pub.**, 1996, ss. 1-29.

Allen, Mike ve Karen DeYoung, Bush: U.S. Will Strike First at Enemies; In West Point Speech, President Lays Out Broader U.S. Policy, Washington Post, 02 Haziran 2002, A01;

Allen, Mike, Por-War Group Launches 15 Million Dolars Ad Blitz, **Politico,** 22.08.2007.

Alter, Jonathan Five Myths About Obama, **The Washington Post,** 20 Ocak 2012.

Amerikan İç Savaşı'na ilişkin bilgilerin yer aldığı web sayfası için bakınız; https://www.battlefields.org/learn/articles/civil-war-facts. (19.06.2021).

Annan, Kofi A., Two Concepts of Sovereignty, **The Economist**, 18 September 1999, ss. 1-4.

Bader, Jeffery A., Obama's China and Asia Policy: A Solid Double, Brookings Institute, 2016, web sayfası: https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/08/29/obamas-china-and-asia-policy-a-solid-double/ (Erişim tarihi 12 Şubat 2022).

Baghdad Packt Powers Back Ike's Doctrine, **The Washington Post and Times Herald**, 22 Ocak 1957, s.A1.

Balance of US War Powers, Council on Foreign Relations Web Sitesi: https://www.cfr.org/ backgrounder/balance-us-war-powers, Yayınlanma Tarihi: 1 Aralık 2013.

Balz Dan, *"The Republicans Showcase a Rising Star*", **Washington Post**, 1 Ağustos 2000.

Bandow, Doug, The Obama Administration Wrecked Libya for a Generation, **The American Conservative,** 10.01.2020, web sayfası: https://www.cato.org/commentary/obama-administration-wrecked-libya-generation, (Erişim tarihi 13 Şubat 2022).

Barbash Fred, Leon Panetta Obama Lost His Way Created Vacum for Islamic State, **Washington Post,** 6 Ekim 2014.

Barron, David J. ve Martin S. Lederman, "The Commander in Chief at the Lowest Ebb— Framing the Problem, Doctrine, and Original Understanding", **Harvard Law Review**, 2008, Cilt 121, Sayı 3.

Bartlett, Bruce, "*The Rise and Fall of Supply Side Economics",* **The New American Economy**, 2006.

Becker, Jo ve Scott Shane, "Secret Kill List Proves a Test of Obama's Principles and Will", **The New York Times,** 29 Mayıs 2012.

Ben Jacobs, "Barack Obama I'm Confident I Could Have Won a Third Term as President", **The Guardian,** 26 Aralık 2016. https://www.theguardian.com/us-news/2016/dec/26/barack-obama-third-term-president (Erişim tarihi 29 Temmuz 2022).

Benjamin, Mark, The Real Iraq Study Grup, **Salon**, 06 Ocak 2007.

Bergen Peter, Today's Terrorism Didn't Start With 9/11—It Started With 1990s, https://edition.cnn.com/2017/08/02/opinions/nineties-terrorism-bergen/index.html (Erişim tarihi 5 Haziran 2022).

Bill Buzenberg 2007, web sayfası: https://publicintegrity.org/national-security/top-100-contractors-in-iraq-afghanistan/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Blumenthal, Sydney "The Religious Warrior of Abu Ghraib", **The Guardian,** 20 Mayıs 2004.

Bonadies, Gregory, "*Is Mearsheimer's Theory of Offensive Realism Tenable Today*", Subat 2007, https://www.researchgate.net/publication/313370855_Is_Mearsheimer's_Theory_of_Offensive_Realism_Tenable_Today (Erişim tarihi 27 Temmuz 2022).

Boyer Dave, "*In Reversal Obama to Seek Congressional OK for Syria Strike*", **The Washington Times,** 31 Ağustos 2013.

Brookings Enstitüsü'nün Afganistan'da AGG'nin verdiği kayıplara ilişkin yıllık bazda açık kaynaklar ve resmi kayıtlar incelenerek gerçekleştirilen raporu, 21.07.2016, https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2016/07/21csi_20171002_afghanistan_index.pdf (Erişim tarihi 3 Aralık 2021).

Brose Christian, The Making of G.W.Obama, **Foreign Policy**, January/February 2009, web sayfası: https://foreignpolicy.com/2009/10/01/the-making-of-george-w-obama/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Bruck, Connie, "Why Obama has failed to close Gauntanamo", **The New Yorker**, 25 Temmuz 2016.

Bruni, Frank, "Bush Has Tough Words and Rough Enunciation for Iraqi Chief", **New York Times**, 4 Aralık 1999.

Buchanan, Patrick J., Neocons Setting up Rumsfeld as Iraq Fall Guy, **Washington Report on Middle East March 2005**.

Bureau Investigates'in Obama ve buısh dönemlerinin SİHA saldırılarını kıyaslayan Raporu, 17.01.2017, https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2017-01-17/obamas-covert-drone-war-in-numbers-ten-times-more-strikes-than-bush (Erişim tarihi 13 Haziran 2021).

Bush G.W., A Distinctly American Internationalism, Ronald Ragan Library, Simi Valley, California, 19 Kasım 1999. web sayfası: www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm

Bush Names Rumsfeld Defense Secretary, Washington, D.C., 21 Aralık 2001.

Bush, G.W., Konuşma Metinleri, https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

Bush, G.W., Konuşma Metinleri, https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

Bush, G.W., Konuşma Metinleri, https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

Bush, G.W., Konuşma Metinleri, https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

Bush's Life Changing Year, Washington Post, https://www.washingtonpost.com/wpsrv/politics/campaigns/wh2000/stories/bush072599.htm (Erişim tarihi 5 Haziran 2022).

Butterfield, Fox, "First Black Elected to Head Harvard Law Review", **New York Times**, 02.06.1990.

Calamur, Krishnadev, US Steps in Response to Russia's Intervention in Ukraine, web sayfası: https://www.npr.org/sections/parallels/2014/03/07/287278214/u-s-steps-in-response-to-russias-intervention-in-ukraine (Erişim tarihi 20 Temmuz 2022).

Chait, Jonathan, Dick Cheney and the Neocons Would Like to Celebrate this 9/11 by Freaking out over Iraq Again, **New York: Inteligencer,** 11 Eylül 2014.

Cheney, Dick, "Dick Cheney's Acceptance Speech", Philadelphia, 02/08/2000 web sayfası: www.2000gop.com/convention/ speech/speechcheney.html (Erişim tarihi 14 Mayıs 2022).

Cheney, Richard (Dick) ve Liz Cheney, "The Collapsing Obama Doctrine", **The Wall Street Journal,** 14 Haziran 2014.

Clinton Bill, Konuşma Metni, için bakınız. https://clintonwhitehouse5.archives.gov/WH/Accomplishments/eightyears-08.html

Clinton, Hillary, basın açıklaması; https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/10/131145.htm, (Erişim tarihi 15 Temmuz 2022).

Cornell Law School: Legal Information Institute, War Powers, https://www.law.cornell.edu/ wex/war_powers (Erişim tarihi 13 Şubat 2022).

Demokratik partili kongre üyelerinin 05.05.2005'te ABD Başkanı Bush'a gönderdikleri mektubun tam metni için bakz. https://irp.fas.org/congress/2005_cr/dem050505.pdf (Erişim tarihi 7 Temmuz 2022).

Dodge, Michaela, President Obama's Missile Defense Policy: A Misguided Policy, The Heritage Foundation, 15 Eylül 2016, web sayfası için bakınız: https://www.heritage.org/defense/report/president-obamas-missile-defense-policy-misguided-legacy.

Doğal Kararlılık Operasyonu (Operation Inherent Resolve) web sayfası için Bakınız: https://www.inherentresolve.mil/ (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

Domitrovic, Brian, "George W.H. Bush's Voodoo Rhetoric", **Forbes**, 2 Aralık 2018.

Donnelly, Thomas, Donald Kagan, and Gary Schmitt; **Rebuilding America's Defenses: Strategy, Forces and Resources for a New Century,** Project for the New American Century, 2000.

Eli Clifton, **AIPAC Bristles At Obama's Reminder Of Iraq War Lobbying,** Bkz. https://lobelog.com/aipac-bristles-at-obamas-reminder-of-iraq-war-lobbying/ (Erişim tarihi 1 Haziran 2022).

Elsea Jennifer, Defense Primer: Presidents Constitutional Authority with Regard to the Armed Forces, Congressional Research Service, web sayfası: https://sgp.fas.org/crs/natsec/IF10534.pdf (Erişim tarihi 5 Mayıs 2022).

Elsea, Jennifer K. Michael John Garcia, Thomas J. Nikola, Congressional Authority to Limit Military Operations, CRS for Congress, Şubat 2013, Washington DC, ss. 1-16.

FED, Enflasyon datası için https://fred.stlouisfed.org/series/MPRIME (Erişim tarihi 2 Nisan 2022).

Federalist Makaleler 69, web sayfası için bkz. https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed45.asp, (Erişim tarihi 19 Haziran 2021).

Fleming, Thomas, Militia and Continentals, Journal of the American Revolution, Aralık 2013, web sayfası için bkz. https://allthingsliberty.com/2013/12/militia-continentals/ (Erişim tarihi 19 Haziran 2021).

Franken, Bob, The National Security Cloak of Incompetence, **The Hill**, 06.06.2008. web sayfası: https://thehill.com/blogs/pundits-blog/the-military/28846-the-national-security-cloak-of-incompetence/ (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

Franklin Benjamin, https://www.britannica.com/biography/Benjamin-Franklin/Public-service#ref907105 (Erişim tarihi 27 Aralık 2020).

Fuller Jamie, How Obama Talks About Iraq Before and After, **The Washington Post,** 19 Haziran 2014.

Funds to Close Guantonamo Denied, *New York Times* web sayfası: https://www.nytimes.com/2009/05/21/us/politics/21detain.html (Erişim tarihi 17 Haziran 2021).

Gallup Anket Çalışması, 06.09.2013, https://news.gallup.com/poll/164282/support-syria-action-lower-past-conflicts.aspx (Erişim tarihi 18 Temmuz 2022).

Gallup Kamuoyu Araştırması https://news.gallup.com/poll/116479/barack-obama-presidential-job-approval.aspx; (Erişim tarihi 18 Haziran 2022)

Gallup Kamuoyu Araştırması https://news.gallup.com/poll/147437/obama-approval-rallies-six-points-bin-laden-death.aspx (Erişim tarihi 18 Haziran 2022)

Gallup kamuoyu araştırması, https://news.gallup.com/poll/8038/seventytwo-percent-americans-support-war-against-iraq.aspx (Erişim tarihi 30 Nisan 2022).

Gallup'un Kamuoyu Araştırması, 24.02.2003, https://news.gallup.com/poll/8038/seventytwo-percent-americans-support-war-against-iraq.aspx (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

George Norris, 19.10.1919'da yaptığı Senato konuşması, Web sayfası: https://web.mit.edu/21h.102/www/Norris,%20Against%20Entry%20Into%20the%20War.html (Erişim tarihi 19 Nisan 2022).

George Will, Obama's World Citizen Pose May Have Hit Wall in Berlin, **Rockford Register** Star, 02 Ağustos 2008, Barack Obama'nın hayat öyküsü; https://www.britannica.com/biography/Barack-Obama

Gillian Brokell, "She was the only member of Congress to vote against war in Afghanistan. Some called her a traitor", **The Washington Post**, 17 Ağustos 2021.

Greeberg David, **Memo to Obama Funs: Clinton Presidency was not a faliure**, 12 Şubat 2008, web sitesi: https://slate.com/news-and-politics/2008/02/memo-to-obama-fans-clinton-ism-was-a-success.html#page_start, (Erişim tarihi 4 Nisan 2022).

Green Mathew, To What Extend Was The NATO Intervention in Libya a Humanitarian Intervention, 6 Şubat 2019, web sayfası : https://www.e-ir.info/pdf/77488

Gregg II Garry L., Bush Dönemi, Miller Center, https://millercenter.org/president/gwbush/domestic-affairs. (Erişim tarihi 3 Kasım 2021).

Gregg II, Garry L., George W. Bush, Domestic Affairs, web sayfası: https://millercenter.org/president/gwbush/domestic-affairs (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Gregg II, Gary L. George W. Bush Life Before Presidency, University of Virginia, Miller Center, web sayfası: https://millercenter.org/president/gwbush/life-before-the-presidency (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

Hamilton, Alexander; 8 Numaralı Federalist Paper; https://oll.libertyfund.org/quote/alexander-hamilton-warns-of-the-danger-to-civil-society-and-liberty-from-a-standing-army-since-the-military-state-becomes-elevated-above-the-civil-1787 (Erişim tarihi 19 Haziran 2021).

Hamilton, David E., Herbert Hoover: Domestic Affiars, web sayfası: https://millercenter.org/president/ hoover/domestic-affairs. (Erişim tarihi 8 Nisan 2022).

Hannity, Sean, Hesaplı Sağlık Hizmetleri Yasası mülakatı: https://cnsnews.com/news/article/sean-hannity-if-you-look-dictionary-definition-socialism-it (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Hesaplı Sağlık Hizmetleri Yasası Temsilciler Meclisi ve Senato'daki oylamaları; https://clerk.house.gov/evs/2010/roll165.xml, https://www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_votes/vote1111/vote_111_1_00396.htm. (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Hesaplı Sağlık Hizmetleri Yasası'nın Başkan Obama tarafından onaylanması için bakınız; https://www.obamalibrary.gov/timeline/signing-patient-protection-and-affordable-care-act (Erişim tarihi 19 Haziran 2022) .

Hirsh, Michael, "Obama Has No Doctrine", **The Atlantic,** 29 Mart 2011.

Hodgson, Godfrey, American Ideals Global Realities, **World Policy Journal**, Cilt10, Sayı 4, (Kış 1993-1994), ss. 1-6.

https://history.defense.gov/Historical-Sources/National-Security-Strategy/ https://www.statista.com/statistics/262894/western-coalition-soldiers-killed-in-afghanistan/ (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Hunter, Lawrence, Both James Madison and Anti-Federalists were right about Standing Armies, Forbes, 29 Temmuz 2012, web sayfası için Bkz. https://www.forbes.com/sites/lawrencehunter/2012/07/29/both-james-madison-and-the-anti-federalists-were-right-about-standing-armies/?sh=f7e505475a08. (Erişim tarihi 12 Şubat 2022).

Hurcombe, Joy, The Guardian, 09.10.2009, https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/09/barack-obama-must-fulfil-his-pledge-to-close-guantanamo-bay-now (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Hutheson, Susannah, "How Susan Rice Rose to the Heights of Public Service and Obama's Inner Circle", **USA Today,** 5 Kasım 2019.

In Interview, a Little Help on Chechnya, **Washington Post**, 20 Mart 2003.

Irak Çalışma Grubu'nun hazırladığı tavsiyeleri içeren raporun tam metni için bakınız. https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-IRAQSTUDYGROUP/pdf/GPO-IRAQSTUDYGROUP.pdf (Erişim tarihi 20 Nisan 2022).

Irak Koalisyon Geçici İdaresi (CPA) Yönetim Kararları web sayfası: https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/regulations/ (Erişim tarihi 12 Haziran 2022).

Irak'ı Özgürleştirme Yasa Teklifi web sayfası: https://www.congress.gov/bill/105th-congress/house-bill/4655, https://www.govtrack.us/congress/votes/105-1998/h482 (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

Jackson, Jill, GOP Slams Dems Praise Obama Over Iraq Withdrawal, **cbsnews**, 21 Ekim 2011.

Jaffe Greg, Tell me How it Ends, Obama's Struggle with the Hard Questions of War, **The Washington Post**, 3 Haziran 2016.

Kagan, Robert, "Neocon Nation: Neoconservatism c.1776", **World Affairs Journal,** 2008, Carnegie Endowment for Internatianal Peace, web sayfası: https://carnegieendowment.org/2008/05/29/neocon-nation-neoconservatism-c.-1776-pub-20196;

Karl, Jonathan and Claire Shipman, Commission to Recommend Troop Withdrawal, ABCNews, 30 Kasım 2006, web sayfası: https://abcnews.go.com/WNT/story?id=2691588&page=1

Kathleen J. McInnis ve Nathan J. Lucas, Coordinator, The 2015 National Security Strategy: Authorities, Changes, Issues for Congress, CRS, 2016. https://sgp.fas.org/crs/natsec/R44023.pdf (Erişim tarihi 20 Haziran 2022).

Katie Glueck, "Neocon's New Message to Obama", **Politico**, 8 Ağustos 2014.

Keating, Joshua, No One Wants to Be the First Counrty to Recognize the Taliban, The Slate, 18.08.2021. web sayfası: https://slate.com/news-and-politics/2021/08/afghanistan-taliban-international-recognition-united-nations.html (Erişim tarihi 29 Mayıs 2022).

Kennedy John F., "Time the US Caught up", **The New Republic**, 9 Kasım 1963. https://newrepublic.com/ article/122396/john-f-kennedy-medicare, (Erişim tarihi 10 Nisan 2022).

Kerry, John, Britannca Web Ansiklopedisi, https://www.britannica.com/biography/John-Kerry

Kessler Glenn, The Iraq War and WMD: An Intelligence Failure or White House Spin?, **The Washing**ton Post, 22 Mart 2019.

Kessler, Glenn, Revisiting the Cost of the Bush Tax Cuts, **The Washington Post**, 10 Mayıs 2011.

Laura Bush Reveals How George Bush Quit Drinking, ABC News, https://abcnews.go.com/Politics/laura-bush-reveals-george-stopped-drinking/story?id=10552148,

Le, Cheng, Assessing US-China Relations under Obama Administration, Brooking Institute, 2016, web sayfası: https://www.brookings.edu/opinions/assessing-u-s-china-relations-under-the-obama-administration/ (Erişim tarihi 13 Temmuz 2022)

Lee ,Barabara, Three days after 9/11, I was the lone vote in Congress against war, **Los Angeles Times,** 13 Eylül 2021, ayrıca Barbara Lee'nin konuşmanın tam metni için bakınız, https://www.wagingpeace.org/rep-barbara-lees-speech-opposing-the-post-9-11-use-of-force-act/ (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

Lee, Barbara, ABD'nin Afganistan'da askeri güç kullanma kararını Tonkin Körfezi hadisesi arasında ilişki kurduğu konuşması, https://lee.house.gov/news/articles/endless-war-becoming-the-evil-that-we-deplore (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

Levy Phil, Is the GOP Still the Party of Free Trade, 16.05.2019, web sitesi: https://www.reaganfoundation.org/reagan-institute/publications/is-the-gop-still-the-party-of-free-trade/ (Erişim tarihi 12 Ocak 2020).

Lindsay, James M., **TWE Remembers: Secret Soviet Tactical Nuclear Weapons in Cuba** (Cuban Missile Crisis, a Coda), Yayın tarihi 29/10/2012, Council on Foreign Relations Washington DC, web sayfası: https://www.cfr.org/blog/twe-remembers-secret-soviet-tactical-nuclear-weapons-cuba-cuban-missile-crisis-coda.

Linzer, Dafna, Search for WMD in Iraq ended, **nbcnews**, 12 Ocak 2005.

Luce Edward ve Daniel Dombey, "US Foreign Policy: Waiting on a Sun King", **Financial Times,** 30 Mart 2010.

Madison, James, The Alleged Danger From the Powers of the Union to the State Governments Considered For the Independent Fournal, **Federalist Paper 45,** https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed45.asp (Erişim tarihi 19 Haziran 2021).

Mansfield, Stephen, The Faith of George W. Bush, Charisma House, Florida, 2004, s. 84-118.

Marc Rubio Açıklamalar; https://www.rubio.senate.gov/public/index.cfm/2015/2/rubio-comments-on-president-s-national-security-strategy-announcement (29.07.2022)

Mazzetti Mark ve Borzou Daragahi, US Military Covertly Pays to Run Stories in Iraqi Press, **Los Angeles Times**, 30 Kasım 2005;

McMahon Robert, Democrats, Republicans, Fault Lines on Iraq, Council on Foreign Relations, 18 Mayıs 2007, https://www.cfr.org/backgrounder/democrats-republicans-and-political-fault-lines-iraq (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Milkis, Sydney M., Theodore Roosevelt and Domestic Politics, web sayfası https://millercenter.org/president/roosevelt/domestic-affairs. (15.04.2022)

Mintz, Steven, Winning the Vote, A History of Voting Rights: Voting Rights in the Eve of Revolution, The Gilder Lehrman Institute American History, 10/04/2004, https://www.gilderlehrman.org/history-now/winning-vote-history-voting-rights.

Mueller, Robert, ABD Kongresi'ndeki konuşması web sayfası: https://archives.fbi.gov/archives/news/testimony/war-on-terrorism (Erişim tarihi 11 Haziran 2022)

Muhib, Mashal, From Guantanamo to Negotiating Table: 5 Taliban Talk Peace With U.S., **The New York Times,** 27 Mayıs 2019.

Nancy Pelosi Offers Privileged Resolution on Iraq, 03.11.2005. https://irp.fas.org/congress/2005_cr/h110305.html

NATO'nun Aralık 2011'de son bulan ve Irak Ordusu'nun eğitimi için 2004'te başlatılan eğitim misyonu: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51978.htm (Erişim tarihi 19 Haziran 2022).

NATO'nun Irak'taki eğitim misyonun son bulması üzerine bakınız. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51978.htm#:~:text=It%20was%20withdrawn%20from%20Iraq,Iraq%20create%20effective%20armed%20forces. (Erişim tarihi 20 Haziran 2022).

Neal, Terry M., "Bush Falters in Foreign Policy Quiz", **Washington Post**, 5 Kasım 1999.

Necknagel, Charles, "Obama Confirms He will Close Controversial Guantanamo Prison", **Radio Free Europe**, 18. Kasım 2008.

Nelson Libby, Every Child Achieves act No Cild Left Behind, Vox, Web Sitesi: Her Çocuk Başarabilir Yasası için bakınız. https://www.vox.com/2015/7/15/8970605/every-child-achieves-act-no-child-left-behind. (Erişim tarihi 1 Şubat 2022).

Nelson, Michael Barack Obama Campaigns and Elections, Miller Center, web sayfası: https://millercenter.org/president/obama/campaigns-and-elections (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Nelson, Michael, Barack Obama Domestic Politics, Miller Center, web sayfası: https://millercenter.org/president/obama/domestic-affairs, (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Newell, Clayton R., The Regular Army Before the Civil War 1845-1860, Center for Military History, The United States Army, Washington DC, 2014, https://history.army.mil/html/books/075/75-1/CMH_Pub_75-1.pdf.;

Nobel Komitesi Açıklaması, 2009, https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2009/press-release/ (Erişim tarihi 19 Haziran 2022)

Obama and Coburn Introduce Strengthening Transparency and Accountability Act 2008, web sayfası: https://sgp.fas.org/news/2008/06/obama-coburn.html

Obama Barack, Konuşma, 21.01.2013. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

Obama döneminde İran'a yönelik getirilen yaptırımlar; https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/fact-sheet-new-un-security-council-sanctions-iran (Erişim tarihi 20 Haziran 2022).

Obama Got his Start in Civil Rights Practice, 20.02.2007, https://www.nbcnews.com/id/wbna16738869.

Obama, Barack, 2004 Demokratik Parti Konvansiyonu'nda yaptığı konuşmanın tam metni;https://www.nytimes.com/2004/07/27/politics/campaign/barack-obamas-remarks-to-the-democratic-national.html, (Erişim tarihi 14 Haziran 2022)

Obama, Barack, 18.08.2011'deki basın açıklaması: https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/08/18/statement-president-obama-situation-syria. (Erişim tarihi 29 Haziran 2022)

Obama, Barack, 2012 Başkanlık Seçimi sonuçları; https://www.nytimes.com/elections/2012/results/president.html (Erişim tarihi 14 Haziran 2022).

Obama, Barack, 22.06.2011'deki açıklaması için. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/06/22/remarks-president-way-forward-afghanistan (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

Obama, Barack, Açıklama, 12.12.2021. https://people.com/politics/barack-obama-sandy-hook-darkest-days-presidency-shooting-anniversary/ (Erişim tarihi 15 Mart 2022).

Obama, Barack, Açıklama, 13.09.2013, https://www.ndtv.com/world-news/america-is-not-the-worlds-policeman-text-of-barack-obamas-speech-on-syria-534239 (Erişim tarihi 15 Mart 2022)

Obama, Barack, Açıklama, 22.06.2011, https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011/06/22/president-obama-way-forward-afghanistan. (Erişim tarihi 9 Eylül 2021).

Obama, Barack, Açıklama, 25.09.2012, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/09/25/us-china-joint-presidential-statement-climate-change (Erişim tarihi 1 Ağustos 2022).

Obama, Barack, Basın Açıklaması 27.02.2009, https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/02/27/responsibly-ending-war-iraq (Erişim tarihi 20 Haziran 2022)

Obama, Barack, Basın Açıklaması 31.08.2013, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/31/statement-president-syria (Erişim tarihi 19 Mayıs 2022).

Obama, Barack, Basın Açıklaması, 05.27.2014. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/05/27/statement-president-Afghanistan (Erişim tarihi 12 Şubat).

Obama, Barack, Başkan olarak göreve başladığı 21.02.2009'da yaptığı konuşmanın tam metni: https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-Barack-obamas-inaugural-address

Obama, Barack, Berlin'de 24 Haziran 2008'de gerçekleştirdiği konuşma; https://www.theguardian.com/global/2008/jul/24/barackobama.uselections2008 (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

Obama, Barack, Birliğin Durumu Konuşması, 12.02.2013. https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/02/12/remarks-President-state-union-address (Erişim tarihi 13 Temmuz 2022).

Obama, Barack, Guantanomo Körfezi Kampı'nın kapatılacağına yönelik yaptığı açıklama, 21.05.2009, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-President-national-security-5-21-09 (Erişim tarihi 18 Haziran 2022).

Obama, Barack, https://www.npr.org/2012/05/30/153994202/obamas-own-story-defines-his-american-dream (Erişim tarihi 14 Haziran 2022).

Obama, Barack, Kahire Üniversitesi'nde 4 Haziran 2009'da yaptığı konuşma, https://obamawhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/presidents-speech-cairo-a-new-beginning (Erişim tarihi 16 Haziran 2022)

Obama, Barack, konuşma metni, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/09/10/statement-president-isil-1 (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

Obama, Barack, Milli Güvenlik alanında yaptığı atamalar, 02.12.2008, https://foreignpolicy.com/2008/12/01/morning-brief-meet-obamas-national-security-team/ (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Obama, Barack, Nobel Barış Ödülü Konuşması; https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize (Erişim tarihi 18 Haziran 2022).

Obama, Barack, Prague'da yapmış olduğu açıklamaya 05.04.2009; https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Obama, Barack, Seçim Kampanyası web sayfası: http://factcheck.barackobama.com/factcheck/2008/01/14/obamas_strong_record_of_accomp.php (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Obama, Barack, **The Guardian,** 16 Haziran 2008, bakınız; https://www.theguardian.com/world/2008/jul/16/uselections2008.barackobama (Erişim tarihi 26 Ağustos 2022).

Obama, Barack, Westpoint konuşması 01.12.2009, https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/12/01/new-way-forward-presidents-address (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Obama, Barack; 04.04.2009'daki Basın Açıklaması; https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/news-conference-president-obama-4042009 (Erişim tarihi 18 Haziran 2022).

Obama, Barack; https://www.britannica.com/biography/Barack-Obama

Obama, Barack; konuşma metni, 15 Haziran 2008, https://www.nytimes.com/2008/07/15/us/politics/15text-obama.html (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Obama's National Security Team Announcement, 01.12.2008, https://www.nytimes.com/2008/12/01/us/politics/01text-obama.html (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Paul O'Neill, CBS 60 Minutes mülakatı, 01.11.2004, https://web.archive.org/web/20060213003347/http://www.informationclearinghouse.info/article5510.htm (Erişim tarihi 29 Mayıs 2022).

Pero Mario Del, "'A Balance of Power That Favors Freedom': The Historical and Ideological Roots of the Neoconservative Persuasion", European University Institute Working Paper, RSCAS No. 2005/22, www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/05_22.pdf

Pew Araştırma Merkezi anket çalışmalarii 15.03.2012, https://www.pewresearch.org/politics/2012/03/15/little-support-for-u-s-intervention-in-syrian-conflict/;

Pew Araştırma Merkezi Anket Çalışması, 18.12.2022, https://www.pewresearch.org/politics/2008/12/18/bush-and-public-opinion/ (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

Pew Araştırma Merkezi Kamuoyu araştırması, 18.12.2008 https://www.pewresearch.org/politics/2008/12/18/bush-and-public-opinion/ (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

Pew Araştırma Merkezi'nin 2003-2008 döneminde Amerikan halkının Irak Savaşı'na verdiği desteği ölçmek amacıyla gerçekleştirdiği kamuoyu https://www.pewresearch.org/2008/03/19/public-attitudes-toward-the-war-in-iraq-20032008/

Pew Araştırma Şirketinin çalışması için bakınız: https://www.pewresearch.org/politics/2015/07/22/a-year-later-u-s-campaign-against-isis-garners-support-raises-concerns/ (Erişim tarihi 15 Ağustos 2022).

Pew Kamuoyu Anketi: https://www.pewresearch.org/politics/2021/09/02/two-decades-later-the-enduring-legacy-of-9-11/ (Erişim tarihi 16 Haziran 2022).

Pew kamuoyu araştırma sonuçları için; bkz. https://www.pollingreport.com/iraq.htm (Erişim tarihi 30 Mayıs 2022).

Pfifnner, James P., President Bush and His War Cabinet, "The Presidency, Congress, and the War on Terrorism Conference", Florida Üniversitesi, 2003, web sayfası: http://users.clas.ufl.edu/rconley/ conferencepapers/pfiffner.pdf;

Porter, Gareth, Commenders in Iraq Challenge Petraus on Pull Out Risk, **Global Policy Forum**, 17.02.2009, https://archive.globalpolicy.org/political-issues-in-iraq/withdrawal/47806.html, (Erişim tarihi 20 Haziran 2022).

Rauch, Jonathan, Why Bush (Senior) Didn't Blow it in the Gulf War, **The Atlantic**, 01.10.2001,

Reilly, Daniel W. ve Carrie Budoff Brown, Half of Democratic Senators Regret Iraqi Vote, **Politico**, 5 Şubat 2007;

Ricks, Thomas E., Rumsfeld's War Plan Shares the Blame, **The Washington Post**, 25 Ağustos 2004.

Robinson Meyer, "America is the Worlds Largest Oil Producer, So Why Losing Russia's Oil is a Big Deal", **The Atlantic,** 8 Mart 2021.

Roger L. Ransom, The Economic Consequences of the American Civil War, Der. M. Wolfson, **The Political Economy of War and Peace: Recent Economic Though Series**, Cilt 64, Springer, Boston, 1998, ss. 49-74.

Ronald Reagan, "National Security Decision Directive 114", **US Policy Toward the Iran-Iraq War**, 26 November 1983.

Russ Feingold, "*Why I Opposed the Patriot Act"*, **The Nation**, 26.Ekim 2021.

Russell L. Riley, Bill Clinton Campaigns and Elections, Milton Center, web sayfası: https://millercenter.org/president/clinton/campaigns-and-elections (Erişim tarihi 28 Nisan 2022).

Ryan C. Hendrickson, "Libya and American war powers: war-making decisions in the United States", **Global Change, Peace & Security** 25, Sayı 2 2013, 175-189.

Ryan Lizza, Leading From Behind, **The New Yorker**, 26 Nisan 2011.

Saladin Ambar, Woodrow Wilson and Domestic Politics, web sayfası: https://millercenter.org/president/wilson/domestic-affairs (15.04.2022)

Saladin M. Ambar, **How Governors Built the Modern American Presidency**, Philadelphia, Pennslyvania University Press, 2012.

Samantha Pearlman, "Human Rights Violations at Guantanamo Bay: How the United States Has Avoided Enforcement of International Norms", **Seattle UL Rev**, Cilt 38, 2014.

Samantha Power'ın açıklamaları için bakınız; https://www.theguardian.com/world/2014/apr/13/ukraine-east-russia-us-protests-moscow-involved (Erişim tarihi 6 Ağustos 2022).

Savunma Bakanı Robert M. Gates'in 24.10.2010'da Nixon Center'da yapmış olduğu konuşmanın tam metni için bakınız; https://www.defense.gov/Multimedia/Photos/igphoto/2001098020/

Schmidle, Nicholas, Getting Bin Laden, **The New Yorker**, 8 Ağustos 2011.

Scott Bomboy, **The Gulf of Tonkin Resolution and the limits of presidential power,** Contitution Daily Web Sitesi, https://constitutioncenter.org/blog/the-gulf-of-tonkin-and-the-limits-of-presidential-power, Yayınlanma Tarihi: 7 Ağustos 2014.

Secretary, After Big Election Gains for Democrats, **Nytimes,** 08 Kasım 2006.

Seymour Hersh, Offense and Defense: The Battle Between Rumsfeld and Pentagon, **The New Yorker**, 30 Mart 2003.

Seymour M. Hersh, The Debate Within: The Objective is Clear—Toplle Saddam But How, **Newyorker**, 11 Mart 2002.

Shadia B. Drury, Leo Strauss and the American *Right*, NewYork:Palgrave, Macmillan,1997.

Shanker, Thom ve Eric Schmitt, The Struggle For Iraq: Hearings Rumsfeld Accepts Blame and Offers Apology in Abuse, **The New York Times,** 8 Mayıs 2004.

Shirley A Kan, Richard Best, Christopher Bolkcom, Robert Chapman, Richard Cronin, Kerry Dumbaugh, Stuart Goldman Der., China-US Aircraft Collision Incident of April 2001: Assessments and Policy Implications, **CRS report for Congress**, Cilt 10, 2001. Web sayfası: https://sgp.fas.org/crs/row/RL30946.pdf (Erişim tarihi 15 Haziran 2022).

Simon Maloy, Jeb's Latest Iraq War Lie, Placing the Newcons by Blaming Evertyhing on Obama, **Salon,** 21 May 2015.

Simon W.Bowmaker, **When the President Calls: Conversations with Economic Policy Makers**, Cambridge, MIT Press, 2019.

The Affordable Care Act: A Brief Summary; web Sayfası: https://www.ncsl.org/research/health/the-affordable-care-act-brief-summary.aspx (Erişim tarihi 18 Haziran 2022).

The Eisenhower Encyclopedia, Economic Policy, web sitesi: https://www.dwighteisenhower.net/economic-policy, (Erişim tarihi 15 Nisan 2022)

The Presidency Project, University of California Santa Barbara, 2000 Republican Party Platform, web sayfası: https://www.presidency.ucsb.edu/documents/2000-republican-party-platform (Erişim tarihi 22 Nisan 2022).

The Republican Party, Britnnica, web sayfası: https://www.britannica.com/topic/Republican-Party, (Erişim tarihi 10 Mart 2022).

The War Behind the Doors, web sayfası: https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/etc/synopsis.html (Erişim tarihi 6 Haziran 2021).

Tierney, Dominic, The Twenty Years War, **The Atlantic,** Ağustos 2016.

Tom Barry ve Jim Lobe, "The men who stole the show", *Foreign Policy, in Focus*, Sayı 6, 2002, William Rivers Pitt, The Project For American Century, 2011, web sayfası: http://www.warcosts.net/wp-content/uploads/war-cost/472Z_2003_PNAC_Opinion_by_Pitt_February_25_2003_Establishment_of_American_Global_Empire.pdf (Erişim tarihi 12 Şubat 2022).

Torreon Barbara Salazar ve Sofia Plagakis, Instances of use of United States Armed Forces Abroad, Congressional Research Service, güncelleme tarihi Mart 2022, web sayfası: https://sgp.fas.org/crs/natsec/R42738.pdf.

US Department of Labor Civilian Unemployment Rate, Bureau of Labor Statistics 03.08.2012, web sayfası: https://fred.stlouisfed.org/data/UNRATE.txt (Erişim tarihi 2 Nisan 2022).

US Officials Blame Rumsfeld on Small Army, **The Sdyney Morning Herald**, 31 Mart 2003.

Walt, Stephan M., The Myth Of American Exceptionalism, **Foreign Policy**, Kasım 2011, web sayfası bakınız https://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/

Warsnip, Patrick Told you so UN Iraq Arms Inspectors report says, **Reuters**, 28 Haziran 2007.

Wayne, E.A., "US Debates Sanctions against Iraq", **Christian Science Monitor**, 14 Ekim 1988, s.3.

Weiss, Michael, The Unraveling: How Obama's Syria Policy Fell Apart, **Politico**, Ocak 2014.

Weller, Christian E.; Obama's Legacy on the Economy is Anything But a Mess, American Progess, 2017; https://www.americanprogress.org/article/obamas-legacy-economy-anything-mess/ (Erişim tarihi 16 Temmuz 2022).

West Paul, Kerry Accuses Bush of "stubborn Incompetence", Baltimore Sun, web sayfası: https://www.baltimoresun.com/news/bs-xpm-2004-09-21-0409210234-story.html (Erişim tarihi 6 Haziran 2022).

Willam Borah'ın 19.10.1919'da yaptığı Senato konuşması için bakınız. Web sayfası: https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/generic/Speeches_Borah_League.htm (Erişim tarihi 19 Nisan 2022).

William G. Gale, "Five myths about the Bush tax cuts", **Washington Post**, 1 Ağustos 2010.

Withlock Craig, "*At War With Truth*", **Washington Post,** 9 Aralık 2019.

Withlock Craig, "The grand illusion: Hiding the truth about the Afghanistan war's 'conclusion", **Washington Post,** 12.08.2021.

Zenko, Micah, What Does The Libya Cost to the United States, Council on Foreign Relations, 11 Ağustos 2011, Web sayfası: https://www.cfr.org/blog/what-does-libya-cost-united-states (Erişim tarihi 12 Ocak 2021).